Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Wydział Prawa i Nauk Społecznych
Instytut Nauk o Bezpieczeństwie

mgr Krzysztof Orzech

ADAPTACJA SOJUSZU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO DO ZAGROŻEŃ ŚRODOWISKA MIĘDZYNARODOWEGO KREOWANYCH PRZEZ FEDERACJĘ ROSYJSKĄ

Dysertacja doktorska w dziedzinie nauk społecznych,
dyscyplina: nauki o bezpieczeństwie

Promotor:
prof. dr hab. Mirosław Banasik
Promotor pomocniczy:
dr hab. Agnieszka Rogozińska

KIELCE 2026

Z całego serca pragnę poświęcić tę pracę mojej ukochanej Żonie Agacie oraz naszym wspaniałym Córkom – Hani i Karolinie.

Z wdzięcznością i miłością – dla Was.

Spis treści

WSTĘP

Sojusz Północnoatlantycki[1] powstał w 1949 roku jako organizacja mająca na celu zapewnienie kolektywnej obrony państw członkowskich przed ewentualną agresją, zwłaszcza ze strony Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR)[2], który po wojnie stał się głównym rywalem militarnym i ideologicznym zachodnich demokracji[3]. Skuteczność NATO w okresie zimnej wojny opierała się na strategicznym odstraszaniu, które zapewniało równowagę sił w Europie i uniemożliwiało ZSRR agresję na państwa zachodnie. Sojusz utrzymywał silną obecność wojskową na kontynencie europejskim, a planowanie obrony zbiorowej, oparte na artykule 5 Traktatu Północnoatlantyckiego[4], zapewniało pewność, że atak na jedno z państw członkowskich spotkałby się z natychmiastową reakcją całego Sojuszu. Dodatkowo, NATO skutecznie integrowało siły zbrojne swoich państw członkowskich, co tworzyło zorganizowaną i zdolną do szybkiej reakcji potęgę militarną, z którą ZSRR nie chciało

[1] North Atlantic Treaty Organisation, NATO.

[2] Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) – w języku rosyjskim: *Союз Советских Социалистических Республик* (СССР, *Sojuz Sowietskich Socjalisticzeskich Riespublik*) – był to federacyjny, socjalistyczny kraj istniejący w latach 1922–1991, obejmujący znaczną część Europy Wschodniej i północnej Azji. ZSRR był państwem totalitarnym (zwłaszcza w okresie rządów Józefa Stalina) i pierwszym na świecie państwem komunistycznym, powstałym po rewolucji październikowej w Rosji w 1917 roku.
Związek Radziecki składał się z 15 republik związkowych (m.in. Rosyjskiej FSRR, Ukraińskiej SRR, Białoruskiej SRR, Litewskiej SRR, Łotewskiej SRR, Estońskiej SRR, Kazachskiej SRR itd.). Jego stolicą była Moskwa, a dominującą siłą polityczną była Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego (KPZR).
ZSRR był jednym z dwóch supermocarstw w okresie zimnej wojny (obok Stanów Zjednoczonych), odgrywając kluczową rolę w polityce międzynarodowej XX wieku. W 1991 roku, w wyniku kryzysu gospodarczego, politycznego i narodowościowego, ZSRR uległ rozpadowi, a jego republiki ogłosiły niepodległość. R. Service, *Historia Związku Radzieckiego. Od Lenina do Gorbaczowa,* Warszawa 2012.

[3] Sojusz Północnoatlantycki powstał w 1949 roku, na podstawie art. 9 Traktatu Waszyngtońskiego, stanowiącego o powołaniu Rady Północnoatlantyckiej. Artkuł 51 Karty Narodów Zjednoczonych jest podstawą utworzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego, powołując się na prawo narodów do samodzielnej lub wspólnej samoobrony. Rada Północnoatlantycka to główny organ decyzyjny NATO, tworzony przez Stałych Przedstawicieli krajów członkowskich. Przewodniczącym Rady Północnoatlantyckiej jest Sekretarz Generalny NATO, będący najwyższym międzynarodowym urzędnikiem Sojuszu Północnoatlantyckiego. Komitet wojskowy to najwyższa władza wojskowa Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz najstarszy po Radzie Północnoatlantyckiej organ NATO. Zintegrowana Struktura Dowodzenia tworzą dwa dowództwa NATO: Sojusznicze Dowództwo Operacyjne oraz Sojusznicze Dowództwo ds. Transformacji. A. Dybczyński, *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota-Mechanizmy działania-Zasięg*, Wrocław 2009, s. 273, 278-279.

[4] Artykuł 5 Traktatu Północnoatlantycki stanowi, iż „Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego zgadzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonywania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego na mocy artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie jak i w porozumieniu z innymi Stronami, działania, jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. O każdej takiej zbrojnej napaści i o wszystkich podjętych w jej wyniku środkach zostanie bezzwłocznie powiadomiona Rada Bezpieczeństwa. Środki takie zostaną zaniechane, gdy tylko Rada Bezpieczeństwa podejmie działania konieczne do przywrócenia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa". Art. 5. - Traktat Północnoatlantycki. Waszyngton 1949.04.04, Dziennik Ustaw 2000.87.970, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/traktat-polnocnoatlantycki-waszyngton-1949-04-04-16885651/art-5, dostęp: 01.05.2022 r.

otwarcie walczyć. Sojusz również wspierał stabilność polityczną i gospodarczą w Europie Zachodniej, ograniczając wpływy komunistyczne i zapobiegając rozprzestrzenianiu się ideologii ZSRR. Dzięki spójnym działaniom dyplomatycznym oraz militarnym, NATO nie tylko powstrzymywało sowiecką ekspansję, ale również przyczyniło się do zakończenia zimnej wojny bez bezpośredniego konfliktu zbrojnego.

Z chwilą upadku ZSRR w 1991 roku wielu ekspertów sugerowało, że NATO straciło swojego głównego przeciwnika i cel istnienia. Po zakończeniu zimnej wojny organizacja ta przeszła liczne przemiany, dostosowując swoje struktury i strategie do zmieniającego się środowiska międzynarodowego. W miarę jak Europa i świat przechodziły w okres względnej stabilizacji, priorytety Sojuszu zmieniły się, uwzględniając działania w ramach operacji reagowania kryzysowego, misji stabilizacyjnych oraz zwalczanie zagrożeń asymetrycznych, takich jak terroryzm. Jednakże wydarzenia ostatnich dwóch dekad, a w szczególności agresywne rosyjskie działania, zmusiły NATO do ponownego przemyślenia swoich strategicznych priorytetów i adaptacji do rosnących zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Wraz z nadejściem XXI wieku Federacja Rosyjska coraz częściej zaczęła wykazywać swoje mocarstwowe ambicje, podważając stabilność i suwerenność krajów sąsiednich oraz podjęła działania mające na celu przywrócenie swojej strefy wpływów w Europie Wschodniej i Azji Środkowej. Przykładami takiej polityki są wojna z Gruzją w 2008 roku, nielegalna aneksja Krymu w 2014 roku, aktywne wspieranie separatystów na wschodzie Ukrainy oraz rozpoczęta 22 lutego 2022 roku pełnowymiarowa agresja na Ukrainę. Federacja Rosyjska stosuje również różnorodne formy oddziaływania w ramach wojny hybrydowej, takie jak cyberataki, dezinformacja oraz działania wywiadowcze, których celem jest destabilizacja państw zachodnich i podważanie ich struktur politycznych. W efekcie NATO musiało zrewidować swoją politykę obronną, odchodząc od działań ekspedycyjnych na rzecz wzmocnienia zdolności obronnych oraz odstraszania.

Należy podkreślić, iż Sojusz Północnoatlantycki obecnie znajduje się w kluczowym momencie swojej historii, a jego dalsza skuteczność w dużej mierze zależy od zdolności do adaptacji do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Jeśli Sojusz nie podejmie zdecydowanych działań, jego zdolność do odstraszania i obrony państw członkowskich pozostanie ograniczona, co może doprowadzić do erozji wiarygodności NATO jako filaru bezpieczeństwa euroatlantyckiego. W obecnych realiach geopolitycznych nie ma miejsca na zwłokę. Konieczne jest natychmiastowe wzmocnienie struktur obronnych oraz zwiększenie gotowości do konfrontacji z agresywną polityką Kremla.

W kontekście narastających zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej, uwidaczniają się ograniczenia NATO, szczególnie w zakresie skutecznej adaptacji do nowych form agresji, wojny hybrydowej oraz asymetrycznych działań Kremla. Obecna sytuacja geopolityczna, naznaczona wojną na Ukrainie, presją na państwa wschodniej flanki Sojuszu oraz polityką zastraszania stosowaną przez Federację Rosyjską, obnaża istotne luki w gotowości NATO do działań zbrojnych. Organizacja ta pozostaje w dużej mierze reaktywna, podzielona i wciąż niezdolna do skutecznej odpowiedzi na pełne spektrum zagrożeń ze strony Moskwy.

Wśród najważniejszych problemów NATO w kontekście działań Federacji Rosyjskiej znajduje się brak adekwatnych zdolności operacyjnych. Podczas gdy Federacja Rosyjska konsekwentnie rozwija swoje siły zbrojne, modernizuje systemy uzbrojenia i przeprowadza działania destabilizujące w strefach wpływu, NATO pozostaje spóźnione w adaptacji do tych wyzwań. Kreml od lat testuje odporność Sojuszu, angażując się w wojny hybrydowe, działania dezinformacyjne oraz cyberataki. Przykładem jest nielegalna operacja aneksji Krymu w 2014 roku, która pokazała, jak szybko i skutecznie Federacja Rosyjska potrafi realizować swoje cele strategiczne. Fakt, że Sojusz nie przewidział takiego scenariusza, świadczy o poważnych niedociągnięciach wywiadowczych i analitycznych. Generał Ben Hodges, były dowódca Sił Lądowych USA w Europie, wskazywał, że „NATO musi działać szybciej, jeśli chce mieć szansę na skuteczną obronę swoich członków”[5].

Zasadniczą słabością NATO jest także jego skomplikowany proces decyzyjny oraz wewnętrzne podziały między członkami. W sytuacji kryzysowej wymagana jest natychmiastowa reakcja, ale decyzje w Sojuszu są podejmowane na zasadzie konsensusu, co czyni je podatnym na wewnętrzne tarcia. Różnice interesów pomiędzy państwami członkowskimi sprawiają, że NATO nie jest w stanie jednoznacznie i stanowczo odpowiedzieć na rosyjskie prowokacje. Przykładem jest podejście do zwiększenia obecności wojskowej na wschodniej flance. Kraje bałtyckie i Polska od lat apelują o stałe bazy NATO, lecz dopiero rosyjska agresja na Ukrainę w 2022 roku skłoniła Sojusz do bardziej zdecydowanych działań, choć wciąż niewystarczających. Analitycy wojskowi podkreślają, że zdolność do odstraszania wymaga obecności wojskowej na miejscu, a nie jedynie rotacyjnych sił, które mogą zostać wycofane pod wpływem zmieniających się uwarunkowań politycznych[6].

---

[5] S. Lilienstroem, *Interview with LTG Ben Hodges: Why Europe needs NATO*, https://uscpublicdiplomacy.org/blog/interview-ltg-ben-hodges-why-europe-needs-nato, dostęp: 09.12.2021 r.

[6] W. Lorenz, *Wysunięta obrona - nowe podejście do polityki obrony i odstraszania NATO*, https://pism.pl/publikacje/wysunieta-obrona-nowe-podejscie-do-polityki-obrony-i-odstraszania-nato?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.05.2022 r.

Jednym z najbardziej palących problemów pozostaje niedostateczna gotowość NATO do obrony przed wojną hybrydową. Phillip Petersen twierdzi, iż Rosjanie realizują działania skierowane przeciwko NATO poprzez implementację koncepcji wojny nowej generacji[7], która stanowi kluczowy komponent rosyjskiej strategii oddziaływania w przestrzeni politycznej, informacyjnej i militarnej, ukierunkowanej na prowadzenie konfliktu poniżej progu otwartej wojny. Należy zaznaczyć, że choć pojęcia wojny hybrydowej i wojny nowej generacji są bardzo często używane zamiennie, różnią się zakresem i charakterem działań. Wojna hybrydowa łączy tradycyjne środki militarne z nieregularnymi formami walki, takimi jak działania dezinformacyjne, sabotaż czy presja gospodarcza, w celu osiągnięcia celów politycznych bez formalnego wypowiedzenia wojny. Z kolei wojna nowej generacji stanowi bardziej kompleksową strategię, w której kluczową rolę odgrywa destabilizacja przeciwnika od wewnątrz poprzez zmasowane kampanie propagandowe, cyberataki oraz ingerencję w procesy polityczne.

Przykładem realizacji tej koncepcji są działania Rosji mające na celu podważenie zaufania do instytucji demokratycznych Zachodu, ingerencje w wybory w Stanach Zjednoczonych i Europie, a także ataki na infrastrukturę krytyczną. Mimo deklaracji o wzmacnianiu zdolności w zakresie obrony cybernetycznej, NATO wciąż pozostaje w tyle za Federacją Rosyjską, która dysponuje rozbudowaną siecią trolli internetowych, wyspecjalizowanymi jednostkami cyberwojny oraz służbami wywiadowczymi prowadzącymi szeroko zakrojone operacje informacyjne.

Dodatkowo, NATO wciąż nie ma skutecznej odpowiedzi na rosyjską strategię „eskalacji do de-eskalacji", która zakłada użycie taktycznej broni nuklearnej w celu wymuszenia korzystnych dla Federacji Rosyjskiej rozstrzygnięć politycznych. Podczas gdy Federacja Rosyjska modernizuje swoje arsenały i otwarcie grozi użyciem broni jądrowej, NATO nie posiada jednoznacznej strategii odstraszania, która byłaby dostosowana do nowej rzeczywistości strategicznej. W 2015 roku były wicesekretarz generalny NATO Alexander Vershbow stwierdził, że Federacja Rosyjska preferuje stosowanie polityki szoku

[7] Do głównych elementów wojny nowej genearcji należy zaliczyć: pozamilitarne działania asymetryczne w celu ustanowienia korzystnego środowiska społeczno-ekonomicznego i politycznego; operacje specjalne mające na celu wprowadzenie w błąd elit; zastraszanie, oszustwa, przekupstwo; operacje destabilizacyjne i organizowanie opozycji; wprowadzenie uzbrojonych powstańców i ich wsparcie; potajemne interwencje wojskowe; wykorzystanie walki elektronicznej i zaawansowanego technologicznie zwiadu w celu ułatwienia zniszczenia sił stawiających opór; jawne interwencje w celu zajęcia terytorium i stłumienia pozostałego oporu oraz groźbę użycia broni jądrowej oraz broni precyzyjnej do zniszczenia ważnych elementów infrastruktury krytycznej państwa. Należy zauważyć, że tylko dwa ostatnie z tych dziewięciu elementów dotyczą jawnego aspektu kinetycznego. P. A. Petersen, *„We thought ideological competition was over, but it just shifted"*, Wywiad udzielony w trakcie Forum ekonomicznego w Krynicy w dniu 12.10.2018 r., https://ngwcentre.com/new-blog/2018/11/6/phillip-a-petersen-we-thought-ideological-competition-was-over-but-it-just-shifted, dostęp: 01.09.2022 r

i zastraszania zamiast dążenia do stabilnych relacji z Sojuszem Północnoatlantyckim[8]. Z kolei rosyjscy przedstawiciele, tacy jak wiceminister spraw zagranicznych Siergiej Riabkow, wskazują na wysokie ryzyko bezpośredniego starcia zbrojnego z Zachodem, co ma na celu wywarcie presji i zastraszenie[9]. Brak elastyczności i adekwatnej strategii odstraszania oznacza, że NATO może znaleźć się w sytuacji, w której nie będzie w stanie skutecznie odpowiedzieć na potencjalne działania Federacji Rosyjskiej na wschodniej flance Sojuszu.

Ocenia się, że Federacja Rosyjska stanowi największe zagrożenie dla NATO, co potwierdzają zarówno jej wcześniejsze, jak i obecne działania. Już w 2014 roku, dokonując nielegalnej aneksji Krymu, Federacja Rosyjska złamała podstawowe zasady prawa międzynarodowego oraz podważyła ład bezpieczeństwa w Europie, sygnalizując gotowość do użycia siły militarnej dla osiągnięcia swoich celów. Aneksja Krymu była nie tylko aktem agresji wobec Ukrainy, ale także bezpośrednim wyzwaniem dla NATO, które zobowiązało się do obrony suwerenności i integralności terytorialnej państw europejskich[10]. Kolejnym, jeszcze poważniejszym krokiem była pełnoskalowa inwazja na Ukrainę w lutym 2022 roku. Federacja Rosyjska udowodniła tym samym, że jest zdolna do prowadzenia brutalnej wojny konwencjonalnej w sercu Europy, nie zważając na ogromne koszty ludzkie i gospodarcze. Co istotne, działania te budzą obawy o możliwość eskalacji konfliktu na państwa graniczące z Ukrainą, w tym niektóre państwa członkowskie Sojuszu, takie jak Polska, Rumunia czy kraje bałtyckie. Oprócz działań militarnych, Federacja Rosyjska prowadzi wobec NATO szeroko zakrojone operacje hybrydowe, m. in. cyberataki, dezinformację, sabotaż czy próby destabilizacji politycznej. Regularne ataki na infrastrukturę krytyczną, próby ingerowania w wybory czy szerzenie prorosyjskiej propagandy w mediach społecznościowych są wymierzone bezpośrednio w państwa członkowskie Sojuszu. Tego rodzaju działania mają na celu osłabienie spójności NATO i zaufania społeczeństw do swoich rządów. Połączenie bezwzględnej siły militarnej, gotowości do łamania prawa międzynarodowego i prowadzenia

[8] *NATO: Rosja woli szok i zastraszanie od stabilnych relacji z Sojuszem*, https://www.bankier.pl/wiadomosc/NATO-Rosja-woli-szok-i-zastraszanie-od-stabilnych-relacji-z-Sojuszem-3425431.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.05.2022 r.

[9] M. Pietraszewski, *Eskalacja konfliktu Rosja-Zachód. „Wysokie ryzyko bezpośredniego starcia”*, https://wiadomosci.radiozet.pl/swiat/news-eskalacja-konfliktu-rosja-zachod-wysokie-ryzyko-bezposredniego-starcia?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.05.2022 r.

[10] *Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales*, https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_112964.htm, dostęp: 01.05.2022 r.

wojny hybrydowej sprawia, że Federacja Rosyjska jest dziś najpoważniejszym i najbardziej nieprzewidywalnym zagrożeniem dla NATO i bezpieczeństwa całej Europy[11].

W odpowiedzi na zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską Sojusz Północnoatlantycki wzmocnił swoje siły na wschodniej flance, rozbudowując obecność wojskową w krajach bałtyckich, Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Wprowadzone zostały też nowe strategie mające na celu odstraszenie i przeciwdziałanie potencjalnym zagrożeniom ze strony Federacji Rosyjskiej, zarówno na poziomie militarnym, jak i politycznym. Jednak wciąż pozostaje wiele pytań co do skuteczności tych działań. Czy obecne siły NATO, jego struktury i mechanizmy decyzyjne są wystarczające, aby zapobiec wybuchowi większego konfliktu? Czy środki odstraszające, takie jak rozmieszczenie wojsk w regionach zagrożonych, wzmocnienie obrony w cyberprzestrzeni i zaawansowane systemy obronne, są rozwiązaniem adekwatnym, by Federacja Rosyjska powstrzymała się przed agresją? Jaką rolę w tych działaniach odgrywa jedność i współpraca między państwami członkowskimi NATO, a także ich zdolność do podejmowania szybkich i zdecydowanych decyzji?

W dobie rosnących napięć geopolitycznych pytanie o zdolność Sojuszu Północnoatlantycki do powstrzymania Federacji Rosyjskiej przed wywołaniem globalnego konfliktu staje się coraz bardziej aktualne. Odpowiedź na to pytanie wymaga analizy struktury dowodzenia Sojuszu oraz procesu adaptacji NATO do zagrożeń kinetycznych, niekinetycznych, a także związanych z użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia.

Niniejsza dysertacja przedstawia problematykę adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń środowiska międzynarodowego kreowanych przez Federację Rosyjską. Treści pracy stanowią próbę usystematyzowania wiedzy z zakresu teorii bezpieczeństwa oraz analizy praktycznych działań podejmowanych przez NATO w odpowiedzi na rosnące zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. W dysertacji omówiono proces dostosowywania strategii, struktur i zdolności obronnych Sojuszu w kontekście zmian w środowisku bezpieczeństwa po 2014 roku oraz wskazano możliwe kierunki dalszego rozwoju NATO i państw członkowskich w perspektywie czasowej obejmującej okres do 2040 roku.

Praca składa się z wstępu, rozdziału metodologicznego, czterech rozdziałów merytorycznych oraz zakończenia.

[11] W. Lorenz, *Szczyt NATO w Madrycie - odpowiedź na agresywną politykę Rosji*, Biuletyn PISM nr 114 (2533) z 15 lipca 2022 r., https://www.pism.pl/publikacje/szczyt-nato-w-madrycie-odpowiedz-na-agresywna-polityke-rosji, dostęp: 01.08.2022 r.

W **rozdziale pierwszym** omówiono metodologiczne podstawy badań, których wyniki stanowią zasadniczą treść niniejszej dysertacji. Dokonano analizy istoty sytuacji problemowej, precyzyjnie określono przedmiot badań oraz sformułowano główny problem badawczy wraz z problemami szczegółowymi. Przedstawiono cel badań oraz zaproponowano hipotezy robocze. Omówiono przebieg procesu badawczego, uwzględniając jego założenia oraz ograniczenia metodologiczne oraz dokonano krytycznej analizy literatury przedmiotu, ukazując aktualny stan wiedzy w obszarze badawczym.

W **rozdziale drugim** dokonano szczegółowej analizy zagrożeń, jakie Federacja Rosyjska kreuje dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego. Scharakteryzowane zostały uwarunkowania strategiczne funkcjonowania Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej, w tym przedstawiono rosyjską kulturę strategiczną, a także poddane ocenie zostały zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską dla Sojuszu Północnoatlantyckiego z uwzględnieniem zagrożeń kinetycznych, niekinetycznych oraz zagrożeń użyciem broni masowego rażenia.

W **rozdziale trzecim** dokonano oceny mechanizmów zapewnienia bezpieczeństwa traktatowego w sytuacji aneksji Krymu przez Federację Rosyjską. Omówiono relacje między Sojuszem Północnoatlantyckim a Federacją Rosyjską, a także strukturę dowodzenia i organizację sił zbrojnych NATO do czasu aneksji Krymu. Przeprowadzono ocenę zdolności operacyjnych sił zbrojnych Sojuszu Północnoatlantyckiego, koncentrując się na ich gotowości do reagowania na zagrożenia oraz prowadzenia obrony kolektywnej.

W **rozdziale czwartym** scharakteryzowano działania adaptacyjne, jakie Sojusz Północnoatlantycki podjął w celu dostosowania się do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską w latach 2014 – 2025. Ocenie poddano zmiany struktur dowodzenia NATO oraz scharakteryzowano wzmocnienie wschodniej flanki NATO. Dodatkowo oceniono działania adaptacyjne Sojuszu Północnoatlantyckiego w zakresie zagrożeń niekinetycznych oraz w obliczu potencjalnego użycia broń masowego rażenia przez Federację Rosyjską.

Rozdział piąty został poświęcony prognozie dotyczącej przygotowania Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską w perspektywie do 2040 roku. Scharakteryzowano w nim rekomendacje w zakresie zmian w strukturze dowodzenia, pozyskania zdolności kinetycznych i niekinetycznych przez Sojusz Północnoatlantycki, a także przedstawiono propozycje zmiany polityki i strategii odstraszania Sojuszu Północnoatlantyckiego na zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia.

W **zakończeniu** dysertacji przedstawiono wnioski z przeprowadzonych badań dotyczące zagrożeń jakie kreuje Federacja Rosyjska wobec NATO oraz procesu adaptacji Sojuszu Północnoataltyckiego do tych zagrożeń.

Rezultaty przeprowadzonych badań umożliwiły uzupełnienie oraz uporządkowanie wiedzy dotyczącej problematyki adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń bezpieczeństwa generowanych przez Federację Rosyjską. Na podstawie przeprowadzonych badań oceniono skuteczność działań Sojuszu oraz sformułowano prognozy dotyczące jego ewolucji i wpływu na bezpieczeństwo międzynarodowe do 2040 roku. Ze względu na złożony i dynamiczny charakter analizowanej problematyki, będącej przedmiotem niniejszej dysertacji, wiedza pozyskana w toku badań naukowych posiada istotną wartość poznawczą i stanowi punkt wyjścia do dalszych prac naukowych odnoszących się do ewolucji strategii, zdolności oraz mechanizmów reagowania NATO. Ustalenia zawarte w pracy mają również charakter utylitarny, gdyż zaproponowane kierunki działań adaptacyjnych mogą zostać wykorzystane w praktyce funkcjonowania Sojuszu. Obejmują one doskonalenie mechanizmów reagowania NATO na zagrożenia wynikające z działań Federacji Rosyjskiej, w szczególności rozwój zdolności operacyjnych w zakresie struktury dowodzenia, pozyskania zdolności kinetycznych i niekinetycznych oraz zmiany polityki i startegii odstraszania.

ROZDZIAŁ I

PODSTAWY METODOLOGICZNE ROZPRAWY

1.1. Sytuacja problemowa

NATO, jako kluczowy filar zbiorowego bezpieczeństwa, stanęło w obliczu wyzwań, które wymusiły daleko idącą adaptację struktur, procedur i zdolności operacyjnych do zmieniających się zagrożeń środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Od momentu zakończenia zimnej wojny Sojusz Północnoatlantycki koncentrował się na misjach stabilizacyjnych, interwencjach poza obszarem traktatowym oraz budowaniu partnerstw z państwami trzecimi. Kluczowe dla kształtowania bezpieczeństwa międzynarodowego stało się rozszerzenie Sojuszu o kolejne państwa członkowskie, co znalazło odzwierciedlenie w decyzjach podejmowanych na kolejnych szczytach. Szczyt NATO w Madrycie w 1997 roku formalnie zapoczątkował proces rozszerzenia Sojuszu na wschód, czego efektem było zaproszenie Polski, Czech i Węgier do członkostwa, co symbolizowało dostosowanie NATO do nowego porządku bezpieczeństwa w Europie[12]. Podczas szczytu w Pradze w 2002 roku podkreślono konieczność elastyczności i ekspedycyjności działań NATO, co znalazło odzwierciedlenie w koncepcji Sił Odpowiedzi NATO (SON), a także zaproszeniu kolejnych państw do Sojuszu, w tym państw bałtyckich[13]. Dalsze zmiany strategiczne zostały uwypuklone w Lizbonie w 2010 roku, kiedy przyjęto nową Koncepcję Strategiczną, podkreślającą potrzebę zaangażowania NATO w misje poza obszarem traktatowym, w tym w operacje stabilizacyjne w Afganistanie i na Bałkanach. Ponadto nawiązano i pogłębiono współpracę z partnerami spoza NATO, takimi jak Australia, Japonia czy kraje Zatoki Perskiej, co było elementem budowania globalnej sieci bezpieczeństwa[14]. Działania te wpisywały się w szerszy kontekst adaptacji NATO do nowych realiów XXI wieku, w tym konfliktów asymetrycznych, terroryzmu i niestabilności regionalnej.

Działania Sojuszu Północnoatlantyckiego w końcu XX wieku i na początku nowego tysiąclecia potwierdziły, iż NATO dążyło za wszelką cenę do kompromisu z Federacją

[12] *Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation Issued by the Heads of State and Government*, Press Release M-1 (97)81, Meeting of the North Atlantic Council, Madrid 8th July 1997, https://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-081e.htm, dostęp: 01.08.2022 r.

[13] *Deklaracja Szczytu Praskiego przyjęta przez Szefów Państw i Rządów, uczestniczących w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej NATO w dniu 21 listopada 2002 roku w Pradze*, https://archive.is/20090423083047/http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/475/510/Deklaracja_Szczytu_Praskiego.html#selection-417.0-433.137, dostęp: 01.08.2022 r.

[14] *Decyzje szczytu NATO w Lizbonie – q&a*, https://web.archive.org/web/20101224005129/http://stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,849,Decyzje_szczytu_NATO_w_Lizbonie_?_q_and_a, dostęp: 01.08.2022 r.

Rosyjską, preferując dialog niż strategię odstraszania. Choć NATO deklarowało politykę „otwartych drzwi" i rozszerzało się na Wschód, jednocześnie podejmowało kroki mające na cele uspokojenie rosyjskich decydentów. Akt Stanowiący NATO – Rosja z 1997 roku był przykładem takiej polityki, gdyż Sojusz zobowiązał się do nierozmieszczania „znaczących sił bojowych" w nowych państwach członkowskich, ograniczając tym samym realną zdolność do obrony wschodniej flanki[15]. Podobną ostrożność NATO wykazało po powołaniu Rady NATO – Rosja w 2002 roku, gdzie zamiast forsować twardą linię wobec Moskwy, Sojusz dążył do kompromisu, licząc na konstruktywną współpracę. Nawet gdy Federacja Rosyjska konsekwentnie sprzeciwiała się rozszerzeniu NATO i tarczy antyrakietowej, Sojusz unikał zdecydowanych działań[16]. Szczyt słabości NATO ujawnił się w 2008 roku podczas wojny rosyjsko-gruzińskiej. Mimo wcześniejszych obietnic dla Gruzji i Ukrainy dotyczących przyszłego członkostwa, NATO zareagowało jedynie werbalnym potępieniem Federacji Rosyjskiej, nie podejmując realnych kroków[17].

Pomimo poprawnych stosunków na linii NATO – Federacja Rosyjska do 2014 roku, szereg kluczowych wydarzeń uwidoczniło decydentom zachodnim, że Federacja Rosyjska stanowi egzystencjalne zagrożenie dla porządku transatlantyckiego[18]. W czasie wojny w Gruzji w 2008 roku, Federacja Rosyjska zademonstrowała użycie siły militarnej w celu realizacji swoich celów politycznych, co podważyło stabilność regionu. Następnie, w 2014 roku, aneksja Krymu oraz wsparcie dla separatystów w Donbasie pokazały, że Moskwa jest skłonna naruszać suwerenność sąsiednich państw i zmieniać granice w Europie, co spotkało się z potępieniem społeczności międzynarodowej[19]. Działania te były szeroko analizowane przez ekspertów, którzy wskazywali na neoimperialne ambicje Federacji Rosyjskiej i jej destrukcyjny wpływ na porządek światowy[20]. Według H.P. Schwarza i H. Kohla agresja na suwerenne państwo, jakim jest Ukraina, pogrzebała wszystkie marzenia, aby móc zrozumieć Federację Rosyjską

[15] R. Kupiecki, *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Warszawa 2016, s. 155.
[16] M. Rühle, *Rozszerzenie NATO i Rosja: mity i rzeczywistość*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2014/07/01/rozszerzenie-nato-i-rosja-mity-i-rzeczywistosc/index.html, dostęp: 06.05.2024 r.
[17] G. Chazan*, Nato right to heed Russian anger over Ukraine accession plan, Angela Merkel says in memoire*, https://www.ft.com/content/053c369e-0903-4062-a910-20d5dd31827f?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.05.2024 r.
[18] M. Górski, *Bezpieczeństwo Europy i zagrożenie ze strony Rosji. „Wybudzić się z letargu"*, https://defence24.pl/polityka-obronna/bezpieczenstwo-europy-i-zagrozenie-ze-strony-rosji-wybudzic-sie-z-letargu, dostęp: 06.05.2024 r.
[19] S. Zaręba, *Aneksja czterech ukraińskich obwodów przez Rosję*, Komentarz PISM nr 127-2022, https://pism.pl/publikacje/aneksja-czterech-ukrainskich-obwodow-przez-rosje, dostęp: 06.05.2024 r.
[20] J. Temirow, *Prof. Jurij Temirow: Neoimperializm, Rosja i zagrożenie pustki [ANALIZA]*, https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2020/08/05/prof-jurij-temirow-neoimperializm-rosja-i-zagrozenie-pustki-analiza/, dostęp: 06.05.2024 r.

i postrzegać ją jako równoprawnego partnera w ramach wspólnego systemu bezpieczeństwa w Europie[21]. Pomimo, że zajęcie Krymu stanowiło jaskrawe naruszenie suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy oraz złamanie podstawowych zasad prawa międzynarodowego, to NATO jedynie ograniczyło się do nałożenia sankcji gospodarczych i politycznych oraz wzmocnienia wschodniej flanki Sojuszu[22].

W kolejnych latach Federacja Rosyjska kontynuowała politykę konfrontacji z NATO. Interwencja w syryjskiej wojnie domowej w 2015 roku, gdzie Moskwa wsparła reżim Baszara al-Assada, była nie tylko próbą podważenia wpływów państw Sojuszu Północnoatlantyckiego w regionie i demonstracją siły na arenie międzynarodowej, ale również stanowiła swoisty poligon doświadczalny dla rosyjskich sił zbrojnych. Działania te były interpretowane jako rosyjska chęć do zaznaczenia swojej pozycji w globalnym układzie sił oraz jako wyzwanie rzucone polityce Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników[23].

Konflikt w Syrii dał Moskwie unikalną możliwość przetestowania nowoczesnych systemów uzbrojenia, taktyk i koncepcji operacyjnych w warunkach rzeczywistego pola walki, bez ponoszenia znaczących kosztów politycznych czy strategicznych. Szczególne znaczenie miało wdrożenie środków rażenia na dużą odległość, takich jak precyzyjne uderzenia rakietami manewrującymi typu Kalibr, odpalanymi z okrętów i okrętów podwodnych na Morzu Kaspijskim. Był to nie tylko pokaz technologicznej sprawności rosyjskiej armii, ale także sygnał dla Zachodu o zdolnościach projekcji siły Federacji Rosyjskiej daleko poza jej granicami. Co więcej, działania te miały bezpośrednie przełożenie na późniejsze operacje w Ukrainie, gdzie również wykorzystywano środki rażenia dalekiego zasięgu do atakowania kluczowej infrastruktury i celów wojskowych.

Równie ważnym aspektem była intensywna eksploracja potencjału bezzałogowych statków powietrznych, zarówno w charakterze narzędzia rozpoznania, jak i środka rażenia. Rosjanie, obserwując m.in. działania tureckich dronów Bayraktar TB2 w Syrii, rozpoczęli proces intensyfikacji własnych programów bezzałogowych i zaczęli testować zintegrowane systemy walki elektronicznej oraz zdolności przeciwdziałania dronom przeciwnika. W efekcie zdobyte w Syrii doświadczenia w zakresie użycia BSP (bezzałogowych statków

[21] H.P. Schwarz, H. Kohl, *Eine politische Biographie*, Pantheon-Ausgabe 2014, s. 930.
[22] *Wspólne oświadczenie Komisji NATO-Ukraina*, https://pl.eureporter.co/world/2014/09/05/joint-statement-of-the-nato-ukraine-commission/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.05.2024 r.
[23] A. Włodkowska-Bagan, *Działania Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec Rosji* [w:] B. Surmacz, M. Pietraś, W. Paruch, *Sojusz Północnoatlantycki w środowisku niepewności i zmiany — Dwadzieścia lat członkostwa Polski*, Warszawa 2020, s. 236.

powietrznych) stały się fundamentem dla dalszego rozwoju rosyjskiej doktryny wykorzystania dronów, co znalazło wyraźne odzwierciedlenie w wojnie na Ukrainie.

Tym samym interwencja w Syrii miała podwójny wymiar: polityczno-strategiczny oraz wojskowo-technologiczny. Stała się zapowiedzią nowego modelu rosyjskiej projekcji siły, opartego na asymetrycznych środkach walki, precyzyjnych uderzeniach oraz wykorzystaniu nowoczesnych technologii, których pełne rozwinięcie świat zobaczył dopiero po 2022 roku na ukraińskim froncie.

Kolejnym przejawem agresywnej polityki Rosji były cyberataki oraz ingerencje w procesy demokratyczne w krajach zachodnich, w tym próby wpływania na wyniki wyborów. Według raportu amerykańskiego wywiadu z października 2023 roku, Federacja Rosyjska ingerowała w wybory w co najmniej 11 krajach w latach 2020–2022, wykorzystując szpiegostwo, media państwowe i internet do podważania zaufania publicznego do uczciwości wyborów[24]. Te działania podważyły zaufanie do Federacji Rosyjskiej jako potencjalnego partnera i uwypukliły jej rolę jako destabilizującego czynnika w polityce międzynarodowej. Pełnoskalowa inwazja na Ukrainę w 2022 roku była kulminacją wcześniejszych działań Federacji Rosyjskiej i wstrząsnęła stabilnością całej Europy. Rosjanie doprowadzili do największego konfliktu zbrojnego na kontynencie europejskim od czasów II wojny światowej, burząc fundamenty bezpieczeństwa europejskiego i stawiając pod znakiem zapytania skuteczność dotychczasowych mechanizmów odstraszania oraz polityki prowadzonej przez Sojusz Północnoatlantycki.

Ocenia się, że Federacja Rosyjska stanowi największe zagrożenie dla środowiska bezpieczeństwa ze względu na swoją agresywną politykę zagraniczną, militaryzację oraz stosowanie destabilizacyjnych działań hybrydowych. Federacja Rosyjska od lat dąży do odbudowy strefy wpływów, traktując państwa Europy Środkowo-Wschodniej jako swoją „strefę buforową" i kwestionując ich suwerenność. Federacja Rosyjska kieruje się neoimperialną polityką zagraniczną, która odznacza się rewizjonizmem i skłonnościami do używania siły. Ponadczasowe wydają się być słowa amerykańskiego analityka politycznego Roberta Kagana, który stwierdza, że „(…)pragnieniem Federacji Rosyjskiej jest dziś to, czego zawsze pragnęły supermocarstwa: utrzymać dominującą pozycję w regionach, które są dla nich ważne strategicznie i pozbyć się z nich wpływów innych mocarstw"[25]. To co jednak wyróżnia

[24] *Amerykański wywiad: Kreml miesza w wyborach na całym świecie*, https://www.rp.pl/polityka/art39305481-amerykanski-wywiad-kreml-miesza-w-wyborach-na-calym-swiecie?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.05.2024 r.
[25] R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009, s. 2.

Federację Rosyjską to jej niepohamowana żądza ekspansji terytorialnej, na którą zwraca uwagę m.in. Zbigniew Brzeziński mówiąc, iż „skala i trwanie takiej terytorialnej ekspansji stanowi niewątpliwie o najbardziej niestrudzonym imperialnym pędzie znanym w historii”[26]. Przejawem tej strategii była aneksja Krymu w 2014 roku, agresja na Ukrainę oraz ingerencja w wewnętrzne sprawy innych krajów.

Strategia działań Federacji Rosyjskiej pod przywództwem Władimira Putina została jednoznacznie zdefiniowana i nie budzi obecnie istotnych wątpliwości interpretacyjnych. Według byłego szefa Biura Bezpieczeństwa Narodowego prof. Stanisława Kozieja „Za Putina kurs polityczny jest wyraźny i jest coraz bardziej oczywisty: to kurs konfrontacyjny, kurs budowania potęgi Federacji Rosyjskiej metodą imperialną. Nie baczy ona na nikogo, wzmacnia się kosztem sąsiadów”[27]. Federacja Rosyjska stosując szeroką paletę instrumentów oddziaływania i narzędzi, bezwzględnie definiuje cele i interesy strategiczne, narzucając innym państwom własną wizję porządku międzynarodowego. Celem rosyjskiej polityki zagranicznej jest podważenie zasad integralności terytorialnej państw i nienaruszalności granic. Należy zwrócić uwagę, że dla Federacji Rosyjskiej, a dokładniej dla jej prezydenta, niezwykle istotny jest argument wizerunkowy, który warunkuje tworzenie presji i utrzymanie dominacji oraz strefy wpływów w państwach poradzieckich. Dodatkowo dzięki niemu Federacja Rosyjska z jednej strony usprawiedliwia fakt dążenia do odbudowy imperium, a z drugiej prowadzi politykę rewanżyzmu za porażkę w zimnej wojnie i upadek ZSRR[28].

O tym, że rosyjskie działania pod kierownictwem W. Putina są skuteczne, można się było przekonać już w 2008 roku w czasie wojny w Gruzji. „Zachód oblał ten test. Choć Unia Europejska przyczyniła się do zawieszenia broni, to już nie potrafiła wyegzekwować ustalonego wycofania wojsk rosyjskich z Gruzji. Są tam do dzisiaj”[29], powiedział gen. prof. Koziej, przywołując przy tym obraz masztu z flagą rosyjską, wciąż stojącego niedaleko Tbilisi. Z perspektywy sąsiadów Federacji Rosyjskiej, jej polityka jest szczególnie niebezpieczna ze względu na zdolność do prowadzenia działań wojskowych bez formalnego wypowiedzenia wojny. Federacja Rosyjska wielokrotnie udowodniła, że jest gotowa używać siły militarnej do realizacji swoich interesów geopolitycznych, co czyni ją bezpośrednim zagrożeniem dla bezpieczeństwa, zwłaszcza dla państw NATO, które z nią graniczą.

[26] Z. Brzeziński, *Plan gry*, Gdańsk 1988, s. 15.
[27] A. Wróblewski, *Rosyjski neoimperializm zagrożeniem dla Polski. Jak się przeciwstawić Putinowi?*, https://wydarzenia.interia.pl/autor/artur-wroblewski/news-rosyjski-neoimperializm-zagrozeniem-dla-polski-jak-sie-przec,nId,2145170, dostęp 09.12.2021 r.
[28] S. Bieleń, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2006, s. 99.
[29] A. Wróblewski, *Rosyjski neoimperializm zagrożeniem dla Polski…,* op. cit.

W kontekście ewentualnego konfliktu z NATO celem Federacji Rosyjskiej byłoby zdezorganizowanie i osłabienie jedności Sojuszu Północnoatlantyckiego poprzez zdyskredytowanie i podważenie wiary w gwarancje obronne NATO. Działaniem prowadzącym do tego mogłoby być odizolowanie jednego z krajów członkowskich w następstwie agresji hybrydowej połączonej z inspiracją wewnętrznego konfliktu prowadzącego do załamania państwowości lub co najmniej korzystnej dla Federacji Rosyjskiej zmiany kursu politycznego. Najbardziej zagrożone taką ewentualnością są kraje bałtyckie, najtrudniejsze do bezpośredniej obrony przed agresją. Podbicie jednego z państw członkowskich Sojuszu byłby kompromitacją polityczną i mógłby doprowadzić do utraty wiarygodności NATO[30]. Według prof. Matthew Kroeniga z Georgetown University w Waszyngtonie „Federacja Rosyjska stwarza obecnie ogromne zagrożenie dla Sojuszu. Jakikolwiek konflikt z nią ma (…) potencjał, aby eskalować do poziomu wojny na dużą skalę, która mogłaby stanowić egzystencjalne zagrożenie dla państw członkowskich NATO. Tak samo, jeśli NATO zawiodłoby w swej odpowiedzi na atak przeprowadzony na któregoś ze swych członków, skutkiem mógłby być nawet upadek całego Sojuszu”[31].

Agresywne działania Federacji Rosyjskiej obejmują zarówno pełnoskalowe inwazje, jak i operacje hybrydowe, które destabilizują region i podważają międzynarodowy porządek. Federacja Rosyjska konsekwentnie rozbudowuje swoje siły zbrojne i prowadzi prowokacyjne działania w pobliżu granic Sojusz. Manewry wojskowe na dużą skalę, takie jak „Zapad”, regularne naruszanie przestrzeni powietrznej przez rosyjskie samoloty czy rozmieszczanie nowoczesnych systemów rakietowych w obwodzie królewieckim, tworzą atmosferę niepewności i zagrożenia, zwiększają napięcie i zmuszają państwa Sojuszu do wzmożonej czujności. Kreml testuje reakcje NATO, sprawdzając, na ile Sojusz jest skłonny do obrony swoich członków.

Dodatkowo Federacja Rosyjska stosuje strategię działań hybrydowych, łącząc agresję militarną z cyberatakami, dezinformacją i sabotażem. Przykładem są rosyjskie operacje destabilizujące w państwach bałtyckich oraz próby wpływania na procesy demokratyczne w krajach Zachodu. Kreml wspiera ruchy ekstremistyczne, ingeruje w procesy wyborcze i szerzy propagandę, której celem jest osłabienie spójności NATO i zniechęcenie do wspólnej

[30] *Analiza: Strategiczne wnioski z manewrów ZAPAD-17: budowa przez Rosję „bezpiecznika” w neozimnowojennej grze z Zachodem*, https://pulaski.pl/analiza-strategiczne-wnioski-manewrow-zapad-2017-budowa-rosje-bezpiecznika-neozimnowojennej-grze-zachodem/, dostęp 09.12.2021 r.

[31] J. M. Raubo, *Prof. Kroenig dla Defence24: NATO musi postawić na odstraszanie atomowe. Kluczowa rola Polski*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/prof-kroenig-dla-defence24-nato-musi-postawic-na-odstraszanie-atomowe-kluczowa-rola-polski, dostęp: 09.12.2021 r.

obrony, co mogłoby ułatwić przyszłe działania militarne. Takie taktyki, choć mniej konwencjonalne niż agresja militarna, są skuteczne i trudne do bezpośredniego przypisania Moskwie, co dodatkowo utrudnia reakcję Zachodu. W konfrontacji z Sojuszem Federacja Rosyjska prowadzi agresywną politykę bez przekraczania progu otwartej konfliktu zbrojnego, co skutkuje sytuacją, w której Sojusz pozostaje w stanie permanentnej reaktywności, zamiast kreować proaktywną strategię odstraszania.

Federacja Rosyjska regularnie używa groźby użycia broni masowego rażenia (BMR)[32] jako elementu swojej strategii zastraszania i szantażu wobec Sojuszu Północnoatlantyckiego. Retoryka Kremla dotycząca broni nuklearnej nasiliła się szczególnie po inwazji na Ukrainę w 2022 roku, gdy rosyjskie władze wielokrotnie sugerowały możliwość jej użycia, jeśli NATO zbyt mocno zaangażuje się w pomoc dla Kijowa[33]. Choć Federacja Rosyjska nie zastosowała jeszcze broni jądrowej w konflikcie z Ukrainą ani na terytorium państw NATO, jej przywódcy regularnie grożą takim scenariuszem. W marcu 2023 roku Władimir Putin ogłosił rozmieszczenie taktycznej broni jądrowej na Białorusi, co zwiększyło napięcie na wschodniej flance NATO, zwłaszcza w Polsce i krajach bałtyckich[34]. Dodatkowo Rosja wielokrotnie przeprowadzała ćwiczenia symulujące użycie broni jądrowej, w tym potencjalne uderzenia na cele w Europie Zachodniej[35].

Innym aspektem rosyjskiego zagrożenia BMR jest użycie broni chemicznej i biologicznej. Przykładem może być atak na byłego oficera rosyjskiego wywiadu wojskowego Siergieja Skripala i jego córkę w Wielkiej Brytanii w 2018 roku, gdzie rosyjscy agenci użyli

[32] W 1948 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych, opublikowała pierwszą oficjalną definicję broni masowego rażenia (BMR), która obejmuje: broń atomową i materiały wybuchowe, substancje radioaktywne, śmiertelną broń chemiczną i biologiczną, a także wszelką broń, która zostanie opracowana w przyszłości, a mającą właściwości porównywalnie niszczące życie jak bomby atomowe lub inną broń wspomnianą powyżej. The United Nations and Disarmament, 1945–1965, UN Publication 67.I.8, Commission on Conventional Armaments (CCA), UN document S/C.3/32/. Słownik *Definicji NATO* broń masowego rażenia definiuje jako broń, która jest zdolna w dużym stopniu do destrukcji, jest stosowana w taki sposób, by zniszczyć ludzi, infrastrukturę lub inne zasoby na dużą skalę. *NATO Glossary of Terms and Definitions*, AAP–6, 2010, www.nato.int/docu/stanag/aap006/aap6.htm, dostęp: 03.01.2023 r.

[33] A. Bęben, *Putin grozi użyciem broni jądrowej. Jeśli Ukraina otrzyma zgodę na atak zachodnimi rakietami na Rosję*, https://portalobronny.se.pl/geopolityka/putin-grozi-uzyciem-broni-jadrowej-jesli-ukraina-otrzyma-zgode-na-atak-zachodnimi-rakietami-na-rosje-aa-9pNp-CVcX-3gAa.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.

[34] Y. Karmanu, *Russia signs deal to deploy tactical nuclear weapons in Belarus*, https://apnews.com/article/belarus-russia-nuclear-weapons-shoigu-285ff887e8b1c28d20ff68e1d775441e?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.

[35] *Putin Launches Drills of Russia's Nuclear Forces Featuring Retaliatory Strikes*, https://www.military.com/daily-news/2024/10/29/putin-launches-drills-of-russias-nuclear-forces-featuring-retaliatory-strikes.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.

bojowego środka chemicznego Nowiczok[36]. Podobnych substancji użyto także do zamachu na Aleksieja Nawalnego w 2020 roku[37]. Rosjanie nie wahają się przed użyciem środków chemicznych na terenie państw NATO. Na Ukrainie Federacja Rosyjska wielokrotnie oskarżana była o stosowanie zakazanej broni, w tym amunicji fosforowej i kasetowej, co może stanowić naruszenie konwencji międzynarodowych dotyczących broni chemicznej. Ponadto rosyjska propaganda wielokrotnie oskarżała Ukrainę o rzekome planowanie użycia broni biologicznej, co może być próbą przygotowania gruntu pod ewentualne własne działania w tym zakresie. Groźby użycia BMR przez Federację Rosyjską mają na celu zastraszenie Zachodu i powstrzymanie dalszego wsparcia dla Ukrainy.

Ocenia się, że w wyniku działań Federacji Rosyjskiej środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego przeszło głębokie zmiany, które ujawniły szereg słabości i sprzeczności w funkcjonowaniu NATO. Choć Sojusz odpowiedział na rosyjską agresję na Ukrainę zwiększeniem obecności wojskowej na swojej wschodniej flance, to wiele z jego reakcji było spóźnionych i nieadekwatnych do skali zagrożenia. NATO, przez lata ignorując potrzebę wzmocnienia obrony przed tradycyjnymi zagrożeniami, takimi jak konwencjonalna wojna, nagle zostało zmuszone do dostosowania swojej strategii, co ujawnia brak długoterminowego planowania i proaktywnej polityki bezpieczeństwa.

Krytyka dotyczy również faktu, że Sojusz, zamiast skutecznie prewencyjnie reagować na napięcia w Europie Środkowo-Wschodniej, często pozostawał bierny w obliczu narastających zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej, zwłaszcza po aneksji Krymu w 2014 roku. Odpowiedzią NATO na wydarzenia z 2014 roku było stopniowe wzmacnianie wschodniej flanki, rotacyjna obecność wojsk sojuszniczych w państwach bałtyckich i Polsce oraz wdrażanie inicjatyw mających zwiększyć zdolności odstraszania. Pomimo tych działań Sojusz długo pozostawał w defensywie, ograniczony proceduralną inercją, niechęcią do radykalnych zmian w strukturach dowodzenia oraz powolnym tempem wdrażania nowych technologii. Pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę w 2022 roku jeszcze dobitniej pokazała te niedostatki. NATO zostało zmuszone do rewizji swoich strategii, ale nadal w wielu aspektach działa reaktywnie, a nie proaktywnie.

[36] C. Mcleish *The Skripal case: Assassination attempt in the United Kingdom using a toxic chemical*, Non-proliferation, arms control and disarmament, SIPRI 2018, s. 408, https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB19c08sII.pdf?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.
[37] *Summary of the report on activities carried out in support of a request for technical assistance by Germany*, (TECHNICAL ASSISTANCE VISIT – TAV/01/20), OPCW Technical Secretariat, https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/2020/10/s-1906-2020%28e%29.pdf, dostęp: 25.09.2024 r.

Dodatkowo, włączenie nowych państw, takich jak Szwecja i Finlandia, mimo że wzmacnia obronność regionu, może być postrzegane jako reakcja opóźniona, a nie element spójnej polityki zapobiegawczej. NATO zmaga się również z wewnętrznymi napięciami, wynikającymi z różnic w interesach państw członkowskich, co utrudnia prowadzenie jednolitej polityki obronnej. Przykładem rozbieżności w NATO mogą być konkretne kwestie, takie jak wydatki na zbrojenia, polityka obrony cyberprzestrzeni oraz wsparcie dla Ukrainy, które ujawniają głębokie podziały wśród państw członkowskich Sojuszu.

Po pierwsze, jednym z kluczowych punktów napięć jest kwestia wydatków na zbrojenia. Zgodnie z zobowiązaniem z 2014 roku, państwa członkowskie NATO miały przeznaczać co najmniej 2% swojego produktu krajowego brutto (PKB) na obronność. Jednak nie wszystkie kraje przestrzegają tego celu. Przykładem mogą być Niemcy, które mimo wysoko rozwiniętej gospodarki przez wiele lat nie osiągały tego pułapu wydatków. Z kolei Stany Zjednoczone, uważane za najważniejsze państwo członkowskie Sojuszu, systematycznie przekraczały ten próg, co budziło niezadowolenie części amerykańskich polityków i obywateli. Postrzegali oni takie działania jako nadmierne obciążenie finansowe[38]. W ostatnich latach pojawiły się kontrowersje dotyczące wkładu finansowego członków NATO. Prezydent USA Donald Trump wielokrotnie wyrażał niezadowolenie z powodu niewystarczających wydatków obronnych ze strony sojuszników, w szczególności państw Europy Zachodniej. W marcu 2025 zasugerował, że jeśli inne państwa członkowskie nie zwiększą swoich nakładów na obronność, USA mogą ponownie rozważyć swoje zobowiązania w ramach NATO[39].

Po drugie, wyraźne różnice występują w obszarze obrony cyberprzestrzeni. Państwa członkowskie Sojuszu różnie podchodzą do współpracy w tej dziedzinie, co może osłabiać spójność NATO. Na przykład, Estonia, jako jeden z liderów w obronie cyberprzestrzeni, w 2007 roku stała się celem poważnego ataku hakerskiego, co skłoniło ją do wprowadzenia zaawansowanych rozwiązań w tej dziedzinie. Z kolei inne kraje, takie jak Węgry, nie traktują kwestii cyberbezpieczeństwa z taką samą pilnością, co prowadzi do nierówności w zakresie gotowości do obrony przed cyberzagrożeniami w ramach NATO.

Po trzecie, choć wszystkie państwa NATO potępiły rosyjską agresję na Ukrainę, to jednak różnie podchodzą do zaangażowania w pomoc militarną. Przykładem mogą być Węgry,

---

[38] *Jens Stoltenberg: Amerykanie krytykują nie tyle NATO, co jego członków skąpiących na obronę*, https://www.pap.pl/aktualnosci/jens-stoltenberg-amerykanie-krytykuja-nie-tyle-nato-co-jego-czlonkow-skapiacych-na?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.03.2025 r.

[39] G. Ruhiyyih Ewing, *Trump casts doubt on NATO security agreement: 'If they don't pay, I'm not going to defend them'*, https://www.politico.com/news/2025/03/06/trump-nato-security-agreement-00216984?utm_source=chatgpt.com, dostęp : 06.03.2025 r.

które początkowo były bardziej ostrożne w kwestii wysyłania broni na Ukrainę, obawiając się eskalacji konfliktu i negatywnych konsekwencji dla swoich relacji z Federacją Rosyjską. Węgierski rząd, z powodu swojego pragmatyzmu politycznego i zależności od rosyjskich źródeł energii, sprzeciwiał się większemu wsparciu militarnemu dla Ukrainy, co prowadziło do napięć w ramach Sojuszu[40]. Z kolei Słowacja, choć bardziej skłonna do współpracy, również wyrażała obawy przed pełnym zaangażowaniem, obawiając się destabilizacji sytuacji w regionie. Jednak 8 listopada 2023 roku rząd premiera Roberta Fico podjął decyzję o wstrzymaniu wsparcia wojskowego dla Ukrainy[41]. Z kolei Polska od początku rosyjskiej inwazji zdecydowała się udzielić Ukrainie wszechstronnej pomocy[42].

Te konkretne przykłady pokazują, jak trudności w osiągnięciu jednomyślności w kluczowych kwestiach mogą wpływać na spójność NATO, szczególnie w obliczu zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. Pomimo deklarowanej roli Sojuszu jako gwaranta pokoju i stabilności, wewnętrzne podziały między państwami członkowskimi mogą osłabiać zdolność do skutecznego reagowania na rosyjskie prowokacje, działania hybrydowe czy potencjalny konflikt zbrojny. Różnice w podejściu do sankcji, wsparcia wojskowego dla zagrożonych państw czy rozmieszczania sił NATO na wschodniej flance mogą prowadzić do napięć i utrudniać wypracowanie wspólnej strategii obronnej.

Brak jednomyślności staje się szczególnie niebezpieczny w sytuacji, gdy Federacja Rosyjska stosuje taktykę podziału i dezinformacji, mającą na celu osłabienie determinacji Sojuszu. Opóźnienia w podejmowaniu decyzji, niejednoznaczne deklaracje czy wewnętrzne spory mogą być postrzegane przez Moskwę jako oznaka słabości, co może ją zachęcić do dalszych agresywnych działań, zarówno wobec Ukrainy, jak i państw bałtyckich czy innych członków NATO. W obliczu rosnącego zagrożenia, zdolność Sojuszu do zachowania jedności i szybkiego działania jest kluczowa. Jeśli NATO nie przezwycięży wewnętrznych różnic, jego wiarygodność jako obrońcy swoich członków może zostać podważona, co może wpłynąć na globalną równowagę sił i bezpieczeństwo Sojuszu.

Jednym z kluczowych problemów NATO pozostaje jego struktura dowodzenia, która w obliczu dynamicznie zmieniającego się pola walki okazuje się nieefektywna.

---

[40] I. Gizińska, A. Sadecki, K. Sianecki, *Zaostrzenie kursu Węgier wobec Ukrainy*, Analizy OSW 2025-03-28, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-03-28/zaostrzenie-kursu-wegier-wobec-ukrainy, dostęp: 28.03.2025 r.

[41] A. Wilk, P. Żochowski, *Słowacja wstrzymuje wsparcie wojskowe dla Ukrainy. 623. dzień wojny*, Analizy OSW 2023-11-09, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-09/slowacja-wstrzymuje-wsparcie-wojskowe-dla-ukrainy-623-dzien-wojny, dostęp: 06.05.2024 r.

[42] J. M. Fiszer, *Stanowisko Polski wobec agresji Rosji na Ukrainę. Perspektywy akcesji Ukrainy do Unii Europejskiej I Nato* [W:] *Wojna Rosji z Ukrainą*, Studia Polityczne 2024, tom 52, nr 1, Warszawa 2024, s. 84.

Wielostopniowe procesy decyzyjne, konieczność osiągnięcia konsensusu wśród 32 państw członkowskich oraz rozbieżne interesy narodowe często hamują zdolność do szybkiej reakcji. Podczas gdy Federacja Rosyjska może błyskawicznie podjąć decyzję o eskalacji działań zbrojnych, NATO zmaga się z wewnętrznymi ograniczeniami biurokratycznymi. To właśnie opieszałość i brak elastyczności sprawiają, że Sojusz nie zawsze jest w stanie skutecznie odstraszyć potencjalnego agresora. Wnioski wyciągnięte z aneksji Krymu świadczą o tym, że w sytuacji gwałtowanego wdarcia się w głąb terytorium sojuszniczego rosyjskich wojsk i prowadzenia otwartego konfliktu zbrojnego zagrożonego eskalacją nuklearną, reakcja Sojuszu ze względu na długie procesy decyzyjne i brak szybkich mechanizmów wdrażania procedur zarządzania kryzysowego może być spóźniona[43].

Dodatkowym wyzwaniem są zdolności operacyjne NATO, które, choć znaczące, w wielu aspektach wymagają modernizacji. Sojusz przez lata koncentrował się na odpowiedzi na działania asymetryczne w Afganistanie czy Iraku, co doprowadziło do niedostatecznego przygotowania do konwencjonalnego konfliktu o wysokiej intensywności. Dopiero po 2014 roku rozpoczęto proces odbudowy zdolności do prowadzenia klasycznych operacji obronnych, ale tempo tych zmian jest niewystarczające w kontekście rosnących zagrożeń. W dużej mierze jest to spowodowane ogromnymi opóźnieniami w przeznaczaniu znacznych środków na obronność, gdyż w wielu państwach członkowskich zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej było marginalizowane. Jak zaznaczył były sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg, po aneksji Krymu Sojusz nie miał już komfortu wybierania między zbiorową obroną a zarządzaniem kryzysowym i promowaniem stabilności poza granicami kraju państw członkowskich[44].

Na przełomie 2014 i 2015 roku amerykański ośrodek analityczny Rand Corporation przeprowadził symulację ataku Federacji Rosyjskiej na państwa bałtyckie, który pokazał, że państwa te nie mogą liczyć na pomoc Sojuszu, co osłabiło wiarygodność NATO w oczach jego członków. Wnioski z gier były jednoznaczne. NATO w ówczesnym kształcie nie było w stanie skutecznie bronić terytorium swoich najbardziej narażonych członków. Dotarcie do Tallina i Rygi teoretycznie zajęłoby wojskom rosyjskim tylko około 60 godzin. Tak szybka porażka pozostawiłaby NATO z ograniczoną liczbą opcji, z których wszystkie byłyby złe: krwawa kontrofensywa, obarczona eskalacyjnym ryzykiem w celu wyzwolenia krajów bałtyckich;

[43] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa*, Warszawa 2019, s. 12.
[44] *The Three Ages of NATO: An Evolving Alliance.* Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Harvard Kennedy School, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_135317.htm, dostęp 09.12.2021 r.

eskalacja siły i powrót do czasów zimnej wojny; lub przyznanie się do przynajmniej tymczasowej porażki, z niepewnymi, ale przewidywalnie katastrofalnymi konsekwencjami dla Sojuszu, a także przede wszystkim dla obywateli krajów bałtyckich[45].

Od tego czasu NATO podjęło kroki w celu wzmocnienia obrony wschodniej flanki, jednak z analiz przeprowadzonych przez międzynarodowe ośrodki analityczne wynika, że Sojusz nadal nie posiada pełnych zdolności do obrony kolektywnej obszaru traktatowego[46]. Ponadto w 2025 roku pojawiły się nowe wyzwania. Planowane zawieszenie broni na Ukrainie budzi obawy wśród ministrów obrony Estonii, Łotwy i Litwy, gdyż Federacja Rosyjska może wykorzystać ten czas na przegrupowanie i wzmocnienie sił wzdłuż granic NATO, potencjalnie przenosząc do 300 000 żołnierzy na te obszary[47]. Dodatkowo, administracja prezydenta USA sygnalizuje przesunięcie priorytetów bezpieczeństwa poza Europę, co zmusza europejskich członków NATO do zwiększenia własnych zdolności obronnych. Niemniej jednak, wysiłki te napotykają na trudności związane z finansowaniem i produkcją sprzętu wojskowego[48]. Dobitnym przykładem jest sytuacja kiedy w celu wsparcia Ukrainy, państwa członkowskie Sojuszu znacznie osłabiają własny potencjał obronny[49]. Poprzez błędne decyzje polityczne w państwach członkowskich Sojuszu, nieodpowiednie inwestycje oraz błędy w produkcji doszło do załamania w wytwarzaniu amunicji artyleryjskiej, która jest uważana za kluczowy czynnik wspierający ukraińską armię w jej zmaganiach z Federacją Rosyjską[50].

NATO stoi obecnie przed kluczowym wyzwaniem, którym jest skutecznie dostosowanie się do nowej rzeczywistości bezpieczeństwa, w której Federacja Rosyjska pozostaje agresorem dążącym do rewizji ładu międzynarodowego. Istotnym pytaniem jest czy Sojusz jest w stanie przezwyciężyć swoje wewnętrzne ograniczenia, by skutecznie odstraszać

---

[45] D. Shlapak, M. Johnson, *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank*. Wargaming the Defense of the Baltics, Santa Monica 2015 s. 1, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html, dostęp 09.12.2021 r.

[46] Zob. A. Withnall, *Russia could overrun Baltic states in 36 hours if it wanted to, Nato warned*, https://www.independent.co.uk/news/world/europe/nato-russia-baltic-states-overrun-in-hours-rand-corporation-report-a7384381.html oraz M. Bułka, *Ćwiczenia Zima-20: Przegrana polskiej armii w pięć dni. "Wnioski można wyciągać, jak rozegra się ich kilkaset"*, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/cwiczenia-zima-20-przegrana-polskiej-armii-w-piec-dni-wnioski-mozna-wyciagac-jak/9l1r9gb, dostęp: 09.12.2021 r.

[47] C. Clover, *Ukraine ceasefire to increase Russian threat in Baltic region, ministers warn*, https://www.ft.com/content/9b509d8c-3d59-401e-a57c-e689934ce0bf?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 30.03.2025 r.

[48] L. Cook, *Europe's military personnel shortfalls exposed as Trump warns US security priorities lie elsewhere*, https://apnews.com/article/eu-nato-security-troops-manpower-trump-defense-6773a507c8a9f7a382240b3bda3ff281, dostęp: 30.03.2025 r.

[49] J. Gotkowska, P. Szymański, P. Żochowski, A. Wilk, *Państwa NATO wobec dostaw broni dla Ukrainy*, Komentarze OSW 2022-02-03, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-02-03/panstwa-nato-wobec-dostaw-broni-dla-ukrainy, dostęp: 03.03.2022 r.

[50] A. Borek, *Niedobory amunicji 155 mm w Ukrainie i NATO. Powodem wieloletnie zaniedbania Zachodu*, https://forsal.pl/swiat/artykuly/9549127,niedobory-amunicji-155-mm-w-ukrainie-i-nato-powodem-wieloletnie-zanie.html, dostęp: 19.07.2024 r.

i, w razie potrzeby, odpierać zagrożenia ze wschodu? Odpowiedzi na te pytania determinują przyszłość NATO oraz stabilność globalnego systemu bezpieczeństwa. Współcześnie, zmiany w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego zachodzą na poziomie systemu międzynarodowego oraz wewnątrz państw członkowskich[51]. Według amerykańskiego stratega Thomasa Barnetta „(…) strategiczne środowisko bezpieczeństwa wraz z rozwojem cywilizacyjnym ulega nieustannej ewolucji, przeobraża się, transformuje”[52]. Adaptacja do nowych zagrożeń środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego wydaje się być absolutną koniecznością, jeśli Sojusz Północnoatlantycki ma pozostać organizacją wiarygodną dla swoich państw członkowskich i jednocześnie odstraszającą dla potencjalnych adwersarzy.

Rosyjska inwazja na Ukrainę, działania hybrydowe, ataki cybernetyczne oraz kampanie dezinformacyjne jasno pokazują, że zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej nie jest hipotetyczne, lecz realne i trwałe. Sojusz powinien zatem nie tylko utrzymać jedność polityczną, ale także przełamać wewnętrzne ograniczenia strukturalne i operacyjne. Kluczowe będzie zwiększenie gotowości bojowej, modernizacja sił zbrojnych oraz dalsze wzmacnianie obecności na wschodniej flance. NATO powinno również rozwijać zdolności w zakresie walki informacyjnej i odporności społecznej. Odpowiedzi na te wyzwania zadecydują nie tylko o przyszłości Sojuszu, lecz także o stabilności całego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego.

Sojusz jest zmuszony do ciągłej transformacji, stosownie do charakteru pojawiających się nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego. W celu przeciwdziałania zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską, Sojusz prowadzi działania adaptacyjne polegające na zmianie postawy odstraszającej wobec Federacji Rosyjskiej oraz pozyskiwaniu nowych zdolności operacyjnych. Wydaje się, że NATO podjęło ogromny wysiłek, ale biorąc pod uwagę długotrwałe cele polityczne Federacji Rosyjskiej, jak i strategię, którą stosuje ona do ich realizacji, a także procesy osłabiające spójność organizacji międzynarodowych, należałoby się skoncentrować nie tylko na budowaniu odporności i likwidacji podatności na zagrożenia hybrydowe, ale również nad zmianą polityki wobec Federacji Rosyjskiej oraz strategii jej materializacji[53].

Na podstawie kwerendy literatury można stwierdzić, że mimo bogatego piśmiennictwa dotyczącego zagrożeń jakie kreuje Federacja Rosyjska dla bezpieczeństwa Sojuszu

[51] W. Paruch, M. Pietraś, B. Surmacz, *Sojusz Północnoatlantycki w środowisku niepewności i zmiany*, Warszawa 2020, s. 7-8.
[52] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego w świetle zagrożeń militarnych ze strony Rosji*, Toruń 2019, s. 32-33.
[53] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2020, s.7-8.

Północnoatlantyckiego takich autorów, jak: Mirosław Banasik[54], Agnieszka Rogozińska[55], Daniel Damian Kasprzycki[56], Mirosław Minkina[57], Marek Budzisz[58] Marek Wrzosek[59], Douglas E. Schoen[60], Edward Lucas[61] nie istnieją zwarte, interdyscyplinarne opracowania, które w sposób kompleksowy przedstawiałyby problematykę zagrożeń Federacji Rosyjskiej w stosunku do NATO. W dostępnej literaturze dominują opracowania koncentrujące się na aspektach wojny hybrydowej[62]. Tym samym, w znacznym stopniu pomijana jest kompleksowa ocena zagrożeń o charakterze kinetycznym oraz związanych z potencjalnym użyciem broni masowego rażenia. Współczesne podejście do kwestii bezpieczeństwa międzynarodowego akcentuje przede wszystkim cyberataki, dezinformację i działania w przestrzeni informacyjnej, co stanowi odzwierciedlenie rosnącej roli technologii i nowych form konfrontacji. Jednakże, przy takim ukierunkowaniu badań, zaniedbaniu ulega analiza klasycznych, lecz wciąż realnych zagrożeń militarnych, które w przypadku działań Federacji Rosyjskiej pozostają jednym z kluczowych narzędzi oddziaływania strategicznego. O próbę charakterystyki zagrożeń kinetycznych jakie stwarza Federacja Rosyjska pokusił się Bogdan Grenda[63], jednakże ze względu na upływ czasu dane dotyczące rosyjskich zdolności militarnych są nieaktualne. Podobną wartość przedstawiają prace Marka Depczyńskiego[64] oraz Szymona Markiewicza[65], dlatego też rezultaty badań obu autorów wymagają weryfikacji.

W literaturze naukowej wciąż nieliczne są kompleksowe opracowania dotyczące relacji NATO–Rosja, struktury dowodzenia Sojuszu oraz jego zdolności reagowania na zagrożenia

[54] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa*, Warszawa 2019. M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej, M. Banasik, Wojna Federacji Rosyjskiej z Zachodem*, Warszawa 2022.
[55] A. Rogozińska, *Zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej, dysertacja doktorska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2022.*
[56] D. D. Kasprzycki, *Rosyjska wizja wojny przyszłości. Formuła wykorzystania instrumentarium koncepcji wojny nowej generacji w oparciu o doświadczenia z działań wobec Ukrainy*, Tarnowskie Góry 2022.
[57] M. Minkina, *Rosja – Zachód. Walka o wpływy*, Kraków 2017.
[58] M. Budzisz, *Wszystko jest wojną. Rosyjska kultura strategiczna*, Warszawa 2021.
[59] M. Wrzosek, *Militarne (nie)bezpieczeństwo Polski po rosyjskiej agresji na Ukrainę*, Warszawa 2022.
[60] D. E. Schoen, *Putin's Master Plan: To Destroy Europe, Divide NATO, and Restore Russian Power and Global Influence*, Nowy Jork 2026.
[61] E. Lucas, *The New Cold War: Putin's Threat to Russia and the West*, Londyn 2014.
[62] M. Banasik, A. Rogozińska (red.), *Bezpieczeństwo i zagrożenia hybrydowe*, Warszawa 2022, M. Banasik, *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bez pieczeństwa euroatlantyckiego*, Warszawa 2018, L. Elak, J. Joniak, M. Wrzosek, M. Depczyński, *Zagrożenia hybrydowe*, Warszawa 2019, B. Pacek, Wojna hybrydowa na Ukrainie, Warszawa 2018.
[63] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego w świetle zagrożeń militarnych ze strony Rosji*, Toruń 2019.
[64] M. Depczyński, *Rosyjskie siły zbrojne. Od Milutina do Putina*, Warszawa 2015.
[65] S. Markiewicz, *Rosyjska wizja prowadzenia operacji militarnych*, Warszawa 2018.

przed 2014 rokiem. Autorzy tacy jak Robert Kupiecki[66], Robert Pszczel[67], Stanley R. Sloan[68], Lawrence S. Kaplan[69] czy Jamie Shea[70] poruszają relacje NATO–Rosja głównie w kontekście ogólnej ewolucji bezpieczeństwa euroatlantyckiego, skupiając się na perspektywie politycznej, bez szczegółowej oceny postaw Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec Federacji Rosyjskiej. Nieliczne opracowania dotyczące struktury dowodzenia NATO, jak prace Philipa H. Gordona[71] czy John'a R. Deni[72], mają głównie charakter opisowo-analityczny, opierają się na selektywnych źródłach i nie uwzględniają dynamicznych zmian w strukturach dowodzenia po 2010 roku. Brak systematycznych badań empirycznych oraz niedostateczne ujęcie kontekstu operacyjnego sprawiają, że ich wyniki są niekompletne i w dużym stopniu nieaktualne, co znacząco ogranicza możliwość wyciągania wiarygodnych wniosków dotyczących efektywności dowodzenia w NATO do 2014 roku.W konsekwencji trudno o jednoznaczną ocenę efektywności struktur dowódczych NATO. W polskim piśmiennictwie znaczący wkład w badania nad funkcjonowaniem Sojuszu wniósł Stanisław Zarychta[73], autor opracowań poświęconych koncepcjom strategicznym i strukturom militarnym NATO. Jego prace mają dużą wartość poznawczą, lecz również koncentrują się raczej na aspekcie strategiczno-doktrynalnym. Podobnie jak u innych badaczy, dominują w nich analizy kierunków rozwoju Sojuszu, a nie empiryczne oceny skuteczności jego działań w konkretnych okresach. W rezultacie dorobek naukowy w tym zakresie pozostaje fragmentaryczny, a badania oparte głównie na źródłach wtórnych nie pozwalają na całościowe uchwycenie ewolucji NATO.

W badaniach nad oceną zdolności sił zbrojnych NATO do reagowania na zagrożenia dla NATO do 2014 roku również występuje bardzo duża luka badawcza. Istniejące prace skupiają się na wybranych operacjach poza granicami terytorium traktatowego (np. takich autorów jak Sten Rynning[74], Gale A. Mattox i Stephen M. Grenier[75], John Norris[76], Maciej

[66] R. Kupiecki, M. Menkiszak, *Stosunki NATO-Federacja Rosyjska w świetle dokumentów*, Warszawa 2018, R. Kupiecki, M. Menkiszak, *Documents talk: NATO-Russia relations after the Cold War*, Warszawa 2020.
[67] R. Pszczel, *Historia stosunków NATO-Rosja: od logicznego romantyzmu poprzez trudne partnerstwo do niechcianej konfrontacji*, Polski Przegląd Dyplomatyczny, PISM, Warszawa 2022.
[68] Stanley R. Sloan, *NATO, the European Union, and Russia: Regional Security Issues*,
[69] L. S. Kaplan, *NATO 1948–1998: The End of the Alliance?*, Westport 2007.
[70] J. Shea, NATO and Russia: Relations in the 21st Century, *Journal of Strategic Studies* 37, nr 3/2014.
[71] H. P. Gordon, *NATO's Transformation: The Changing Shape of the Atlantic Alliance*, Lanham 2006.
[72] J. R. Deni, *Alliance Management and Maintenance: Restructing NATO for the 21st Century*, Ashgate 2007.
[73] S. Zarychta, *Doktryny i strategie NATO 1949-2013*, Warszawa 2014, S. Zarychta, *Struktury militarne NATO 1949-2013*, Warszawa 2014.
[74] S. Rynning, *NATO in Afghanistan. The Liberal Disconnect,* Stanford 2013.
[75] G. A. Mattox, S. M. Grenier, *Coalition Challenges in Afghanistan. The Politics of Alliance*, Stanford 2015.
[76] J. Norris, *Collision Course: NATO, Russia, and Kosovo*, Westport 2005.

Marszałek[77]) lub wąskich aspektach, np. zabezpieczenie logistyczne[78], zamiast dostarczać systematycznej, całościowej analizy realnych możliwości projekcji siły i oceny operacji ekspedycyjnych za jakie był odpowiedzialny Sojusz. Ocenia się, że jedynie prace Mirosława Banasika[79] oraz Macieja Marszałka[80] wnoszą istotny wkład merytoryczny i podejmują próbę ujęcia problemu zdolności reagowania NATO w sposób bardziej systemowy. Monografie wymienionych autorów przedstawiają obszerne aspekty zdolności NATO (organizacja, planowanie, podtrzymanie operacji, gotowość sił), i dlatego zasługują na szczególne wyróżnienie w polskim i zagranicznym dorobku badawczym.

W literaturze dotyczącej adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską w latach 2014–2025 występuje także rażąca luka poznawcza. Brakuje zwartych, całościowych i pogłębionych opracowań, które obejmowałyby pełne spektrum działań adaptacyjnych NATO. Dostępne są głównie komunikaty ze szczytów Sojuszu**,** dokumenty o charakterze strategiczno-deklaratywnym oraz pojedyncze artykuły naukowe[81], często rozproszone i odnoszące się jedynie do wycinkowych zagadnień. Nie stanowią one kompleksowej podstawy do zrozumienia procesu przekształceń NATO po 2014 roku.

Pomimo dużego wzrostu liczby publikacji związanych z adaptacją NATO po pełnoskalowym ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę[82], prace te koncentrują się jedynie na tym jakie zdolności militarne powinien rozwijać Sojusz. W dostępnych badaniach brak jest kompleksowych publikacji dotyczących propozycji zmian w strukturze dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego. Istnieje także luka w teorii polegajaca na braku opracowań w zakresie pozyskania i rozwoju zdolności niekinetycznych, obejmujących m.in. operacje informacyjne, walkę radioelektroniczną czy przeciwdziałanie dezinformacji, a także modyfikacji polityki

[77] M. Marszałek, *Sojusznicza operacja Allied Force. Przebieg - ocena – wnioski*, Toruń 2009.
[78] Z. Ciekot, *Zabezpieczenie techniczne polskich kontygentów wojskowych w operacjach reagowania kryzysowego NATO*, Warszawa 2022.
[79] M. Banasik, *Zdolności NATO do działań ekspedycyjnych w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2015.
[80] M. Marszałek, *Operacje reagowania kryzysowego NATO. Istota. Uwarunkowania. Planowanie*, Warszawa 2013.
[81] P. Lenart, *Transformacja struktur dowodzenia NATO po 2014 roku*, Systemy Bezpieczeństwa Narodowego, Zeszyt 25 (2022), WAT Warszawa 2022, M. Miszczuk, *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską*, s. 40-41, Studia Bezpieczeństwa Narodowego Instytut Bezpieczeństwa i Obronności, Zeszyt 28 (2023), WAT Warszawa 2023.
[82] B. Frederick, S. Charp, K. P. Mueller, *Responding to a Limited Russian Attack on NATO During the Ukraine War*, RAND Corporation, December 2022, https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2081-1.html, dostęp: 19.07.2024 r., D. Genini, *Countering hybrid threats: How NATO must adapt (again) after the war in Ukraine*, New Perspectives Volume 33, Issue 2, June 2025, https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/2336825X251322719, dostęp: 01.07.2025 r.

i strategii odstraszania, szczególnie w odniesieniu do zagrożeń użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia.

Podsumowując, proces adaptacji NATO do współczesnych zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej pozostaje niedostatecznie zbadany i fragmentarycznie opisany. Dominacja analiz dotyczących wzmocnienia wschodniej flanki Sojuszu oraz rozwoju zdolności kinetycznych nie pozwala na pełne zrozumienie zmian doktrynalnych i operacyjnych w obliczu zagrożeń niekinetycznych oraz asymetrycznych. Podobnie, problematyka rosnącego znaczenia broni masowego rażenia w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej nie znajduje odzwierciedlenia w literaturze poświęconej ewolucji strategii NATO. Należy stwierdzić, że kwestia bezpieczeństwa Sojuszu, a zwłaszcza jego proces adaptacji, stanowi istotne i aktualne zagadnienie nie tylko w wymiarze lokalnym czy regionalnym, lecz również globalnym.

Przedstawione argumenty wskazują na istnienie luki poznawczej. Biorąc pod uwagę lukę w wiedzy, występującą zarówno w teorii jak i w praktyce, zachodzi konieczność przeprowadzenia badań dotyczących problematyki adaptacji Sojuszu do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Staje się ona nie tylko uzasadniona, ale i pilna. Wyniki badań mogą przyczynić się do uporządkowania wiedzy na temat kształtowania przez NATO międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa oraz posiadać walor praktyczny w kontekście dalszego procesu adaptacji Sojuszu w przyszłości. Badania powinny się koncentrować na identyfikacji kluczowych czynników wpływających na proces adaptacji Sojuszu, ocenie efektywności obowiązujących strategii oraz wypracowaniu rekomendacji dla decydentów politycznych i wojskowych państw członkowskich. W szczególności konieczne jest opracowanie propozycji zmian w zakresie struktury dowodzenia, zdolności kinetycznych, niekinetycznych oraz polityki i strategii odstraszania Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec zagrożeń użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia.

1.2. Przedmiot badań

Na podstawie syntezy wniosków z badań wstępnych przyjęto, że przedmiotem badań jest proces adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Przedmiot badań rozpatrywano w odniesieniu do zagrożeń kinetycznych, niekinetycznych oraz wynikających z użycia broni masowego rażenia, jakich źródłem jest Federacja Rosyjska w perspektywie czasowej do 2040 roku (rys. 1).

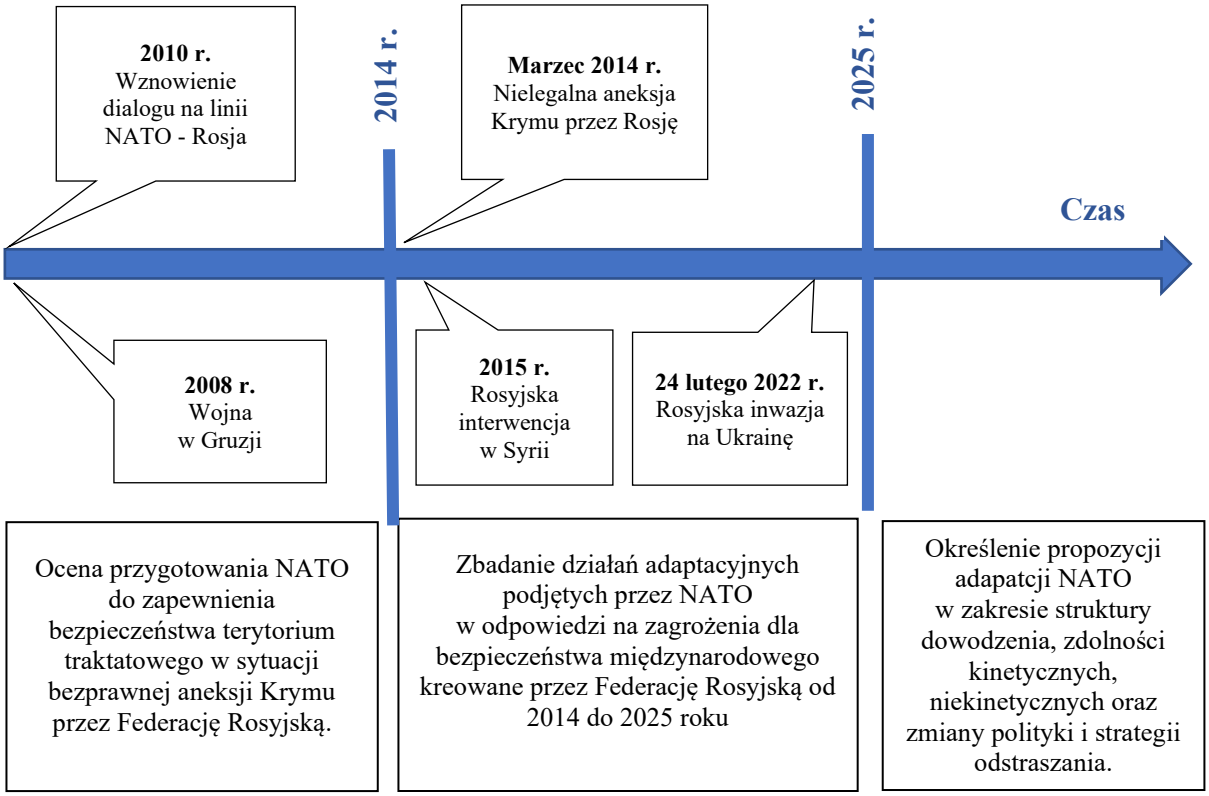

Rys. 1. Perspektywa badawcza.
Źródło: Opracowanie własne.

W procesie badawczym termin adaptacja[83] rozumiano jako przystosowanie Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń kinetycznych, niekinetycznych oraz związanych z użyciem bronią masowego rażenia kreowanych przez Federację Rosyjską, przez co adaptacja jest konsekwencją zależności pomiędzy zagrożeniami a zdolnościami Sojuszu Północnoatalntyckiego. Należy podkreślić, iż najpierw pojawia się zagrożenie, a później są podejmowane działania adaptacyjne.

[83] Adaptacja czegoś, to przystosowanie lub przystosowywanie tego do innego użycia, do nowych celów itp., związane z czynieniem w tym koniecznych zmian. *Wielki słownik języka polskiego, Tom 1*, Warszawa 2023. Adaptacja NATO do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską może być rozumiana jako proces systematycznego dostosowywania struktur instytucjonalnych, doktryn strategicznych oraz instrumentów operacyjnych Sojuszu Północnoatlantyckiego do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, w którym kluczowym źródłem destabilizacji pozostaje polityka i aktywność militarno-polityczna Rosji. Obejmuje ona zarówno wymiar strukturalny (reforma struktur dowodzenia, wzmacnianie obecności wojskowej na wschodniej flance), jak i funkcjonalny (dostosowanie doktryny odstraszania i obrony, rozwój zdolności cybernetycznych i informacyjnych, wzmacnianie odporności społeczeństw). W sensie teoretycznym adaptację można traktować jako instytucjonalną odpowiedź organizacji bezpieczeństwa zbiorowego na zagrożenia środowiska bezpieczeństwa. M. Zaborowski, *The Adaptation of NATO to the New Security Environment*, „European Security" 2018, vol. 27, nr 4, s. 462; T. J. Hamilton, *NATO's Adaptation to Russia: Deterrence, Defence and Dialogue*, Chatham House Research Paper, London 2020; A. Sarotte, *Not One Inch: America, Russia, and the Making of Post-Cold War Stalemate*, Yale University Press, New Haven–London 2021.

1.3. Główny problem badawczy i problemy szczegółowe

Biorąc pod uwagę sytuację problemową, główny problem badawczy sformułowano w postaci następującego pytania:

Jak Sojusz Północnoatlantycki powinien adaptować się do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, aby zapewnić bezpieczeństwo międzynarodowe w perspektywie do 2040 roku?

Przeprowadzanie badań naukowych w kontekście tak sformułowanego głównego problemu badawczego wymagało podzielenia go na problemy szczegółowe, które zostały wyrażone w formie następujących pytań:

1) *Jakie zagrożenia dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego kreuje Federacja Rosyjska?*
2) *Jak ocenia się przygotowania Sojuszu Północnoatlantyckiego do zapewnienia bezpieczeństwa terytorium traktatowego w sytuacji bezprawnej aneksji Krymu przez Federację Rosyjską?*
3) *Jakie działania adaptacyjne podjął Sojusz Północnoatlantycki w odpowiedzi na zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego kreowane przez Federację Rosyjską od 2014 do 2025 roku?*
4) *Jak Sojusz Północnoatlantycki powinien się przygotować do odpowiedzi na zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską w perspektywie do 2040 roku?*

1.4. Cel badań

Na podstawie zdefiniowanych problemów badawczych, kierując się założeniami postępowania badawczego oraz zidentyfikowaną potrzebą badań, określono cel badań, którym jest *zidentyfikowanie działań adaptacyjnych podejmowanych przez Sojusz Północnoatlantycki koniecznych do przeciwstawienia się zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską, aby zapewnić bezpieczeństwo międzynarodowe w perspektywie do 2040 roku.*

1.5. Hipoteza badawcza

Na podstawie treści zawartych w sytuacji problemowej, zidentyfikowanych problemów badawczych oraz przyjętego celu badań naukowych, a także zgodnie z założeniami metodologicznymi i wstępną analizą literatury, sformułowano hipotezy odnoszące się do możliwych rozwiązań głównego problemu badawczego i problemów szczegółowych. Główną hipotezę badawczą przedstawiono w sposób następujący: *przypuszcza się, że jeśli Sojusz Północnoatlantycki dostosuje strukturę dowodzenia do charakteru przyszłych działań*

operacyjnych oraz pozyska nowe zdolności oddziaływania kinetycznego i niekinetycznego oraz zdolności do odstraszania strategicznego, to zaadaptuje się do zagrożeń środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego kreowanych przez Federację Rosyjską.

Szczegółowe hipotezy badawcze zostały sformułowane jako przypuszczenia.

Przypuszcza się, że w perspektywie do 2040 roku Federacja Rosyjska będzie intensyfikowała zagrożenia z wykorzystaniem szerokiego spektrum oddziaływania kinetycznego i niekinetycznego oraz broni masowego rażenia, dążąc do osłabienia zdolności obronnych Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Przypuszcza się, że do czasu aneksji Krymu przez Federację Rosyjską Sojusz Północnoatlantycki koncentrował się na prowadzeniu operacji ekspedycyjnych i w związku z tym posiadał ograniczone zdolności do obrony terytorium traktatowego.

Przypuszcza się, że pomimo działań adaptacyjnych Sojuszu podjętych w latach 2014–2025, polegających na zmianie postawy odstraszającej, wzmocnieniu zdolności obronnych wschodniej flanki oraz zwiększaniu gotowości i interoperacyjności sił zbrojnych, Sojusz Północnoatlantycki nadal nie jest w pełni przygotowany do skutecznego przeciwstawienia się zagrożeniom ze strony Federacji Rosyjskiej.

Przypuszcza się, że Sojusz Północnoatlantycki po utworzeniu Dowództwa Sił Połączonych Wschodniej Flanki NATO, wzmocnieniu potencjału militarnego do prowadzenia działań kinetycznych, pozyskaniu nowych zdolności do obrony przed zagrożeniami hybrydowymi i w cyberprzestrzeni oraz zintegrowaniu politycznych i wojskowych narzędzi odstraszania strategicznego, w perspektywie do 2040 roku będzie przygotowany do przeciwstawienia się zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską.

1.6. Procedura badawcza i metodyka badań

W celu uzyskania odpowiedzi na problemy badawcze oraz weryfikacji postawionych hipotez, proces badawczy w dysertacji został podzielony na trzy główne etapy: wstępny, zasadniczy oraz końcowy, które przedstawiono na rys. 2. Pozwoliło to na jego jasne i precyzyjne przedstawienie oraz nadanie mu charakteru procesu[84].

Proces badawczy został zapoczątkowany w **etapie pierwszym (wstępnym)**, który miał charakter konceptualizacyjny. W trakcie tego etapu przeprowadzono badania wstępne w zakresie zagrożeń jakie kreuje Federacja Rosyjska oraz adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do tych zagrożeń. Przeprowadzono wstępną analizę literatury

[84] E. Wiśniewski, *Metodyka wojskowych badań naukowych*, Warszawa 1983, s. 27.

przedmiotu dotyczącej bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego, co pozwoliło na wytyczenie kierunku dalszych badań. Jednym z ważniejszych elementów etapu pierwszego było uczestnictwo w konferencjach oraz wykładach dotyczących przedmiotu badań. Razem z promotorem oraz ekspertami z instytucji zajmujących się badaniem bezpieczeństwa międzynarodowego przedyskutowano tematykę związaną z zagrożeniami jakie kreuje Federacja Rosyjska, odpowiedzią na nie Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz przyszłymi prawdopodobnymi kierunkami zmian w zakresie adaptacji NATO, a także wstępnie omówiono koncepcję pracy.

Na podstawie wniosków wypracowanych podczas analizy literatury oraz oceny dotychczasowych działań Federacji Rosyjskiej została zidentyfikowana sytuacja problemowa. W czasie tego etapu zrealizowano konsultacje z promotorem, dzięki którym określono przedmiot badań, sformułowano problemy badawcze, cel badań, hipotezę roboczą, założenia i ograniczenia badawcze. Krytyczna analiza literatury przeprowadzona w odniesieniu do przyjętego przedmiotu i obszaru zainteresowania pozwoliła na uściślenie obszaru badań, harmonogramu prac oraz przebiegu procedury badawczej, co zaowocowało opracowaniem koncepcji pracy.

Efektem etapu wstępnego było **ustalenie koncepcji rozprawy**.

Etap drugi (zasadniczy) obejmował przeprowadzenie badań teoretycznych i empirycznych. W etapie zasadniczym rozwiązano główny problem badawczy i problemy szczegółowe oraz testowano główną hipotezę badawczą i hipotezy szczegółowe. Badania teoretyczne miały na celu zidentyfikowanie oraz wyjaśnienie charakteru zagrożeń, jakie Federacja Rosyjska kreuje wobec Sojuszu Północnoatlantyckiego. Przedmiotem badań były zarówno zagrożenia kinetyczne, niekintyczne jak i bronią masowego rażenia stosowane przez Federację Rosyjską, które wpływają na stabilność i integralność przestrzeni euroatlantyckiej. W ramach badań dokonano również oceny mechanizmów zapewniania bezpieczeństwa terytorium traktatowego NATO do 2014 roku, tj. do momentu aneksji Krymu przez Federację Rosyjską, która stanowiła punkt zwrotny w środowisku bezpieczeństwa europejskiego. Wydarzenie to zmieniło charakter relacji NATO–Rosja oraz wymusiło redefinicję priorytetów strategicznych Sojuszu. Na podstawie zdiagnozowanych zagrożeń podjęto następnie próbę oceny poziomu i zakresu procesu adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do wyzwań generowanych przez Federację Rosyjską w latach 2014–2025, obejmującego zarówno wymiar doktrynalny i strukturalny, jak i operacyjny.

Badania empiryczne zostały przeprowadzone na próbie reprezentatywnej dobranej metodą celową (inaczej dobór arbitralny, próba celowa próba uznaniowa)[85]. Kryterium doboru ekspertów stanowił poziom ich wiedzy teoretycznej i praktycznej na temat procesu adaptacji NATO. Proces selekcji grupy respondentów bazował na analizie tematu dysertacji oraz sformułowanych problemów badawczych, które wymagały zebrania opinii od osób posiadających wiedzę z zakresu organizacji i funcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Kluczowym kryterium doboru respondentów do wywiadu eksperckiego było ich doświadczenie i wiedza w dziedzinie objętej badaniem. W badaniu wzięli udział eksperci z dużym doświadczeniem w obszarze bezpieczeństwa międzynarodowego, w szczególności pracujący na kluczowych stanowiskach w komórkach dowództw Sojuszu Północnoatlantyckiego. Kwestionariusz wywiadu skierowano przede wszystkim do żołnierzy zawodowych różnych stopni. W wywiadzie eksperckim wzięli udział także pracownicy naukowi zajmujący się problematyką bezpieczeństwa międzynarodowego, w szczególności relacjami NATO-Rosja oraz eksperci i analitycy ds. bezpieczeństwa z renomowanych instytucji badawczych, takich jak Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Ośrodek Studiów Wschodnich, Akademia Marynarki Wojennej. W wywiadzie eksperckim wzięło udział 8 ekspertów, a ich wypowiedzi znajdują się w formie kwestionariuszów wywiadów w załączniku nr 2.

Efektem tego etapu było rozwiązanie problemów badawczych przy pomocy metod teoretycznych i empirycznych oraz przetestowanie hipotezy.

Etap trzeci (końcowy) procesu badawczego stanowił fazę wynikową. W etapie tym dzięki wykorzystaniu metod analizy i syntezy materiał badawczy został usystematyzowany, nastąpiło zebranie zgromadzonych danych oraz sformułowano wnioski końcowe. Wyniki przeprowadzonych badań przedstawiono w formie pracy naukowej. Zidentyfikowano oraz zaproponowano działania, które Sojusz Północnoatlantycki i jego państwa członkowskie powinny podjąć, aby NATO mogło przygotować się do przeciwstawienia się zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską i zapewnić bezpieczeństwo międzynarodowe w perspektywie do 2040 roku.

Efektem trzeciego etapu było opracowanie niniejszej rozprawy doktorskiej.

[85]Jedna z odmian doboru nielosowego, w próbie celowej elementy dobierane są najczęściej na podstawie przekonania o ich reprezentatywności lub ze względu na poszukiwany rezultat (np. dobiera się elementy dzięki, którym można uzyskać nowe spojrzenie na problem). G. A. Churchill, *Badania marketingowe*, Warszawa 2002, s. 500. Wykorzystanie doboru celowego jest zasadne kiedy sporządzenie wykazu wszystkich elementów populacji jest niemożliwe (lub bardzo trudne), a dane uzyskane dzięki arbitralnemu doborowi elementów są wystarczające dla celów badania. E. Babble, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2007, s. 205.

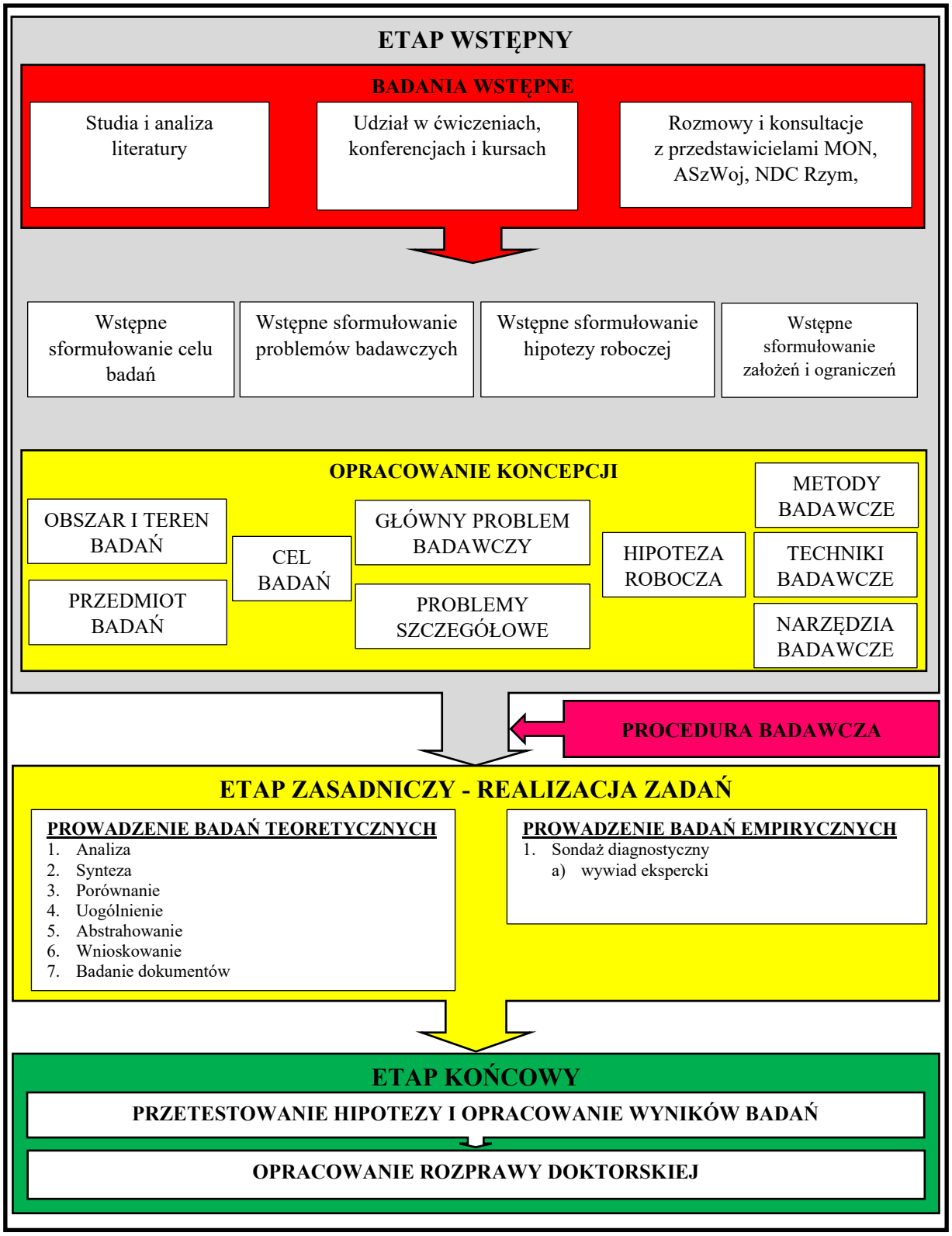

Rys. 2. Proces badawczy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: P. Harężlak, *Funkcje i zadania sił wielonarodowych w obszarze stabilizacji po konflikcie zbrojnym*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 2014, s. 17.

Dysertacja otrzymała strukturę chronologiczno-przedmiotową, która – według autora – najpełniej odpowiada założonym celom badawczym oraz umożliwia skuteczną weryfikację postawionych hipotez.

W celu rozwiązania głównego problemu badawczego zastosowano podejście systemowe oraz prognostyczne. Dzięki wykorzystaniu podejścia systemowego określono związek pomiędzy zagrożeniami generowanymi przez Federację Rosyjską a adaptacją Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Podejście prognostyczne pozwoliło na opracowanie propozycji dotyczących przyszłych potencjalnych działań adaptacyjnych jakie Sojusz powinien podjąć w perspektywie nadchodzących dziesięciu lat, aby skutecznie mógł przeciwdziałać i ewentualnie zwalczać zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską.

Główny problem badawczy oraz problemy szczegółowe zostały rozwiązane przy zastosowaniu metod badawczych o charakterze teoretycznym i empirycznym. W obszarze teoretycznych metod badawczych wykorzystano: abstrahowanie, analizę, krytyczną analizę i ocenę piśmiennictwa, metodę monograficzną, prognozowanie, syntezę, uogólnienie oraz wnioskowanie. Zastosowanie metody indukcji i dedukcji, umożliwiło sformułowanie wniosków na bazie zgromadzonego materiału źródłowego. Metoda dedukcji pozwoliła też na przetestowanie hipotez poprzez analizę argumentów pozyskanych z dostępnych materiałów źródłowych[86].

Dzięki metodzie monograficznej[87] zbadano Sojusz Północnoatlantycki jako organizację dokonano oceny jego struktur, zasad działania oraz opracowano propozycje rozwoju w zakresie zmian struktury dowodzenia, pozyskania zdolności kinetycznych, niekinetycznych oraz zmiany polityki i strategii odstraszania Sojuszu Północnoatlantyckiego na zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia.

---

[86] J. Gierszewski, A. Pieczywok, *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*, Warszawa 2020, s. 152.

[87] Metoda monograficzna polega na szczegółowym badaniu indywidualnego przypadku, to jest jednostki statystycznej, którą może być jakaś instytucja, zakład, warsztat, [...] (określona zbiorowość, populacja), gdzie uwzględnia się przede wszystkim informacje w formie jakościowo – opisowej. Służy ona naukowemu zgłębieniu wyodrębnionych cech i elementów jakościowych określonej struktury, systemu lub procesu, określenie ich charakteru, a nawet wielkości oraz scharakteryzowaniu ich funkcjonowania i rozwoju. W naukach o bezpieczeństwie może być wykorzystywana do gruntownego rozpoznawania struktur instytucji państwowej, resortowej lub międzynarodowe,. zasad i efektywności ich działań oraz opracowania koncepcji ulepszeń i prognoz rozwojowych. Metoda ta powinna być ukierunkowana na badanie rzeczywistości do celów usprawnienia organizacji i zarządzania, a także uzyskania wyników do lepszego działania badanej instytucji, czy organizacji (np. NATO). Można ją zatem stosować do opisu danej instytucji oraz jej infrastruktury w rozumieniu „struktury sformalizowanej". A. Mróz – Jagiełło, A. Wolanin, *Metoda analizy i krytyki dokumentów naukach o bezpieczeństwie*, Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 2(6), Warszawa 2013, s. 111-112.

W celu rozwiązania pierwszego problemu badawczego posłużono się metodą krytycznej analizy i oceny piśmiennictwa[88], analizą[89], syntezą[90], wnioskowaniem, analogią[91], abstrahowaniem[92] oraz uogólnieniem[93]. Zastosowanie krytycznej analizy i oceny piśmiennictwa umożliwiło ocenę dotychczasowego stanu wiedzy i niewiedzy w obszarze zagrożeń jakie kreuje Federacja Rosyjska dla Sojuszu Północnoatlantyckiego, a w szczególności ich źródeł. Dzięki metodzie abstrahowania wyodrębniono najistotniejsze zagrożenia jakie kreuje Federacja Rosyjska dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego, pomijając pozostałe, które mają mniejsze znaczenie. W wyniku tej metody dokonano podziału zagrożeń na kinetyczne, niekinetyczne oraz wynikające z potencjalnego użycia broni masowego rażenia. Konkluzje zostały opracowane przy użyciu syntezy, wnioskowania oraz uogólnienia.

Rozwiązanie drugiego problemu badawczego nastąpiło za pomocą analogii, syntezy, wnioskowania oraz uogólnienia. Analogia pozwoliła na porównanie struktury dowodzenia NATO na przestrzeni lat, a za pomocą analizy, abstrahowania oraz wnioskowania przeprowadzono ocenę zdolności sił zbrojnych NATO do reagowania na zagrożenia dla terytorium traktatowego NATO do 2014 roku. Konkluzje, podobnie jak przy rozwiązaniu

[88] Metoda krytycznej oceny piśmiennictwa umożliwiła zidentyfikowanie stanu wiedzy oraz stanu niewiedzy w dostępnym piśmiennictwie w obszarze badań naukowych. Metoda ta pozwoliła na ocenę oryginalności podejmowanego problemu badawczego na tle istniejącej wiedzy. J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002, s. 72.

[89] Analiza stanowi podstawę w procesie formułowania problemu badawczego i wysuwania hipotez. Analiza występuje jako operacja myślowa, będąc składową innych metod badawczych, jak i samodzielna, złożona metoda badawcza. Metoda analizy systemowej pozwoliła na zbadanie procesu adaptacji NATO w sposób systemowy, natomiast analiza funkcjonalna będzie wykorzystana dla zbadania funkcji Sojuszu Północnoatlantyckiego jako organizacji zapewniającej bezpieczeństwo w stosunku do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. M. Cieślarczyk, *Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, Warszawa 2006, s. 46.

[90] Synteza pozwoliła na ujmowanie zagrożeń kreowanych przez Federacją Rosyjską oraz procesu adaptacji NATO jako całości. Pod pojęciem syntezy rozumiemy łączenie różnych pojęć w jedno i poszczególnych części w jedną całość. Dzięki syntezie zostały sformułowane problemy badawcze oraz hipoteza, natomiast dzięki jej wykorzystaniu został opracowany opis wyników badań. W. Pytkowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, Warszawa 1981, s. 112.

[91] Metoda analogii została wykorzystana do porównywania zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. Rozumowanie poprzez analogię polega na przenoszeniu twierdzeń dotyczących jednego zjawiska na inne na podstawie zachodzącego między nimi podobieństwa. W. Pytkowski, *Organizacja badań*…, op.cit., s. 127.

[92] Metoda abstrahowania – prowadzi do intelektualnego wyodrębnienia istotnych dla badacza elementów badanego obiektu, poprzez pominięcie lub eliminację elementów drugorzędnych. A. Babiński, P. Lubiewski, A. Łuźniak, *Współużyteczność metod oraz technik i narzędzi badawczych w badaniu bezpieczeństwa*, [w:] *Nauki o bezpieczeństwie. Wybrane problemy badań*, red. A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, Józefów 2017, s. 72.

[93] Metoda uogólnienia pozwoliła na właściwe połączenie w całość analizowanych w procesie badawczym faktów empirycznych, zjawisk i procesów, jakie zachodzą w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa, celem uzyskania całościowego obrazu sytuacji bezpieczeństwa państw NATO. M. Cieślarczyk, *Metody, techniki..*, op.cit., s. 50.

pierwszego problemu badawczego zostały przeprowadzone za pomocą syntezy, wnioskowania oraz uogólnienia.

Aby rozwiązać trzeci problem badawczy skorzystano z analizy, abstrahowania, wnioskowania oraz uogólnienia. Powyższe metody zostały użyte, aby ocenić skuteczność działań adaptacyjnych jakie podjął Sojusz Północnoatlantycki w odpowiedzi na zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską od 2014 roku do chwili obecnej. Transformacja jaką przeszła struktura dowodzenia NATO, działania Sojuszu Północnoatlantyckiego w zakresie wzmocnienia wschodniej flanki oraz działania adaptacyjnie jakie podjął Sojusz w odpowiedzi na zagrożenia niekinetyczne oraz bronią masowego rażenia zostały usystematyzowane za pomocą analizy oraz abstrahowania, a konkluzje zostały opracowane za pomocą uogólnienia i wnioskowania.

Rozwiązanie czwartego problemu badawczego nastąpiło za pomocą metody diagnostycznej, uogólnienia, wnioskowania i porównania. Wywiad ekspercki był pomocny w określeniu propozycji zmian w strukturze dowodzenia, zdolnościach kinetycznych i niekinetycznych oraz w polityce i strategii odstraszania Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec zagrożeń związanych z możliwością użycia przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia. Dzięki tej metodzie uzyskano opinie ekspertów dotyczące kierunków działań adaptacyjnych, które pozwolą Sojuszowi skuteczniej przygotować się do przeciwdziałania zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską w perspektywie kolejnej dekady. Dzięki użyciu metody uogólnienia i wnioskowania opracowano wyniki badań. Metoda porównania umożliwiła zidentyfikowanie relacji przyczynowo-skutkowych między zagrożeniami generowanymi przez Federację Rosyjską a ich wpływem na bezpieczeństwo Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W procesie badawczym kluczową rolę odegrała metoda diagnostyczna, która pozwoliła na zgromadzenie faktów i informacji (danych) dotyczących określonej grupy oraz jej poglądów na dany temat. Sondaż diagnostyczny jako metoda empiryczna umożliwił poznanie opinii ekspertów. W tym celu przy użyciu techniki wywiadu eksperckiego wykorzystano narzędzie badawcze w formie kwestionariusza wywiadu.

Aby rozwiązać główny problem badawczy, zdefiniowano zmienne zależne i niezależne. Zmienną zależną[94] stanowiły działania adaptacyjne jakie Sojusz Północnoatlantycki podejmuje w odpowiedzi na zagrożenia stwarzane przez Federację Rosyjską. Natomiast zmienną niezależną[95] określono jako zagrożenia jakie kreuje Federacja Rosyjska dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego.

[94] L. F. Korzeniowski, *Podcstawy nauk o bezpieczeństwie. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2012, s. 46.
[95] E. Babbie, *Badania społeczne…* , op. cit., s. 43.

1.7. Założenia i ograniczenia badawcze

W procesie badawczym przyjęto założenie, że Federacja Rosyjska, poprzez prowadzenie agresywnej polityki zagranicznej oraz wykorzystywanie pełnego spektrum środków oddziaływania kinetycznego i niekinetycznego, będzie dążyć do przekształcenia międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa zgodnie ze swoimi interesami strategicznymi. Założono, że działania te realizowane będą w oparciu o koncepcję wojny hybrydowej oraz jej dalszą ewolucję. Federacja Rosyjska, dążąc do odbudowy swojej pozycji na arenie międzynarodowej jako mocarstwa, będzie podejmować działania zmierzające do osłabienia spójności struktur zachodnich, w tym przede wszystkim Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Założono, że do 2040 roku może dojść do otwartego konfliktu zbrojnego pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską, wynikającego z eskalacji napięć i narastającej konfrontacji strategicznej pomiędzy stronami. W przypadku niewystąpienia takiego konfliktu założono, że Federacja Rosyjska będzie kontynuować politykę generowania licznych i zróżnicowanych zagrożeń wobec NATO, wykorzystując presję militarną, demonstracje siły, prowokacje graniczne, ćwiczenia wojskowe o charakterze ofensywnym oraz działania destabilizujące w przestrzeni informacyjnej i cybernetycznej.

Założono również, że najmniej prawdopodobnym, aczkolwiek najgroźniejszym instrumentem oddziaływania Federacji Rosyjskiej wobec państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego pozostanie groźba użycia broni masowego rażenia, która stanowi element strategii odstraszania i psychologicznego wpływu na decyzje polityczne państw Zachodu. W procesie badawczym założono, że broń ta będzie oceniana pod kątem środków jej przenoszenia.

W rywalizacji strategicznej z Sojuszem Północnoatlantyckim założono, iż Federacja Rosyjska będzie intencjonalnie regulowała poziom agresji, nie przekraczając granicy otwartego konfliktu zbrojnego, oraz dostosowywała proporcje między twardym oddziaływaniem, kojarzonym głównie z użyciem sił zbrojnych, a środkami wpływu niemilitarnego, takimi jak: działania służb specjalnych, dezinformacja, operacje w cyberprzestrzeni, wojna informacyjna, presja ekonomiczna czy działania dyplomatyczne, aby nie narazić się na reakcję ze strony Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W procesie badawczym założono także, iż pomimo poniesionych strat w wojnie z Ukrainą, Federacja Rosyjska dzięki wsparciu Chin, Iranu, Korei Północnej oraz innych niezidentyfikowanych obecnie państw może zaatakować zbrojnie wybrane państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego, w szczególności te znajdujące się na jego wschodniej flance. W przyszłości należy liczyć się z powstaniem nowych zagrożeń, co wymusi konieczność

dalszej adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do wypracowania szybkiej i skutecznej odpowiedzi.

Założono, że Sojusz Północnoatlantycki będzie poddany permanentnej presji ze strony Federacji Rosyjskiej i będzie zmuszony do dynamicznej adaptacji do nowych zagrożeń w perspektywie do 2040 roku. Uznano, że zdolności Sojuszu do odpowiedzi na zagrożenia muszą być poddane transformacji w zakresie struktury dowodzenia, zdolności kinetycznych, niekinetycznych oraz zmiany polityki i strategii odstraszania na zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia. Przyjęto założenie, iż część z państw członkowskich NATO nadal będzie utrzymywać swoje zdolności do odstraszania strategicznego za pomocą broni nuklearnej, a niektóre z państw będą dążyć do pozyskania takich zdolności.

W pracy założono, że Sojusz Północnoatlantycki jest wiodącą organizacją międzynarodową zapewniającą bezpieczeństwo międzynarodowe i dlatego też intencjonalnie ograniczono proces badawczy jedynie do tej organizacji, celowo pomijając inne organizacje odpowiedzialne za stabilizowanie i kształtowanie międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa.

W związku z szerokim spektrum zagrożeń, jakie kreuje Federacja Rosyjska dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego, proces badawczy ograniczono do zagrożeń kinetycznych, niekinetycznych oraz bronią masowego rażenia. Tym samym pominięto badanie zagrożeń ekonomicznych, energetycznych, społecznych oraz ekologicznych wynikających z działań militarnych lub sabotażu infrastruktury krytycznej.

Działania adaptacyjne Sojuszu zostały poddane badaniu od momentu powstania Sojuszu Północnoatlantyckiego aż do 2040 roku.

Pomimo faktu, że inne obszary takie jak Azja czy Arktyka w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej są szczególnie ważnymi obszarami strategicznymi, ograniczono badanie międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa tylko do obszaru euroatlantyckiego, w związku z czym ograniczono teren badań do terytorium traktatowego Sojuszu Północnoatlantyckiego, celowo pomijając rywalizację w innych obszarach.

W ramach procesu badawczego nie badano zdolności Sojuszu Północnoatlantyckiego do działań poza terytorium traktatowym.

Dużym ograniczeniem w procesie badawczym jest także fakt, iż wiele materiałów dotyczących zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej oraz planów działań adaptacyjnych Sojuszu Północnoatlantyckiego ma charakter niejawny. W związku z powyższym w dysertacji wykorzystano jedynie materiały jawne i ogólnodostępne.

1.8. Ocena piśmiennictwa

Problematyka adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, w szczególności po rosyjskiej inwazji na Ukrainę jest szeroko komentowana i opisywana w literaturze przedmiotu, jednak najważniejszy nacisk położony jest na zagrożenia jakie stwarza Federacja Rosyjska dla euroatlantyckiego środowiska bezpieczeństwa. Istnieje jednak poważna luka w literaturze, która odnosi się bezpośrednio do tematu dysertacji. Należy podkreślić, że pomimo swoistej mody na opracowania dotyczące wojny na Ukrainie i jej konsekwencji dla Sojuszu Północnoatlantyckiego, niewiele jest oryginalnych zwartych opracowań dotyczących adaptacji NATO do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, które mogły być wykorzystane przy opracowaniu dysertacji. W większości pochodzą one sprzed 2022 roku, co czyni je nieaktualnymi i nieprzystającymi do współczesnego środowiska bezpieczeństwa. W większości opierają się o zagrożenia hybrydowe, co nie uwzględnia rosyjskiej agresji zbrojnej na Ukrainę, a przez to nie wyczerpuje pełnego spektrum instrumentarium jakie stosuje Federacja Rosyjska w stosunku do państw członkowskich Paktu Północnoatlantyckiego. Niewiele jest opracowań dotyczących działań adaptacyjnych Sojuszu w zakresie zmiany polityki odstraszania oraz odpowiedzi na zagrożenia kinetyczne, w szczególności po rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Taka sytuacja wymusiła skorzystanie z materiałów dostępnych w Internecie, które w większości były pozycjami obcojęzycznymi.

Znaczącą rolę w rozwiązaniu głównego problemu badawczego oraz problemów szczegółowych odegrała następująca literatura.

W zakresie teorii bezpieczeństwa międzynarodowego na szczególną uwagę zasługują prace Ryszarda Zięby[96], Romana Kuźniara[97], Stanisława Kozieja[98], Jacka Czaputowicza[99], Przemysława Żurawskiego vel Grajewskiego[100], Erharda Cziomera[101], Witolda Pokruszyńskiego[102] oraz Mirosława Banasika i Agnieszki Rogozińskiej[103].

[96] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Warszawa 2018.
[97] R. Kuźniar (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2012.
[98] S. Koziej, *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Warszawa 2003.
[99] J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2012.
[100] Przemysław Żurawski vel Grajewski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*, Warszawa 2021.
[101] E. Cziomer (red.), *Zagrożenia i instytucje bezpieczeństwa międzynarodowego*, Kraków 2016.
[102] W. Pokruszyński, J. Piwowarski, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Kraków 2019.
[103] M. Banasik, A. Rogozińska, *Teoria i praktyka bezpieczeństwa międzynarodowego. Kontekst rosyjski*, Warszawa 2021.

W kontekście zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa w głównej mierze wykorzystano publikacje Mirosława Banasika[104], Marka Depczyńskiego[105], Leszka Elaka[106], Bogusława Grendy[107], Mirosława Minikiny, Maliny Kaszuby[108], Piotra Mickiewicza[109], Daniela Damiana Kasprzyckiego[110] oraz autorów zagranicznych – Marka Galeottiego[111], Sergieja Chekinova oraz S. A. Bogdanova[112]. Kolejnym źródłem wykorzystywanym w dysertacji były rosyjskie dokumenty doktrynalne[113] oraz materiały i publikacje przygotowane przez analityków Biura Bezpieczeństwa Narodowego, Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Ośrodka Studiów Wschodnich czy amerykańskiego ośrodka analitycznego Rand Corporation.

W procesie badawczym odnoszącym się do wyjaśnienia działań adaptacyjnych podejmowanych przez Sojusz Północnoatlantycki niezwykle wartościowe okazały się prace Stanisława Zarychty[114], Roberta Kupieckiego[115], Mirosława Banasika[116], Roberta Pszczela, Gregory'ego Pedlowa[117] oraz Thomasa-Durella Younga[118]. W celu rozwiązania problemu badawczego wykorzystano także akty prawne, dokumenty doktrynalne Sojuszu Północnoatlantyckiego, deklaracje z kolejnych szczytów NATO oraz liczną literaturę angielskojęzyczną.

Źródła dotyczące adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 2014 – 2025 opierały się w większości o publikacje Mirosława Banasika[119], Marka Budzisza[120], Krzysztofa

---

[104] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa*, Warszawa 2019, M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej. Konsekwencje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2021.
[105] M. Depczyński, *Rosyjskie siły zbrojne. Od Milutina do Putina*, Warszawa 2015,
[106] M. Depczyński, L. Elak, *Rosyjska sztuka operacyjna w zarysie*, Warszawa 2020.
[107] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego w świetle zagrożeń militarnych ze strony Rosji*, Toruń 2019.
[108] M. Minkina, M. Kaszuba, *Imperialna gra Rosji*, Warszawa 2017.
[109] P. Mickiewicz (red.), *Rosyjska myśl strategiczna i potencjał militarny w XXI wieku*, Warszawa 2018.
[110] D. D. Kasprzycki, *Rosyjska wizja wojny przyszłości*, Połomia 2022.
[111] M. Galeotti, *The Weaponisation of Everything: A Field Guide to the New Way of War*, Yale University Press 2022.
[112] S. G. Chekinov, S. A. Bogdanov, *The Nature and Content of a New-Generation War*.
[113] *Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej*, Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *On Basic Principles of State Policy of the Russian Federation*, Moscow 2020,
[114] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO 1949 – 2013*, Warszawa 2013.
[115] R. Kupiecki, *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Warszawa 2016.
[116] M. Banasik, *Zdolności NATO do działań ekspedycyjnych w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2015.
[117] G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure*.
[118] T. D. Young, *Reforming NATO's Military Structures: The Long-Term Study and Its implications for Land Forces*, Strategic Studies Institute, US Army War College 1998.
[119] M. Banasik, *Dominacja strategiczna w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2022.
[120] M. Budzisz, Pauza strategiczna. *Pauza strategiczna. Polska wobec ryzyka wojny*, Warszawa 2023, M. Budzisz, *Wszystko jest wojną. Rosyjska kultura strategiczna*, Warszawa 2021.

Wojczala[121], Bogusława Packa[122], a także literaturę angielskojęzyczną oraz publikacje internetowe. Bardzo wartościowe okazały się analizy i publikacje Biura Bezpieczeństwa Narodowego, Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Ośrodka Studiów Wschodnich (m.in. Anny Marii Dyner, Artura Kacprzyka, Agnieszki Leguckiej, Wojciecha Lorenza, Andrzeja Wilka, Pawła Żochowskiego) oraz komentarze Instytutu Europy Środkowej. Autor dysertacji korzystał także z publikacji portalu Defence24, Nowa Technika Wojskowa, Wojsko i Technika, które dostarczyły fachowej wiedzy dotyczącej sposobów prowadzenia działań militarnych i operacyjnych przez Federację Rosyjską. Ponadto w procesie badawczym nieocenioną rolę odegrały publikacje internetowe oficjalnego portalu Sojuszu Północnoatlantyckiego, a także NATO Defence College, Sojuszniczego Dowództwa ds. Transformacji oraz Sojuszniczego Dowództwa ds. Operacji.

W kontekście przygotowania Sojuszu Północnoatlantyckiego do przeciwdziałania i zwalczania zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską w perspektywie do 2040 roku wykorzystano publikacje Sojuszu Północnoatlantyckiego[123] oraz Marka Wrzoska[124], Lawrence'a Freedmana[125], Johna Andreasa Olsena[126] oraz Micka Ryana[127]. Najcenniejsze okazały się jednak wiadomości pozyskane od respondentów, którzy wzięli udział w przeprowadzonych badań empirycznych. Wiedza zgromadzona w rezultacie wywiadu eksperckiego pozwoliła na wypełnienie luki występującej w teorii i uporządkowanie dostępnych materiałów dotyczących przedmiotu badań.

[121] K. Wojczal, *#To jest nasza wojna. Ukraina i Polska na wspólnym froncie*, Warszawa 2023.
[122] B. Pacek, *Wojna hybrydowa na Ukrainie*, Warszawa 2018.
[123] *NATO Warfighting Capstone Concept*, Allied Command Transformation, Norfolk Virginia 2021.
[124] M. Wrzosek, *Wojny przyszłości. Doktryna. Technika. Operacje militarne*, Warszawa 2018.
[125] L. Freedman, *Przyszła wojna*, Warszawa 2018.
[126] J. A. Olsen, *Future NATO: Adapting to New Realities*, Routledge 2020.
[127] M. Ryan, *War Transformed: The Future of Twenty-First-Century Great Power Competition and Conflict*, U.S. Naval Institute 2022.

ROZDZIAŁ II
OCENA ZAGROŻEŃ KREOWANYCH PRZEZ FEDERACJĘ ROSYJSKĄ DLA BEZPIECZEŃSTWA SOJUSZU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO

2.1. Źródła zagrożeń Federacji Rosyjskiej dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego

Istota bezpieczeństwa międzynarodowego wyraża się w działaniach podejmowanych przez podmioty państwa w celu zapobiegania i eliminowania zagrożeń dla ich istnienia, przetrwania i rozwoju[128]. Według W. Pokruszyńskiego bezpieczeństwo międzynarodowe może być postrzegane jako proces lub stan środowiska międzynarodowego (regionalnego, kontynentalnego, globalnego) gwarantujący jego stabilność oraz szansę rozwoju uzyskaną poprzez zabezpieczenie przed różnorodnymi zagrożeniami[129]. Podobnego zdania jest B. Balcerowicz, dla którego bezpieczeństwo jest procesem o zmiennej dynamice i intensywności[130]. R. Zięba również zwraca uwagę na zmienność intensywności i dynamiki rozwoju procesu umacniania bezpieczeństwa międzynarodowego[131], co prowadzi do definiowania na nowo jego zakresu i powstania środowiska bezpieczeństwa, które może być najpełniej charakteryzowane przy pomocy czterech podstawowych kategorii, jakimi są: wyzwania, szanse, ryzyka i zagrożenia[132].

Wyzwania są definiowane przez S. Kozieja jako dylematy przed jakimi stoi podmiot (społeczność międzynarodowa, państwo) w rozstrzyganiu spraw bezpieczeństwa. Często generowane są przez partnerów i sojuszników, którzy prezentując pewne oczekiwania, zawyżają standardy obowiązujące w sojuszach lub koalicjach. Wyzwania mogą być podjęte lub zignorowane. Podjęcie wyzwania łączy się z koniecznością wysiłków i poniesienia pewnych kosztów, co stwarza z kolei dodatkowe szanse w przyszłości. Wyzwania są pojęciem nadrzędnym, odnoszą się nie tylko do aktualnych, ale i do potencjonalnych zdarzeń i procesów i warunkach korzystnych przybierają postać szans, natomiast w niekorzystnych występują jako zagrożenia[133]. Podobne zdanie wyraża E. Cziomer, stawiając tezę, że jeśli wyzwania nie zostaną w porę, właściwie oraz obiektywnie rozpoznane i ocenione, to mogą się przekształcić

[128] Z. Ciekanowski, J. Nowicka, H. Wyrębek, *Bezpieczeństwo państwa w obliczu współczesnych zagrożeń*, Siedlce 2016, s. 16.
[129] W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Józefów 2012, s. 12.
[130] B. Balcerowicz, *Procesy międzynarodowe. Tendencje, megatrendy* [w:] R. Kuźniar (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2012, s. 59.
[131] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe…*,op. cit., s. 22.
[132] S. Koziej, *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy)*, s. 12, https://koziej.pl/wp-content/uploads/2017/09/Teoria_i_historia_bezpieczenstwa.pdf, dostęp: 01.09.2022 r.
[133] S. Koziej, *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego…*, op. cit., s. 9.

w zagrożenia[134]. W kontekście nauk o bezpieczeństwie W. Pokruszyński i J. Piwowarski termin „wyzwanie" określają jako działanie generujące nowe sytuacje, w których występują niezbywalne potrzeby i odpowiednio do nich dostosowane działania państw lub sojuszy, wykorzystywane do osiągnięcia pożądanego stanu bezpieczeństwa, a do podstawowych wyzwań XXI wieku obaj uczeni zaliczają: nowy porządek międzynarodowy, demokratyzację bezpieczeństwa, model bezpieczeństwa kooperatywnego, współpracę wielostronną dla pokoju, nową jakość w polityce zagranicznej, modele rozstrzygania konfliktów, nowe technologie, integrację i globalizację, rewolucję informacyjną, strategię walki z terroryzmem[135]. Z kolei dla P. Krzykowskiego jednymi z wyzwań dla strategicznego środowiska bezpieczeństwa jest wpływ Federacji Rosyjskiej, który charakteryzują: rosyjskie ambicje i możliwości; oddziaływanie na obszarze poradzieckim; uzależnienie Europy od surowców; energetyczna pętla, kazus Krymu; zaangażowanie w Syrii; ciche wspieranie Iranu; scenariusze rozwoju sytuacji wewnątrz Federacji Rosyjskiej i ich konsekwencje[136].

Ryzyka to niepewności związane z własnym działaniem, z jego skutkami, to niebezpieczeństwo niepożądanych skutków własnego działania[137].

Szanse, jako pochodne wyzwań, to niezależne od woli podmiotu okoliczności (zjawiska i procesy w środowisku bezpieczeństwa) sprzyjające realizacji jego interesów oraz osiąganiu celów[138]. Mają zazwyczaj charakter szybko przemijający. Drugą podrzędną kategorią wyzwań są zagrożenia, które jak zaznacza R. Zięba są oceniane jako niekorzystne lub niebezpieczne[139].

Źródłosłów zagrożenia odnajdujemy w średniowiecznym języku angielskim (przed 900 r.), gdzie *threte*, oznaczało „*nacisk, ucisk*" i było pokrewne z staronordyjskim *thraut* określane jako „*trudności, ciężkie doświadczenie, gorzki, ciężki, bolesny*"[140]. Z kolei Słownik języka polskiego „zagrożenie" opisuje jako „*sytuację lub stan, które komuś zagrażają lub w których ktoś czuje się zagrożony; też: ktoś, kto stwarza taką sytuację*"[141]. Podobną definicję zagrożenia zaproponowali oficerowie Akademii Obrony Narodowej w wydanym w 2008 roku Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, w którym definiują „zagrożenie (ang. *threat hazards*) jako „*sytuację, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania*

[134] E. Cziomer (red.), *Zagrożenia i instytucje…*, op. cit., s. 18.
[135] W. Pokruszyński, J. Piwowarski, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 18.
[136] P. Krzykowski, *Wyzwania strategicznego środowiska bezpieczeństwa* [w:] G. Ciechanowski, K. Ligęza, A. Rurak (red.), *Kształtowanie przestrzeni bezpieczeństwa państwa*, s. 32.
[137] S. Koziej, *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku,* Toruń 2006, s. 11.
[138] S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, Bezpieczeństwo Narodowe II–2011/18, s. 28.
[139] R. Zięba, *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, Stosunki Międzynarodowe – International Relations nr 3 (t. 52) 2016, s. 10.
[140] http://www.dictionary.com/browse/challenge, dostęp: 01.09.2022 r.
[141] http://sjp.pwn.pl/sjp/zagrozenie, dostęp: 01.09.2022 r.

stanu niebezpiecznego dla otoczenia"[142]. Dla W. Kitlera zagrożenie jest *„stanem psychiki i świadomości, wywołanym przez zjawiska postrzegane jako negatywne (niebezpieczne) a jednocześnie jest zespołem okoliczności wewnętrznych i (lub) zewnętrznych, które mogą spowodować powstanie stanu niebezpiecznego dla danego podmiotu (są źródłami takiego stanu)"*[143].

Zagrożenia to „*pośrednie lub bezpośrednie destrukcyjne oddziaływania na podmiot. To najbardziej klasyczny czynnik środowiska bezpieczeństwa*". Analizując literaturę przedmiotu należy przyjąć, że zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego to „*zbiór destrukcyjnych zjawisk, czynników, procesów i zdarzeń podmiotów społecznych oraz elementów środowiska przyrodniczego, które godzą bezpośrednio w ochraniane przez społeczeństwa i społeczność międzynarodową priorytetowe wartości*"[144]. R. Zięba określa te wartości jako pewność niezagrożonego istnienia, przetrwania, stanu posiadania i swobód rozwojowych, a eliminacja zagrożeń, które uderzałyby w powyższe wartości pozwala na utrzymanie bezpieczeństwa międzynarodowego[145].

Według S. Kozieja rozróżnia się zagrożenia potencjalne i realne; subiektywne i obiektywne; zewnętrzne i wewnętrzne; militarne i niemilitarne (polityczne, ekonomiczne, społeczne, informacyjne, ekologiczne, przyrodnicze itp.); kryzysowe i wojenne, intencjonalne i przypadkowe (losowe). Poziom zagrożenia wzrasta wraz z narastaniem wrogości przeciwnika, rozwojem jego możliwości oraz skracaniem się czasu na reakcję[146]. W opinii B. Grendy zagrożenia bezpieczeństwa są w znacznej mierze zdeterminowane współczesnym środowiskiem bezpieczeństwa oraz pochodną wyzwań i niewykorzystanych szans politycznych, ekonomicznych, militarnych, społecznych, ekologicznych, kulturowych, ideologicznych i innych[147]. Tak szerokie podejście pokazuje, że katalog przedmiotowy zagrożeń rozszerzył się i obecnie można przyjąć, że jest on niewyczerpany, a bezpieczeństwo euroatlantyckie jest osłabiane przez strategiczną rywalizację i wszechobecną niestabilność.

Analizując literaturę przedmiotu, należy zauważyć, że wielu autorów używa pojęć „zagrożenia" i „wyzwania" wymiennie. Według tezy M. Lasonia zdecydowanie częściej stosuje się pojęcia zagrożeń, a jeżeli przyjąć, że zarówno wyzwania jak i zagrożenia dla

[142] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008, s. 172.
[143] Ibidem, s. 60.
[144] A. Rogozińska, *Zagrożenia jako główna determinanta bezpieczeństwa międzynarodowego*, Roczniki Nauk Społecznych Tom 13 (49), numer 2, Lublin 2021, s. 67.
[145] R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] D. B. Bobrov, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Warszawa 1997, s. 23.
[146] S. Koziej, *Wstęp do teorii…,* op. cit., s. 13.
[147] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego…*, op. cit., s. 60.

bezpieczeństwa traktować można jako źródła obaw, lęku przed negatywnymi zjawiskami dla bezpieczeństwa podmiotu i wynikające z tego konsekwencje związane z podejmowaniem adekwatnych do nich działań, stosowanie obu pojęć można uznać za usprawiedliwione[148]. Z tą tezą nie zgadza się E. Cziomer, który uważa, że bardzo często zagrożenia mylnie postrzegane są jako sytuacje trudne, czyli tzw. wyzwania, choć jako usprawiedliwienie podaje fakt występowania płynnej granicy między wyzwaniem a zagrożeniem oraz traktowaniem go w odbiorze społecznym jako zagrożenie[149].

W wyniku ewolucji współczesnego środowiska bezpieczeństwa można zaobserwować intensywnie wzrastającą liczbę zagrożeń, które wyróżniają się niespotykaną do tej pory złożonością i zmiennością. Jak zauważa M. Banasik zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego są implementowane pakietowo, poprzez zsynchronizowane użycie poszczególnych instrumentów oddziaływania[150]. Poza zagrożeniami militarnymi coraz większego znaczenia nabierają zagrożenia o charakterze niemilitarnym, a w środowisku międzynarodowym można zaobserwować rozmywanie granic między oboma typami zagrożeń.

Na podstawie przeprowadzonych ocen i analiz, należy zgodzić się z tezą T. Jemioło i A. Dawidczyka, że źródłem zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego są najczęściej państwa realizujące własną politykę zagraniczną, która stoi w sprzeczności z celami innych podmiotów. Sprzeczności te można dostrzec w rywalizacji międzynarodowej[151]. Koncepcja strategiczna Sojuszu Północnoatlantyckiego przyjęta na szczycie w Madrycie w dniach 29-30 czerwca 2022 roku jako najbardziej znaczące i bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego określa działania Federacji Rosyjskiej[152].

Analizując współczesne dokumenty doktrynalne NATO oraz Federacji Rosyjskiej należy zauważyć, że istnieje w nich podział na różne rodzaje zagrożeń jakie stwarza Federacja Rosyjska dla euroatlantyckiej architektury bezpieczeństwa. Jednakże oceniając rosyjskie działania na arenie międzynarodowej w XXI wieku należy stwierdzić, że do najgroźniejszych zagrożeń należą zagrożenia kinetyczne, niekinetyczne oraz bronią masowego rażenia.

W powszechnym użyciu „kinetyczny" to przymiotnik używany do opisania ruchu, ale w znaczeniu wojskowym oznacza także, „aktywny, w przeciwieństwie do utajonego"[153].

---

[148] M. Lasoń, *Zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski w XXI wieku w świetle analizy porównawczej kolejnych Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka nr 3/2016, s. 126–127.
[149] E. Cziomer (red.), *Zagrożenia i instytucje…*, op. cit., s. 18.
[150] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., s. 28-29.
[151] T. Jemioło, A. Dawidczyk, *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008, s. 40.
[152] https://www.nato.int/strategic-concept/, dostęp: 01.09.2022 r.
[153] T. Noah, *Birth of a Washington Word,* https://slate.com/news-and-politics/2002/11/kinetic-warfare.html, dostęp: 01.09.2022 r.

Według amerykańskich teoretyków wojskowości działania kinetyczne są działaniami podejmowanymi z zastosowaniem fizycznych, materialnych środków, jak: bomby, pociski, rakiety oraz inna amunicja. Z kolei do działań niekinetycznych zaliczyć należy działania logiczne, elektromagnetyczne, behawioralne lub takie jak: atak na sieć komputerową przeciwnika, lub operacje psychologiczne skierowane na wojska przeciwnika. Chociaż działania niekinetyczne posiadają czynnik fizyczny, efekty jakie wywołują są głównie pośrednie, funkcjonalne, systemowe, psychologiczne lub behawioralne[154]. Główną różnicą w obu pojęciach jest fakt, że środkiem ciężkości działań kinetycznych jest przeciwnik a niekinetycznych władze, społeczeństwo oraz szeroko rozumiany aparat bezpieczeństwa[155].

Dlatego też zagrożenia kinetyczne będą rozumiane jako zagrożenia obejmujące aktywne działania wojenne, wykorzystujące klasyczne użycie sił zbrojnych, ich siły ognia oraz manewru. Z kolei zagrożenia niekinetyczne to zagrożenia, które dzięki wykorzystaniu narzędzi informacyjnych, psychologicznych, dyplomatycznych, ekonomicznych, społecznych i technologicznych mają na celu osiągnięcia interesów i celów narodowych poprzez osłabienie woli przeciwnika. Szczególnie niebezpieczne dla euroatlantyckiej przestrzeni bezpieczeństwa są zagrożenia bronią masowego rażenia. Na podstawie przeprowadzonych ocen i analiz, należy stwierdzić, że brak jest jednolitej definicji terminu „broń masowego rażenia" (BMR). Ma to ścisły związek z dużą liczbą i różnorodnością dziedzin, w jakich stosuje się powyższe pojęcie[156]. Najczęściej przez „broń masowego rażenia" rozumie się środki bojowe o dużej sile rażenia i możliwości spowodowania zniszczeń siły żywej, infrastruktury lub innych zasobów na dużą skalę i zalicza się do niej broń jądrową, chemiczną, biologiczną i radiologiczną[157]. Jak zauważają S. Tulliu i T. Schmalberger, istotny w przypadku zagrożenia wyżej wymienionymi środkami walki jest zakres oddziaływania, który nie zakłada precyzyjnej eliminacji wybranego celu (przeciwnika), lecz jednoczesne porażenie wielu celów znajdujących się na możliwie dużym obszarze[158].

Analizując literaturę przedmiotu oraz środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego, należy zauważyć, że Federacja Rosyjska poprzez realizację własnych interesów narodowych

---

[154] *The Air Force Doctrine Document 2 (AFDD2)*, Washinghton 2007, https://irp.fas.org/doddir/usaf/afdd2.pdf, s. 87, dostęp: 01.09.2022 r.
[155] M. Potocki, *Poglądy doktrynalne na prowadzenie operacji stabilizacyjnych w ujęciu Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych*, Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 4(16), Warszawa 2015, s. 112.
[156] Zob. R. Kopeć, *Broń masowego rażenia – definiowanie pojęcia*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, 2014 nr 4 (XVII), Kraków 2014.
[157] Norma Obronna NO-01-A006, 2010, *Obrona przed bronią masowego rażenia. Terminologia*, MON 2010, pkt 2.33.
[158] S. Tulliu, T. Schmalberger, *Coming to Terms with Security: A Lexicon for Arms Control, Disarmament and Confidence-Bulding*, UNIDIR, United Nations 2003 rok.

destabilizuje euroatlantycką przestrzeń bezpieczeństwa, w szczególności degradując poczucie bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej, w tym także należących do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Stosuje przy tym szeroką paletę środków militarnych i niemilitarnych, ciągle oddziaływując na społeczność międzynarodową, co ma prowadzić do rewizji porządku międzynarodowego ustanowionego po upadku Związku Radzieckiego.

Po pierwsze, do głównych źródeł rosyjskiej projekcji zagrożeń dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego należy zaliczyć rosyjską wielkomocarstwowość. Na podstawie przeprowadzonych ocen i analiz literatury przedmiotu należy stwierdzić, że jest ona ściśle związana z rosyjską kulturą strategiczną, która posiada głębokie korzenie w uwarunkowaniach geograficznych, historycznych i militarnych.

Obecnie, nawet po upadku i rozpadzie Związku Radzieckiego, Federacja Rosyjska pozostaje największym krajem świata, obejmując ponad jedną ósmą powierzchni lądowej Ziemi i rozciągając się z zachodu na wschód około 10 tys. km od Królewca nad Morzem Bałtyckim aż po Władywostok nad Oceanem Spokojnym i z północy na południe 5 tys. km od lodów Arktyki do gór Kaukazu. Olbrzymie terytorium niezmiennie stanowi źródło dumy narodowej Rosjan. Daje im poczucie wielkości i siły, a także wyjątkowości oraz posłannictwa[159].

Położenie państwa na dwóch kontynentach jest czynnikiem, który umożliwia Federacji Rosyjskiej oddziaływanie na politykę zarówno państw Europy jak i Azji[160]. Może ona wyznaczać kierunki polityki bezpieczeństwa (i zagranicznej) w korzystny dla siebie sposób – z jednej strony współpracując z byłymi republikami w Azji Środkowej (Kazachstanem, Kirgistanem, Tadżykistanem, Turkmenistanem i Uzbekistanem), a z drugiej, odzyskując utracone wpływy w Europie Środkowej i Wschodniej. Należy zwrócić uwagę, że położenie geograficzne sprzyja „naturalnemu" oddziaływaniu Federacji Rosyjskiej na politykę państw „bliskiej zagranicy"[161]. Z drugiej strony według wielu strategów położenie Federacji Rosyjskiej ma zdecydowanie niekorzystny wpływ na bezpieczeństwo państwa[162].

---

[159] A. Legucka, *Postrzeganie przestrzeni jako bariery modernizacyjnej Rosji*, w: S. Bieleń, A. Skrzypek (red.), *Bariery modernizacji Rosji… op. cit*., s. 147. Por. J. Potulski, *Współczesne kierunki rosyjskiej myśli geopolitycznej. Między nauką, ideologicznym dyskursem a praktyką*, Gdańsk 2010, s. 12.

[160] A. Włodkowska, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Wspólnoty Niepodległych Państw,* [w:] A. Legucka, K. Malak (red.), Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2008, s. 39.

[161] „Bliska zagranica" – termin z zakresu geopolityki, wywodzący się z rosyjskiej myśli politycznej. Mianem tym określa się obszar żywotnych interesów Rosji, obejmujący 11 państw poradzieckich: Białoruś, Ukrainę, Mołdawię, Armenię, Azerbejdżan i Gruzję oraz Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan. Moskwa nieoficjalnie rezerwuje sobie prawo do wpływania na politykę tych państw.

[162] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego…*, op. cit., s. 183.

Jak zauważa P. Krzykowski władze rosyjskie w swoich działaniach wykorzystują całe spektrum narzędzi politycznych, gospodarczych czy militarnych, aby powrócić do dawnej roli hegemona[163]. Federacja Rosyjska prowadzi swoją neoimperialną politykę, która według filozofii Moskwy ukierunkowana jest na odbudowę Imperium Rosyjskiego, aby stworzyć pas bezpieczeństwa (poprzez podbój terytorialny lub uzależnienie sąsiadów) chroniący Federację Rosyjską przed zagrożeniami z zewnątrz. Oczywiście po stworzeniu tego pasa Federacja Rosyjska zbliży się do kolejnego silniejszego przeciwnika, musi więc kontynuować marsz, aby nie mieć żadnego wroga[164]. Federacja Rosyjska nie zamierza wycofywać się z wcześniej zajętych terytoriów, czego dobitnym przykładem jest opinia kapitana Giennadiego Nevelskoya z 13 sierpnia 1850 r.: „*Tam gdzie kiedyś podniesiono rosyjską flagę, tam nie powinno się jej już opuścić*”[165]. Cele i zadania, jakie postawił Władimir Putin są niebezpieczne dla Europy i świata, gdyż stanowią zagrożenie dla obecnego bezpieczeństwa międzynarodowego. Dążąc bowiem do odbudowy imperialnej Federacji Rosyjskiej, Putin najpierw chce odbudować jej potęgę wojskową i gospodarczą, a następnie prawdopodobnie będzie dążył do rekonstrukcji układu sił w Europie i na świecie, także z pomocą rosyjskiej armii, której zdolność do działań wojennych testuje dziś na Ukrainie, wyciągając stosowne wnioski z wojny z Gruzją, projekcji siły w Syrii oraz Donbasie. Należy zauważyć, że ambicje Putina w Europie Wschodniej wykraczają daleko poza Ukrainę. Putin porównując się do Piotra Wielkiego, marzy o przyłączeniu państw, które w wyniku rozpadu ZSRR uzyskały niepodległość.

Na podstawie analizy literatury przedmiotu można przyjąć, że rosyjską polityką zagraniczną w XXI wieku kieruje doktryna Primakowa. Doktryna, nazwana tak na cześć byłego ministra spraw zagranicznych i premiera Jewgienija Primakowa, zakłada, że jednobiegunowy świat zorganizowany przez jedno globalne centrum władzy (Stany Zjednoczone) jest dla Rosjan nie do przyjęcia[166]. Primakow pragnął odtworzyć mocarstwowy status Federacji Rosyjskiej i zrównoważyć hegemonię amerykańską[167], dążąc do maksymalizowanie wpływów wobec „bliskiej zagranicy”, postrzeganej przez Federację Rosyjską jako strefa jej wyłącznych

[163] P. Krzykowski, *Rosyjska myśl strategiczna*, Świat Idei i Polityki, t. 21, nr 2, Bydgoszcz 2021, s. 134.
[164] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego…*, op. cit., s. 164.
[165] „*ГДЕ РАЗ ПОДНЯТ РУССКИЙ ФЛАГ, ТАМ ОН СПУСКАТЬСЯ НЕ ДОЛЖЕН*”, РУССКИЕ ПОБЕДЫ, https://rusplt.ru/wins/gde-podnyat-russkiy-30450.html, dostęp: 02.09.2022 r.
[166] E. Rumer, *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*, https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254, dostęp: 01.09.2022 r.
[167] J. Diec, *Geostrategiczny wybór Rosji. U zarania trzeciego tysiąclecia Tom I Doktryna rosyjskiej polityki zagranicznej. Partnerzy najbliżsi i najdalsi*, Kraków 2015, s. 93-94.

wpływów. Głównym celem polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej było osłabienie euroatlantyckiej dominacji we współczesnym świecie[168].

Ten cel nadal pozostał priorytetem rosyjskiej polityki zagranicznej. 17 grudnia 2021 r. rosyjskie MSZ przedstawiło żądania rezygnacji przez Sojusz Północnoatlantycki wszelkiej działalności wojskowej na Ukrainie, w Europie Wschodniej, na Zakaukaziu i w Azji Środkowej[169]. Do najważniejszych postulatów należało zobowiązanie się przez USA i inne państwa członkowskie NATO do: nieagresji i powstrzymania się od działań, które Federacja Rosyjska uznaje za szkodliwe dla swojego bezpieczeństwa; nierozszerzania NATO, zwłaszcza na wschód, szczególnie na obszar poradziecki; nietworzenia baz i nieprowadzenia aktywności wojskowej na terytorium Ukrainy oraz innych państw poradzieckich niebędących członkami Sojuszu czy wycofania wojsk sojuszniczych rozmieszczonych na terytoriach nowych państw członkowskich NATO po maju 1997 r. (po podpisaniu Aktu Stanowiącego NATO-Rosja). Co symptomatyczne, umowa z NATO przewidywała możliwość szybkiego wycofania się z niej Federacji Rosyjskiej pod dowolnym pretekstem[170]. Przez wielu specjalistów zajmujących się problematyką bezpieczeństwa międzynarodowego zostało to określone mianem „drugiej Jałty"[171].

Jak zauważa A. Legucka, poprzez stawianie żądań, których realizacja w dużym stopniu była niemożliwa, Federacja Rosyjska dąży do rozbicia NATO, chce dzielić sojuszników (zwłaszcza w sprawie rozszerzenia NATO na wschód), osłabiać ich współpracę (przede wszystkim wojskową) z Ukrainą, a w miarę możliwości także uzyskać pośredni wpływ na sojusznicze procesy decyzyjne. Dotyczy to zarówno sojuszniczej polityki „otwartych drzwi" (obejmującej także zacieśnioną współpracę z Ukrainą i Gruzją), jak również decyzji dotyczących postawy odstraszającej NATO (struktury sił, rozlokowania jednostek wojskowych i prowadzenia ćwiczeń w państwach wschodniej flanki)[172]. 26 stycznia 2022 roku Stany Zjednoczone oraz inne państwa członkowskie odrzuciły rosyjskie żądania gwarancji

[168] Ibidem, s. 271.
[169] M. Kucharczyk, *Propozycja „gwarancji bezpieczeństwa". Rosja stawia żądania USA i NATO*, https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/rosja-nato-putin-ukraina-polska-usa-biden-gruzja-kaukaz-psaki/, dostęp: 01.09.2022 r.
[170] M. Menkiszak, *Rosyjski szantaż wobec Zachodu*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-12-20/rosyjski-szantaz-wobec-zachodu, dostęp: 01.09.2022 r.
[171] W. Radziwinowicz, *Kreml stawia ultimatum Ameryce i NATO, czyli doktryna Putina*, https://wyborcza.pl/7,75399,27927868,kreml-stawia-ultimatum-ameryce-i-nato-czyli-doktryna-putina.html, dostęp: 01.09.2022 r.
[172] A. Legucka, *Rosyjskie żądania gwarancji bezpieczeństwa wobec USA i NATO*, https://www.pism.pl/publikacje/rosyjskie-zadania-gwarancji-bezpieczenstwa-wobec-usa-i-nato, dostęp: 01.09.2022 r.

nierozszerzenia NATO i likwidacji wojskowej obecności Sojuszu na jego wschodniej flance, na co Federacja Rosyjska odpowiedziała inwazją na Ukrainę.

Po drugie, w rosyjskiej polityce bezpieczeństwa ogromną rolę odgrywa poczucie zagrożenia. Federacja Rosyjska utrzymuje, że NATO przez całe lata usiłowało marginalizować ją na arenie międzynarodowej[173]. Pomimo rozpadu Układu Warszawskiego i zadeklarowania przez większość państw Europy Środkowo-Wschodniej chęci dołączenia do struktur euroatlantyckich, Federacja Rosyjska nie zamierzała przestać oddziaływać na państwa byłego bloku wschodniego. Chęć dołączenia przez nie do Sojuszu Północnoatlantyckiego wywołała skrajnie negatywną reakcję. Rosyjski plan minimum zakładał, że w Europie Środkowo-Wschodniej powstanie strefa buforowa pomiędzy Federacją Rosyjską a NATO[174]. W czasie konferencji bezpieczeństwa w Monachium, 10 lutego 2007 roku Władimir Putin określił Sojusz Północnoatlantycki jako wroga Federacji Rosyjskiej[175]. Według niego rozszerzenie NATO o kraje byłego ZSRR stanowiło jawne zagrożenie dla Federacji Rosyjskiej. Putin nie mógł zaakceptować faktu, że Sojusz Północnoatlantycki miałby graniczyć bezpośrednio z Federacją Rosyjską, dlatego też przy udziale głównie Niemiec i Francji zablokowano aspiracje Ukrainy i Gruzji o objęcie Planem działań na rzecz Członkostwa, który miał stanowić kolejny etap na drodze do wstąpienia w szeregi Paktu Północnoatlantyckiego. W Moskwie odebrano to jako słabość Sojuszu i „zielone światło" do rozprawienia się z euroatlantyckimi ambicjami Gruzji, czego przejawem była rosyjska inwazja na ten kraj w sierpniu 2008 roku[176]. Podobna sytuacja miała kilka lat później, kiedy Ukraina zdecydowała się podpisać umowę stowarzyszeniową oraz umowy o pogłębieniu i wszechstronności wolnego handlu z Unią Europejską. Federacja Rosyjska uznając, że może to spowodować utratę możliwości oddziaływania na swojego sąsiada, zablokowała te inicjatywy. Następnie podjęła szereg działań militarnych i niemilitarnych, które doprowadziły do nielegalnej aneksji Krymu, a następnie wsparcia prorosyjskich separatystów w Donbasie, co spowodowało wybuch konfliktu zbrojnego i w istocie zachwiało architekturą środowiska bezpieczeństwa. Bez wątpienia rację ma M. Banasik twierdząc, że nielegalne przyłączenie Półwyspu Krymskiego przez Federację Rosyjską w 2014 roku było kluczowym momentem dla zmiany relacji euroatlantyckich, a degradacja poziomu bezpieczeństwa wywołana przez Moskwę spowodowała, że NATO

[173] *Oskarżenia ze strony Rosji – dementi*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20140604_POL_Factsheet_Russia.pdf, dostęp: 02.09.2022 r.
[174] G. Kuczyński, *NATO – Rosja. Powrót wroga*, s. 4, https://warsawinstitute.org/pl/nato-rosja-powrot-wroga/, dostęp: 03.09.2022 r.
[175] http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/24034, dostęp: 01.02.2022 r.
[176] G. Kuczyński, *NATO – Rosja. Powrót wroga…*, op. cit., s. 9.

zostało zmuszone do reorientacji swojej strategii w relacjach z Federacją Rosyjską[177]. Prorocze okazały się słowa amerykańskiego politologa Andrew Michty, który w 2015 r. powiedział, że „zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej wzrośnie nie tylko dla państw Europy Środkowo-Wschodniej, ale dla całej północno-wschodniej flanki Sojuszu, włączając w to Skandynawię i państwa bałtyckie (...) rosyjska agresja na Ukrainie podważyła porządek terytorialny i normatywny, jeśli chodzi o zasady bezpieczeństwa Europy”[178].

Dokonując analizy i oceny dokumentów doktrynalnych Federacji Rosyjskiej należy podkreślić, że Sojusz Północnoatlantycki jest wymieniany w każdym z nich jako główne zagrożenie dla rosyjskiej egzystencji we współczesnym świecie. Według podpisanej 12 lutego 2013 r. przez prezydenta Putina *Koncepcji polityki zagranicznej Rosji* wynika, że rosyjska elita władzy uważa Zachód za istotne źródło rosnącej destabilizacji systemu międzynarodowego[179]. Podobnie w *Doktrynie wojennej FR* z 25 grudnia 2014 r. można odnaleźć zapisy wyraźnie określające zwiększanie potencjału militarnego oraz realizację globalnych funkcji przez NATO jako główne zagrożenie dla Federacji Rosyjskiej[180]. Zbieżne z zapisami powyższych dokumentów przekonanie establishmentu politycznego o zagrożeniu Zachodu dla bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej znajdziemy także w *Strategii bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej*, która została podpisana przez prezydenta Władimira Putina 2 lipca 2021 roku[181] i zastąpiła wersję z roku 2015. W omawianych ramach SBN wyraża się to następująco: „Nieprzyjazne kraje próbują wykorzystać problemy społeczno-gospodarcze w Federacji Rosyjskiej, aby zniszczyć jej wewnętrzną jedność, podsycić i zradykalizować ruch protestu, wspierać grupy marginalizowane i dzielić rosyjskie społeczeństwo”[182]. Krytykę i wrogość skierowaną w stosunku do państw Sojuszu Północnoatlantyckiego znajdziemy także w Doktrynie Morskiej Federacji Rosyjskiej. Podstawowe dla Doktryny sformułowanie zostało zawarte w punkcie 52 dokumentu: „Głównym nie do przyjęcia elementem dla Federacji Rosyjskiej w relacjach z NATO są plany przesuwania infrastruktur wojskowych Sojuszu ku jej granicom oraz próby przyznawania Sojuszowi globalnych funkcji”[183].

---

[177] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej…,* op. cit., s. 11.

[178] P. Henzel, „Na linii frontu": w Europie powstaje nowa architektura bezpieczeństwa, https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/prof-michta-w-2015-roku-zagrozenie-ze-strony-rosji-wzrosnie/tje3c, dostęp: 02.09.2022 r.

[179] A. M. Dyner, *Nowa Koncepcja rosyjskiej polityki zagranicznej*, https://pism.pl/publikacje/Nowa_Koncepcja_rosyjskiej_polityki_zagranicznej, dostęp: 02.09.2022 r.

[180] P. Krzykowski, *Rosyjska myśl strategiczna…*, op. cit., s. 152.

[181] *Указ Президента Российской Федерации от 02.07.2021 г. № 400, О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации*, http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046, dostęp: 02.09.2022 r.

[182] Ibidem.

[183] J. Symonides, *Nowa doktryna morska Federacji Rosyjskiej*, Kwartalnik Bellona Nr 1/2016 (684), Warszawa 2016, s. 11.

Oprócz dokumentów doktrynalnych poczucie zagrożenia jest wszechobecne wśród przedstawicieli elit władzy, którzy bardzo często tłumaczą konfrontacyjną postawę Federacji Rosyjskiej jako działanie wyprzedzające mające na celu ochronę własnego państw i jego interesów narodowych. W odniesieniu do inwazji na Ukrainę 22 lutego 2022 roku, prezydent W. Putin w swoim propagandowym wystąpieniu oskarżył NATO o plany ataku na swoje państwo. „Kraje NATO nie chciały nas słuchać, miały inne plany. Groziła nam inwazja na nasze terytoria, w szczególności na Krym. Starcie z neonazistami było nieuniknione. Niebezpieczeństwo rosło z każdym dniem, Federacja Rosyjska prewencyjnie odpiera agresję", mówił Putin[184].

Na podstawie analizy dokumentów normatywnych Federacji Rosyjskiej oraz wypowiedzi przedstawicieli jej najwyższych władz można dojść do wniosku, że stałym elementem jest zagrożenie ze strony NATO oraz to związane z jego kolejnymi rozszerzeniami. Federacja Rosyjska tłumaczy swoje agresywne działania poczuciem zagrożenia, choć należy podkreślić, że żadne z państw NATO z nią graniczące nie posiada potencjału, aby ją zaatakować, a Sojusz Północnoatlantycki w swej istocie jest paktem obronnym. Plany Sojuszu polegające na zwiększeniu liczby żołnierzy i sprzętu stacjonującego w państwach wschodniej flanki zostały zrealizowane w odpowiedzi na agresywne działania Federacji Rosyjskiej w stosunku do Ukrainy. Jak zaznacza M. Banasik prawdziwym zamiarem FR jest odbudowa hegemonii w sferze poradzieckiej i zmiana europejskiej architektury bezpieczeństwa, co jednocześnie generuje zagrożenia dla całego obszaru euroatlantyckiego[185].

Po trzecie, źródłem zagrożeń jakie Federacja Rosyjska kreuje dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego jest ścisły związek jej polityki zagranicznej z polityką wewnętrzną. Jak zauważają analitycy amerykańskiego ośrodka analitycznego RAND, Rosjanie wywierają presję na inne państwa, ze względu na postrzegany bezpośredni związek między wydarzeniami zachodzącymi w środowisku międzynarodowym a stabilnością wewnątrz Federacji Rosyjskiej[186]. Stabilność definiowana jest w szczególności poprzez unikanie scenariuszy „kolorowej rewolucji", w których, jak widzą to rosyjskie elity, rządy państw zachodnich wykorzystują niepokoje społeczne do obalenia rządów i wprowadzenia rządów

[184] M. Kucharczyk , *Dzień Zwycięstwa: Putin oskarżył NATO o plany ataku na Rosję*, https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/putin-sily-rosyjskie-bronia-w-ukrainie-ojczyzny-dzien-zwyciestwa-w-rosji/, dostęp: 02.09.2022 r.
[185] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej…,* op. cit., s. 11.
[186] A. Radin, L. E. Davis, E. Geist, E. Han, D. Massicot, M. Povlock, C. Reach, S. Boston, S. Charap, W. Mackenzie, K. Migacheva, T. Johnston, A. Lon, *The Future of the Russian Military. Russia's Ground Combat Capabilities and Implications For U.S.-Russia Competition*, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3099.html, s. 9, dostęp: 03.09.2022 r.

wrogich Rosji. Aby uniknąć takiego scenariusza, Federacja Rosyjska ma tendencję do wspierania „przyjaznych" reżimów i wywierania presji na te, które nie są przyjazne. Jak zauważa M. Banasik polityka zagraniczna Federacja Rosyjska ma na celu wzmocnienie pozycji reżimu w kraju[187]. Według sondaży przeprowadzonych po inwazji na Gruzję i aneksji Krymu, pomimo kryzysów wewnętrznych spowodowanych recesją i kryzysami ekonomicznymi, poparcie dla W. Putina znacznie wzrosło[188]. Podobna sytuacja miała miejsce po inwazji na Ukrainę w 2022 roku. W elitach, zamiast rozłamu, nastąpiła konsolidacja. Izolowana Federacja Rosyjska zamieniła się w oblężoną twierdzę, której bronią są propaganda, cenzura i uraza wobec Zachodu[189]. Rosjanie od zawsze sądzą, że naród rosyjski potrzebuje rządów silnej ręki bądź istnieją sytuacje, w których konieczne jest skoncentrowanie całej władzy w rękach jednej osoby[190]. Jak mówi rosyjski emigrant w RPA, prof. Aleksiej Oskolski „Dla większości Rosjan Putin to przywódca, który jest źródłem ich tożsamości. Innymi słowy, Putin jest punktem odniesienia ich podmiotowości. (…) Wydarzenia 2014 roku zrodziły masowe zjawisko tzw. „watników" czy „waty" – tak nazywa się ludzi o imperialnych poglądach, zbudowanych na resentymencie i zawierzeniu wodzowi. Postać Putina funkcjonuje w tym układzie jako najważniejszy punkt odniesienia dla ich podmiotowości. Nie chodzi tu nawet o osobę Putina: ci ludzie oczywiście mogą negatywnie wypowiadać się o pewnych działaniach Putina; dla nich ważna jest obecność wodza jako takiego. Bez niego nie wyobrażają sobie swojego państwa, to znaczy – samych siebie"[191].

Federacja Rosyjska w celu realizacji celów politycznych w praktyce stosuje zapisy swoich dokumentów doktrynalnych, regulując stosownie do sytuacji międzynarodowej poziom agresji. Wojna z Gruzją w 2008 roku, zajęcie Krymu i wojna z Ukrainą, rosyjska operacja wojskowa w Syrii, naruszenia przestrzeni powietrznej państw NATO, bezprecedensowe użycie broni masowego rażenia w Wielkiej Brytanii, które z formalnego punktu widzenia było atakiem przy użyciu broni masowego rażenia na terytorium NATO, a wreszcie niczym niesprowokowana inwazja na Ukrainę kreują zagrożenia dla euroatlantyckiej architektury bezpieczeństwa i każą określić Federację Rosyjską jako państwo dążące wszelkimi środkami

[187] M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., s. 75.
[188] M. Cage, *Explaining Putin's popularity: Rallying round the Russian flag*, Washington Post 9.09.2014, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/09/09/explaining-putins-popularity-rallying-round-the-russian-flag, dostęp: 03.09.2022 r.
[189] https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/wojna-w-ukrainie-i-rosyjska-propaganda-rosnie-poparcie-rosjan-dla-wojny-i-putina/el62756, dostęp: 03.09.2022 r.
[190] *Sondaż: Rosjanie potrzebują rządów twardej ręki*, https://tvn24.pl/swiat/rosjanie-popieraja-rzady-twardej-reki-sondaz-centrum-lewady-ra797693-2576167, dostęp: 03.09.2022 r.
[191] *Wstyd, imperium, resentyment. Społeczeństwo rosyjskie a wojna w Ukrainie. Dr Marta Lechowska w rozmowie z rosyjskimi emigrantami w RPA,* https://nauka.uj.edu.pl/aktualnosci/-/journal_content/56_INSTANCE_Sz8leL0jYQen/74541952/150942885, dostęp: 03.09.2022 r.

do odbudowy swojej mocarstwowej pozycji[192]. Zapisy dokumentów normatywnych dowodzą, iż Federacja Rosyjska będzie osiągać swoje cele za pomocą kombinacji środków militarnych z niemilitarnymi. Jeśli sytuacja na to pozwoli, w pierwszej kolejności będą wykorzystywane korupcja, szpiegostwo, działalność wywrotowa, kampanie propagandowe i dezinformacyjne mające na celu pogłębienie podziałów politycznych w krajach UE/NATO[193]. Jednak środki militarne (rozbudowa armii, ćwiczenia wojskowe, groźby użycia siły militarnej) są dla Moskwy równie ważnymi instrumentami polityki międzynarodowej, które Kreml jest w stanie gotowy wykorzystać w celu zmiany układu sił[194].

Federacja Rosyjska już wcześniej zademonstrowała gotowość do inwazji na sąsiednie kraje w celu utrzymania rosyjskich wpływów w regionie, pod przykrywką ochrony rosyjskich obywateli i interesów. Ta agresja wywołuje efekt domina w krajach bałtyckich, tworząc atmosferę niepewności i strachu. Jak pokazały wydarzenia na Krymie w 2014 roku i Ukrainie w 2022 roku, kombinacja użycia środków kinetycznego i niekinetycznego oddziaływania daje Federacji Rosyjskiej przewagę nad Sojuszem Północnoatlantyckim, który do tej pory wykazywał niechęć do konfrontacji siłowej, czy też do rozmieszczenia znaczących sił odstraszających wzdłuż linii frontu NATO. Celem strategicznym Federacji Rosyjskiej jest osłabienie więzi transatlantyckich. Federacja Rosyjska uważa NATO za organizację słabą, która przecenia swoje możliwości. Oskarża Sojusz o niecne, ukrywane przed światem cele i dążenia do politycznej i wojskowej dominacji nad światem[195]. Dąży do dezintegracji Paktu Północnoatlantyckiego poprzez wywieranie nacisku, akty sabotażu, próby zabójstw liderów politycznych wywierając presję polityczną na pojedyncze państwa należące do Sojuszu. Poprzez stawianie żądań, których realizacja w dużym stopniu jest niemożliwa, Federacja Rosyjska chce rozbijać NATO, dzielić sojuszników (zwłaszcza w sprawie rozszerzenia NATO na wschód), osłabiać ich współpracę (przede wszystkim wojskową) z Ukrainą, a w miarę możliwości także uzyskać pośredni wpływ na sojusznicze procesy decyzyjne. Dotyczy to zarówno sojuszniczej polityki „otwartych drzwi" (obejmującej także zacieśnioną współpracę z Ukrainą i Gruzją), jak również decyzji dotyczących postawy odstraszającej NATO

[192] M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., s. 9.
[193] J. Gotkowska, P. Szymański, *Russia and the security in the Baltic Sea region. Some recommendations for policy-makers*, Baltic Sea Region Policy Briefing series 1/2017, Warszawa 2017, s. 3, http://www.centrumbalticum.org/files/2157/BSR_Policy_Briefing_1_2017.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.
[194] S. Dębski, *What would Kennan say about Putin's Russia?*, http://intersectionproject.eu/article/russiaworld/what-would-kennan-say-about-putins-russia, dostęp: 03.09.2022 r.
[195] J. M. Fiszer, *Zadania i cele polityki zagranicznej Władimira Putina*, https://www.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/dokumenty/czasopisma/mysl-ekonomiczna-polityczna/2016/Mysl_EiP_1_2016_10_Fiszer.pdf, s. 176, dostęp: 03.09.2022 r.

(m.in. struktury sił, rozlokowania jednostek wojskowych i prowadzenia ćwiczeń w państwach wschodniej flanki)[196].

Ocenia się, że W. Putin w konfrontacji z Zachodem preferuje zastosowanie wojny hybrydowej, która łączy ze sobą tzw. narzędzia miękkiego i twardego oddziaływania[197]. Rosyjska wojna hybrydowa jest syntezą rozwiązań znanych z przeszłości Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, jej nowatorskiego charakteru należy upatrywać przede wszystkim w wykorzystaniu nowoczesnych środków techniki, co przyczynia się do wzrostu znaczenia walki informacyjnej, sił specjalnych oraz tzw. wojny bezkontaktowej[198]. Jak zauważa J. Olchowski, Federacja Rosyjska jest w stanie skutecznie wykorzystywać instrumenty hybrydowe (np. poprzez wywieranie wpływu na społeczeństwa), gdyż przez kilkaset lat imperialnej dominacji państwo to wypracowało skuteczne metody realizacji polityki „dziel i rządź", a jednym z narzędzi budowania imperium (tak carskiego, jak i sowieckiego) było utrzymywanie konfliktów i napięć między różnymi narodami i grupami etnicznymi zamieszkującymi jego obszar[199].

Z przeprowadzonych ocen i analiz wynika, że Federacja Rosyjska od 2014 roku integruje instrument militarny z innymi instrumentami oddziaływania. Siły zbrojne są wykorzystywane w inny sposób niż do tej pory, a według M. Williamsa w przyszłości siły zbrojne mogą być wykorzystywane w sposób nieprzewidywalny[200]. Należy jednak zauważyć, że siły zbrojne mogą być użyte w ostateczności, kiedy zawiodą środki polityczne, ekonomiczne, dyplomatyczne, itp.

Federacja Rosyjska w pierwszej kolejności dąży do osiągania celów politycznych za pomocą niekinetycznych instrumentów, które materializują się m.in. w oddziaływaniu na procesy demokratyczne państw bliższej i dalszej zagranicy, podważaniu zaufania do instytucji państwa, przeprowadzaniu ataków w cyberprzestrzeni, podejmowaniu działań dezinformacyjnych, stosowaniu przymus ekonomicznego, a także aktywnościach paramilitarnych oraz zakamuflowanych działaniach pośrednich, co stwarza wymierne

[196] A. Legucka, *Rosyjskie żądania gwarancji bezpieczeństwa…*, op. cit.
[197] M. Banasik, *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, Warszawa 2018, s. 120.
[198]https://nowytarg.uns.lodz.pl/aktualnosci/iv-miedzynarodowa-konferencja-naukowa-bezpieczenstwo-euroatlantyckie-i-polityka, dostęp: 03.09.2022 r.
[199] J. Olchowski, *Hybrydowość zagrożeń* [w:] T. Stępniewski (red.), *Rosja wobec państw Europy Środkowej i Wschodniej: zagrożenia pozamilitarne*, Lublin 2020, s. 33-34.
[200] M. Williams, *The Future Security Environment*, RUSI, 2008, https://www.rusi.org/downloads/assets/Future_Security_RP_13_Feb_2008.pdf, s. 5, dostęp: 03.09.2022 r.

zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Nie oznacza to, że siły militarne nie są wykorzystywane, unika się jednak bezpośredniej konfrontacji zbrojnej[201].

Podsumowując, należy zgodzić się ze słowami byłego naczelnego dowódcy sił NATO w Europie gen. Curtisa Scaparrottiego, który przed senacką komisją ds. sił zbrojnych przestrzegał: „Rewizjonistyczna Federacja Rosyjska jest głównym zagrożeniem dla stabilności euroatlantyckiej sfery bezpieczeństwa"[202]. Składając 5 marca 2019 roku zeznanie, gen. Scaparrotti mówił: „Biorąc pod uwagę demonstrowaną przez Moskwę gotowość do łamania prawa międzynarodowego i prawnie wiążących traktatów oraz do wywierania szkodliwego wpływu, Federacja Rosyjska zagraża żywotnym interesom Stanów Zjednoczonych, jakim jest utrzymanie Europy w całości, wolnej i w pokoju"[203]. Kilkanaście dni wcześniej, w Parlamencie Europejskim, zastępca naczelnego dowódcy połączonych sił zbrojnych NATO w Europie gen. James R. Everard mówił, że aneksja Krymu przez Federację Rosyjską i jej agresja na Ukrainie fundamentalnie zmieniły euroatlantyckie środowisko bezpieczeństwa. „Sojusz Północnoatlantycki ma obecnie jednego państwowego konkurenta, Federację Rosyjską. Nie jesteśmy jednak w erze strategicznej konfrontacji, lecz raczej w erze strategicznego współzawodnictwa"[204].

Na podstawie oceny literatury przedmiotu należy stwierdzić, że Federacja Rosyjska nigdy nie pogodziła się z utratą pozycji hegemona i stale dąży do konfrontacji z Sojuszem Północnoatlantyckim, nie przekraczając przy tym progu otwartego konfliktu zbrojnego z jego członkami. Jej główny cel strategiczny w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa pozostaje niezmienny od stuleci i polega na narzuceniu własnej wizji porządku. Wymowne są słowa Karola Marksa, który wydaje się, że trafnie scharakteryzował politykę rosyjską, twierdząc „Mówić o tym, że polityka rosyjska zmienia się na przestrzeni lat, jest bezsensowne: nie zmieniają się ani ona, ani łatwowierność Rosjan, ani metody, którymi Rosja stara się osiągnąć marzenie wszystkich swoich przywódców – panowanie nad światem…"[205]. Narzędziem służącym do realizacji założonego celu jest użycie różnych instrumentów

[201] *IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa Bezpieczeństwo euroatlantyckie i polityka Federacji Rosyjskiej. Temat konferencji: Budowanie odporności na zagrożenia hybrydowe*, https://informator-konferencyjny.pl/event/1262/iv-miedzynarodowa-konferencja-naukowa-bezpieczenstwo-euroatlantyckie-i-polityka-federacji-rosyjskiej.-temat-konferencji-budowanie-odpornosci-na-zagrozenia-hybrydowe, dostęp: 03.09.2022 r.

[202] B. Gałek, *NATO jako cel rosyjskiej aktywności w środowisku informacyjnym państw bałtyckich,* De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności, Nr 2 (5)/2019, Siedlce 2019, s. 98.

[203] G. Kuczyński, *NATO – Rosja. Powrót wroga…*, op. cit., s. 9.

[204] Ibidem.

[205] *Przekleństwo rosyjskiego ekspansjonizmu. Dlaczego Rosja przez stulecia prowadzi nieskończoną wojnę hybrydową przeciwko Zachodowi?*, https://jagiellonia.org/dlaczego-rosja-przez-stulecia-prowadzi-nieskonczona-wojne-hybrydowa-przeciwko-zachodowi/, dostęp: 03.09.2022 r.

oddziaływania i kreowanie zagrożeń. Stosując zróżnicowane instrumenty odziaływania kinetycznego i niekinetycznego, w tym wykorzystując nowe domeny prowadzenia rywalizacji jak cyberprzestrzeń i kosmos, Federacja Rosyjska destabilizuje regionalne i globalne bezpieczeństwo, dąży do uznania jej za wielkie mocarstwo, które Kreml od dawna uważa za niezbędne do legitymizacji swoich podbojów geograficznych i ambicji geopolitycznych.

2.2. Zagrożenia kinetyczne kreowane przez Federację Rosyjską dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego

Zagrożenia kinetyczne kreowane przez Federację Rosyjską w ostatnich trzech dekadach wpływają bezpośrednio na architekturę bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Dlatego też, konieczne jest ich szczegółowe zdefiniowanie oraz określenie okoliczności czynników, które w największym stopniu determinują ich powstanie. Jak wcześniej zaznaczono zagrożenia kinetyczne będą rozumiane jako zagrożenia obejmujące aktywne działania wojenne, wykorzystujące klasyczne użycie sił zbrojnych, ich siły ognia oraz manewru. P. Mickiewicz oraz D. Kasprzycki zauważają, że Federacja Rosyjska musi dysponować potencjałem bojowym adekwatnym do tego, jaki mają jej główni rywale polityczni, i być zdolna do prowadzenia operacji militarnych pozwalających na realizację i ochronę interesów strategicznych państwa[206].

Należy zauważyć, że działania Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej od dekad mają charakter ofensywny. W latach dwudziestych XX wieku wraz z postępem technologicznym i postępującą industrializacją młodzi dowódcy i teoretycy wojskowi zainicjowali renesans rosyjskiej myśli wojskowej[207]. Analizując doświadczenia sił zbrojnych wiodących państw Europy[208], W. K. Triandafiłłow, N. M. Tuchaczewski, G. S. Isserson stworzyli podstawy nowej radzieckiej sztuki operacyjnej[209]. W 1925 roku na bazie poglądów M. Frunzego sformułowano teorię tzw. „operacji głębokiej", zakładającej symultaniczne wykorzystanie wojsk pancernych i lotnictwa. Opracowana w 1935 roku instrukcja prowadzenia operacji głębokich, podkreślając znaczenie desantów powietrznych, potwierdziła również kierunki rozwoju radzieckiej broni pancernej oraz lotnictwa, wskazując tym samym na zamiar budowy armii masowej,

[206] P. Mickiewicz, D. Kasprzycki, *Od „konfliktu hybrydowego" do działań konwencjonalnych. Koncepcja oddziaływania militarnego Rosji, ze szczególnym uwzględnieniem zmian po 2018 roku*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego ABW, Numer 25 (13), Warszawa 2021, s. 16.
[207] M. Depczyński, *Ewolucja rosyjskich wojsk spadochronowych*, Przegląd Sił Zbrojnych nr 5/2014, Warszawa 2014, s. 126.
[208] np. brytyjskie koncepcje wojsk zmechanizowanych, włoskie plany desantów powietrznych.
[209] M. Depczyński, *Ewolucja rosyjskich wojsk spadochronowych*…, op. cit., s. 126.

przygotowanej do działania w nowych uwarunkowaniach pola walki[210]. Idea tzw. „głębokich operacji" opierała się na skoordynowanym wejściu do ofensywy kolejnych rzutów na każdym szczeblu co pozwalało prawie jednocześnie zaatakować całą głębokość obrony przeciwnika bez dania mu czasu na odwrót oraz ściągnięcie posiłków na pierwszą linię obrony. Wymagała przy tym doskonałej koordynacji, systemu dowodzenia i łączności. Kluczowy dla powodzenia całego planu kampanii był według G. S. Issersona element zaskoczenia oraz maskowania prowadzonych działań mobilizacyjnych i dyslokacji jednostek[211].

Strategia operacji głębokich została rozwinięta w latach siedemdziesiątych XX wieku przez oficerów radzieckich skupionych wokół ówczesnego Szefa Sztabu Generalnego marszałka N. Ogarkowa. Kluczową innowacją była koncepcja prowadzenia zintegrowanej walki powietrznej i lądowej na znacznie większym niż dotychczas obszarze[212]. W ściśle tajnej dyrektywie pt. „Strategia operacji głębokich (globalnych i teatralnych)", która miała kierować sowieckimi operacjami wojskowymi w czasie wojny, określono, że konflikt z NATO zostanie zainicjowany poprzez szybką ofensywę rozpoczętą pod przykrywką ćwiczeń wojskowych w Niemczech Wschodnich i Czechosłowacji. Równocześnie 2000 samolotów miało zaatakować wszystkie najważniejsze obiekty NATO i próbować wywalczyć przewagę w powietrzu w ciągu pierwszych 48 godzin. W międzyczasie, wzdłuż frontu rozciągającego się od północnej Norwegii do wschodniej Turcji, miała rozpocząć się masowa ofensywa, z udziałem 2 milionów żołnierzy. Państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego miały zostać poddane bezprecedensowemu zmasowanemu atakowi artyleryjskiemu i lotniczemu, jak określono to w „Strategii" atakiem o intensywności nuklearnej[213]. Ogarkow zdawał sobie sprawę, że przywódcy polityczni państw NATO nie podejmą szybkiej decyzji dotyczącej użycia broni atomowej w stosunku do ZSRR. Kluczowym celem było więc prowadzenie wojny w taki sposób, aby opóźnić podjęcie przez NATO decyzji o użyciu broni jądrowej, aż będzie za późno, by ten fakt mógł wpłynąć na wynik wojny[214]. Radzieccy dowódcy doskonalili zapisy „Strategii operacji głębokich" w czasie zimnej wojny, czego efektem było stworzenie koncepcji tzw. Operacyjnych Grup Manewrowych czyli silnych, wysoce manewrowych sił pancernych,

[210] Ibidem.
[211] M. Budzisz, *Wszystko jest wojną…*, op. cit., s. 68.
[212] *Płk Kukliński, zniweczone plany marsz. Ogarkowa, NATO i Zapad-81*, https://www.salon24.pl/u/nick/546022,plk-kuklinski-zniweczone-plany-marsz-ogarkowa-nato-i-zapad-81, dostęp: 03.09.2022 r.
[213] G. S. Barrass, *The Renaissance in American Strategy and the Ending of the Grat Cold War*, Military Review, January – February 2010, Fort Leavenworth 2010, s. 104.
[214] G. S. Barass, *The Great Cold War: A Journey Through the Hall of Mirrors*, Stanford Security Studies 2009, s. 216.

których kluczową rolą miało być przełamanie sił Sojuszu Północnoatlantyckiego w jak najszybszym czasie.

Marszałek Ogarkow postawił tezę, że wraz z rozwojem technologicznym w sposób fundamentalny zmieni się charakter wojny. Głównym motorem zmian miało stać się szerokie zastosowanie nowych technologii, budowa nowych rodzajów broni kinetycznych oraz gwałtowny rozwój systemów rozpoznania, łączności, wymiany informacji. Te rewolucyjne przemiany miały wymagać, w jego opinii, równie rewolucyjnych zmian w zakresie strategii, sztuki operacyjnej, jak też taktyki działania sił zbrojnych[215]. Jak zaznacza A. Krzak „rozwój technologii, możliwość wykorzystania nowych przestrzeni, łączenie starych metod prowadzenia walki z nowoczesnymi systemami uzbrojenia i odwrotnie, a przede wszystkim pojawienie się aktorów pozapaństwowych, stały się według współczesnych teoretyków wojskowości wyznacznikiem nowych wojen – wojen XXI wieku”[216].

Nowatorskie użycie sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej w 2014 roku przeciwko Ukrainie całkowicie zaskoczyło NATO. Jak zaznacza analityk Rand Corporation D. Ochmanek „Nie mieliśmy na taki wypadek planów, bo nie myśleliśmy, że Federacja Rosyjska zmieni granice w Europie”[217]. Rosjanie zademonstrowali profesjonalnie przygotowaną armię, która w szybki i zdecydowany sposób osiągnęła zakładane cele polityczne. Federacja Rosyjska wykorzystała zaangażowanie państw Sojuszu Północnoatlantyckiego w misji poza terytorium traktatowym w Afganistanie i korzystając z opłacalnej koniunktury na światowych rynkach cen surowców strategicznych intensywnie rozwijała swoje siły zbrojne, w szczególności w Zachodnim Okręgu Wojskowym.

Na bazie doświadczeń z wojny z Gruzją oraz z Ukrainą, w 2014 roku określono, że Siły Zbrojne FR muszą być w stanie przeciwdziałać zagrożeniom militarnym i politycznym dla bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, wspierać polityczne i gospodarcze interesy Federacji Rosyjskiej, a także być w gotowości do prowadzenia klasycznej wojny na pełną skalę oraz operacji innych niż wojna[218]. Przyjęto, że siły zbrojne powinny efektywnie prowadzić dwa równoczesne konflikty zbrojne dowolnego typu w czasie pokoju lub w sytuacji kryzysowej poprzez użycie gotowych sił, przy jednoczesnym utrzymaniu zdolności do odstraszania strategicznego, utrzymaniu gotowości sił (innych wojsk) i powstrzymaniu się od angażowania

[215] M. C. Fitzgerald, *Marshal Ogarkov on the Modern Theater Operation*, Naval War college Review, Vol. XXXIX, No. 4, 1986, s. 52 – 54, M. J. Thompson, *Military Revolutions and Revolutions in Military Affairs: Accurate Descriptions of Change or Intellectual Constructs*?, Strata, nr 3 / 2011, s. 85.
[216] A. Krzak, *Rosyjskie rozwinięcia teorii „małej wojny”, op. cit.*, s. 184-185.
[217] G. Kuczyński, *NATO – Rosja. Powrót wroga…*, op. cit., s. 12.
[218] *Mission and Objectives of the Russian Armed Forces*, https://eng.mil.ru/en/mission/tasks.htm, dostęp: 03.09.2022 r.

wezwanych posiłków. Ponadto Siły Zbrojne FR powinny posiadać zdolność do prowadzenia misji pokojowych, działając w ramach kontyngentu wielonarodowego lub bez wsparcia. W celu osiągnięcia powyższych celów minister obrony FR S. Szojgu zdecydował o powrocie szczebla dowodzenia dywizja – pułk i wzmocnieniu jednostek w Zachodnim Okręgu Wojskowym[219], co doprowadziło do przewagi sił Federacji Rosyjskiej i zwiększyło możliwość ich szybszego działania w porównaniu z państwami wschodniej flanki NATO. Należy zgodzić się z tezą A. M. Dyner, że nawet w przypadku krótkotrwałego kryzysu o ograniczonym wymiarze Sojusz Północnoatlantycki nie zdążyłby zareagować w pełnej skali, co mogło skłonić Federację Rosyjską do działania metodą faktów dokonanych[220]. W serii gier wojennych przeprowadzonych między latem 2014 a wiosną 2015 roku, amerykański ośrodek analityczny Rand Corporation zbadał kształt i prawdopodobny wynik rosyjskiej inwazji na państwa bałtyckie. Wnioski z gier były jednoznaczne, w ówczesnej formie NATO nie było w stanie skutecznie obronić terytorium swoich najbardziej narażonych członków. Według profesora Zbigniewa Brzezińskiego, doradcy do spraw bezpieczeństwa narodowego prezydenta Jimmy'ego Cartera w latach 1977-1981 rosyjska operacja podbicia państw bałtyckich mogłaby się zakończyć w ciągu jednego dnia[221].

Ze względu na rozbudowę potencjału militarnego Zachodniego Okręgu Wojskowego oraz redukcję jednostek wojskowych krajów członkowskich NATO, Federacja Rosyjska w 2014 roku posiadała przewagę ilościową i jakościową nad Sojuszem Północnoatlantyckim[222]. Oceniono, że w pierwszym etapie konfliktu z państwami bałtyckimi, Federacja Rosyjska mogłaby zaangażować jednostki w sile 30 batalionów manewrowych i 25 dywizjonów (batalionów) artylerii, a podobny potencjał jednostek kolejnych rzutów mógł być zaangażowany w dalszej fazie konfliktu. Te siły byłyby wydzielone przez 1. Armię Pancerną Gwardii, a także 6. Armię i inne jednostki[223]. Państwa bałtyckie mogły w 2014 roku zorganizować zaledwie 11 aktywnych batalionów piechoty i 4 dywizjony artylerii (głównie

[219] *Rosja zmienia strukturę wojska. To powrót do radzieckich czasów*, https://forsal.pl/artykuly/931589,zmiana-struktury-rosyjskiego-wojska-z-batalionowej-na-pulkowa.html, dostęp: 03.09.2022 r.

[220] A. M. Dyner, *Rosja wzmacnia zachodnią flankę*, https://pism.pl/publikacje/Rosja_wzmacnia_zachodni__flank_, dostęp: 03.09.2022 r.

[221] S. Tarasiewicz, *Brzeziński ostrzega przed agresją Rosji wobec krajów bałtyckich*, https://kurierwilenski.lt/2015/01/22/brzezinski-ostrzega-przed-agresja-rosji-wobec-krajow-baltyckich/, dostęp: 03.09.2022 r.

[222] W skład Zachodniego Okręgu Wojskowego w 2015 roku według oficjalnych danych w 2,5 tys. różnych większych i mniejszych jednostek służyło łącznie 400 tys. ludzi. Ocenia się, że faktycznie było to raczej 250-300 tysięcy żołnierzy. Dla porównania, siły zbrojne trzech krajów bałtyckich to maksymalnie łącznie 20 tys. żołnierzy, *Zachodnia rubież naszpikowana wojskiem. Tutaj Rosja ma przewagę nad NATO*, https://tvn24.pl/swiat/potencjal-militarny-rosji-nad-baltykiem-zachodni-okreg-wojskowy-ra530057-3297725, dostęp: 03.09.2022 r.

[223] *Raport: jak obronić państwa bałtyckie? Kluczowa rola Polski*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/raport-jak-obronic-panstwa-baltyckie-kluczowa-rola-polski, dostęp: 03.09.2022 r.

holowanej, 105-milimetrowej), bez czołgów. Z przeprowadzonych analiz i ocen wynika, że były to zdecydowanie niewystarczające siły, by powstrzymać pierwsze rosyjskie uderzenie, nawet przy uwzględnieniu batalionowych grup bojowych NATO stacjonujących w Polsce i państwach bałtyckich[224].

Położenie Litwy, Łotwy i Estonii jest skrajnie niekorzystne i determinuje scenariusze wielu ćwiczeń wojskowych Federacji Rosyjskiej i Republiki Białorusi, w czasie których siły zbrojne obu państw planują manewr odcięcia Litwy od Polski jednoczesnym uderzeniem z obwodu królewieckiego[225] i Białorusi. W 2009 roku na Białorusi, podczas wielkich manewrów „Zapad-2009", rosyjskie siły zbrojne ćwiczyły między innymi atak nuklearny na Warszawę i rajd wojsk pancernych z rejonu Grodna przez Suwałki do obwodu królewieckiego[226]. Według byłego dowódcy wojsk lądowych gen. W. Skrzypczaka, ze względu na bardziej dogodne ukształtowanie terenu, najbardziej prawdopodobny byłby atak wojsk rosyjskich przez terytorium Litwy[227].

Według ewentualnościowych planów NATO, rutynowo przygotowywanych na wypadek zagrożenia, Rosjanie mogli uderzyć siłami trzech brygad strzelców zmotoryzowanych, jednego pułku zmotoryzowanego i trzech pułków powietrznodesantowych wzdłuż trzech osi (przez północną Estonię, z Pskowa w kierunku Łotwy lub na północ oraz z Królewca na Litwę) z zadaniem zajęcia i utrzymania terytorium trzech państw bałtyckich. Bardziej prawdopodobny był jednak wariant użycia jednej dywizji powietrzno-desantowej oraz pododdziałów specnazu w celu prowadzenia działań hybrydowych na tyłach wojsk państw bałtyckich do czasu wzmocnienia przez przez regularne jednostki strzelców zmotoryzowanych i jednostki pancerne[228].

Kolejnym zagrożeniem dla Sojuszu Północnoatlantyckiego są zwiększane od 2014 roku rosyjskie zdolności antydostępowe A2AD (ang. *Anti-Access Area-Denial*)[229], które

---

[224] R. D. Hooker Jr, *How to Defend the Baltic States*, https://jamestown.org/product/how-to-defend-the-baltic-states/, s. 11, Washinghton 2019, dostęp: 03.09.2022 r.

[225] Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej działająca przy Głównym Geodecie Kraju na posiedzeniu w kwietniu 2023 roku uchwaliła, że dla miasta Kaliningrad zalecana jest wyłącznie polska nazwa Królewiec, a dla obwodu kaliningradzkiego, obwód królewiecki. *Zmiana nazwy. Królewiec zamiast Kaliningrad,* https://www.gov.pl/web/uw-warminsko-mazurski/zmiana-nazwy-krolewiec-zamiast-kaliningrad, dostęp: 10.05.2023 r.

[226] T. Kisielewski, *Przesmyk suwalski. Rosja kontra NATO*, Poznań 2017, s. 5.

[227] *Kaliningradzki bluff. Gen. Skrzypczak: Przesmyk suwalski nie ma znaczenia operacyjnego*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/kaliningradzki-bluff-gen-skrzypczak-przesmyk-suwalski-nie-ma-znaczenia-operacyjnego, dostęp: 03.09.2022 r.

[228] C. Harris, F. W. Kagan, *Russia's Military Posture: Ground Forces Order of Battle*, Washington 2018, s. 14, https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Ground%20Forces%20OOB_ISW%20CTP_0.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.

[229] Amerykańska doktryna „Joint Operational Access Concept" definiuje te dwa terminy „Anti-Access" i „Area Denial" w następujący sposób: „Anti-Access" odnosi się do tych działań i zdolności, zwykle dalekiego zasięgu,

uniemożliwiają skuteczną pomoc państwom bałtyckim i wpisują się, jak podaje B. Grenda, w rosyjską koncepcję „łuku powstrzymywania”[230]. Federacja Rosyjska w coraz większym stopniu zaczyna wykorzystywać środki z zakresu A2AD. Założeniem tej koncepcji jest uniemożliwienie Sojuszowi Północnoatlantyckiemu wejścia w teatr działań (*Anti-Access*) za pomocą środków rażenia dalekiego zasięgu oraz pozbawienie go swobody działań na tym teatrze (*Area-Denial*), przy pomocy środków krótszego zasięgu. Do realizacji zadań z zakresu A2AD Rosjanie mogliby użyć się całej gamy pocisków typu ziemia-powietrze, przeciwokrętowych pocisków balistycznych i manewrujących, min czy dronów[231].

Rozmieszczone przez Federację Rosyjską zaawansowane środki A2AD, takie jak: precyzyjne systemy obrony powietrznej dalekiego zasięgu, myśliwce i bombowce, zdolności przeciwokrętowe w strefie przybrzeżnej, mobilne systemy rakietowe średniego zasięgu, nowe klasy cichszych okrętów podwodnych wyposażonych w pociski do ataku lądowego dalekiego zasięgu, a także środki broni masowego rażenia w Królewcu, na Morzu Czarnym i częściowo w Syrii zmieniły architekturę bezpieczeństwa. Zdolności A2AD pozwalają Federacji Rosyjskiej na stworzenie nowej strategicznej strefy buforowej między NATO a FR, ale tym razem na terytorium Sojuszu. Rysunek 3 poniżej przedstawia tylko część rosyjskich zdolności A2AD.

zaprojektowanych w celu uniemożliwienia siłom przeciwnika wejścia na obszar operacyjny. Działania antydostępowe są zazwyczaj ukierowane na siły przemieszczające się głównie drogą powietrzną i morską, ale mogą być również ukierowane na siły cybernetyczne, kosmiczne i inne, które je wspierają. Zapobieganie dostępowi do obszaru odnosi się do tych działań i zdolności, zwykle o krótszym zasięgu, które nie mają na celu powstrzymania sił przeciwnika, ale ograniczenie ich swobody działania w obszarze operacyjnym. Zdolności odmowy dostępu do obszaru są ukierunkowane na siły we wszystkich domenach, w tym siły lądowe. Rozróżnienie pomiędzy przeciwdziałaniem dostępowi a blokowaniem obszaru jest raczej względne niż ścisłe, a wiele zdolności można wykorzystać do obu celów. Na przykład, ten sam okręt podwodny, który wykonuje misję „area-denial” na wodach przybrzeżnych, może być zdolnością „anti-access”, gdy jest wykorzystywany do dalekich patroli. *Joint Operational Access Concept*, Department of Defense, Washinghton 2012, s. 6, https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/JOAC_Jan%202012_Signed.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.

[230] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego…*, op. cit., s. 332.

[231] T. Smura, *ANALIZA: Rosyjskie zdolności w zakresie środków izolowania pola walki (A2AD) – wnioski dla NATO*, https://pulaski.pl/rosyjskie-zdolnosci-w-zakresie-srodkow-izolowania-pola-walki-a2ad-wnioski-dla-nato/, dostęp: 03.09.2022 r.

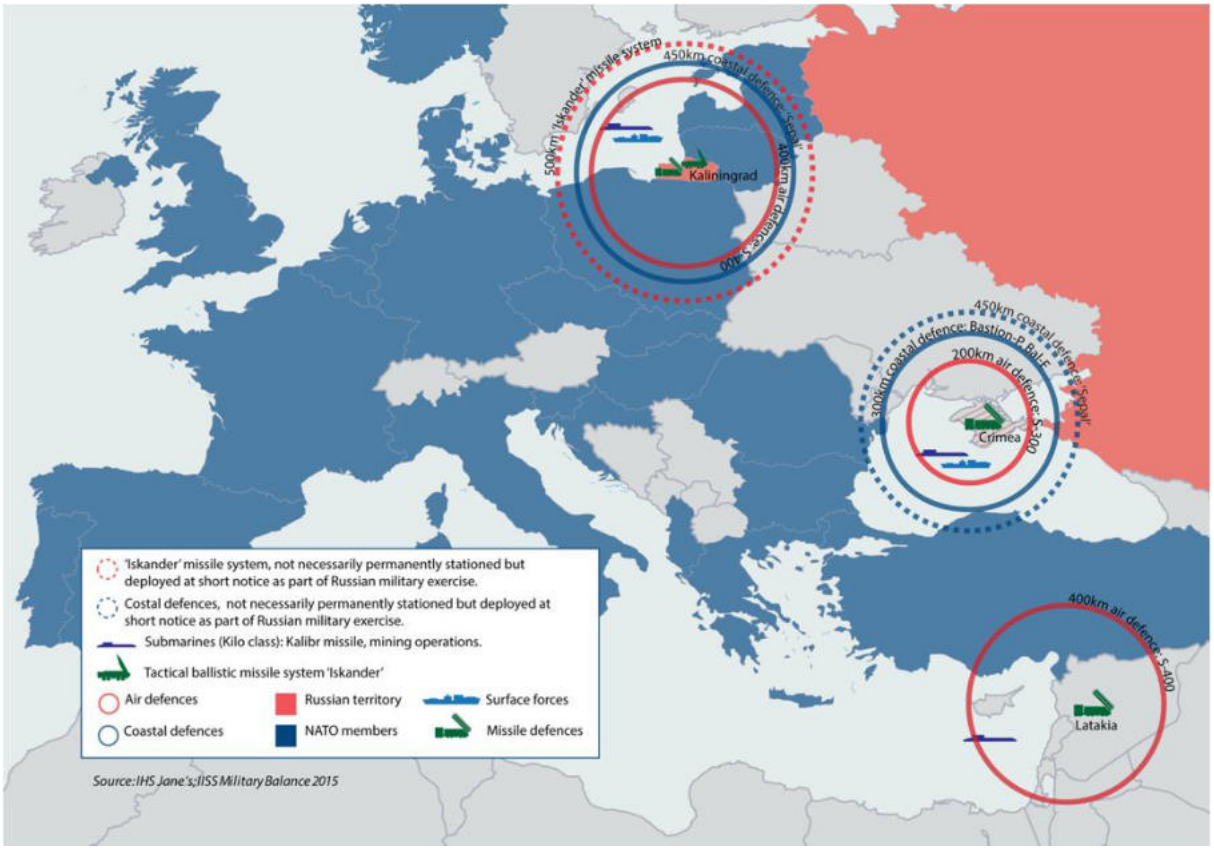

Rys. 3. Częściowe zobrazowanie rosyjskich zdolności A2AD wzdłuż wschodniej i południowej granicy państw członkowskich NATO.

Źródło: A. Erdogan, *Russian A2AD Strategy and Its Implications for NATO*, https://behorizon.org/russian-a2ad-strategy-and-its-implications-for-nato/, dostęp: 03.09.2022 r.

Należy zaznaczyć, że Federacja Rosyjska rozwija swoje zdolności antydostępowe w strategicznie ważnych regionach, a rozmieszczenie środków A2AD jest w pełni zsynchronizowane z założeniami polityki prowadzonej przez jej kierownictwo polityczno – wojskowe. Jak podaje A. Michta militaryzacja obwodu królewieckiego i jego nasycenie systemami antydostępowymi stanowi zagrożenie dla całego Sojuszu Północnoatlantyckiego, gdyż Federacja Rosyjska posiada w tym rejonie przewagę ilościową i jakościową nad wojskami Sojuszu i jest w stanie stosunkowo łatwo utrudnić, czy wręcz uniemożliwić, operacje NATO w tym obszarze[232]. Po pierwsze, systemy obrony przeciwrakietowej zlokalizowane w Królewcu ograniczają swobodę poruszania się Sojuszu nawet na jego własnym terytorium, a także uniemożliwiają rozmieszczenie sił NATO w rejonie działań. Tym samym w przypadku konfliktu może się okazać, że NATO nie będzie w stanie przemieścić swoich sił w region

[232] *Michta: odpowiedź na rosyjski system A2/AD to wielkie wyzwanie dla NATO*, https://dziennikzwiazkowy.com/ameryka/michta-odpowiedz-na-rosyjski-system-a2ad-to-wielkie-wyzwanie-dla-nato/, dostęp: 03.09.2022 r.

Bałtyku, aby chronić tamtejszych sojuszników. Po drugie, rosyjskie środki A2AD w Królewcu mogą zakłócić operacje okrętów nawodnych i podwodnych NATO, a nawet zagrozić im w stopniu uniemożliwiającym skuteczne działanie. Oznacza to w istocie, że siły NATO będą musiały być rozmieszczone nie tam, gdzie można działać najefektywniej, ale tam, gdzie jest to bezpieczne. I wreszcie, korzystając z pełnej swobody przemieszczania się, a także obrony przeciwrakietowej w Królewcu, Federacja Rosyjska może przeprowadzić ofensywę przeciwko państwom bałtyckim z terytorium Białorusi, łatwo przejmując korytarz suwalski i tym samym odcinając Litwę, Łotwę i Estonię od jakichkolwiek sojuszniczych sił wzmocnienia z Polski czy Niemiec[233]. Aneksja Krymu w 2014 roku i jego militaryzacja pozwoliła zablokować dużą część Morza Czarnego, uniemożliwiając działania siłom NATO. Podobnie interwencja w Syrii w 2015 roku umożliwiła rozmieszczenie systemu S-400, który objął zasięgiem nie tylko dużą część Syrii, ale też część Turcji ze strategicznie ważną bazą Incirlik, z której prowadzone były działania przeciw tzw. Państwu Islamskiemu. Należy zaznaczyć, że w ramach polityki udostępniania broni nuklearnej NATO w tureckiej bazie rozmieszczone są amerykańskie bomby jądrowe B-61[234].

Poważnym zagrożeniem dla Sojuszu Północnoatlantyckiego jest demonstracja siły, objawiająca się zwiększoną od czasów nielegalnej aneksji Krymu liczbą sprawdzianów gotowości bojowej wojsk Federacji Rosyjskiej połączonych z ćwiczeniami wojskowymi, które przeprowadzane są w sposób nagły i niespodziewany. Umożliwiło to Federacji Rosyjskiej znacząco podnieść od 2013 roku zdolności wojskowe Sił Zbrojnych FR. Należy zauważyć, że taka forma demonstracji siły obejmuje nie tylko siły zbrojne, ale także inne służby i struktury siłowe. Celem kontroli gotowości bojowej jest wiarygodna ocena gotowości do podjęcia działań oraz koordynacja działań różnych służb. Największy nacisk kładzie się przy tym na szybkie przejście wojsk ze stanu pokoju do stanu wojny oraz strategiczny przerzut sił i środków w wybrane rejony Federacji Rosyjskiej, często w bliskiej odległości od granicy z innymi państwami, co umożliwia Rosjanom na wywieranie nacisku na inne państwa bez konieczności inwazji, choć nie wyklucza się agresji zbrojnej w celu osiągnięcia zakładanych celów politycznych. Ze względu na ofensywny charakter tych działań, stanowią one bardzo duże zagrożenie dla poziom bezpieczeństwa NATO, a w szczególności państw jego wschodniej flanki.

[233] Y. Parkhomenko, *Implications of Russia`s A2/AD capabilities in Kaliningrad for NATO security*, https://adastra.org.ua/blog/implications-of-russias-a2ad-capabilities-in-kaliningrad-for-nato-security, dostęp: 04.09.2022 r

[234] T. Smura, *ANALIZA: Rosyjskie zdolności w zakresie…*, op. cit.

Ze sprawdzianami gotowości bojowej ściśle powiązane są ćwiczenia strategiczne, które są kulminacją rocznego cyklu szkoleniowego rosyjskiej armii (choć rosyjskie siły zbrojne coraz częściej biorą udział w ćwiczeniach na dużą skalę przez cały rok). Przedsięwzięcia te sprawdzają zdolność wojska do prowadzenia operacji na dużą skalę są regularne i angażują corocznie wojska innego okręgu wojskowego: Zachodni (Zapad), Południowy (Kawkaz), Centralny (Centr) i Wschodni (Wostok). Od 2013 roku w powyższych ćwiczeniach należy zaobserwować ogromne zaangażowanie sił i środków, udział regularnych formacji wojskowych podległych innym strukturom siłowym oraz cywilnych agencji, zajmujących się planowaniem obronnym państwa[235]. Tabela 1 ilustruje skalę zaangażowania w ćwiczenia Zachodniego Okręgu Wojskowego.

Lp.	Nazwa ćwiczenia	Miejsce	Liczba żołnierzy
1.	Zapad 2009	Zachodni Okręg Wojskowy	12,5 tys.
2.	Zapad 2013	Zachodni Okręg Wojskowy	90 tys.
3.	Zapad 2017	Zachodni Okręg Wojskowy	12,7 - 100 tys.
4.	Zapad 2021	Zachodni Okręg Wojskowy	200 tys.

Tab. 1. Skala zaangażowania w ćwiczenia Zachodniego Okręgu Wojskowego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie I. Topolski, *Manewry wojskowe jako forma demonstracji siły militarnej Federacji Rosyjskiej w Europie*, Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne, t. 5, nr 1, Lublin 2019, s. 190 oraz A. Wilk, P. Żochowski, *Ćwiczenia „Zapad 2021". Rosyjska strategia w praktyce*, Komentarze OSW, Numer 405, s. 5, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_405_1.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.

Ćwiczenia strategiczne pk. Zapad (Zachód) są organizowane co cztery lata, a ich szczególną cecha jest fakt organizacji na terytorium Federacji Rosyjskiej i Republiki Białorusi oraz udział armii obu państw w ćwiczeniu[236]. W 2013 roku oficjalny scenariusz ćwiczeń miał charakter defensywny, a połączone siły zbrojne Federacji Rosyjskiej i Republiki Białorusi miały ćwiczyć procedury zwalczania zagrożeń terrorystycznych. W rzeczywistości ćwiczono jednak głównie ofensywną operację militarną na państwa bałtyckie oraz na Polskę[237]. W czasie ćwiczenia na poligonie w obwodzie leningradzkim odpalono salwy rakiet balistycznych krótkiego zasięgu Iskander, a na poligonie Chmelewka w obwodzie królewieckim rosyjskie

[235] I. Topolski, *Manewry wojskowe jako forma demonstracji siły militarnej Federacji Rosyjskiej w Europie*, Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne, t. 5, nr 1, Lublin 2019, s. 189-190.
[236] Pierwsze po rozpadzie ZSRR ćwiczenia „Zapad" armia rosyjska przeprowadziła bez udziału strony białoruskiej w czerwcu 1999 r. Nie miały one planowego charakteru i stanowiły przede wszystkim demonstrację sprzeciwu wobec przyjęcia do NATO pierwszych państw byłego bloku wschodniego (Polski, Czech i Węgier) oraz bombardowania byłej Jugosławii, A. Wilk, P. Żochowski, *Ćwiczenia „Zapad 2021"…*, op. cit., s. 8.
[237] M. Holmström, *Ryska övningen större än vad som aviserats*, https://www.svd.se/a/61b5b9bf-0950-37a5-bc63-f5c35705a059/ryska-ovningen-storre-an-vad-som-aviserats, dostęp: 04.09.2022 r.

pododdziały piechoty morskiej i sił specjalnych z białoruskiego MSW wykonały desant na plaże i przeszły do dalszego natarcia[238].

Podobny scenariusz miał miejsce w sierpniu 2014 r., kiedy wojska powietrznodesantowe i lotnictwo w ramach manewrów wojskowych w obwodzie pskowskim, symulowały przeprowadzenie desantu na Łotwę i Estonii. W ramach ćwiczenia zaangażowanych było około 3 tys. spadochroniarzy z elitarnej 76. Gwardyjskiej Dywizji Desantowo-Szturmowej, maszyny transportowe Ił-76 oraz znaczna liczba śmigłowców i samolotów bojowych. Należy zaznaczyć, że jednym z epizodów ćwiczenia był zrzut ciężkiego sprzętu, m.in. dział samobieżnych i bojowych wozów desantowych BMD w nocy w trudnym, nieznanym terenie[239].

Jak zaznacza A. Wilk, w okresie pomiędzy ćwiczeniami Zapad 2013 i Zapad 2017 doszło do ogromnego wzmocnienia Zachodniego Okręgu Wojskowego, głównie przez formowanie nowych i rozbudowę istniejących jednostek Wojsk Lądowych i częściowo Wojsk Powietrznodesantowych, a także poprzez nasycenie ich nowoczesnym sprzętem wojskowym. Dodatkowo jednostki formowane w innych okręgach wojskowych zostały przerzucone na zachodni kierunek strategiczny (do obwodu rostowskiego w ramach Południowego Okręgu Wojskowego) bądź tuż za Ural w ramach drugiego rzutu strategicznego dla kierunku zachodniego (w ramach Centralnego Okręgu Wojskowego). Żadnego nowego związku taktycznego nie sformowano natomiast na Dalekim Wschodzie Federacji Rosyjskiej[240]. Zapad 2017 był pierwszym dużym rosyjskim ćwiczeniem po aneksji Krymu przez ten kraj w 2014 roku i późniejszych działaniach wojennych z Ukrainą, dlatego też ćwiczenia miały miejsce w innym kontekście politycznym i w czasie zwiększonego napięcia z Zachodem i NATO.

Z przeprowadzonych ocen i analiz wynika, że w ramach ćwiczenia Zapad 2017 w pierwszej fazie Rosjanie przećwiczyli odpieranie środkami konwencjonalnymi zmasowanego ataku powietrznego oraz wykonanie desantu w pobliże Estonii i Łotwy przez trzy dywizje powietrzno-desantowe, które miały zasymulować zajęcie terytorium tych państw[241]. Następnie przetrenowano zamknięcie tzw. przesmyku suwalskiego, transformację

---

[238] J.W. Kipp, *The Zapad 2013 Strategic Exercise and the Function of Such Exercises in the Soviet Union and Russia* [Eds:] L. Zdanavičius, M. Czekaj, *Russia's Zapad 2013 Military Exercise Lessons for Baltic Regional Security*, Washington DC 2015, s. 99, https://jamestown.org/wp-content/uploads/2015/12/Zapad-2013-Full-online-final.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.

[239] *Zachodnia rubież naszpikowana wojskiem…*, op. cit.

[240] *Andrzej Wilk: Ćwiczenia Zapad-2017 – wojna (na razie) informacyjna*, https://teologiapolityczna.pl/andrzej-wilk-cwiczenia-zapad-2017-wojna-na-razie-informacyjna, dostęp: 04.09.2022 r.

[241] *Zapad 2017 Podsumowanie. Raport*, s. 3, Fundacja Warsaw Institute, Warszawa 2017, https://warsawinstitute.org/pl/zapad-2017-podsumowanie/, dostęp: 04.09.2022 r.

obwodu królewieckiego w obszar antydostępowy (podobnie jak uczyniła Federacja Rosyjska na Krymie) i po spełnieniu tych warunków rozpoczęcie przyszłej ofensywy na kierunku Warszawy[242]. 20 września 2017 roku miała miejsce największa intensyfikacja działań rosyjskich wojsk i to na całej szerokości zachodniej granicy Federacji Rosyjskiej, od Morza Barentsa po Morze Czarne, co z dużym prawdopodobieństwem symulowało pełnoskalowy konflikt zbrojny Federacji Rosyjskiej z NATO. Według Szefa Komitetu Wojskowego NATO generała Petra Pavela, ćwiczenia Zapad 2017, można było definiować jako „poważne przygotowanie do wielkiej wojny"[243].

W przeciwieństwie do ćwiczeń w 2013 i 2017 roku, Zapad 2021 oznaczał dużą zmianę taktyczną, operacyjną i strategiczną. Były to największe od rozpadu ZSRR manewry na zachodnim kierunku strategicznym Federacji Rosyjskiej[244]. Scenariusz ćwiczenia zakładał przeprowadzenie zmasowanej operacji i wojny konwencjonalnej w odpowiedzi na inwazję sojuszniczą trzech różnych państw, na wzór państw bałtyckich i Polski. Towarzyszyły im wymierzone głównie w państwa wschodniej flanki NATO działania hybrydowe[245]. Ćwiczenia były kolejnym pokazem gotowości Federacji Rosyjskiej do użycia siły przeciwko Sojuszowi.

W pierwszej fazie wojska rosyjskie i białoruskie miały za zadanie powstrzymać uderzenie potencjalnego przeciwnika, a następnie wykonać kontruderzenie. W fazie aktywnej ćwiczenia przećwiczono także nocny desant pododdziałów wojsk powietrzno-desantowych oraz przeprowadzenie ataków bombowych przez siły powietrzne. Bardzo prawdopodobne, iż przećwiczono także symulowane ataki precyzyjne na cele położone w głębi terytorium NATO, kluczowe dla przerzutu sił na wschodnią flankę. Po raz pierwszy na dużą skalę wykorzystano bezzałogowe statki powietrzne i amunicję krążącą[246]. Ocenia się, że ćwiczenia stanowiły ostatni etap przygotowań do obecnej wojny na Ukrainie. Ćwiczenia przeprowadzono na terenie obwodu królewieckiego oraz wzdłuż granicy z Ukrainą. W porównaniu z pozostałymi dwoma edycjami ćwiczenia Zapad, brały w nim udział wszystkie rosyjskie okręgi wojskowe, w tym Południowy, Północny i Centralny. Kolejną różnicą było zaangażowanie pododdziału wojsk ChRL (około 300 żołnierzy i kilka samolotów) co było elementem rosyjskiej wojny

[242] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego…*, op. cit., s. 356.
[243] *NATO Concerned About Russia's Transparency on Military Games*, https://www.voanews.com/a/nato-concerned-about-russia-transparency-military-games/4032242.html, dostęp: 04.09.2022 r.
[244] W ćwiczeniach brało udział 200 000 żołnierzy, ponad 80 samolotów i śmigłowców, do 760 jednostek sprzętu wojskowego, w tym ponad 290 czołgów, systemy rakietowe, oraz 15 okrętów. https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/understanding-russias-great-games-zapad-2013-zapad-2021, dostęp: 04.09.2022 r.
[245] A. M. Dyner, *Zapad 2021 - kompleksowe ćwiczenia wymierzone w państwa NATO*, Biuletyn PSIM nr 166 (2364), s. 2, https://www.pism.pl/publikacje/zapad-2021%C2%A0-kompleksowe-cwiczenia-wymierzone-w%C2%A0panstwa-nato, dostęp: 04.09.2022 r.
[246] Ibidem.

informacyjnej, sugerującym sojusz rosyjsko-chiński i możliwość wsparcia FR przez Chiny poprzez ochronę granicy rosyjsko-chińskiej na wypadek zaangażowania Federacji Rosyjskiej w konflikt zbrojny z NATO[247].

Z przeprowadzonej analizy literatury wynika, że Federacja Rosyjska od aneksji Krymu znacząco zwiększyła liczbę naruszeń przestrzeni powietrznej państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, co jest szczególnie niebezpieczne dla Litwy, Łotwy i Estonii, które nie posiadają własnych sił powietrznych i są uzależnione od innych państw należących do NATO. W porównaniu z okresem sprzed marca 2014 roku sytuacja zmieniła się zarówno jeśli chodzi o liczbę istotnych incydentów, jak i ich wagę. W 2014 roku państwa NATO przeprowadziły ponad 100 przechwyceń rosyjskich samolotów, to jest trzy razy więcej niż w 2013 roku. W okresie od stycznia do września żołnierze NATO służący w ramach misji NATO Baltic Air Policing przeprowadzili 68 misji identyfikacyjnych wzdłuż samej granicy z Litwą, Łotwa odnotowała ponad 150 rosyjskich samolotów zbliżających się do jej przestrzeni powietrznej, zaś Estonia odnotowała 6 naruszeń swojej przestrzeni powietrznej w 2014 r., w porównaniu z 7 naruszeniami ogółem w całym okresie od 2006 do 2013 roku[248]. W latach 2013-2020 zidentyfikowano około 2900 przypadków naruszenia przestrzeni powietrznej, z czego około 40 procent miało miejsce w regionie Morza Bałtyckiego, choć należy odnotować zwiększoną liczbę incydentów w rejonie Morze Północnego, Morza Czarnego i północno-wschodniego Pacyfiku[249].

Należy zauważyć, że Rosjanie testują także system obrony powietrznej NATO na południowej flance NATO. W pierwszej połowie kwietnia 2014 roku na Morzu Czarnym Federacja Rosyjska przeprowadziła pozorowany atak dwóch samolotów Su-24 na niszczyciel USS Donald Cook. Elementem ataku była prawdopodobnie udana próba zagłuszenia systemu obrony przeciwrakietowej Aegis tej jednostki[250]. W marcu 2015 roku rosyjskie samoloty wielozadaniowe Su-30 wraz z bombowcami uderzeniowymi Su-24 ćwiczyły scenariusze ataku na okręty NATO na Morzu Czarnym[251]. Do najgroźniejszego incydentu pomiędzy siłami

---

[247] A. Wilk, P. Żochowski, *Ćwiczenia „Zapad 2021”...*, op. cit.

[248] T. Frear Ł. Kulesa, I. Kearns, *Dangerous Brinkmanship: Close Military Encounters Between Russia and the West in 2014*, s. 1-2, https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2017/10/Dangerous-Brinkmanship.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.

[249] G.I. R. Hernández, O. Oliker, *The Art of the possible. Minimizing risks as a new European security order takes shape*, s. 13, Foreign Policy Research Institute, November 2022, https://www.fpri.org/article/2022/11/the-art-of-the-possible-minimizing-risks-as-a-new-european-order-takes-shape/, dostęp: 11.11.2022 r.

[250] A. M. Dyner, *Rosyjskie ćwiczenia wojskowe – przesłanie dla przeciwników i sojuszników*, Biuletyn PISM nr 90 (1202), 16 lipca 2014, s. 2, https://www.pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/17856.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.

[251] *Russian Jets Penetrate NATO Ships' Air Defenses in Black Sea*, https://sputniknews.com/20150304/1019036875.html, dostęp: 04.09.2022 r.

powietrznymi Federacji Rosyjskiej a Sojuszu Północnoatlantyckiego doszło 24 listopada 2015 roku, kiedy dwa tureckie F-16 zestrzeliły rosyjski samolot Su-24, który wtargnął w turecką przestrzeń powietrzną w pobliżu granicy z Syrią. W wyniku ataku rosyjski pilot, ostrzelany podczas spadania na spadochronie na ziemię, poniósł śmierć na miejscu,. Na wniosek Turcji zwołano nadzwyczajną sesję NATO, aby omówić incydent, po czym państwa członkowskie potępiły „niepokojącą eskalację" rosyjskich sił w Syrii i wyraziły zaniepokojenie misjami zaczepnymi w pobliżu granic Sojuszu[252]. W odpowiedzi Federacja Rosyjska ostro zareagowała i ogłosiła serię sankcji gospodarczych wobec Turcji, oskarżając ją o pomoc grupom terrorystycznym w Syrii[253].

Przeprowadzone analizy skłaniają do wniosku, że podobnie jak ćwiczenia, naruszenia przestrzeni powietrznej państw NATO nasiliły się od inwazji na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 r. W czerwcu 2022 r. śmigłowiec Mi-8 przez dwie minuty leciał nad południową Estonią bez planu lotu, z wyłączonym transponderem radiowym i nie reagował na komunikaty estońskiej kontroli lotów[254]. Między 6 a 12 czerwca 2022 roku samoloty misji NATO Baltic Air Policing były trzynastokrotnie podrywane do przechwytywania rosyjskich odrzutowców nad Bałtykiem[255].

Zagrożenia kinetyczne dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego kreują także rosyjskie służby specjalne. Według śledczych ci sami agenci GRU, którzy byli podejrzewani o próbę otrucia S. Skripala dokonali także w 2014 roku w Czechach aktu sabotażu, polegającego na wysadzeniu składu amunicji należącego do bułgarskiego handlarza bronią Emiliana Gebrewa. Gebrew padł później ofiarą dwóch prób otrucia, ale przeżył[256]. 5 września 2014 roku agenci FSB uprowadzili Estona Kohvera, który pracował dla estońskiej służby bezpieczeństwa KAPO (kontrwywiad i przestępczość zorganizowana)[257]. Ocenia się, że porwanie estońskiego oficera, do którego doszło tuż po wizycie prezydenta USA Baracka

---

[252] H. Naylor, A. Roth, *NATO faces new Mideast crisis after downing of Russian jet by Turkey*, https://www.washingtonpost.com/world/turkey-downs-russian-military-aircraft-near-syrias-border/2015/11/24/9e8e0c42-9288-11e5-8aa0-5d0946560a97_story.html, dostęp: 04.09.2022 r.

[253] E. Erşen, *Evaluating the Fighter Jet Crisis in Turkish-Russian Relations*, Insight Turkey, Vol. 19/No. 4/2017, s. 87, https://www.researchgate.net/publication/321048461_Evaluating_the_Fighter_Jet_Crisis_in_Turkish-Russian_Relations/link/5e0f675fa6fdcc2837556c0b/download, dostęp: 04.09.2022 r.

[254] *Estonia Summons Russian Ambassador Over "Very Serious" Airspace Violation*, https://www.overtdefense.com/2022/06/22/estonia-summons-russian-ambassador-over-very-serious-airspace-violation/, dostęp: 11.11.2022 r.

[255] G. Kuczyński, *Russia Violates Baltic Airspace And Waters, Sending Warning To Sweden, Finland*, https://warsawinstitute.org/russia-violates-baltic-airspace-waters-sending-warning-sweden-finland/, dostęp: 11.11.2022 r.

[256] J. Potocka, *Atak na czeski skład amunicji. Nowe ustalenia „Spiegla"*, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-atak-na-czeski-sklad-amunicji-nowe-ustalenia-spiegla,nId,5181653#crp_state=1, dostęp: 28.12.2022 r.

[257] M. Galeotti, *The Weaponisation of Everything…*, op. cit., s. 102.

Obamy w Tallinie i w trakcie trwania szczytu NATO, miało stanowić próbę zastraszenia przez Federację Rosyjską państw bałtyckich[258].

Oprócz ćwiczeń wojskowych i innych aktywności poniżej progu wojny, Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej pozyskały bardzo bogate doświadczenia w czasie konfliktów, jakie prowadziły od drugiej dekady XXI wieku. Należy zgodzić się z tezą prof. S. Kozieja, który twierdzi, że wojna Federacji Rosyjskiej z Ukrainą rozpoczęta 24 lutego 2022 r. w istocie jest wojną pośrednią, zastępczą, (ang. *proxy war*)[259] pomiędzy Zachodem a Federacją Rosyjską, w której Zachód nie walczy z nią bezpośrednio, ale wspiera Ukrainę, która z tą Federacją Rosyjską walczy[260]. Wojna Federacji Rosyjskiej z Ukrainą rozpoczęła się w 2014 roku, kiedy dokonała ona nielegalnej aneksji Krymu. Było to ogromne zaskoczenie dla całej społeczności międzynarodowej, gdyż naruszyło architekturę bezpieczeństwa międzynarodowego.

W nocy z 27 na 28 lutego 2014 r. na Krymie rozpoczęła się operacja wojskowa mająca na celu przejęcie militarnej kontroli nad Półwyspem Krymskim przez Federację Rosyjską. W ciągu tygodnia jednostki piechoty morskiej, wojsk powietrznodesantowych oraz sił specjalnych zajęły większość obiektów infrastruktury strategicznej na półwyspie, m.in. przeprawę promową w Kerczu oraz lotniska: wojskowe w Kirowskoje i zapasowe w Dżankoj, przejęły także kontrolę nad portem lotniczym w Symferopolu[261]. Od 19 do 25 marca 2014 roku siły rosyjskie zajęły ukraińskie bazy na Krymie, z których większość nie stawiała oporu. Należy zaznaczyć, że aneksja Krymu została przeprowadzona praktycznie bez bezpośrednich ofiar rosyjskich[262].

Ocena działań sił rosyjskich biorących udział w aneksji Krymu pozwala postawić tezę, iż w czasie operacji krymskiej Siły Zbrojne FR udowodniły zdolność do zaplanowania i przygotowania operacji w sposób zapewniający inicjatywę i zaskoczenie oraz umiejętne wykorzystanie sił biorących udział w operacji. Niemal natychmiast wprowadzono w życie

---

[258] J. Hyndle-Hussein, *Poważny incydent w stosunkach estońsko-rosyjskich*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/powazny-incydent-w-stosunkach-estonsko-rosyjskich, dostęp: 16.12.2022 r.

[259] Jak podaje Oxford Dictionary termin *proxy war* oznacza wojnę toczoną między grupami lub mniejszymi państwami, z których każde reprezentuje interesy innych większych mocarstw i może uzyskiwać od nich pomoc i wsparcie, https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/proxy-war, dostęp: 11.11.2022 r.
Kluczowym elementem wojny zastępczej jest prowadzenie jej za pomocą sił zastępczych (proxy forces) określanych również mianem surogatów (surrogate forces), F.Bryjka, *Wojny zastępcze – próba konceptualizacji*, Sprawy Międzynarodowe 2019, t. 72, nr 4, s. 184.

[260] S. Koziej*, Refleksje strategiczne ze 100 dni wojny rosyjsko-ukraińskiej* [w:] M. Banasik, *Wojna Federacji Rosyjskiej z Zachodem*, Warszawa 2022, s. 14-15.

[261] A. Wilk, *Rosyjska interwencja wojskowa na Krymie*, Publikacje OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/rosyjska-interwencja-wojskowa-na-krymie, dostęp: 03.11.2022 r.

[262] M. Kofman, K. Migacheva, B. Nichiporuk, A. Radin, O. Tkacheva, J. Oberholtzer, *Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine*, RAND Corporation 2017, s. 11.

decyzje narodowego kierownictwa, realizując planowanie operacyjne szybko i bez większych błędów. Siły rosyjskie były w stanie przemieścić się w wyznaczone rejony dzięki licznym ćwiczeniom, które sprawdzały gotowość bojową personelu i sprzętu. Transport lotniczy i morski okazał się niezawodny i sprawny. Sugeruje to, że w przypadku konfliktu w pobliżu własnych granic, siły rosyjskie prawdopodobnie znajdą się na miejscu stosunkowo szybko, co pozwoli na przejęcie inicjatywy wobec przeciwnika.

Piechota morska, wojska powietrznodesantowe oraz siły specjalne zaprezentowały nowe, nieszablonowe podejście do osiągnięcia zakładanych celów politycznych, przedkładając mobilność nad konwencjonalną siłę ognia, a szybkość działania nad przewagę liczebną. Operacja zakończyła się sukcesem, ponieważ Federacja Rosyjska wysłała swoje najlepiej wyszkolone, najlepiej opłacane i najbardziej profesjonalne siły. Dzięki temu Federacja Rosyjska była w stanie zachować kontrolę nad swoimi siłami i nie napotkała żadnych niespodziewanych kryzysów czy incydentów, które mogłyby obrócić ludność przeciwko niej. Wręcz przeciwnie, rosyjskie wojska zyskały przydomek „grzecznych ludzi" – eufemizm dla ciężko uzbrojonych i niezidentyfikowanych żołnierzy, którzy zajęli Krym[263]. To wyobrażenie stanowiło wyraźny kontrast w stosunku do poprzednich operacji wojskowych, które pokazywały brak dyscypliny, jak np. w czasie wojny między Federacją Rosyjską a Gruzją w 2008 roku czy w czasie drugiej wojny czeczeńskiej[264].

Inaczej wyglądał konflikt na wschodzie Ukrainy, gdzie Rosjanie działając w oparciu o scenariusz podobny do działań na Półwyspie Krymskim zorganizowali grupy dywersyjne[265], które potrafiły nastawić miejscową prorosyjską ludność przeciwko nowym ukraińskim władzom, co pomogło separatystom przejąć kontrolę nad kilkoma miastami obwodów donieckiego i ługańskiego[266]. Federacja Rosyjska walczyła z Ukrainą przede wszystkim wyposażając, szkoląc i organizując siły rebeliantów. Rosyjscy oficerowie planowali i dowodzili tymi siłami w operacjach z użyciem wszystkich rodzajów broni[267]. W razie potrzeby, rosyjskie siły regularne aktywnie pomagały działania rebeliantów poprzez wsparcie artyleryjskie.

---

[263] To sformułowanie ukuł krymski bloger, który kierował Głosem Sewastopola. Według niego, ukraiński szef ochrony lotniska „grzecznie poprosił" swoich pracowników o opuszczenie lotniska. G. Lidz, *Polite People of Russia: Not Who You Might Expect*, Newsweek, April 11, 2015.

[264] A. Politkowska, *Druga wojna czeczeńska*, Kraków 2006, s. 7-8.

[265] *Вторгнення військ РФ на сході країни відбулося – джерела*, http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/12/7022207/, dostęp: 03.09.2022 r.

[266] К. Машовець, *Хроніка війни на Донбасі: від мітингів до танків*, http://mediarnbo.org/2014/10/18/хроніка-війни-на-донбасі-від-мітингів/, dostęp: 03.09.2022 r.

[267] R. McDermott, *Brothers Disunited: Russia's Use of Military Power in Ukraine*, Foreign Military Studies Oices, April 2015, http://fmso.leavenworth.army.mil/Collaboration/international/McDermott/Brotherhood_McDermott_2015.pdf, dostęp: 01.07.2022 r.

Wzrastającej intensywności ostrzałów towarzyszyło zagrożenie otwartego wejścia na terytorium Ukrainy 42-tysięcznej armii sił rosyjskich, znajdującej się przy granicy ukraińsko-rosyjskiej[268] oraz dostarczanie różnych typów uzbrojenia (m. in. czołgów)[269]. Warto podkreślić, że w pełnej gotowości bojowej przy granicy pozostawało od 40 000 do 150 000 żołnierzy, zaś 80 000 kolejnych brało udział w ćwiczeniach w innych częściach Federacji Rosyjskiej z możliwością natychmiastowego przerzutu, co tworzyło element odstraszający dla wojsk ukraińskich[270].

Oprócz konfliktu w bliskim sąsiedztwie, Federacja Rosyjska w 2015 roku udowodniła, że jest w stanie prowadzić działania ekspedycyjne, czym po raz drugi zaskoczyła państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego. 30 września 2015 roku Federacja Rosyjska rozpoczęła interwencję wojskową w Syrii, która była jej pierwszą prawdziwą operacją bojową poza obszarem byłego Związku Radzieckiego i największą operacją lotniczą za granicą od czasu wojny afgańskiej. Jej głównym celem było utrzymanie przy władzy prezydenta Syrii Baszara al-Asada, a oprócz tego projekcja rosyjskich sił wojskowych na Bliskim Wschodzie oraz międzynarodowa legitymizacja i wzmocnienie pozycji Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej[271]. Długoterminowym celem była natomiast poprawa relacji z państwami Unii Europejskiej i Stanami Zjednoczonymi, mająca doprowadzić do zmiany ich polityki względem Federacji Rosyjskiej i uzyskania ustępstw na Ukrainie, a zwłaszcza zniesienia sankcji[272].

Główne działania wspierające władze w Damaszku podjęły jednostki Sił Powietrzno-Kosmicznych (SP-K)[273], operujące zarówno z lokalnych baz jak też i z terytorium Federacji Rosyjskiej. Według ministra obrony FR S. Szojgu, do 14 marca 2016 r. rosyjskie siły

---

[268] I. Hurak, *Rosyjska obecność militarna oraz dyplomacja rosyjska w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy*, Wschód Europy 1(2) / 2015, Lublin 2015 s. 173.

[269] A. Wilk, W. Konończuk, *Wojna ukraińsko-rosyjska pod szyldem operacji antyterrorystycznej*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-08-06/wojna-ukrainsko-rosyjska-pod-szyldem-operacji-antyterrorystycznej, Publikacje OSW 2014, dostęp: 01.07.2022 r.

[270] G. Gressel, *Russia's Quiet Military Revolution, And What It Means For Europe*, s. 4, European Council On Foreign Relations, https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Russias_Quiet_Military_Revolution.pdf, dostęp: 11.11.2022 r.

[271] R. E. Hamilton, C. Miller, A. Stein (ed.), *Russia's War in Syria: Assessing Russian Military Capabilities and Lessons Learned*," FPRI, September 2020, www.fpri.org/wp-content/uploads/2020/09/russias-war-in-syria.pdf, s. 16, dostęp: 11.11.2022 r.

[272] A. M. Dyner, *Rosyjskie zaangażowanie wojskowe w Syrii – nowy etap*, https://pism.pl/publikacje/Rosyjskie_zaanga_owanie_wojskowe_w_Syrii___nowy_etap, dostęp: 11.11.2022 r.

[273] Zadaniem lotnictwa było izolowanie pola walki oraz prowadzenie działań mających uniemożliwić przeciwnikowi przegrupowanie i wzmocnienie jego jednostek, jak również niszczenie ważnych obiektów przeciwnika i bezpośrednie wsparcie wojsk lądowych. *Dwa lata rosyjskiej operacji wojskowej w Syrii – rezultaty i perspektywy*, https://pism.pl/publikacje/Dwa_lata_rosyjskiej_operacji_wojskowej_w_Syrii___rezultaty_i_perspektywy, dostęp: 01.07.2022 r.

powietrzne wykonały ponad 9 tys. misji bojowych, a w sumie około 29 tys. celów zostało trafionych[274]. W działaniach wykorzystywano sprzęt najnowocześniejszy sprzęt wojskowy, korzystając z bazy lotniczej Humajmim i portu w Taurus[275].

W działania wspierające reżim Baszara Al Assada zaangażowana była też Marynarka Wojenna. Na zasadzie rotacyjnej z Morza Śródziemnego i Kaspijskiego operowały okręty Flot Północnej, Oceanu Spokojnego, Czarnomorskiej i Bałtyckiej. Rosjanie użyli – po raz pierwszy w warunkach bojowych – lotniskowca „Admirał Kuzniecow", okrętów podwodnych typu „Warszawianka" oraz fregat i korwet rakietowych różnych typów, z których pokładów (z Morza Śródziemnego i Kaspijskiego) wystrzelone zostały rakiety Kalibr o zasięgu 2,6 tys. km[276].

Oprócz SP-K i Marynarki Wojennej, w operacji na terenie Syrii wzięło udział kilkuset operatorów utworzonych w 2009 r. Sił Operacji Specjalnych (SOS). Ich celem było prowadzenie operacji rozpoznawczych, ochrona lotnisk i baz wojskowych oraz kierowanie atakami lotniczymi[277], choć operatorzy SOS brali także udział w bezpośrednich walkach, w tym w przygotowaniach do zdobycia Aleppo[278] oraz odbiciu z rąk dżihadystów Państwa Islamskiego historycznego miasta Palmyra[279]. Poza jednostkami SOS w operację w Syrii były zaangażowane także jednostki rosyjskiego Specnazu, m.in. z 431. Morskiej Brygady Rozpoznawczej[280], których zadaniem było prowadzenie misji rozpoznawczych, wsparcia ogniowego oraz akcji bezpośrednich[281]. Duży nacisk kładziono także na koordynowanie współpracy, szkolenie i doradztwo jednostkom armii syryjskiej.

Z przeprowadzonych ocen i analiz wynika, że Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej w czasie operacji w Syrii dzięki stosunkowo niedużym siłom i środkom osiągnęły założone

---

[274] G. Persson (ed.), *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016…*, op. cit., s. 55.

[275] *Самолеты ВКС РФ Ту-22М3 и Су-34, взлетев с аэродрома Хамадан в Иране, нанесли авиаудар по объектам террористов в Сирии*, http://syria.mil.ru/news/more.htm?id=12092929@egNews, dostęp: 01.07.2022 r., M. Dura, *Najnowsze Pancyry w Syrii. „Pokaz Moskwy"*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/najnowsze-pancyry-w-syrii-pokaz-moskwy, dostęp: 01.07.2022 r., A. Rogozińska, A . K. Olech, *Zagraniczne bazy wojskowe Federacji Rosyjskiej - Raport*, Warszawa 2020, s. 51-52.

[276] *Dwa lata rosyjskiej operacji wojskowej w Syrii…*, op. cit.

[277] P. Szoldra, *The elite Russian special forces who took over Crimea are doing the same thing in Aleppo*, http://businessinsider.com.pl/international/the-elite-russian-special-forces-who-tookover-crimea-are-doing-the-same-thing-in/r7kb552, dostęp: 03.09.2022 r.

[278] A. Mercouris, *Did Russian Special Forces Help the Syrian Army Win Aleppo?*, https://counterinformation.wordpress.com/2016/09/06/did-russian-special-forces-help-the-syrian-armywin-aleppo/, dostęp: 03.09.2022 r.

[279] T. Gibbons-Neff, *How Russian special forces are shaping the fight in Syria*, https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/03/29/how-russian-special-forces-are-shaping-the-fight-in-syria/, dostęp: 03.09.2022 r.

[280] M. Galeotti, *The three faces of Russian Spetsnaz in Syria*, https://warontherocks.com/2016/03/the-three-faces-of-russian-spetsnaz-in-syria/, dostęp: 03.09.2022 r.

[281] B. Arbitter, K. Carlson, *A Tale Of Two Bears: Russian Experience In Syria And Ukraine*, https://mwi.usma.edu/a-tale-of-two-bears-russian-experience-in-syria-and-ukraine/, dostęp: 03.09.2022 r.

cele polityczne. Dzięki zaangażowaniu w konflikt i nabyciu doświadczenia wzrosły zdolności poszczególnych komponentów armii rosyjskiej (głównie Sił Powietrzno-Kosmicznych, Sił Operacji Specjalnych, Żandarmerii Wojskowej) do prowadzenia działań poza obszarem byłego ZSRR. Doświadczenia z Syrii były także okazją do wprowadzenia zmian w system ćwiczeń wojskowych, które mają obecnie doskonalić umiejętności dowódców i sztabów w rozwiązywaniu skomplikowanych sytuacji bojowych, stawiając przed nimi wyzwania koordynacji połączonych zgrupowaniach i grup taktycznych[282].

W czasie operacji w Syrii, wojska rosyjskie napotkały również szereg trudności. Należy pamiętać, że działania SP-K odbywały się praktycznie bez oddziaływania przeciwnika. Niewielka ilość precyzyjnej amunicji kierowanej prowadziła do ogromnej liczby ofiar i dużych zniszczeń w infrastrukturze cywilnej[283]. Rosjanie stale podważali wiarygodność dowodów na działania niezgodne z międzynarodowym prawem, choć według byłego naczelnego dowódcy sił NATO w Europie gen. Philipa M. Breedlove'a, bombardowania przyczyniły się do ogromnego wzrostu przepływu uchodźców z Syrii w kierunku Europy, co miało wykreować nowe zagrożenia dla państw NATO[284].

Kwestią dyskusyjną pozostaje bezpośredni związek między kampanią syryjską a obecną eskalacją między Federacją Rosyjską a NATO. Jednak operacja wojskowa Federacji Rosyjskiej w Syrii wyraźnie dała jej pewność siebie do rzucenia wyzwania Zachodowi. Według S. Ramaniego, politologa z Royal United Service Institute (RUSI) „kampania w Syrii z pewnością odegrała rolę w konfrontacji Rosja-Zachód. Federacja Rosyjska udowodniła, że może interweniować militarnie w zdecydowany sposób przy niespójnej odpowiedzi Zachodu. Co więcej, wykorzystanie przez Federację Rosyjską nowych technologii wojskowych ustanowiło użyteczny precedens dla interwencji w innych miejscach, w tym w przestrzeni postsowieckiej"[285].

Analizując działania wojsk rosyjskich w II dekadzie XXI wieku, należy zgodzić się z G. Gresselem, który twierdzi, że: „Federacja Rosyjska wdrożyła dalekosiężne reformy militarne dla stworzenia bardziej profesjonalnych i gotowych do walki sił zbrojnych, opartych na znajomości niekonwencjonalnych taktyk wojennych, takich jak dywersja i propaganda; sił

[282] M. Clark, *The Russian military's lessons learned in Syria*, Institute for the Study of War, Washington 2021, s. 37.
[283] J. Sabak, *Rosyjskie bomby nie wybierają - dziesiątki cywilów giną w Syrii*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjskie-bomby-nie-wybieraja-dziesiatki-cywilow-gina-w-syrii, dostęp: 03.09.2022 r.
[284] *NATO Commander: Russia uses Syrian refugees as 'weapon' aginst West*, https://www.dw.com/en/nato-commander-russia-uses-syrian-refugees-as-weapon-against-west/a-19086285, dostęp: 03.09.2022 r.
[285] *Russia's experience in Syria informs approach to Ukraine, NATO*, https://www.al-monitor.com/originals/2022/02/russias-experience-syria-informs-approach-ukraine-nato, dostęp: 03.09.2022 r.

zbrojnych, które w krótkim okresie czasu można będzie przerzucić za granicę”[286]. Koncentrując się na brakach w wyposażeniu, Zachód błędnie zinterpretował te reformy i w efekcie nie docenił zdolności Federacji Rosyjskiej, co uwidoczniła jego nieadekwatna reakcja wobec kryzysu na Ukrainie. Nielegalna aneksja Krymu, wsparcie sił separatystycznych w Donbasie oraz projekcja siły w Syrii utwierdziła środowisko międzynarodowe, że armia rosyjska jest bardzo dobrze przygotowana do niekonwencjonalnych i zdecydowanych działań mających na celu osiąganie celów politycznych za pomocą militarnych i niemilitarnych środków, co spowodowało szok i wzbudziło strach także wśród członków NATO[287].

Na przełomie października i listopada 2021 roku Federacja Rosyjska zaczęła gromadzić swoje wojska wzdłuż granicy z Ukrainą. Zdaniem Konrada Muzyki, na granicy rosyjsko-ukraińskiej Federacja Rosyjska zgromadziła około 130 tys. rosyjskich żołnierzy gotowych do rozpoczęcia inwazji[288], choć niektóre źródła podają liczbę nawet 190 tys. żołnierzy[289]. W lutym 2022 roku przeprowadzone zostały ćwiczenia wojskowe w Białorusi wspólne z siłami zbrojnymi tego kraju, po których wojska rosyjskie nie wróciły już do Federacji Rosyjskiej.

24 lutego 2022 roku na rozkaz W. Putina wojska rosyjskie dokonały zbrojnej agresji na terytorium Ukrainy, która została nazwana mianem „specjalnej operacji wojskowej”[290]. Rosyjski prezydent jednocześnie oskarżył wiodące kraje NATO o wspieranie skrajnie prawicowych nacjonalistów i neonazistów na Ukrainie. Około 4.00 nad ranem Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej rozpoczęły ataki powietrzno-morsko-lądowe na obiekty infrastruktury krytycznej na obszarze całej Ukrainy. Zaatakowane zostały główne lotniska wojskowe, bazy materiałowe i składy amunicji wojskowej. Ucierpiały także obiekty infrastruktury granicznej, zaatakowane z terytorium Rosji i Białorusi. W ciągu kilku godzin rosyjskie wojska lądowe przekroczyły granice Ukrainy w obwodach charkowskim, czerkaskim, sumskim, chersońskim i czernihowskim oraz od strony Krymu. Z kierunku białoruskiego atakom poddano obwody

---

[286] G. Gressel, *Cicha rewolucja militarna Rosji. Co to znaczy dla Europy?*, https://wszystkoconajwazniejsze.pl/gustav-gressel-cicha-rewolucja-militarna-rosji-co-to-znaczy-dla-europy/, dostęp: 03.09.2022 r.

[287] M. Minkina, *NATO i UE w nowej rzeczywistości po aneksji Krymu*, *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności* nr 1(1)/2015, Siedlce 2015, s. 8.

[288] *Ile wojska ma Rosja na granicy z Ukrainą? To największa koncentracja od zimnej wojny*, https://300gospodarka.pl/explainer/ile-wojska-ma-rosja-na-granicy-z-ukraina-to-najwieksza-koncentracja-od-zimnej-wojny, dostęp: 03.09.2022 r.

[289] D. Brown, *Ukraine conflict: Where are Russia's troops?*, https://www.bbc.com/news/world-europe-60158694, dostęp: 03.09.2022 r.

[290] *Full text of Vladimir Putin’s speech announcing ‘special military operation’ in Ukraine*, https://theprint.in/world/full-text-of-vladimir-putins-speech-announcing-special-military-operation-in-ukraine/845714/, dostęp: 03.09.2022 r.

kijowski i żytomierski[291]. Plan opracowany przez rosyjskie kierownictwo polityczno-wojskowe zakładał błyskawiczną operację wojskową prowadzoną na kilku kierunkach w celu szybkiego zajęcia najważniejszych miast i doprowadzenia do załamania systemu politycznego na Ukrainie[292].

Z dotychczasowych ocen i analiz fazy wojny na Ukrainie wynika, że Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej nie osiągnęły zakładanych celów. W pierwszym etapie Rosjanie planowali działaniami rajdowymi zdobyć najważniejsze miasta w południowej i wschodniej części Ukrainy oraz Kijów, jednakże ze względu na błędy w zabezpieczeniu logistycznym oraz w koordynacji działań oraz ze względu na skuteczną, uporczywą manewrową obronę pododdziałów ukraińskich, Kijów i większe miasta nie zostały zdobyte. Do historii przejdzie obrona Mariupola przez żołnierzy ukraińskiego pułku „Azow", którzy przez dwa miesiące dzielnie bronili miasta przed przeważającymi wojskami agresora[293]. Pierwszy etap zakończył się wycofaniem wojsk rosyjskich z kierunków kijowskiego i charkowskiego, drugi to okres zmasowanego uderzenia Federacji Rosyjskiej na obszarze Donbasu. Zakończył się on wyjściem wojsk rosyjskich na kierunki Kramatorska, Słowiańska i Bachmutu.

Rosjanie początkowo prowadzili uderzenia z wykorzystaniem broni precyzyjnej na cele wojskowe, czego przykładem może być atak na ukraińską bazę w Jaworowie, w pobliżu polskiej granicy, która została zniszczona za pomocą pocisków Kalibr wystrzelonych z okrętów operujących na Morzu Kaspijskim[294] oraz atak przeprowadzony w dniu 19 marca 2022 roku za pomocą pocisku Kindżał na ukraiński skład amunicji lotniczej znajdujący się w obwodzie iwano-frankowskim[295]. Jednak prawdopodobnie ze względu na niewielką ilość środków broni precyzyjnego rażenia, wrócili do metod znanych od początku XX wieku, które stosowano podczas obu wojen światowych – silnego ogniowego przygotowania, po którym rusza natarcie[296].

---

[291] M. Drabczuk, *Inwazja Rosji na Ukrainę*, Komentarz IEŚ nr 530, https://ies.lublin.pl/komentarze/inwazja-rosji-na-ukraine/, dostęp: 03.09.2022 r.

[292] J. Winiecki, *Rząd marionetkowy w Kijowie? Putin ma w głowie sowiecką strategię* https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2156331,1,rzad-marionetkowy-w-kijowie-sowiecka-strategia-putina.read, dostęp: 03.09.2022 r.

[293] *Gen. Cieniuch: zdobycie Mariupola przez Rosjan ma jedynie znaczenie symboliczne*, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/gen-cieniuch-zdobycie-mariupola-ma-jedynie-znaczenie-symboliczne/z7es0bh, dostęp: 03.09.2022 r.

[294] *The aggressors strike at Ukraine from the Caspian Sea - Air Force of the Armed Forces of Ukraine*, https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/03/31/7335928/, dostęp: 03.09.2022 r.

[295] R. Ciastoń, *Russian Federation's use of ballistic and cruise missiles in the Ukrainian conflict*, https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2022/04/Pulaski_Policy_Paper_No_6_2022_EN-1.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.

[296] S. Zagórski, *Rosyjska artyleria zamienia wszystko w gruzowisko. Ukraina czeka na potężne wzmocnienie*, https://wiadomosci.wp.pl/rosyjska-artyleria-zamienia-wszystko-w-gruzowisko-ukraina-czeka-na-potezne-wzmocnienie-6763443251858240a, dostęp: 03.09.2022 r.

Dokonując wstępnej oceny konfliktu, po pierwsze należy zgodzić się z tezą W. Głowackiego, że Rosjanie nie byli przygotowani do pełnoskalowej wojny konwencjonalnej, której – jak się okazało – musieli sprostać na Ukrainie[297]. Po drugie, kierownictwo polityczno-wojskowe Federacji Rosyjskiej zlekceważyło zdolności obronne Ukrainy, a przeceniło własne. W. Putin sądził, że SZ FR będą w stanie podbić Ukrainę, dysponując jedynie 150-200 tys. wojskowych. To znacznie mniej niż 250 tys. żołnierzy w ukraińskich siłach zbrojnych i daleko od proporcji sił ofensywnych do obronnych tradycyjnie potrzebnych do uzyskania powodzenia - 3:1[298]. Po trzecie wydaje się, że prezydent Putin podjął decyzję o rozpoczęciu inwazji licząc, że obywatele Ukrainy poddadzą się bez walki, a ich przywódcy polityczni uciekną. Najwyraźniej dane, na których się oparł, były głęboko wadliwe. Jak zaznacza ekspert ds. wschodnich Marek Budzisz: „Wojna na Ukrainie pokazała że trudny do zmierzenia czynnik, jakim jest morale, może mieć decydujące znaczenie. Morale społeczeństwa i dowództwa ukraińskiego okazało się znacznie większe, niż to ktokolwiek przypuszczał przed wojną. Ukraińcy po prostu rzucili się do obrony swojej ojczyzny”[299].

Sukcesy armii ukraińskiej w wojnie z rosyjskim agresorem nie byłyby możliwe bez wsparcia jakie udzieliło i nadal udziela Ukrainie Sojusz Północnoatlantycki. Jak zaznaczył sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg „To, co widzieliśmy, to oczywiście odwaga i profesjonalizm żołnierzy ukraińskich, przywództwa politycznego z prezydentem Zełenskim na czele i zwykłych Ukraińców. W połączeniu z bezprecedensowym wsparciem militarnym sojuszników i partnerów NATO pozwoliło to oprzeć się inwazji Federacji Rosyjskiej”[300]. Państwa członkowskie Sojuszu przekazały szeroki zakres systemów broni, m. in. samoloty MiG-29, zestawy HIMARS, armatohaubice Krab, Caesar, PzH 2000, czołgi T-72, bojowe wozy piechoty BWP-1, zestawy przeciwpancerne i przeciwlotnicze różnych typów[301].

Oceniając działania SZ FR na Ukrainie należy stwierdzić, że Federacja Rosyjska popełniła istotne błędy w fazie planowania i realizacji kampanii wojskowej na Ukrainie, które trudno będzie szybko naprawić. Rosyjskie siły powietrzne prawdopodobnie nie wywalczą przewagi powietrznej nad Ukrainą, a zapasy precyzyjnej amunicji dalekiego zasięgu są na

---

[297] W. Głowacki, *12 rosyjskich błędów. Dlaczego początek wojny okazał się blamażem Rosjan? [ANALIZA]*, https://oko.press/12-rosyjskich-bledow-w-ukrainie-analiza/, dostęp: 03.09.2022 r.

[298] D. Davydenko, M. Khvostova, O. Lymar, *Lessons for the West: Russia's military failures in Ukraine*, https://ecfr.eu/article/lessons-for-the-west-russias-military-failures-in-ukraine/, dostęp: 03.09.2022 r.

[299] M. Budzisz, *„Rzucili się do obrony swojej ojczyzny". Marek Budzisz o wysokim morale sił ukraińskich*, https://polskieradio24.pl/130/4428/artykul/2932252,rzucili-sie-do-obrony-swojej-ojczyzny-marek-budzisz-o-wysokim-morale-sil-ukrainskich, dostęp: 03.09.2022 r.

[300] *Stoltenberg: NATO pomaga Ukrainie, ale chce uniknąć eskalacji konfliktu*, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Stoltenberg-NATO-pomaga-Ukrainie-ale-chce-uniknac-eskalacji-konfliktu-8344571.html, dostęp: 03.09.2022 r.

[301] *Arms Transfers to Ukraine,* https://www.forumarmstrade.org/ukrainearms.html, dostęp: 03.09.2022 r.

wyczerpaniu[302]. Ze względu na zachodnie sankcje gospodarcze Federacja Rosyjska prawdopodobnie stanie również przed długoterminowymi problemami z łańcuchem dostaw niektórych systemów uzbrojenia. Prawdopodobnie wiele z rosyjskich niepowodzeń będzie wymagało lat zmian i zmusi rosyjskie wojsko do przemyślenia swojego szkolenia, struktury organizacyjnej i planowania w celu poprawy gotowości i sprawności wojskowej[303].

Na podstawie analizy literatury należy stwierdzić, że od 2014 roku Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej przeszły radykalną transformację, po której posiadają wybitnie ofensywny charakter. Tworzone i wzmacniane były nowe jednostki, w szczególności w Zachodnim Okręgu Wojskowym, do których trafiał najnowocześniejszy sprzęt. Federacja Rosyjska postanowiła rozwinąć swoje zdolności antydostępowe, szczególnie w rejonie mórz Bałtyckiego, Czarnego i Azowskiego, aby nie dopuścić do możliwości przemieszczania się i wzmocnienia sił NATO. Od 2013 roku wszystkie jednostki brały udział w licznych ćwiczeniach i były poddawane niezapowiedzianym kontrolom gotowości bojowej, które obejmowały przegrupowanie na pozycje bojowe, strategiczne przerzuty na duże odległości oraz symulacje użycia broni atomowej, co znacząco zwiększyło zdolności kinetyczne Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Ryzyko wybuchu konfliktu zbrojnego z Sojuszem Północnoatlantyckim jest potęgowane poprzez coraz liczniejsze przypadki naruszeń przestrzeni powietrznej.

Nielegalna aneksja Krymu, konflikt na wschodzie Ukrainy, interwencja w Syrii oraz wreszcie pełnoskalowa wojna z Ukrainą udowodniły, że Federacja Rosyjska dąży do destabilizacji architektury bezpieczeństwa w Europie, poprzez próby dezintegracji, podważenia wiarygodności NATO i zablokowania jego dalszego rozszerzenia. Ocenia się, że dzięki stale prowadzonej modernizacji sił zbrojnych, doświadczeniu SZ FR zebranemu w licznych konfliktach zbrojnych oraz dużym możliwościom mobilizacyjnym Federacja Rosyjska ma możliwość zaatakowania wybranych państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, co mogłoby doprowadzić do trzeciej wojny światowej. Według analityków ośrodka analitycznego Rand, pomimo większego potencjału militarnego Stanów Zjednoczonych i sojuszników z NATO niż Federacji Rosyjskiej, konflikt regionalny w pobliżu granic Rosji byłby ogromnym wyzwaniem i mógłby zakończyć się przegraną Zachodu[304].

[302] G. Allison, *Russia 'running out' of precision weapons*, https://ukdefencejournal.org.uk/russia-running-out-of-precision-weapons/, dostęp: 03.09.2022 r.
[303] *Flota Czarnomorska straciła krążownik Moskwa, ale ogłasza sukces*, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art36773921-flota-czarnomorska-stracila-krazownik-moskwa-ale-oglasza-sukces, dostęp: 03.09.2022 r.
[304] C. Reach, E. Geist, A. Doll, J.Cheravitch, *Competing with Russia Militarily. Implications of Conventional and Nuclear Conflicts*, RAND, https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE330.html, dostęp: 03.12.2022 r.

Pomimo niesprzyjającej sytuacji na froncie ukraińskim, Federacja Rosyjska nadal posiada zdolności militarne pozwalające jej pokonać Ukrainę. Jeśli wojna na Ukrainie będzie się przedłużać, niewykluczone jest, że pomoc wojskowa jaką dostarczają państwa NATO będzie się wyczerpywać. Ponadto społeczeństwa państw Sojuszu Północnoatlantyckiego (w szczególności Europy Zachodniej) mogą dążyć do zamrożenia konfliktu i chęci powrotu do sytuacji przed 24 lutego 2022 roku, swoistego *„business as usual"*. Przykładem jest tu wypowiedź prezydenta Francji E. Macrona, który stwierdził, że „Zachód powinien rozważyć, jak odpowiedzieć na zgłaszaną przez Federację Rosyjską potrzebę uzyskania gwarancji bezpieczeństwa, jeśli Władimir Putin zgodzi się na negocjacje w celu zakończenia wojny z Ukrainą"[305].

Według licznych ocen NATO nie było przygotowane na tak intensywne walki i konieczność zabezpieczenia logistycznego w konfrontacji z Federacją Rosyjską[306]. Ponadto wiele firm zbrojeniowych w ostatnich latach zmniejszało produkcję i zamykało nierentowne linie produkcyjne, przez co naprawa zaniedbań wymaga czasu i ogromnych kosztów. Sojusz szacuje, że latem 2022 roku w Donbasie Ukraińcy wystrzeliwali dziennie od 6 do 7 tys. pocisków artyleryjskich, z kolei rosyjskie wojsko od 40 do 50 tys., podczas gdy Stany Zjednoczone miesięcznie produkują zaledwie 15 tys. pocisków[307]. Ponadto absolutnie obligatoryjne jest utrzymanie determinacji koalicji chętnych państw co do pomocy wojskowej Ukrainie, choć nawet w Stanach Zjednoczonych coraz więcej obywateli jest przeciwnych wsparciu dla Ukrainy[308]. Należy zauważyć, że zaniechanie pomocy lub znaczne jej ograniczenie doprowadziłoby do upadku Ukrainy i zwycięstwa Federacji Rosyjskiej w wojnie.

Oceniając zdolności militarne Federacji Rosyjskiej należy zgodzić się z tezą sekretarza generalnego NATO Jensa Stoltenbera, który powiedział, „że jakkolwiek mało prawdopodobne, nie jest już nie do pomyślenia, że Putin zaatakuje członka NATO. Taki ruch uruchomiłby

---

[305] O. Papiernik, *Macron: Zachód powinien rozważyć gwarancje bezpieczeństwa dla Rosji*, https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/8601905,emmanuel-macron-zachod-rosja-wojna-wladimir-putin-ukraina.html, dostęp: 03.12.2022 r.

[306] M. Zabrodskyi, J. Watling, O. V. Danylyuk, N. Reynolds, *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022*, https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf, s. 64, dostęp: 03.12.2022 r.

[307] *NATO kończą się zapasy na pomoc wojskową dla Ukrainy. W tych kilku krajach nadzieja Zełenskiego*, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/nato-koncza-sie-zapasy-na-pomoc-wojskowa-dla-ukrainy/s7l8y8l, dostęp: 03.12.2022 r.

[308] P. Kozłowski, *„WSJ": Spada poparcie Amerykanów dla Ukrainy. „Administracja USA robi zbyt dużo"*, https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8580868,wojna-ukraina-rosja-usa-poparcie-amerykanie.html, dostęp: 03.12.2022 r.

klauzulę zbiorowej obrony w Traktacie Północnoatlantyckim, otwierając drzwi do najczarniejszego scenariusza: bezpośredniego konfliktu zbrojnego z Federacją Rosyjską"[309].

2.3. Zagrożenia niekinetyczne kreowane przez Federację Rosyjską dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego

W drugiej dekadzie XXI wieku Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej nadal odgrywają ważną rolę, jednakże Federacja Rosyjska w konfrontacji z Sojuszem Północnoatlantyckim coraz częściej wykorzystuje niekinetyczne instrumenty oddziaływania. Pozwalają one osiągać cele polityczne z regulowanym poziomem agresji, bez konieczności przekroczenia progu otwartego konfliktu zbrojnego. Wykorzystanie środków niekinetycznych jest mniej kosztowne i często przynosi znacznie lepsze efekty. Warto podkreślić jednak, że instrumenty kinetycznego i niekinetycznego oddziaływania są ze sobą ściśle połączone.

Koncepcja użycia środków niekinetycznych w konfrontacji Federacji Rosyjskiej z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych znalazła swoje odzwierciedlenie w koncepcji tzw. wojny nowej generacji, której prekursorem był pułkownik Jewgienij Messner. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, sformułował nową koncepcję prowadzenia działań zbrojnych, którą nazwał wojnami buntowniczymi (ros. *miatieżnyjewojny*, *miatieżwojny*)[310]. W opinii J. Messnera podstawowymi celami wojny są zniszczenie morale wrogiego narodu, rozbicie jego aktywnej części takiej jak wojsko, partyzantka, walczących ruchów narodowych, zniszczenie lub przechwycenie obiektów mających wartość psychologiczną, zniszczenie lub zajęcie obiektów mających wartość materialną[311]. W przyszłej wojnie czwartym wymiarem będzie psychika obywateli walczących narodów, a decydować o zwycięstwie będzie odpowiednie zastosowanie działań informacyjnych i psychologicznych[312]. Kluczowe dla powodzenia jest wywołanie u wrogiego społeczeństwa uczucia strachu, aż do poziomu paniki, które obniża morale, powodując brak woli dalszej walki. Jednym z najważniejszych elementów działań psychologicznych jest podważanie zaufania

[309] M. Landler, K. Bennhold, M. Stevis-Gridneff, *How the West Marshaled a Stunning Show of Unity Against Russia*, https://www.nytimes.com/2022/03/05/world/europe/russia-ukraine-invasion-sanctions.html, dostęp: 03.12.2022 r.
[310] L. Sykulski, *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera*, Przegląd Geopolityczny 2015, Tom 11, Kraków 2015, s. 103.
[311] K. Kraj, *Wojny asymetryczne czy miatieżewojna Jewgienija Messnera zagrożeniem dla bezpieczeństwa w XXI wieku*, Bezpieczeństwo Teoria i Praktyka 2012 nr 3 (VIII), Kraków 2012, s. 38.
[312] Е. Э. Месснер, *Хочешь Мира, Победи Мятежевойну!*, Москва 2005, http://militera.lib.ru/science/0//pdf/messner_ea01.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.

i szacunku do władzy państwowej oraz wiary w siły własnego kraju i narodu, w tym w zdolności obronne[313].

W kręgach zachodnich analityków bardzo często koncepcję wojny nowej generacji utożsamia się z pojęciem wojnę hybrydowej, co jest znaczącym błędem. Nie można bowiem dokonywać oceny rosyjskiego sposobu prowadzenia konfrontacji poprzez pryzmat zachodniego sposobu myślenia. Jak zauważa Ulrich Kühn wojna nowej generacji to odrębna i autentycznie rdzenna rosyjska koncepcja, której celem jest wygranie konfliktu z NATO poprzez wymuszenie na Sojuszu, w dużej mierze poprzez użycie wszelkich dostępnych środków poza otwartą wojną, rezygnacji z przestrzeni postsowieckiej i odstąpienie od dalszego rozszerzenia NATO[314]. Należy zauważyć, że w wojnie hybrydowej przewiduje się jednoczesne użycie środków kinetycznych i niekinetycznych, zaś w wojnie nowej generacji pierwszeństwo posiada instrumentarium niekinetyczne. Użycie siły militarnej może nie być nawet konieczne i następuje jedynie w razie braku powodzenia w osiągnięciu zakładanych celów za pomocą narzędzi niekinetycznych[315]. Reasumując, wojna hybrydowa może być częścią wojny nowej generacji, jednakże nie można stawiać znaku równości między oboma tymi pojęciami.

Rozwinięciem myśli J. Messnera były prace gen. Makhmuta Gariejewa, byłego zastępcy Szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych ZSRR. Gen. Gariejew postawił tezę, że wraz z rozwojem technologicznym zmieni się charakter wojny[316]. Głównym motorem zmian miała stać się walka o dominację w dostępie do informacji, a zwycięzca w tej walce będzie mógł destabilizować systemy dowodzenia przeciwnika[317]. Dla Gariejewa walka informacyjna była rozstrzygającym i zasadniczym elementem konfliktu, która pozwalała na zaatakowanie strony przeciwnej bez formalnego wypowiadania wojny. Skutecznie prowadzone działania informacyjne i psychologiczne są w stanie wytworzyć clausewitzowski „efekt mgły", czyli doprowadzić do zatarcia się granic między prawdą a fałszem. Nowe metody walki informacyjnej mogą wzbudzić poczucie bezradności i frustracji oraz niezadowolenie społeczne, skierowane w stronę własnego rządu i sił zbrojnych, co grozi częściową lub całkowitą destabilizacją struktur zaatakowanego państwa[318]. W opinii M. Gariejewa perfekcyjne zastosowanie narzędzi miękkich, tj. politycznych, dyplomatycznych i informacyjnych może

[313] L. Sykulski, *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych…*, op. cit., s. 108.
[314] U. Kühn, *Preventing Escalation In The Baltics*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2018, s. 15, https://carnegieendowment.org/files/Kuhn_Baltics_INT_final_WEB.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
[315] G. E. Howard, M. Czekaj (red.), *Russia's Military Strategy and Doctrine*, Washington 2019, s. 158, https://jamestown.org/wp-content/uploads/2019/02/Russias-Military-Strategy-and-Doctrine-web-1.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
[316] M. Gareev, *If War Comes Tomorrow? The Contours of Future Armed Conflict*, Abingdon 1998., s. 112-113.
[317] Ibidem, s. 51–52.
[318] Ibidem, s. 53.

wykreować sprzyjające warunki do zastosowania innych instrumentów oddziaływania i prowadzić do większej efektywności strategicznego odstraszania, a więc można traktować te narzędzia na równi z bronią nuklearną i konwencjonalną bronią precyzyjnego rażenia[319].

Podobne podejście zaprezentował w 2014 roku gen. dyw. Aleksander Władimirow w książce pt. „Ogólna teoria wojny". Rosyjski teoretyk stawia tezę, że wojna ma charakter egzystencjalny, dlatego też wszelkie wysiłki należy skupić na oddziaływaniu na politykę, kulturę i gospodarkę adwersarza a nie na zajęciu jego terytorium. Według gen. Władimirowa faza oddziaływania kinetycznego nabiera mniejszego znaczenia lub trwa krócej niż zakładają klasyczne teorie walki zbrojnej. Tym samym użycie bezpośredniej siły militarnej nie jest już najważniejszą metodą stosowaną wobec innych elementów militarnych. Władimirow jest zwolennikiem użycia metod pośrednich, za pomocą których należy dążyć do stworzenia „zorganizowanego chaosu", który będzie miał na celu wywarcie wpływu politycznego, ekonomicznego i kulturowego na przeciwnika (polityków, wojsko, ludność) oraz destabilizację wewnętrzną atakowanego kraju (podział społeczeństwa, uaktywnienie oponentów władzy) za pośrednictwem środków masowego przekazu, sił specjalnych, itp.[320].

25 stycznia 2013 roku podczas konferencji naukowej w Akademii Nauk Wojskowych w Moskwie Szef Sztabu Generalnego Federacji Rosyjskiej gen. Walerij Gierasimow przedstawił swoje przemyślenia na temat wojny nowej generacji[321]. W jego opinii w XXI wieku obserwuje się tendencje do zacierania się granic między stanem wojny i pokoju. Wojny nie są już wypowiadane, a po ich rozpoczęciu przebiegają według nieznanego szablonu. Doświadczenia konfliktów zbrojnych, w tym związanych z tzw. kolorowymi rewolucjami w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie, potwierdzają, że doskonale prosperujące państwo może w ciągu kilku miesięcy, a nawet dni, stać się areną zaciekłego konfliktu zbrojnego, paść ofiarą obcej interwencji, pogrążyć się w chaosie, katastrofie humanitarnej i wojnie domowej[322].

W. Gierasimow stawia tezę, że główny punkt ciężkości konfrontacji na arenie międzynarodowej przesuwa się w kierunku szerokiego wykorzystania środków niemilitarnych (politycznych, ekonomicznych, informacyjnych, humanitarnych i innych – stosowanych

[319] G. Persson (ed.), *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016*, Stockholm 2016, s. 110.
[320] B. Grenda, *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego…*, op. cit., s. 296.
[321] Temat referatu gen. W. Gierasimowa „Rola Sztabu Generalnego w organizacji obrony kraju w związku z nowym Statutem Sztabu Generalnego zatwierdzonym przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej" przedstawiony został w dniu 26 stycznia 2013 r. w rosyjskiej Akademii Nauk Wojskowych na posiedzeniu podsumowującym prace Akademii w 2012 r. Wielu badaczy twierdzi, że autorem koncepcji przedstawionej przez gen. W. Gierasimowa był zdymisjonowany w listopadzie 2012 r. poprzedni Szef Sztabu Generalnego FR gen. N. Makarow.
[322] V. Gerasimov, *The value of science in prediction*, *Military-Industrial Kurier*, February 27, 2013, https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/, dostęp: 01.07.2022 r.

w koordynacji z potencjałem protestu ludności), podczas gdy działania militarne mają charakter głównie uzupełniający i sprowadzają się do użycia elementów niejawnych (wojska specjalne, wywiad, kontrwywiad). Zmiany jakie według Gierasimowa zaszły w charakterze konfliktów zbrojnych przedstawia rys. 4.

Użycie sił zbrojnych	Użycie środków politycznych, dyplomatycznych, ekonomicznych i innych środków niewojskowych z użyciem sił zbrojnych
Tradycyjne formy i metody	**Nowe formy i metody**
1. Rozpoczęcie działań zbrojnych następuje po strategicznym rozmieszczeniu sił (po wypowiedzeniu wojny) 2. Frontalne starcie dużych zgrupowań, których podstawę stanowią wojska lądowe 3. Pokonanie sił zbrojnych przeciwnika, wykorzystanie siły ognia, przejęcie linii i obszarów w celu opanowania terytorium 4. Zniszczenie potencjału gospodarczego przeciwnika i zajęcie jego terytorium 5. Prowadzenie działań bojowych na lądzie, w powietrzu i na morzu 6. Dowodzenie wojskami w ramach ściśle zorganizowanej hierarchicznej struktury organów dowodzenia i kontroli	1. Rozpoczęcie działań zbrojnych w czasie pokoju (bez wypowiedzenia wojny) 2. Bezkontaktowe operacje bojowe wysoko manewrowych różnorodnych zgrupowań jednostek liniowych 3. Redukcja potencjału militarno-ekonomicznego państwa poprzez krótkotrwałe, precyzyjne uderzenia na strategiczną infrastrukturę wojskową i cywilną 4. Masowe użycie broni precyzyjnego rażenia, wykorzystanie na dużą skalę sił operacji specjalnych, systemów autonomicznych i nowych technologii 5. Udział komponentu cywilno-wojskowego w operacjach bojowych 6. Jednoczesne oddziaływanie na wojska i obiekty przeciwnika na całej głębokości jego terytorium 7. Prowadzenie działań wojennych jednocześnie we wszystkich środowiskach walki (w tym także w przestrzeni informacyjnej) 8. Wykorzystanie działań asymetrycznych i pośrednich 9. Dowodzenie i kontrola wojsk w jednolitej przestrzeni informacyjnej

Rys. 4. Zmiana charakteru konfliktów zbrojnych według W. Gierasimowa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: C. K. Bartles, *Getting Gerasimov Right*, https://www.researchgate.net/publication/329933852_Getting_Gerasimov_Right, dostęp: 01.07.2022 r.

Jawne użycie wojsk regularnych powinno mieć miejsce dopiero w późniejszej fazie działań zbrojnych, np. w formie misji pokojowej – w celu jej pomyślnego zakończenia[323]. W opinii Gerasimowa po wdrożeniu środków niemilitarnych, jeśli zakładane cele polityczne i strategiczne nie zostały osiągnięte, następuje niejawne użycie sił zbrojnych. Może ono przybierać różną formę – od wsparcia finansowego, sprzętowego i szkoleniowego zbrojnych grup oporu aż po kierowanie ich działaniami zbrojnymi. Jeśli opór przeciwnika nadal nie pozwala na zrealizowanie postawionych celów, najczęściej pod pretekstem ochrony rosyjskiej diaspory zagranicą, rozpoczyna się interwencja Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Siły zbrojne kierują zarówno wojskowymi jak i niemilitarnymi środkami prowadzenia wojny, a nacisk powinien być położony na szybkie, pełne inicjatywy oraz zaskakujące dla przeciwnika i szerokiej opinii publicznej bezkontaktowe ataki różnych formacji zbrojnych, głównie sił specjalnych i prywatnych firm wojskowych[324].

Rolę i sposób użycia sił zbrojnych według poglądów W. Gierasimowa przedstawia rys. 5.

[323] B. Panek, R. Stawicki (red.), *Świat wobec wyzwań i zagrożeń w drugiej dekadzie XXI wieku*, Warszawa 2018, s. 47.
[324] R. McDermott, *Russian Military Thought on the Changing Character of War: Harnessing Technology in the Information Age*, https://jamestown.org/program/russian-military-thought-on-the-changing-character-of-war-harnessing-technology-in-the-information-age/, dostęp: 01.07.2022 r.

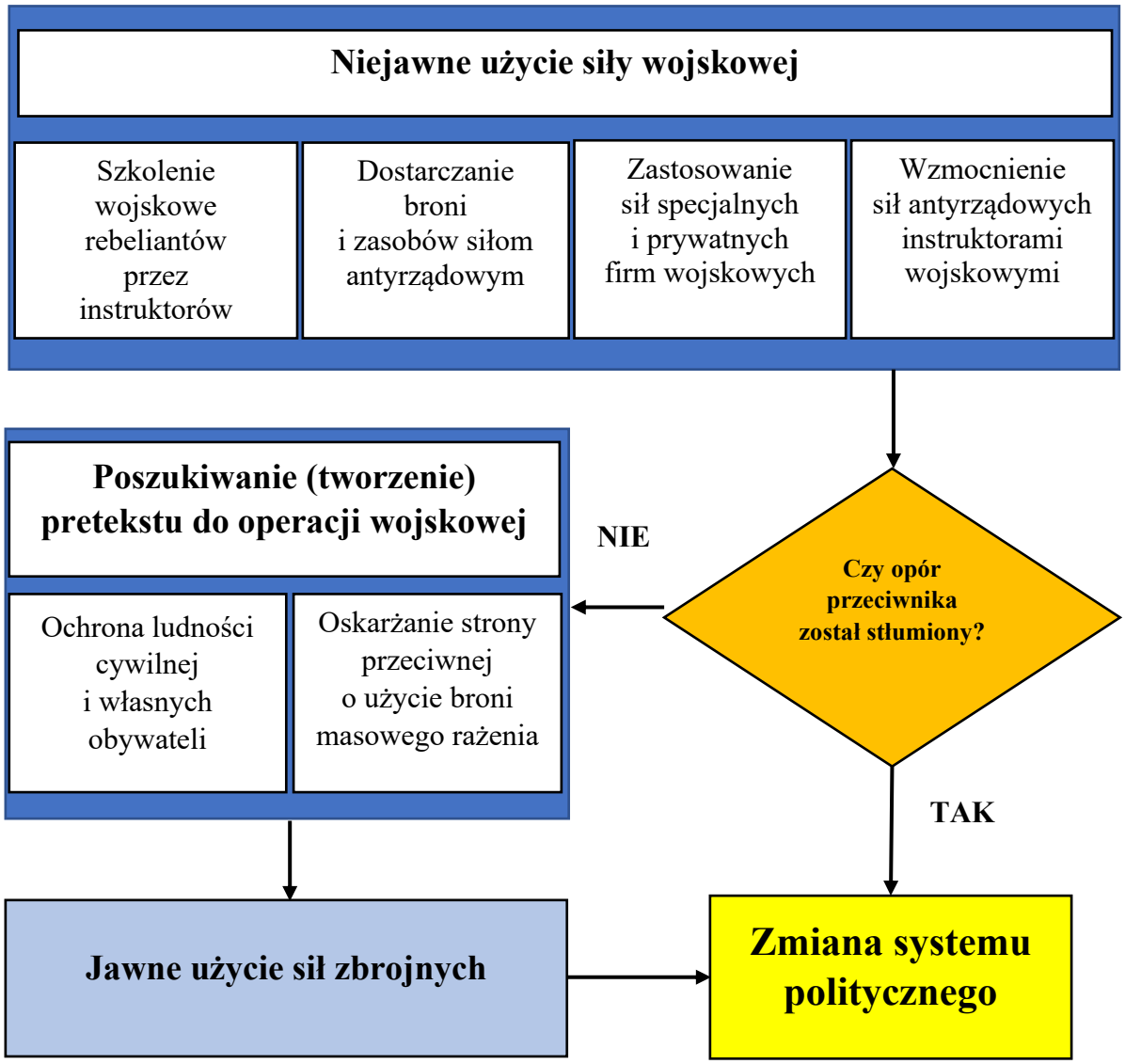

Rys. 5. Rola i sposób użycia sił zbrojnych według poglądów W. Gierasimowa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: C. K. Bartles, *Getting Gerasimov Right*, https://www.researchgate.net/publication/329933852_Getting_Gerasimov_Right, dostęp: 01.07.2022 r.

W opinii rosyjskich teoretyków celem wojny nie jest więc rozbicie sił zbrojnych przeciwnika i zajęcie jego terytorium, lecz złamanie woli oporu adwersarza poprzez systematyczną erozję wrogiego państwa. Zdaniem Szefa Sztabu Generalnego FR aby to osiągnąć, niezbędne jest użycie narzędzi środków z arsenału wojny informacyjnej i psychologicznej. Dla Federacji Rosyjskiej, jako spadkobierczyni Związku Radzieckiego, takie metody nie są niczym nowym. Dezinformacja, akty szpiegostwa, manipulowanie społeczeństwami, dywersja, akty terroru (skrytobójstwa), działania nieregularne (tzw. wywiad aktywny) na trwałe weszły do arsenału wykorzystywanego przez Rosjan nie tylko wobec

przeciwników politycznych, lecz także przeciwko państwom sąsiednim i wszystkim tym, które sklasyfikowano jako wrogie[325].

Kolejnymi rosyjskimi uczonymi, którzy prowadzili badania nad istotą wojny nowej generacji i roli w niej sił zbrojnych byli płk Siergiej Czekinow i gen. Siergiej Bogdanow. Na podstawie przeprowadzonych badań, a w szczególności analizując interwencję USA w Iraku w 2003 roku, doszli do wniosku, że wojny XXI wieku będą wojnami nowych technologii, co wymusi odejście od działań zbrojnych dużych i ociężałych jednostek wojsk lądowych na rzecz wysoce wyspecjalizowanych modyfikowanych struktur dobieranych do celu operacji[326]. W wojnie nowego typu ze względu na jej bezkontaktowy charakter, nie sposób będzie wyróżnić linii frontu i rozgraniczenia między walczącymi stronami, co sprawi, że wojna stanie się nielinearna. Cele polityczne i strategiczne będą realizowane za pomocą elastycznego i selektywnego wykorzystania dostępnych najnowocześniejszych środków walki zapewniających zintegrowane działanie systemów rozpoznania, rażenia oraz wsparcia działań zbrojnych[327].

S. Czekinow i S. Bogdanow stawiają tezę, że siły zbrojne, aby osiągnąć swoje cele, muszą zdecydowanie porzucić sztywne kanony współczesnej sztuki wojskowej i być w gotowości do skutecznego zastosowania działań pośrednich i asymetrycznych[328]. W opinii rosyjskich naukowców działania asymetryczne będą szeroko stosowane w celu zniwelowania przewagi przeciwnika, poprzez kombinację kampanii politycznych, ekonomicznych, informacyjnych, technologicznych i ekologicznych w formie działań niebezpośrednich[329]. Według S. Czekinowa i S. Bogdanowa operacje asymetryczne w sferze wojskowej mogą obejmować: realizację środków wywołujących u strony przeciwnej obawy dotyczące zamiarów i kroków odwetowych Federacji Rosyjskiej; demonstracje gotowości i zdolności zgrupowania wojsk SZ FR do odparcia inwazji ze skutkami nie do przyjęcia dla przeciwnika; operacje wojsk (sił) odstraszania, które przewidują zagrożenie zaatakowania krytycznych obiektów wojskowych i cywilnych mających znaczenie strategicznie[330]. Rosyjscy uczeni, podobnie jak twórca teorii wojny buntowniczej J. Messner uważają, że nowa generacja działań wojennych

[325] A. Krzak, *Wojny przyszłości po rosyjsku – wojna hybrydowa, informacyjna i psychologiczna na tle konfliktu ukraińskiego*, Przegląd bezpieczeństwa wewnętrznego 18/18, s. 26.
[326] S. G. Chekinov, S. A. Bogdanov, *The Nature and Content of a New-Generation War*, s 15, https://www.usni.org/sites/default/files/inline-files/Chekinov-Bogdanov%20Miltary%20Thought%202013.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
[327] Ibidem, s. 14.
[328] T. L. Thomas, *Russian Forecasts of Future War*, s. 87 , https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MJ-19/Thomas-Russian-Forecast.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
[329] S. G. Chekinov, S.A. Bogdanov, *The Nature and Content of a New-Generation War…*, op. cit., s. 16.
[330] С. Г. Чекинов, С. А. Богданов, *Асимметричные действия по обеспечению военной безопасности России*, Военная мысль No. 3/2010, s. 21.

będzie zdominowana przez działania informacyjne i psychologiczne, które będą miały na celu uzyskanie dominującej kontroli nad potencjałem polityczno-wojskowo-gospodarczym przeciwnika oraz osłabienie morale i woli walki społeczeństwa, aby opór był bezcelowy. W tym celu możliwe jest użycie przez agresora wszelkich dostępnych środków oddziaływania (dezinformacja, propaganda, walka w cyberprzestrzeni).

Rosyjscy uczeni stawiają tezę, że decydujące bitwy w wojnach nowej generacji będą toczyć się w środowisku informacyjnym, w którym w konfrontację z przeciwnikiem będą zaangażowane nie tylko siły zbrojne, ale także inne podmioty takie jak: środki masowego przekazu, organizacje religijne, instytucje kulturalne, organizacje pozarządowe, itp. Korzystając z najnowszych technologii, poprzez skoordynowany, rozproszony, a przez to trudny do wykrycia atak mogą zadać niszczące punktowe ciosy w system społeczny kraju[331]. S. Czekinow i S. Bogdanow oceniają, że nietradycyjne formy walki zbrojnej będą wykorzystywane do wywoływania trzęsień ziemi, tajfunów, obfitych opadów deszczu i innych katastrof trwających na tyle długo, aby zniszczyć gospodarkę i pogorszyć sytuację społeczno-psychologiczną w krajach objętych konfliktem[332]. Wojna nowej generacji wymaga długotrwałego planowania, w czasie którego należy przedsięwziąć wszelkie środki umożliwiające z jednej strony ukryć własne zamiary, z drugiej pozwalające wprowadzić przeciwnika w błąd co do miejsca, czasu i charakteru zaplanowanych działań.

W celu rozbicia integralności NATO oraz zastraszenia jego państw członkowskich, Federacja Rosyjska kreuje zagrożenia niekinetyczne polegające na stosowaniu wyrafinowanych działań w cyberprzestrzeni, kampanii dezinformacyjnych, czy też działalności służb specjalnych. Ocenia się że, Federacja Rosyjska posiada bardzo duże zdolności w działaniach w cyberprzestrzeni i jest w stanie zagrozić państwom NATO[333]. Ataki cybernetyczne mogą być prowadzone z dowolnego miejsca na świecie i na dowolnego przeciwnika, tak więc idealnie wpisują się w teorię wojny buntowniczej, która zakłada brak występowania klasycznej linii frontu.

Wiosną 2007 roku rosyjscy hakerzy przeprowadzili serię ataków typu *Denial of Service* (DoS) na estońskie organizacje sektora publicznego i prywatnego[334]. W wyniku

[331] S.G. Chekinov, S.A. Bogdanov, *The Nature and Content of a New-Generation War…*, op. cit., s. 17.
[332] Ibidem, s. 14.
[333] M. Kucharczyk, *Wojna z Rosją już trwa*, https://tvn24.pl/magazyn-tvn24/wojna-z-rosja-juz-trwa,45,1022, dostęp: 16.12.2022 r.
[334] Ataki były częścią szerszego konfliktu politycznego między Estonią a Rosją o przeniesienie pomnika z czasów sowieckich w Tallinie. Impulsem do tego wydarzenia była decyzja rządu estońskiego o przeniesieniu pomnika żołnierzy radzieckich z ruchliwego skrzyżowania w centrum Tallina na pobliski cmentarz wojskowy. Pomnik przedstawiający radzieckiego żołnierza został pierwotnie wzniesiony w 1947 roku w miejscu pochówku żołnierzy radzieckich, którzy zginęli podczas zdobywania Tallina w czasie wojny światowej. Od tego czasu pomnik rozwinął

skoordynowanych cyberataków, trwających w sumie 22 dni, doszło do zablokowania stron internetowych parlamentu, ministerstw obrony i sprawiedliwości, partii politycznych, policji, banków, gazet, a nawet szkół publicznych[335]. Atak wyrządził tak ogromne szkody, że prezydent Estonii Thomas Hendrik Ilves stwierdził, iż atak ten mógł wpłynąć na funkcjonowanie państwa[336], a według izraelskiego eksperta ds. bezpieczeństwa Gadi Evrona „za pomocą cyberbomby Estonia została niemal zepchnięta do epoki kamiennej"[337].

Kolejnym przykładem skutecznego obezwładnienia światowych systemów teleinformatycznych był przeprowadzony w czerwcu 2017 roku atak za pomocą złośliwego oprogramowania NotPetya. W jego wyniku początkowo zablokowano systemy teleinformatyczne na Ukrainie, po czym wirus zainfekował systemy komputerowe w 64 krajach, w szczególności firmy logistyczne, instytucje publiczne, operatorów sieci telekomunikacyjnych oraz korporacje finansowe[338]. Ocenia się, że wirus doprowadził do strat szacowanych na 10 mld dolarów[339]. Według specjalistów NotPetya była cybernetyczną formą „maskirowki" – taktycznego oszustwa – stosowanego w sowieckich operacji wojskowych, aby zmylić przeciwnika co do prawdziwego źródła i zamiaru ataku[340].

Jednym z kluczowych elementów koncepcji J. Messnera jest doprowadzenie do niezadowolenia dużych grup społecznych oraz skłócenia elit politycznych. Rosjanie dążą do wywołania napięć społecznych poprzez ingerencję w wewnętrzne sprawy państw NATO, czego dobitnym przykładem są próby wpływu na wyniki wyborów prezydenckich w USA w 2016 roku, we Francji w 2017 roku, jak i na referendum dotyczące „Brexitu" w Wielkiej Brytanii w 2016 roku[341]. Według byłego dyrektora FBI Jamesa Comeya, Federacja Rosyjska odniosła ogromny sukces, gdyż w trakcie kampanii wyborczej w Stanach Zjednoczonych była w stanie

---

dwie bardzo różne tożsamości. Dla miejscowej mniejszości rosyjskiej reprezentuje on „wyzwoliciela", natomiast dla Estończyków –„ciemiężyciela".

[335] R. Ottis, *Analysis of the 2007 Cyber Attacks Against Estonia from the Information Warfare Perspective*, s. 2, https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/Ottis2008_AnalysisOf2007FromTheInformationWarfarePerspective.pdf, dostęp: 16.12.2022 r.

[336] *Prezydent Ilves dla Cyberdefence24: Rosyjski atak na Estonię był samobójczą bramką*, https://cyberdefence24.pl/prezydent-ilves-dla-cyberdefence24-rosyjski-atak-na-estonie-byl-samobojcza-bramka, dostęp: 16.12.2022 r.

[337] G. Evron, *Authoritatively, Who Was Behind The Estonian Attacks?*, s. 5, https://cyber-peace.org/wp-content/uploads/2016/11/Authoritatively-Who-Was-Behind-The-Estonian-Attacks_.pdf, dostęp: 16.12.2022 r.

[338] A. Polyakova, S. P. Boyer, *The Future Of Political Warfare: Russia, The West, And The Coming Age Of Global Digital Competition*, s. 14, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/03/fp_20180316_future_political_warfare.pdf, dostęp: 16.12.2022 r.

[339] *History of Cyber Warfare and the Top 5 Most Notorious Attacks*, https://www.fortinet.com/resources/cyberglossary/most-notorious-attacks-in-the-history-of-cyber-warfare, dostęp: 16.12.2022 r.

[340] M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., s. 98.

[341] A. Kozioł, *Znaczenie ataków cybernetycznych w strategii Rosji*, https://www.pism.pl/publikacje/znaczenie-atakow-cybernetycznych-w-strategii-rosji, dostęp: 16.12.2022 r.

wprowadzić chaos, podziały i niezgodę wśród amerykańskiego społeczeństwa[342]. W czasie wyborów do niemieckiego Bundestagu w 2017 roku Federacja Rosyjska, za pomocą tzw. trolli[343] i sponsorowanych przez siebie mediów, promowała dezinformację dostosowaną do potrzeb skrajnych wyborców, co zapewniło niespotykany sukces wyborczy niemieckiej ultraprawicy[344]. Federacja Rosyjska podejrzewana jest o nielegalne finansowanie partii Alternatywa dla Niemiec (AfD), która określana jest przez swoich przeciwników politycznych „przedłużonym ramieniem Putina w Bundestagu"[345].

W kontekście pojęcia dezinformacji Jolanta Darczewska podkreśla, że rosyjskie podejście ma wymiar strategiczny i złożony, a samo pojęcie odnosi się do różnych metod wykorzystywanych w przestrzeni fizycznej i informacyjnej, służących realizacji długoterminowych celów polityki Kremla[346]. Analizując dokumenty doktrynalne Federacji Rosyjskiej dotyczące bezpieczeństwa informacyjnego[347] można postawić tezę, że poprzez silne zdolności ofensywne państwa w zakresie działań dezinformacyjnych, Federacja Rosyjska destabilizuje środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego[348]. Rosyjskie działania mają na celu podważenie skuteczności i spójności Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz doprowadzenie do utraty legitymizacji Zachodu jako siły stojącej na straży globalnego porządku opartego na demokratycznych zasadach[349].

Jednym z przykładów wykreowanej narracji, która miała na celu zantagonizowanie państw członkowskich była informacja z lutego 2017 roku, kiedy to niemieccy żołnierze

---

[342] H. Duchess, M. A. Lusted, *Russian Hacking in American Elections*, Essential Library 2018, s. 98.

[343] Troll internetowy to anonimowa osoba, której opinie krążą po sieci i budzą emocje odbiorcy, bombardując przygotowanymi treściami w odpowiednim momencie. Troll ma za zadanie wprowadzać do szerszej dyskusji perswazyjne opinie i tezy obliczone na zmianę kierunku myślenia odbiorców. Trzeba przy tym podkreślić, że są one raczej niejednoznaczne, rzadko opierają się też na faktach. Federacja Rosyjska prowadzi w tym zakresie niemal zinstytucjonalizowaną działalność, której podstawą jest Agencja Badań Internetowych w Sankt Petersburgu, znana także pod nazwą „trolle z Ongino" czy „rosyjska farma trolli". P. Staniurski, *Trolling, fake news, infotainment. Rola mediów społecznościowych w prowadzeniu wojny informacyjnej na przykładzie działań podejmowanych w tym obszarze przez Federację Rosyjską* [w:] D. Boćkowski, E. Dąbrowska-Prokopowska, P. Goryń, K. Goryń, *Dezinformacja – Inspiracja – Społeczeństwo. Social Cybersecurity*, Białystok 2022, s. 55.

[344] A. Kruglashov, S. Shvydiuk, *Hybrydowe zagrożenia dla demokracji. Wybrane przykłady zewnętrznej ingerencji Rosji w wybory*, *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne* Vol 6, No 2 (2020), Lublin 2020, s. 86.

[345] *FAZ: Konkretny dowód na powiązania AfD z Rosją*, https://www.dw.com/pl/faz-konkretny-dow%C3%B3d-na-powi%C4%85zania-afd-z-rosj%C4%85/a-43878442, dostęp: 16.12.2022 r.

[346] J. Darczewska, *Dezinformacja – rosyjska broń strategiczna*, https://rcb.gov.pl/dezinformacja-rosyjska-bronstrategiczna/, dostęp: 16.12.2022 r.

[347] *Указ Президента Российской Федерации от 05.12.2016 № 646 "Об утверждении Доктрины информационной безопасности Российской Федерации"*, http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201612060002, dostęp: 16.12.2022 r.

[348] *Cele Federacji Rosyjskiej w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego na podstawie zapisów rosyjskich dokumentów strategicznych*, https://ine.org.pl/cele-fr-w-zakresie-bezpieczenstwa-informacyjnego-na-podstawie-zapisow-rosyjskich-dokumentow-strategicznych/, dostęp: 16.12.2022 r.

[349] C. Stelzenmüller, *The impact of Russian Interference on Germany's 2017 Elections*, https://www.brookings.edu/testimonies/the-impact-of-russian-interference-on-germanys-2017-elections/, dostęp: 16.12.2022 r.

stacjonujący na Litwie w ramach tzw. Wzmocnionej Wysuniętej Obecność NATO (*eFP – enhanced Forward Presence*), mieli rzekomo dokonać gwałtu na młodej kobiecie. Informacja okazała się nieprawdziwa, a incydent został zakwalifikowany jako propagandowy atak, obliczony na zdyskredytowanie oddziałów Bundeswehry za pomocą tak zwanych *fake news*[350]. W kwietniu 2020 roku przeprowadzono złożoną operację informacyjną przeciwko Polsce. Bazując na własnym fake newsie, opublikowano spreparowaną informację sugerującą, że Polska zamierza dokonać aneksji obwodu królewieckiego[351]. Następnie rozpowszechniono opinie wzywające do zorganizowania na Suwalszczyźnie referendum w sprawie przyłączenia tego regionu do Federacji Rosyjskiej. Towarzyszyły temu agresywne tezy propagandowe, według których Suwalszczyzna ma związki historyczne z Federacją Rosyjską i Białorusią, a jej mieszkańcy są „zmęczeni polskim totalitaryzmem"[352]. Powyższe działania, będące de facto próbą oskarżenia Polski o chęć wywołania wojny z Federacją Rosyjską, miały na celu zakwestionowanie statusu państwowego regionu kluczowego dla bezpieczeństwa NATO i wschodniej flanki Sojuszu, jakim jest tzw. przesmyk suwalski. To tędy przebiega bowiem połączenie lądowe między państwami bałtyckimi a Europą Środkową i Zachodnią. Opisana powyżej prowokacja o charakterze informacyjnym – fake news dotyczący Polski i obwodu królewieckiego, a potem podważanie integralności RP – była próbą ukazania Polski jako nieobliczalnego kraju, który może zagrozić całemu NATO[353].

Oceniając ówczesne działania dezinformacyjne Federacji Rosyjskiej w kontekście aneksji Krymu w 2014 roku należy stwierdzić, że odniosły one ogromny sukces. Według sondażu z listopada 2014 roku blisko 40 % Niemców popierało aneksję Krymu[354]. Prezydent Francji François Hollande w 2015 roku powiedział, że jest zwolennikiem przyznania znaczącej autonomii separatystom we wschodniej Ukrainie[355], z kolei kandydatka na prezydenta Francji Marine Le Pen zapewniła w wywiadzie dla telewizji Russia Today France, że w przypadku swojej wygranej w wyborach prezydenckich w 2017 roku, Francja uzna Krym jako terytorium

[350] *Celowa kampania szkalująca Bundeswehrę*, https://www.dw.com/pl/celowa-kampania-szkaluj%C4%85ca-bundeswehr%C4%99/a-37609179, dostęp: 16.12.2022 r.
[351] https://twitter.com/stzaryn/status/1247886282165903362, dostęp: 16.12.2022 r.
[352] *Polska na celowniku dezinformacji*, https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/polska-na-celowniku-dezinformacji, dostęp: 16.12.2022 r.
[353] Ibidem.
[354] *Aneksja Krymu. Blisko 40 proc. Niemców popiera działania Kremla*, https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/aneksja-krymu-blisko-40-proc-niemcow,9,0,1664265.html, dostęp: 16.12.2022 r.
[355] O. Mitrofanova, *Polityka Francji i Niemiec wobec niepodległej Ukrainy. Wokół stabilizacji i bezpieczeństwa*, Roczniki Nauk Społecznych, Tom 13 (49) , numer 2 - 2021, Lublin 2021 , s. 116.

należące do Federacji Rosyjskiej[356]. Wobec powyższych działań ocenia się, że rosyjskie działania w obszarze dezinformacji były poważnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa NATO.

Rosyjska dezinformacja przybrała na sile w związku z inwazją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 roku. Atak na Ukrainę nazwany został „specjalną operacją wojskową", która ma na celu „denazyfikację" i „demilitaryzację" sąsiada oraz ochronę ludności rosyjskojęzycznej w Donbasie przed ludobójstwem dokonywanym przez Ukraińców[357]. Strategia ta miała na celu zanegowanie faktu istnienia wojny, co idealnie wpisywało się w koncepcję Messnera, który w ramach wojny buntowniczych wskazywał na proces zacierania się różnic między stanem pokoju i stanem wojny[358]. Oprócz Ukrainy, Federacja Rosyjska kieruje swoje działania także do członków NATO, w szczególności do państw wschodniej flanki, aby zaprzestały wsparcia udzielanego Ukrainie. Z jednej strony, Federacja Rosyjska przedstawia Ukrainę jako państwo upadłe, które nie jest w stanie obronić swoich obywateli bez pomocy NATO, z drugiej zaś jawnie grozi państwom członkowskim Sojuszu, co ma osłabić determinację ich rządów do udzielania pomocy Ukrainie[359]. Według Rosjan pragnieniem Sojuszu Północnoatlantyckiego jest eskalacja konfliktu z Federacją Rosyjską, a pod adresem konkretnych państw padają oskarżenia o dążenie do otwartej wojny. Według badania przeprowadzonego przez niemieckie Centrum Monitorowania, Analiz i Strategii (Cemas) 30% respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że „NATO tak długo prowokowało Rosję, że została zmuszona do rozpoczęcia wojny"[360].

Dodatkowo rosyjskim działaniom dezinformacyjnym skierowanym przeciwko Ukrainie towarzyszą insynuacje jakoby na jej terenie znajdowały się natowskie laboratoria broni chemicznej i biologicznej. Sojusz jest oskarżany o eskalację napięcia oraz złamanie postanowień aktu NATO-Rosja z 1997 roku o nierozmieszczanie znaczących sił w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Wszystkie te działania mają na celu wprowadzenie w błąd opinii publicznej, co do faktu kto jest agresorem oraz uzasadnienie swoich ofensywnych działań

---

[356] *„Przyjaciółka Putina" obiecuje: jak wygram, Francja uzna, że Krym jest rosyjski*, https://tvn24.pl/swiat/przyjaciolka-putina-obiecuje-jak-wygram-francja-uzna-ze-krym-jest-rosyjski-ra645477, dostęp: 16.12.2022 r.

[357] *Putin mówi o „denazyfikacji i demilitaryzacji". Historyk: to bezczelna bzdura*, https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2908009,Putin-mowi-o-denazyfikacji-i-demilitaryzacji-Historyk-to-bezczelna-bzdura, dostęp: 16.12.2022 r.

[358] L. Sykulski, *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych…*, op. cit., s. 104.

[359] *Miedwiediew grozi NATO. „To organizacja przestępcza, powinna się rozwiązać"*, https://www.tvp.info/64823842/wojna-na-ukrainie-byly-prezydent-rosji-dmitrij-miediediew-grozi-nato-to-organizacja-przestepcza-ktora-powinna-sie-rozwiazac, dostęp: 16.12.2022 r.

[360] *Teorie spiskowe nt. wojny w Ukrainie. Niemiecka opinia publiczna coraz bardziej podatna na rosyjską propagandę*, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1469581%2Cteorie-spiskowe-nt-wojny-w-ukrainie-niemiecka-opinia-publiczna-coraz, dostęp: 16.12.2022 r.

obroną rosyjskich wartości. Według specjalistów zajmujących się problematyką rosyjskiej dezinformacji długoterminowym celem rosyjskich władz jest zniechęcenie społeczeństw w państwach Sojuszu do dalszego wspierania Ukrainy, co w perspektywie amerykańskich wyborów prezydenckich w 2024 roku ma doprowadzić do całkowitej rezygnacji z natowskiego wsparcia Ukrainy, a tym samym jej porażki[361]. Skutki rosyjskiej propagandy mają na celu skłócenie państw członkowskich Sojuszu i wywołanie podziałów wewnątrz wspólnoty transatlantyckiej. Odwołując się do powyższych przykładów, należy stwierdzić, że dezinformacja Federacji Rosyjskiej często trafia na podatny grunt.

Poważnym zagrożeniem niekinetycznym dla Sojuszu Północnoatlantyckiego jest niekonwencjonalne użycie służb specjalnych Federacji Rosyjskiej. Rosjanie posiadają bardzo bogate doświadczenie i rozbudowany aparat państwowych służb zajmujących się bezpieczeństwem. Z uwagi na brak precyzyjnego zdefiniowania pojęcia „służby specjalne" w rosyjskich regulacjach prawnych utrudnione jest określenie jednoznacznego katalogu tego typu instytucji[362]. Jednakże na potrzeby dysertacji najbardziej interesująca będzie analiza działalności Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB), Służby Wywiadu Zagranicznego (SWR), Federalnej Służby Ochrony (FSO) oraz podległych pod Ministerstwo Obrony Narodowej FR – Zarządu Głównego Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR (GRU) oraz wojsk specjalnego przeznaczenia (Specnazu).

Celem powyższych służb jest w pierwszej kolejności zapewnienie bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa informacyjnego[363]. Według Piotra Żochowskiego, analityka Ośrodka Studiów Wschodnich, działalność rosyjskich służb specjalnych cechuje aktywność i ofensywny charakter działań[364]. Kazimierz Kraj również podkreśla ofensywną działalność rosyjskich służb, twierdząc, że inne podejście grozi nieuchronna porażką[365]. Uwypuklając miejsce i rolę rosyjskiego wywiadu (wojskowego i cywilnego) K. Kraj stawia tezę, że jest on nawet nie rodzajem wojsk, ale rodzajem sił zbrojnych, przez co ma możliwość samodzielnego wykonywania zadań w wymiarze strategicznym czy operacyjnym[366].

---

[361] F. Bryjka, *Rosyjska dezinformacja na temat ataku na Ukrainę*, Komentarz PISM nr 15/2022 z dnia 25 lutego 2022, https://www.pism.pl/publikacje/rosyjska-dezinformacja-na-temat-ataku-na-ukraine, dostęp: 19.12.2023 r.
[362] J. Darczewska, P. Żochowski*, Rola służb specjalnych w systemie politycznym Federacji Rosyjskie*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wydanie specjalne, Warszawa 2013, s. 23.
[363] *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации nr 646, art. 12, 30, 33*, http://www.scrf.gov.ru/security/information/document5/, dostęp: 16.12.2022 r.
[364] P. Żochowski, *Rosyjskie służby specjalne – ofensywność za wszelką cenę*, https://teologiapolityczna.pl/piotr-zochowski-rosyjskie-sluzby-specjalne-ofensywnosc-za-wszelka-cene-1, dostęp: 16.12.2022 r.
[365] K. Kraj, *Wywiad Zagraniczny i Zarząd Główny Sztabu Generalnego sił zbrojnych FR – partnerzy czy konkurenci?* [w:] M. Banasik (red*.) Rywalizacja Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa*, Warszawa 2020, s. 215.
[366] Ibidem, s. 226.

W kontekście rywalizacji z Sojuszem Północnoatlantyckim kluczowym obszarem aktywności rosyjskiego wywiadu są państwa europejskie oraz Stany Zjednoczone, a działania mają na celu osłabienie więzi transatlantyckich i wprowadzenie, znanej z koncepcji Messnera, teorii chaosu. Dobitnym przykładem jest tu nielegalna aneksja Krymu, kiedy w pierwszej fazie konfliktu, pojawiły się działania oficjalnie „niezidentyfikowanych" oddziałów o charakterze militarnym (tzw. „zielonych ludzików"), które korzystały po pierwsze z lokalnego, naturalnego wsparcia mniejszości etnicznych oraz zewnętrznego wsparcia informacyjnego, a także wielopoziomowej manipulacji społecznej realizowanej poprzez media (zarówno elektroniczne, jak i prasę i telewizję), obejmującej obszary ekonomiczne, społeczne, militarne.

Żołnierze specnazu oraz oficerowie wywiadu wspierając separatystów zajmowali budynki władz lokalnych, lotniska, ukraińskie bazy wojskowe oraz stacje telewizyjne, a także porywali przedstawicieli legalnie wybranych władz, dziennikarzy oraz dowódców jednostek wojskowych[367]. Rozpowszechniano tezę o rozpadzie państwa ukraińskiego, aby mieć pretekst do jawnego wkroczenia na terytorium Ukrainy w celu ochrony rosyjskojęzycznej ludności[368]. Prowadząc tego typu działania i rozszerzając je na wschodnią Ukrainę, doprowadzono do sytuacji, w której brak jest możliwości jednoznacznej odpowiedzi na powstałe zagrożenie. Działania te obejmujące swoim zasięgiem stosunkowo mały terytorialnie obszar Ukrainy, destabilizowały całe państwo oraz relacje w skali globalnej[369].

W ramach działalności wywiadowczej oficerowie rosyjskich służb specjalnych dążą do pozyskiwania wysokiej jakości informacji o Sojuszu Północnoatlantyckim poprzez infiltrację urzędów centralnych, administracji lokalnej, uczelni oraz zakładów produkcyjnych, które są odpowiedzialne za wytwarzanie sprzętu wykorzystywanego w celach militarnych[370]. Według byłego szefa placówki CIA w Moskwie Johna Siphera Federacja Rosyjska nadal ma więcej szpiegów na Zachodzie, niż Zachód w Rosji[371]. Jednym z przykładów aktywności szpiegowskiej Federacji Rosyjskiej jest działalność rosyjskiej agentki, która przez lata

[367] B. Pacek, *Wojna hybrydowa na Ukrainie…*, op. cit., s. 31-35.
[368] Z. Parafianowicz, M. Potocki, *Rosja stosuje na Ukrainie doktrynę Jewgienija Messnera?*, https://forsal.pl/artykuly/790678,rosja-stosuje-na-ukrainie-doktryne-jewgienija-messnera.html, dostęp: 16.12.2022 r.
[369] M. Pawlak, R. Wierzbiński, *Dysfunkcja organizacyjna w czasach wojny chaosu*, s. 3, https://www.academia.edu/14397060/Dysfunkcja_organizacyjna_w_czasach_wojny_chaosu, dostęp: 16.12.2022 r.
[370] Ł. Skonieczny, *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia* [w:] „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" (wydanie specjalne) 2015, s. 47.
[371] *Były szef placówki CIA w Moskwie: ktoś, prawdopodobnie USA, ma "kreta" w dyrekcji S*, https://tvn24.pl/swiat/rosyjski-wywiad-szpiedzy-usa-maja-kreta-w-moskwie-byly-szef-placowki-cia-o-swojej-teorii-6363457, dostęp: 28.12.2022 r.

infiltrowała personel kwatery głównej NATO w Neapolu oraz dowództwo VI Floty USA[372]. Na początku marca 2022 roku w Bułgarii zatrzymano bułgarskiego generała rezerwy, który od 2016 roku miał przekazywać stronie rosyjskiej niejawne informacje. Krajowa Agencja Kryminalna Słowacji (NAKA) również w marcu 2022 roku aresztowała pułkownika Pavla Buczkę, który od 2013 roku miał dostarczać Federacji Rosyjskiej dane związane z obronnością Słowacji, państw NATO oraz o Ukrainie, m.in. szczegóły operacji wojskowych, ćwiczeń i obrony przeciwlotniczej[373]. W grudniu 2022 roku w Niemczech aresztowano pracownika niemieckiego wywiadu zagranicznego (BND), który pracował dla rosyjskich służb[374].

Na podstawie wyżej wymienionych przykładów oraz analizy dokumentów należy stwierdzić, że Federacja Rosyjska kreuje szeroki wachlarz zagrożeń niekinetycznych dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. W swoich działaniach opiera się na teorii wojny nowej generacji, która ma swoje korzenie w koncepcji wojny buntowniczej Jewgienija Messnera. Rosyjski pogląd na nowoczesną wojnę opiera się na idei, że głównym przestrzenią walki jest umysł. W związku z tym ocenia się, że wojny nowej generacji będą miały w około 80% charakter informacyjny, 15% ekonomiczny i 5% militarny[375]. Doskonałe wykorzystanie miękkich narzędzi, tj. politycznych, dyplomatycznych i informacyjnych, prowadzi do większej skuteczności w zakresie odstraszania strategicznego, i dlatego narzędzia te mogą być traktowane na równi z bronią jądrową i konwencjonalną bronią precyzyjną[376].

Aby osiągnąć zamierzone cele, Federacja Rosyjska wykorzystuje szereg technik i metod. Dotychczasowe ofensywne działania w cyberprzestrzeni udowodniły duże zdolności Federacji Rosyjskiej w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii, a aktywność Rosjan w przestrzeni informacyjnej stanowi bez wątpienia wyzwanie dla zapewnienia bezpieczeństwa państw całego Sojuszu Północnoatlantyckiego. Federacja Rosyjska często koordynuje cyberataki z dezinformacją w sieci, co pozwala wzmocnić siłę ich oddziaływania na społeczeństwo. Instrumentarium niekinetyczne jest niezwykle szerokie i pozwala jej przeprowadzić dowolną operację informacyjno-psychologiczną w kilku krajach jednocześnie,

---

[372] B. Hlebowicz, *Rosyjska agentka przez lata infiltrowała personel bazy NATO w Neapolu. Dziś jest prostą urzędniczką z dwoma luksusowymi domami*, https://wyborcza.pl/7,75399,28834388,rosyjska-agentka-przez-lata-infiltrowala-personel-bazy-nato.html, dostęp: 28.12.2022 r.

[373] *Rosyjscy szpiedzy w Europie. Co wiemy o działalności agentów FSB, SWR i GRU?*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8601805,rosja-szpiedzy-szpiegostwo-agenci-fsb-swr-gru.html#bulgarski-general-slowacki-pulkownik, dostęp: 28.12.2022 r.

[374] P. Kmiecik, *Niemiecki agent wywiadu był rosyjskim szpiegiem. Został aresztowany*, https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-niemiecki-agent-wywiadu-byl-rosyjskim-szpiegiem-zostal-aresz,nId,6500539#crp_state=1, dostęp: 28.12.2022 r.

[375] *Assessing the Russian Military as an Instrument of Power*, https://www.mondialisation.ca/assessing-the-russian-military-as-an-instrument-of-power/5543016, dostęp: 01.07.2022 r.

[376] M. Banasik, *Armed forces as the Russian Federation's strategic tool*…, op. cit., s. 4.

co może prowadzić do osłabienia spoistości i jedności NATO. Należy zaznaczyć, że w dobie nowoczesnych technologii, gdzie granice są wirtualne, zagrożenia mogą być kreowane przeciwko każdemu z państw członkowskich, bez względu na fizyczną odległość od naturalnych granic Federacji Rosyjskiej.

Rosyjskie służby umiejętnie wykorzystują słabe punkty danego społeczeństwa. Stosując prowokacje, manipulacje, blef, kamuflaż czy fałszywe komunikaty, starają się zdestabilizować społeczeństwa, łącząc te działania z budowaniem negatywnego wizerunku obiektu atakowanego, dodatkowo stymulując napięcia w relacjach między kilkoma podmiotami polityki zagranicznej[377].

Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że instrumentarium niekinetyczne odgrywa znaczącą rolę w osiąganiu przez Federację Rosyjską jej celów strategicznych. W oparciu o koncepcję wojny nowej generacji Federacja Rosyjska za pomocą niemilitarnych form oddziaływania takich jak ataki w cyberprzestrzeni, działania dezinformacyjne, działania służb specjalnych oraz naciski dyplomatyczne wpływa na społeczeństwa poszczególnych państw członkowskich Paktu Północnoatlantyckiego, przez co dąży do osłabienia spójności Sojuszu, a w końcu do jego rozbicia. Podsumowując, należy stwierdzić, że rosyjskie działania niekinetyczne są jednymi z największych zagrożeń dla NATO, a w szczególności jego europejskich członków.

2.4. Zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia przeciwko Sojuszowi Północnoatlantyckiemu

Jednym z największych zagrożeń dla Sojuszu Północnoatlantyckiego pozostaje użycie przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia. Rosjanie modernizując swoje siły zbrojne, rozwijają także arsenał broni jądrowej, chemicznej oraz biologicznej. Należy podkreślić, że rozwijane środki są używane w praktyce nie tylko w celu udowodnienia swojej skuteczności, ale także przetestowania reakcji Sojuszu na te poważne zagrożenia. W marcu 2018 roku w Salisbury w Wielkiej Brytanii agenci rosyjskiego wywiadu GRU dokonali ataku chemicznego za pomocą środka paralityczno-drgawkowego *nowiczok* na byłego pułkownika rosyjskiego wywiadu wojskowego GRU i jednocześnie brytyjskiego szpiega Siergieja Skripala. W wyniku ataku ucierpiała także jego córka oraz angielski policjant. Atak ten formalnie można potraktować jako użycie BMR na terytorium traktowym Sojuszu. W trakcie trwającej wojny na

[377] M. Materek, *Operacja Ukraina. Kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu w latach 2013-2019*, Warszawa 2020, s. 133.

Ukrainie odnotowano przypadki użycia parzącego bojowego środka trującego luizyt do ataku na siły ukraińskie i ludność cywilną[378].

Jednak w ramach rywalizacji z Sojuszem Północnoatlantyckim kluczową znaczenie odgrywa broń jądrowa, która nadal stanowi podstawę rosyjskiego arsenału odstraszania[379]. Gdy w 2010 roku Federacja Rosyjska zaktualizowała swoją doktrynę wojskową, nie przewidywała ona wyraźnie wyprzedzającego użycia tej broni. Zamiast tego w doktrynie stwierdzono, że Federacja Rosyjska „zastrzega sobie prawo do użycia broni nuklearnej w odpowiedzi na użycie broni masowego rażenia przeciwko niej i (lub) jej sojusznikom, a także w przypadku agresji na Federację Rosyjską z użyciem broni konwencjonalnej, gdy zagrożone jest samo istnienie państwa"[380]. W porównaniu z wersją z 2000 roku, która dopuszczała użycie broni nuklearnej „w sytuacjach krytycznych dla bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej", zmiana ta wydawała się zawężać warunki użycia broni nuklearnej[381]. Zapisy „Doktryny Wojennej Federacji Rosyjskiej" z 2014 roku dotyczące użycia broni nuklearnej[382] pozostały w zasadzie takie same. Zakłada się, że: „broń ta będzie pozostawać istotnym czynnikiem powstrzymywania jądrowych konfliktów zbrojnych oraz konfliktów zbrojnych z zastosowaniem konwencjonalnych środków rażenia (wojny na dużą skalę, regionalnej wolny)"[383]. W doktrynie z 2014 roku nadal podkreśla się defensywny charakter prawa do użycia broni nuklearnej[384].

Na początku czerwca 2020 roku FR wydała nowy dokument zatytułowany „O podstawowych zasadach polityki państwowej Federacji Rosyjskiej w zakresie odstraszania nuklearnego", w którym przedstawiono zagrożenia i okoliczności mogące doprowadzić do użycia przez Federację Rosyjską broni nuklearnej[385]. Według rosyjskiego kierownictwa polityczno-wojskowego, rosyjska polityka odstraszania nuklearnego ma charakter defensywny, „jest ukierunkowana na utrzymanie potencjału sił nuklearnych na poziomie wystarczającym do

---

[378] *Rosjanie coraz częściej sięgają po broń chemiczną. Stawiają na luizyt*, https://tech.wp.pl/rosjanie-coraz-czesciej-siegaja-po-bron-chemiczna-stawiaja-na-szkodliwy-luizyt,6916333478906624a, dostęp: 19.12.2023 r.
[379] M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., s. 197.
[380] *„The Military Doctrine of the Russian Federation" approved by Russian Federation presidential edict on 5 February 2010…*, op. cit., pkt 22.
[381] N. Sokov, „The New, 2010 Russian Military Doctrine: The Nuclear Angle", Center for Nonproliferation Studies, Monterey 2010, https://nonproliferation.org/new-2010-russian-military-doctrine/, dostęp: 03.01.2023 r.
[382] Słownik Języka Polskiego dopuszcza zamienne użycie wyrażeń broń jądrowa oraz broń nuklearna, https://sjp.pwn.pl/sjp/bron-jadrowa-nuklearna;2446149.html, dostęp: 03.01.2023 r.
[383] *Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej*, pkt 16, s. 8, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/DoktrynaFederacjiRosyjskiej.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.
[384] *Ibidem*, pkt 27, s. 12.
[385] Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *On Basic Principles of State Policy of the Russian Federation*, Moscow 2020, https://archive.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/international_safety/disarmament/-/asset_publisher/rp0fiUBmANaH/content/id/4152094, dostęp: 03.01.2023 r.

odstraszania nuklearnego i gwarantuje ochronę suwerenności narodowej i integralności terytorialnej państwa oraz odstraszenie potencjalnego przeciwnika od agresji na Federację Rosyjską i/lub jej sojuszników”[386]. Podkreślono w nim, że Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej mogą zadać potencjalnemu przeciwnikowi „gwarantowane, nieakceptowalne szkody (...) w każdych okolicznościach”[387].

W dokumencie wymieniono szereg zagrożeń, przed którymi może stanąć Federacja Rosyjska oraz wskazano na okoliczności, w których władze FR mogą rozważyć użycie broni nuklearnej. Z treści dokumentu wynika, że Federacja Rosyjska może odpowiedzieć bronią nuklearną, gdy otrzyma „wiarygodne dane o wystrzeleniu rakiet balistycznych atakujących terytorium Federacji Rosyjskiej i/lub jej sojuszników” oraz w odpowiedzi na „użycie broni nuklearnej lub innych rodzajów broni masowego rażenia przez przeciwnika przeciwko Federacji Rosyjskiej i/lub jej sojusznikom”. Może również odpowiedzieć bronią nuklearną w następstwie „ataku przeciwnika na krytyczne obiekty rządowe lub wojskowe Federacji Rosyjskiej, których zakłócenie osłabiłoby działania reagowania sił jądrowych” oraz „agresji przeciwko Federacji Rosyjskiej z użyciem broni konwencjonalnej, gdy zagrożone jest samo istnienie państwa”[388].

Broń nuklearna jest powszechnie dzielona na dwie kategorie: strategiczną broń nuklearną, o większym zasięgu, mogącą przekraczać oceany i zagrażać rywalizującym supermocarstwom, oraz niestrategiczną broń nuklearną[389], która ma mniejsze możliwości i może pełnić bardziej ograniczoną funkcję.

Zdaniem zachodnich analityków wojskowych rosyjską myśl strategiczną charakteryzuje koncepcja prowadzenia wojny od eskalacji do deeskalacji[390]. Polegać ona ma na eskalacji konfliktu metodami konwencjonalnymi, a kiedy przybiera on niekorzystny charakter dąży się do jego deeskalacji poprzez ograniczone użycie taktycznej broni nuklearnej[391]. Jak zaznacza jednak Dave Johnson takie podejście może być mylące, gdyż nie

---

[386] A. F. Woolf, *Russia's Nuclear Weapons: Doctrine, Forces, and Modernization*, s. 5, Congressional Research Service, Waszyngton 2021, https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45861/16, dostęp: 03.01.2023 r.
[387] Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *On Basic…*, op. cit., pkt 10.
[388] Ibidem, pkt 19.
[389] W literaturze przedmiotu taktyczna broń nuklearna może być także określana mianem broni pola walki, broni teatru działań, broń nuklearnej krótkiego zasięgu i innymi. W dokumentach NATO pojawia się także termin substrategiczna broń nuklearna. P. Podvig, J. Serrat, *Lock them Up: Zero-deployed Non-strategic Nuclear Weapons in Europe,* s. 8, https://unidir.org/sites/default/files/publication/pdfs/lock-them-up-zero-deployed-non-strategic-nuclear-weapons-in-europe-en-675.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.
[390] M. Glantz, M. Yacoubian, *Is Russia Escalating to De-Escalate? https://www.usip.org/publications/2022/10/russia-escalating-de-escalate*, dostęp: 03.01.2023 r.
[391] S. Koziej, *Refleksje strategiczne o wojnie rosyjsko-ukraińskiej w 2022 roku*, https://koziej.pl/wp-content/uploads/2022/05/SEW-UW-Ukraina.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.

obejmuje w pełni podejścia Federacji Rosyjskiej, które należy rozumieć jako koncepcję strategicznego odstraszania, kontreskalacji i zakończenia wojny[392].

Należy jednak zauważyć, że w koncepcji prowadzenia konfrontacji z Sojuszem Północnoatlantyckim możliwe jest także ofensywne użycie broni nuklearnej przez Federację Rosyjską na różnych poziomach w celu osiągnięcia określonych efektów militarnych. Może to wynikać ze zmiany postawy kierownictwa polityczno-wojskowego Federacji Rosyjskiej, które ewoluowało w stronę osiągania zakładanych celów politycznych, także za pomocą broni nuklearnej[393]. Według *Doktryny Wojennej Federacji Rosyjskiej* zastrzega sobie ona prawo „do zastosowania broni jądrowej w odpowiedzi na wykorzystanie przeciwko niej i (lub) jej sojusznikom broni jądrowej i innych rodzajów broni masowego rażenia, jak również w przypadku agresji przeciwko Federacji Rosyjskiej z zastosowaniem broni konwencjonalnej jeśli zagrożone jest istnieje państwa"[394]. Jak zaznacza M. Banasik, ambicje Federacji Rosyjskiej dotyczące wykorzystania jej domniemanych i realnych korzyści z posiadanego obecnie i w przyszłości potencjału nuklearnego do osiągania celów politycznych są poważnym źródłem zagrożenia dla jej europejskich sąsiadów oraz NATO[395].

Rosyjska myśl strategiczna zakłada zatem użycie broni jądrowej w sposób dość elastyczny i trudny do zdefiniowania. Niektórzy specjaliści twierdzą jednak, że najważniejszym celem strategicznym Federacji Rosyjskiej jest unikanie wojny powszechnej, w tym strategicznej wymiany nuklearnej[396]. Ocena dokumentów normatywnych oraz wnioski z prób użycia broni nuklearnej pozwalają zgodzić się z tezą M. Banasika, że Federacja Rosyjska może pierwsza wykonać ograniczone uderzenie nuklearne, które niektórzy określają jako strategię przechodzenia od eskalacji do deeskalacji[397]. Ocenia się, że Federacja Rosyjska może nawet zastosować nuklearne uderzenie demonstracyjne na początku konfliktu, aby zastraszyć rządy państw członkowskich NATO i umocnić swoje zdobycze terytorialne[398]. Ogromne

[392] D. Johnson, *Russia's Conventional Precision Strike Capabilities, Regional Crises, and Nuclear Thresholds*, Livermore Papers on Global Security No. 3, Lawrence Livermore National Laboratory Center for Global Security Research, 2018, s. 13, https://cgsr.llnl.gov/content/assets/docs/Precision-Strike-Capabilities-report-v3-7.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.
[393] М. Сучков, *Будущее войны*, Mockba 2019, s. 14, https://ru.valdaiclub.com/a/reports/budushchee-voyny/?sphrase_id=289164, dostęp: 03.01.2023 r.
[394] *Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., p. 27, s. 12.
[395] M. Banasik, *Zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego wynikające ze strategii nuklearnej Federacji Rosyjskiej* [w:] M. Banasik, A. Rogozińska (red.), *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2020, s. 31.
[396] D. Johnson, *Russia's Conventional Precision Strike Capabilities, Regional Crises…,* op. cit., s. 13.
[397] M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., s. 186.
[398] P. K. Davis, J. M. Gilmore, D. R. Frelinger, E. Geist, Ch. K. Gilmore, J. Oberholtzer, D. C. Tarraf, *Exploring the Role Nuclear Weapons Could Play in Deterring Russian Threats to the Baltic States*, RAND Corporation, Santa Monica 2019, s. 28,

doświadczenie Federacji Rosyjskiej w zakresie budowy i wprowadzania do służby nowych typów broni nuklearnej oraz zaangażowanie ich w czasie ćwiczeń wojskowych, zwłaszcza w ramach serii Zapad, pozwala postawić tezę, iż Federacja Rosyjska jest w stanie użyć broni nuklearnej wobec państw należących do Sojuszu Północnoatlantyckiego, aby zmusić je do określonego zachowania lub je zastraszyć[399]. Innym wariantem może być sytuacja, kiedy w wyniku niekorzystnego rozwoju sytuacji w konflikcie z NATO, Federacja Rosyjska mogłaby skłonić jej przeciwników, w tym Stany Zjednoczone i ich sojuszników, do wycofania się z pola walki[400].

W celu ukazania potencjału, możliwego zakresu użycia oraz operacyjnych zdolności broni masowego rażenia, zasadne wydaje się omówienie strategicznej triady nuklearnej Federacji Rosyjskiej. Składa się ona z: Wojsk Rakietowych Przeznaczenia Strategicznego (RWSN)[401], wyposażonych w międzykontynentalne pociski balistyczne; strategicznego lotnictwa bombowego (komponentu Sił Powietrzno-Kosmicznych); oraz strategicznych okrętów podwodnych o napędzie atomowym (Marynarka Wojenna). Federacja Rosyjska dysponuje największym zasobem broni nuklearnej spośród wszystkich państw posiadających dostęp do arsenału nuklearnego. Obecnie szacuje się, że Federacja Rosyjska posiada łącznie 5 977 głowic, z czego 4 477 jest wciąż aktywnych. Ostatnie dane dotyczące układu Nowy START[402] pokazały, że z tych 4 477 operacyjnych głowic 1 458 to strategiczne głowice nuklearne (poniżej pułapu uzgodnionego w układzie Nowy START)[403]. Federacja Rosyjska modernizuje wszystkie części swojej triady nuklearnej, aby nadal odgrywać rolę mocarstwa światowego i móc oddziaływać na architekturę bezpieczeństwa międzynarodowego. W grudniu 2021 roku rosyjski minister obrony S. Szojgu poinformował, że udział nowoczesnej broni w rosyjskiej triadzie nuklearnej wyniósł 89 %[404].

---

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2700/RR2781/RAND_RR2781.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.

[399] M. Banasik, *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej…*, op. cit., s. 199-200.

[400] A. F. Woolf, *Russia's Nuclear Weapons: Doctrine, Forces, and Modernization*…, op. cit., s. 6.

[401] RWSN posiadają status samodzielnego rodzaju wojsk SZ FR.

[402] Podpisany w 2010 r. układ Nowy START to obecnie jedyne porozumienie, które ogranicza wielkość strategicznych sił nuklearnych USA i Rosji – państw posiadających łącznie ok. 90% wszystkich głowic jądrowych na świecie. Dotyczy broni o zasięgu międzykontynentalnym i pozwala każdej ze stron na posiadanie łącznie 700 rozmieszczonych (będących w gotowości bojowej) ciężkich bombowców oraz pocisków balistycznych wystrzeliwanych z lądu i okrętów podwodnych. Systemy te mogą być uzbrojone łącznie w 1550 głowic. Układ zobowiązuje też strony do wymiany informacji nt. arsenałów strategicznych i przyjmowania weryfikujących je inspekcji. A. Kacprzyk, *Przedłużenie obowiązywania układu Nowy START*, https://pism.pl/publikacje/Przedluzenie_obowiazywania_ukladu_Nowy_START, dostęp: 03.01.2023 r.

[403] C. Mills, *Nuclear weapons at a glance: Russia*, s. 14, Commons Library Research Briefing, 29 March 2022, https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9091/CBP-9091.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.

[404] *Расширенное заседание коллегии Минобороны*, http://kremlin.ru/events/president/news/67402, dostęp: 03.01.2023 r.

RWSN składa się z trzech armii rakietowych, zorganizowanych w 12 dywizji rakietowych rozmieszczonych na całym terytorium Federacji Rosyjskiej, od Wypołzowa na zachodzie kraju po Irkuck we wschodniej Syberii. Dysponują 310 międzykontynentalnymi pociskami balistycznymi (ICBM), które łącznie mogą przenosić 1 189 głowic[405]. Państwowy Program Uzbrojenia (PPU) na lata 2011–2020 zakładał wejście do służby międzykontynentalnych rakiet balistycznych RS-24 Jars (SS-29), RS-26 Rubież (SS-X-31) i RS-28 Sarmat (SS-X-30)[406] oraz powrót do planów rozwoju kolejowej wyrzutni międzykontynentalnych rakiet balistycznych Barguzin, jednakże w 2018 roku z PPU 2011–2020 wykluczono projekty RS-26 Rubież oraz Barguzin[407]. W 2024 r. RWSN miały osiągnąć 100 % udziału nowoczesnej broni[408].

Ogromne zagrożenie dla Sojuszu Północnoatlantyckiego stwarzają okręty podwodne zdolne do przenoszenia pocisków atomowych. Najważniejszym programem podwodnym jest budowa strategicznych jednostek projektu 955A (09552) Boriej-A. Od 16 czerwca 2020 roku w MW FR służy pierwszy z nich – K-549 Kniaź Władimir. Dołączył on do trójki okrętów pierwszej serii 955 (09551) Boriej[409]. Ogromne obawy wśród państw NATO wzbudza zwodowany 23 kwietnia 2019 roku okręt K-329 Biełgorod, który jest zdolny do przenoszenia wielkogabarytowych torped z napędem jądrowym 2M39 Posejdon[410]. Jak podkreśla była

[405] M. Szopa, *Armie Świata: Potencjał nuklearny Rosji*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/armie-swiata-rosyjskie-wojska-rakietowe-przeznaczenia-strategicznego, dostęp: 03.01.2023 r.

[406] Flagowym projektem modernizacyjnym RWSN pozostaje zastąpienie przestarzałych pocisków RS-20 Wojewoda (SS-18 Satan), które do służby weszły w latach 70. XX w., na RS-28 Sarmat (SS-X-30). Ważący 100 ton Sarmat ma mieć możliwość przenoszenia 10-15 głowic jądrowych lub głowic Awangard, a jego maksymalny zasięg ma wynosić 16–18 tys. km. Ocenia się, że Sarmat ma możliwość dotarcia prędkością ponaddźwiękową do miast Europy Zachodniej i tych znajdujących się wzdłuż wybrzeży Ameryki Północnej. Szacuje się, że nowa rosyjski pocisk jest wystarczająco silna aby zmieść z powierzchni ziemi obszary lądowe wielkości stanu Teksas lub Francji, a obrona przeciwrakietowa przeciwnika nie będzie w stanie wykryć i zneutralizować Sarmata. Rosyjski RS-28 Sarmat, pocisk manewrujący i podwodny dron Status-6 - nowy wyścig zbrojeń?, https://geekweek.interia.pl/raporty/raport-wojna-przyszlosci/wiadomosci/news-rosyjski-rs-28-sarmat-pocisk-manewrujacy-i-podwodny-dron-sta,nId,2552095, dostęp: 03.01.2023 r.

[407] A. M. Dyner, *Ocena programu przezbrojenia rosyjskich sił zbrojnych…*, op. cit., s. 20.

[408] Ibidem, s. 20-21.

[409] Obecnie trwa budowa czterech Boriejów-A: Kniazia Olega, Gienieralissimusa Suworowa, Imperatora Aleksandra III i Kniazia Pożarskiego. T. Grotnik, *Rosja: nadciągają nowe atomowe okręty podwodne*, https://zbiam.pl/rosja-nadciagaja-nowe-atomowe-okrety-podwodne/, dostęp: 03.11.2022 r.

[410] Mierzący ponad 184 metry Biełgorod jest najdłuższym okrętem podwodnym świata, dłuższym od okrętów podwodnych US Navy Ohio z rakietami balistycznymi i kierowanymi, które mierzą 171 metrów[410]. Ocenia się, że Biełgorod jest w stanie zabrać sześć torped typu stealth Posejdon. Torpedy te mają długość 20 m, średnicę 1,8 m, masę ok. 100 ton, a zasięg wynieść ma 10 000 km. Mogą przenosić głowicę jądrową o mocy 2 megaton, a ich zadaniem będą ataki na infrastrukturę przybrzeżną. Według amerykańskiego byłego asystenta sekretarza stanu ds. bezpieczeństwa międzynarodowego Christophera A. Forda, Posejdon jest zaprojektowany, aby „zalać radioaktywnymi tsunami przybrzeżne miasta USA”[410]. W 2023 roku ma być zwodowany drugi okręt tego przeznaczenia – Chabarowsk projektu 09851. Trzeci zaś, projektu 09853, ma być przekazany flocie w 2027 r. *Będzie przenosił megatorpedy, Rosja nazywa go statkiem badawczym. Ekspert: to zapowiedź nowej zimnej wojny*, https://www.money.pl/gospodarka/bedzie-przenosil-megatorpedy-rosja-nazywa-go-statkiem-badawczym-ekspert-to-zapowiedz-nowej-zimnej-wojny-6795290225805824a.html, dostęp: 03.01.2023 r.

minister obrony narodowej Norwegii Ine Marie Eriksen Søreide, dzięki tym jednostkom Federacja Rosyjska może skutecznie zamknąć obszar nazywany GIUK Gap, czyli kanał morski między Grenlandią, Islandią i Wielką Brytanią, a przez to także utrudnić wsparcie dla Europy w sytuacji kryzysu (rys. 6). Dodatkowo, rosyjska marynarka wojenna jest w stanie zbliżyć się do europejskiego wybrzeża, a w niektórych przypadkach nawet do kontynentalnych Stanów Zjednoczonych i przeprowadzić na nie atak za pomocą pocisków manewrujących[411].

Rys. 6. Możliwa blokada obszaru GIUK Gap przez strategiczne okręty atomowe Federacja Rosyjskiej.

Źródło: https://greydynamics.com/norways-arctic-policy-2023-a-12-month-outlook/, dostęp: 03.01.2023 r.

W 2015 r. ujawniono pierwsze informacje dotyczące projektu podwodnego drona w kształcie gigantycznej torpedy, któremu w 2018 roku nadano nazwę Posejdon. Dzięki napędowi jądrowemu i obniżonej wykrywalności (technologia stealth) ma być on zdolny do pokonywania tysięcy kilometrów poruszając się przy morskim dnie[412]. W ten sposób ma niepostrzeżenie podpływać do wrogich baz, miast lub zgrupowań okrętów, gwałtownie

[411] *Atomowe okręty typu Jasień od lat imponują i niepokoją NATO. Teraz Moskwa buduje ich więcej*, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/atomowe-okrety-podwodne-typu-jasien-od-lat-niepokoja-nato-teraz-moskwa-buduje-ich/nkgwmec, dostęp: 03.01.2023 r.

[412] Posejdon może rozwinąć prędkość ponad 200 km/h i ma głębokość zanurzenia co najmniej 1 km. Jego zasięg jest globalny, ograniczony jedynie poziom wypalenia paliwa jądrowego. Testy Posejdona miały miejsce m.in. na Oceanie Spokojnym, w rejonie Wysp Kurylskich. *Rosja ogłosiła o zakończeniu produkcji pierwszej partii torped nuklearnych Posejdon*, https://mil.in.ua/pl/news/rosja-oglosila-o-zakonczeniu-produkcji-pierwszej-partii-torped-nuklearnych-posejdon/, dostęp: 16.01.2023 r.

przyspieszać i detonować potężny ładunek konwencjonalny lub termojądrowy. Ocenia się, że detonacja głowicy termojądrowej o sile aż 100 Megaton (Mt) mogłaby wywołać sztuczne fale tsunami i doprowadzić do nieodwracalnych skażeń, wynikających z zastosowania kobaltowej osłony – tzw. bomby kobaltowej[413]. Największe zagrożenie stwarza dla miast całej Wielkiej Brytanii oraz położonych na wschodnim wybrzeża USA, choć nie wyklucza się jej taktycznego użycia przeciwko lotniskowcom[414]. W styczniu 2023 roku rosyjskie media poinformowały o zakończeniu budowy pierwszej partii torped nuklearnych Posejdon oraz planach zintegrowania ich z okrętem podwodnym Biełgorod[415].

Rosyjskie strategiczne lotnictwo bombowe składa się z czterech eskadr dysponujących 68 samolotami bombowymi: Tu-160 „Blackjack" i Tu-95MS „Bear H". W najbliższych latach planowana jest modernizacja obu samolotów, polegająca na ulepszeniu m.in. uzbrojenia, nawigacji i awioniki[416]. Modernizacje te pozwolą obu samolotom pozostać w służbie do końca bieżącej dekady, a także zintegrować je z nowoczesnymi trudno wykrywalnymi pociskami manewrującymi z głowicą jądrową typu Ch-102, których zasięg wynosi od 3000 do 4500 km[417]. Program modernizacji bombowca strategicznego Tu-160 ma być tymczasowym pomostem do bombowca nowej generacji znanego jako PAK-DA, nad którym prace trwają od kilku lat.

Poza bronią strategiczną Federacja Rosyjska posiada znaczną przewagę w zakresie niestrategicznej broni nuklearnej, co do której rości sobie prawo użycia w odpowiedzi na atak konwencjonalny, który zagrażałby istnieniu państwa rosyjskiego. Rosjanie zaprzeczają możliwości zastosowania broni nuklearnej w celach ofensywnych, jednakże Siły Zbrojne FR regularnie sprawdzają scenariusze agresji przeciwko sąsiadom w Europie, także z użyciem broni nuklearnej. Już po wybuchu wojny na Ukrainie w 2022 roku niektórzy rosyjscy generałowie zwracali uwagę na konieczność zmiany tej zasady w niedalekiej przyszłości, tak aby umożliwić Kremlowi np. prewencyjny atak jądrowy[418].

---

413 M. A. Piotrowski, *Projekt rosyjskiego drona nuklearnego Posejdon*, https://pism.pl/publikacje/Projekt_rosyjskiego_drona_nuklearnego_Posejdon, dostęp: 16.01.2023 r.

414 *Russia's New 'Poseidon' Super-Weapon: What You Need To Know*, https://www.navalnews.com/naval-news/2022/03/russias-new-poseidon-super-weapon-what-you-need-to-know/, dostęp: 16.01.2023 r.

415 *Для подлодки „Белгород" изготовили первый боекомплект суперторпед „Посейдон"*, https://tass.ru/armiya-i-opk/16805101, dostęp: 16.01.2023 r.

416 P. Butowski, *Lotnictwo Dalekiego Zasięgu Federacji Rosyjskiej*, https://zbiam.pl/artykuly/lotnictwo-dalekiego-zasiegu-federacji-rosyjskiej/, dostęp: 16.01.2023 r.

417 C. Mills, *Nuclear weapons at a glance: Russia…*, op. cit., s. 17.

418 A Hładij, *Rosyjska taktyczna broń jądrowa – straszak czy realne zagrożenie dla Europy?*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjska-taktyczna-bron-jadrowa-straszak-czy-realne-zagrozenie-dla-europy, dostęp: 03.01.2023 r.

W kontekście rywalizacji z Sojuszem Północnoatlantyckim bardzo istotną rolę odgrywa niestrategiczna broń nuklearna oraz broń precyzyjnego rażenia dalekiego zasięgu, dzięki której Federacja Rosyjska jest w stanie zagrażać głównie na państwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego. Na podstawie dostępnych informacji ocenia się, że Federacja Rosyjska posiada zdecydowaną przewagę w stosunku do NATO w zakresie liczby oraz zaawansowania technicznego nuklearnych pocisków manewrujących oraz pocisków hipersonicznych[419].

Wraz z rosyjską inwazją na Ukrainę Rosjanie kierują szereg gróźb użycia broni nuklearnej przeciwko Ukrainie oraz państwom członkowskim Sojuszu. Praktycznym wymiarem zagrożenia użyciem bronią nuklearną jest rozmieszczenie niestrategicznych systemów broni nuklearnej na Białorusi, co stanowi fundamentalne zagrożenie dla zachodniej części Ukrainy i wschodniej flanki NATO. Należy zaznaczyć, że rozmieszczone systemy niestrategicznej broni nuklearnej w obwodzie królewieckim także od lat stanowią zagrożenie dla państw wschodniej flanki NATO[420].

Według amerykańskiej agencji wywiadowczej DIA, Federacja Rosyjska prawdopodobnie posiada od 1 000 do 2 000 niestrategicznych głowic jądrowych[421], a szacuje się, że do 2030 roku ich liczba może wzrosnąć dwukrotnie[422]. Tak duża liczba środków arsenału niestrategicznej broni nuklearnej oraz częste agresywne wypowiedzi przedstawicieli rządu Federacji Rosyjskiej dotyczące jej potencjalnego zastosowania skłaniają do wniosku, iż użycie niestrategicznej broni nuklearnej stanowi z militarnego punktu widzenia większe zagrożenie niż użycie atomowych środków strategicznych. Miałoby to wynikać z przyjętego przez Federację Rosyjską założenia, że użycie taktycznej broni nuklearnej pociąga za sobą mniejsze ryzyko, powoduje ograniczony rozmiar strat u potencjalnego przeciwnika i nie musi prowadzić do niekontrolowanej eskalacji wojny nuklearnej[423].

Takie podejście daje Federacji Rosyjskiej wyraźną przewagę nad Sojuszem Północnoatlantyckim, w szczególności nad państwami wschodniej flanki NATO. Nie posiadają one broni nuklearnej i w razie rosyjskiego ataku same nie są w stanie odpowiedzieć. W odniesieniu do wojny na Ukrainie i prawdopodobnego użycia niestrategicznej broni

[419] M. Banasik, *Dominacja strategiczna…*, op. cit., s. 135.
[420] A. Wilk, P. Żochowski, *Konsekwencje rozmieszczenia rosyjskiej broni jądrowej na Białorusi*, Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-06-06/konsekwencje-rozmieszczenia-rosyjskiej-broni-jadrowej-na-bialorusi, dostęp: 19.12.2023 r.
[421] S. Berrier, *Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment – 2021*, Armed Services Committee United States Senate, US Defense Intelligence Agency, 2021 April 26, https://www.dia.mil/Articles/Speeches-and-Testimonies/Article/2590462/statement-for-the-record-worldwide-threat-assessment-2021/, dostęp: 03.01.2023 r.
[422] H. Kristensen, https://twitter.com/nukestrat/status/1490775556471861262, dostęp: 03.01.2023 r.
[423] A. Turkowski, *Rola taktycznej broni jądrowej w doktrynie bezpieczeństwa Rosji*, https://pism.pl/publikacje/Rola_taktycznej_broni_j_drowej_w_doktrynie_bezpiecze_stwa_Rosji, dostęp: 03.01.2023 r.

nuklearnej, jest bardzo prawdopodobne, że w wypadku rosyjskiego ataku nuklearnego Stany Zjednoczone jedynie potępiłyby taki akt[424]. Może to prowadzić do zagrożenia dla państw wschodniej flanki NATO ze strony Federacji Rosyjskiej, która może celowo eskalować napięcia związane z potencjalnym wykorzystaniem taktycznej broni nuklearnej.

Federacja Rosyjska przeprowadza w obwodzie królewieckim symulacje ataków z użyciem pocisków zdolnych do przenoszenia broni nuklearnej, co świadczy o ofensywnych i agresywnych intencjach wobec państw Sojuszu Północnoatlantyckiego[425]. Rosjanie intensywnie modernizują systemy rakietowe, co zmusza państwa europejskie do znacznego inwestowania środków na wzmocnienie obrony powietrznej, przede wszystkim w kontekście zwalczania pocisków balistycznych oraz manewrujących. Specyfika taktycznej broni nuklearnej, a więc możliwość stosowania głowic jądrowych zamiennie z głowicami konwencjonalnymi, czyni ją doskonałym narzędziem nacisku politycznego, które Rosjanie konsekwentnie wykorzystują[426]. Rozmieszczenie w obwodzie królewieckim i na okupowanym Krymie niestrategicznej broni nuklearnej spowoduje, iż w ich zasięgu znajdzie się niemal cała Europa (rys. 7). Tym samym Federacja Rosyjska uzyska przewagę nad europejskimi państwami NATO, które nie mają pocisków tego typu i z których część nie posiada obrony rakietowej[427].

[424] R. K. Betts, *Thinking About the Unthinkable in Ukraine. What Happens If Putin Goes Nuclear?*, https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2022-07-04/thinking-about-unthinkable-ukraine, dostęp: 03.01.2023 r.

[425] *Rosyjskie siły w Kaliningradzie symulują atak jądrowy*, https://wiadomosci.wp.pl/rosyjskie-sily-w-kaliningradzie-symuluja-atak-jadrowy-6765473942010656a, dostęp: 03.01.2023 r.

[426] R. Lipka, *Analiza: Rosyjska triada nuklearna – propagandowa broń Kremla?*, s. 6, https://pulaski.pl/analiza-rosyjska-triada-nuklearna-propagandowa-bron-kremla/, dostęp: 03.01.2023 r.

[427] A. M. Dyner, *Zdolności rakietowe Rosji: potencjał i ograniczenia*, https://www.pism.pl/publikacje/Zdolno_ci_rakietowe_Rosji__potencja__i_ograniczenia, dostęp: 03.01.2023 r.

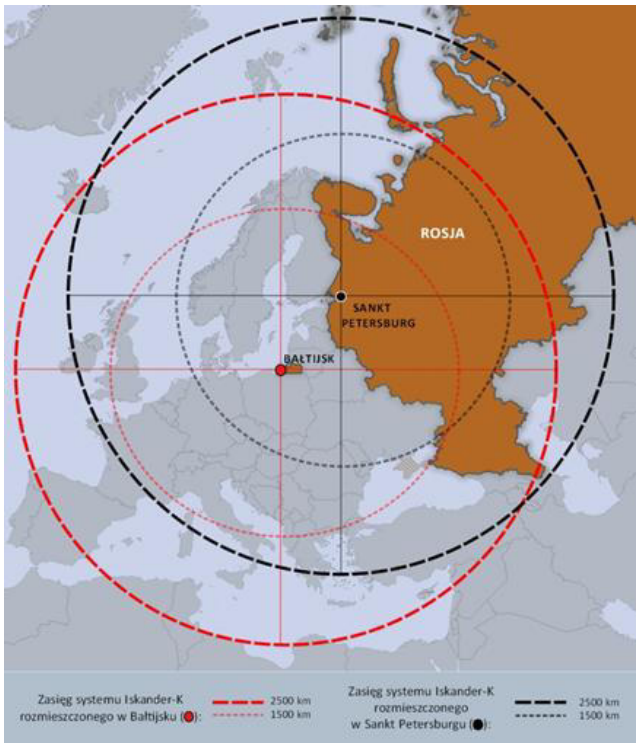

Rys. 7. Zasięg systemów rakietowych Iskander-K.
Źródło: https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjskie-zakazane-rakiety-celuja-w-europe-odciac-wsparcie-nato-analiza, dostęp: 03.01.2023 r.

Federacja Rosyjska modernizując swoje siły zbrojne dąży do pozyskiwania systemów rakietowych podwójnego zastosowania – zaprojektowanych do uderzenia pociskami konwencjonalnymi lub nuklearnymi. Do najgroźniejszych takich systemów, będących na wyposażeniu SZ FR, należy zaliczyć rakiety Kalibr[428], Iskander-M[429] oraz Ch-101/102[430]. Rosyjska marynarka wojenna pracuje też nad rakietami przeciwokrętowymi P–900 Alfa.

[428] Pierwszy projekt rakiety Kalibr powstał jeszcze w latach 80. XX w. Obecnie system jest produkowany w różnych wersjach. Mają one zasięg 1,3-2,5 tys. km, choć obecnie trwają prace nad wersją M o zasięgu 4,5 tys. km. Kalibry mogą być wystrzeliwane zarówno z okrętów nawodnych i podwodnych, w tym proj. 877 Pałtus, które operują m.in. na Morzu Bałtyckim. Pociski te są również zdolne do przenoszenia głowic jądrowych, a chrzest bojowy odbyły w czasie operacji militarnej w Syrii.

[429] System Iskander-M (SS-26 Stone) to lądowe pociski balistyczne krótkiego zasięgu na mobilnej platformie samochodowej, wprowadzone do rosyjskiej armii w 2007 roku i uważane za jedną z najgroźniejszych broni posiadanych przez Moskwę. Każda platforma samochodowa wyposażona jest w dwie rakiety balistyczne 9M723K1 (o zasięgu do 500 km) podążające do celu wysokim łukiem, osiągając prędkość około 7000 km/h. Rakiety Iskander mogą przenosić głowice konwencjonalne o masie do 720-800 kg lub głowice termojądrowe o mocy kilkuset kiloton. Iskandery posiadają systemy obrony przed atakami radioelektronicznymi oraz właściwości stealth, czyli są trudno wykrywalne przez radary. *Dlaczego iskandery są tak groźne?*, https://tvn24.pl/swiat/dlaczego-iskandery-sa-tak-grozne-ra525067, dostęp: 03.01.2023 r.

[430] Zaprojektowany w latach dziewięćdziesiątych XX wieku pocisk manewrujący Ch-101 o zasięgu do 4000 km został wyposażony w 400-kilogramową głowicę konwencjonalną, zaś jego modyfikacja Ch-102 posiada lżejszą głowicę termojądrową, osiągając zasięg 4500 km. Obie wersje są przenoszone przez bombowce Tu-95MSM lub Tu-160 i po odpaleniu są trudno wykrywalne przez radary przeciwnika. Ich pierwsze bojowe użycie nastąpiło w 2015 r. podczas operacji w Syrii. A. M. Dyner, *Ocena programu przezbrojenia…*, op. cit., s. 20.

Testowana jest wersja kontenerowa tych rakiet, możliwa do rozmieszczenia np. na statkach cywilnych[431].

Pomimo, że w literaturze przedmiotu najwięcej miejsca poświęca się rosyjskiej broni nuklearnej, bardzo poważne zagrożenie dla międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa stwarza także broń chemiczna. „Konwencja o zakazie broni chemicznej"[432] definiuje ją jako broń obejmującą wszystkie toksyczne związki chemiczne i ich prekursory; amunicję i urządzenia specjalnie zaprojektowane w celu spowodowania śmierci lub innych szkód poprzez toksyczne właściwości związków chemicznych, które zostałyby uwolnione w wyniku użycia takiej amunicji i urządzeń; wszelki sprzęt specjalnie zaprojektowany do bezpośredniego użycia w związku z użyciem toksycznych związków chemicznych[433]. Doktryna NATO dotycząca obrony przed bronią masowego rażenia określa związki chemiczne jako substancje, które są przeznaczone do użycia w operacjach wojskowych w celu zabicia, poważnego zranienia lub obezwładnienia ludzi poprzez ich oddziaływanie fizjologiczne[434]. W literaturze przedmiotu wyróżnia się chemiczne środki: paralityczno-drgawkowe, parzące, ogólnotrujące i duszące[435].

Z chwilą rozpadu ZSRR Federacja Rosyjska przejęła większość zaplecza badawczego, 24 zakłady produkcji i całość arsenału chemicznego, który oficjalnie składał się z 40 tys. ton bojowych środków trujących (BŚT) rozmieszczonych w siedmiu składach[436]. W 1993 roku Rosjanie podpisali Konwencję o zakazie użycia broni chemicznej, ratyfikując ją w 1997 roku, natomiast w 2017 roku poinformowali, że cały rosyjski arsenał broni chemicznej został zlikwidowany. Należy jednak zaznaczyć, że istnieją dowody na to, że Federacja Rosyjska nadal dysponują nieznaną ilością broni chemicznej. Ocenia się, że w skład rosyjskich wojsk lądowych wchodzi co najmniej 18 jednostek obrony chemicznej wielkości brygady lub pułku[437]. Ponadto rosyjskie służby specjalne są podejrzewane o posiadanie i użycie środków paralityczno-drgawkowych, z których najbardziej znane to środki typu Nowiczok[438].

---

[431] K. Załęski, *Broń jądrowa w polityce bezpieczeństwa wybranych państw*…, op. cit., s. 62.
[432] Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej…, op. cit.
[433] *What is chemical weapon?*, https://www.opcw.org/our-work/what-chemical-weapon, dostęp: 17.01.2023 r.
[434] *NATO Standard AJP-3.8 B Allied Joint Doctrine for Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Defence Edition B*, Brussels October 3, 2018, s. 2-1.
[435] *Biuletyn Centrum Szkolenia OPBMR w SZ RP, Wydanie specjalne* , AON Warszawa 13 września 2013, s. 2.
[436] K. Tokarczyk, *Broń masowego rażenia Rosji, Polityka odstraszania czy realne zagrożenie dla Ukrainy?*, Fundacja Stratpoints, Warszawa 2022, s. 11-12.
[437] M. A. Piotrowski, *Potencjalne użycie broni chemicznej przez Rosję*, https://www.pism.pl/publikacje/potencjalne-uzycie-broni-chemicznej-przez-rosje, dostęp: 17.01.2023 r.
[438] To środki paralityczno-drgawkowe (neurotoksyny) tzw. czwartej generacji, które należą do najbardziej toksycznych substancji chemicznych na świecie. Jeden gram substancji teoretycznie wystarczy do zabicia kilku tysięcy osób. W. Lorenz, *Użycie broni chemicznej przez Rosję – konsekwencje dla NATO*,

Dioksyny najpewniej zostały użyte w 2015 i 2017 roku przeciwko rosyjskiemu opozycjoniście Władimirowi Kara-Murzy[439]. W 2018 roku uwagę całego świata przyciągnęła nieudana próba zabójstwa byłego pułkownika GRU Siergieja Skripala oraz jego córki w brytyjskim mieście Salisbury za pomocą Nowiczoka[440]. Szerokim echem w społeczności międzynarodowej odbiły także próby otrucia prezydenta Ukrainy Wiktora Juszczenki w 2004 roku oraz opozycjonisty Aleksieja Nawalnego w 2020 roku[441].

Wyżej wymienione działania potwierdzają, że Federacji Rosyjska stanowi ogromne zagrożenia dla architektury bezpieczeństwa międzynarodowego. Według prof. Grzegorza Górskiego, w obliczu braku rosyjskich postępów na froncie ukraińskim oraz braku zdecydowanych działań państw NATO na rzecz Ukrainy, Federacja Rosyjska może użyć broni chemicznej przeciwko Ukrainie[442]. Najbardziej realnym wariantem użycia broni chemicznej jest atak na niewielką skalę, aby zlikwidować najtrudniejsze punkty oporu, choć niewykluczone jest, że Rosjanie mają również plany otrucia przedstawicieli kierownictwa polityczno-wojskowego Ukrainy, z prezydentem Wołodymyrem Zełeńskim na czele.

Takie działanie niesie za sobą poważne konsekwencje dla euroatlantyckiej architektury bezpieczeństwa. Atak bronią chemiczną z pewnością doprowadziłby do wielu ofiar oraz co ważniejsze, wywołałby szok wśród obywateli Ukrainy oraz innych państw. Mogłoby to doprowadzić do załamania obrony państwa ukraińskiego, a w konsekwencji jego klęski. Skutki działania środków chemicznych byłyby odczuwalne w krajach sąsiadujących z Ukrainą, z których część jest członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego[443]. Należy domniemywać, że państwa członkowskie NATO, ze względu na fakt przynależności do zachodniego kręgu kulturowego, w którym demokracja i prawa człowieka odgrywają ogromną rolę nie zdecydowałyby się na adekwatną odpowiedź.

---

https://pism.pl/publikacje/Uzycie_broni_chemicznej_przez_Rosje___konsekwencje_dla_NATO, dostęp: 17.01.2023 r.

439 *Vladimir Kara-Murza Tailed by Members of FSB Squad Prior to Suspected Poisonings*, https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2021/02/11/vladimir-kara-murza-tailed-by-members-of-fsb-squad-prior-to-suspected-poisonings/, dostęp: 17.01.2023 r.

440 J. Raubo, *Wieloaspektowe oraz długookresowe efekty „sprawy Skripala"* [w:] M. Banasik (red*.) Rywalizacja Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa*, Warszawa 2020, s. 225.

441 *„If it Hadn't Been for the Prompt Work of the Medics": FSB Officer Inadvertently Confesses Murder Plot to Navalny*, https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/12/21/if-it-hadnt-been-for-the-prompt-work-of-the-medics-fsb-officer-inadvertently-confesses-murder-plot-to-navalny/, dostęp: 17.01.2023 r.

442 *Rosja użyje broni chemicznej na Ukrainie? Prof. Górski: reakcja na takie groźby jest niewystarczająca*,https://polskieradio24.pl/130/5925/Artykul/2925746,rosja-uzyje-broni-chemicznej-na-ukrainie-prof-gorski-reakcja-na-takie-grozby-jest-niewystarczajaca, dostęp: 17.01.2023 r.

443 N. L. Finch, *How NATO can curb Russia's chemical wapons threat*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/how-nato-can-curb-russias-chemical-weapons-threat/, dostęp: 17.01.2023 r.

Kompleksowa, strategiczna polityka zapobiegania rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia i obrony przed zagrożeniami chemicznymi, biologicznymi, radiologicznymi i jądrowymi (CBRN) została ostatnio zaktualizowana w 2009 roku i nie uwzględnia licznych zmian w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa. Część państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, w szczególności państwa wschodniej flanki NATO nie posiadają odpowiednich sił i środków mogących zneutralizować potencjalny atak chemiczny, co czyni je w takiej sytuacji w praktyce bezbronnymi.

Wnioski z analizy dostępnej literatury pozwalają stwierdzić, że zagrożenia bronią biologiczną[444] są oceniane jako niskie. Szacuje się jednak, że Federacja Rosyjska rozwija ofensywny program broni biologicznej, rozpoczęty jeszcze w czasach ZSRR oraz dysponuje materiałem biologicznym, który mógłby być użyty jako broń biologiczna. Według rosyjskich teoretyków wojskowych może być ona utożsamiana z bronią genetyczną[445], która może być użyta w celu eksterminacji większości rasy ludzkiej, pozostawiając na Ziemi tylko 1-1,5 miliarda ludzi („złoty miliard")[446]. We wrześniu 2015 roku prezes prestiżowego Narodowego Centrum Badawczego Instytut Kurczatowa Michaił Kowalczuk stwierdził, że „wkrótce możliwe będzie opracowanie medycyny celowanej, ale także broni genetycznej, która mogłaby uderzać w określone grupy etniczne jako broń masowego rażenia"[447]. Ocenia się, że Federacja Rosyjska w ramach programu rozwoju broni genetycznej planuje utworzenie trzech centrów genomowych oraz 65 laboratoriów i ośrodków badawczych, przy jednoczesnym przeszkoleniu około 3000 osób, co ma kosztować rosyjski budżet około 230 miliardów rubli (ponad 3,8 miliarda dolarów)[448].

W badaniach nad rosyjską bronią biologiczną dużą rolę odgrywa 48. Centralny Naukowy Instytut Badawczy w Kirowie, który zatrudnia około 1400 osób oraz posiada roczny budżet w wysokości około 1,5 miliarda rubli (około 25 milionów dolarów). W czasach sowieckich, jego pracownicy opracowali szereg patogenów, takich jak Francisella tularensis,

---

[444] Bronią biologiczną nazywamy patogenne drobnoustroje i toksyny wraz z urządzeniami służącymi do ich przenoszenia. Jest to broń masowego rażenia, w której czynnikiem rażącym są: bakterie (np. wąglika, dżumy, tularemii), wirusy (np. ospy prawdziwej, gorączki krwotocznej), riketsje (np. duru wysypkowego, gorączki Gór Skalistych), grzyby chorobotwórcze (np. histoplasma capsulatum), toksyny (np. botulinowa, gronkowcowa). A. Trybusz, *Charakterystyka broni biologicznej. Pojęcie bioterroryzmu*, https://akademia.kalisz.pl/wp-content/uploads/2022/10/charakterystyka-broni-biol-na-str.internetowa.pdf, dostęp: 17.01.2023 r.

[445] T. L. Thomas, *Russia Military Strategy. Impacting 21st Century Reform and Politics*, Foreign Military Studies Office (FMSO), Fort Leavenworth 2015, s. 236.

[446] Y. Bobylov, *The Genetic bomb: Secret scenarios of bioterrorism,* Moscow 2006, s. 87.

[447] *Выступление Михаила Ковальчука в Совете Федерации 30 сентября 2015 года*, https://trv-science.ru/2015/10/vystuplenie-mikhaila-kovalchuka-v-sf/, dostęp: 17.01.2023 r.

[448] R. Petersen, *Fear and loathing in Moscow. The Russian biological weapons program in 2022*, https://thebulletin.org/2022/10/the-russian-biological-weapons-program-in-2022/, dostęp: 17.01.2023 r.

Yersenia pestis i Bacillus anthracis. W ostatnich latach instytut w Kirowie otrzymał środki na modernizację systemów produkcyjnych medycznych preparatów immunobiologicznych przeciwko Bacillus anthracis oraz szczepionek przeciwko Yersinia pestis, bakterii wywołującej dżumę u ludzi, co skłania do wniosku, iż arsenał broni biologicznej jest nadal rozwijany[449]. Z drugiej strony prace nad patogenami napotykają szereg trudności. Ocenia się, że głównym problemem w postępach badań nad arsenałem broni biologicznej jest wszechogarniająca korupcja, nadużycia kierownictwa instytutu, niski poziom wyszkolenia kadry naukowej oraz słaby stan infrastruktury. Opisane problemy nie uniemożliwią wprawdzie naukowcom wojskowym prowadzenia badań nad bronią biologiczną i jej produkcji, ale mogą wpłynąć na ilość i jakość takiej broni[450].

Nie można wykluczyć, iż pracownikom instytutu udało się wytworzyć wirusy chimeryczne i/lub hybrydy wirusowo-bakteryjne. Problemem wydaje się wynalezienie sposobu na skuteczne kontrolowanie wywołanymi zakażeniami[451]. Ze względu na nieprzewidywalne skutki użycia oraz słaby stan rosyjskiej biotechnologii, prognoza użycia broni biologicznej przez Federację Rosyjską wydaje się być mało prawdopodobna. Jednakże według przedstawicieli amerykańskiej administracji, niewykluczone jest np. wykorzystanie przez Federację Rosyjską pałeczek dżumy lub ospy. W połączeniu z działaniami dezinformacyjnymi mającymi na celu oskarżenie o ten czyn ukraińskich bądź amerykańskich żołnierzy, ma to stanowić pretekst do ataku z użyciem takiej broni przez Federację Rosyjską i „usprawiedliwiać dalszy, planowany, niesprowokowany i nieuzasadniony atak na Ukrainę"[452].

Na podstawie dostępnej literatury należy stwierdzić, że rozbudowa arsenału broni biologicznej stanowi poważne konsekwencje dla państw Sojuszu Północnoatlantyckiego. Nieprzewidywalność działań kierownictwa polityczno-wojskowego Federacji Rosyjskiej w połączeniu z trudnością kontroli rozprzestrzeniania się patogenów i wirusów produkowanych w rosyjskich laboratoriach budzi ogromne obawy w państwach sąsiadujących z Federacją Rosyjską, w tym także tych będących członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Obawy te może wykorzystywać FR, aby osiągać swoje cele polityczne bez użycia środków komponentu militarnego, celowo zastraszając słabsze państwa.

---

[449] Ibidem.

[450] Е. Овчинникова, *Всему гарнизону приказано не болеть?*, https://www.newsler.ru/society/2022/02/10/vsemu-garnizonu-prikazano-ne-bolet, dostęp: 17.01.2023 r.

[451] K. Tokarczyk, *Broń masowego rażenia Rosji…*, op. cit., , s. 14.

[452] *Broń chemiczna i biologiczna. Straszak na Europę. W arsenale m.in. dżuma i ospa?*, https://wiadomosci.wp.pl/bron-chemiczna-i-biologiczna-straszak-na-europe-w-arsenale-m-in-dzuma-i-ospa-6746099502516800a, dostęp: 17.01.2023 r.

2.5. Konkluzje

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że źródłem zagrożeń, jakie kreuje Federacja Rosyjska w stosunku do Sojuszu Północnoatlantyckiego jest dążenie Moskwy do wielkomocarstwowości. Upadek Związku Radzieckiego i związana z tym utrata ogromnej części terytorium, pozostawiła w Rosjanach poczucie upokorzenia. Z chwilą dojścia do władzy Władimira Putina Federacja Rosyjska próbuje realizować swoją odwieczną neoimperialną aktywność oddziaływując w szczególności na państwa wschodniej flanki NATO i próbując podporządkować je swojej strefie wpływów. Cel strategiczny Federacji Rosyjskiej od lat jest niezmienny – narzucenie własnej wizji porządku bezpieczeństwa międzynarodowego, który według zapisów doktryny Primakowa ma charakteryzować podział Europy na strefę wpływów i uznanie Europy Środkowej-Wschodniej i za strefę uprzywilejowanych interesów Federacji Rosyjskiej. Plan rosyjskiego kierownictwa polityczno-wojskowego zakłada ograniczenie suwerenności państw wchodzących kiedyś w skład ZSRR i Układu Warszawskiego oraz osłabienie roli NATO w euroatlantyckiej architekturze bezpieczeństwa międzynarodowego, co należy określić mianem układu Jałta II.

W pierwszej kolejności Federacja Rosyjska dąży do uzyskania akceptacji Zachodu dla rosyjskiej hegemonii na obszarze posowieckim i przebudowy europejskiej architektury bezpieczeństwa zgodnie ze swoimi interesami, co oznacza marginalizację roli NATO, traktowanego przez Kreml jako główny wróg i zagrożenie dla własnego przetrwania. Następnie zamierza stworzyć pas buforowy (złożony z państw Europy Środkowo-Wschodniej) i ograniczyć obecność i wpływy Stanów Zjednoczonych w Europie. Ma to osłabić relacje transatlantyckie pomiędzy państwami NATO, w wyniku czego FR spodziewa się degradacji Sojuszu Północnoatlantyckiego. W dążeniu do odbudowy swojej mocarstwowości, opierając się na koncepcji wojny nowej generacji, Federacja Rosyjska może stosować różne instrumenty oddziaływania i kreować różnorodne zagrożenia dla państw Sojuszu Północnoatlantyckiego. Federacja Rosyjska łączy możliwość użycia narzędzi kinetycznych, niekinetycznych oraz broni masowego rażenia w celu osiągnięcia swoich celów politycznych.

Przeprowadzone badania potwierdzają, że w celu realizacji nakreślonych przez W. Putina celów strategicznych, Federacja Rosyjska w konfrontacji z Sojuszem Północnoatlantyckim stosuje koncepcję „wojny nowej generacji", która w środowisku zachodnich analityków wojskowych utożsamiana jest z pojęciem wojnę hybrydowej. Poprzez połączenie wszystkich instrumentów siły (dyplomatycznych, informacyjnych, militarnych i ekonomicznych) Federacja Rosyjska zamierza osiągnąć swoje cele bez przekroczenia progu konfliktu zbrojnego. Rosjanie są gotowi także na otwarte użycie siły militarnej, czego

przykładem jest inwazja na Gruzję w 2008 roku oraz Ukrainę w 2022 roku. Rewizjonistyczna Federacja Rosyjska zwiększa swój potencjał wojskowy i zagraża sojusznikom i partnerom USA w całej Eurazji i na Bliskim Wschodzie. Na wielu terytoriach prowadzi wyrafinowane kampanie łączące presję ekonomiczną, dezinformację, działania w cyberprzestrzeni oraz konwencjonalne i nieszablonowe użycie sił zbrojnych w celu zmiany euroatlantyckiej przestrzeni bezpieczeństwa.

Bazując na ofensywnej strategii użycia sił zbrojnych, Federacja Rosyjska kładzie nacisk na pozyskiwanie nowych zdolności militarnych niezbędnych do konwencjonalnych działań zbrojnych i wykorzystaniu ich do realizacji wspomnianych celów. Rosyjskie siły zbrojne od 2008 roku przeszły gruntowną modernizację i znacząco poprawiły swoje zdolności bojowe. Próby reformy sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej podejmowano już wcześniej, jednak dopiero słabe wyniki w wojnie z Gruzją w październiku 2008 roku, odnowiona wola polityczna i poprawa sytuacji finansowej stały się bodźcami do zmiany koncepcji użycia SZ FR. Siły zbrojne odgrywają w FR ogromną rolę, a ich skuteczność ma świadczyć o mocarstwowej pozycji państwa. Za pomocą inwestycji w sektor zbrojeniowy Federacja Rosyjska posiada przewagę w stosunku do Sojuszu Północnoatlantyckiego w odniesieniu do niektórych zdolności wojskowych, np. broni hipersonicznej, co może umożliwić wyrównanie niekorzystnego dla niej bilansu sił w porównaniu do NATO. Ocenia się, że większość zmodernizowanego sprzętu wojskowego, w tym bardzo mobilne rakiety Iskander, trafia do jednostek Zachodniego Okręgu Wojskowego, co stwarza ogromne zagrożenie dla niemal wszystkich europejskich członków NATO oraz Ukrainy. Dla państw północnej flanki NATO dużym zagrożeniem jest także modernizacja okrętów Floty Bałtyckiej i Północnej i wyposażanie ich w nowoczesne manewrujące pociski Kalibr i Cyrkon. Poprzez rozmieszczenie w obwodzie królewieckim i na zachodzie Federacji Rosyjskiej systemów A2AD Rosjanie są w stanie wzbraniać działanie Sojuszu Północnoatlantyckiego i zastraszać państwa bałtyckie.

Na podstawie przeprowadzonych badań oceniono, od 2008 roku Federacja Rosyjska dokonała ogromnego skoku jakościowego w dziedzinie modernizacji okrętów podwodnych, systemów rakietowych i bezpilotowych. Obecnie duży nacisk kładziony jest na pozyskanie systemów dla wojsk lądowych, w tym zmodernizowanych i nowych czołgów, bojowych wozów piechoty oraz systemów artyleryjskich. Przebudowa SZ FR oprócz modernizacji technicznej zakładała także zmiany w organizacji i dowodzeniu. Utworzenie Narodowego Centrum Kierowania Obroną oraz Dowództw Operacyjno-Strategicznych zapewniło lepszą koordynację działań kilkunastu podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo oraz skrócenie procesu decyzyjnego w czasie konfliktu zbrojnego. Jednostki wojskowe poddano

restrukturyzacji, dzięki czemu skrócono czas osiągania przez nie gotowości do działań operacyjnych. Sprawdziany gotowości bojowej obejmują każdą jednostkę wojskową, są niespodziewane i połączone z przerzutem na duże odległości co ma symulować szybkie przejście wojsk ze stanu pokoju do stanu wojny.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że ćwiczenia wojskowe SZ FR charakteryzuje wybitnie ofensywny charakter i mają one za zadanie zastraszyć społeczeństwa państw NATO i ich sojuszników. Oprócz ćwiczeń SZ FR zdobyły cenne doświadczenie operacyjne dzięki udanym interwencjom wojskowym na Krymie, w kampanii na wschodzie Ukrainy oraz w konflikcie w Syrii. Wszystkie te przypadki pozwoliły na przetestowanie nowych rozwiązań i systemów uzbrojenia w różnych środowiskach walki. Pomimo porażki we wstępnej fazie wojny na Ukrainie rozpoczętej w 2022 roku, należy pamiętać, że Federacja Rosyjska nadal zajmuje znaczną część Ukrainy, prowadzi totalną wojnę ukierunkowaną na wyniszczenie całego państwa ukraińskiego, a bez znaczącej pomocy państw NATO, jej rezultat mógłby być dla Ukrainy znacznie gorszy.

Zapisy rosyjskich dokumentów normatywnych dowodzą, iż instrumentarium niekinetyczne odgrywa znaczącą rolę w osiągnieciu celów przez Federację Rosyjską. Ocenia się, że środki niekinetyczne odznaczają się większą skutecznością w zakresie oddziaływania na społeczeństwo, które jest uważane za środek ciężkości współczesnych konfliktów. Działania w cyberprzestrzeni, dezinformacja oraz niekonwencjonalne użycie sił zbrojnych będą zmierzały do osiągnięcia przewagi psychologicznej, podważenia zaufania obywateli do legalnych instytucji, a w rezultacie obniżenia morale i porzucenia oporu. W celu kształtowania opinii międzynarodowej Rosjanie mogą stosować w swoich działaniach na każdym szczeblu *maskirowkę*, co ze względu na zwiększenie znaczenia przestrzeni wirtualnej kreuje zagrożenia dla wszystkich członków Sojuszu Północnoatlantyckiego, bez względu na fizyczną odległość. Możliwość oddziaływania przez Federację Rosyjską na procesy wyborcze w krajach Zachodu udowodniła, że do kształtowania przestrzeni bezpieczeństwa wystarczy dostęp do komputera oraz odpowiednie umiejętności hakerskie. Stawia to pytanie o aktualnie posiadany poziom odporności poszczególnych państw NATO oraz Sojuszu jako organizacji odpowiedzialnej za zapewnienie euroatlantyckiej architektury bezpieczeństwa.

W toku badań udowodniono, że Federacja Rosyjska posiada siły, środki oraz wolę, aby stwarzać podziały polityczne w krajach NATO. Ocenia się, że ze względu na zaangażowanie w wojnie na Ukrainie, Federacja Rosyjska będzie w stanie stwarzać zagrożenia w architekturze bezpieczeństwa międzynarodowego poprzez kombinację użycia środków kinetycznych i niekinetycznych. Najbardziej zagrożone wydają się być państwa NATO, które wspierają

Ukrainę, i w których w najbliższym czasie odbędą się wybory prezydenckie bądź parlamentarne (m.in. Czechy, Estonia, Finlandia i Polska).

Wnioski z przeprowadzonych badań świadczą o tym, że Federacja Rosyjska jest w stanie realnie zagrozić państwom należącym do Sojuszu Północnoatlantyckiego za pomocą broni masowego rażenia. Rosyjskie dokumenty strategiczne określają, że użycie broni nuklearnej może nastąpić w odpowiedzi na atak jądrowy lub konwencjonalny w celu ochrony swojej suwerenności i integralności terytorialnej, jednakże możliwości użycia BMR wydaje się być o wiele więcej. Dlatego też ograniczenie jej do koncepcji prowadzenia wojny od eskalacji do deeskalacji, jak interpretowane to jest w krajach NATO, wydaje się błędem. Niezwykle groźna wydaje się być możliwość użycia broni nuklearnej w sytuacji, kiedy Federacja Rosyjska nie będzie w stanie przechylić szali zwycięstwa na swoją korzyść. Użycie np. pojedynczej głowicy atomowej przeciwko celowi wojskowemu lub dużemu zgrupowaniu wojsk na Ukrainie jest niewykluczone. Biorąc pod uwagę zapowiedzi kierownictwa polityczno-wojskowego, należy dojść do wniosku, że decyzja o użyciu broni nuklearnej pozostaje jedynie w dyspozycji W. Putina. a decyzja o takim działaniu pozostaje całkowicie w sferze decyzji politycznej[453]. Użycie broni nuklearnej może nastąpić także, aby zademonstrować determinację władz do odstraszania państw Sojuszu do pełnego włączenia się w wojnę na Ukrainie. Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że Federacja Rosyjska posiada ogromną przewagę w taktycznej broni nuklearnej i stale dąży do kompleksowej modernizacji swojej triady nuklearnej. W państwach NATO brak jest pomysłu jak te przewagę zniwelować, co wzbudza ogromne obawy wśród państw – członków Sojuszu, w szczególności będących sąsiadami Federacji Rosyjskiej.

Moskwa nie tylko posiada broń chemiczną, w tym jedne z najbardziej śmiercionośnych środków atakujących ośrodek nerwowy, ale kilkakrotnie udowodniła w przeszłości, że bez względu na konsekwencje, jest gotowa jej użyć, nawet na terytorium państw NATO. Zasoby bojowych środków trujących w zasadzie nie podlegają kontroli organizacji międzynarodowych, co stwarza potencjalne zagrożenia dla całej społeczności międzynarodowej. W kontekście wojny na Ukrainie nie można wykluczyć uderzenia „pod fałszywą flagą" na skupiska ludności cywilnej w celu wywołania chaosu i paniki oraz złamania obrony w dużych miastach. W czasie konfliktu w Syrii Rosjanie aktywnie wspierali działanie sił rządowych, które użyły broni chemicznej kilkukrotnie, co pozwoliło na przechylenie szali zwycięstwa na korzyść prezydenta Baszara Al-Asada. Ocenia się, że na Ukrainie Federacja Rosyjska także może użyć tejże broni,

[453] J. Ciślak, *Jak Rosja może użyć broni atomowej [ANALIZA]*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/jak-rosja-moze-uzyc-broni-atomowej-analiza, dostęp: 03.01.2023 r.

a następnie poprzez działania dezinformacyjne wszystkiemu zaprzeczyć i skierować wszelkie oskarżenia na wojska ukraińskie. W kontekście konfliktu z NATO Federacja Rosyjska może za pomocą broni chemicznej lub biologicznej zaatakować np. konwoje z pomocą wojskową dla Ukrainy lub zorganizować zamachy na skupiska ludności w państwach NATO, na co Sojusz nie mógłby podobnie odpowiedzieć. Ocenia się, że może to doprowadzić do załamania woli wsparcia Ukrainy przez społeczeństwa państw członkowskich, podważenie determinacji Sojuszu do kontynuowania konfliktu, a w rezultacie dezintegrację Sojuszu Północnoatlantyckiego.

ROZDZIAŁ III
OCENA MECHANIZMÓW ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA TERYTORIUM NATO DO 2014 ROKU

3.1. Ocena relacji i postawy Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec Federacji Rosyjskiej do 2014 roku

Koniec zimnej wojny był punktem zwrotnym w historii Europy. Wydarzenia polityczne, które miały miejsce w latach 1989-1991, doprowadziły do głębokich zmian politycznych na kontynencie europejskim, które radykalnie zmieniły środowisko bezpieczeństwa z konsekwencjami na poziomie europejskim i światowym. W 1989 roku w Europie Środkowo-Wschodniej upadły reżimy komunistyczne, a 26 grudnia 1991 roku nastąpił rozpad ZSRR. Jego dawni satelici w pełni odzyskali suwerenność, co zapoczątkowało głębokie przemiany polityczne, gospodarcze i społeczne. Pojawiło się piętnaście byłych republik radzieckich, wraz z największą, Federacją Rosyjską (rys. 8).

Rys. 8. Rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

Źródło: https://dzieje.pl/infografiki/rozpad-zwiazku-sowieckiego, dostęp: 10.03.2023 r.

Jeszcze przed rozwiązaniem Układu Warszawskiego, które nastąpiło w 1991 roku[454], NATO zintensyfikowało działania w ramach strategicznego partnerstwa z ZSRR. W czerwcu 1990 roku ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich NATO w „Przesłaniu z Turnberry" (Szkocja) potwierdzili, iż nie traktują Związku Radzieckiego jako przeciwnika politycznego oraz militarnego i zadeklarowali pełną wolę rozwijania partnerskich stosunków i współpracy w oparciu o poszanowanie zasad prawa międzynarodowego[455]. W lipcu 1990 roku na szczycie NATO w Londynie podtrzymano ofertę współpracy dla Związku Radzieckiego i innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej[456]. W tym celu nawiązano kontakty z rządami, przywódcami i przedstawicielami ZSRR i byłych państw komunistycznych, którzy zostali zaproszeni do Kwatery Głównej NATO w Brukseli. Rozwinięto stosunki dwustronne między ZSRR a Sojuszem Północnoatlantyckim. Sekretarz Generalny NATO odwiedził Moskwę bezpośrednio po szczycie w Londynie, aby „przekazać radzieckiemu przywództwu propozycje zawarte w Deklaracji oraz decyzję Sojuszu o konstruktywnym wykorzystaniu pojawienia się nowych możliwości politycznych"[457].

Po rozpadzie Związku Radzieckiego NATO zaczęło intensywnie pracować nad nawiązaniem strategicznego partnerstwa z Federacją Rosyjską. 20 grudnia 1991 roku została utworzona Północnoatlantycka Rada Współpracy (*North Atlantic Cooperation Council, NACC*), która została głównym forum współpracy pomiędzy NATO oraz Rosją[458]. Działania NACC koncentrowały się na pozostałych problemach bezpieczeństwa z czasów zimnej wojny, takich jak wycofanie wojsk rosyjskich z państw bałtyckich oraz na konfliktach regionalnych wybuchających w niektórych częściach byłego Związku Radzieckiego, a także byłej Jugosławii. NACC otworzyła również drzwi do współpracy politycznej w wielu kwestiach związanych z bezpieczeństwem i obronnością, a także do kontaktów i współpracy między siłami zbrojnymi. Wielostronne konsultacje polityczne i współpraca pomiędzy Sojuszem

[454] 25 lutego 1991 roku w Budapeszcie podpisano umowę o zaprzestaniu współpracy wojskowej w ramach Układu Warszawskiego, 1 lipca 1991 roku w Pradze rozwiązano struktury polityczne. R. Kałużny, *Układ Warszawski 1955 – 1991*, Zeszyty Naukowe WSOWL Nr 1 (147) 2008, Wrocław 2008, s. 192.

[455] Komunikat *Message from Turnberry,* wydany przez ministrów spraw zagranicznych NATO po spotkaniu ministerialnym w Turnberry 7-8 czerwca 1990, https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900608a.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

[456] J. Kukułka, *Współczesna historia stosunków międzynarodowych 1945 – 1996*, Warszawa 1998, s. 546.

[457] I. I. Raluca, *A Quarter Century of Nato-Russia Relations*, CBU International Conference Proceedings, ISE Research Institute, vol. 5(0), August 2017, s. 635, https://www.researchgate.net/publication/320497593_A_QUARTER_CENTURY_OF_NATO-RUSSIA_RELATIONS, dostęp: 10.03.2023 r.

[458] W czasie pierwszego spotkania NACC podczas uzgadniania komunikatu końcowego, ambasador ZSRR ogłosił, że Związek Radziecki został rozwiązany w czasie, jaki upłynął od początku obrad i że od tego momentu będzie on reprezentować jedynie Federację Rosyjską. *Partnerstwo na rzecz bezpieczeństwa*, NATO / OTAN 2005, s. 4, https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-pol.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.

Północnoatlantyckim a Federacją Rosyjską w ramach NACC pomogły zbudować zaufanie na początku lat dziewięćdziesiątych, jednak wyraźnie odczuwalny był brak możliwości bilateralnych stosunków pomiędzy byłymi krajami komunistycznymi a NATO. Odpowiedzią na tę potrzebę było uruchomienie w 1994 roku programu Partnerstwa dla Pokoju (PdP), którego celem stało się umożliwienie krajom Europy Środkowo-Wschodniej zbliżenia struktur obronnych do standardów NATO, przy możliwości pozostania poza Sojuszem. Federacja Rosyjska przystąpiła do PdP jako pierwszy kraj w czerwcu 1994 roku, a niektórzy zachodni politycy nie wykluczali możliwości jej akcesji do NATO[459]. Rosyjskie zaangażowanie w PdP znalazło swoje odzwierciedlenie w udziale w realizowanych przez NATO na Bałkanach misjach Sił Implementacyjnych (IFOR), Sił Stabilizacyjnych (SFOR) i Sił w Kosowie (KFOR)[460].

Kolejnym krokiem podjętym w celu unormowania stosunków pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Federacją Rosyjską było przekształcenie NACC w Radę Partnerstwa Euroatlantyckiego (*Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC*), z aktywną rolą Federacji Rosyjskiej, a także podpisanie na szczycie NATO w Paryżu 27 maja 1997 r. *„Aktu stanowiącego o podstawach wzajemnych stosunków, współpracy i bezpieczeństwa”*, który zapewnił formalną podstawę dla stosunków dwustronnych, m.in. poprzez ustanowienie Stałej Wspólnej Rady NATO-Rosja (*Permanent Joint Council, PJC*) jako głównego forum konsultacji i współpracy. W ramach PJC, składającej się z ówczesnych 16 członków NATO i Federacji Rosyjskiej, miano konsultować najważniejsze kwestie bezpieczeństwa, w tym te dotyczące zapobiegania i deeskalacji konfliktów, kontroli zbrojeń oraz walki ze zjawiskami terroryzmu międzynarodowego i rozprzestrzeniania broni masowego rażenia[461]. Wypełnieniem zapisów „Aktu stanowiącego…” było ustanowienie rosyjskiej misji dyplomatycznej przy NATO w 1998 roku oraz otwarcie Biura Informacyjnego NATO w Moskwie w 2001 roku w celu ułatwienia komunikacji między Komitetem Wojskowym Paktu Północnoatlantyckiego w Brukseli a Ministerstwem Obrony Federacji Rosyjskiej. Pomimo osiągnięcia formuły, która zapobiegła grożącemu kryzysowi w stosunkach między FR a Zachodem, postanowienia tego dokumentu nie zapewniły NATO lub Federacji Rosyjskiej na żadnym etapie prawa weta wobec działań drugiej strony. W rzeczywistości oznaczało to, że NATO nie mogło być formalnie

[459] R. Czulda, *Rosja – NATO: w stronę partnerstwa czy nowej zimnej wojny?*, [w:] M. Pietrasiak (red.), *Ze studiów nad polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej*, Piotrków Trybunalski 2013, s. 70.
[460] B. J. Collins, *NATO. A Guide to the Issues*, Santa Barbara–Denver–Oxford 2011, s. 95.
[461] *Founding Act on Mutual Relations*, *Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris*, 27 May 1997, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

powstrzymywane przez FR przed interwencją na Bałkanach. Z kolei Sojusz Północnoatlantycki nie mógł zawetować rosyjskiej interwencji na Kaukazie[462].

W opinii Łukasza Jureńczyka działania operacyjne na Bałkanach były w latach dziewięćdziesiątych XX wieku jednym z głównych punktów współpracy, a zarazem konfliktu, w stosunkach między NATO i Federacją Rosyjską[463]. Pomimo, że żołnierze rosyjscy i państw Sojuszu potrafili ze sobą skutecznie współpracować, współpraca ta pełna była nieufności i uprzedzeń[464]. Kierownictwo rosyjskie doceniając zdecydowanie i skuteczność w wymuszanie nałożonych sankcji w ramach operacji „Deliberate Force", wyraźnie zaprotestowało przeciwko ultimatum jakie przedstawiło NATO rządowi bośniackich Serbów. Stojący na czele rosyjskiej nacjonalistycznej prawicy Władimir Żyrinowski argumentował, że nadszedł czas, aby Federacja Rosyjska wystąpiła przeciwko NATO w obronie swoich tradycyjnych interesów[465].

Kolejny poważny rozdźwięk w relacjach NATO-Rosja przyniósł konflikt w Kosowie, kiedy w ramach operacji „Allied Force" siły powietrzne państw Sojuszu Północnoatlantyckiego przeprowadziły między marcem a czerwcem 1999 roku ataki bombowe na strategiczne wojskowe cele naziemne w Federalnej Republice Jugosławii oraz cywilną infrastrukturę krytyczną, w celu zmuszenia władz Serbii do zakończenia działań zbrojnych w Kosowie. Należy zaznaczyć, że Federacja Rosyjska kategorycznie sprzeciwiła się tym działaniom, doprowadzając do blokady RB ONZ, traktując Serbię jako tradycyjną swoją strefę wpływów. W wyniku nalotów, cel strategiczny, jakim było zaprzestanie czystek etnicznych wobec ludności cywilnej, został zrealizowany. Niemniej jednak, Federacja Rosyjska oskarżyła NATO o pogwałcenie prawa międzynarodowego i wywołanie katastrofy humanitarnej[466]. Kampania bombowa NATO była postrzegana jako „akt agresji przeciwko suwerennemu państwu". Prezydent Borys Jelcyn utrzymywał, że NATO dąży do „wejścia w XXI wiek w mundurze

[462] P. Trenin-Straussov, *The NATO-Russia Permanent Joint Council in 1997-1999: Anatomy of a Failure*, s. 4, https://www.bits.de/public/researchnote/rn99-1.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
[463] Ł. Jureńczyk, *Iluzoryczne partnerstwo NATO–Rosja w okresie kryzysu i budowy mocarstwowości Federacji Rosyjskiej*, Świat Idei i Polityki, 2015, Tom 14, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, s. 192.
[464] Jedną z głównych osi sporu był brak jednoznacznego mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ dla operacji „Deliberate Force". Poza tym, Rosja nie chciała oddać swoich wojsk pod dowództwo NATO. W wyniku rozmów amerykańsko-rosyjskich udało się ostatecznie osiągnąć kompromis. Rosyjski kontyngent w Bośni wykonywał swoje obowiązki pod operacyjną kontrolą naczelnego dowódcy sojuszniczego NATO w Europie (*Supreme Allied Commander Europe* - SACEUR), poprzez jego rosyjskiego zastępcę oraz pod taktyczną kontrolą dowódcy wielonarodowej dywizji. Ponadto Rosja otrzymała głos w sprawie politycznej kontroli nad bośniacką operacją. V. Gorskii, *Problems and Prospects of NATO-Russia Relationship: the Russian Debate Final Report*, s. 33, https://www.nato.int/acad/fellow/99-01/gorskii.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
[465] R. C. Owen, *Deliberate Force A Case Study in Effective Air Campaigning Final Report of the Air University Balkans Air Campaign Study*, Air University Press Maxwell Air Force Base, Alabama January 2000, s. 20.
[466] D. Gibas-Krzak, *Interwencja NATO w Jugosławii w 1999 roku. W dwudziestą rocznicę ataku – przyczyny i konsekwencje*, Bezpieczeństwo - Teoria i Praktyka, 2019 nr 1, Opole 2019, s. 309.

światowego żandarma" i podkreślał, że Federacja Rosyjska nigdy się na to nie zgodzi[467]. Z kolei rosyjski minister spraw zagranicznych Igor Iwanow oskarżył Sojusz o popełnienie ludobójstwa na narodach Jugosławii. Według Iwanowa działania NATO należało uznać za zbrodnię, które wchodzą w zakres kompetencji międzynarodowego trybunału w Hadze[468].

W wyniku operacji „Allied Force" pozycja Federacji Rosyjskiej jako państwa decydującego o losach innych została zakwestionowana. Ogromne wzburzenie wśród rosyjskiego kierownictwa polityczno-wojskowego wywołały zapisy przyjętej w dniach 23-24 kwietnia 1999 roku Nowej Koncepcji Strategicznej Sojuszu, według których istniała możliwość działania NATO poza obszarem traktatowym. Federacja Rosyjska interpretowała to jako zapowiedź użycia siły pod jakimkolwiek pretekstem w regionach sąsiadujących z Sojuszem, co oznaczało dla niej prawdopodobną w przyszłości możliwość działań zbrojnych NATO na jej terytorium[469].

Operacja „Allied Force" przeprowadzona przez siły powietrzne Sojuszu Północnoatlantyckiego wywołała bardzo ostre reakcje ze strony Federacji Rosyjskiej. Duma Państwowa odmówiła ratyfikacji traktatu o redukcji zbrojeń strategicznych START II, rosyjscy przedstawiciele zbojkotowali uroczystości z okazji 50-lecia istnienia NATO, a wizyta premiera Jewgienija Primakowa w USA została odwołana[470]. Federacja Rosyjska zawiesiła także realizację programu partnerstwa NATO-Rosja oraz wszelkie działania w ramach PdP. Dodatkowo zakończyła rozmowy o utworzeniu misji NATO w Rosji, odwołała swojego przedstawiciela wojskowego przy Sojuszu, oraz wydaliła przedstawicieli Sojuszu z kraju[471].

W ocenie FR kolejnym, wręcz fundamentalnym przedmiotem sporu w relacjach NATO-Rosja była stopniowa ekspansja terytorialna Sojuszu. Według polityków rosyjskich rozszerzenie NATO na wschód było szkodliwe dla Federacji Rosyjskiej i niosło ze sobą liczne negatywne konsekwencji dla architektury bezpieczeństwa międzynarodowego. Relacje NATO-Rosja uległy załamaniu wraz z ogłoszeniem przez państwa Europy Środkowo-Wschodniej aspiracji atlantyckich. Federacja Rosyjska postrzegała siebie jako wielkie mocarstwo, które zawsze dążyło do kształtowania przestrzeni bezpieczeństwa, szczególnie w jej najbliższym

[467] V. Gorskii, *Problems and Prospects of NATO-Russia Relationship…*, op. cit., s. 47.
[468] G. Elgood*, NATO: Five Kosovo Albanian Leaders Executed*, https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/march99/albanians_executed032999.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
[469] Ł. Jureńczyk, *Iluzoryczne partnerstwo NATO–Rosja…,* op. cit., s. 192.
[470] M. Stolarczyk, *Interwencja NATO w Jugosławii i jej implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *NATO u progu XXI wieku wobec nowych wyzwań i problemów bezpieczeństwa*, red. E. Cziomer, Kraków 2000, s. 57.
[471] D. Hoffman, *Russia Expels 2 NATO Officials*, https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/march99/russia27.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

sąsiedztwie. Jak zaznacza Marek Menkiszak, rozszerzenie NATO pozostawało dla Federacji Rosyjskiej poważnym problemem politycznym, ponieważ nie była ona w stanie zapewnić sobie roli „współzarządzającego" bezpieczeństwem europejskim[472]. Dla Federacji Rosyjskiej taka sytuacja była nie do zaakceptowania również z powodów wizerunkowych, kwestionowała bowiem jej poczucie mocarstwowości. W opinii rosyjskiego kierownictwa politycznego Europa Środkowo-Wschodnia należała do jej wyłącznej strefy wpływów, a wszelkie działania Zachodu były próbą odebrania jej władzy w Europie[473]. Ostatecznie Federacja Rosyjska mogłaby się zgodzić, aby jej byłe państwa satelickie, które wyrażały chęć akcesji do NATO, stały się „strefą buforową" między nią a Sojuszem. Zapobiegłoby to dalszemu rozszerzeniu NATO oraz potencjalnie umożliwiałoby późniejszą odbudowę wpływów Federacji Rosyjskiej w regionie[474]. Innym warunkiem, który stawiali politycy rosyjscy była idea przyłączenia do NATO wszystkich państw europejskich, w tym także Federacji Rosyjskiej. Warunek ten z wielu względów było jednak niemożliwy do spełnienia[475].

Aby ograniczyć znaczenie NATO, FR forsowała zwiększenie roli Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), która w jej ocenie mogła bardziej skutecznie zagwarantować bezpieczeństwo Europy[476]. Determinacja zachodnich polityków, w szczególności prezydenta Stanów Zjednoczonych Billa Clintona[477] i kanclerza Niemiec Helmutha Kohla[478], osłabiła pozycję Federacji Rosyjskiej i pozwoliła na skuteczny akces Polski, Czech i Węgier do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego 12 marca 1999 roku. Federacja Rosyjska, widząc bezskuteczność swoich działań zmierzających do zablokowania rozszerzenia NATO, próbowała wymusić na Sojuszu traktowanie nowoprzyjętych państw jako „członków drugiej kategorii" i rozbijać spójność wewnętrzną Paktu Północnoatlantyckiego. FR dążyła do takiej sytuacji, aby nowi członkowie sojuszu nie otrzymali pełnych gwarancji sojuszniczych, co w pewnej mierze jej się udało, gdyż na mocy „Aktu stanowiącego pomiędzy NATO a Rosją", Sojusz zgodził się, że nie będzie rozmieszczać znaczących sił bojowych

[472] M. Menkiszak, *Stosunki Rosja-NATO przed i po 11 września*, Prace OSW, 2002-04-15, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/prace-osw/2002-04-15/stosunki-rosja-nato-przed-i-po-11-wrzesnia, dostęp: 10.03.2023 r.
[473] K. Oleksiak, *Relacje NATO – Rosja a polityka bezpieczeństwa świata*, Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej Nr 2(18)/2016, Warszawa 2016, s. 149.
[474] K. Gołaś, *Stosunki Rosja – NATO*, http://geopolityka.net/kamil-golas-stosunki-rosja-nato/, dostęp: 10.03.2023 r.
[475] S. Kay, *NATO Enlargement. Policy*, *Process*, *and Implications*, [w:] *America's New Allies. Poland*, *Hungary*, *and the Czech Republic in NATO*, red. A. A. Michta, Seattle–London 1999, s. 152.
[476] L. S. Kaplan, *The Long Entanglement. NATO's First Fifty Years*, Westport–London 1999, s. 197 – 198.
[477] *Prof. Z. Lewicki: USA podjęły decyzję o rozszerzeniu NATO w 1993 r.*, https://dzieje.pl/aktualnosci/prof-z-lewicki-usa-podjely-decyzje-o-rozszerzeniu-nato-w-1993-r, dostęp: 10.03.2023 r.
[478] J. M. Fiszer, *Stanowisko Rosji i Niemiec wobec akcesji Polski do NATO*, Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej, Tom 57 Nr 1 (2022), Warszawa 2022, s. 204.

(nieformalnie rozumianych jako siły większe niż brygada wojsk lądowych) na terenie nowych państw członkowskich[479]. Ponadto Sojusz zadeklarował, że nie rozmieści broni nuklearnej oraz nie będzie rozbudowywał nadmiernie infrastruktury wojskowej na terenie nowych państw członkowskich. Dodatkowo Federacji Rosyjskiej zaoferowano poparcie w staraniach o członkostwo w G-7[480] i Światowej Organizacji Handlu[481]. Sprzeciw Federacji Rosyjskiej wobec rozszerzenia NATO został spotęgowany kryzysem w Kosowie, który doprowadził do faktycznego zerwania współpracy między NATO i FR prowadzonej w ramach PJC[482].

Na podstawie przeprowadzonych ocen i analiz, należy stwierdzić, że to „szok kosowski" wywołał konieczność przeprowadzenia reform wewnątrz Federacji Rosyjskiej, a co za tym idzie potrzebę redefinicji dotychczasowej rosyjskiej polityki zagranicznej. Recesja gospodarcza oraz ówczesna bardzo słaba kondycja rosyjskiej armii (przejawiająca się m. in. w porażce wojsk rosyjskich w czasie interwencji w Czeczenii) zmusiła FR do konieczności polepszenia stosunków z USA, a także NATO. Nawiązanie poprawnych relacji z Zachodem było jednym z pierwszych celów Władimira Putina, który 31 grudnia 1999 roku zastąpił ustępującego ze stanowiska prezydenta Federacji Rosyjskiej Borysa Jelcyna. Początkowo W. Putin zamierzał poprawić relację z Sojuszem Północnoatlantyckim wysyłając sygnały o gotowości do współpracy, m. in. zaproszono do Moskwy sekretarza generalnego NATO George'a Robertsona. Ponadto uzgodniono plany współpracy w ratownictwie morskim (przyczyniła się do tego tragedia okrętu podwodnego „Kursk" w sierpniu 2000 roku) oraz otwarto w rosyjskiej stolicy biuro informacyjne NATO[483].

Ocenia się, że taka postawa Federacji Rosyjskiej miała na celu zmylenie NATO co do prawdziwych intencji FR, która zamierzała wywrzeć presję na państwa członkowskie Sojuszu, aby zmieniły swój stosunek do niej i nadal traktowały Federację Rosyjską jako mocarstwo, którego celem jest stworzenie nowej przestrzeni bezpieczeństwa z pełnoprawnym udziałem FR.

---

[479] W. Lorenz, *Wysunięta obrona…*, op. cit.

[480] G-7 - grupa siedmiu państw, które są jednymi z najważniejszych na świecie pod względem gospodarczym. Należą do nich: Francja, Japonia, Niemcy, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Włochy (G6, od 1975) i Kanada (G7, od 1976). Od 1997 do 2014 członkiem grupy była także Rosja (w tym czasie grupa działała jako G8). Po aneksji Krymu przez Rosję i rozpoczęciu wojny w Donbasie pozostałe państwa grupy postanowiły zawiesić członkostwo Rosji, powracając do formuły G7. Formalnie Rosja została zawieszona 24 marca 2014. *G7 - dawniej G8*, https://wiadomosci.wp.pl/g7-dawniej-g8-6183405978924673c, dostęp: 10.03.2023 r.

[481] Światowa Organizacja Handlu (WTO) jest organizacją międzynarodową powołaną w 1994 roku w Marrakeszu w celu nadzorowania globalnych zasad handlu między narodami. Jej głównym zadaniem jest zapewnienie jak najbardziej płynnego, przewidywalnego i swobodnego przepływu handlu. Rozpoczęła swą działalność 1 stycznia 1995 roku i ma swoją siedzibą w Genewie. WTO stanowi kontynuację Układu Ogólnego w Sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT). E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, Warszawa 2006, s. 168 – 170.

[482] M. Madej, *Sojusze polityczno-wojskowe – NATO*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*…, s. 185.

[483] M. Menkiszak, *Stosunki Rosja – NATO…*, op. cit., s. 12.

Osią sporu były plany dalszego rozszerzenia Sojuszu o kraje bałtyckie, których politycy rosyjscy się obawiali, argumentując, że podważy one system porozumień rozbrojeniowych, a zwłaszcza zapisy Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (*Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, CFE*)[484].

Zasadnicze zmiany w relacjach NATO-Rosja przyniosły wydarzenia z 11 września 2001 roku. Ataki terrorystyczne przeprowadzone przez Al-Kaidę doprowadziły do redefinicji misji Sojuszu, który po raz pierwszy w historii powołał się na artykuł 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Stany Zjednoczone uznały, że zamach grupy terrorystów na ich terytorium można intepretować jako atak na cały Sojusz. Akceptując, iż atak przeprowadzony przez podmiot niebędący państwem można uznać za „napaść zbrojną" w rozumieniu Traktatu Waszyngtońskiego, członkowie NATO poszerzyli znaczenie zbiorowej samoobrony poza tradycyjny zakres oznaczający reagowanie na zbrojną inwazję. Doprowadziło to do ocieplenia stosunków na linii Stany Zjednoczone-Rosja, co na Kremlu wykorzystano przygotowując skuteczną ofensywę dyplomatyczną. FR poparła wszelkie działania odwetowe zapowiedziane przez ówczesnego prezydenta USA George'a W. Busha oraz zaoferowała udział swoich wojsk w ewentualnych działaniach militarnych. Dodatkowo USA uzyskały zgodę na korzystanie z rosyjskich baz wojskowych w Tadżykistanie i Uzbekistanie, a W. Putin zapowiedział wycofanie wojsk rosyjskich z baz wojskowych w wietnamskim Kamraniu, centrum wywiadu elektronicznego w Ludres na Kubie oraz z Abchazji i Naddniestrza[485]. Tak duże ustępstwa nie były spowodowane chęcią pomocy Stanom Zjednoczonym, ale chłodną kalkulacją i pragnieniem ułożenia na nowo strefy wpływów zgodnie z doktryną Primakowa. Według W. Putina Stany Zjednoczone i inne czołowe państwa członkowskie NATO powinny zaakceptować fakt, że byłe republiki radzieckie, z wyjątkiem państw bałtyckich należą do wyłącznej strefy wpływów Federacji Rosyjskiej, a konflikt w Czeczenii jest wewnętrzną sprawą Rosji.

Zamachy terrorystyczne przeprowadzone 11 września 2001 roku otworzyły nowe możliwości bliższej współpracy i głębszych relacji między NATO i Federacją Rosyjską[486]. 28 maja 2002 roku przywódcy NATO i prezydent W. Putin w czasie szczytu NATO w Rzymie podpisali deklarację zatytułowaną „Stosunki NATO-Rosja: Nowa Jakość", na mocy której PJC

[484] T. Kapuśniak, *Proces adaptacji reżimu o rozbrojeniu konwencjonalnym w Europie*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 11, 9-25, Lublin 2004, s. 24.
[485] A. J. Madera, *Stosunki polityczne między USA a Federacją Rosyjską w latach 1991–2001*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, Poznań 2003, s. 131–132, https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ssp/article/view/8564, dostęp: 10.03.2023 r.
[486] W. Matser, *Towards a new strategic partnership*, „NATO Review" 2001, No. 4, Vol. 49, s. 19 – 21, https://www.nato.int/docu/review/articles/2001/12/01/towards-a-new-strategic-partnership/index.html, dostęp: 10.03.2023 r.

została zastąpiona nowym mechanizmem współpracy – Radą NATO-Rosja (*NATO-Russia Council, NRC*). W ramach NRC Federacja Rosyjska uzyskała status równorzędnego partnera dla NATO i mogła współdecydować w sprawach bezpieczeństwa będących przedmiotem wspólnego zainteresowania NATO i Federacji Rosyjskiej. Główne kierunki konsultacji i współpracy obejmowały zwalczanie terroryzmu, zarządzanie kryzysowe, kontrolę zbrojeń, w tym nierozprzestrzenianie BMR, zagadnienia związane z obroną przeciwrakietową, współpracę wojskową, zwalczanie nowych zagrożeń, reagowania cywilne i ratownictwo morskie[487]. NATO i Federacja Rosyjska współpracowały w zakresie wspierania poziomu bezpieczeństwa w Afganistanie, poprzez m. in. zapewnienie przez Rosję tras tranzytowych dla misji NATO ISAF (ang. *International Security Assistance Force* – Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa), szkolenia antynarkotykowe dla oficerów z Afganistanu i Pakistanu oraz wsparcie dla armii afgańskiej.

Ocenia się, że Federacja Rosyjska wykorzystując globalną walkę z terroryzmem dążyła do integracji z NATO, ale na warunkach odpowiadających Moskwie. Rozwijając stosunki bilateralne z czołowymi państwami NATO (m. in. z Niemcami i Wielką Brytanią) zamierzała zwiększyć swoje wpływy w Sojuszu Północnoatlantyckim, jednocześnie opowiadając się za przekształceniem NATO w bardziej polityczną organizację na wzór OBWE[488].

Okres ocieplonych stosunków na linii NATO-Rosja zakończył się wraz z rozpoczęciem amerykańskiej inwazji na Irak w 2003 roku. W. Putin ostro wystąpił przeciwko angielsko-amerykańskiemu atakowi, nazywając go najpoważniejszym kryzysem od czasu zakończenia zimnej wojny i stwierdzając, że jest on „bezpośrednim pogwałceniem prawa międzynarodowego i poważnym błędem politycznym, który może spowodować załamanie się systemu bezpieczeństwa międzynarodowego"[489]. Należy podkreślić, że podobne stanowisko do rosyjskiego zajęły Francja i Niemcy, nawiązując z Federacją Rosyjską współpracę dotyczącą zwalczania terroryzmu, jednak nie zaowocowała ona znaczącymi osiągnięciami korzyści[490]. Ocenia się, że wojna w Iraku doprowadziła do osłabienia spójności NATO, gdyż państwa

---

[487] *NATO–Russia Relations: A New Quality. Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation*, Rome, 28 May 2002, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19572.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

[488] J. Kulhánek, *Putin's Foreign Policy and the Founding of the NATO-Russia Council* , s. 148, https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/02/Central-European-Journal-of-International-and-Security-Studies.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.

[489] R. O. Freedman, *Russian Policy Toward the Middle East Under Putin: The Impact of 9/11 and The War in Iraq*, Alternatives Turkish Journal of International Relations, Volume 2 Number 2 Summer 2003, s. 71, Russian Policy Toward the Middle East Under Putin: The Impact of 9/11 and The War in Iraq (columbia.edu), dostęp: 10.03.2023 r.

[490] P.R. Neumann, *NATO*, *the European Union*, *Russia and the fight against terrorism*, [w:] *NATO–Russia Relations in the Twenty-First Century*, red. A. Braun, Oxford, New York 2008, s. 120.

członkowskie zajęły bardzo różne stanowiska. Po tym okresie, który najlepiej określić mianem „walki o przywództwo", sojusznicy mieli niewiele czasu i energii na poszukiwanie nowych, kreatywnych dróg współpracy z Federacją Rosyjską. Dodatkowo na negatywny kształt stosunków NATO-Rosja w ramach NRC duży wpływ miało odejście sekretarza generalnego NATO George'a Rebertsona, który był niezłomnym orędownikiem poprawy stosunków NATO-Rosja. Na podstawie analizy i oceny dokumentów należy stwierdzić, że utworzenie NRC stanowiło realizację nowego etapu w stosunkach między Sojuszem a Federacją Rosyjską. W tej strukturze FR dążyła do równej pozycji z innymi członkami Paktu Północnoatlantyckiego i miała dzielić te same obowiązki[491]. Federacja Rosyjska nie miała jednak prawa weta dotyczącego decyzji Sojuszu, choć stale działała w celu jego uzyskania. S. Iwanow ocenia, że NRC nie wniosła nic nowego w zakresie stosunków bezpieczeństwa między NATO a Federacją Rosyjską, a na jej niepowodzenie duży wpływ miał brak zaufania pomiędzy oboma podmiotami[492].

Kolejnym dotkliwym ciosem dla Federacji Rosyjskiej było przyjęcie do NATO w 2004 roku kolejnych państw[493], co FR przyjęła jako zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa. Z powodów prestiżowych szczególnie bolesna dla Federacji Rosyjskiej była akcesja Litwy, Łotwy i Estonii w struktury Sojuszu Północnoatlantyckiego. Państwa te w przeszłości należały do Związku Radzieckiego, nadal zamieszkuje je liczna i wpływowa mniejszość rosyjska, a mimo to ich kierownictwo polityczne zdecydowało o wyjściu z rosyjskiej strefy wpływów i dołączenie do euroatlantyckiej przestrzeni bezpieczeństwa.

Niezwykle sporną kwestią w relacjach NATO-Rosja na początku XXI wieku pozostawała także sprawa budowy tarczy antyrakietowej. W celu rozwinięcia jej systemu Stany Zjednoczone musiały podjąć decyzję o wycofaniu się z traktatu ABM (ang. *Anti Balistic Missile Treaty*), co spotkało się z ogromną krytyką ze strony władz rosyjskich. Przedstawiciele NATO zapowiedzieli, że elementy tarczy ABM zostaną umieszczone w Polsce i Czechach, co doprowadziło do testów i rozmieszczenia rosyjskich rakiet międzykontynentalnych w obwodzie królewieckim. Tarcza nie była zagrożeniem dla Federacji Rosyjskiej, jednakże

[491] D. Danilov, *Russia - NATO: Strategic Partnership Dilemmas*, Russian International Affairs Council, July 9, 2013, https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russia-nato-strategic-partnership-dilemmas/#detail, dostęp: 10.03.2023 r.

[492] S. Ivanov, *Maturing partnership. Sergei Ivanov analyses the evolution of NATO-Russian relations since the creation of the NATO-Russia Council*, https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/12/01/maturing-partnership/index.html, dostęp: 10.03.2023 r.

[493] Nowymi członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego zostały: Bułgaria, Litwa, Łotwa, Estonia, Rumunia, Słowacja i Słowenia.

w opinii W. Putina prowadziła do nowego wyścigu zbrojeń[494]. Podczas 43. Konferencji Bezpieczeństwa w Monachium 10 lutego 2007 roku W. Putin wygłosił bardzo krytyczne wobec polityki USA i NATO przemówienie, w którym określił Sojusz Północnoatlantycki jako wroga Federacji Rosyjskiej. Obwinił w nim Stany Zjednoczone za podjęcie decyzji o rozmieszczeniu wojsk amerykańskich na terenie Bułgarii i Rumunii oraz oskarżył NATO o plany rozszerzenia Sojuszu, co miało doprowadzić do obniżenia zaufania w obustronnych relacjach[495]. Wyraźnym sygnałem konfrontacyjnej postawy Federacji Rosyjskiej wobec Sojuszu Północnoatlantyckiego była decyzja o zawieszeniu udziału FR w Traktacie CFE.

Rok 2008 przyniósł kolejne załamanie w relacjach na linii Sojusz Północnoatlantycki – Federacja Rosyjska. Najpierw z ogromną krytyką ze strony FR spotkała się decyzja większości państw członkowskich NATO o uznaniu niepodległości Kosowa. Odrębnym przedmiotem sporu był wyartykułowany podczas szczytu NATO w Bukareszcie, odbywającym się w dniach 2-4 kwietnia 2008 roku, plan rozszerzenia Sojuszu o kraje uznawane przez FR jako należące do „bliskiej zagranicy", tj. Gruzję i Ukrainę. Na szczycie nie zapadła decyzja o przyjęciu tych państw do Planu Działań na Rzecz Członkostwa w Sojuszu (*Membership Action Plan, MAP*), jednakże przedstawiciele państw członkowskich NATO zadeklarowali polityczną wolę ich przyjęcia do struktur Sojuszu[496].

W odpowiedzi na te plany Federacja Rosyjska podjęła działania destabilizujące na obszarze Abchazji i Osetii Południowej, co doprowadziło do konfliktu zbrojnego pomiędzy FR a Gruzją w sierpniu 2008 roku. Rosyjska inwazja na Gruzję spotkała się z potępieniem ze strony Sojuszu. NATO zamroziło większość wojskowej i politycznej współpracy z Moskwą. 19 sierpnia 2008 roku ministrowie spraw zagranicznych NATO oświadczyli, że działania wojskowe Federacji Rosyjskiej były nieproporcjonalne, jak również niezgodne z zasadami pokojowego rozwiązywania konfliktów określonymi w Akcie Końcowym z Helsinek. Współpraca w Radzie NATO-Rosja została zawieszona do czasu wycofania przez Federację Rosyjską jej sił zbrojnych z Gruzji. W odpowiedzi na działania Sojuszu minister spraw zagranicznych FR Siergiej Ławrow zdecydował o zaprzestaniu współpracy wojskowej z Sojuszem, a prezydent Dmitrij Miedwiediew zagroził nawet całkowitym zerwaniem więzi

[494] *Putin: wycofanie się USA z układu ABM zapoczątkowało wyścig zbrojeń*, Putin: wycofanie się USA z układu ABM zapoczątkowało wyścig zbrojeń | Defence24, dostęp: 10.03.2023 r.

[495] *Wystąpienie Vladimira Putina na konferencji w Monachium w sprawie polityki bezpieczeństwa, 10 lutego 2007 r.*, https://poland.mid.ru/web/polska_pl/najwazniejsze-teksty/-/asset_publisher/kWMgCZ27Ht7N/content/wystapienie-vladimira-putina-na-konferencji-w-monachium-w-sprawie-polityki-bezpieczenstwa-10-lutego-2007-r-?inheritRedirect=false, dostęp: 10.03.2023 r.

[496] M. Madej, *Wyniki szczytu NATO w Bukareszcie*, „Biuletyn PISM" 2008, nr 14 (482), https://www.pism.pl/files/?id_plik=646, dostęp: 10.03.2023 r.

z NATO. Moskwa zawiesiła wszystkie operacje pokojowe i ćwiczenia z NATO oraz udział w programie Partnerstwo dla Pokoju. Jednak współpraca z Sojuszem Północnoatlantyckim w sprawie Afganistanu była kontynuowana[497].

W styczniu 2009 roku doszło do kryzysu gazowego pomiędzy FR a Ukrainą, co spowodowało dalsze pogorszenie relacji pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską. Najdotkliwiej skutki kryzysu odczuły kraje Europy Środkowo-Wschodnije, które były najbardziej uzależnione od dostaw rosyjskich surowców energetycznych. Przez miesiąc ograniczone były dostawy gazu m.in. do Polski, Słowacji, Czech i Węgier. W niektórych z wymienionych państw wstrzymanie dostaw było bardzo dokuczliwe, np. w Bułgarii przestano ogrzewać domy, szkoły i urzędy[498]. Dla Sojuszu Północnoatlantyckiego kwestia dostaw energii stała się jedną z najważniejszych problemów dotyczących bezpieczeństwa energetycznego, co zaznaczył przebywający w Warszawie w marcu 2010 roku dyplomata i ekspert dr Klaus Wittmann. Według niego ubezpieczenie przed szantażem energetycznym ze strony Federacji Rosyjskiej było większym wyzwaniem dla organizacji, niż gwarancja bezpieczeństwa wojskowego[499]. Wittmann podkreślił, że Federacja Rosyjska zdaje sobie sprawę, że Europa jest pozbawiona woli działania i rozdarta politycznie i dlatego oferuje „nową architekturę bezpieczeństwa, nowy „koncert mocarstw „(…)" oraz dąży do pozostawienia Europy jako „ospałego bankiera pomiędzy ambitnymi imperiami z misją, które chcą mieć wpływ na świat"[500].

W międzyczasie rosyjska gospodarka zaczęła się ożywiać dzięki wysokim cenom energii, a sytuacja polityczna w kraju ustabilizowała się. Moskwa zgromadziła ogromne rezerwy walutowe. Rosyjskie siły zbrojne po wielu latach upadku zaczęły się powoli modernizować. Pozwoliło to Rosji na większą asertywność w sprawach zagranicznych, zwłaszcza w przestrzeni poradzieckiej, którą Federacja Rosyjska postrzegała jako sferę swoich uprzywilejowanych interesów. Na Zachodzie uważano, że FR powróciła do tradycyjnego autorytaryzmu i imperializmu.

---

[497] M. de Haas, *NATO-Russia Relations after the Georgian Conflict*, s. 5, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20090000_cscp_artikel_mhaas.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.

[498] P. Turowski, *Nowe prawo Unii Europejskiej a bezpieczeństwo energetyczne Polski*, Bezpieczeństwo Narodowe, Numer 17/2011, Wydawnictwo BBN, https://www.bbn.gov.pl/pl/informacje-o-bbn/publikacje/materialy-archiwalne/kwartalnik-bezpieczens/wydania-archiwalne/172011/3004,Wojna-cybernetyczna.html, s. 81-82, dostęp: 10.03.2023 r.

[499] V. Oskolok, *Wojny gazowe – dyplomacja rosyjska XXI wieku w kontekście geopolityki. Skutki i znaczenie dla stron konfliktów*, Atheneum Polskie Studia Politologiczne, Vol. 31/2011, UMK Toruń, s. 204, https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_athena_2011_31_10, dostęp: 10.03.2023 r.

[500] M. Ostrowski, Ze scyzorykiem na Moskwę, „Polityka", 20.03.2010, nr 12 (2748), s. 10.

Napięcie w stosunkach NATO-Rosja zostało zmniejszone wraz z wyborem na prezydenta Stanów Zjednoczonych Baracka Obamy. Nowy prezydent USA zamierzał naprawić relacje z Federacją Rosyjską, stosując politykę tzw. *resetu* we wzajemnych relacjach. Sformułowanie to zostało użyte przez ówczesnego wiceprezydenta USA Josepha R. Bidena, który stwierdził, iż nadszedł czas na „zresetowanie" stosunków rosyjsko-amerykańskich, i to Biały Dom pragnie nacisnąć guzik „reset"[501]. Obszary, w których FR mogła współpracować ze Stanami Zjednoczonymi obejmowały wojnę w Afganistanie, uniemożliwienie dostępu do broni nuklearnej przez Koreę Północną i Iran, a także zmniejszenie posiadanych zapasów środków bojowych, zwłaszcza broni nuklearnej. W ocenie J. Bidena, spoiwem łączącym wspólne interesy amerykańsko-rosyjskie była globalna wojna z terroryzmem i zlikwidowanie Al-Kaidy oraz Talibów. Ogromnym sukcesem Federacji Rosyjskiej wynikającym z poprawy stosunków amerykańsko-rosyjskich była rezygnacja administracji prezydenta B. Obamy z planów rozbudowy i rozmieszczenia w krajach Europy Środkowo-Wschodniej systemu tarczy antyrakietowej. Ponadto Amerykanie, licząc na poparcie i pomoc Rosji w kilku zasadniczych obszarach (m. in. umożliwienie tranzytu sił walczących w Afganistanie) zrezygnowali ze wsparcia Ukrainy i Gruzji w ich dążeniach do dołączenia do Sojuszu Północnoatlantyckiego[502].

Administracja USA zainicjowała poprawę stosunków z Federacją Rosyjską także przez inne państwa członkowskie NATO. Pomimo obaw państw Europy Środkowo-Wschodniej, które nie ufały w szczere intencje rosyjskiego kierownictwa polityczno-wojskowego, pozostali członkowie Sojuszu zdecydowali o przywróceniu pełni kontaktów z Federacją Rosyjską. Doszło do reaktywowania współpracy w ramach NRC, a na szczycie NATO w Lizbonie w 2010 roku przyjęto koncepcję strategiczną Sojuszu, w której zaznaczono, że współpraca NATO-Rosja ma znaczenie strategiczne, ponieważ przyczynia się do tworzenia wspólnego obszaru pokoju, stabilizacji i bezpieczeństwa[503]. Według sygnatariuszy dokumentu państwa członkowskie NATO miały aktywnie dążyć do współpracy z FR m. in. w dziedzinie obrony przeciwrakietowej[504].

Należy ocenić, że tak diametralna zmiana nastawienia w stosunku do Federacji Rosyjskiej, wynikała z konieczności pozyskania przez NATO zdolności, które ówcześnie posiadała jedynie FR. Sojusz Północnoatlantycki był uwikłany w operacje poza obszarem

[501] D. S. Cloud, *Biden: Time to hit the 'reset button'*, https://www.politico.com/story/2009/02/biden-time-to-hit-the-reset-button-018533, dostęp: 10.03.2023 r.
[502] M. Ostrowski, *Obama informatyk. USA–Rosja: „Reset"*, „Polityka", 7 marca 2009, http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/284552,1,usa-rosja-reset.read, dostęp: 10.03.2023 r.
[503] *Koncepcja Strategiczna NATO z 2010 r.*, s. 214, https://www.bbn.gov.pl/download/1/15758/koncepcjastrategicznanato.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
[504] Ibidem, s. 208.

traktatowym, które w praktyce oznaczały globalną wojnę z terroryzmem i był poddawany nieustającej krytyce w związku z brakiem postępów w operacji ISAF. Dlatego też postanowił poprosić o wsparcie Federację Rosyjską, która zgodziła się na transport przez swoje terytorium zaopatrzenia niewojskowego dla potrzeb sił ISAF. Dodatkowo Rosjanie zgodzili się bardziej zaangażować w szkolenia w rozminowywaniu terenu dla afgańskich saperów oraz kampanie antynarkotykowe, choć ocenia się, że traktowali to zadanie bardzo instrumentalnie[505].

Wymienione działania przyczyniły się do zmiany percepcji Federacji Rosyjskiej, szczególnie w Stanach Zjednoczonych, które zaczęły traktować FR jako partnera[506]. To podejście zostało wzmocnione wspólnymi ćwiczeniami sił powietrznych oraz morskich SZ FR oraz NATO. W 2011 roku rosyjska marynarka wojenna po raz pierwszy wzięła udział we wspólnych z państwami NATO ćwiczeniach ratownictwa okrętów podwodnych „Bold Monarch 2011" w Hiszpanii, a samoloty należące do SP-K FR wykonywały zadania polegające na przechwyceniu porwanego samolotu pasażerskiego w ramach ćwiczenia Vigilant Skies/Eagle[507]. Federacja Rosyjska w dalszym ciągu wspierała także państwa NATO w operacji ISAF w Afganistanie. Dla wielu państw członkowskich Sojuszu wszystkie te działania oznaczały możliwość jeszcze większego zintensyfikowania stosunków z FR, czego przykładem była zapowiedź ówczesnego sekretarza generalnego NATO Andersa Fogha Rasmussena o „konieczności podjęcia kroków w kierunku wspólnej, obejmującej NATO i Federację Rosyjską, prawdziwej euroatlantyckiej obrony rakietowej[508]". Jednocześnie w koncepcji strategicznej NATO z 2010 roku podkreślono, że art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego pozostaje stanowczym i wiążącym zobowiązaniem do obrony zbiorowej wszystkich członków Sojuszu, co miało uspokoić obawy państw Europy Środkowo-Wschodniej, które nie wierzyły w bezinteresowną zmianę postawy Federacji Rosyjskiej[509].

Ocenia się, że poprawa w relacjach NATO-Rosja była jednym z powodów przeorientowania polityki amerykańskiej w kierunku Pacyfiku, a co za tym idzie marginalizacji europejskich państw należących do NATO. Jej praktycznym wymiarem była decyzja

---

[505] M. Menkiszak, *Afgański problem Rosji. Federacja Rosyjska wobec problemu Afganistanu po roku 2001*, Prace OSW, Warszawa 2011, s. 44, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_38_0.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
[506] M. Kaczmarski, *Kruchy „reset". Bilans i perspektywy przemian w relacjach rosyjsko-amerykańskich*, „Punkt Widzenia. Policy Briefs", kwiecień 2011, s. 12.
[507] *NATO and Russia to exercise together against air terrorism*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_74961.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
[508] *Rasmussen apeluje o wspólną obronę przeciwrakietową NATO i Rosji*, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/rasmussen;apeluje;o;wspolna;obrone;przeciwrakietowa;nato;i;rosji,223,0,607199.html, dostęp: 10.03.2023 r.
[509] *Active Engagement*, *Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization adopted by the Heads of State and Government*, Lisbon, 20 November 2010, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

prezydenta B. Obamy nakazująca redukcję sił amerykańskich stacjonujących w Europie. W konsekwencji zmniejszenia budżetu obronnego Stanów Zjednoczonych, w 2012 roku podjęto decyzję o wycofaniu 2 brygadowych grup bojowych i zastąpieniu ich rotacyjną obecnością w państwach członkowskich Sojuszu i krajach współpracujących z NATO. Według ówczesnego sekretarza obrony Leona Panetty, po redukcji o około 10 000 żołnierzy, w Europie pozostałoby około 31 000 amerykańskich żołnierzy, większość w Niemczech[510]. Warto podkreślić, że pod koniec marca 2013 roku Amerykanie zdecydowali o wycofaniu ostatnich 22 czołgów z Niemiec, co oznaczało, że w Europie amerykańskie wojska lądowe nie dysponowały znaczącym uzbrojeniem[511]. Dla porównania w czasach zimnej wojny NATO dysponowało około 6 000 czołgów znajdującymi się na wyposażeniu 20 dywizji pancernych, które stacjonowały w Niemczech[512].

Przeprowadzone oceny i analizy prowadzą do wniosku, że redukcja wojsk amerykańskich w Europie pozwoliła Federacji Rosyjskiej na powrót do wielkomocarstwowej polityki objawiającej się kreowaniem wyzwań i zagrożeń dla środowiska bezpieczeństwa, w szczególności w Europie. Osłabienie roli NATO i Stanów Zjednoczonych w Europie miało pomóc Federacji Rosyjskiej w oddziaływaniu na kraje „bliskiej zagranicy" i stworzenie na nowo „rosyjskiej strefy wpływów".

18 grudnia 2010 roku w Tunezji wybuchły zamieszki, które rozlały się na sąsiednie kraje. „Arabska wiosna", stała się jednym z najpoważniejszych wyzwań dla wspólnoty euroatlantyckiej na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku. Początkowo NATO oraz Federacja Rosyjska nie zaangażowały się w kwestię rozwiązania tego kryzysu, jednakże w marcu 2011 roku, na podstawie rezolucji nr 1973 Rady Bezpieczeństwa ONZ, NATO rozpoczęło interwencję militarną w Libii[513]. Ówczesny prezydent FR Dmitrij Miedwiediew zaaprobował tę decyzję, co spotkało się z publiczną krytyką ze strony W. Putina i według niektórych analityków skłoniło ówczesnego premiera Federacji Rosyjskiej do powrotu na fotel

[510] *Two Army BCTs to Leave Europe*, News Call, https://www.ausa.org/sites/default/files/NC_0312.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
[511] M. Lasoń, *Stan i perspektywy amerykańskiej obecności wojskowej w Europie w drugiej dekadzie XXI w.*, E. Cziomer (red.), Krakowskie Studia Międzynarodowe 4/2014, s. 66.
[512] R. Carpenter, *Last Army Main Battle Tanks Depart Germany*, https://www.defensemedianetwork.com/stories/last-army-main-battle-tanks-depart-germany/, dostęp: 10.03.2023 r.
[513] *Rezolucja nr 1973 (2011) przyjęta przez Radę Bezpieczeństwa ONZ podczas 6498 posiedzenia 17 marca 2011 r.*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/rezolucja_rb_onz_nr_1973_17_marca_2011.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.

prezydenta[514]. Operacja NATO Unified Protector została skrytykowana i oceniona przez Federację Rosyjską jako ingerencja Zachodu w sytuację na Bliskim Wschodzie mającą na celu jedynie zapewnienie dostępu do złóż ropy naftowej i gazu[515]. Warto także zauważyć, że nie wszystkie państwa członkowskie NATO zgodziły się na zaangażowanie w Libii. Zdecydowanie przeciwne wobec interwencji były Niemcy i Turcja, co uwidoczniło brak spójności w szeregach Sojuszu. Ze względu na bardzo dobre relacje z prezydentem Syrii Baszarem Al Asadem Federacja Rosyjska zdecydowanie odmówiła udzielenia wsparcia NATO w Syrii i zablokowała możliwość nałożenia sankcji na reżim syryjski. Głównym celem FR było zneutralizowanie przewagi Sojuszu Północnoatlantyckiego w basenie Morza Śródziemnego poprzez zwiększenie swojej obecności militarnej i gospodarczej.

Szczytowy punkt w degradacji stosunków NATO-Rosja stanowiły wydarzenia na Ukrainie w 2014 roku. W opinii zastępcy naczelnego dowódcy połączonych sił zbrojnych NATO w Europie gen. Jamesa R. Everarda nielegalna aneksja Krymu przez niezidentyfikowane formacje militarne i paramilitarne, często nazywane tzw. „zielonymi ludzikami" a następnie jawne wsparcie rebeliantów w obwodach donieckim i ługańskim, fundamentalnie zmieniły euroatlantyckie środowisko bezpieczeństwa[516]. Reakcją NATO na nielegalne działania FR na Ukrainie było wezwanie jej do natychmiastowego zaprzestania wszelkich naruszeń i nadużyć na nielegalnie zaanektowanym Krymie, potępienie szeroko zakrojonej rozbudowy wojskowej na Półwyspie Krymskim oraz zawieszenie współpracy z Federacją Rosyjską w ramach NRC[517]. Niektóre państwa członkowskie Sojuszu wyraziły nawet pogląd, że stosunki NATO-Rosja powinny zostać całkowicie zerwane. Nie stało się to jednak stanowiskiem większości. Z jednej strony przeważał argument, że jeśli państwa NATO również przestaną przestrzegać istniejących zobowiązań, to Sojusz utraci własną wiarygodność. Z drugiej strony uważano, że współpraca NATO-Rosja reintegruje Federację Rosyjską z euroatlantycką wspólnotą bezpieczeństwa i dlatego powinna zostać ograniczona jedynie czasowo. Dla niektórych państw zawieszenie współpracy w ramach NATO nie oznaczało zawieszenia współpracy w ramach UE, np. w zakresie dostaw sprzętu wojskowego,

[514] G. Kuczyński, *Wojna domowa w Libii: polityka i cele Rosji*, , Raport specjalny, Warsaw Institute 30/04/2019, s. 18, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/04/Wojna-domowa-w-Libii-polityka-i-cele-Rosji-Raport-Specjalny-Warsaw-Institute.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
[515] D. Al-Temimi, *Federacja Rosyjska wobec arabskiej wiosny*, J. Zdanowski (red.), Krakowskie Studia Międzynarodowe 1/2012, s. 307.
[516] G. Kuczyński, *NATO – Rosja. Powrót wroga…*, op. cit., s. 3.
[517] *Statement by the North Atlantic Council on Crimea*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164656.htm?selectedLocale=en, dostęp: 10.03.2023 r.

energii i międzynarodowych kwestii antyterrorystycznych[518]. Ówczesna kanclerz Niemiec Angela Merkel dobitnie stwierdziła, że dla dobro mieszkańców UE współpraca z Federacją Rosyjską jest ważniejsza od sprawy ratowania ziem Ukrainy[519].

Kolejny kryzys w stosunkach NATO-Rosja przyniosło zestrzelenie w dniu 17 lipca 2014 roku w obwodzie donieckim malezyjskiego samolotu pasażerskiego, na pokładzie którego podróżowało 298 osób, w tym 154 Holendrów. Pomimo, że Federacja Rosyjska nie przyznała się do strącenia samolotu, międzynarodowe śledztwo udowodniło, że odpowiedzialni za ten akt byli rosyjscy separatyści działających od 2014 r. w Donbasie, którzy byli wspierani przez FR[520]. Pomimo, że większość państw członkowskich Sojuszu potępiło zestrzelenie samolotu, uważając, że jest to akt terroru, wystąpienie ówczesnego sekretarza generalnego NATO było bardzo ogólnikowe i skupiło się na przesłaniu kondolencji rodzinom ofiar oraz wyrażeniu konieczności dogłębnego wyjaśnienia przyczyn katastrofy[521].

W połowie sierpnia 2014 roku Rosjanie wysłali „konwój humanitarny" złożony z 280 ciężarówek, które w ocenie Ukrainy miały przewozić uzbrojenie i sprzęt wojskowy zamiast zadeklarowanej pomocy humanitarnej. Konwój przekroczył granicę rosyjsko-ukraińską bez nadzoru i zgody ukraińskich władz, Międzynarodowego Czerwonego Krzyża (MCK) ani innych organizacji międzynarodowych. W ocenie NATO, które potępiło działania Federacji Rosyjskiej, konwój był nielegalny i naruszył integralność terytorialną Ukrainy oraz jej suwerenność[522].

Nielegalna aneksja Krymu znalazła swoje odzwierciedlanie w narastającej rywalizacji pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Federacją Rosyjską. Obie strony zwiększyły liczbę ćwiczeń wojskowych, a samoloty rosyjskie coraz częściej zaczęły naruszać przestrzeń powietrzną państw NATO[523]. Sojusz zareagował na te działania zwołaniem w dniach 4-5 września 2014 r. szczytu NATO w Newport w Walii. Jego głównym celem było wypracowanie odpowiedzi na bezprecedensowe działania Federacji Rosyjskiej.

---

[518] *Francja nie zamierza przestać zbroić Rosji*, https://tvn24.pl/swiat/francja-nie-zamierza-przestac-zbroic-rosji-ra403911-3352985, dostęp: 10.03.2023 r., J. Dempsey, *Some European Leaders Just Don't Get It About Ukraine*, https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/56021, dostęp: 10.03.2023 r.,

[519] O. Podvorna, *Wspólnota zachodnia wobec rozwiązywania konfliktu na Ukrainie*, Wschód Europy nr 1(2)/2015. Studia humanistyczno-społeczne, UMCS Lublin 2015, s. 194.

[520] *Szef NATO: Wzywam Rosję do wzięcia odpowiedzialności za zestrzelenie malezyjskiego samolotu*, https://forsal.pl/artykuly/1126256,szef-nato-wzywam-rosje-do-wziecia-odpowiedzialnosci-za-zestrzelenie-malezyjskiego-samolotu.html, dostęp: 10.03.2023 r.

[521] *NATO Secretary General statement on the crash of Malaysia Airlines aircraft*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_111773.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

[522] B. LoGiurato, *NATO: Russia just significantly escalated the crisis in Ukraine*, https://www.businessinsider.com/russian-invasion-of-ukraine-nato-putin-obama-2014-8?IR=T, dostęp: 10.03.2023 r.

[523] Ł. Jureńczyk, *Iluzoryczne partnerstwo NATO–Rosja w okresie kryzysu…*, op. cit., s. 202.

W deklaracji końcowej ministrowie obrony państw NATO oświadczyli, że FR złamała postanowienia Aktu stanowiącego NATO-Rosja z 1997 r. oraz Deklaracji rzymskiej z 2002 r., które konstytuowały partnerską współpracę NATO-Rosja[524]. Aneksja Krymu i dalsza eskalacja siły wojsk rosyjskich została uznana przez Sojusz za bezprawną, co skłoniło państwa sojusznicze NATO do poparcia sankcji nałożonych na Federację Rosyjską przez Unię Europejską, państwa G7 i inne organizacje międzynarodowe. Dodatkowo zażądano, aby Rosjanie wycofali swoje siły z terenu Ukrainy. Z drugiej strony Sojusz zadeklarował, że jest gotowy do budowy wzajemnego zaufania z Federacją Rosyjską w zakresie sił nuklearnych w Europie[525].

Aneksja Krymu przez Federację Rosyjską w 2014 roku i jej dalsze działania w Donbasie, często określane jako „wojna hybrydowa" były zaskoczeniem dla większości członków NATO, w szczególności państw Europy Zachodniej. Według analityka Rand Corporation Davida Ochmanka, NATO nie posiadało planów ewentualnościowych na wypadek aneksji Krymu, „bo nie myśleliśmy, że Federacja Rosyjska zmieni granice w Europie"[526]. Agresywne rosyjskiej działania zahamowały budowę poprawnych relacji pomiędzy Sojuszem a Federacją Rosyjską, gdyż rosyjskie kierownictwo polityczno-wojskowe uznało, że sytuacja międzynarodowa jest na tyle korzystna, aby można było wdrożyć plan podziału Europy na strefy wpływów oparty na „doktrynie Primakowa". Ocenia się, że w wyniku rosyjskich działań wzrosło realne zagrożenie konfliktem pomiędzy Federacją Rosyjską a którymś z państw NATO, co wymusiło na Sojuszu dostosowanie do nowego środowiska bezpieczeństwa. Okazało się bowiem, że NATO nie posiada planów ewentualnościowych na wypadek ataku FR na państwa wschodniej flanki NATO, infrastruktura wojskowa nie jest dostosowana do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, a siły wojskowe Sojuszu są za małe, aby sprostać zagrożeniom ze Wschodu.

3.2. Ocena struktury dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego do 2014 roku

Rozpad koalicji antyhitlerowskiej po zakończeniu drugiej wojny światowej spowodował podział świata na dwa wrogie bloki polityczno-militarne: Sojusz Północnoatlantycki i Układ Warszawski (z dominującą rolą Związku Radzieckiego). NATO na początku swojego istnienia cierpiało na szereg niedoskonałości, które dały o sobie znać w chwili wybuchu wojny

[524] *Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales*, art. 22, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en, dostęp: 10.03.2023 r.
[525] M. Banasik, *NATO w świetle postanowień szczytu w Newport*, Kwartalnik Bellona 3/2015, Warszawa 2015, s. 58.
[526] G. Kuczyński, *NATO – Rosja. Powrót wroga…*, op. cit., s. 12.

koreańskiej w czerwcu 1950 roku. Ocenia się, że był to jeden z najbardziej niebezpiecznych okresów zimnej wojny, kiedy realna była groźba wybuchu III wojny światowej. Wsparcie jakiego udzielił Związek Radziecki Korei Północnej wzbudził ogromne obawy w Europie, która mogła stać się kolejnym celem komunistycznej agresji. Braki w zakresie ukompletowania personelu oraz w zakresie sprzętu wojskowego stawiały NATO na przegranej pozycji w hipotetycznym konflikcie z armią radziecką. Dodatkowo Sojusz Północnoatlantycki nie posiadał istotnego elementu wojskowego, jakim jest dowodzenie i kontrola (*command and control, C2*), ponieważ nie istniała ani struktura dowodzenia, ani główny (naczelny) dowódca. W ciągu następnych dwunastu miesięcy przywódcy Sojuszu przeprowadzili szereg działań, które przekształciły to, co do tej pory było głównie luźno zorganizowanym sojuszem politycznym, w Organizację Traktatu Północnoatlantyckiego o rozbudowanej strukturze politycznej i wojskowej[527]. Struktura cywilna została utworzona 17 września 1949 roku w Waszyngtonie, kiedy ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich Sojuszu spotkali się po raz pierwszy w ramach Rady Północnoatlantyckiej (*North Atlantic Council – NAC*) i utworzyli Komitet Obrony (*Defence Committee*), Komitet Wojskowy (*Military Committee*) oraz Stałą Grupę (*Standing Group*), podległą Komitetowi[528]. Strukturę Sojuszu Północnoatlantyckiego obowiązującą na koniec 1949 roku przedstawia rys. 9.

[527] G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure, 1951-2009*, s. 1, https://shape.nato.int/resources/21/evolution%20of%20nato%20cmd%20structure%201951-2009.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
[528] *What is NATO*, https://www.nato.int/nato-welcome/index.html, dostęp: 15.03.2023 r.

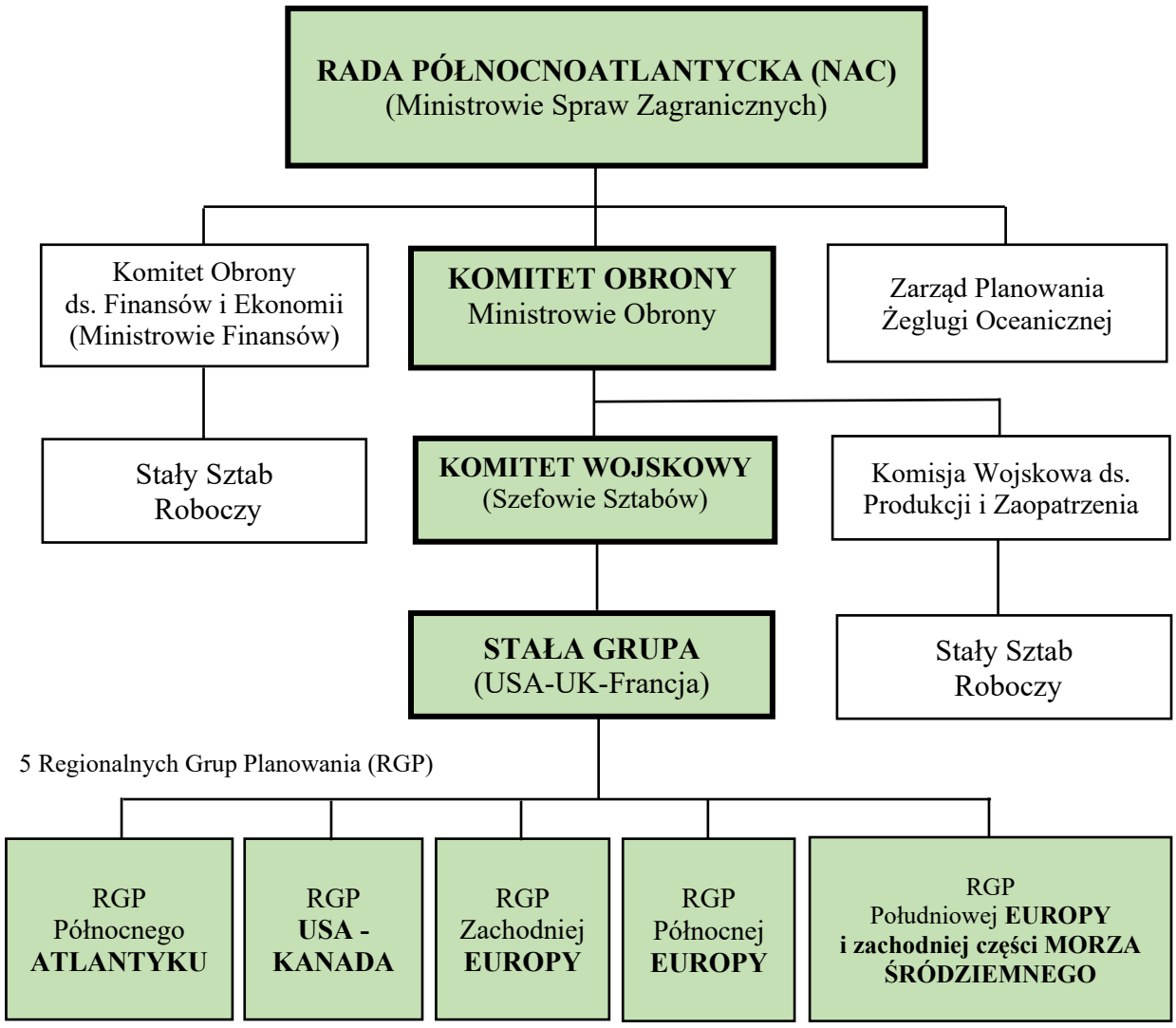

Rys. 9. Organizacja NATO z końca 1949 roku.

Źródło: S. Zarychta, *Struktury militarne NATO 1949 – 2013*, Warszawa 2013, s. 82.

W wyniku szeregu narad oraz kompromisów pomiędzy państwami członkowskim w celu koordynacji działań na prawdopodobnym polu walki terytorium traktatowe Sojuszu Północnoatlantyckiego zostało podzielone na dwie Strategiczne Strefy Działań Wojennych (definiując je w postaci Teatrów Wojny, TW) – Strategiczną Strefę Atlantycką (Atlantycki Teatr Wojny) oraz Strategiczną Strefę Europejską (Europejski Teatr Wojny). Z kolei Teatry Wojny dzieliły się na Teatry Działań Wojennych (TDW), których granice były ograniczone do części powierzchni kontynentu, dwóch lub więcej państw wraz z wodami przybrzeżnymi mórz i oceanów i rozciągającymi się nad nimi przestrzeniami powietrznymi. Kierownictwo polityczno-wojskowe NATO zadecydowało, że w ramach Oceanu Atlantyckiego będą istniały dwa Teatry Działań Wojennych (TDW) – Zachodni Teatr Działań Wojennych (WESTLANT) oraz Wschodni Teatr Działań Wojennych (EASTLANT). Z kolei kontynent europejski został

podzielony na trzy Teatry Działań Wojennych (TDW) – Północnoeuropejski Teatr Działań Wojennych, Centralny (Środkowoeuropejski) Teatr Działań Wojennych, oraz Południowoeuropejski Teatr Działań Wojennych[529].

Zintegrowana struktura wojskowa NATO została utworzona w 1950 roku, kiedy stało się jasne, że Sojusz Północnoatlantycki będzie musiał wzmocnić obronę państw członkowskich NATO przed potencjalnym atakiem sowieckim. W grudniu 1950 roku Rada Północnoatlantycka wybrała generała Dwighta D. Eisenhowera na pierwszego Naczelnego Dowódcę Sojuszu w Europie, który wraz z członkami wielonarodowej Grupy Planowania natychmiast zaczął opracowywać strukturę dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego. W latach 1951-52 Regionalne Grupy Planowania, utworzone w 1949 roku w celu realizacji początkowych wytycznych strategicznych NATO, zostały zastąpione przez trzy główne dowództwa NATO: Sojusznicze Dowództwo w Europie (*Allied Command Europe, ACE*) wraz z kwaterą główną SHAPE (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe*)[530], Sojusznicze Dowództwo Atlantyckie (*Allied Command Atlantic, ACLANT*) i Sojusznicze Dowództwo Kanału Angielskiego (*Allied Command Channel, ACCHAN*)[531]. Rys. 10 przedstawia podział atlantyckiej strefy strategicznej na Teatry Wojny i Teatry Działań Wojennych w 1952 roku.

Rys. 10. Atlantycka strefy strategiczna w 1952 roku.
Źródło: S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 102.

[529] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO 1949 – 2013*, Warszawa 2013, s. 91 - 92.
[530] Utworzone w kwietniu 1951 roku w Rocquencourt we Francji, W 1967 roku, po wycofaniu się Francji ze zintegrowanej struktury wojskowej NATO, SHAPE zostało przeniesione do Mons w Belgii.
[531] D. A. Ruiz Palmer, *Reforming NATO's Institutions: Pressing Need, Enduring Obstacles, New Opportunities*, s. 177, Politique étrangère, 2009/5 (Hors série), https://www.cairn.info/revue-politique-etrangere-2009-5-page-173.htm&wt.src=pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

Plan gen. D. Eisenhowera zakładał podział Sojuszniczego Dowództwa w Europie na trzy teatry działań: Północny - obejmujący Skandynawię, Morze Północne i Bałtyk; Centralny - obejmujący Europę Zachodnią; oraz Południowy - obejmujące Włochy i Morze Śródziemne. Na czele każdego TDW miał stać naczelny dowódca (*Commander-in-Chief, CINC*), któremu podlegali dowódcy wojsk lądowych, powietrznych i marynarki wojennej tegoż teatru[532]. Koncepcja gen. Eisenhowera była logiczna, jednakże ze względu na nieporozumienia w gronie trzech głównych mocarstw (Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji) posiadających siły w centralnym teatrze działań, napotkała na szereg trudności. Generał Eisenhower rozważał wyznaczenie głównodowodzącego oficera (CINC) również dla centralnego teatru działań, jednak przedstawiciele Wielkiej Brytanii i Francji mieli zdecydowanie odmienne zdania na temat roli oraz właściwego stosunku sił powietrznych do sił lądowych.

Na bazie swoich doświadczeń z II wojny światowej gen. Eisenhower zdecydował, że osobiście będzie dowodził i sprawował kontrolę nad teatrem centralnym jako Naczelny Dowódca Sił NATO w Europie (*Supreme Allied Commander Europe, SACEUR*). W ramach delegowania uprawnień mieli mu podlegać dowódcy Sojuszniczych Sił Powietrznych w Europie Środkowej (*CINC Allied Air Forces Central Europe, CINCAIRCENT*), Sojuszniczych Sił Lądowych w Europie Środkowej (*CINC Allied Land Forces Central Europe, CINCLANDCENT*) oraz oficer flagowy Europy Środkowej (*Flag Officer Central Europe, FLAGCENT*). Oprócz powyższych dowódców, Naczelnemu Dowódcy Sił NATO w Europie bezpośrednio podlegali także dowódcy północnego i południowego teatru działań (*CINCNORTH* i *CINCSOUTH*), co ilustruje rys. 11.

[532] Początkowo bez Grecji i Turcji, które zostały członkami NATO w 1952 roku.

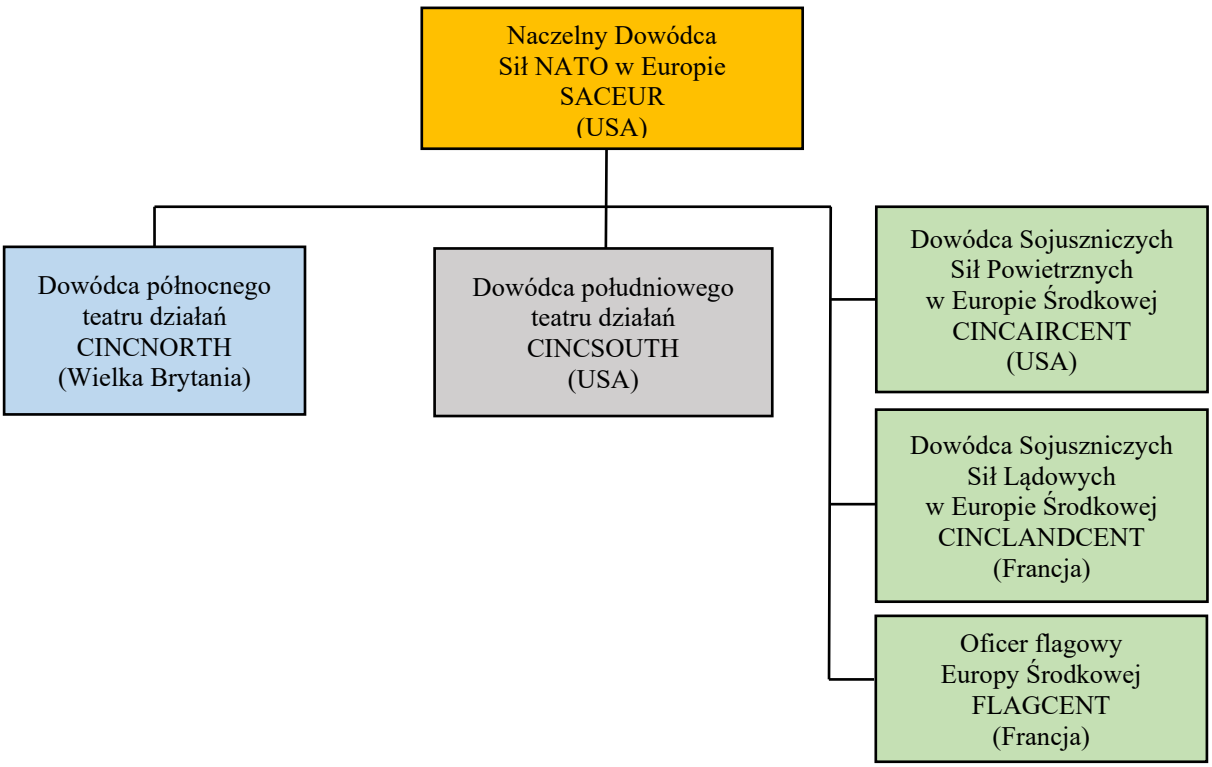

Rys. 11. Struktura dowodzenia Sojuszniczego Dowództwa NATO w Europie (ACE) w latach 1951-52.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *„Forging the weapon". The origins of SHAPE*, s. 15, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2012_12/20170329_121207-Forging_the_weapon.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

W celu redukcji kosztów oraz czasu, dowództwa podległe trzem dowódcom (*CINC*) w centralnym teatrze działań zostały oparte na istniejących już sztabach narodowych. I tak dwa podległe dowództwa strukturze Sojuszniczych Sił Lądowych w Europie Środkowej (*LANDCENT*), Północna Grupa Armii (*Northern Army Group, NORTHAG*) i Centralna Grupa Armii (*Central Army Group, CENTAG*), zostały oparte na sztabach i personelu odpowiednio Brytyjskiej Armii Renu (*British Army of the Rhine, BAOR*) i amerykańskich wojsk lądowych stacjonujących w Europie (*United States Army Europe and Africa, USAREUR*). Siły powietrzne w rejonie centralnym również oparte były na rozwiązaniach narodowych. Dwa dowództwa Sojuszniczych Taktycznych Sił Powietrznych (*Allied Tactical Air Force, ATAF*) zostały utworzone na bazie sił i środków Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. W ten sposób 2. Armia Lotnictwa Taktycznego RAF została połączona z elementami belgijskimi i holenderskimi w 2. ATAF, podczas gdy amerykańska 2. Dywizja Lotnicza została przekształcona w 12. (US) Air Force i jednocześnie połączona z francuską 1er Division Aerienne w 4. ATAF. Narodowy skład podległych sztabów w centralnym teatrze działań został utrzymany aż do końca lat 50-tych XX wieku, kiedy to dowództwa zostały zreorganizowane

jako w pełni zintegrowane sztaby sojusznicze[533]. W tym okresie dały się zauważyć różnice w gronie państw sojuszniczych NATO w zakresie miejsca i roli sił morskich w rejonie Morza Śródziemnego. Ambicje Wielkiej Brytanii w zakresie działań morskich oraz przegrana rywalizacja z USA o stanowisko dowódcy AFSOUTH doprowadziły do utworzenia w marcu 1953 roku na Malcie nowej struktury - Dowództwa Połączonych Sił Sojuszniczych Morza Śródziemnego (*Allied Forces Mediterranean, AFMED*)[534].

Rezultatem tych wszystkich kompromisów, które były konieczne, aby uruchomić strukturę dowodzenia, była nadzwyczaj złożona struktura z bardzo dużym zakresem kontroli Naczelnego Dowódcy Sił NATO w Europie, co ilustruje rys. 12[535]. Zamiast przewidzianych przez generała Eisenhowera trzech połączonych dowództw dla Północy, Centrum i Południa, istniało sześć dowództw, które podlegały generałowi Matthew B. Ridgwayowi, który zastąpił Eisenhowera na stanowisku SACEUR w maju 1952 roku. Cztery z tych sześciu dowództw było dowództwami rodzajów wojsk, które posiadały także swoje podległe struktury, co czyniło architekturę dowodzenia bardzo skomplikowaną i mało przejrzystą.

[533] G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 4.
[534] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 89.
[535] *STRIKFORSOUTH - Naval Striking and Support Forces Southern Europe, GIB - Gibraltar Mediterranean Command, MEDEAST - Mediterranean Eastern Area, MEDCENT - Mediterranean Central Area, MEDOC - Méditerranée Occidentale, MEDNOREAST - Mediterranean North Eastern Area, MEDSOUEAST - Mediterranean South Eastern Area*.

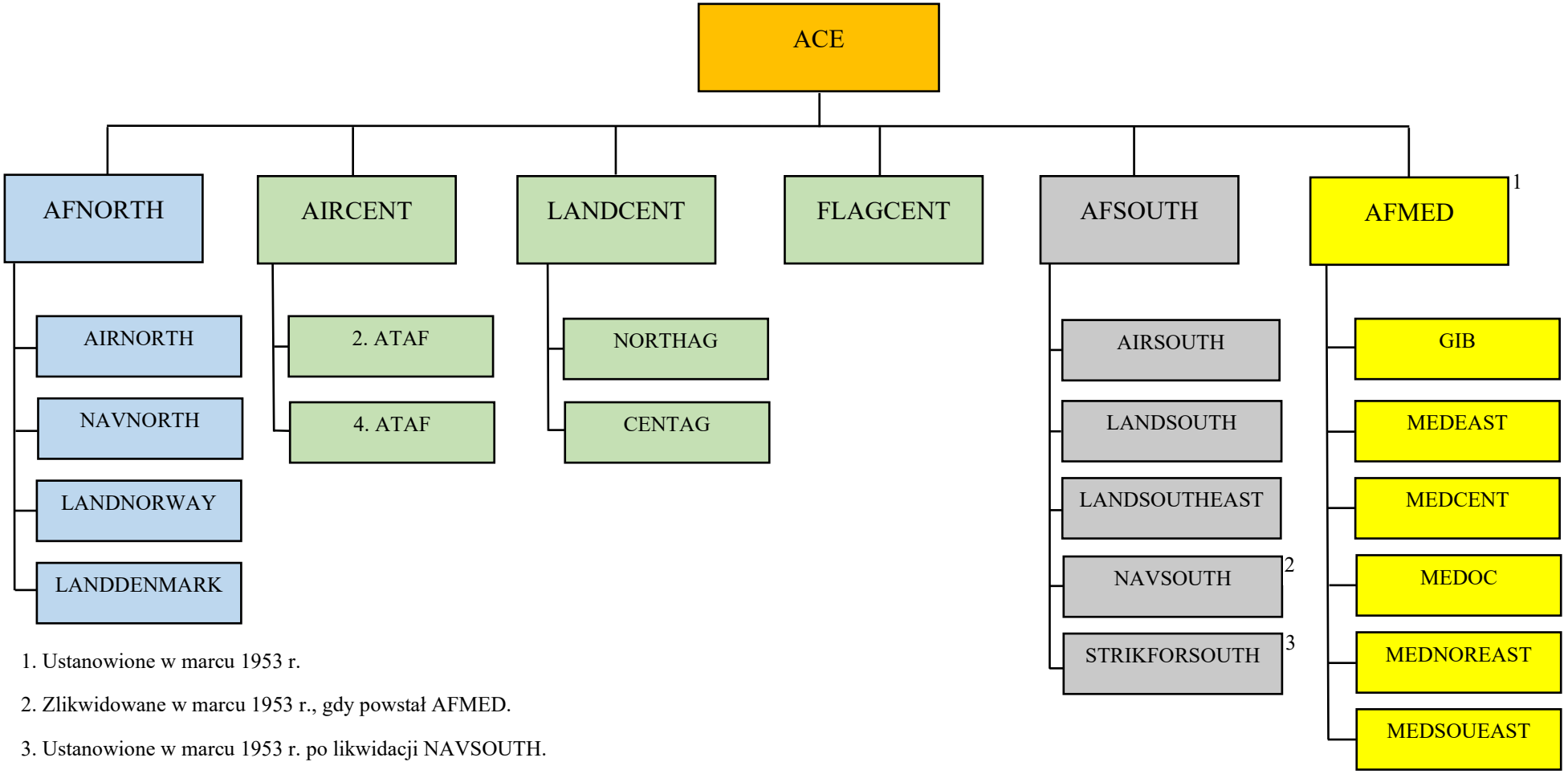

1. Ustanowione w marcu 1953 r.

2. Zlikwidowane w marcu 1953 r., gdy powstał AFMED.

3. Ustanowione w marcu 1953 r. po likwidacji NAVSOUTH.

Rys. 12. Wstępna struktura dowodzenia Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO w Europie (ACE) w latach 1951-53.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 5, https://shape.nato.int/resources/21/evolution%20of%20nato%20cmd%20structure%201951-2009.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

Generał Ridgway, biorąc pod uwagę polityczny kompromis, który doprowadził do zwiększenia liczby dowództw marynarki wojennej na Morzu Śródziemnym, podjął szybkie działania w celu uproszczenia struktury dowodzenia na centralnym teatrze działań. W sierpniu 1953 roku ustanowił jednego Naczelnego Dowódcę (*CINCENT*) dla regionu z podległymi mu Dowództwami Lądowym, Lotniczym i Morskim (odpowiednio *COMLANDCENT, COMAIRCENT i COMNAVCENT*). W ramach ACE, które było odpowiedzialne za zbiorową obronę państw członkowskich NATO od Norwegii po Turcję, po reformie gen. Ridgwaya istniały cztery podległe mu kwatery główne: w Europie Północnej (*Allied Forces Northern Europe, AFNORTH*), Środkowej (*Allied Forces Central Europe, AFCENT*), Południowej (*Allied Forces Southern Europe, AFSOUTH*) i na Morzu Śródziemnym (*Allied Forces Mediterranean, AFMED*), co oznaczało redukcję podległych dowództw w ACE do czterech (rys. 13)[536].

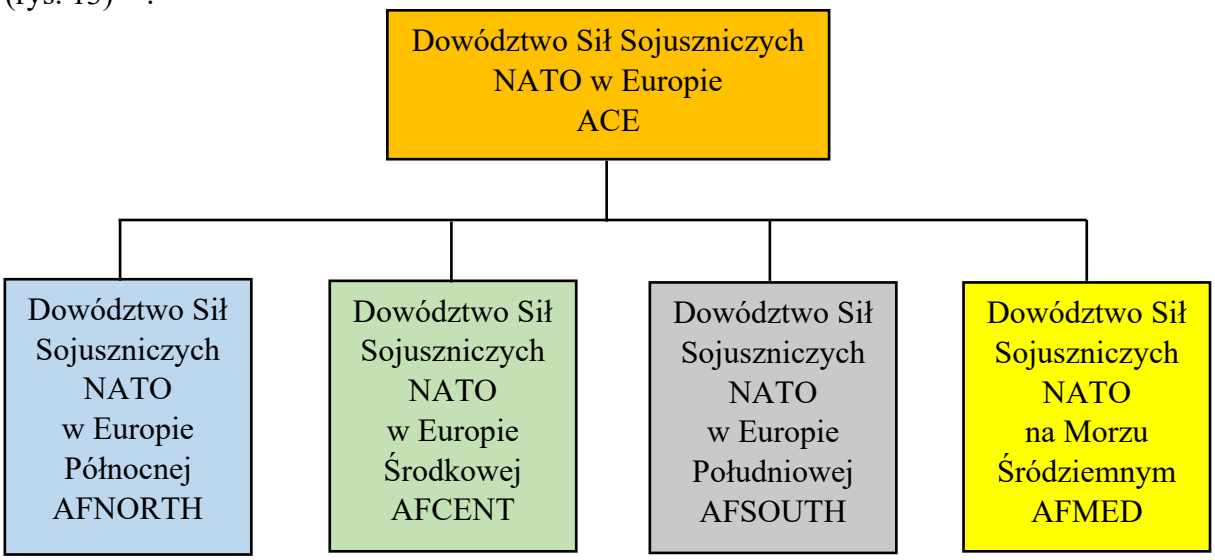

Rys. 13. Struktura dowodzenia Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO w Europie (ACE) w latach 1953-67.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. B. Varlik, *NATO's Military Structure: Change and Continuity*, s. 8, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1144225, dostęp: 15.03.2023 r.

W 1955 roku Republika Federalna Niemiec (RFN) przystąpiła do Sojuszu Północnoatlantyckiego, co zmusiło NATO do integracji sił zbrojnych RFN ze strukturami euroatlantyckimi. Wraz z powstaniem niemieckich sił zbrojnych, nastąpił spór pomiędzy dowództwami AFNORTH i AFCENT o półwysep Szlezwik-Holsztyn, stanowiący najbardziej wysuniętą na północ część terytorium RFN. Celem wzmocnienia sił duńskich i norweskich tworzących AFNORTH, Szlezwik-Holsztyn i niemieckie jednostki wojskowe znajdujące się na

[536] *Allied Command Operations (ACO)*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52091.htm, dostęp: 15.03.2023 r.

półwyspie przeniesiono w rejon odpowiedzialności północnego teatru działań. Niemcy nie zgodzili się jednak na przebieganie linii granicznej przez ich kraj, gdyż wiązało się to z rozdzieleniem ich wojsk na różne teatry działań. Dowódca Sojuszniczych Sił Lądowych w Europie Środkowej poparł niemieckie stanowisko i zaapelował o powrót Szlezwika-Holsztynu do jego obszaru dowodzenia, a w 1958 roku zwrócił się dodatkowo o przekazanie Danii, półwyspu Szlezwika-Holsztynu i Cieśnin Bałtyckich pod jego jurysdykcję. Z powodów politycznych propozycja nie została uwzględniona przez Naczelnego Dowódcę Sił NATO w Europie (SACEUR) gen. Laurisa Norstada, który uważał, że państwa skandynawskie nie powinny być rozdzielane. Jednakże, postrzegając ten rejon jako strategiczny w konfrontacji ze Związkiem Radzieckim generał L. Norstad postanowił stworzyć nowe, zintegrowane dowództwo dla regionu bałtyckiego.

Początkowa idea zakładała utworzenie jednego dowództwa marynarki wojennej dla całego obszaru bałtyckiego (*Navy Baltic, NAVBALT*), z włączeniem nowo utworzonych niemieckich sił morskich. Ze względu na trudności polityczne, propozycja musiała ulec modyfikacji i w 1956 roku w ramach Dowództwa Sojuszniczych Sił Morskich w Europie Środkowej (*Allied Naval Forces Central Europe, NAVCENT*) utworzono dwa małe dowództwa – Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich Obszaru Północnego Europy Środkowej (*Allied Naval Forces Northern Area Central Europe, NAVNORCENT*) i Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich Morza Północnego (*Allied Naval Forces North Sea Sub Area, NORSEACENT*). Powstałe struktury zapewniały możliwość dowodzenia niemieckimi siłami morskimi odpowiednio na Morzu Bałtyckim i Północnym. Ówczesna struktura dowodzenia centralnego teatru działań pozostała bez zmian aż do 1966 roku, kiedy prezydent Charles de Gaulle podjął decyzję o wycofaniu Francji ze struktur militarnych NATO (rys. 14).

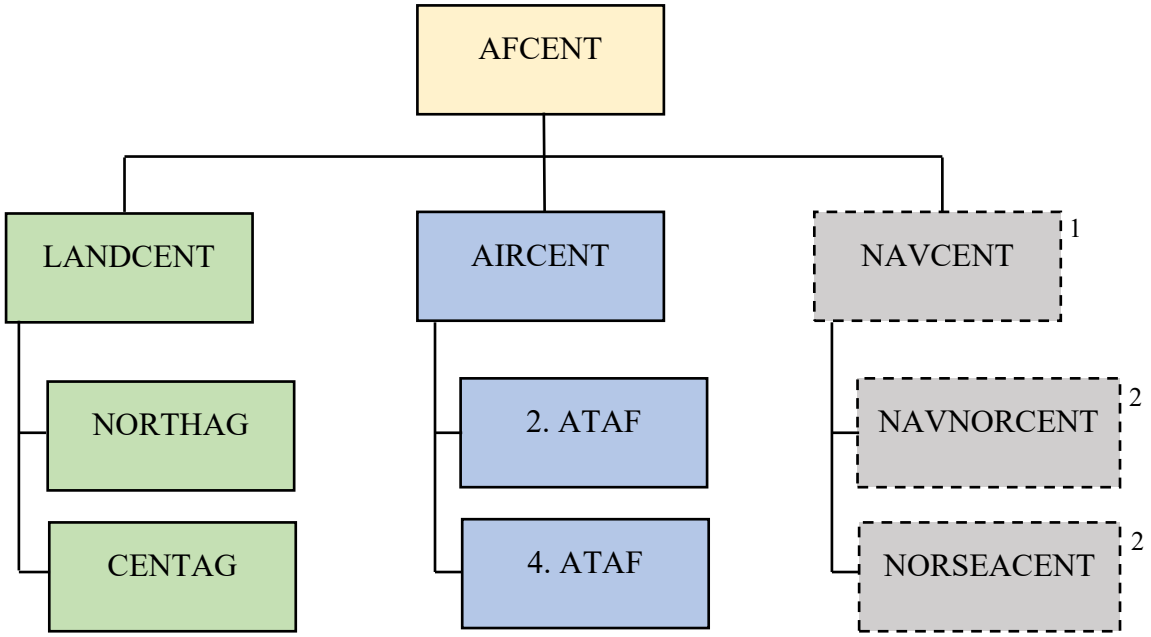

1. Zlikwidowane w 1962 r.

2. Ustanowione w 1956 r., zlikwidowane w 1962 r.

AFCENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił NATO w Europie Środkowej;

LANDCENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił Lądowych w Europie Środkowej;

AIRCENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił Lądowych w Europie Środkowej;

NAVCENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich w Europie Środkowej;

NORTHAG – Dowództwo Północnej Grupa Armii;

CENTAG – Dowództwo Centralnej Grupa Armii;

ATAF – Dowództwo Sojuszniczych Taktycznych Sił Powietrznych;

NAVNORCENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich Obszaru Północnego Europy Środkowej;

NORSEACENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich Morza Północnego.

Rys. 14. Struktura dowodzenia Dowództwa Sojuszniczych Sił NATO w Europie Środkowej (AFCENT) w latach 1953-1966.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *„Forging the weapon". The origins of SHAPE*, s. 15, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2012_12/20170329_121207-Forging_the_weapon.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

Opuszczenie struktur wojskowych NATO przez Francję w 1966 r. zmusiło Sojusz do reorganizacji architektury dowodzenia Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO w Europie, a w szczególności centralnego TDW. Zlikwidowano cały szczebel dowodzenia, eliminując dowództwa LANDCENT i AIRCENT i włączając ich funkcje do Dowództwa Sojuszniczych Sił NATO w Europie Środkowej (AFCENT). Skutkiem tej reformy był brak scentralizowanej kontroli nad siłami powietrznymi, które zostały połączone z siłami lądowymi (2. ATAF

z NORTHAG, 4. ATAF z CENTAG), aby zapewnić im odpowiednie wsparcie. Rozwiązanie to było krytykowane i dlatego w 1974 roku przywrócono szczebel dowództwa Sojuszniczych Sił Powietrznych w Europie Środkowej jako główne dowództwo podległe AFCENT (*Allied Air Forces Central Europe – AAFCE* w miejsce starego AIRCENT). W ramach reorganizacji struktur dowodzenia sił morskich w centralnym TDW w 1962 roku zlikwidowano także dowództwa Sojuszniczych Sił Morskich Obszaru Północnego Europy Środkowej (NAVNORCENT) oraz Sojuszniczych Sił Morskich Morza Północnego (NORSEACENT), co pozbawiło AFCENT wszelkich dowództw sił morskich. Strukturę dowodzenia w centralnym TDW w latach 1974 – 1994 ilustruje rys. 15[537].

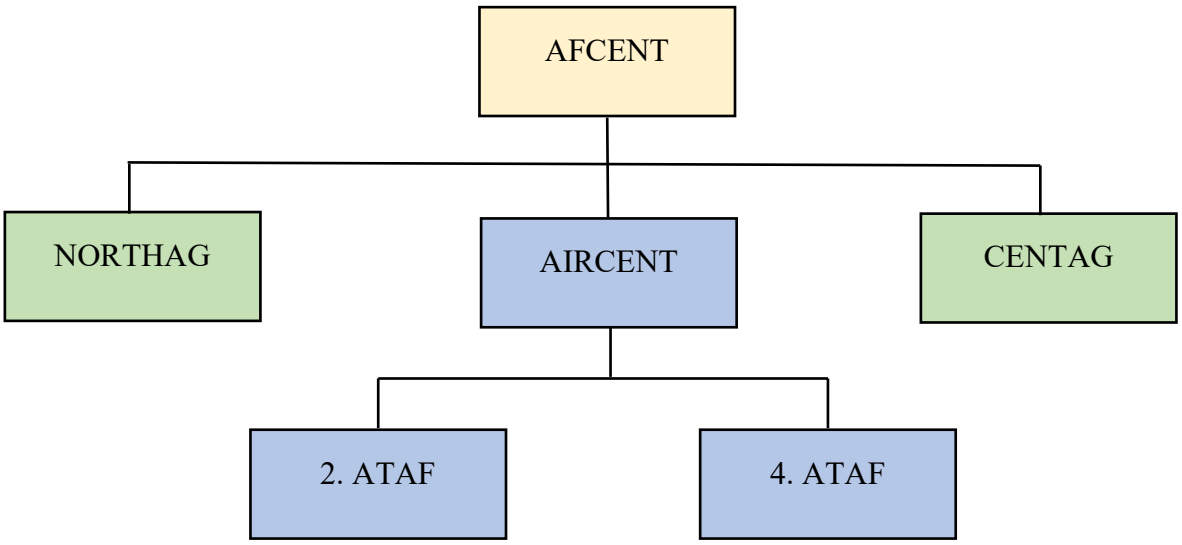

AFCENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił NATO w Europie Środkowej;

NORTHAG – Dowództwo Północnej Grupa Armii;

CENTAG – Dowództwo Centralnej Grupa Armii;

AIRCENT – Dowództwo Sojuszniczych Sił Lądowych w Europie Środkowej;

ATAF – Dowództwo Sojuszniczych Taktycznych Sił Powietrznych.

Rys. 15. Struktura dowodzenia Dowództwa Sojuszniczych Sił NATO w Europie Środkowej (AFCENT) w latach 1974-94.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 9, https://shape.nato.int/resources/21/evolution%20of%20nato%20cmd%20structure%201951-2009.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

[537] G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 9, https://shape.nato.int/resources/21/evolution%20of%20nato%20cmd%20structure%201951-2009.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

Struktura Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO w Europie nadal pozostawała bardzo złożona, czego przykładem było nakładanie się funkcji i odpowiedzialności pomiędzy AFMED i AFSOUTH w obszarze śródziemnomorskim. Dodatkowo sytuację skomplikowało uniezależnienie się w 1964 roku Malty od Wielkiej Brytanii, co oznaczało, że AFMED nie znajdował się na terytorium Sojuszu Północnoatlantyckiego. Po opuszczeniu struktur wojskowych NATO przez Francję w 1966 roku doszło do całkowitej reorganizacji struktury dowodzenia na Morzu Śródziemnym, która skończyła się likwidacją AFMED w czerwcu 1967 roku i przejęciem jego zadań przez nowy sztab (*Allied Naval Forces Southern Europe, NAVSOUTH*)[538]. Nowopowstała struktura dowodzenia dla południowego TDW przetrwała bez większych zmian aż do zakończenia zimnej wojny. Pomimo planów reform dowództw NATO w rejonie Morza Śródziemnego spowodowanych wycofaniem z Sojuszu Północnoatlantyckiego Grecji w 1974 roku i ponownym jej przyjęciem w roku 1980, stałymi napięciami politycznymi pomiędzy Grecją i Turcją oraz przyjęciem Hiszpanii do NATO w 1982 roku, struktura dowodzenia NATO w basenie Morza Śródziemnego pozostała niezmieniona znacznie dłużej niż w jakimkolwiek innym regionie[539].

W 1974 roku Wielka Brytania ogłosiła znaczny wzrost zaangażowania swoich sił powietrznych w NATO[540]. W odpowiedzi SHAPE przygotowało plan nowej struktury dowodzenia i w oparciu o Dowództwo Uderzeniowe RAF (*RAF Strike Command*) w kwietniu 1975 roku utworzono Dowództwo Sił Powietrznych NATO Zjednoczonego Królestwa (*United Kingdom NATO Air Forces, UKAIR*). Nowopowstałe dowództwo było bezpośrednio podległe Dowództwu Sił Sojuszniczych NATO w Europie i jako jedyne składało się z jednego rodzaju sił zbrojnych (siły powietrzne) z jednego kraju, i nie podlegały mu żadne dowództwa mniejszej rangi (PSCs). Dowództwo to odpowiedzialne było za obronę powietrzną Wysp Brytyjskich i rejonu Atlantyku Wschodniego[541]. Powyższe zmiany doprowadziły do reorganizacji struktury dowodzenia Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO w Europie, która przetrwała prawie 20 lat, a nawet przetrwała koniec zimnej wojny o pięć lat (rys. 16).

[538] G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…*, op. cit., s. 9.
[539] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 179 – 180.
[540] *Defence Review (Hansard, 3 December 1974) - the API*, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1974/dec/03/defence-review, dostęp: 15.03.2023 r.
[541] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 189 – 190.

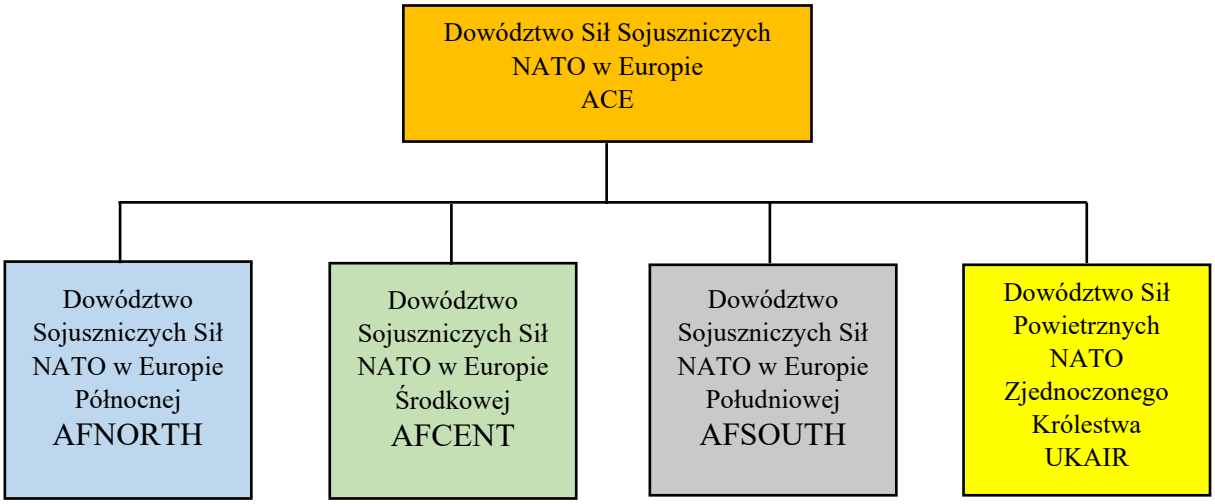

Rys. 16. Główne dowództwa podległe Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO w Europie (ACE) w latach 1975-1994.

Zródło: Opracowanie własne na podstawie G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 11, https://shape.nato.int/resources/21/evolution%20of%20nato%20cmd%20structure%201951-2009.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

Ewolucję struktur dowodzenia przechodził także obszar Atlantyku, który był uważany za kluczowy. Dla Sojuszu Północnoatlantyckiego niezwykle istotne było utrzymanie niezakłóconych dostaw sił i sprzętu wojskowego na europejski teatr wojny. Państwa członkowskie, pomne doświadczeń z okresu II wojny światowej i blokady morskiej Atlantyku przez niemieckie okręty podwodne, nie chciały dopuścić do przejęcia kontroli nad obszarem atlantyckim przez okręty radzieckie. Kluczową rolę odgrywało rozpoznanie, szybka wymiana informacji oraz zabezpieczenie morskich szlaków handlowych z Ameryki Północnej do Europy, co wymuszało na Sojuszu Północnoatlantyckim rozbudowę odpowiednich struktur dowodzenia w rejonie Atlantyku[542].

W 1952 roku zdecydowano o powstaniu Naczelnego Dowództwa Atlantyku (*ACLANT*), na czele którego stanął amerykański admirał Linde D. McCormick jako Naczelny Dowódca Sił Sprzymierzonych Atlantyku (*Supreme Allied Commander Atlantic – SACLANT*). Podlegały mu wszystkie siły pomiędzy amerykańskim i europejskim wybrzeżem wyłączając rejon Kanału La Manche[543]. Obszar odpowiedzialności ACLANT został podzielony na Zachodni Teatr Działań Wojennych (*WESTLANT*) wraz z podobszarami Atlantyku Amerykańskiego (*AMERLANT*) i Atlantyku Kanadyjskiego (*CANLANT*) oraz Wschodni Teatr Działań Wojennych

[542] W. F. Mellin, *Ochrona żeglugi morskiej NATO na Atlantyku*, Wojskowy Przegląd Zagraniczny 1/1985, s. 43-52.
[543] J. J. Sokolsky, Seapower in the nuclear age, The United States Navy and NATO 1949-1980, Annapolis, Maryland 1991, s. 43.

(*EASTLANT*), któremu podlegały Podobszar Północny (NORLANT), Podobszar Centralny (*CENTLANT*) oraz Podobszar Zatoki Biskajskiej (*BISCLANT*). Ponadto w skład ACLANT wchodziło też Dowództwo Floty Uderzeniowej Atlantyku (*STRIKFLTLANT*), którego głównym zadaniem było prowadzenie morskich działań operacyjnych na całym Atlantyku oraz Dowództwo Sił Powietrznych Atlantyku Wschodniego (*AIREASTLANT*) kierujące wszelkimi operacjami powietrznymi w rejonie wschodniej części Oceanu Atlantyckiego. Organizację dowodzenia Naczelnego Dowództwa NATO Atlantyku – *ACLANT* ilustruje rys. 17.

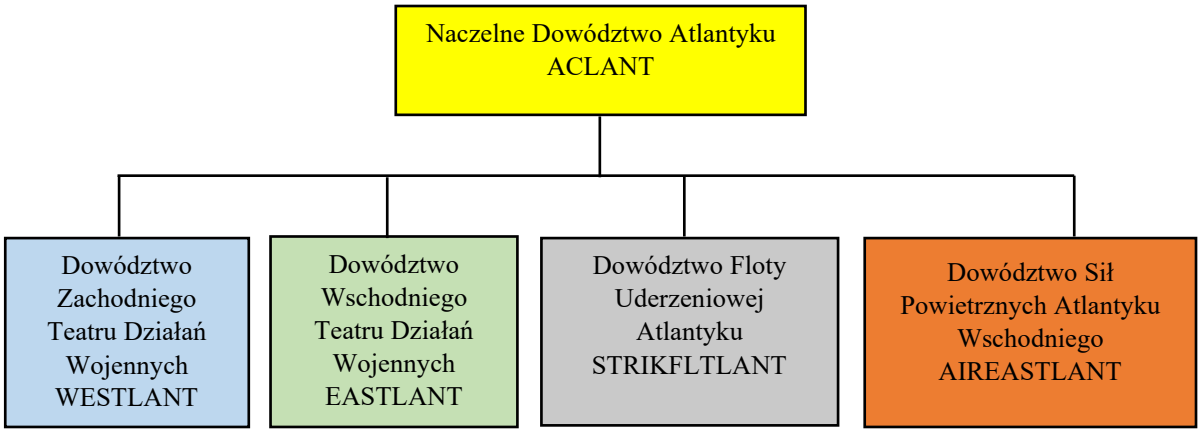

Rys. 17. Główne dowództwa podległe Naczelne Dowództwo Atlantyku ACLANT.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 89.

Struktura dowodzenia w rejonie Atlantyku zmieniała się przez cały okres zimnej wojny, czego przykładem może być zlikwidowanie w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku Dowództwa Podobszaru Atlantyku Amerykańskiego oraz powstanie Dowództwa Sił Atlantyku Północnoamerykańskiej Obrony przed Okrętami Podwodnymi w ramach *WESTLANT* a także podporządkowanie Dowództwa Sił Powietrznych Atlantyku Wschodniego (*AIREASTLANT*) bezpośrednio Dowództwu Atlantyku Wschodniego (*EASTLANT*). Zmiany strukturalne wynikały z konieczności uproszczenia architektury dowodzenia oraz wzrastającego zagrożenia ze strony radzieckich okrętów podwodnych.

Wraz z decyzją Francji o opuszczeniu struktur wojskowych NATO, zaistniała konieczność modernizacji struktur dowodzenia w rejonie Atlantyku, czego przejawem było sformowanie w 1966 roku Dowództwa Sił Sojuszniczych Iberyjskiego Rejonu Atlantyku (*IBERLANT*) z siedzibą w Oeiras, koło Lizbony w Portugalii. Początkowo dowództwo IBERLANT podlegało bezpośrednio Dowódcy Atlantyku Zachodniego jako Główne Podporządkowane Dowództwa (*Principal Subordinate Command – PSC*), jednak w związku z podniesieniem rangi dowództwa do szczebla Pośredniego Wyższego Podporządkowanego

Dowództwa (*Major Subordinate Command – MSC*)[544] w 1982 roku podporządkowano je bezpośrednio Naczelnemu Dowódcy Atlantyku (*SACLANT*).

W 1967 roku Rada Północnoatlantycka zaaprobowała utworzenie Dowództwa Stałego Zespołu Sił Morskich Atlantyku (*Standing Naval Force Atlantic – STANAVFORLANT*), do którego zadań należało patrolowanie północno-zachodnich wybrzeży Europy oraz obrona północnego Atlantyku. W czasie pokoju siły STANAVFORLANT składały się z od sześciu do dziesięciu okrętów (niszczycieli, fregat i tankowców), których załogi brały udział w międzynarodowych ćwiczeniach, ochraniały morskie szlaki towarowe oraz prowadziły szkolenie zapewniając obecność i determinację Sojuszu na Atlantyku[545]. Kolejną zmianą było utworzenie Dowództwa Połączonych Sił Podwodnych Atlantyku (*Submarines Allied Command Atlantic, SUBACLANT*) z podległymi: Dowództwem Okrętów Podwodnych Obszaru Atlantyku Zachodniego i Dowództwem Okrętów Podwodnych Obszaru Atlantyku Wschodniego. Zadaniem SUBACLANT był nadzór na działaniami sił podwodnych w rejonie całego Atlantyku oraz zapewnienie strategicznego odstraszania.

Rysunek 18 pokazuje organizację Naczelnego Dowództwa Połączonych Sił Sojuszniczych NATO Atlantyku ACLANT po opisanych zmianach.

[544] Pośrednie Wyższe Podporządkowane Dowództwa (Major Subordinate Commands – MSCs), Główne Podporządkowane Dowództwa (Principal Subordinate Commands – PSCs). Z chwilą utworzenia IBERLANT zostało jedynym dowództwem, mający swoją siedzibę w południowo-zachodniej Europie.

[545] *Standing Naval Forces Atlantic [STANAVFORLANT / SNFL]*, https://www.globalsecurity.org/military/agency/navy/stanavforlant.htm, dostęp: 15.03.2023 r.

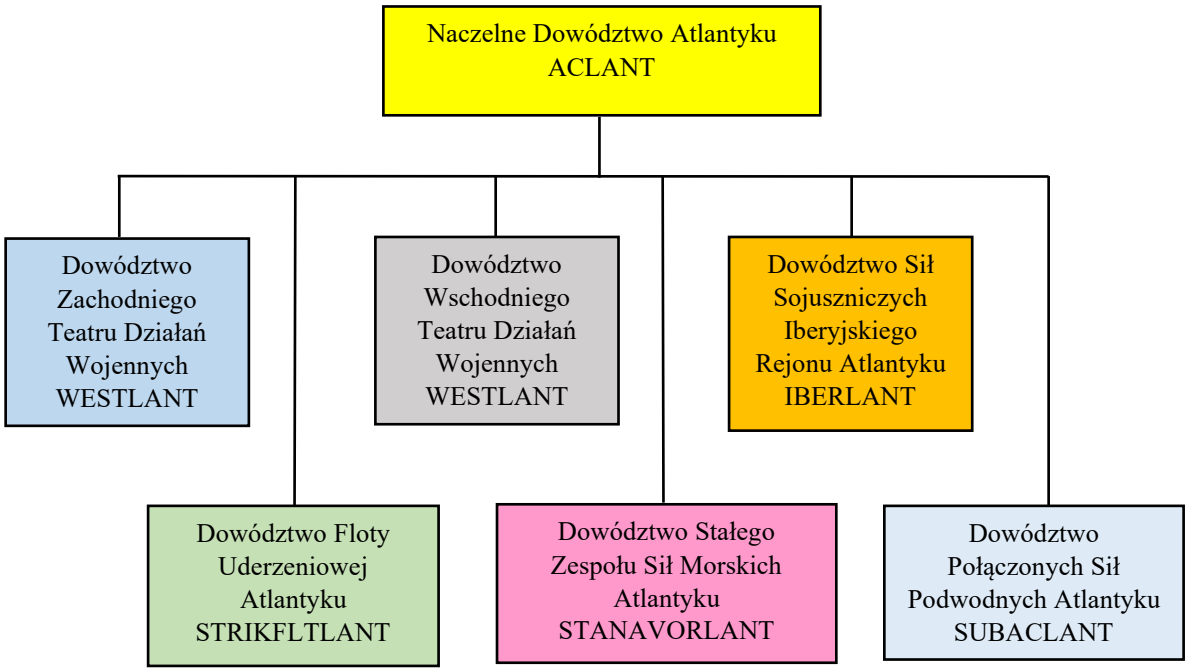

Rys. 18. Zmiany w strukturze dowodzenia Naczelnego Dowództwa Atlantyku (ACLANT).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *The North Atlantic Treaty Organisation. Facts and Figures*, NATO, Brussels, 1989, s. 347, https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/4/145727/0048_NATO_Facts_and_Figures_1989_ENG.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

Oprócz dwóch głównych strategicznych dowództw NATO (*Major NATO Commands, MNCs*), czyli *ACE* oraz *ACLANT*, w 1952 r. utworzono Sojusznicze Dowództwo Kanału Angielskiego (*Allied Command Channel, ACCHAN*). Chociaż kanał La Manche był ważny z powodu przebiegających pomiędzy Francją a Wielką Brytanią morskich szlaków handlowych, jego strategiczne znaczenie nie wydawało się na tyle ważne, aby tworzyć w strukturze dowodzenia NATO tak istotne dowództwo. Górę wzięły jednak angielskie ambicje i polityczne spory wewnątrz państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wielka Brytania zgodziła się, aby Naczelnym Dowódcą Sił Sprzymierzonych Atlantyku (*Supreme Allied Commander Atlantic, SACLANT*) został admirał amerykański, jednak zastrzegła sobie, że na czele ACCHAN stanie jej przedstawiciel. Strona francuska zgłosiła sprzeciw, co spowodowało powołanie Komitetu Kanału, składającego się z szefów sztabów Sił Morskich Belgii, Francji, Holandii i Wielkiej Brytanii. Dowódca ACCHAN, pełniący jednocześnie obowiązki dowódcy Atlantyku Wschodniego (*EASTLANT*), kierował się wytycznymi Komitetu i kierował obroną kanału La Manche oraz południowej części Morza Północnego aż do równoleżnika przebiegającego przez środek Półwyspu Jutlandzkiego. Warto podkreślić, iż w czasie pokoju Dowódca ACCHAN nie posiadał żadnych sił i środków do obrony powierzonego mu obszaru, co utrudniało szkolenie i koordynację działań sił morskich. Należy

ocenić, że Dowództwo ACCHAN posiadało jedynie wymiar symboliczny i miało zaspokoić angielskie ambicje w ramach struktur dowodzenia NATO.

Pomimo niewielkich rozmiarów, struktura Dowództwa ACCHAN było skomplikowana. Składała się z 5 podobszarów (mających siedzibę w Wielkiej Brytanii – Nore i Plymouth, we Francji – Brest i Cherbourg oraz w Holandii – Benelux) oraz Dowództwa Połączonych Morskich Sił Powietrznych. Oprócz tych struktur, brytyjskie podobszary posiadały w swoim składzie morskie siły powietrzne, które merytorycznie podlegały pod wspomniane Dowództwo Połączonych Morskich Sił Powietrznych. Na rys. 19 zobrazowano organizację obowiązującą w 1961 roku strukturę Dowództwa Połączonych Sił Sojuszniczych Kanału La Manche[546].

[546] J. J. Sokolsky, op. cit., s. 43.

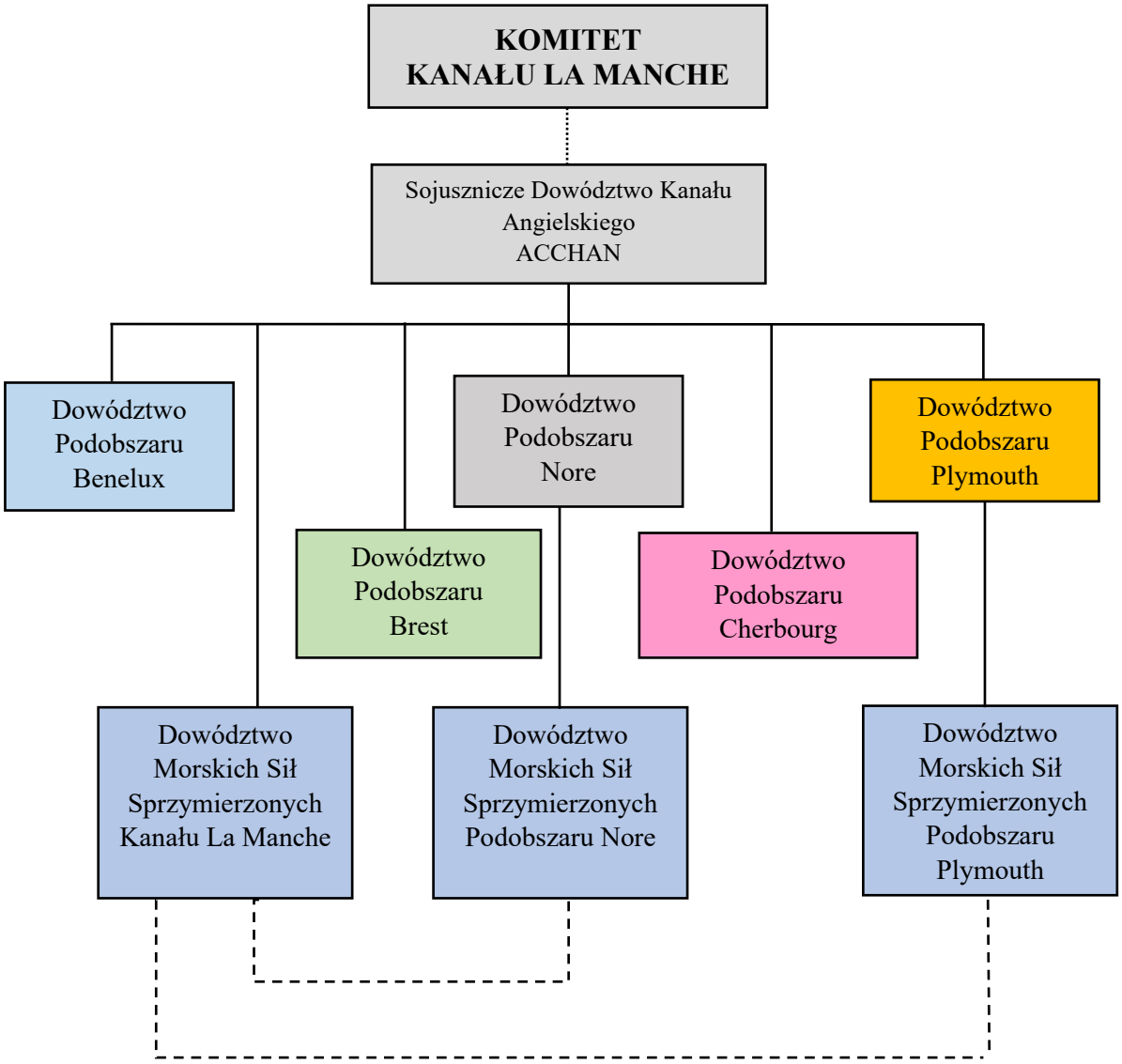

Rys. 19. Struktura Sojuszniczego Dowództwa Kanału Angielskiego ACCHAN w 1961 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 225.

Po opuszczeniu struktur Sojuszu przez Francję w 1966 roku doszło do likwidacji podobszarów Brest i Cherbourg, a w 1973 roku w Ostendzie powstał Stały Zespół Okrętów Kanału La Manche (*STAnding NAVal FORce CHANnel, STANAVFORCHAN*), którego zadaniem było prowadzenie operacji przeciwminowych, patrolowanie kluczowych szlaków morskich oraz demonstracja jedności i wspólnego celu Sojuszu poprzez obecność

w wydzielonych rejonach[547]. Do końca „zimnej wojny" struktury dowodzenia Sojuszniczego Dowództwa Kanału Angielskiego nie uległy zmianie.

Jak zaznacza Stanisław Zarychta w szczytowym okresie rywalizacji Sojuszu Północnoatlantyckiego z Układem Warszawskim w ramach NATO istniało łącznie 78 dowództw, w tym na Atlantyckim Teatrze Wojny – 22, na Europejskim Teatrze Wojny – 48 (AFNORTH – 15, AFCENT – 14, AFSOUTH – 14, inne – 5) i w Strefie Kanału La Manche – 8, około 200 stałych komitetów i zarządów[548]. Należy zaznaczyć, że struktura dowodzenia NATO charakteryzowała się stałą adaptacją do zidentyfikowanych nowych zagrożeń i rozszerzało geograficzny zakres swojego działania.

Upadek Związku Radzieckiego przyniósł duże zmiany w architekturze dowodzenia NATO. W 1990 roku na szczycie NATO w Londynie przyjęto deklarację, która zakładała zasadnicze zmiany, polegające na redukcji dowództw i sił Sojuszu a także ewolucji doktryny wojskowej. Jak ocenia Marek Czajkowski te działania były niezbędne, aby Sojusz Północnoatlantycki przetrwał w nowym środowisku bezpieczeństwa[549]. W listopadzie 1991 roku na szczycie w Rzymie nową przyjęto koncepcję strategiczną NATO, a w grudniu 1991 roku ministrowie obrony państw członkowskich NATO podjęli decyzję o zredukowaniu liczby dwóch głównych strategicznych dowództw (MNCs) NATO z trzech do dwóch, likwidując tym samym Sojusznicze Dowództwo Kanału Atlantyckiego. Podjęto także decyzję o reorganizacji pozostałych dwóch dowództw (ACE i ACLANT). Jedną z najważniejszych zmian w Sojuszniczym Dowództwie w Europie było utworzenie w 1994 roku nowego Dowództwa Sił Sojuszniczych dla Europy Północno-Zachodniej (*Allied Forces Northwest Europe – AFNORTHWEST)* jako Pośredniego Wyższego Podporządkowanego Dowództwa (*Major Subordinate Command, MSC*) wraz z przejęciem zadań po zlikwidowanych dowództwach ACCHAN, UK AIR oraz AFNORTH[550].

Szczyt NATO w Brukseli w 1994 roku był kolejnym motorem napędowym zmian w strukturze dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego. Na bazie decyzji podjętych w trakcie szczytu, przyjęto Długoterminowe Studium NATO, którego celem było zbadanie zintegrowanej architektury dowodzenia i przedstawienie propozycji zmian[551]. Głównym

---

[547] *STANAVFORCHAN Welcome aboard*, https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137674/0322_STANAVFORCHAN_Welcome_aboard_ENG.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

[548] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO 1949 – 2013*, Warszawa 2013, s. 243.

[549] M. Czajkowski, *Ewolucja stanowiska NATO wobec bloku wschodniego w latach 1989-1991*, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/149183/czajkowski_ewolucja_stanowiska_nato_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y, dostęp: 15.03.2023 r.

[550] G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 11.

[551] T. D. Young, *Reforming NATO's Military Structures…*, op. cit., s. 3-12.

założeniem było zmniejszenie liczby dowództw i adaptacja struktury dowodzenia NATO do wyzwań i zagrożeń nowego środowiska bezpieczeństwa. Wojna na Bałkanach oraz zmniejszenie zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej spowodowało przesunięcie punktu ciężkości NATO z obszaru na wschód od Łaby na południową część Europy, co znalazło swoje odzwierciedlenie w zmienionej strukturze dowodzenia NATO. Transformacja zakładała pozostawienie jedynie dwóch Naczelnych Dowództw Teatrów Wojny dla Europy i Atlantyku, odtąd nazywanych Dowództwami Strategicznymi (*Strategic Commands*) oraz redukcję MSCs (według nowej terminologii Dowództw Regionalnych, *Regional Commands*) w ACE do zaledwie dwóch: Dowództwa Regionalnego Europy Północnej (*Regional Command North Europe, RC NORTH*) i Dowództwa Regionalnego Europy Południowej (*Regional Command South Europe, RC SOUTH*). Trzecim szczeblem dowodzenia były Subregionalne Dowództwa (Dowództwa Komponentów i Połączone Dowództwa Subregionalne), które zastąpiły Główne Podporządkowane Dowództwa (*Principal Subordinate Commands, PSCs*)[552]. Struktura dowodzenia Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO ACE w latach 1999 – 2003 została pokazana na rys. 20.

[552] G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 12.

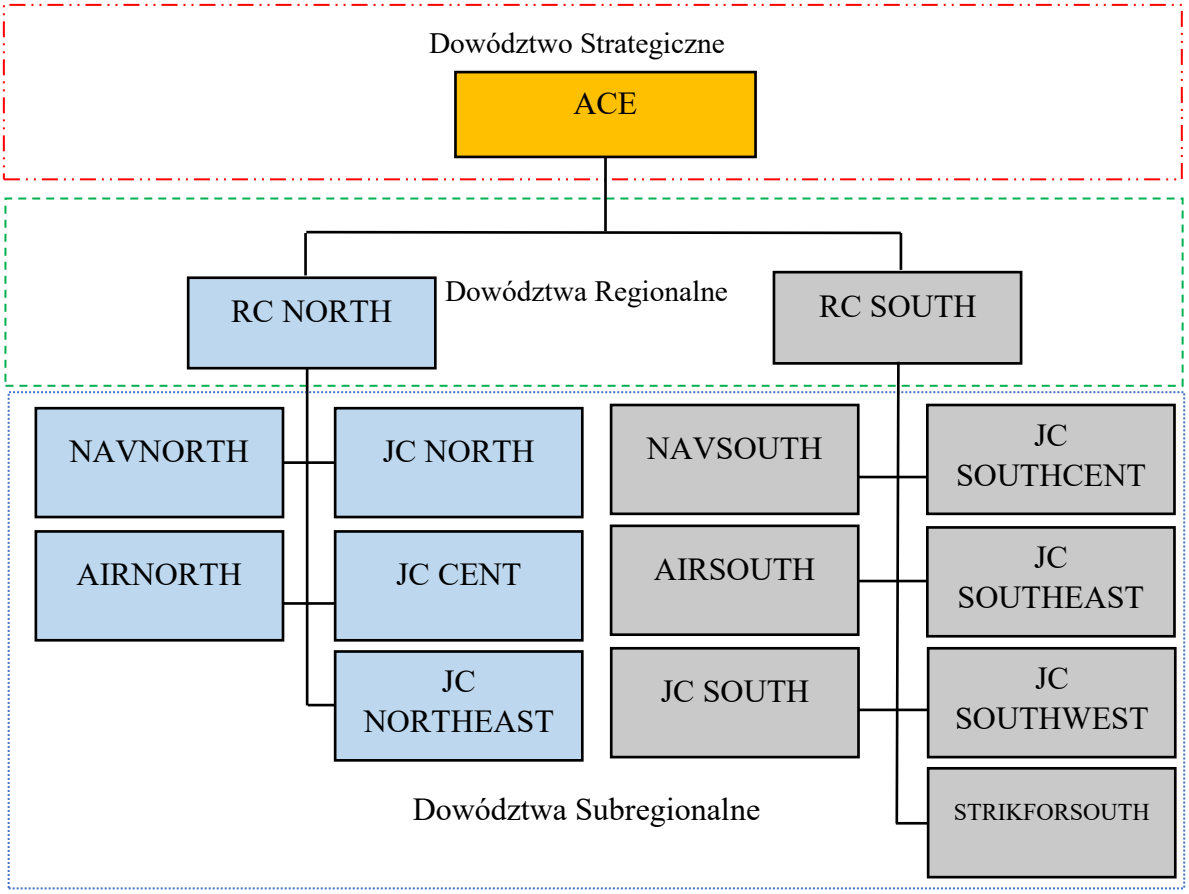

Legenda:

ACE – Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO w Europie;

RC NORTH – Dowództwo Regionalne Europy Północnej;

RC SOUTH – Dowództwo Regionalne Europy Południowej;

NAVNORTH – Dowództwo Sił Morskich Europy Północnej;

AIRNORTH – Dowództwo Sił Powietrznych Europy Północnej;

JC NORTH – Połączone Dowództwo Europy Północnej;

JC CENT – Połączone Dowództwo Europy Środkowej;

JC NORTHEAST - Połączone Dowództwo Europy Północno-Wschodniej;

NAVSOUTH – Dowództwo Sił Morskich Europy Południowej;

AIRSOUTH – Dowództwo Sił Powietrznych Europy Południowej;

JC SOUTHCENT - Połączone Dowództwo Europy Południowo-Środkowej;

JC SOUTHEAST - Połączone Dowództwo Europy Południowo-Wschodniej;

JC SOUTHWEST - Połączone Dowództwo Europy Południowo-Zachodniej;

STRIKFORSOUTH - Dowództwo Uderzeniowych Sił Morskich Europy Południowej.

Rys. 20. Struktura Dowództwa Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO w Europie ACE w latach 1999 – 2003.

Źródło: G. W. Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure…,* op. cit., s. 13.

Na podstawie analiz struktur oraz dokumentów źródłowych NATO należy przyjąć, że Sojusz widział potrzebę prowadzenia operacji poza obszarem traktatowym i rozwijania struktur, które zapewniałyby sprawne dowodzenie siłami zaangażowanym w takie operacje. Ocenia się, że obrona kolektywna odgrywała drugorzędną rolę i z tego powodu na obszarze euroatlantyckim doszło do redukcji liczby dowództw. W szczytowym okresie „zimnej wojny" struktura dowodzenia NATO zawierała 78 sztabów zorganizowanych w cztery szczeble dowodzenia, a poprzez szereg działań adaptacyjnych została zredukowana do 20 dowództw z dwoma nadrzędnymi Dowódcami Strategicznymi, jednym dla Atlantyku i jednym dla Europy[553].

Wraz z rozwijaniem współpracy wojskowej na linii NATO-Rosja, w Sojuszu Północnoatlantyckim narodziło się przekonanie, że bezpośrednie zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej jest znikome, więc należy dążyć do redukcji struktur dowodzenia. Wraz z pogorszeniem sytuacji na Bałkanach, NATO coraz częściej angażowało się w konflikty regionalne poza swoim terytorium traktowym, co znalazło swoje odzwierciedlenie w Koncepcji Strategicznej NATO z 1999 roku. Według koncepcji Sojusz był zobowiązany do posiadania struktur zdolnych do prowadzenia operacjach reagowania kryzysowego poza terytorium Sojuszu[554]. Niektóre państwa członkowskie nie czuły się w obowiązku utrzymywania rozbudowanych struktur dowodzenia, dlatego też znacząco ograniczyły wydatki na obronność, co skutkowało drastycznym osłabieniem zdolności wojskowych NATO. Ogromnym wstrząsem dla całej społeczności transatlantyckiej były zamachy przeprowadzone przez Al-Kaidę 11 września 2001 roku. Ich bezprecedensowy charakter i chaos, jaki spowodowały w całym Sojuszu, a także mankamenty w zakresie prowadzenia misji ekspedycyjnych przez państwa członkowskie NATO, wymogły na Sojuszu konieczność adaptacji struktury dowodzenia na potrzeby nowych operacji.

W 2002 roku Stany Zjednoczone ogłosiły konieczność wprowadzenia znaczących zmian w swojej własnej strukturze dowodzenia, co wiązało się z ograniczeniem roli USA w Naczelnym Dowództwie Połączonych Sił Sojuszniczych NATO Atlantyku (ACLANT)[555]. Spotkało się to z dużym oporem ze strony europejskich sojuszników, którzy obawiali się, że Stany Zjednoczone zrezygnują z zaangażowania w europejskiej przestrzeni bezpieczeństwa

[553] W. B. Weinrod, C. L. Barry, *NATO Command Structure Considerations for the Future*, s. 8, https://www.files.ethz.ch/isn/134454/DTP%2075%20NATO%20Command%20Structure.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
[554] *Document C-M (99) 21 The Alliance's Strategic Concept*, 29 April 1999, s. 18.
[555] P. Gillette, *The 2002 Unified Command Plan: Changes and Implications*, s. 2, https://www.ausa.org/sites/default/files/NSW-03-2-The-2002-Unified-Command-Plan-Changes-and-Implications.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

skupiając się na realizacji własnych celów geopolitycznych[556]. Stworzyłoby to idealną sytuację próżni bezpieczeństwa, szczególnie w Europie Środkowo-Wschodniej, co mogłaby wykorzystać Federacja Rosyjska realizując zapisy doktryny Primakowa i podporządkowując sobie kraje środkowoeuropejskie.

Odpowiedzią na te obawy było pakiet reform dotyczących struktur dowodzenia NATO, przyjętych w czasie szczytu NATO w Pradze, który odbył się w dniach 21-22 listopada 2002 roku. Jak zaznacza Robert Kupiecki, głównym celem reorganizacji struktury dowodzenia NATO było zwiększenie mobilności i elastyczności elementów dowodzenia, tak by miały one zdolność kierowania operacjami poza terytorium sojuszniczym[557]. Niezwykle istotne było odejście od dotychczasowego kryterium geograficznego i oparcie struktury dowodzenia NATO na bazie uwarunkowań funkcjonalności. W związku z mniejszym zagrożeniem ze strony Federacji Rosyjskiej obrona kolektywna traciła na znaczeniu. Widoczna była także duża niechęć wygospodarowania większych środków na finansowanie rozbudowanych struktur, w związku z czym ministrowie obrony państw członkowskich NATO w 2003 roku zdecydowali o redukcji liczby dowództw i żołnierzy pełniących w nich służbę. Miało to spowodować bardziej efektywne wykorzystanie dostępnych sił i środków, jednakże chociażby z powodu przyjęcia nowych państw do struktur NATO i tym samym zwiększeniu terytorium traktowego NATO, decyzja wydawała się kontrowersyjna. Na podstawie decyzji wypracowanych przez ministrów obrony 12 czerwca 2003 r. w Madrycie utworzono na poziomie strategicznym dwa dowództwa – Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Operacji (ACO) z siedzibą SHAPE w Mons (Belgia) oraz Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Transformacji (ACT) w Norfolk (USA)[558]. Zadaniem ACO, pod dowództwem Naczelnego Dowódcy Sił Sojuszniczych w Europie (SACEUR), jest planowanie i realizacja wszystkich operacji wojskowych NATO, zgodnie z wytycznymi Rady Północnoatlantyckiej[559]. ACT jest odpowiedzialne za transformację i rozwój zdolności Sojuszu Północnoatlantyckiego, aby sprostać zagrożeniom i wyzwaniom współczesnego i przyszłego środowiska bezpieczeństwa[560].

Reforma dowództw szczebla strategicznego wymogła także zmiany na niższych szczeblach dowodzenia. Wcześniej w strukturze dowodzenia znajdowało się siedem dowództw szczebla operacyjnego (RC NORTH i RC SOUTH w ramach ACE; RHQ EASTLANT,

[556] S. Rynning, P. S. Hilde, *Operationally Agile but Strategically Lacking: NATO's Bruising Years in Afghanistan*, https://ppr.lse.ac.uk/articles/10.31389/lseppr.55, dostęp: 15.03.2023 r.
[557] R. Kupiecki, *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego…*, op. cit., s. 91.
[558] E. Cziomer (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku. Wybrane problemy*, Kraków 2010, s. 58.
[559] *The NATO Command Structure*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_02/1802-Factsheet-NATO-Command-Structure_en.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
[560] *Allied Command Transformation*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52092.htm, dostęp: 15.03.2023 r.

RHQ SOUTHLANT, RHQ WESTLANT, STRIKFLTLANT i SUBACLANT w ramach ACLANT), ale w ramach nowej struktury dowodzenia pozostały tylko trzy takie dowództwa. Dowództwa operacyjne (regionalne) RC NORTH i RC SOUTH zostały przemianowane odpowiednio w Dowództwo Sił Połączonych Północ (JFC Brunssum) i Dowództwo Sił Połączonych Południe (JFC Neapol). Dodatkowo ACO podporządkowano Dowództwo Sił Połączonych w Lizbonie (JHQ Lizbona), które miało zapewnić odpowiednie operacyjne dowodzenie Siłom Odpowiedzi NATO utworzonym w oparciu o decyzje szczytu NATO w Pradze w roku 2002[561].

Największe zmiany dotyczyły szczebla operacyjno-taktycznego, gdzie w ramach JFC Brunnsum i JFC Neapol utworzono dwa dowództwa lądowe: w Heidelbergu i w Madrycie, dwa dowództwa morskie w Northwood i Neapolu oraz dwa dowództwa sił powietrznych: w Ramstein oraz w Izmirze[562]. Każde dowództwo rodzaju sił posiadało swoje podległe jednostki. Dowództwom sił morskich przydzielono cztery stałe morskie zespoły okrętów (SNMG1 i SNMG2) oraz dwa Stałe Zespoły Obrony Przeciwminowej NATO (SNMCMG1 i SNMCMG2). Siły powietrzne zostały zorganizowane w cztery Połączone Centra Operacji Powietrznych (CAOC)[563]. Zmniejszenie liczby struktur oraz utworzenie dowództw funkcjonalnych spowodowało redukcję liczby dowództw różnych szczebli NATO z 20 do 11. Miało to pozwolić na stworzenie bardziej sprawnych, mniejszych dowództw morskich i lądowych w ramach tworzonych sił Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF)[564]. Na rys. 21 została zobrazowana struktura Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO ds. Operacji (ACO) obowiązująca w 2004 roku.

[561] *Allied Joint Force Command Lisbon*, https://military-history.fandom.com/wiki/Allied_Joint_Force_Command_Lisbon, dostęp: 15.03.2023 r.
[562] *North Atlantic Military Committee, Military Decision on MC 324/1*, The NATO Military Command Structure, May 2004.
[563] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 425.
[564] E. Cziomer (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*…, op. cit., s. 58.

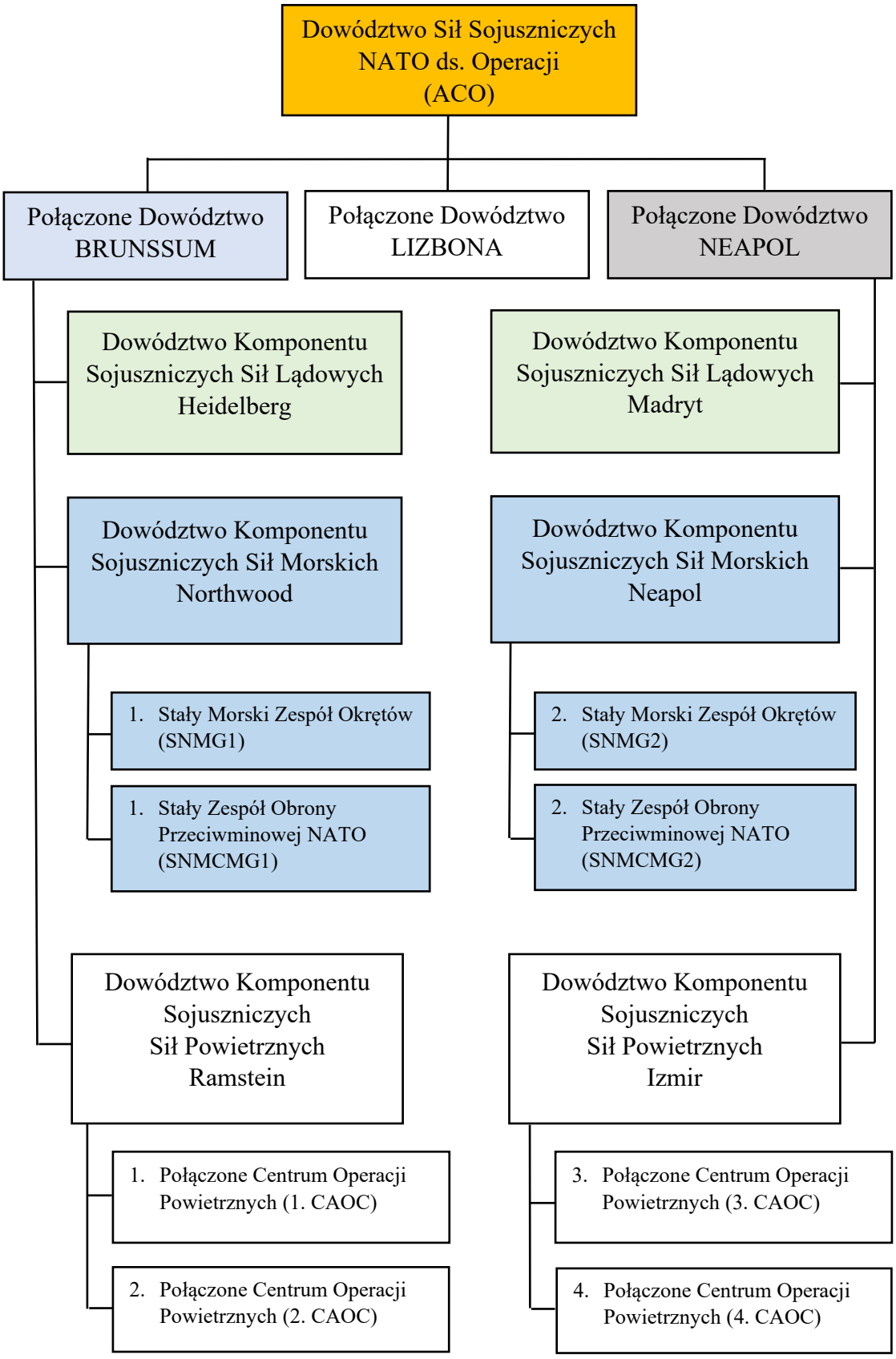

Rys. 21. Struktura Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO ds. Operacji (ACO) w 2004 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 427.

Drugą integralną część struktury dowodzenia NATO stanowiło nowoutworzone Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Transformacji, które zostało zorganizowane, aby spełniać cztery główne funkcje: opracowywanie strategii rozwoju NATO, rozwijanie przyszłych zdolności wymaganych przez Sojusz, organizowanie procesu edukacji, szkolenia i ćwiczeń oraz poprawę interoperacyjności[565]. Funkcje te znajdują odzwierciedlenie w strukturze ACT oraz trzech podległych mu instytucjach w Norwegii (*Joint Warfare Centre, JWC Stavanger*), w Polsce (*Joint Force Training Centre, JFTC Bydgoszcz*) i w Portugalii (*Joint Analysis & Lessons Learned Centre, JALLC Monsanto*). W strukturze ACT znajduje się także personel wydzielany do Kwatery Głównej NATO (*SACT Representative in Europe, STRE*) i ACO (*Staff Element Europe, SEE*), a ścisłą współpracę ACT rozwinęło z licznymi instytucjami, które nie są w strukturze dowodzenia NATO. Należą do nich: Akademia Obrony NATO (*NATO Defense College, NDC*) w Rzymie, Szkoła NATO (*NATO School, NS*) w Oberammergau, Szkoła Systemów Łączności i Informatyki (*NATO Communications and Information Systems School, NCISS*) w Latinie (Włochy), Sojusznicze Centrum Szkolenia Morskich Operacji Blokadowych (*NATO Maritime Interdiction Operational Training Center, NMIOTC*) w Souda Bay (Kreta), Centrum Badań Podmorskich NATO (*NATO Undersea Research Centre, NURC*) w La Specji (Włochy), Agencja NC3A (*NATO Consultation Command and Control Agency*), Centra Doskonalenia NATO (*NATO Centres of Excellence, COE*)[566].

Struktura dowodzenia NATO została ponownie poddana przeglądowi w czerwcu 2011 roku w ramach szerszego procesu reform, nie tylko w celu optymalizacji struktury, ale także w celu uwzględnienia nowych zadań wynikających z Koncepcji Strategicznej z 2010 roku. Założono, że struktura dowodzenia NATO nadal będzie zdolna do zwalczania zagrożeń bezpieczeństwa XXI wieku, a przy tym będzie elastyczna, mniejsza i przez to tańsza w utrzymaniu. Zmiany doprowadziły do redukcji personelu z ponad 13 000 do około 8 800 osób. Ocenia się, że trwałe zmniejszenie liczby dowództw i personelu doprowadziło do krytycznego stanu braku możliwości pełnego zaangażowania w operacje obrony terytorium traktatowego na wypadek hipotetycznego ataku ze strony Federacji Rosyjskiej. Coraz większym problemem stawało się nadmierne uzależnienie europejskich członków NATO od Stanów Zjednoczonych, co miało swoje odzwierciedlenie w braku zdolności do budowy

[565] *The Role of NATO and its Strategic Commands*, https://www.act.nato.int/about/the-command/, dostęp: 15.03.2023 r.
[566] Ibidem.

dowództwa NATO bez udziału amerykańskich żołnierzy. Oprócz niechęci do zwiększania budżetów obronnych większości państw NATO, dały o sobie znać istotne różnice polityczne i obawa przed wydzieleniem personelu i angażowaniem się w konflikty, czego przykładem jest brak zgody Niemiec na udział w operacji NATO w Libii[567]. Pomimo tych ograniczeń zmodernizowana struktura dowodzenia NATO miała zapewniać rzeczywiste zdolności Sojuszu do zarządzania dwiema dużymi wspólnymi operacjami (*Major Joint Operations, MJOs*) i sześcioma małymi wspólnymi operacjami (*Smaller Joint Operations, SJOs*)[568].

Kamieniem milowym w opracowywaniu nowej architektury dowodzenia Sojuszu było wydanie w grudniu 2012 roku dokumentu MC 0324/3 (The NATO Military Command Structure), który podkreślał konieczność większej interoperacyjności pomiędzy sojusznikami w ramach NATO oraz stałej współpracy w celu wypełnienia zasadniczych funkcji, do których należało: udział w planowaniu operacji wraz z uczestniczeniem w przedsięwzięciach szkoleniowych, prowadzenie operacji; budowanie zdolności w zakresie wsparcia; stały monitoring środowiska bezpieczeństwa i dostosowanie się do jego wymogów, czynny i pełny udział we współpracy wojskowej. Według ocen kierownictwa NATO zreorganizowane struktury miały być elastyczne, dostosowane do współczesnych i przyszłych wymogów zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa oraz „lżejsze" i mniej kosztowne.

Na poziomie strategicznym nie przeprowadzono zmian, zachowując oba dowództwa ACO i ACT. Na szczeblu operacyjnym zachowano dwa dowództwa podległe ACO: znajdujące się w Brunnsum (Holandia) i Neapolu (Włochy) oraz zlikwidowano Połączone Dowództwo w Lizbonie. W toku dostosowania do współczesnych wyzwań i zagrożeń zreorganizowano struktury dowodzenia podległe wcześniej JFC, likwidując Dowództwo Sojuszniczych Sił Lądowych w Heidelbergu, Dowództwo Sojuszniczych Sił Lądowych w Madrycie, Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich w Neapolu, Dowództwo Sojuszniczych Sił Powietrznych w Izmirze. Rozwiązano także Mobilne Centra Operacji Powietrznych podporządkowane Dowództwom Sojuszniczych Sił Powietrznych w Ramstein i Izmirze. W miejsce rozwiązanych struktur powołano trzy dowództwa rodzajów sił zbrojnych: dowództwo wojsk lądowych (*HQ LANDCOM*) z siedzibą w Izmirze (Turcja), dowództwo sił powietrznych (*HQ AIRCOM*) w Ramstein (Niemcy) oraz znajdujące się w Northwood (Wielka Brytania) dowództwo sił

[567] K. Malinowski, *Debata o odpowiedzialności Niemiec za sprawy międzynarodowe i warunkach udziału Bundeswehry w operacjach zagranicznych*, Krakowskie Studia Międzynarodowe, XIII: 2016 nr 1, s. 49.
[568] *Press briefing by the NATO Spokesman and John Colston, NATO Assistant Secretary General for Defence Policy and Planning*, https://www.nato.int/docu/speech/2006/s060606a.htm, dostęp: 15.03.2023 r.

morskich (*HQ MARCOM*)[569]. Struktura dowodzenia Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO (ACO) z 2012 roku została przedstawiona na rys. 22.

[569] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 451 - 453.

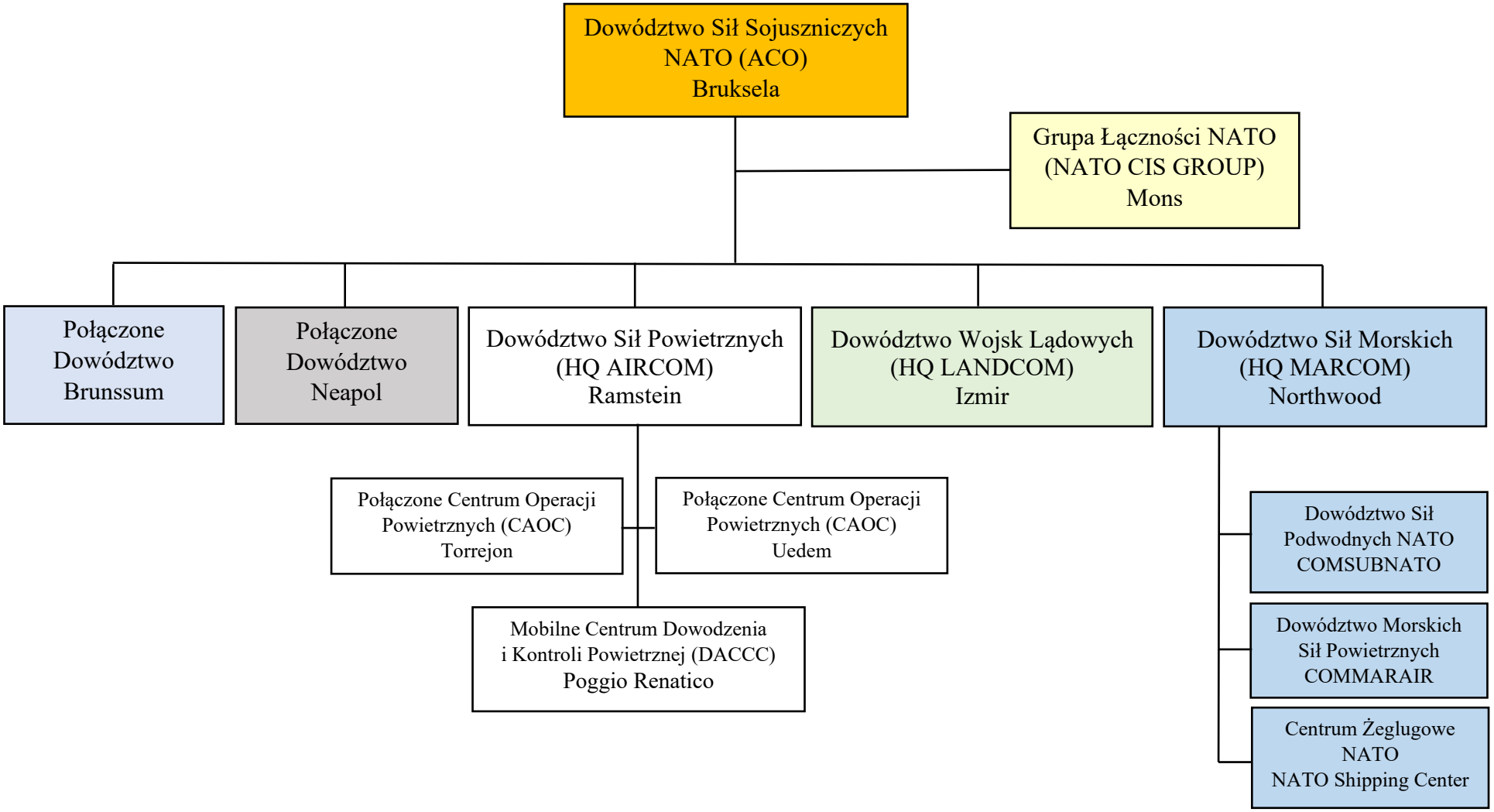

Rys. 22. Struktura Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO (ACO) w 2012 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 456.

Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Transformacji (rys. 23) również przeszło zmiany, jednak nie wpłynęły one na jego rolę. Nadal było ono odpowiedzialne za szeroko rozumianą transformację, która miała obejmować swym zasięgiem modernizację zdolności, doktryn, struktur dowodzenia oraz sił zbrojnych NATO, aby sprostać wyzwaniom i zagrożeniom zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa. Jedyną różnicą w porównaniu ze strukturą dowodzenia ACT z 2004 roku było przeniesienie Centrum Badań Podwodnych NATO (NURC), do struktur Agencji ds. nauki i technologii (*Science and Technology Agency, S&TA*). Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Transformacji współpracuje także z Ośrodkiem Współpracy Wojskowej (*Military Partnership Directorate, MPD*), który koordynuje wszystkie wysiłki w zakresie partnerstwa wojskowego. W celu koordynacji działań Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Transformacji nadal posiada swoich przedstawicieli w Kwaterze Głównej NATO oraz Dowództwie Sił Sojuszniczych NATO.

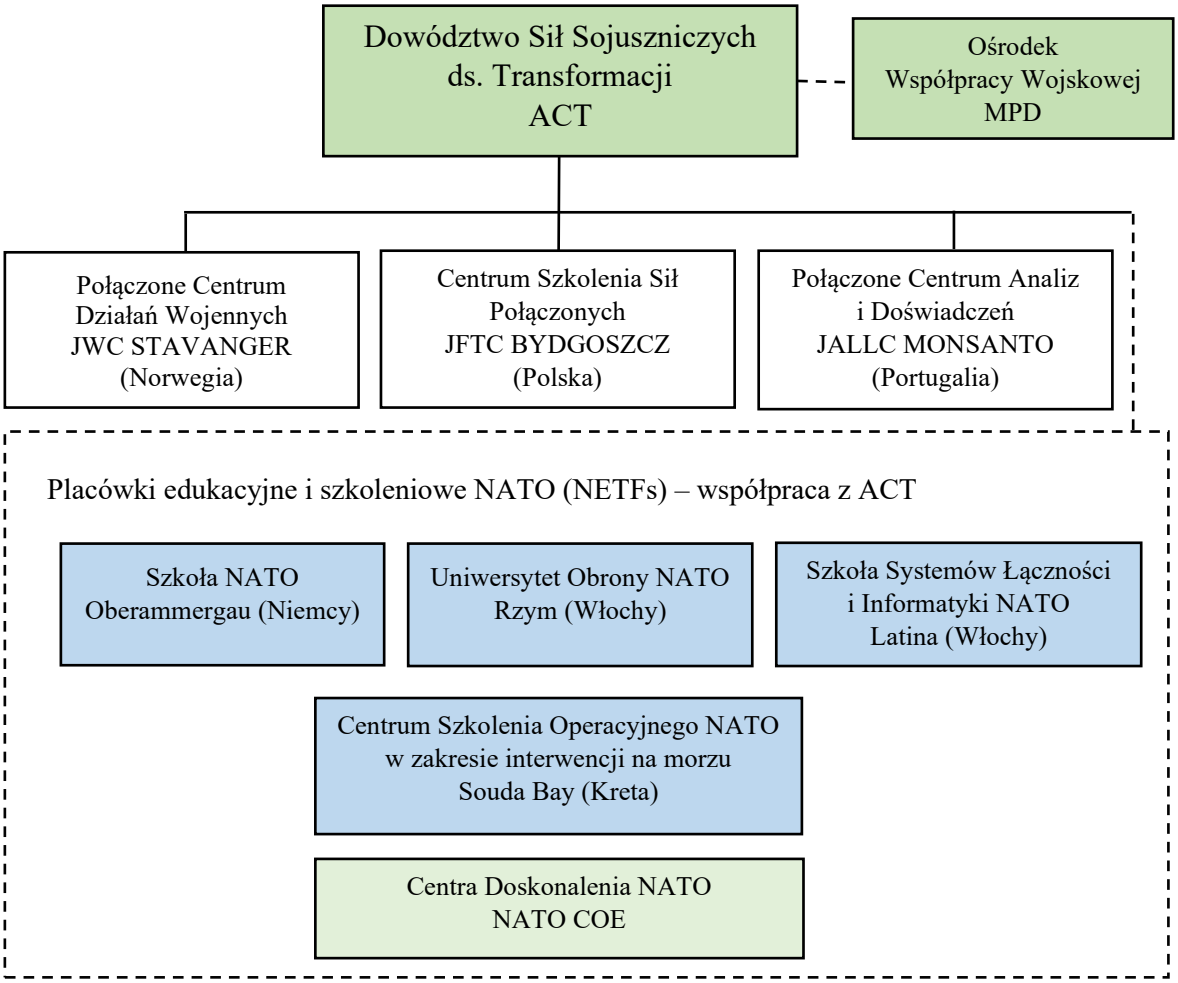

Rys. 23. Struktura Dowództwa Sił Sojuszniczych ds. Transformacji (ACT) w 2012 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Allied Command Transformation*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52092.htm, dostęp: 15.03.2023 r.

Na podstawie analizy dokumentów ocenia się, że struktura dowodzenia NATO jaka miała miejsce do sytuacji nielegalnej aneksji Krymu przeszła liczne zmiany polegające dostosowaniu architektury dowodzenia do diametralnie zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. W czasie „zimnej wojny", kiedy zagrożenie inwazją ze strony Związku Radzieckiego było największe, istniała konieczność utrzymywania bardzo rozbudowanej struktury dowodzenia. Wiązało się to jednak z bardzo częstym brakiem koordynacji działań i nakładania się na siebie stref odpowiedzialności pomiędzy poszczególnymi dowództwami. Ponadto organizacja dowodzenia była „ociężała", a proces decyzyjny zajmował bardzo dużo czasu i wiązał się z szeregiem ustępstw i kompromisów na szczeblu politycznym. Wraz z upadkiem ZSRR oraz nawiązaniem pozytywnych relacji na szczeblu NATO-Rosja państwa członkowskie Sojuszu zdecydowały o redukcji liczby dowództw w ramach struktury dowodzenia NATO. Ogromny wpływ miało na to mylne przeświadczenie, że ze strony Federacji Rosyjskiej nie istnieje żadne niebezpieczeństwo, co miało doprowadzić do tzw. „dywidendy pokoju"[570]. Niestety większość państw europejskich zdecydowała się beztrosko rozwijać stosunki z Federacją Rosyjską, uzależniając od niej swoje systemy polityczne i gospodarcze, co znalazło odzwierciedlenie w radykalnym zmniejszeniu struktur dowodzenia. Ogromny wpływ na taki stan rzeczy miało także przeorientowanie zainteresowania NATO na globalną wojnę z terroryzmem, czego wyrazem było uwikłanie na 20 lat w wojnę w Afganistanie, która była operacją poza terytorium traktatowym NATO.

3.3. Ocena zdolności sił zbrojnych NATO do reagowania na zagrożenia dla NATO do 2014 roku

Rozpad Związku Radzieckiego doprowadził do powstania nadzwyczajnej sytuacji bezpieczeństwa. Pomimo, że Federacja Rosyjska pozostała największym państwem świata, nie zrezygnowała z oddziaływania na państwa w swojej strefie wpływów, którą stanowiły m. in. państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Dla części z tych państw członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim pozostawało priorytetem, gdyż NATO w myśl artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego skutecznie zapewniało bezpieczeństwo swoim członkom. Wycofanie wojsk radzieckich z Polski, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, ówczesnej

[570] Termin „pokojowa dywidenda" (ang. *peace dividend*) został rozpowszechniony przez byłego prezydenta USA, George'a H.W. Busha i brytyjską premier Margaret Thatcher w latach 90. XX wieku. W 2021 roku ponad 60 noblistów i noblistek wystąpiło z apelem o redukcję wydatków na cele obronne we wszystkich krajach o 2 proc. A. Patyk, *Pokojowa Dywidenda – nobliści apelują o ograniczenie wydatków na zbrojenia*, https://obserwatorgospodarczy.pl/2021/12/14/pokojowa-dywidenda-noblisci-apeluja-o-ograniczenie-wydatkow-na-zbrojenia/, dostęp: 15.03.2023 r.

Czechosłowacji czy Węgier pozwoliło na zmiany w Sojuszu Północnoatlantyckim polegające na adaptacji do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa. Jak zaznacza Agata Małecka ogromne problemy ekonomiczne oraz zmiany polityczne będące wynikiem „nowego myślenia" Michaiła Gorbaczowa sprawiły iż Federacja Rosyjska nie była postrzegana przez państwa zachodnie jako realne zagrożenie[571].

W tej sytuacji dotychczasowa doktryna NATO „wysuniętych rubieży i elastycznej odpowiedzi", przestała być aktualna i musiała zostać zmodyfikowana[572]. Przedstawiciele państw członkowskich Sojuszu zdecydowali, że bardziej adekwatna do ówczesnych wyzwań i zagrożeń będzie koncepcja „wysuniętej obecności", której celem było zachowanie równowagi militarnej na jak najniższym poziomie. Doprowadziło to do naiwnych konkluzji w gronie NATO, że wraz z upadkiem ZSRR w Europie przestaną wybuchać konflikty, a wszelkie spory będzie można rozwiązać w sposób cywilizowany na poziomie politycznym. Bazując na tak błędnych założeniach, państwa członkowskie Sojuszu zdecydowały o znaczących cięciach budżetów obronnych, a co za tym idzie o zmniejszeniu ilości i obniżeniu stanów gotowości swoich sił. Z drugiej strony wraz z pojawieniem się nowych wyzwań i zagrożeń w ciągle zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa oraz uwidocznioną słabością innych organizacji międzynarodowych, uwidoczniła się konieczność reagowania przez NATO poza swoim terytorium[573].

Oprócz adaptacji struktur dowodzenia NATO (*NATO Command Structure – NCS*) transformacji uległy struktury sił zbrojnych (*NATO Force Structure – NFS*)[574]. Zmiany polegały na znaczącej redukcji liczby sił zbrojnych państw członkowskich Sojuszu. Dobitnym przykładem było zmniejszenie sił amerykańskich stacjonujących na kontynencie europejskim o połowę w porównaniu do czasów „zimnej wojny"[575]. Oprócz cięć ilościowych zakładano mniejszą ilość wspólnych przedsięwzięć szkoleniowych oraz redukcję środków przenoszenia broni nuklearnej jaką dysponował Sojusz Północnoatlantycki. Państwa członkowskie NATO stale zmniejszały swoje wydatki na cele obronne, co spowodowało znaczące obniżenie zdolności do obrony terytorium traktatowego Sojuszu, gdyż NATO drastycznie zredukowało

[571] A. Małecka, *Bezpieczeństwo Rzeczypospolitej w stosunkach polsko-radzieckich i polsko-rosyjskich 1990-1993. Uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne*, Wrocław 2017, s. 244.
[572] Doktryna ta została opracowana w warunkach pełnoskalowej wojny z siłami zbrojnymi Układu Warszawskiego i zakładała zdecydowaną obronę całego terytorium traktatowego z możliwością wykonania ewentualnych kontrataków, z użyciem broni nuklearnej włącznie.
[573] M. Czajkowski, *Ewolucja stanowiska NATO…*, op. cit.
[574] *MC 400/2, Military Implementation of the Alliance's Strategic Concept*, pkt. 60, s. 1-26.
[575] P. L. Montgomery, *NATO is planning to cut U.S. forces in Europe by 50%*, The New York Times, May 29, 1991, Section A, Page 1, https://www.nytimes.com/1991/05/29/world/nato-is-planning-to-cut-us-forces-in-europe-by-50.html, dostęp: 20.03.2023 r.

liczbę dużych i silnych jednostek. Kierownictwo polityczno-wojskowe Paktu Północnoatlantyckiego zdecydowało, że głównym zadaniem sił zbrojnych NATO będzie udział w operacjach poza terytorium traktatowym przez mniejsze, lżejsze, ale z założenia bardziej mobilne siły[576].

Nowa sytuacja bezpieczeństwa wymogła na Sojuszu Północnoatlantyckim adaptację do nowego środowiska bezpieczeństwa, a co za tym idzie transformację sił zbrojnych państw członkowskich NATO, które miały za zadanie zapobieganie potencjalnym konfliktom i kryzysom oraz stabilizowanie środowiska bezpieczeństwa (otoczenia) Sojuszu, reagowanie na zagrożenia kryzysowe i ochronę przed ich skutkami, a także utrzymywanie ciągłej zdolności do skutecznego prowadzenia działań wojennych i wygrania narzuconej Sojuszowi wojny[577].

Jednym z głównych wymogów utworzenia nowych sił zbrojnych NATO było ustanowienie dowództw i jednostek o charakterze wielonarodowym, co zostało podniesione w czasie szczytu NATO w Londynie w dniach 5–6 lipca 1990 roku. Uczestnicy szczytu zadeklarowali, że Sojusz „będzie w coraz większym stopniu polegał na wielonarodowych korpusach złożonych z jednostek narodowych"[578]. Już rok później, na szczycie w Rzymie, który odbył się w dniach 7–8 listopada 1991 roku, przyjęto „Nową koncepcję strategiczną Sojuszu"[579] oraz „Deklarację rzymską o pokoju i współpracy". W rozdziale „Deklaracji" pt. „Przyszła rola Sojuszu: nasza nowa koncepcja strategiczna" ogłoszono, że NATO zachowa swój czysto obronny wymiar, a liczba i gotowość jego sił konwencjonalnych zostanie znacznie obniżona. Siły te miała cechować wielonarodowość i zwiększona mobilność. Zdecydowano, że zapasy niestrategicznej broni nuklearnej NATO w Europie miały zostać zredukowane o około 80%[580].

Aby sprostać wymaganiom ówczesnego pola walki siły zbrojne NATO zmodernizowano i podzielono na trzy rodzaje: Siły Reagowania (*Reaction Forces*), Główne Siły Obrony i Siły Wzmocnienia (*Augementation Forces*)[581]. Na podstawie dostępnych dokumentów ocenia się,

---

[576] K. Paulauskas *Zagadnienie odstraszania*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2016/08/05/zagadnienie-odstraszania/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.

[577] S. Koziej, *Nowe wyzwania dla Sojuszu Północnoatlantyckiego w XXI wieku*, [w:] *Bezpieczeństwo w stosunkach transatlantyckich*, J. Gryz (red.), Toruń 2008, s. 208 -209.

[578] *London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council, https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

[579] *„The Alliance's New Strategie Concept",* agreed by the Head of State and Govemment participating in the meeting ofthe North Atlantic Council in Rome on 7th-8th November 1991, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=en, dostęp: 20.03.2023 r.

[580] *Rome Declaration on Peace and Cooperation*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Councilin Rome 8th Nov. 1991, https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

[581] J. Kaczmarek, A. Skowroński, *NATO, Europa, Polska*, Wrocław 1998, s. 90.

że w wojskach lądowych Główne Siły Obrony miały stanowić 65 % całości sił, Siły Wzmocnienia 20-25 %, a Siły Reagowania jedynie 10-15 %. Należy zauważyć, że Główne Siły Obrony składały się zaledwie z 6 korpusów (w tym 4 międzynarodowych) z dowództwa ACE oraz zespołów sił powietrznych, morskich i amfibijnych podległych dowództwu *ACLANT*. Zadaniem Sił Wzmocnienia było wsparcie lub luzowanie związków taktycznych i oddziałów, które prowadziły działania bojowe na pierwszej linii. Gotowość bojowa sił dedykowanych do Sił Wzmocnienia była zróżnicowana, co warunkowało sposób ich użycia. Najczęściej ich przeznaczeniem było odstraszanie i rozwiązywanie kryzysów o niskim natężeniu[582].

Siły Reagowania NATO, zawierające zdolne do przerzutu jednostki lądowe, powietrzne oraz morskie, sformowano w 1991 roku. Ich cechą charakterystyczną był wysoki poziom gotowości bojowej, mobilność oraz wielonarodowy skład. Poprzez ich użycie Sojusz Północnoatlantycki dawał do zrozumienia, że jest w stanie operować poza swoim terytorium traktatowym. W skład Siły Reagowania wchodziły Siły Natychmiastowego Reagowania (*Immediate Reaction Forces, IRF*)[583] i Siły Szybkiego Reagowania (*Rapid Reaction Forces, RRF*)[584].

Głównym elementem Sił Szybkiego Reagowania był Wielonarodowy Korpus Szybkiego Reagowania (*Allied Rapid Reaction Corps – ARRC*), który został sformowany z 1. Korpusu Armijnego Sił Zbrojnych Wielkiej Brytanii stacjonującego w Bielefeld w Niemczech[585]. W skład korpusu miało wchodzić dziesięć dywizji wydelegowanych m. in. z Belgii, Danii, Holandii, Niemiec, Portugalii, Stanów Zjednoczonych, Turcji oraz Włoch. Elitarną część korpusu stanowiła Wielonarodowa Dywizja Powietrznomanewrowa. Siły powietrzne również cechowały się wielonarodowością i podobnie jak w wojskach lądowych posiadały w swoim składzie eskadry z Belgii, Danii, Holandii, Niemiec, Norwegii, Portugalii, Stanów Zjednoczonych, Turcji i Włoch. Koordynację działań tak zróżnicowanych sił zapewniał sztab Połączonych Sił Powietrznych Szybkiego Reagowania stacjonujący w Kalkar w Niemczech. W domenie morskiej państwa członkowskie NATO rotacyjnie wydzielały podległe narodowo

[582] J. Solak, *Niemcy w NATO*, Warszawa 1999, s. 177.
[583] Czas gotowości do przerzucenia w rejon działań dla Sił Natychmiastowego Reagowania wynosił 3 - 7 dni, sił powietrznych – 3 dni, a sił morskich – 48 godzin. Gotowość do użycia sił lądowych szybkiego reagowania miała sięgać 7 – 15 dni, sił powietrznych – 7 dni, a sił morskich – 4 – 30 dni. J. Solak, *Niemcy w NATO…*, op. cit., s. 175.
[584] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 303.
[585] W 2010 r. dowództwo ARRC zostało przeniesione do Gloucester w Wielkiej Brytanii, https://arrc.nato.int/about-us, dostęp: 20.03.2023 r.

okręty do sił reagowania w ramach Stałych Sił Morskich Atlantyku *STANAVFORLANT* oraz Morza Śródziemnego *STANAVFORMAD*[586].

Po stworzeniu Wielonarodowego Korpusu Szybkiego Reagowania ARRC, plany ustanowione w wytycznych Komitetu Wojskowego NATO MC/317 zakładały utworzenie kolejnych wielonarodowych jednostek. Zostały one jednak szybko zniwelowane przez jednostronne redukcje zbrojeń[587]. Jeden z korpusów (dowodzony przez Belgię) nie został w ogóle utworzony, dwa inne zostały połączone (I Korpus Niemiecki oraz I Korpus Holenderski), podczas gdy inny, którego początkowo nie przewidywano, został utworzony (Korpus Europejski – „*EUROCORPS*")[588]. Według Thomasa-Darrela Young'a korpusy w większości składały się jedynie z dwóch dywizji (za wyjątkiem ARRC, który posiadał aż 10 dywizji), co w znaczący sposób ograniczało misję obrony kolektywnej Sojuszu Północnoatlantyckiego[589].

Na podstawie dostępnych dokumentów ocenia się, że stworzenie wielonarodowych struktur pomimo szeregu zalet, przyniosło także wiele problemów. Wielonarodowe organy dowodzenia i zabezpieczenie logistyczne było szczególnie kłopotliwe dla mniejszych i biedniejszych państw członkowskich, które nie były w stanie wydzielić żołnierzy z odpowiednimi kwalifikacjami oraz nowoczesnego sprzętu. Ogromny problem sprawiał brak znajomości języka angielskiego oraz procedur przez wydzielany personel, co znacząco obniżało interoperacyjność poszczególnych sił. Kolejnym problemem były słabe relacje na linii państwa członkowskie, które delegowały jednostki do struktur sił zbrojnych Sojuszu (jako tzw. podmiot dostarczający siły – *„force provider"*), a międzynarodowe struktury, które miały używać wydzielonych sił (jako tzw. *„force user"*). Dodatkowo na powyższe trudności nakładały się ograniczenia prawne, polityczne i finansowe[590]. Przykładem może być sytuacja, w której dowódca korpusu ARRC posiadał jedynie uprawnienia kontroli operacyjnej (OPCON)[591] nad podległymi jednostkami, co było niewystarczające, gdyż operacje z zakresu

[586] J. Solak, *Niemcy w NATO…*, op. cit., s. 177.
[587] R. de Wijk, *NATO on the Brink of the New Millennium: The Battle for Consensus*, Brassey's Atlantic Commentaries, London 1997, s. 43-44.
[588] T. D. Young, *Multinational Land Formation*…, op. cit., s. 8.
[589] Ibidem, s. 12.
[590] T. D. Young, *Multinational Land Formations and NATO: Reforming practices and structures*, Strategic Studies Institute U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania 1997, s. 2.
[591] OPCON (Operational Control) – Kontrola operacyjna oznacza uprawnienie przekazane dowódcy do kierowania przydzielonymi siłami, tak aby dowódca mógł wykonać określone misje lub zadania, które są zwykle ograniczone funkcją, czasem lub lokalizacją; do rozmieszczenia odpowiednich jednostek oraz do zachowania lub przydzielenia kontroli taktycznej tym jednostkom. Nie obejmuje upoważnienia do przydzielania innych sił danych jednostek. Nie obejmuje również kontroli administracyjnej lub logistycznej.
OPCOM (Operational Command) – Dowodzenie operacyjne oznacza uprawnienie przyznane dowódcy do przydzielania misji lub zadań podległym dowódcom, do rozmieszczania jednostek, do zmiany przydziału sił oraz

obrony kolektywnej prowadzone na podstawie artykułu 5 traktatu waszyngtońskiego wymagały uprawnień dowodzenia operacyjnego (OPCOM)[592].

Znaczącym impulsem wyzwalającym transformację sił zbrojnych NATO była operacja pod kryptonimem „Pustynna Burza". Chociaż pierwszoplanową rolę odegrały w niej wojska amerykańskie, swoje kontyngenty wydzieliły także inne państwa należące do Sojuszu Północnoatlantyckiego, m. in. Wielka Brytania, Włochy, Holandia i Hiszpania. Sukces interwencji w Zatoce Perskiej skłonił państwa członkowskie Sojuszu do zmian w strukturze sił zbrojnych Sojuszu Północnoatlantyckiego, które w głównej mierze polegały na przygotowaniu sił zbrojnych do prowadzenia operacji poza obszarem traktatowym i miały być prowadzone w krótkim czasie od podjęcia decyzji[593]. Przywódcy państw członkowskich zdecydowali o sformowaniu na wzór korpusu ARRC ośmiu wielonarodowych korpusów, w tym sześciu charakteryzujących się wysoką gotowością bojową. Utworzono następujące korpusy: Niemiecko-Holenderski Korpus Sił Szybkiego Reagowania z siedzibą w m. Munster, RFN (*Rapid Deployable German-Netherlands Corps, NLD/DEU Corps*); Włoski Korpus Sił Szybkiego Reagowania z Mediolanu (*Rapid Deployable Corps Italy, NRDC-ITA*); Hiszpański Korpus Sił Szybkiego Reagowania stacjonujący w Walencji (*Rapid Deployable Spanish Corps, NRDC-Spain*); Turecki Korpus Sił Szybkiego Reagowania z Istanbułu (*Rapid Deployable Turkish Corps, NRDC-T*); Eurokorpus (*EURO Corps*) mający siedzibę we francuskim Strasburgu, Francuski Korpus Sił Szybkiego Reagowania stacjonujący w Lille (*Rapid Reaction Corps France, RRC-FR*); Grecki Korpus Sił Szybkiego Reagowania z Salonik (*NATO Deployable Corps Greece, NRDC-GR*) oraz Wielonarodowy Korpus Północny Wschód ze Szczecina (*NATO Multinational Corps Northeast, MNC-NE*). Miały one pełnić funkcję odstraszania przed ewentualną agresją na państwa członkowskie Sojuszu, choć coraz większą rolę zaczęły odgrywać także jako narzędzie wykorzystywane w misjach reagowania kryzysowego. Rozmieszczenie w Europie wielonarodowych korpusów sił szybkiego reagowania NATO pokazano na rys. 24.

do zachowania lub delegowania kontroli operacyjnej i/lub taktycznej kontroli operacyjnej i/lub taktycznej. Samo w sobie nie obejmuje odpowiedzialności za administrację lub logistykę. Może być również używany do określenia sił przydzielonych dowódcy.

[592] *Multinational Force Command Authorities Handbook*, s. 7-8.

[593] S. Zarychta, *Struktury militarne NATO…*, op. cit., s. 462.

Rys. 24. Rozmieszczenie w Europie wielonarodowych korpusów sił szybkiego reagowania NATO.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rapid Deployable Corps*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50088.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

Wraz z redukcją struktur dowodzenia NATO doszło do zmian w strukturze sił zbrojnych Sojuszu. Pod względem gotowości do działania siły Sojuszu podzielono na Siły Natychmiastowego Reagowania (*Immediate Reaction Force – IRF*) i Siły Szybkiego Reagowania (*Rapid Reaction Force – RRF*), a następnie wprowadzono trzy kategorie gotowości: Siły o Wysokim Stopniu Gotowości (*High Readiness Forces – HRF*), Siły o Niższym Stopniu Gotowości (*Forces of Low Readiness – FLR*), które razem tworzyły grupę Sił o Zróżnicowanej Gotowości (*Graduated Readiness Forces – GRF*) oraz Siły o Wydłużonym Terminie Gotowości (*Long Term Build Forces – LTBF*)[594].

Pomimo skomplikowanej sytuacji w euroatlantyckim środowisku bezpieczeństwa, lata dziewięćdziesiąte XX wieku przyniosły znaczące redukcje w systemach obronnych państw

[594] P. Lewandowski, *Siły szybkiego reagowania NATO – straszak czy realna siła? [ANALIZA]*, https://defence24.pl/geopolityka/sily-szybkiego-reagowania-nato-straszak-czy-realna-sila-analiza, dostęp: 20.03.2023 r.

NATO. Jak zaznacza A. Juszczak, w latach 1991 – 1995 państwa członkowskie przeznaczyły na obronę o 30 % mniej środków niż w czasach zimnej wojny. Amerykańska administracja podjęła decyzję o znaczącej redukcji swoich wojsk w stacjonujących w Europie, czego przykładem było pozostawienie jedynie 4 brygad ogólnowojskowych (z siedemnastu w porównaniu do 1989 roku) a także zmniejszenie liczby skrzydeł sił powietrznych z czterech do dwóch[595]. Drastycznie obniżył się także poziom gotowości bojowej. W czasach zimnowojennych 90 % wojsk lądowych państw członkowskich Sojuszu pozostawało w 48-godzinnej i niższej gotowości do użycia, podczas gdy w 1995 roku zaledwie 35 % sił utrzymywało 30-dniową i niższą gotowość bojową[596].

Tak skomplikowana sytuacja wymogła na Sojuszu kolejne działania adaptacyjne. Na bazie doświadczeń amerykańskich przeforsowano na szczycie NATO w Brukseli w 1994 roku koncepcję Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (*Combined Joint Task Forces, CJTF*). Były to siły, które z założenia miały być elastyczne, gotowe do przemieszczenia w krótkim czasie i wielonarodowe. Składały się z organu dowodzenia oraz „modułów" bojowych i wsparcia wydzielanych przez co najmniej dwa państwa (które nie musiały być członkami Paktu Północnoatlantyckiego). Ich głównym zadaniem było przygotowanie i prowadzenie operacji humanitarnych i utrzymania pokoju[597]. Klasycznym przykładem użycia sił CJTF była interwencja w Bośni w ramach Sił Implementacyjnych (IFOR). Należy jednak zauważyć, że dowództwo nad siłami IFOR po osiągnięciu pełnej zdolności operacyjnej w 1994 roku objął korpus ARRC, a siły CJTF operujące w Bośni składały się z sił amerykańskich, europejskich sojuszników oraz państw spoza NATO (w tym także Federacji Rosyjskiej)[598].

W 1998 r. doszło do gwałtownego konfliktu pomiędzy serbskimi siłami wojskowymi i policyjnymi a kosowskimi Albańczykami. W jego wyniku śmierć poniosło ponad 1 500 ofiar, a około 400 000 osób musiało opuścić swoje domy[599]. Mając w pamięci skuteczną realizację zadań na Bałkanach przez Sojusz w latach 1992-1995, NATO zostało zobligowane przez społeczność międzynarodową do przygotowania i realizacji operacji powietrznej

---

[595] A. Juszczak, Ewolucja strategii NATO, Kwartalnik Bellona, 3/2009, s. 15.
[596] J. Falecki, *Zapewnienie bezpieczeństwa w świetle koncepcji strategicznych NATO*, ANTE PORTAS – Studia nad Bezpieczeństwem nr 1(3)/2014, Ostrowiec Świętokrzyski 2014, s. 13.
[597] Ch. Barry, *The NATO CJTF Command and Control Concept* [w:] T. D. Young, *Command in NATO After the Cold War: Alliance, National, and Multinational Consideration*, Carlisle Barracks, Pennsylvania 1997, s. 32.
[598] *NATO Adapts for New Missions: The Berlin Accord and Combined Joint Task Forces (CJTF)*, CRS Report for Congress 1996, https://www.everycrsreport.com/files/19960619_96-561_b98686f8acf56750ae07476f500b09be4ef88291.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.
[599] S. Chawla, *NATO's Response to the Kosovo Crisis*, Strategic Analysis: A Monthly Journal of the IDSA, September 2000 (Vol. XXIV No. 6), https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa_sep00chs01.html#note*, dostęp: 20.03.2023 r.

w Kosowie, której nadano kryptonim „Allied Force". Po jej przeprowadzeniu siły zbrojne NATO na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244 rozpoczęły operację pod kryptonimem „Joint Guardian", której głównym celem było zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz stałe monitorowanie realizacji porozumień pokojowych[600].

Należy zaznaczyć, że ocena misji KFOR oraz udziału sił zbrojnych NATO jest niejednoznaczna. Pomimo szeregu sukcesów, z których największym jest skuteczne zapobieżenie czystkom etnicznym, interwencja NATO uwidoczniła także liczne braki w zdolnościach sił zbrojnych Sojuszu. Takie niedociągnięcia jak m. in. ograniczona zdolność dowodzenia i kontroli w zakresie planowania i prowadzenia operacji powietrznej o wysokim tempie poza terytorium Sojuszu oraz braki w dostępnych zdolnościach w stosunku do wymagań operacyjnych (w obszarze bliskiego wsparcia powietrznego, zwalczania obrony przeciwlotniczej, walki elektronicznej oraz bojowych działań poszukiwawczo-ratowniczych) skłoniły NATO do kolejnej adaptacji sił zbrojnych. Interwencja w Kosowie była także impulsem do zwołania kolejnego szczytu NATO, który odbył się w dniach 23–25 kwietnia 1999 roku w Waszyngtonie.

W ramach adaptacji Sojuszu do nowych wyzwań w zakresie bezpieczeństwa na szczycie zaktualizowano koncepcję strategiczną, aby była w pełni spójna z nowym środowiskiem bezpieczeństwa. Nowa koncepcja potwierdziła, że podstawowym celem Sojuszu jest utrzymanie pokoju i stabilności w regionie euroatlantyckim[601]. Dokument określał także wytyczne oraz wymagania dla zbrojnych NATO. Ich zasadnicza rola miała polegać na ochronie pokoju i zapewnieniu integralności terytorialnej, suwerenności oraz bezpieczeństwa wszystkich państw członkowskich Sojuszu. Dlatego też siły Sojuszu musiały posiadać zdolności do skutecznego odstraszania i obrony, utrzymania lub przywrócenia integralności terytorialnej państw członkowskich Sojuszu oraz, w przypadku konfliktu, do szybkiego zakończenia wojny poprzez skłonienie agresora do ponownego rozważenia swojej decyzji, zaprzestania ataku i wycofania się. Ponadto wraz ze zmieniającym się środowiskiem bezpieczeństwa coraz większą rolę zaczęły odgrywać operacje reagowania kryzysowego spoza art. 5 Traktatu

[600] M. Miszczuk, *Sojusz Północnoatlantycki w przestrzeni bezpieczeństwa Kosowa*, Rozprawa doktorska, UJK Kielce 2022, https://bip.ujk.edu.pl/mgr_marcin_miszczuk.html, dostęp: 20.03.2023 r.
[601] *'An Alliance for the 21st Century'*, *Washington Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27440.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

Waszyngtońskiego, co spowodowało konieczność transformacji sił zbrojnych NATO, aby były zdolne do prowadzenia działań ekspedycyjnych poza terytorium traktatowym[602].

Na szczycie NATO w Waszyngtonie postanowiono także o uruchomieniu Inicjatywy Zdolności Obronnych (*Defence Capabilities Initiative, DCI*), której celem była poprawa potencjału obronnego sił zbrojnych Sojuszu. Szczególny nacisk zamierzano położyć na polepszenie interoperacyjności pomiędzy siłami państw członkowskich Sojuszu, a w stosownych przypadkach także między siłami NATO i siłami zbrojnymi państw partnerskich[603]. Mając na względzie doświadczenia sił zbrojnych NATO z Bałkanów określono aż 58 dziedzin zdolności, które należało poprawić, aby Sojusz był bardziej efektywny w wypełnianiu swoich zadań. W celu usystematyzowania podanych zdolności sklasyfikowano je w pięciu podstawowych kategoriach, takich jak: mobilność (zdolność do przemieszczenia), logistyka (podtrzymanie działań), efektywne prowadzenie operacji, żywotność i dowodzenie[604]. W świetle kolejnych decyzji dotyczących reformy sił zbrojnych Sojuszu, należy zgodzić się z M. Banasikiem, że ze względu na niechęć państw członkowskich do zwiększenia nakładów na obronę, cele związane z pozyskaniem poprawy zdolności nigdy nie zostały osiągnięte[605].

Kolejnym katalizatorem zmian dla Sojuszu Północnoatlantyckiego były ataki terrorystyczne z 11 września 2001 roku przeprowadzone na terenie Stanów Zjednoczonych. Te bezprecedensowe w swoje skali zamachy miały fundamentalny wpływ na przeorientowanie amerykańskiej polityki bezpieczeństwa[606]. W odpowiedzi na ataki terrorystyczne administracja prezydenta George'a W. Busha zdecydowała o przeprowadzeniu operacji sił koalicyjnych w Afganistanie pod kryptonimem „Enduring Freedom", której celem było obalenie rządów talibów oraz zniszczenie baz terrorystów z ugrupowania Al-Kaida. Inwazja na Afganistan rozpoczęła się 7 października 2001 roku stając się początkiem tzw. „ globalnej wojny z terroryzmem". Znaczącego wsparcia siłom międzynarodowym udzielił Sojusz Północny, który zrzeszał mudżahedinów walczących z talibami od lat 90-tych XX wieku. Już w grudniu 2001 roku opanowano najważniejsze miasta Afganistanu z Kabulem włącznie. Należy jednak

---

[602] *The Alliance's Strategic Concept (1999), Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C.*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

[603] *Defence Capabilities Initiative approved by the Heads of State and Government
participating in the Meeting of the North Atlantic Council*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27443.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

[604] M. Banasik, *Zdolności NATO do działań ekspedycyjnych…*, op. cit., s. 29.

[605] F. Boland, *NATO's Defence Initiative: Preparing for Future Challenges*, „NATO Review", Web Edition, Vol. 47, No. 2, Summer 1999, s. 26-28.

[606] E. Waśko-Owsiejczuk, *Wydarzenia 11 września 2001 r. w świetle prasy polskiej*, Białostockie Teki Historyczne, Tom 7: [20], Białystok 2009, s. 140.

zaznaczyć, że zagrożenie ze strony talibów nie ustało, co więcej doszło do gwałtownej eskalacji ataków terrorystycznych na siły koalicji. Osama Bin Laden, uważany za twórcę zamachów z 11 września 2001 roku i głównego przywódcę Al-Kaidy zbiegł z Afganistanu i nadal inspirował terrorystów na całym świecie do przeprowadzania zamachów[607].

Solidaryzując się z zaatakowanymi Amerykanami, NATO uznało działania terrorystów za agresję na jednego ze swoich członków i po raz pierwszy w historii podjęło decyzję o uruchomieniu sił zbrojnych na podstawie art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego[608]. Na mocy postanowień porozumienia z Bonn podpisanego 5 grudnia 2001 roku ustanowiono Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa (*International Security Assistance Force, ISAF*), które początkowo miały wspierać tymczasowy rząd Afganistanu oraz personel międzynarodowy ONZ[609] w działaniach pomocowych jedynie w Kabulu i jego okolicach[610]. Amerykanie przekazali dowództwu nad siłami ISAF Sojuszowi Północnoatlantyckiemu 11 sierpnia 2003 roku, który wraz z pogarszającą się sytuacją bezpieczeństwa zdecydował o objęciu mandatem misji całego terytorium Afganistanu. Wraz z rozszerzeniem obszaru odpowiedzialności zmianie uległy też zadania sił międzynarodowych. Oprócz wsparcia w rekonstrukcji struktur państwowych i pomocy humanitarnej ISAF miało za zadanie wspierać tworzenie i szkolenie Afgańskich Sił Bezpieczeństwa (*Afghan National Security Forces, ANSF*) złożone z sił wojskowych (*Afghan National Army, ANA*) oraz policji (*Afgan National Police, ANP*). Kolejna istotną kwestią była reintegracja rebeliantów, którzy zdecydowali się porzucić walkę zbrojną i wstąpić do nowotworzonych instytucji bezpieczeństwa w Afganistanie. Na mocy rezolucji ONZ nr 1510 siły NATO miały wspierać siły ANSF w rozbrojeniu, demobilizacji i reintegracji wszystkich uzbrojonych grup[611].

Należy zaznaczyć, że początkowo NATO odnosiło spore sukcesy, szczególnie na terenach północnych i zachodnich Afganistanu, jednak w pozostałej części kraju rebelianci zaczęli stawiać zdecydowany opór, co doprowadziło do bardzo dużej liczby ofiar wśród

---

[607] Po ucieczce z Afganistanu znalazł schronienie na terytorium Pakistanu, gdzie został zabity podczas operacji „Neptune Spear" dopiero w 2011 roku. *Death of Osama bin Laden Fast Facts*, https://edition.cnn.com/2013/09/09/world/death-of-osama-bin-laden-fast-facts/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.

[608] T. Pawłuszko, *Afganistan w polityce Stanów Zjednoczonych* [w:] Ł. Smalec (red.), *Stracona dekada? Polityka bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych wobec „globalnych obszarów niestabilności" (Iraku, Iranu, KRL-D oraz Afganistanu) w latach 2001–2011*, Warszawa 2012, s. 32.

[609] W Afganistanie realizowana była przez ONZ Misja Wsparcia Narodów Zjednoczonych w Afganistanie (*United Nations Assistance Mission in Afganistan - UNAMA).*

[610] M. Trzpil, *Afganistan jako największe współczesne wyzwanie dla NATO*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2009, nr 11, s. 52.

[611] *United Nations Security Council Resolution 1510 (2003),* https://digitallibrary.un.org/record/503843, s. 1, dostęp: 20.03.2023 r.

personelu wojskowego sił NATO. Największe żniwo zbierały bomby domowej produkcji w postaci improwizowanych ładunków wybuchowych (*Improvised Explosive Device, IED*) oraz ataki moździerzowe[612]. Według danych portalu *Action on Armed Violence*, od początku konfliktu w 2001 roku do 2020 roku w Afganistanie na skutek ataków IED zginęło 829 amerykańskich żołnierzy, co stanowiło około 42% wszystkich amerykańskich żołnierzy zabitych podczas wojny. W tym samym czasie bomby domowej produkcji były przyczyną śmierci 222 brytyjskich żołnierzy, co odpowiadało 49% wszystkich brytyjskich ofiar śmiertelnych w Afganistanie[613].

Na podstawie literatury oraz własnych obserwacji[614], należy stwierdzić, że misja ISAF była prowadzona w niewłaściwy sposób i okazała się porażką Sojuszu Północnoatlantyckiego. Już na początkowym etapie zdawano sobie sprawę z ogromu trudności i wyzwań stojących przed NATO, gdyż operacja w Afganistanie była dla Sojuszu Północnoatlantyckiego pierwszym testem sprawności poza tradycyjnym, euroatlantyckim obszarem działania[615]. Wiele podmiotów, w tym Federacja Rosyjska, określało NATO jako „globalnego policjanta", który poprzez interwencję poza swoim terytorium traktatowym chce narzucić jedynie słuszną wizję porządku bezpieczeństwa na całym świecie[616].

Długotrwałe zaangażowanie państw członkowskich nie zakończyło się osiągnięciem zakładanych celów operacji, gdyż pomimo ogromnego nakładu sił, poniesionych strat oraz przeznaczonych funduszy budowa systemu politycznego na wzór państw zachodnich nie mogła się udać i talibowie przejęli władzę w całym Afganistanie. Należy zaznaczyć, że państwa członkowskie NATO nie były jednomyślne w zakresie zaangażowania swoich sił zbrojnych, czego wynikiem było nakładanie ograniczeń narodowych (*national caveats*), które często prowadziły wręcz do absurdu. Przykładem mogą być ograniczenia niemieckiego kontyngentu do pozostawania w bazach na północy w ramach Dowództwa Regionalnego Północ (*RC-North*) (np. niemiecka jednostka sił specjalnych ani razu nie opuściła swojej bazy w celu przeprowadzenia pojedynczej misji podczas swojej trzyletniej obecności w Afganistanie).

---

612 *Coalition casualties in Afghanistan*, https://en.wikipedia.org/wiki/Coalition_casualties_in_Afghanistan, dostęp: 20.03.2023 r.
613 G. Scalabrino, *Afghanistan: a case study in IED harm*, https://aoav.org.uk/2020/afghanistan-a-case-study-in-ied-harm/, dostęp: 20.03.2023 r.
614 Autor brał udział w misji ISAF w Afganistanie w latach 2010-2011.
615 P. Pacuła, *NATO przyszłości – wyzwania duże i większe*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2009, nr 11, s. 43.
616 A. Monaghan, *NATO i Rosja: reanimowanie partnerstwa*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2011/06/29/nato-i-rosja-reanimowanie-partnerstwa/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.

Z kolei żołnierzom islandzkim w ramach misji ISAF zabroniono noszenia broni lub mundurów wojskowych[617].

Ocenia się, że do największych błędów sił zbrojnych NATO w Afganistanie należy zaliczyć brak klarownego zdefiniowania celów operacji, dysfunkcje systemu dowodzenia oraz niewystarczające przygotowanie personelu wojskowego do udziału w operacji. Początkowo celem operacji była pomoc w tworzeniu bezpiecznego środowiska w całym Afganistanie na mocy mandatu Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych[618]. To bardzo enigmatyczny i mało klarowny cel, który dla sił zbrojnych NATO okazał się pułapką i polem do szerokiej interpretacji. W Afganistanie początkowo prowadzone były *de facto* dwie operacje – *Enduring Freedom* (OEF), którą kierowali Amerykanie oraz operacja ISAF prowadzona przez NATO. To oznaczało tak naprawdę dwóch głównodowodzących i ogromny chaos kompetencyjny oraz organizacyjny. Dopiero w 2008 roku amerykański generał David McKiernan stanął na czele sił operacji ISAF oraz OEF, skupiając w jednym ręku wszystkie siły zaangażowane w Afganistanie. Pomimo tej zmiany, sytuacja w zakresie systemu dowodzenia poprawiła się nieznacznie, a chaos pogłębiał fakt podlegania głównodowodzącego sił w Afganistanie dwóm przełożonym – dowódcy amerykańskiego Dowództwa Centralnego (*United States Central Command – USCENTCOM* lub *CENTCOM*)[619] oraz dowódcy NATO JFC Brunssum[620]. Żołnierze biorący udział w operacji bardzo często nie byli odpowiednio przygotowani do prowadzenia działań ekspedycyjnych. Wielu z nich nie brało wcześniej udziału w operacjach przeciwrebelianckich (*counterinsurgency, COIN*)[621], nie miało odpowiedniego przeszkolenia w ramach unikania, wykrywania oraz zwalczania przedmiotów wybuchowych oraz co gorsza ignorowało zasady świadomości międzykulturowej, co prowadziło także do wielu ataków sił ANSF na wojska koalicyjne (ataki typu *„green on blue”*)[622]. Należy z całą stanowczością podkreślić także, że o niepowodzeniu operacji ISAF w Afganistanie przesądziła zbyt mała liczba sił zbrojnych NATO, co było motywowane

[617] R. Kingsley, *#38 ISAF National Caveats in Afghanistan: Summary of Research Findings & Future Implications*, http://militarycaveats.com/38-isaf-national-caveats-in-afghanistan-summary-of-research-findings-future-implications/, dostęp: 20.03.2023 r.
[618] D. A. R. Palmer, *Zaangażowanie NATO w Afganistanie, lata 2003-2021 – z punktu widzenia planisty*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2023/06/20/zaangazowanie-nato-w-afganistanie-lata-2003-2021-z-punktu-widzenia-planisty/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.
[619] Rejon odpowiedzialności US CENTCOM to Bliski Wschód (w tym Egipt w Afryce), Azja Środkowa i część Azji Południowej.
[620] J. Ch. Jauffret, *Afganistan 2001 – 2013. Kronika przepowiedzianego braku zwycięstwa*, Warszawa 2014, s. 132.
[621] Głównym założeniem każdej operacji przeciwrebelianckiej jest zdobycie serc i umysłów ludności cywilnej, która często znajduje się w samym środku walk.
[622] *Green-on-Blue Attacks in Afghanistan*, https://mepc.org/commentary/green-blue-attacks-afghanistan, dostęp: 20.03.2023 r.

niechęcią niektórych państw członkowskich do interwencji poza terytorium traktatowym Paktu, brakiem poparcia społeczeństw państw członkowskich oraz krótkoterminowymi oszczędnościami[623].

Interwencja Sojuszu Północnoatlantyckiego drastycznie uwypukliła sojusznicze ograniczenia wojskowe wobec Stanów Zjednoczonych, które początkowo polegały głównie na własnych siłach zbrojnych, nieznacznie wspartych przez niewielkie kontyngenty sił specjalnych z kilku innych państw. Ocenia się, że państwa członkowskie NATO nie zostały włączone do walki przez Amerykanów, gdyż pierwotnie po prostu brakowało im wielu istotnych zdolności wojskowych, m. in. tankowania w powietrzu, transportu lotniczego, precyzyjnej amunicji kierowanej i sprzętu noktowizyjnego - niezbędnych do przeprowadzenia zaawansowanej technologicznie kampanii mającej na celu osiągnięcie szybkiego zwycięstwa przy minimalnych ofiarach cywilnych i wojskowych. Problemem okazała się także nieznajomość procedur i taktyk wojskowych stosowanych przez armie innych państw, co rodziło nieporozumienia na bazie interoperacyjności sił zbrojnych[624].

W wyniku presji Stanów Zjednoczonych, podczas szczytu NATO w Pradze w dniach 21–22 listopada 2002 roku, szefowie państw i rządów NATO uzgodnili konieczność ulepszenia zdolności sił zbrojnych Sojuszu, nazwanych „Praskimi Zobowiązaniami Obronnymi" (*Prague Capabilities Commitment, PCC*). Celem było zapewnienie, że NATO będzie w stanie wypełniać swoje ówczesne i przyszłe zobowiązania operacyjne oraz zwalczać nowe zagrożenia, takie jak terroryzm i rozprzestrzenianie broni masowego rażenia[625]. Każdy kraj miał wyznaczone konkretne i specyficzne dla siebie cele i terminy poprawy istniejących i rozwijania nowych zdolności w określonych obszarach, a postępy w osiąganiu zdolności miały być monitorowanie przez Sojusz. W ramach PCC państwa członkowskie zgodziły się poprawić zdolności w ponad 400 konkretnych obszarach, obejmujących osiem dziedzin kluczowych dla dzisiejszych operacji wojskowych[626].

Na szczycie NATO w Pradze, określanym jako „transformacyjny", zdecydowano także o powołaniu Sił Odpowiedzi NATO – SON (*NATO Response Forces, NRF*), które miały być

[623] S. Johnston, *NATO's Lessons from Afghanistan*, https://www.belfercenter.org/publication/natos-lessons-afghanistan, dostęp: 20.03.2023 r.
[624] *NATO's Prague Capabilities Commitment*, https://www.everycrsreport.com/reports/RS21659.html, dostęp: 20.03.2023 r.
[625] *The Prague Summit And NATO's Transformation*. *A Reader's Guide*, s. 29, NATO 2003, https://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf,
[626] *Prague Capabilities Commitment (PCC) (Archived)*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50087.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

odpowiedzią na wyzwania i zagrożenia ówczesnego środowiska bezpieczeństwa[627]. W założeniu Siły Odpowiedzi NATO miały być wielonarodowe i odznaczać się wysokim wskaźnikiem gotowości bojowej, dużym nasyceniem nowoczesnymi typami uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz być zdolne do działań w znacznej odległości od Brukseli. SON miały składać się z komponentów lądowych, powietrznych, morskich i Sił Operacji Specjalnych (*Special Operations Forces, SOF*) i liczyć do 25 000 żołnierzy. Trzonem sił lądowych miała być brygada zmechanizowana lub pancerna, zadaniową grupę sił morskich miała tworzyć lotniskowcowa grupa uderzeniowa wraz z amfibijną grupą zadaniową. Zdolność sił powietrznych delegowanych do SON została określona na wykonanie 200 lotów dziennie. Ogromną rolę przywiązywano do zdolności wojsk specjalnych, które w razie potrzeby miały być użyte jako pierwsze w ramach SON[628]. W tym miejscu należy wspomnieć, że na szczycie NATO w Pradze, Polska zadeklarowała, że wojska specjalne będą naszą narodową specjalnością w ramach Sojuszu[629]. Siły Odpowiedzi NATO miały być zdolne do rozmieszczenia w ciągu pięciu dni od chwili otrzymania sygnału oraz charakteryzować się 30-dniowym czasem niezależnego utrzymania. Według planistów NATO, SON miały operować jako siły rotacyjne, co oznaczało, że w ciągu dowolnego sześciomiesięcznego okresu jedna jednostka SON pełniłaby dyżur, druga szkoliłaby się do przyszłych operacji, a trzecia odtwarzałaby zdolność bojową po powrocie z niedawno zakończonej misji[630].

Należy zaznaczyć, że stworzenie Sił Odpowiedzi NATO było ogromnym zwrotem i przykładem działań adaptacyjnych jakie podjął Sojusz Północnoatlantycki w odpowiedzi na zamieniającą się architekturę bezpieczeństwa międzynarodowego. Ocenia się, że działania te zostały narzucone przez administrację amerykańską, która zamierzała wymóc, w szczególności na europejskich sojusznikach, konieczność znacznie większego zaangażowania w tzw. „globalnej wojnie z terroryzmem". Na podstawie dostępnych dokumentów, należy podkreślić, że większość państw członkowskich NATO po zakończeniu zimnej wojny drastycznie obniżyła swoje budżety obronne, co doprowadziło do zmniejszenia zdolności sił zbrojnych NATO, które w znacznej mierze opierały się na potencjale militarnym sił amerykańskich. Wprowadzenie

---

627 P. Gallis, *The NATO Summit at Prague, 2002*, CRS Report for Congress, March 1, 2005, s. 1, https://sgp.fas.org/crs/row/RS21354.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

628 *NATO Response Force*, s. 2, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede240914natoresponseforcecomplete_/sede240914natoresponseforcecomplete_en.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

629 K. Plażuk, *Przygotowania, przebieg i wnioski z pełnienia dyżuru przez Komponent Wojsk Specjalnych w Siłach Odpowiedzi NATO*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka 2014 nr 4 (XVII), Kraków 2014, s. 82.

630 R. Kugler, *The NATO Response Force 2002–2006. Innovation by the Atlantic Alliance*, Case Studies in National Security Transformation, Number 1, s. 4-5, National Defense University, Washington D.C. 2007, https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA463071.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

jednakowych standardów w ramach osiągania zdolności do udziału w Siłach Odpowiedzi NATO miało dać możliwość specjalizacji każdemu z państw członkowskich, budowania jeszcze większej interoperacyjności i jednoczesnego obniżenia kosztów całej organizacji.

Ogromną wadą Sił Odpowiedzi NATO była nieproporcjonalna kompozycja rodzajów sił zbrojnych. W składzie SON 1, który składał się z żołnierzy z 15 krajów, spośród 9500 żołnierzy, około 8500 stanowili żołnierze sił powietrznych i marynarki wojennej, a jedynie 1000 żołnierze wojsk lądowych. Komponent lądowy składał się z francuskiego batalionu spadochronowego, greckiej kompanii powietrznodesantowej i belgijskiej kompanii komandosów, co stanowiło ekwiwalent zaledwie połowy brygady. Choć gotowość bojową SON miały osiągnąć dość szybko (wstępną gotowość bojową w 2004 roku, zaś pełną w 2006 roku), braki w zakresie zdolności sił lądowych były problemem, który wpływał na kolejne zmiany SON w latach 2003-2006[631].

Choć przywódcy państw członkowskich NATO nie wykluczali zaangażowania SON w zadania obrony kolektywnej Sojuszu, głównym przeznaczeniem Sił Odpowiedzi NATO miały być operacje reagowania kryzysowego, w tym ewakuacja personelu niewojskowego, zapewnienie pomocy humanitarnej, utrzymywanie pokoju oraz zwalczanie terroryzmu[632]. NATO zdecydowało się po raz pierwszy użyć pododdziałów SON w 2004 roku, aby zabezpieczyć Letnie Igrzyska Olimpijskie w Atenach oraz wesprzeć wybory prezydenckie w Afganistanie. Na podstawie decyzji państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego zdecydowano także o aktywacji Sił Odpowiedzi NATO w 2005 roku w ramach operacji humanitarnych – po przejściu huraganu Katrina w Stanach Zjednoczonych oraz po trzęsieniu ziemi w Pakistanie[633].

„Praskie Zobowiązania Obronne" zostały potwierdzone na szczytach NATO w Stambule 2004 roku oraz na szczycie w Rydze w 2006 roku. W kontekście adaptacji sił zbrojnych Sojuszu należy podkreślić, że podczas szczytu w stolicy Łotwy wydano „Kompleksowe Wytyczne Polityczne, które miały zapewnić ramy i kierunek polityczny dla ciągłej transformacji NATO, określając na najbliższe 10-15 lat priorytety dla wszystkich zdolności Sojuszu Do głównych zagrożeń dla Sojuszu zaliczono terroryzm oraz rozprzestrzenianie się broni masowego rażenia, co wymuszało na siłach zbrojnych NATO konieczność podjęcia adekwatnych i szybkich działań adaptacyjnych. W związku z coraz większym zaangażowaniem sił zbrojnych Paktu

[631] R. Kugler, *The NATO Response Force 2002–2006…,* op. cit., s. 8-9.
[632] Ibidem.
[633] M. Jochems, *NATO's growing humanitarian role*, https://www.nato.int/docu/review/articles/2006/03/01/nato-s-growing-humanitarian-role/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.

w operacjach reagowania kryzysowego, w czasie szczytu w Rydze podjęto decyzję, że 40% sił zbrojnych NATO musi posiadać zdolności ekspedycyjne. Dodatkowo określono, że poziom zaangażowania wojsk Sojuszu w misjach poza terytorium traktatowym granicami powinien być nie niższy niż 8%[634].

Pomimo, że według przywódców państw członkowskich Sojuszu obrona kolektywna pozostawała głównym celem Sojuszu, oceniano, że pełnoskalowa agresja konwencjonalna przeciwko Sojuszowi była bardzo mało prawdopodobna. Skupiano się w dużej mierze na rozwijaniu zdolności potrzebnych do osiągnięcia celów związanych z walką z terroryzmem i niekontrolowanym użyciem broni masowego rażenia przez podmioty niepaństwowe. W odpowiedzi na te wyzwania i zagrożenia, w czasie szczytu NATO w Bukareszcie, który odbył się w dniach 2–4 kwietnia 2008 roku, określono że misja ISAF prowadzona pod auspicjami ONZ i obejmująca 40 państw, nadal będzie dla sił zbrojnych NATO najwyższym priorytetem[635].

Podczas szczytu w Bukareszcie zdecydowano o utworzeniu systemu Aktywnego Wielopoziomowego Teatru Działań Obrony Przeciwrakietowej 2010 (*Active Layered Theatre Missile Defence – ALTBMD*). Jego celem była ochrona państw członkowskich Sojuszu przed balistycznymi pociskami rakietowymi. System, określany przez wielu obserwatorów jako „tarcza antyrakietowa" miał integrować różne systemy przeciwrakietowe (amerykański PATRIOT, natowski MEADS, SAMP-T) w jedną spójną, możliwą do rozmieszczenia sieć obronną, zdolną do zapewnienia warstwowej ochrony przed nadlatującymi pociskami balistycznymi[636]. Uznano, że najlepszym systemem dysponują Stany Zjednoczone, a rozmieszczenie amerykańskich systemów obrony przeciwrakietowej w Europie pomoże chronić członków Sojuszu. Pomimo różnic, dotyczących szczegółów technicznych i wynikających z relacji politycznych, wszystkie państwa członkowskie zgodnie uznały, iż zdolność ta powinna być integralną częścią przyszłej architektury obrony przeciwrakietowej obejmującej całe NATO. Należy zaznaczyć, że system ALTBMD nie był wymierzony w państwo rosyjskie[637], co więcej w „Deklaracji ze Szczytu w Bukareszcie" NATO oficjalnie zachęcało wręcz Federację Rosyjską do skorzystania z amerykańskich propozycji współpracy

[634] *Comprehensive Political Guidance Endorsed by NATO Heads of State and Government on 29 November 2006*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_56425.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
[635] P. Gallis, *The NATO Summit at Bucharest, 2008*, CRS Report for Congress, Updated May 5, 2008, s. 2, https://sgp.fas.org/crs/row/RS22847.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.
[636] *Launch of NATO's Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (ALTBMD) Programme*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_21656.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
[637] *USA: Tarcza antyrakietowa nie jest skierowana przeciwko Rosji*, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-usa-tarcza-antyrakietowa-nie-jest-skierowana-przeciwko-rosji,nId,237391#crp_state=1, dostęp: 20.03.2023 r.

w zakresie obrony przeciwrakietowej[638]. W zakresie zdolności nuklearnych, aby zminimalizować napięcie na linii NATO-Rosja, Sojusz zdecydował o zredukowaniu o ponad 90% zasoby broń nuklearnej. Stany Zjednoczone zmniejszyły swoje zapasy broni nuklearnej do mniej niż 25% ich wielkości w szczytowym okresie zimnej wojny i zmniejszyły taktyczną broń nuklearną przydzieloną NATO o prawie 90%[639].

Napięcia na linii NATO-Rosja sprowokowane przez kampanię cyberataków, przeprowadzonych przez rosyjskich hakerów wiosną 2007 roku na Estonię oraz w czasie wojny z Gruzją w 2008 roku, doprowadziły do kolejnych działań adaptacyjnych Sojuszu. Na szczycie w Bukareszcie przyjęto Politykę Obrony Cybernetycznej, co oznaczało dodanie kolejnej domeny do obrony kolektywnej NATO czyli cyberobrony[640]. Zaczęto rozwijać struktury, które miały być zaangażowane we wzmacnianie kluczowych systemów informatycznych Sojuszu przed atakami cybernetycznymi, czego przykładem było ustanowienie Organu Zarządzania Cyberobroną w 2008 roku[641].

Dynamicznie zmieniające się środowisko informacyjne także wymusiło na Sojuszu Północnoatlantyckim konieczność podjęcia działań adaptacyjnych w zakresie transformacji sił zbrojnych. Wzmocniono zdolności NATO dotyczące komunikacji strategicznej (*Strategic Communication, STRATCOM)*, czego dowodem było utworzenie Centrum Operacji Medialnych oraz uruchomienie nowego kanału telewizyjnego NATO w internecie, który publikował wiadomości i relacje wideo, w szczególności z różnych regionów Afganistanu. Taka zmiana została w dużej mierze podyktowana świadomością, iż Sojusz pomimo dużego nakładu sił i środków, przegrywał konflikt w sferze medialnej w Afganistanie[642].

---

[638] *Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, dostęp : 20.03.2023 r.

[639] Decyzję o podobnym zmniejszeniu zdolności nuklearnych podjęły rządy Francji i Wielkiej Brytanii. Francja zredukowała typy swoich systemów nuklearnych do dwóch, liczbę nuklearnych środków przenoszenia o ponad połowę, a liczbę głowic do mniej niż 300. Rząd brytyjski podjął decyzję o pozostawieniu jednego systemu nuklearny i zmniejszeniu liczbę dostępnych operacyjnie głowic nuklearnych do mniej niż 160. *Bucharest Summit Declaration…*, op. cit..

[640] D. Yost, *NATO's evolving purposes and the next Strategic Concept*. International Affairs, 86 (2) 2010, s. 509, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-2346.2010.00893.x, dostęp: 20.03.2023 r. Termin „cyber" odnosi się do środowiska cyfrowego, w którym dane są tworzone, przechowywane i udostępniane. Jest to odrębna domena, która rozwinęła się, obejmując zarówno przestrzeń wirtualną, jak i fizyczną. Rozwój technologiczny i incydenty związane z naruszeniem bezpieczeństwa systemów informatycznych rozszerzyły pojęcie „cyber" na praktycznie wszystko, co jest związane z platformami cyfrowymi i elektronicznymi. P. Singer, A. Friedman, *Cybersecurity and Cyberwar*, Oxford University Press 2014, s. 13-15.

[641] *Is NATO ready for cyber war?*, https://www.frstrategie.org/en/publications/nato-briefs-series/nato-ready-cyber-war-2021, dostęp: 20.03.2023 r.

[642] T. Foxley, *Jak przejmować inicjatywę w wojnie medialnej z Talibanem?*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2008/10/01/jak-przejmowac-inicjatywe-w-wojnie-medialnej-z-talibanem/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.

Ogromną przeszkodę na drodze transformacji sił zbrojnych NATO stanowił kryzys gospodarczy, który wybuchł w 2008 roku i stanowił ogromne wyzwanie dla wszystkich państw członkowskich Sojuszu[643]. Dodatkowo, jak twierdzą twórcy Rocznika Strategicznego z 2009/10 roku, NATO przechodziło kryzys tożsamości, który był przeszkodą na drodze do nowego określenia podstawowych celów, zadań i sposobów działania Paktu Północnoatlantyckiego, a tym samym roli i miejsca sił zbrojnych Sojuszu w ówczesnym środowisku bezpieczeństwa[644]. Interwencja sił NATO w Afganistanie nie poprawiła znacząco sytuacji bezpieczeństwa w tym kraju, a niektóre państwa członkowskie nosiły się z zamiarem znaczącej redukcji lub nawet całkowitego wycofania z misji. Oznaczało to, iż siły zbrojne Sojuszu nie są w stanie wypełnić zadań nałożonych przez kierownictwo polityczno-wojskowe Paktu. Taka sytuacja wywoływała ogromny niepokój, szczególnie w Stanach Zjednoczonych, które poprzez nowo wybranego prezydenta Baracka Obamę i jego administrację próbowały wymusić na pozostałych państwach Sojuszu wzmocnienie zdolności i zwiększenie liczby sił operujących w ramach misji ISAF. Operacja NATO w Afganistanie była przedstawiana jako test wiarygodności i spójności całego Paktu mający decydować o jego przyszłości Sojuszu[645].

W tak zdefiniowanym środowisku bezpieczeństwa doszło do zwołania jubileuszowego szczytu NATO w Strasburgu i Kehl, który odbył się w dniach 3-4 kwietnia 2009 roku[646]. Co symptomatyczne, w czasie szczytu nie podjęto znaczących decyzji w zakresie adaptacji sił zbrojnych Sojuszu, czego wyrazem było spowolnienie prac nad projektem natowskiej tarczy antyrakietowej. Duży wpływ na tę decyzję miało krytyczne podejście administracji prezydenta Obamy oraz chęć poprawy stosunków na linii NATO-Rosja. Z całą stanowczością należy podkreślić, że była to błędna decyzja, która pozwoliła Federacji Rosyjskiej na rozwijanie swoich zdolności w zakresie broni hipersonicznej i oddziaływanie w szczególności na państwa wschodniej flanki NATO.

Siły zbrojne Sojuszu przechodziły transformację, która niestety w większości polegała na redukcji sił oraz zmniejszeniu zdolności, czego przykładem był brak rozwoju Sił Odpowiedzi NATO. Od samego początku siły SON borykały się z brakami w transporcie strategicznym, śmigłowcowym, zabezpieczeniu logistycznym oraz wsparciu przez jednostki wywiadowcze.

---

643 A. Ilciów, *NATO w impasie? Perspektywy rozwoju*, Tom 8 Nr 8 (2011): Doctrina. Studia społeczno-polityczne, Siedlce 2011, s. 93.
644 *NATO – trudny rok pięknego jubileuszu* [w:] R. Kuźniar (red.), *Rocznik Strategiczny 2009/10*, Warszawa 2010, s. 163.
645 *Speech by NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer on security prospects in the High North, 29 January 2009,* https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_50077.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
646 Szczyt odbył się w dwóch miastach – niemieckim Kehl i francuskim Starsburgu jako wyraz wdzięczności za decyzję Francji o jej pełnoprawnym powrocie do struktur wojskowych NATO.

W dużej mierze spowodowane było to trwającą operacją w Afganistanie, ale dodatkowo państwa członkowskie nakładały swoje narodowe ograniczenia na sposób użycia sił SON. Już po roku istnienia Sojusz drastycznie zredukował poziom zdolności Sił Odpowiedzi NATO, zmniejszając ich liczebność z 25 tysięcy żołnierzy do około 12,5 tysiąca[647]. Ze względu na światowy kryzys gospodarczy rozważano nawet możliwość obniżenia stopnia gotowości wydzielanych sił. Ocenia się, że groziło to rozwiązaniem Sił Odpowiedzi NATO, co podważałoby wiarygodność całego Paktu Północnoatlantyckiego i mogło doprowadzić do jego erozji.

Należy zaznaczyć, że pomimo wielu niepowodzeń, udało się także odnieść kilka sukcesów w ramach transformacji sił zbrojnych Sojuszu (*NATO Forces Structure, NFS*) Jednym z kluczowych procesów adaptacyjnych sił NFS niezbędnych do funkcjonowania w ówczesnym środowisku bezpieczeństwa była zdolność do przemieszczenia, której praktycznym wymiarem było przystąpienie przez niektóre państwa NATO do programu wspólnego strategicznego transportu lotniczego (*Strategic Airlift Capability, SAC*)[648]. Kolejnym, choć umiarkowanym, sukcesem było podpisanie protokołu ustaleń w zakresie systemu zwiadu lotniczego (*Alliance Ground Surveillance, AGS*) oraz wyznaczenie bazy Sigonella we Włoszech na miejsce stacjonowania natowskiej jednostki AGS[649]. Protokół ustaleń był podstawą do pozyskania nowej niezbędnej zdolności, choć należy zaznaczyć, że ze względów na cięcia w budżetach obronnych państw członkowskich Paktu, bezzałogowe systemy rozpoznawcze w ramach AGS osiągnęły wstępną gotowość operacyjną dopiero w 2021 roku[650].

Adaptacja sił zbrojnych Sojuszu napotykała na wiele trudności także ze względu na różnice interesów strategicznych w łonie samego NATO, czego przykładem może być rozdźwięk między państwami członkowskimi Sojuszu na szczycie NATO w Lizbonie, który odbył się w dniach 19-20 listopada 2010 roku[651]. Pomimo, że przez wielu obserwatorów szczyt

---

[647] J. R. Deni, *Disband the NATO Response Force* [w:] C. Skaluba (ed.) NATO 20/2020 *Twenty bold ideas to reimagine the Alliance after the 2020 US election*, s. 37, October 14, 2020, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/10/NATO-20-2020-Final-Volume.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

[648] *MON: 12 państw w programie wspólnego transportu strategicznego NATO*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/89011,mon-12-panstw-w-programie-wspolnego-transportu-strategicznego-nato.html, dostęp: 20.03.2023 r.

[649] *Alliance Ground Surveillance (AGS)*,https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48892.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

[650] J. Sabak, *NATO AGS w gotowości operacyjnej [WIDEO]*, https://defence24.pl/technologie/nato-ags-w-gotowosci-operacyjnej-wideo, dostęp: 20.03.2023 r.

[651] A. Wilk, *NATO po szczycie w Lizbonie – konsekwencje dla Europy Środkowej i Wschodniej*, Publikacje OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-11-24/nato-po-szczycie-w-lizbonie-konsekwencje-dla-europy-srodkowej-i, dostęp: 20.03.2023 r.

ten, ze względu na przyjęcie nowej koncepcji strategicznej[652], jest uważany za przełomowy, nie przyniósł on znaczących decyzji w zakresie adaptacji sił zbrojnych w kontekście prowadzonych przez Federację Rosyjską działań zbrojnych. Warto podkreślić, że znaczącemu spowolnieniu uległ projekt budowy natowskiej tarczy antyrakietowej, na co ogromny wpływ miały naciski Niemiec, aby do udziału w sojuszniczym projekcie zaprosić Federację Rosyjską[653]. Strona rosyjska wystąpiła z kontrofertą stworzenia tzw. sektorowej obrony przeciwrakietowej, której podstawowym założeniem było to, że to Federacja Rosyjska ochraniałaby terytorium NATO z kierunku wschodniego[654]. Ocenia się, że miało to na celu wyeliminowanie ambicji państw wschodniej flanki NATO, pozbawienie ich skutecznej ochrony, a także trwałe uzależnienie od FR, a w końcu pozbawienie własnych zdolności militarnych. Szczyt w Lizbonie ostatecznie nie rozwiązał kwestii tarczy antyrakietowej, która finalnie została zawieszona na nieokreślony czas.

Dużym testem dla sił zbrojnych Sojuszu były wydarzenia określane jako „Arabska wiosna"[655]. Ich szybkość i nieprzewidywalność zaskoczyła państwa członkowskie NATO i stanowiła test dla spoistości i wiarygodności Sojuszu[656]. Początkowo interwencję w Libii podjęła grupa państw pod przewodnictwem Francji, Wielkiej Brytanii i USA w ramach operacji „Odyssey Dawn", która następnie została przemianowana na operację „Unified Protector". Jej przebieg unaocznił fundamentalny brak zdolności europejskich państw członkowskich NATO. Ocenia się, że sukces operacji był możliwy w głównej mierze dzięki potencjałowi militarnemu Stanów Zjednoczonych (m.in. zdolnościom zaawansowanego rozpoznania i precyzyjnego określania celów a także tankowania w powietrzu, co było niezwykle istotne dla sił powietrznych zaangażowanych w operację). Różnicę w stosunku do Afganistanu stanowiło jasne określenie celu misji oraz poparcie państw arabskich, z których kilka wzięło czynny

[652] *„Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation" Adopted by Heads of State and Government in Lisbon Active Engagement, Modern Defence*, https://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.
[653] A. Wilk, *NATO po szczycie w Lizbonie…*, op. cit.
[654] P. Żochowski, *Tarcza antyrakietowa w Europie Południowo-Wschodniej – plany rozbudowy w cieniu rozmów z Rosją*, Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/en/node/17980, dostęp: 20.03.2023 r.
[655] Tym mianem określa się protesty społeczne *na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej w latach 2010 – 2013 o różnym podłożu.* Charakterystyczną cechą Arabskiej Wiosny były jednoczesne wystąpienia rewolucyjne w wielu krajach, szeroko wykorzystano do komunikacji portale społecznościowe. Ruch ten miał charakter wolnościowy i demokratyczny, podatny był jednak na wpływy środowisk fundamentalistycznych. Upadek dyktatur północnoafrykańskich doprowadził do destabilizacji rejonu Libii, Tunezji i Egiptu i pośrednio spowodował zjawisko masowego uchodźstwa z Afryki do Europy. *Arabska wiosna*, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/arabska-wiosna;5605385.html, dostęp: 20.03.2023 r.
[656] P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Chicago – determinanty, oczekiwania i rezultaty*, Bezpieczeństwo Narodowe nr 22/2012,Warszawa 2012, s. 49.

udział w operacji[657]. Z drugiej strony pomimo politycznego poparcia, tylko połowa państw NATO zdecydowała się wysłać swoje wojska do udziału w operacji , a w misjach bojowych były zaangażowane siły zbrojne jedynie z ośmiu państw[658].

Siły zbrojne państw członkowskich Sojuszu były poddawane stałej presji spowodowanej ciągłemu zmniejszania nakładów przeznaczanych przez państwa członkowskie. Właściwie od upadku muru berlińskiego obserwowany był nieustanny trend redukcji wydatków na cele obronne. Pomimo określenia stałej 2% części nakładów przekazywanym na obronność jedynie kilka państw NATO wywiązywało się z tego zobowiązania. Co więcej, pomimo zapowiedzianego zwiększonego zaangażowania Stanów Zjednoczonych w rejonie Pacyfiku oraz planów wycofania wojsk amerykańskich z Europy, sojusznicy europejscy nie wydawali się być zainteresowani rozwijaniem zdolności sił zbrojnych NATO. Z drugiej strony wraz z rosnącymi cenami węglowodorów Federacja Rosyjska przeznaczała coraz większe kwoty na cele wojskowe i rozwijała szereg zdolności militarnych, posiadając w niektórych znaczną przewagę nad NATO (np. w broni hipersonicznej)[659].

W kontekście wyzwań i zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, NATO zdecydowało o rozszerzeniu misji *Baltic Air Policinig*[660], która miała na celu ochronę przestrzeni powietrznych państw, które nie posiadały własnych sił powietrznych. Należały do nich głównie Litwa, Łotwa i Estonia, które ze względu na ograniczone budżety obronne nie rozwinęły powyższych zdolności. Wypełnione one zostały przez inne państwa w ramach inicjatywy *Smart Defense*, która pozwalała mniejszym państwom członkowskim korzystać ze zdolności sił zbrojnych państwami posiadającymi większe budżety obronne[661]. Idea *Smart Defense* z jednej strony zakładała współdzielenie potencjałów militarnych, z drugiej strony jednak istniało niebezpieczeństwo, że niektóre państwa NATO nie będą zdeterminowane, aby rozwijać własne zdolności militarne. Państwa wschodniej flanki NATO obawiały się także, aby

[657] M. Tarnawski, *Międzynarodowe implikacje Arabskiej Wiosny*, Przegląd Politologiczny nr 1 (2014), Kraków 2014, s. 27.
[658] P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Chicago…*, op. cit., s. 50.
[659] R. Bielawski, *Środki hipersoniczne jako współczesne zagrożenie bezpieczeństwa narodowego. Analiza stanu badań*, Kwartalnik Bellona Rok 2019, Tom 696, Nr 1, s. 65.
[660] W momencie przystąpienia do NATO w 2004 roku, trzy państwa bałtyckie - Litwa, Łotwa i Estonia – nie posiadały odpowiednich zasobów powietrznych niezbędnych do nadzorowania ich przestrzeni powietrznej. Aby rozwiązać ten problem bezpieczeństwa, utworzono wielonarodową misję, w ramach której odpowiedzialność za patrolowanie bałtyckiej przestrzeni powietrznej jest przekazywana państwom członkowskim raz na cztery miesiące. Państwa członkowskie NATO rozmieszczają swoje myśliwce na czas trwania rotacji. D. J. Galbreath, *Continuity and Change in the Baltic Sea Region: Comparing Foreign Policies*, Amsterdam 2008, s. 108.
[661] *Deklaracja szczytu NATO o zdolnościach obronnych Chicago, 20 maja 2012 r.*, Bezpieczeństwo Narodowe nr 22, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2012 r., s. 193.

koncepcja *Smart Defense* nie spowodowała zmniejszenia zdolności sił zbrojnych Sojuszu do obrony kolektywnej[662].

Nielegalna aneksja Krymu w 2014 roku stanowiła punkt zwrotny w relacjach NATO z Federacją Rosyjską i była szokiem dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. Na podstawie dostępnych dokumentów należy stwierdzić, że siły zbrojne państw członkowskich Sojuszu nie były gotowe do obrony kolektywnej swojego terytorium. Od upadku Związku Radzieckiego przechodziły one szereg zmian, adaptując się do zmieniającej się architektury bezpieczeństwa. Należy jednak zaznaczyć, że działania adaptacyjne w większości polegały na zmniejszeniu sił oraz znaczącej utracie zdolności sił zbrojnych wydzielanych do NATO. Ogromny wpływ miała na to błędna ocena zamiarów Federacji Rosyjskiej, którą niektóre państwa członkowskie NATO traktowały jako równoprawnego partnera oferując nawet udział we wspólnych projektach wojskowych. Mylne oceny dotyczące środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego wpływały także na redukcje budżetów obronnych oraz zmniejszanie struktur sił zbrojnych. Europejscy sojusznicy w większości nie byli zainteresowani rozwijaniem sił zbrojnych wydzielanych do NATO, polegając na potencjale militarnym Stanów Zjednoczonych, przez co administracja amerykańska określała część sojuszników jako „pasażerów na gapę"[663]. Co symptomatyczne, plany ewentualnościowe NATO zakładały oddanie części terytorium traktatowego w chwili inwazji Federacji Rosyjskiej na państwa Sojuszu. Szczególnie dla państw wschodniej flanki NATO było to niezwykle groźna sytuacja, gdyż ocenia się, że struktura sił zbrojnych NATO byłaby niewystarczająca do odzyskania utraconych wcześniej obszarów.

3.4. Konkluzje

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że relacje na linii NATO-Rosja od upadku Związku Radzieckiego cechowały liczne nieporozumienia i brak zaufania. Dla Federacji Rosyjskiej najistotniejszą kwestią było rozszerzanie Sojuszu i zbliżanie się do jej granic. Należy jednak zaznaczyć, że państwa, które uwolniły się spod radzieckiej strefy wpływów same decydowały o swojej niezależności i wybierały akcesję w organizacji, która miała zapewnić im bezpieczeństwo, rozwój i integralność terytorialną. Federacja Rosyjska nigdy nie zrezygnowała z oddziaływania na inne państwa, szczególnie te z „bliskiej zagranicy",

[662] B. Górka-Winter, *Inteligentna obrona*, „Gazeta Wyborcza", 30 maja 2012 r., s. 12.
[663] *„Niemcy są pasażerem na gapę". Dr Krzysztof Zielke o rosnącym znaczeniu wschodniej flanki NATO*, https://polskieradio24.pl/130/5925/artykul/2535970,niemcy-sa-pasazerem-na-gape-dr-krzysztof-zielke-o-rosnacym-znaczeniu-wschodniej-flanki-nato, dostęp: 20.03.2023 r.

wykorzystując doktrynę Primakowa, według której państwa wschodniej flanki NATO powinny należeć do rosyjskiej strefy wpływów.

Na przestrzeni lat Sojusz Północnoatlantycki dążył do rozwijania poprawnych stosunków z Federacją Rosyjską, czego dowodem mogą być liczne inicjatywy w postaci Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC), Stałej Wspólnej Rady NATO-Rosja (PJC) oraz otwarcie Biura Informacyjnego NATO w Moskwie w 2001 roku. Państwa członkowskie NATO rozwijały też liczne projekty oraz brały udział we wspólnych ćwiczeniach i misjach. Współpraca na linii NATO-Rosja miała zapewnić rosyjskiemu kierownictwu politycznemu legitymizację w oczach własnego społeczeństwa, które zawsze oczekiwało od swoich przywódców zdecydowanych działań i dbania o pozycję i prestiż na arenie międzynarodowej. Ocenia się, że Federacja Rosyjska w stosunkach z Paktem Północnoatlantyckim kierowała się własną wizją architektury bezpieczeństwa i chęcią podporządkowania sobie państw sąsiednich, w tym należących do Sojuszu. Przykładem może być tu atak cybernetyczny na Estonię, który został przeprowadzonych przez rosyjskich hakerów czy liczne prowokacje ze strony sił zbrojnych FR w postaci naruszeń przestrzeni powietrznych państw wschodniej flanki NATO.

Przeprowadzone badania potwierdzają, że po rozpadzie ZSRR NATO dokonało zdecydowanego zmniejszenia liczby swoich struktur dowodzenia. Część redukcji była zrozumiała i wynikała ze zmieniającej się architektury bezpieczeństwa, jednak niektóre działania zostały wykonane zbyt pochopnie i na zbyt dużą skalę. Administracja amerykańska również błędnie oceniła zdolności Federacji Rosyjskiej do rekonfiguracji sytuacji bezpieczeństwa w Europie i podjęła szereg decyzji o zmniejszeniu swojego zaangażowania na europejskim teatrze działań wojennych. NATO próbowało zmieniać swoje struktury dowodzenia, jednakże negatywnym czynnikiem była zawsze niechęć państw członkowskich do zwiększania nakładów przeznaczanych na cele obronne. Przez szereg lat dochodziło wręcz do odwrotnej sytuacji – państwa NATO dotkliwie zmniejszały swoje budżety, co miało swoje odzwierciedlenie w mniejszej liczbie dowództw i sztabów. Kolejnym czynnikiem znacząco oddziaływującym na stan struktur dowodzenia NATO była rozbieżna wizja Sojuszu Północnoatlantyckiego poszczególnych państw członkowskich. Według niektórych państw NATO, po upadku ZSRR, powinno zaangażować się w misje reagowania kryzysowego, co implikowało konieczność budowy mniejszych, bardziej mobilnych i wielonarodowych struktur dowodzenia, które powinny być gotowe do dowodzenia operacjami poza terytorium traktatowym. Ogromnym impulsem w takiej narracji był atak terrorystyczny z 11 września 2011 roku na terytorium USA. Zdefiniował on na blisko 20 lat rolę Sojuszu, a co za tym idzie wymógł konkretne działania adaptacyjne w zakresie budowy nowych struktur dowodzenia

NATO. Globalna wojna terroryzmu i niedopuszczenie do niekontrolowanej proliferacji broni masowego rażenia stały się głównym zadaniami w ramach ćwiczeń i operacji NATO, co spowodowało, że Sojusz nie miał odpowiednich struktur dowodzenia zdolnych do kierowania operacjami obrony kolektywnej.

Podobnie jak w ramach struktury dowodzenia NATO wyglądała sytuacja w strukturze sił zbrojnych (NFS). Wraz z upadkiem Związku Radzieckiego wielu polityków i planistów w Sojuszu odtrąbiło sukces i ogłosiło, że siły zbrojne NATO nie są potrzebne w tak dużej wielkości jak w czasach zimnej wojny. Na podstawie przeprowadzonych badań, należy z całą stanowczością stwierdzić, że struktura sił zbrojnych Sojuszu była nieadekwatna do ówczesnego środowiska bezpieczeństwa. Niemniej jednak, działania adaptacyjne, które podejmował Sojusz polegały w głównej mierze na redukcji i utracie zdolności, które posiadało NATO w czasie zimnej wojny. Wraz z licznymi operacjami poza terytorium traktatowym, Sojusz zobligowany był do rozwijania zdolności, które podnosiłyby możliwości ekspedycyjne sił zbrojnych. Niestety przez szereg lat, pomimo licznych wniosków i rekomendacji, zdolności te przez wiele państw członkowskich nie były rozwijane ani doskonalone. Stale bazowano na potencjale militarnym Stanów Zjednoczonych, które do niektórych operacji zapraszały wybranych sojuszników, co rodziło kolejne nieporozumienia w gronie NATO. Groziło to rozłamem w organizacji, gdyż nadwyrężało wiarygodność i spójność Sojuszu.

Duże nadzieje wiązano z utworzeniem Sił Odpowiedzi NATO, które miały operować jako zwarte, wielonarodowe, wysoce wyszkolone i dobrze wyposażone pododdziały w dowolnym rejonie świata. Niestety powszechne nakładanie ograniczeń przez państwa członkowskie oraz kryzys ekonomiczny spowodowały, że z szumnych zapowiedzi pozostały plany w postaci kilkunastotysięcznych sił, które zostały wykorzystane jedynie w kilku przypadkach w operacjach niebojowych. Stworzyło to przestrzeń bezpieczeństwa, która została wykorzystana przez Federację Rosyjską. Dzięki działaniom dyplomatycznym, informacyjnym, militarnym i ekonomicznym oraz działaniom poniżej progu wojny Federacja Rosyjska zaczęła dążyć do zmiany architektury bezpieczeństwa. Operacjonalizacją jej planów była inwazja na Gruzję w 2008 roku, użycie broni masowego rażenia na terenie Wielkiej Brytanii czy wreszcie nielegalna aneksja Krymu. Podsumowując, na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że Sojusz Północnoatlantycki w chwili nielegalnej aneksji Krymu nie był przygotowany do zapewnienia bezpieczeństwa terytorium traktatowego.

ROZDZIAŁ IV
ADAPTACJA SOJUSZU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO DO ZAGROŻEŃ KREOWANYCH PRZEZ FEDERACJĘ ROSYJSKĄ W LATACH 2014-2025

4.1. Transformacja struktury dowodzenia NATO po aneksji Krymu

Nielegalna aneksja Krymu dokonana w marcu 2014 roku przez żołnierzy Głównego Zarządu Wywiadowczego Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej (GRU) oraz najemników, którzy ze względu na brak jawnych dystynkcji określani są często jako tzw. „zielone ludziki”[664] oraz jawne działania wojsk rosyjskich wspierających separatystów w Donbasie w 2015 roku dramatycznie przyczyniły się do degradacji architektury bezpieczeństwa na kontynencie europejskim. Niektórzy politycy określili to wydarzenie jako najpoważniejsze naruszenie granic Europy od czasów II wojny światowej[665]. Korzystając z instrumentów kinetycznych i niekinetycznych Władimir Putin całkowicie zaskoczył NATO, które nie było przygotowane na tak drastyczną zmianę środowiska bezpieczeństwa. Państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego nie brały pod uwagę możliwości agresywnych działań Federacji Rosyjskiej, choć FR od kilku lat demonstrowała swoje zamiary, czego przykładem była modernizacja swoich sił zbrojnych, ataki cybernetyczne na Estonię, agresja na Gruzję czy atak chemiczny na terenie Wielkiej Brytanii. Siły zbrojne Federacji Rosyjskiej pod kierunkiem ministra Siergieja Szojgu od 2012 roku przeszły radykalną zmianę i miały być gotowe do prowadzenia na dużą skalę klasycznej wojny i operacji o charakterze niewojennym[666], co *de facto* oznaczało konfrontację z NATO. W transformacji SZ FR postawiono nacisk na rozbudowę broni ofensywnej, ze szczególnym uwzględnieniem rozbudowy systemów broni pancernej oraz artyleryjskiej a także rozwój pododdziałów sił specjalnych.

Należy stwierdzić, że w obliczu działań hybrydowych prowadzonych przez Federację Rosyjską na Krymie, NATO nie było w stanie odpowiednio wcześnie zidentyfikować zagrożeń dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego oraz należycie szybko zareagować na nie.

---

[664] Według (MINI) SŁOWNIKA BBN tym mianem określa się uzbrojonych żołnierzy nieposiadających dystynkcji wojskowych, ani innych wyróżników, które pozwalałyby na określenie ich narodowości, prowadzących zbrojne działania regularne i nieregularne na terytorium wschodniej Ukrainy, wymierzone przeciwko jej integralności i niezawisłości. *(MINI)SŁOWNIK BBN. Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa*, BBN Warszawa 2015, s. 9. Podobnie, ale nie odnosząc je do działań na Ukrainie definiuje je Wielki Słownik Języka Polskiego, https://wsjp.pl/haslo/podglad/1095/zielony-ludzik/5177506/zolnierz, dostęp: 01.08.2023 r.

[665] M. Blanchfield, *Freeland's view of global clash of ideologies has Putin, Russia at its heart*, https://www.ctvnews.ca/politics/freeland-s-view-of-global-clash-of-ideologies-has-putin-russia-at-its-heart-1.3894893, dostęp: 01.08.2023 r.

[666] M. Banasik, *Nowe spojrzenie na proces transformacji Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2020, vol. 14, nr 1, Wrocław 2020, s. 56.

Ponadto, jak zaznacza M. Banasik, nie wystosowano odpowiednich rekomendacji, które pozwoliłyby uniknąć w przyszłości podobnych zagrożeń[667]. Doprowadziło to do aneksji Krymu, która została na Zachodzie przyjęta z niedowierzaniem a nawet zdumieniem, choć Federacja Rosyjska już wcześniej wysyłała sygnały świadczące o agresywnej chęci zmiany architektury bezpieczeństwa.

Dopiero aneksja Krymu wymusiła na Sojuszu Północnoatlantyckim szereg działań adaptacyjnych, które musiały zostać podjęte w celu przeciwstawienia się konfrontacyjnym działaniom Federacji Rosyjskiej. W ramach adaptacji do zmienionego środowiska bezpieczeństwa należało dokonać między innymi transformacji struktury dowodzenia, która okazała się przestarzała i niedostosowana do zagrożeń jakie kreowała Federacja Rosyjska. Ówczesna architektura dowodzenia NATO odzwierciedlała koncentrację na operacjach poza terytorium państw członkowskich Sojuszu, nie uwzględniając w odpowiednim stopniu konfrontacyjnej postawy Federacji Rosyjskiej. Ponadto, nie brała pod uwagę nowych zagrożeń, takich jak działania w cyberprzestrzeni, co prowadziło do braków w zdolnościach Sojuszu w zakresie odstraszania i obrony przed agresją ze strony Federacji Rosyjskiej.

Na szczycie NATO w walijskim Newport, który odbył się w dniach 4–5 września 2014 roku, podjęto szereg decyzji, które umożliwiły stopniową adaptację Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Przede wszystkim ustalono, że nielegalna aneksja Krymu spowodowała długoterminowe konsekwencje dla pokoju i bezpieczeństwa w regionie euroatlantyckim oraz stabilności na całym świecie. Szefowie państw i rządów członkowskich Sojuszu zgodzili się także, że zgodnie z artykułem 5 Traktatu Waszyngtońskiego, ochrona i obrona terytoriów i ludności państw należących do NATO przed podobnym atakiem stanowi największą odpowiedzialność Sojuszu[668]. W zakresie struktur dowodzenia zapewniono, że struktura dowodzenia NATO pozostanie elastyczna i zdolna do podejmowania wszelkich działania w zakresie skutecznego dowodzenia i kontroli w przypadku jednoczesnego wystąpienia wszelkich zagrożeń.

Sformułowany na szczycie w Newport Plan Działań na rzecz Gotowości cechował się dużym poziomem ogólności i był w znacznej mierze nieczytelny dla poszczególnych państw członkowskich Sojuszu. Państwa tzw. wschodniej flanki NATO[669], charakteryzujące się inną

[667] M. Banasik, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej…,* op. cit., s. 143.
[668] *Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.html, dostęp: 01.08.2023 r.
[669] Państwa wschodniej flanki NATO – tym mianem określa się państwa leżące wzdłuż wschodnich granic Paktu Północnoatlantyckiego. Należą do nich państwa bałtyckie (Litwa, Łotwa i Estonia), państwa grupy wyszehradzkiej (Polska, Czechy, Słowacja i Węgry) oraz Rumunia i Bułgaria na południu. Wszystkie wymienione państwa stały

percepcją wyzwań i zagrożeń, nawoływały do „powrotu NATO do korzeni", czyli obrony kolektywnej[670]. Odmienne stanowisko przedstawiali sojusznicy opowiadający się za dalszym zaangażowaniem w operacje poza terytorium traktatowym Sojuszu. Dla niektórych państw, w szczególności USA, ogromnym wyzwaniem – porównywalnym nawet z działaniami Federacji Rosyjskiej – stanowiła działalność Państwa Islamskiego w Iraku i Syrii[671]. To powodowało ogromny dysonans i tarcia dyplomatyczne, które nie pozwalały na wprowadzenie odpowiednich działań adaptacyjnych przez Sojusz, w tym tych dotyczących struktury dowodzenia NATO.

Należy zauważyć, że w chwili nielegalnej aneksji Krymu przez Federację Rosyjską w 2014 roku, struktura dowodzenia NATO była wyraźnie niedostosowana do nowo powstałego, skomplikowanego środowiska bezpieczeństwa, które charakteryzowało się rosnącym zagrożeniom hybrydowym, asymetrycznymi formami prowadzenia działań zbrojnych oraz koniecznością szybkiego reagowania na dynamicznie zmieniającą się sytuację, co uwidoczniło potrzebę modernizacji i przystosowania struktur Sojuszu do nowych realiów oraz zwiększenia gotowości operacyjnej w regionie wschodniej flanki. W wyniku redukcji personelu i coraz mniejszych środków finansowych przeznaczanych na obronność, architektura dowodzenia Sojuszu składała się jedynie z kilku komponentów różnych szczebli. Szczebel strategiczny tworzyło dwa dowództwa – Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Operacji (ACO) oraz Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji (ACT). Pierwsze było odpowiedzialne za planowanie i prowadzenie działań Sojuszu Północnoatlantyckiego na całym świecie, natomiast ACT sprawowało nadzór nad transformacją sojuszu, czyli wszelkimi działaniami, które miały budować nowe i rozwijać już istniejące zdolności. W zakresie odpowiedzialności ACT znajdowało się także organizowanie i unowocześnianie szkolenia, edukacji i eksperymentowania, co miało znaleźć odzwierciedlenie w opracowywaniu nowych koncepcji i doktryn[672].

Na szczebel operacyjny, podległy dowództwu ACO, składało się kolejnych 5 dowództw, w tym dwa Dowództwa Sił Połączonych (JFC) zlokalizowane w Brunssum (Holandia) i Neapolu (Włochy). Dowództwa te zapewniały odpowiednie planowanie operacyjne i wsparcie

się członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego po rozpadzie ZSRR, a niektóre z nich (Polska, Litwa, Łotwa i Estonia) posiadają granicę lądową z Rosją, co determinuje ich percepcję zagrożeń. P. Lenart, *Bezpieczeństwo państw wschodniej flanki Sojuszu w świetle postanowień szczytów NATO po 2014 r.* [w:] M. Banasik, A. Rogozińska (red.), *Bezpieczeństwo geopolityczne*, Warszawa 2022, s. 136.

[670] S. Koziej, P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, Bezpieczeństwo Narodowe 2014 / III 11, Warszawa 2014, s. 18.

[671] M. Madej, *NATO – ponowne odkrywanie sensu istnienia (z niewielką pomocą Putina), Rocznik Strategiczny 2014/2015*, Warszawa 2015, s. 53.

[672] S. Zarychta, *Struktury militarne…*, op. cit., 2013, s. 414.

dla operacji wojskowych i ćwiczeń w swoich obszarach odpowiedzialności. Jedną z decyzji podjętych przez szefów państw członkowskich NATO po 2014 roku było określenie jasnych rejonów odpowiedzialności dla istniejących dowództw szczebla operacyjnego. JFC Brunnsum miało być odpowiedzialne za kierowanie operacjami NATO w Europie Północno-Wschodniej, krajach bałtyckich i Polsce, z kolei JFC Neapol miało odgrywać taką samą rolę w odniesieniu do południowego teatru działań[673]. Jak zaznacza Piotr Lenart, do 2014 roku JFC Brunnsum i JFC Neapol zmieniały rotacyjnie odpowiedzialność za prowadzone operacje w całym obszarze odpowiedzialności Sojuszu. Po wprowadzonych zmianach oba dowództwa miały być zdolne do ciągłego dowodzenia w systemie dyżurnym 24 godziny na dobę przez 7 dni w przypisanych dla siebie obszarach[674].

Poziom operacyjny uzupełniały 3 dowództwa: sił lądowych LANDCOM rozmieszczone w Izmirze w Turcji, sił powietrznych AIRCOM znajdujące się w Ramstein w Niemczech oraz sił morskich MARCOM z siedzibą w Northwood w Wielkiej Brytanii. Strukturę dowodzenia NATO w 2014 roku uzupełniała Grupa Łączności i Dowodzenia NATO (NCIS Group) rozmieszczona w Mons w Belgii, która składała się z trzech batalionów łączności (NSB). Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji nadal posiadało w swojej strukturze centra szkoleniowe – mieszczące się w Stavanger (Norwegia) Połączone Centrum Działań Wojennych (JWC), Centrum Szkolenia Sił Połączonych (JFTC) w Bydgoszczy (Polska), Połączone Centrum Analiz i Doświadczeń (JALLC) w Lizbonie (Portugalia) oraz szkoły NATO. ACT pełniło także nadzór nad tzw. Centrami Eksperckimi (CoE)[675].

Należy podkreślić, że aneksja Krymu nie spowodowała kluczowych zmian w strukturze dowodzenia. Państwa NATO nie odczytały wyraźnie zagrożenia płynącego ze strony Federacji Rosyjskiej wprowadzając jedynie kosmetyczne zmiany w funkcjonowaniu istniejących dowództw na co ogromny wpływ miała niechęć państw członkowskich Sojuszu do zwiększenia nakładów ponoszonych na obronność. Na szczycie w Newport w 2014 roku przyjęto Zobowiązanie do inwestycji obronnych (DIP), który ustalał, aby każde państwo należące do Paktu Północnoatlantyckiego przeznaczało co najmniej 2% PKB na wydatki obronne, jednakże nie wszystkie państwa dostosowały się do tego zobowiązania do dzisiaj. Dodatkowo państwa

[673] A. Fałkowski, *Building security in the Baltic Sea region, military perspective and NATO approach*, BSR Policy Briefing, Warszawa 2021, s. 6.
[674] P. Lenart, *Transformacja struktur dowodzenia NATO po 2014 roku*, Systemy Bezpieczeństwa Narodowego, Zeszyt 25 (2022), WAT Warszawa 2022, s. 93.
[675] Ibidem, s. 91.

członkowskie zobligowano do przeznaczania ponad 20% swoich budżetów obronnych na badania i rozwój w zakresie obronności”[676].

Ogromnym echem odbiła się na świecie krytyka Niemiec przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa, który w czasie szczytu NATO w Brukseli 11 lipca 2018 roku podkreślił, że wydatki na obronność Niemiec kształtują się na poziomie 1% PKB czyli na poziomie zupełnie nieadekwatnym do potrzeb w zakresie obronności oraz ich poziomu ekonomicznego. Ponadto zarzucił innym członkom Sojuszu, że niewystarczająco zwiększyły swoje budżety obronne i nadal są uzależnione od pomocy Stanów Zjednoczonych[677]. Znamiennym pozostaje fakt, że w 2023 roku jedynie 11 państw członkowskich Paktu Północnoatlantyckiego spełniło wymagany postulat, podczas gdy w czasie zimnej wojny wydatki obronne oscylowały w okolicy 3% PKB. Warto podkreślić, że przez ostatnie dziesięciolecia, kiedy państwa zachodnioeuropejskie należące do Sojuszu w większości obniżały fundusze przeznaczane na obronność, budżet obronny Federacji Rosyjskiej wzrósł od 2000 roku o 227%[678]. Porównanie wydatków obronnych państw członkowskich NATO w 2014 oraz 2023 roku przedstawia rys. 25.

[676] W. Schroeder, *The pathway to NATO's '2/20' goal is through real growth of defense spending*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-pathway-to-natos-2-20-goal-is-through-real-growth-of-defense-spending/, dostęp: 01.08.2023 r.

[677] *Trump krytykuje kraje NATO: Niemcy to zakładnik Rosji, Polska nie chce nim być*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1171260,trump-krytykuje-kraje-nato-niemcy-to-zakladnik-rosji-polska-nie-chce-nim-byc.html, dostęp: 01.08.2023 r.

[678] C. Grand, *Wydatki na obronę - utrzymanie poziomu wysiłków w perspektywie długoterminowej*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2023/07/03/wydatki-na-obrone-utrzymanie-poziomu-wysilkow-w-perspektywie-dlugoterminowej/index.html, dostęp: 01.08.2023 r.

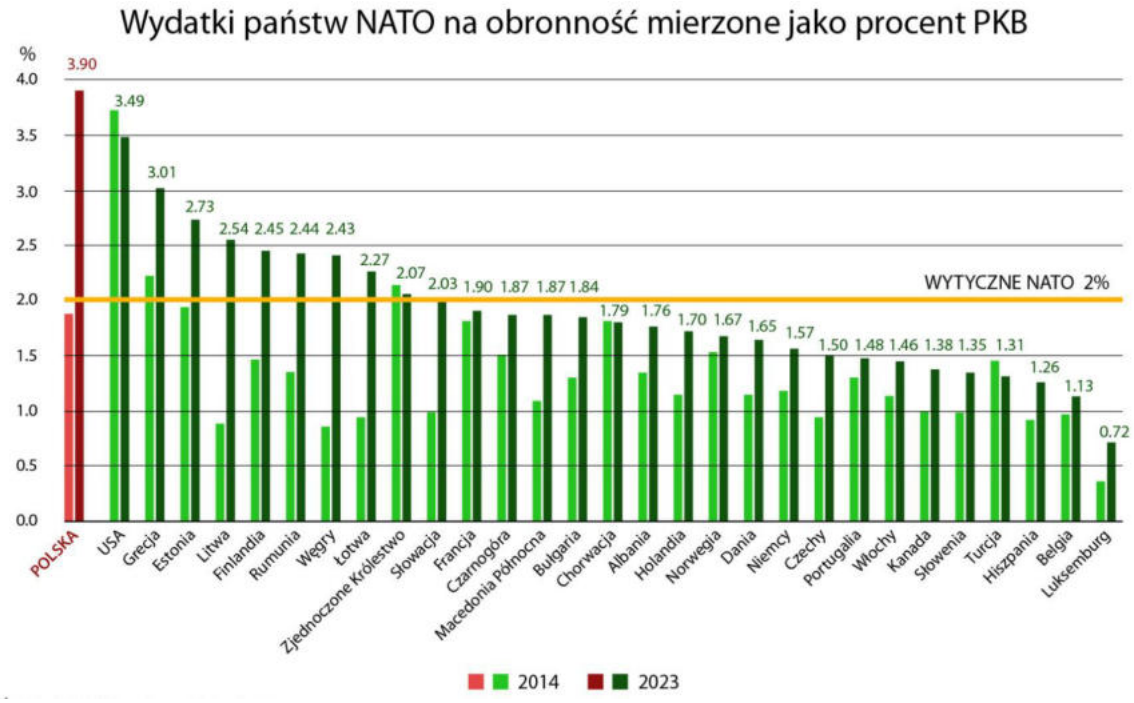

Rys. 25. Porównanie wydatków obronnych państw członkowskich NATO w 2014 oraz 2023 roku.

Źródło: P. Palka, *Polska liderem NATO w wydatkach na obronność*, https://wszystkoconajwazniejsze.pl/pepites/polska-liderem-nato-w-wydatkach-na-obronnosc/, dostęp: 01.08.2023 r.

Ocenia się, że powyższa sytuacja zachęciła Federację Rosyjską do dalszych działań eskalacyjnych i rozbudowy własnych sił zbrojnych w celu konfrontacji z NATO. Brak większej liczby struktur dowodzenia poziomu operacyjnego NATO pozwolił Federacji Rosyjskiej na oddziaływanie w szczególności na państwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego, które bez pomocy innych państw, przede wszystkim Stanów Zjednoczonych nie byłyby w stanie odeprzeć zbrojnej napaści na swoje terytorium. Dodatkowo struktura dowodzenia NATO nie była w stanie odpowiedzieć na zagrożenia hybrydowe, które kreowała Federacja Rosyjska. Brak było w architekturze dowodzenia Sojuszu podmiotów odpowiedzialnych za obronę przed zagrożeniami niekinetycznymi, na przykład tworzonymi w cyberprzestrzeni, a także struktur, które umożliwiałyby odpowiednie zabezpieczenie logistyczne rozwijanych sił zbrojnych państw członkowskich NATO. Ponadto posiadanie jedynie dwóch dowództw operacyjnych (JFC Brunnsum oraz JFC Neapol) nie mogło w pełni odpowiadać na zagrożenia jakie kreowała Federacja Rosyjska.

Odpowiedzią na powyższe braki były kolejne działania adaptacyjne jakie podjął Sojusz Północnoatlantycki. W czasie szczytu w Brukseli w dniach 11-12 lipca 2018 roku podjęto decyzję o reformie struktury dowodzenia poprzez utworzenie Połączonego Dowództwa Sił na

Atlantyku z siedzibą w amerykańskim Norfolk (JFC Norfolk) oraz Połączonego Dowództwa Wsparcia (JSEC) mieszczącego się w niemieckim Ulm[679].

JFC Norfolk zostało utworzone 26 lipca 2019 roku w miejsce rozformowanego Naczelnego Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO na Atlantyku (*SACLANT*) w odpowiedzi na zwiększoną aktywność rosyjskich okrętów podwodnych na Oceanie Atlantyckim, a także aby przeciwdziałać rosyjskiej przewadze strategicznej nad szlakami handlowymi, które są bardziej dostępne wraz z topnieniem pokrywy lodowej w Arktyce[680]. Trzecie dowództwo operacyjne jest odpowiedzialne za pełną ochronę morskich szlaków komunikacyjnych NATO od Atlantyku w głąb Morza Bałtyckiego[681]. Ponadto zakres odpowiedzialności JFC Norfolk obejmuje udział we wszelkich operacjach morskich NATO na Oceanie Atlantyckim, aż po Arktykę, a także ochronę podmorskich sieci komunikacyjnych łączących Europę i Amerykę Północną. Według byłego przewodniczącego Kolegium Połączonych Szefów Sztabów amerykańskiego gen. Marka Milleya „Misją tego dowództwa, w przypadku konfliktu zbrojnego, jest stoczenie bitwy o Atlantyk"[682]. Ocean Atlantycki jest kluczowy w fazie przemieszczenia sił amerykańskich do Europy, dlatego też konieczne stało się utworzenie dowództwa odpowiedzialnego za ten obszar i koordynującego wszelkie wysiłki Sojuszu w ramach strategicznego przerzutu. Dodatkowo wraz z rozwojem floty rosyjskich atomowych okrętów podwodnych posiadających zdolności do atakowania wschodniego wybrzeża Stanów Zjednoczonych i zakłócania dostaw do Europy niezbędne okazało się utworzenie dowództwa koordynującego wysiłki sił NATO w rejonie Atlantyku.

Ocenia się, że powstanie JFC Norfolk jest ściśle związane z odbudowaniem dowództwa amerykańskiej II Floty, która została rozwiązana ze względów oszczędnościowych w 2011 roku. Mylne przeświadczenie o malejącym zagrożeniu ze strony rosyjskiej doprowadziło do likwidacji zdolności do projekcji siły przez siły amerykańskie na Atlantyku, co pozwoliło Federacji Rosyjskiej na oddziaływanie na Sojusz w tym regionie świata. Według analityków amerykańskich Federacja Rosyjska w tym czasie posiadała znaczną przewagę militarną w rejonie półwyspu Kola, co stanowiło największe bezpośrednie zagrożenie militarne dla

[679] M. Madej, *NATO: spory o finanse, reform ciąg dalszy i rosnące obawy o przyszłość*, Rocznik Strategiczny 2018/19, Warszawa 2019, s. 52.
[680] L. Brown, *Royal Navy to defend Arctic trade as ice melts*, https://www.thetimes.co.uk/article/royal-navy-to-defend-arctic-trade-as-ice-melts-0d6pt2p8c, dostęp: 01.08.2023 r.
[681] P. Lenart, *Transformacja struktur dowodzenia NATO po 2014 roku*…, op. cit., s. 94.
[682] M. Eckstein, *As new NATO command becomes fully operational, top US military officer issues warning over 'great power war'*, https://www.defensenews.com/naval/2021/07/15/as-nato-command-in-norfolk-reaches-full-standup-milley-warns-of-ongoing-need-for-alliance-to-prevent-great-power-war/, dostęp: 01.08.2023 r.

Stanów Zjednoczonych[683]. To z półwyspu Kola siły rosyjskie mogły blokować tzw. obszar GIUK (*Greenland, Iceland, Unined Kingdom*) i dalej Stany Zjednoczone, tworząc przestrzeń antydostępową do kluczowych obszarów Europy. Sposób oddziaływania na obszar GIUK przez Federację Rosyjską przedstawia rys. 26.

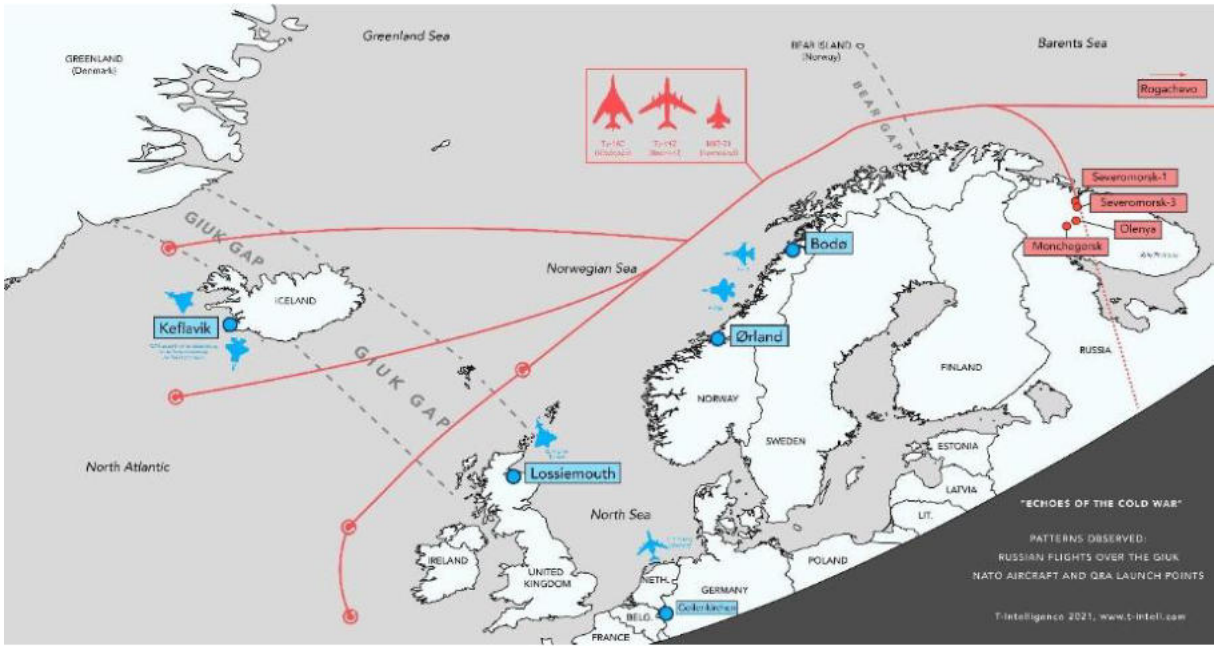

Rys. 26. Sposób oddziaływania na obszar GIUK przez Federację Rosyjską.
Źródło: G. Vázquez Orbaiceta, *The Resurgence of the GIUK Gap´s Strategic Significance*. Opinion Paper IEEE 49/2023, https://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_opinion/2023/DIEEEO49_2023_GONVAZ_Artico_ENG.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

Dowództwo JFC Norfolk w dużej mierze zostało utworzone na bazie reaktywowanej w 2018 roku II Floty, która osiągnęła pełną gotowość operacyjną 31 grudnia 2019 roku. Niemal dwa lata później, 15 lipca 2021 roku w Norfolk pełną gotowość operacyjną ogłosiło Sojusznicze Dowództwo Sił Połączonych[684]. Co znamienne, na czele obu dowództw stoi ten sam dowódca, którym jest amerykański oficer w randze admirała. Ocenia się, że w porównaniu do pozostałych dowództw podobnego szczebla, JFC Norfolk jest niewielkim dowództwem, które liczy jedynie około 150 stanowisk, w większości obsadzone przez oficerów amerykańskich[685]. Może to

[683] R. Laird, E. Timperlake, *The Standup and Evolution of 2nd Fleet and Joint Force Command Norfolk: Shaping A Core Capability for North Atlantic Defense*, s. 10, https://sldinfo.com/wp-content/uploads/2021/05/C2F-and-JFC-Norfolk.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
[684] *Allied Joint Force Command Norfolk declares Full Operational Capability*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185870.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
[685] A. Marshall, *What is Allied Joint Forces Command Norfolk?*, https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2021/02/09/what-is-allied-joint-force-command-norfolk/, dostęp: 01.08.2023 r.

powodować pewne nieporozumienia, gdyż dla niektórych krajów europejskich działania rosyjskie w tym rejonie mogą stanowić nawet zagrożenia egzystencjalne, z kolei dla Stanów Zjednoczonych będą one miały mniejszy wydźwięk. Ponadto może to prowadzić do nadmiernego uzależnienia od amerykańskich sił i środków i braku rozwoju zdolności pozostałych państw Sojuszu. Z drugiej strony decyzję o utworzeniu dowództwa szczebla operacyjnego odpowiedzialnego za działania na Atlantyku należy uznać za trafną i bardzo potrzebną. Ocenia się, że JFC Norfolk może dowodzić siłami NATO w każdej domenie, nie tylko morskiej, co pozwoli na osiągnięcie przewagi w stosunku do sił rosyjskich operujących na północnej flance NATO oraz w rejonie Atlantyku. Niezwykle istotne wydaje się dalsze rozwinięcie tej struktury w celu dostosowania do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską w tym rejonie oraz zwiększenie zaangażowania pozostałych państw członkowskich Sojuszu, oprócz Stanów Zjednoczonych.

Kolejnym przykładem działań adaptacyjnych Sojuszu w zakresie transformacji struktur dowodzenia było utworzenie Połączonego Dowództwa Wsparcia (JSEC), którego głównym zadaniem miało być zapewnienie bezpiecznego, szybkiego i sprawnego przemieszczenia sił sojuszniczych i sprzętu wojskowego przez europejskie granice. Po aneksji Krymu w 2014 roku, planiści NATO zorientowali się, że Sojuszowi brakuje podstawowej zdolności jaką jest odpowiednie zabezpieczenie logistyczne w ramach misji obrony kolektywnej. Redukcja sił NATO w Europie po upadku muru berlińskiego oraz skupienie uwagi na misjach poza terytorium traktatowym doprowadziła do sytuacji, kiedy Sojusz nie był w stanie na czas zapewnić wzmocnienia wschodniej flanki NATO, a co za tym idzie skazywał na porażkę państwa Europy Środkowo-Wschodniej w konfrontacji z Federacją Rosyjską. Należy stwierdzić, że państwa te mogły czuć się „państwami członkowskimi Sojuszu drugiej kategorii”[686]. Z jednej strony brały one czynny udział w operacjach NATO poza terytorium traktatowym, z drugiej nie mogły liczyć na odpowiednie wsparcie na wypadek wojny z Federacją Rosyjską. Pomimo wyraźnych oznak rozbudowy potencjału SZ FR oraz zmiany postawy rosyjskich władz na bardziej konfrontacyjną, w szczególności do swoich sąsiadów, przedstawiciele zachodnich państw członkowskich Sojuszu nie wyrażali chęci pomocy i wsparcia państwom wschodniej flanki NATO.

Rozszerzenie NATO o państwa Europy Środkowo-Wschodniej zwiększyło odległości, które muszą pokonać wojska Sojuszu w celu wzmocnienia wschodniej flanki Sojuszu.

[686] M. Miłosz, *Zmartwychwstanie NATO. Sojusz Północnoatlantycki odnalazł sens istnienia*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8463682,nato-obronnosc-tozsamosc-rosja-koncepcja-strategiczna.html, dostęp: 01.08.2023 r.

Na przykład, w przeszłości konwój armii amerykańskiej przemieszczający się z portu w Rotterdamie do granicy z Republiką Federalną Niemiec musiał pokonać około 500 kilometrów i przekroczyć tylko jedną granicę. Teraz, aby dotrzeć do Tallina, odległość wynosi ponad 2200 kilometrów i obejmuje pięć przejść granicznych[687]. Ponadto w ramach redukcji potencjału sił zbrojnych wiele państw znacznie ograniczyło swoje zdolności do przerzutu strategicznego sił, bądź w ogóle ich nie rozwijało, licząc w tym względzie na inne, bardziej rozwinięte państwa. Niektóre państwa członkowskie oparły zdolności do przerzutu w dużej mierze na rozwiązaniach zewnętrznych, korzystając z firm cywilnych. Taka sytuacja, w chwili nielegalnej aneksji Krymu udowodniła, że NATO jest nieprzygotowane do szybkiego i sprawnego przerzutu sił do Europy, a co za tym idzie, spowodowała konieczność utworzenia struktury dowodzenia odpowiedzialnej za koordynację przerzutu sił i środków Sojuszu Północnoatlantyckiego w Europie[688].

Ponadto NATO, aby zaadaptować się do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, a także działaniom terrorystycznym w Europie i regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, wprowadziło koncepcję „kompleksowego podejścia" (*NATO 360-degree approach*)"[689]. Koncepcja została opracowana w celu kompleksowego przygotowania Sojuszu Północnoatlantyckiego do reagowania na wszelkie możliwe zagrożenia, niezależnie od ich źródła i kierunku. Zakładała, że NATO musi być zdolne do jednoczesnego prowadzenia działań obronnych oraz odstraszających wobec różnorodnych zagrożeń, zarówno tych tradycyjnych, jak militarne agresje, jak i nowoczesnych, takich jak cyberataki, zagrożenia hybrydowe czy niestabilność regionalna.

W ramach realizacji tej strategii, 17 września 2019 roku osiągnięto wstępną zdolność operacyjną przez nowe dowództwo NATO zlokalizowane w Ulm w Niemczech (JSEC Ulm). Jego zadaniem jest wspieranie koordynacji działań sojuszniczych, wzmacnianie gotowości operacyjnej oraz ułatwianie sprawnego rozmieszczania sił NATO na terenie Europy[690]. Dowództwo to odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu płynnej współpracy między państwami członkowskimi, zwłaszcza w zakresie logistyki, mobilności wojsk oraz zabezpieczenia szlaków

---

687 S. Boeke, *Creating a secure and functional rear area : NATO's new JSEC Headquarters*, https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/01/13/creating-a-secure-and-functional-rear-area-natos-new-jsec-headquarters/index.html, dostęp: 01.08.2023 r.

688 B. Hodges, T. Lawrence, R. Wojcik, *Until Something Moves. Reinforcing the Baltic Region in Crisis and War*, Technical Report, April 2020, Center for European Policy Analysis, s. 43, https://www.researchgate.net/publication/340309241_Until_Something_Moves_Reinforcing_the_Baltic_Region_in_Crisis_and_War, dostęp: 01.08.2023 r.

689 C. Calmels, *NATO's 360-degree approach to security: alliance cohesion and adaptation after the Crimean crisis*, European Security Volume 29, 2020 - Issue 4, s. 416.

690 *NATO's New Coordinating Command Advances*, https://www.afcea.org/signal-media/natos-new-coordinating-command-advances, dostęp: 01.08.2023 r.

transportowych i infrastruktury krytycznej. Od 2019 roku blisko 400 członków personelu JSEC z 20 państw NATO nieustannie szkoliło się i ćwiczyło szereg zadań, głównie z zakresu koordynacji zabezpieczenia logistycznego, aby w 2021 roku przejść w ramach ćwiczenia Steadfast Defender 2021 certyfikację, która potwierdziła osiągnięcie pełnej zdolności do działania. 8 września 2021 roku ogłoszono, że dowództwo JSEC osiągnęło pełną zdolność operacyjną, a jego dowódca generał broni Jürgen Knappe stwierdził, że „(…) ćwiczenie Steadfast Defender 2021 sprawiło, że nadajemy się do celu, do którego zostaliśmy zaprojektowani, czyli do optymalizacji szybkiego rozmieszczania wojsk NATO w całej Europie”[691].

Ze względu na swoje położenie, Niemcy odgrywają kluczową rolę w JSEC, stając się centrum logistycznym dla wszystkich sił NATO w Europie. Według dowódcy JSEC, „Połączone Dowództwo Wsparcia ma za zadanie ułatwić rozmieszczanie wojsk w Europie, nie tylko wojskom amerykańskim, ale także brytyjskim, kanadyjskim, francuskim i innym”[692]. JSEC ma na celu stworzyć warunki które pozwolą na przemieszczanie sił wojskowych w strefie odpowiedzialności Dowódcy Sił Sojuszniczych NATO w Europie. Ocenia się, że powołanie dowództwa, które jest odpowiedzialne za zabezpieczenie tak krytycznej zdolność jak strategiczny przerzut sił było jednym z kluczowym działań adaptacyjnych Sojuszu Północnoatlantyckiego w odpowiedzi na agresywne działania Federacji Rosyjskiej. Szczególnie ważne było to dla państw wschodniej flanki NATO, gdyż dzięki powstaniu JSEC możliwe jest szybkie wsparcie tych państw przez siły VJTF oraz Sił Odpowiedzi NATO, które mają znaczne ułatwione zadanie w zakresie transportu w rejon wschodniej flanki NATO. Może to pozwolić na zwiększenie tempa działań sił NATO w Europie, które są niezbędne do odstraszenia Federacji Rosyjskiej i obrony państw członkowskich Sojuszu, które są jej sąsiadami. Strukturę dowodzenia NATO po przeprowadzonych reformach przedstawia rys. 27.

[691] *Joint Support and Enabling Command declares Full Operational Capability*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_186427.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
[692] *NATO's New Coordinating Command…*, op. cit.

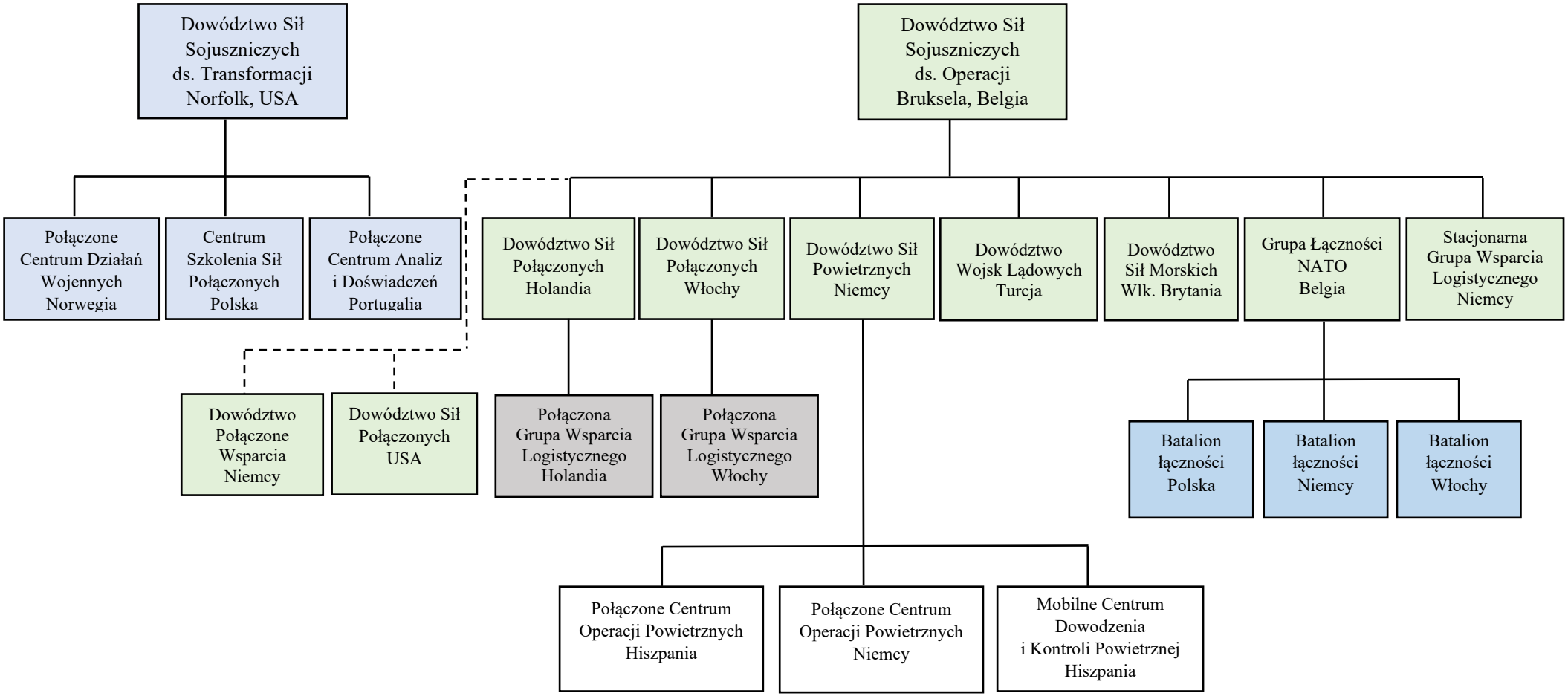

Rys. 27. Szczegółowa struktura dowodzenia NATO w 2023 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/the-future-of-nato-c4isr-assessment-and-recommendations-after-madrid/, dostęp: 01.08.2023 r.

W odpowiedzi na działania Federacji Rosyjskiej Sojusz Północnoatlantycki podjął szereg działań adaptacyjnych mających na celu dostosowanie struktur dowodzenia NATO do zagrożeń środowiska bezpieczeństwa także w wymiarze niekinetycznym. Nielegalna aneksja Krymu, w czasie której jak zaznacza Jolanta Darczewska „Federacja Rosyjska zademonstrowała światu możliwości i potencjał prowadzenia wojen informacyjnych”[693], próby ingerencji w procesy wyborcze w państwach członkowskich Sojuszu oraz rosyjski cyberatak złośliwego oprogramowania NotPetya w 2017 roku zmusiły NATO do podjęcia bardziej radykalnych działań, aby przeciwstawić się konfrontacyjnym działaniom Federacji Rosyjskiej.

Na szczycie w Warszawie w 2016 roku NATO oficjalnie uznało cyberprzestrzeń za domenę operacyjną, co oznaczało, że obrona cybernetyczna jest częścią podstawowego zadania NATO jakim jest obrona kolektywna[694]. Na kolejnym szczycie, który odbył się w Brukseli w dniach 11–12 lipca 2018 roku, Sojusz zdecydował o dalszej reformie struktury dowodzenia NATO, czego praktycznym wymiarem było utworzenie Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni (CyOC). Misja Centrum ma trzy główne cele: po pierwsze ma zapewniać pełną świadomość sytuacyjną Naczelnemu Dowódcy Sił Sojuszniczych w Europie (SACEUR) w cyberprzestrzeni, po drugie ma umożliwić swobodę manewru dla prowadzenia operacji we wszystkich domenach, na które wpływ mają działania w cyberprzestrzeni, oraz po trzecie ma umożliwić planowanie, przygotowanie i prowadzenie operacji Sojuszu w cyberprzestrzeni[695]. Strukturę dowodzenia oraz podległość służbową Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni przedstawia rys. 28.

[693] J. Darczewska, *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku*, Punkt widzenia nr 42, OSW Warszawa 2014, s. 1.
[694] *Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016*, p. 70, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
[695] D. Lewis, *What Is NATO Really Doing in Cyberspace?*, https://warontherocks.com/2019/02/what-is-nato-really-doing-in-cyberspace/, AJP-3.20 Allied Joint Doctrine for Cyberspace Operations, s. 11, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5f086ec4d3bf7f2bef137675/doctrine_nato_cyberspace_operations_ajp_3_20_1_.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

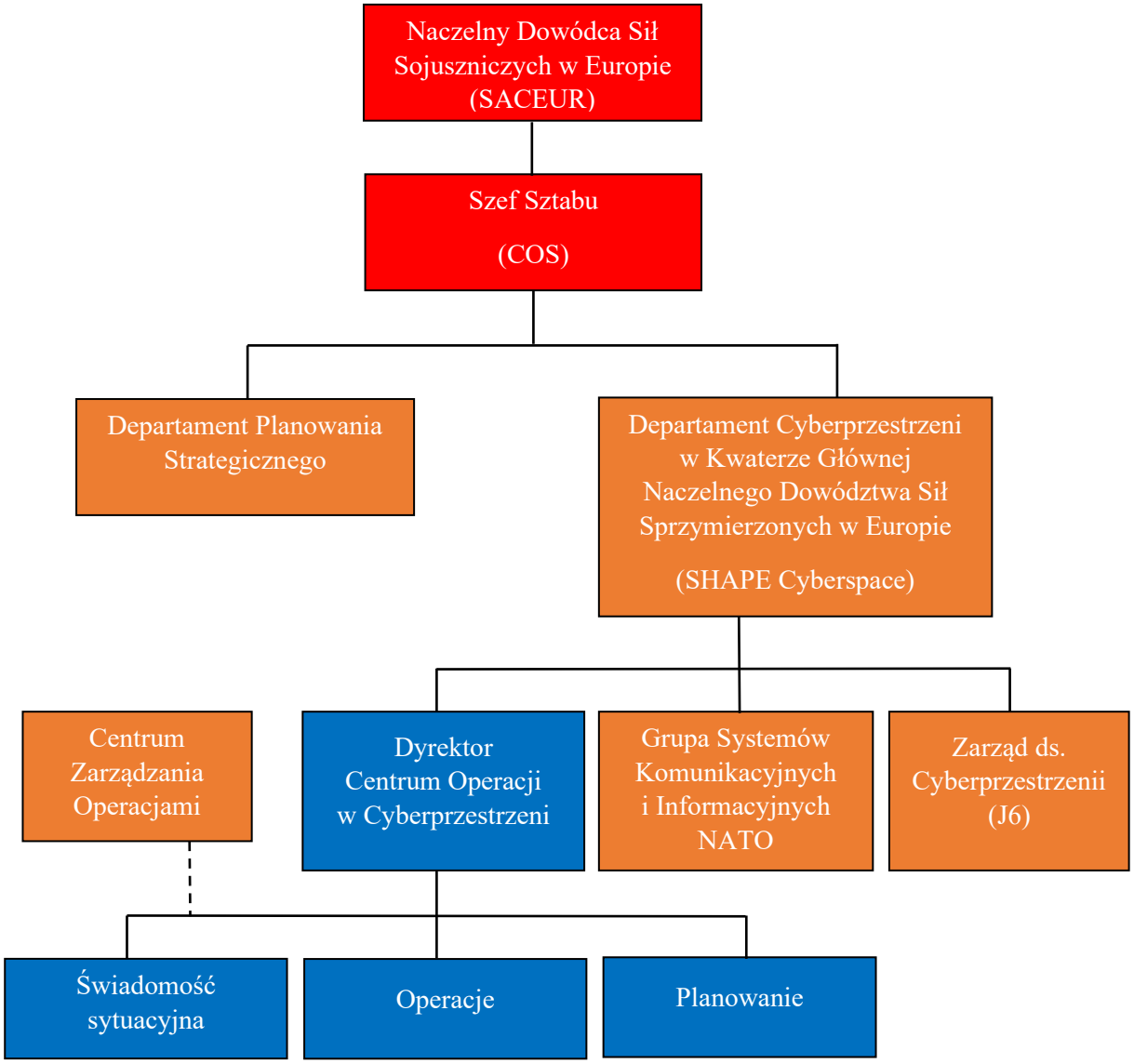

Rys. 28. Struktura dowodzenia Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie S. Vass, *Cyber Resilience & Preparedness: Harmonizing Requirements to Delivering Operational Capabilities. Cyberspace Operations Centre A Capability User Perspective*, s. 8, https://academiamilitar.pt/images/site_images/5th_NATO_Cyber_Defence/8_Brigadier_General_HUN_Army_Sandor_VASS_Director_Cyberspace_Operations_Centre_ACO_-_CyOC.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

Na szczycie NATO w Brukseli, który odbył się 14 czerwca 2021 roku ogłoszono, że Centrum Operacyjnego Cyberprzestrzeni osiągnęło wstępną gotowość operacyjną[696]. Od tego czasu nowe dowództwo brało udział w szeregu ćwiczeń oraz do końca 2023 roku przeszło

[696] *Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, dostęp: 01.08.2023 r.

certyfikację i ogłosiło pełną gotowość operacyjną[697]. Biorąc pod uwagę zaangażowanie państw członkowskich Sojuszu w pomoc walczącej z Federacją Rosyjską Ukrainie oraz brak dodatkowych środków finansowych na rozbudowę niezbędnej infrastruktury, termin ten wydaje się niemożliwy do osiągnięcia.

Struktura Centrum ma składać się docelowo z 70 żołnierzy i pracowników, co wydaje się bardzo nikłą liczbą, biorąc pod uwagę skalę zadań jakie postawiono przed nowym dowództwem. W obecnej sytuacji, kiedy domena cyberprzestrzeni została zrównana z innymi fizycznymi domenami, w których prowadzona ma być walka, 70 osób nie będzie w stanie przeciwdziałać działaniom rosyjskim w sferze informacyjnej. Ogromnym wyzwaniem dla Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni jest także dylemat czy NATO może prowadzić ofensywne działania w cyberprzestrzeni. Państwa członkowskie sojuszu nie mają jasności co do tego, co uruchomiłoby klauzulę artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego i np. czy dopuszczalny jest prewencyjny atak na sieci komputerowe przeciwników, w tym Federacji Rosyjskiej, jeśli Naczelny Dowódca Sił Sojuszniczych w Europie uzna, że taki cyberatak jest mniej szkodliwy dla ludzkiego życia niż tradycyjna ofensywa z użyciem broni konwencjonalnej. Zastępca Szefa Sztabu ds. Cyberprzestrzeni w SHAPE gen. mjr Wolfgang Renner zaznacza, że „koncepcja operacji, zestaw narzędzi do podejmowania decyzji o sposobie reagowania w krótkim czasie, nie jest jeszcze gotowy”[698].

Należy zaznaczyć, że po wskazanych powyżej modyfikacjach w strukturze dowodzenia NATO, poziom strategiczny nie uległ zmianie. W stosunku do lat poprzednich wzmocniono poziom operacyjny, na którym NATO obecnie posiada cztery dowództwa podległe Dowództwu Sił Sojuszniczych NATO ds. Operacji: JFC Brunssum, JFC Neapol, JFC Norfolk i JSEC Ulm. Ponadto w strukturze SHAPE stworzono dowództwo odpowiedzialne za walkę w cyberprzestrzeni. Pozostała część struktury dowodzenia NATO pozostała bez zmian. Obecną strukturę dowodzenia NATO przedstawia rys. nr 29.

[697] *NATO, the new Cyber Operations Centre (CYOC) should be fully operative in 2023*, https://www.difesaesicurezza.com/en/defence-and-security/nato-the-new-cyber-operations-centre-cyoc-should-be-fully-operative-in-2023/, dostęp: 01.08.2023 r.
[698] R. Emmott, *NATO cyber command to be fully operational in 2023*, https://www.reuters.com/article/us-nato-cyber-idUSKCN1MQ1Z9, dostęp: 01.08.2023 r.

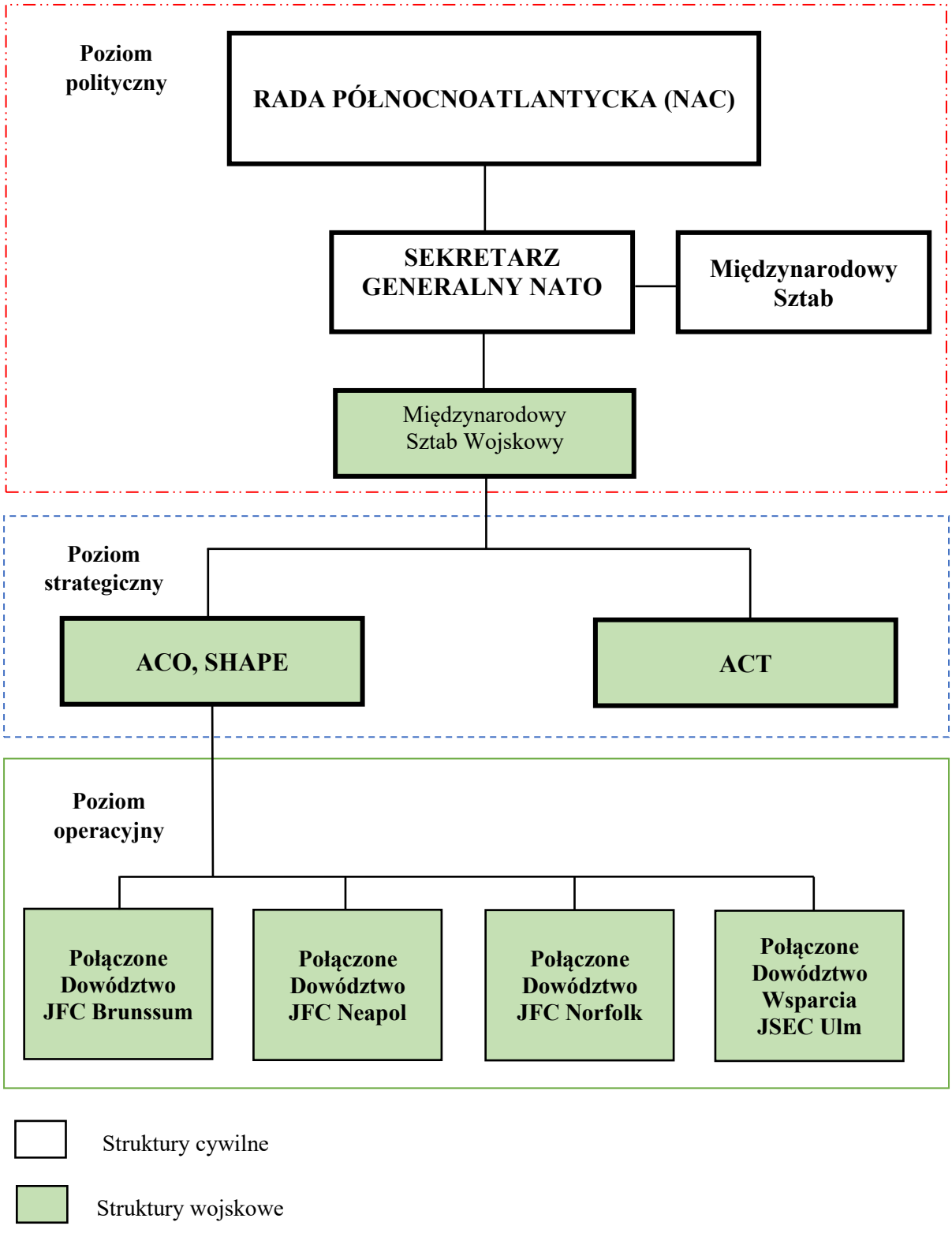

Rys. 29. Struktury cywilne i wojskowe w strukturze dowodzenia NATO w 2023 roku.

Opracowanie własne na podstawie: https://www.nato.int/cps/en/natohq/structure.htm, dostęp: 01.08.2023 r.

Na podstawie analizy dokumentów ocenia się, że od nielegalnej aneksji Krymu NATO podjęło szereg działań adaptacyjnych w zakresie transformacji struktury dowodzenia. Polegała ona na zwiększeniu liczby dowództw szczebla operacyjnego z dwóch do czterech. Amerykańska II Flota zyskała funkcję dowództwa NATO jako JFC Norfolk. Stworzono także całkowicie nowe dowództwo odpowiedzialne za koordynację i ochronę sił i środków, które w razie zagrożenia będą przerzucane przez terytorium traktatowe Sojuszu. W odpowiedzi na coraz groźniejsze zagrożenia w cyberprzestrzeni podjęto trafną decyzję o powołaniu nowego dowództwa odpowiedzialnego za walkę w nowym wymiarze. Dzięki temu państwa członkowskie, które nie posiadają dobrze rozwiniętych zdolności do walki w cyberprzestrzeni mogą korzystać z zasobów i zdolności bardziej rozwiniętych państw. Należy jednak zaznaczyć, że transformacja struktury dowodzenia NATO okazała się niewystarczająca do odstraszenia Federacji Rosyjskiej od agresywnych zamiarów, czego przykładem był wybuch wojny z Ukrainą i działania pod progiem wojny skierowane na państwa NATO takie jak wspieranie kryzysu migracyjnego na wschodniej flance Sojuszu. W związku z niechęcią większości państw NATO do zwiększenia swoich budżetów obronnych, nowe dowództwo JFC Norfolk powstało w oparciu o istniejące już struktury amerykańskie, a dowództwa JSEC i CyOC w istocie są niewielkimi strukturami, które niewątpliwie w czasie kryzysu i wojny wymagają bardzo znaczącego wzmocnienia.

4.2. Wzmocnienie wschodniej flanki NATO w odpowiedzi na zagrożenia kinetyczne kreowane przez Federację Rosyjską

Wschodnia flanka Sojuszu Północnoatlantyckiego rozciąga się od Arktyki po Kaukaz i obejmuje Morze Bałtyckie oraz Morze Czarne. Stanowi najdłuższy i prawdopodobnie najbardziej zagrożony rejon Sojuszu, na który Federacja Rosyjska oddziaływuje za pomocą szerokiego spektrum działań kinetycznych i niekinetycznych. Nielegalna rosyjska aneksja Krymu w 2014 roku, jawne wspieranie separatystów we wschodniej Ukrainie oraz coraz bardziej agresywne zachowanie FR w sąsiedztwie NATO sprawiły, że Sojusz ponownie skupił się na kolektywnej obronie swojego terytorium. Po latach zaangażowania w operacje poza swoim terytorium NATO rozpoczęło adaptację do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa, kładąc większy nacisk na odstraszanie i obronę swojego terytorium. Niestety lata zaniedbań w przygotowaniach do wielkoskalowego konfliktu oraz różne postrzeganie przez państwa członkowskie Sojuszu sposobów radzenia sobie z zagrożeniem ze strony Federacji Rosyjskiej oraz pilność podjęcia reform komplikowały działania adaptacyjne.

Na podstawie dostępnych danych dotyczących ilości i jakości sił i środków jakie posiadały w rejonie wschodniej flanki NATO państwa członkowskie należy stwierdzić, że Federacja Rosyjska posiadała znaczącą przewagę w potencjale wojskowym, co stanowiło ogromne zagrożenie dla państw Europy Środkowo-Wschodniej, w szczególności dla trzech państw bałtyckich – Litwy, Łotwy i Estonii. Należy zauważyć, że siły rosyjskiego Zachodniego Okręgu Wojskowego znacząco dominowały nad siłami Sojuszu zgromadzonymi w regionie. Jak zaznaczają analitycy Fundacji im. Kazimierza Pułaskiego siły zbrojne państw bałtyckich dysponowały łącznie siłą około czterech lekkich brygad, wspartych przez lekkie bataliony obrony terytorialnej[699]. W tym czasie Federacja Rosyjska jedynie w wojskach lądowych zgromadziła w Zachodnim Okręgu Wojskowym siły w ramach trzech armii (1. Gwardyjskiej Armii Pancernej, 6. Armii Ogólnowojskowej, 20. Gwardyjskiej Armii Ogólnowojskowej) oraz jednym korpusie (11. Korpusie Armijnym). Należy do nich jeszcze doliczyć jednostki desantowo-szturmowe, artylerii oraz specnazu[700]. Duże obawy stanowiły także działania hybrydowe, które Federacja Rosyjska mogła prowadzić przy wsparciu mniejszości rosyjskiej zamieszkującej te państwa. Pozwoliłoby to Federacji Rosyjskiej na działania nie przekraczające progu otwartego konfliktu zbrojnego, co teoretycznie umożliwiłoby zaskoczenie Sojuszu oraz brak reakcji w postaci pomocy swoim sojusznikom w ramach art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego[701].

W odpowiedzi na zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej Sojusz Północnoatlantycki podjął szereg działań adaptacyjnych dotyczących wzmocnienia swojej wschodniej flanki. Jednakże ze względu na różne stanowiska państw członkowskich, NATO zmuszone było do balansowania pomiędzy wzmacnianiem swojej postawy na wschodniej flance, utrzymywaniem spójności Sojuszu i nieprowokowaniem Federacji Rosyjskiej. Sojusz nie był przygotowany na agresywne działania FR w niedalekiej odległości od granic swoich wschodnich państw członkowskich, gdyż wypełniał postanowienia Aktu Założycielskiego NATO-Rosja z maja 1997 roku. Akt stanowił między innymi, że „w obecnym i przewidywalnym środowisku bezpieczeństwa Sojusz będzie realizował swoją zbiorową obronę i inne misje poprzez

[699] T. Smura, *Od Newport do Brukseli - Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożenia rosyjskiego*, Warszawa 2018, s. 12.
[700] K. Grodzki, *Zachodni Okręg Wojskowy Federacji Rosyjskiej*, Nowa Technika Wojskowa nr 11, 2017, s. 16.
[701] M. J. Williams, *NATO and the risk society: modes of alliance representation since 1991*, [w:] M. Webber, A. Hyde-Price (red.), *Theorising NATO. New perspectives on the Atlantic alliance*, Routledge, London–New York 2016, s. 197.

zapewnienie niezbędnej interoperacyjności, integracji i zdolności do wzmocnienia, a nie poprzez dodatkowe stałe stacjonowanie znacznych sił bojowych”[702].

Wydaje się, że Sojusz sam nałożył na siebie znaczące ograniczenia, gdyż nie zauważył, że sytuacja bezpieczeństwa od tamtego czasu diametralnie się zmieniła. NATO przyjęło w swoje szeregi państwa Europy Środkowo-Wschodniej przesuwając swoje granice bardziej na wschód, co Federacja Rosyjska odczytała jako próbę jej otoczenia i jak ujął to Jewgienij Primakow, „niebezpieczeństwo dla interesów Rosji”[703]. Jeszcze dalej poszedł prezydent W. Putin, który uzasadniając aneksję Krymu, 18 kwietnia 2014 roku podkreślał, że Federacja Rosyjska została upokorzona przez państwa zachodnie, gdyż złamały one obietnicę nierozszerzania NATO poza granice zjednoczonych Niemiec[704]. Ocenia się, że rosyjska inwazja na Ukrainę i nielegalna aneksja Krymu w 2014 roku pozwoliła Sojuszowi Północnoatlantyckiemu nadać priorytet wschodniej flance NATO, co zaowocowało konkretnymi decyzjami dotyczącymi jej wzmocnienia.

Pierwszym krokiem, który podjęło NATO w odpowiedzi na aneksję przez Federację Rosyjską Krymu było wzmocnienie misji *Baltic Air Policing*, realizowanej w krajach bałtyckich[705] od 2004 roku. W wyniku decyzji podjętych przez Sojusz Północnoatlantycki zwiększono zaangażowanie z 4 do 16 maszyn, które na zasadzie rotacyjnej obecności wykonywały swoje zadania z trzech baz: w Szawlach na Litwie, Ämari w Estonii i Malborku w Polsce[706]. Niestety już w 2015 roku NATO zdecydowało się zredukować zaangażowanie do 8 myśliwców, co wzbudziło niepokój wśród państw wschodniej flanki, które uważały taką decyzję za wyraz słabości Sojuszu[707]. Bardziej konkretne decyzje zapadły na szczycie NATO w Newport w Walii, który odbył się w dniach 4-5 września 2014 roku. Przedstawiciele państw członkowskich po stwierdzeniu, że nowym wyzwaniem dla środowiska bezpieczeństwa jest agresywna postawa Federacji Rosyjskiej, podkreślili, że NATO musi

[702] *NATO, Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France, 1997*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
[703] K. Marten, *Reconsidering NATO expansion: a counterfactual analysis of Russia and the West in the 1990s*, https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-international-security/article/reconsidering-nato-expansion-a-counterfactual-analysis-of-russia-and-the-west-in-the-1990s/356448EA9D5C63C53BE1EC6B33FE470A, dostęp: 01.08.2023 r.
[704] M. Rühle, *Rozszerzenie NATO i Rosja…*, op. cit.
[705] Litwa, Łotwa i Estonia nie posiadają swoich sił powietrznych, co jest poważnym brakiem w zdolnościach tych państw.
[706] A. Croft, *NATO to triple Baltic air patrol from next month*, https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-idUSBREA371WH20140408/, dostęp: 01.08.2023 r.
[707] P. Szymański, *Mniej Baltic Air Policing?*, Analizy OSW, Warszawa 2015, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-08-12/mniej-baltic-air-policing, dostęp: 01.08.2023 r.

skupić się na trzech podstawowych zadaniach: obronie kolektywnej, zarządzaniu kryzysowym i bezpieczeństwie kooperacyjnym[708].

Należy jednak zaznaczyć, że wśród państw członkowskich Sojuszu dał się zauważyć wyraźny rozdźwięk w stosunku do działań jakie powinno podjąć NATO. Francja i Niemcy stały na stanowisku, że nie należy eskalować napięć z Federacją Rosyjską, a relacje z nią powinny być oparte na dotychczasowych zasadach (*business as usual*). Ocenia się, że miało to swoje źródło w błędnej ocenie imperialnych planów Federacji Rosyjskiej oraz dużym uzależnieniu gospodarczym Francji i Niemiec od surowców energetycznych oraz kapitału rosyjskiego. Władze francuskie stwierdziły, że dodatkowe mechanizmy na wschodniej flance NATO mogą wręcz doprowadzić do osłabienia przekonania o bezwarunkowym funkcjonowaniu art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego[709]. Z kolei w opinii Niemiec, Sojusz Północnoatlantycki rozmieszczając swoje siły na wschodniej flance, złamałby ustalenia Aktu Stanowiącego NATO-Rosja[710]. Według Jacka Wodnickiego taka postawa utrudniała wypracowanie konsensu, co w głównej mierze przełożyło się na „wstrzemięźliwe" rozwiązania podjęte na szczycie w Newport[711]. Jednakże solidarne stanowisko państw wschodniej flanki oraz wsparcie ze strony Stanów Zjednoczonych pozwoliły przezwyciężyć impas oraz wprowadzić szereg kluczowych decyzji.

W odpowiedzi na rosnące zagrożenia dla środowiska międzynarodowego, Sojusz przyjął Plan Działań na rzecz Gotowości (RAP), który zakładał wzmocnienie obrony kolektywnej Sojuszu oraz zdolności w obszarze zarządzania kryzysowego poprzez zapewnienie podniesienia gotowości do szybkiego i zdecydowanego reagowania na nowe wyzwania w dziedzinie bezpieczeństwa. W opinii sekretarza generalnego NATO Jensa Stoltenberga RAP miał być „największym wzmocnieniem kolektywnej obrony Sojuszu od zakończenia zimnej wojny"[712]. Plan Działań na rzecz Gotowości zawierał kompleksowy pakiet działań adaptacyjnych, których celem było odstraszanie Federacji Rosyjskiej od podejmowania agresywnych działań w stosunku do państw członkowskich NATO. Długofalowym skutkiem

---

[708] *Wales Summit Declaration…,* op. cit.

[709] J. Kubera, *Szczyt NATO w Warszawie z perspektywy Francji*, Biuletyn Instytutu Zachodniego, Seria Specjalna „Szczyt NATO w Warszawie", Poznań 2016, s. 3.

[710] J. Gotkowska, *Dużo reasekuracji, mniej odstraszania – Niemcy wobec wzmacniania wschodniej flanki NATO*, Komentarze OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-07-05/duzo-reasekuracji-mniej-odstraszania-niemcy-wobec-wzmacniania, dostęp: 01.08.2023 r.

[711] J. Wodnicki, *Znaczenie Sojuszu Północnoatlantyckiego w umacnianiu bezpieczeństwa na wschodniej flance NATO,* Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, Tom 13 Nr 1 (2019), Wrocław 2019, s. 148.

[712] *NATO Releases Details of its New Readiness Action Plan*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-releases-details-of-its-new-readiness-action-plan/, dostęp: 01.08.2023 r.

działań adaptacyjnych Sojuszu miało być zwiększenie bezpieczeństwa Sojuszu poprzez wzmocnienie posiadanych oraz pozyskanie nowych zdolności w zakresie obrony kolektywnej i zarządzania kryzysowego.

Plan Działań na rzecz Gotowości składał się z dwóch filarów: środków zapewnienia bezpieczeństwa[713], które zakładały zwiększoną obecność i aktywność wojskową w celu zapewnienia bezpieczeństwa i odstraszania – oraz środków adaptacyjnych[714], które określały zmiany w długoterminowej postawie i zdolnościach wojskowych Sojuszu. W ramach środków zapewnienia bezpieczeństwa państwa członkowskie NATO zgodziły się na ciągłą, rotacyjną obecność wojsk sojuszniczych na wschodniej flance Sojuszu, co miało stanowić element ostrzegający i odstraszający w stosunku do działań Federacji Rosyjskiej. Siły te miały nieustannie brać udział w ćwiczeniach wojskowych, których scenariusze zakładały przemieszczenie na wschodnią flankę NATO oraz obronę terytorium traktatowego. W czasie ćwiczeń kładziono szczególny nacisk na koordynację działań we wszystkich domenach (lądowej, powietrznej, morskiej i cyberprzestrzeni). Po szczycie w Walii liczba ćwiczeń, w których brały udział siły Sojuszu w stosunku do okresu sprzed aneksji Krymu znacząco wzrosła, np. w 2015 roku siły NATO wzięły udział w 280 ćwiczeń narodowych i międzynarodowych, z których większość odbyła się w Europie Środkowo-Wschodniej[715].

Należy jednak zaznaczyć, że ćwiczenia te w porównaniu z ćwiczeniami rosyjskich sił zbrojnych Zapad posiadały mniejszy rozmach. Dużą przeszkodą do realizacji bardziej skomplikowanych przedsięwzięć stanowił brak woli przywódców niektórych zachodnich państw członkowskich oraz niewystarczające fundusze przeznaczane na cele obronne. Na

---

[713] Środki bezpieczeństwa (*assurance measures*) zakładały: wzmocnienie misji nadzoru przestrzeni powietrznej Baltic Air Policing; udział w ćwiczeniach i szkoleniach dodatkowych sił powietrznych w Bułgarii, Polsce i Rumunii; misje obserwacyjne AWACS nad terytorium wschodnich państw członkowskich NATO; rozpoczęcie patroli powietrznych nad akwenami morskimi wschodniej flanki; zwiększenie zaangażowania sił morskich w obrębie Morza Bałtyckiego, Czarnego i Śródziemnego; rozmieszczenie wojsk lądowych na wschodniej flance NATO na potrzeby szkoleń i ćwiczeń na zasadzie ciągłej, rotacyjnej obecności, zwiększenie liczby międzynarodowych i krajowych ćwiczeń i szkoleń oraz zintensyfikowanie ćwiczeń na podstawie umów dwustronnych. *NATO's Readiness Action Plan, February 2015*, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_02/20150205_1502-Factsheet-RAP-en.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

[714] NATO zdefiniowało środki adaptacyjne (*adaptation measures*) jako zwiększenie zdolności do podejmowania nowych wyzwań i przeciwdziałania zagrożeniom. Planuje się podjęcie następujących działań: podniesienie zdolności i gotowości Sił Odpowiedzi NATO do reagowania; utworzenie elementów struktur dowodzenia NATO i baz logistycznych na terytorium państw wschodniej flanki; podniesienie gotowości Dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północno–Wschodniego; podniesienie zdolności Stałych Sił Morskich; rozbudowa infrastruktury do przyjęcia wojsk sojuszniczych w państwach wschodniej flanki; zwiększenie liczby ćwiczeń ukierunkowanych na zarządzanie kryzysowe i obronę kolektywną. M. Banasik, *NATO w świetle postanowień szczytu…*, op. cit., s. 59.

[715] *Key NATO & Allied Exercises, Fact Sheet June 2015*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_06/20150624_1506-key-exercises.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

podstawie dostępnych dokumentów ocenia się, że siły NATO pełniące służbę w sposób rotacyjny oraz ćwiczenia, w których brały udział, były niewystarczające do odstraszenia Federacji Rosyjskiej i jej neoimperialnej polityki. Początkowe założenia przewidywały rotacyjną obecność pododdziałów jedynie w sile do kompanii (około 150 żołnierzy), co według Justyny Gotkowskiej nie przedstawiało większej wartości bojowej[716].

Działania adaptacyjne objęły także zmianę postawy Sojuszu w domenie morskiej, co zaowocowało przygotowaniem czterech zespołów dużych okrętów wojennych. Dwa zespoły były złożone z niszczycieli i fregat SNMG 1 i 2. Dwa kolejne składały się z niszczycieli min i trałowców SNMCG 1 i 2. Po aneksji Krymu wszystkie cztery zespoły stanowią trzon morskiego komponentu sił najwyższej gotowości NATO. Każda grupa zadaniowa składa się zazwyczaj z od czterech do sześciu okrętów z różnych państw członkowskich NATO, a ich zadaniem jest zabezpieczenie morskich szlaków komunikacyjnych oraz pokaz siły i obecności poprzez udział w licznych operacjach, ćwiczeniach i patrolach, a także w działaniach regionalnych, takich jak wizyty w portach państw NATO[717].

Na podstawie RAP podjęto decyzję, że Siły Odpowiedzi NATO wzrosną trzykrotnie (z 13 do 40 tys. żołnierzy) i na ich bazie powstanie tzw. „szpica NATO", czyli siły bardzo wysokiej gotowości (VJTF) w sile brygady lądowej (liczącej około 5 tys. żołnierzy). Brygada składająca się z sił wielonarodowych, wzmocniona komponentami sił powietrznych, morskich i specjalnych, miała pełnić dyżur przez trzy lata, z których w pierwszym roku (faza przygotowawcza o gotowości do 45 dni) należało zgrać wszystkie pododdziały. Najwyższą gotowość charakteryzował się drugi rok, czyli faza gotowości, w czasie której pierwsze elementy brygady miały być gotowe do rozmieszczenia w ciągu 2 dni (całość – normalnie do 7 dni[718]). Dyżur kończyła faza zamykająca, w trakcie której brygada nadal mogła być użyta, jednak jej gotowość liczyła 30 dni[719].

W ramach adaptacji NATO do zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego na wschodniej i południowej flance, Sojusz w oparciu o Plan na rzecz Gotowości utworzył osiem Jednostek Integracji Sił NATO (NFIU), których podstawowym zadaniem jest umożliwienie natychmiastowego przerzutu sił VJTF i innych elementów Sił Odpowiedzi NATO

---

[716] J. Gotkowska, *NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat*, Analizy OSW, Warszawa 2016, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-13/nato-na-wschodniej-flance-nowy-paradygmat, dostęp: 01.08.2023 r.

[717] *Standing NATO Maritime Group 1*, https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/operations/arctic-and-northern-european-waters/snmg1, dostęp: 01.08.2023 r.

[718] Po inwazji Rosji na Ukrainę okres ten skrócono do 5 dni.

[719] *Francja przejmuje „szpicę" NATO, ze wsparciem Polski*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/francja-przejmuje-przewodnictwo-nad-silami-bardzo-wysokiej-gotowosci, dostęp: 01.08.2023 r.

pozostających w wysokiej gotowości[720]. Dodatkowo mają zapewniać niezakłócony proces podnoszenia świadomości sytuacyjnej oraz udzielać wsparcia w procesie planowania. Pierwszych sześć jednostek NFIU rozpoczęło swoją działalność 1 września 2015 roku i osiągnęło pełną gotowość operacyjność przed szczytem w Warszawie w 2016 roku. Jednostki NFIU na Węgrzech i Słowacji, zostały aktywowane 1 września 2016 roku, a pełną gotowość ogłosiły w 2017 roku. Jednostki Integracji Sił NATO znajdujące się w Estonii (Tallin), Polsce (Bydgoszcz) oraz na Litwie (Wilno), Łotwie (Ryga), Słowacji (Bratysława) i Węgrzech (Szekesfehervar) podlegają Wielonarodowemu Korpusowi Północny-Wschód w Polsce (Szczecin), podczas gdy NFIU z Bułgarii (Sofia) oraz Rumunii (Bukareszt) w 2023 roku weszły w podporządkowanie nowoutworzonemu Wielonarodowemu Korpusowi Południowy-Wschód w Rumunii (Sibiu)[721]. Umiejscowienie jednostek NFIU oraz ich podporządkowanie przedstawia rys. 30.

[720] *Memorandum o Porozumieniu dotyczącym Grup Integracyjnych NATO (NFIU)*, p. 1.3, https://www.prawo.pl/akty/m-p-2016-1218,18551005.html, dostęp: 01.08.2023 r.
[721] https://mncse.ro/historical-milestones/, dostęp: 01.08.2023 r.

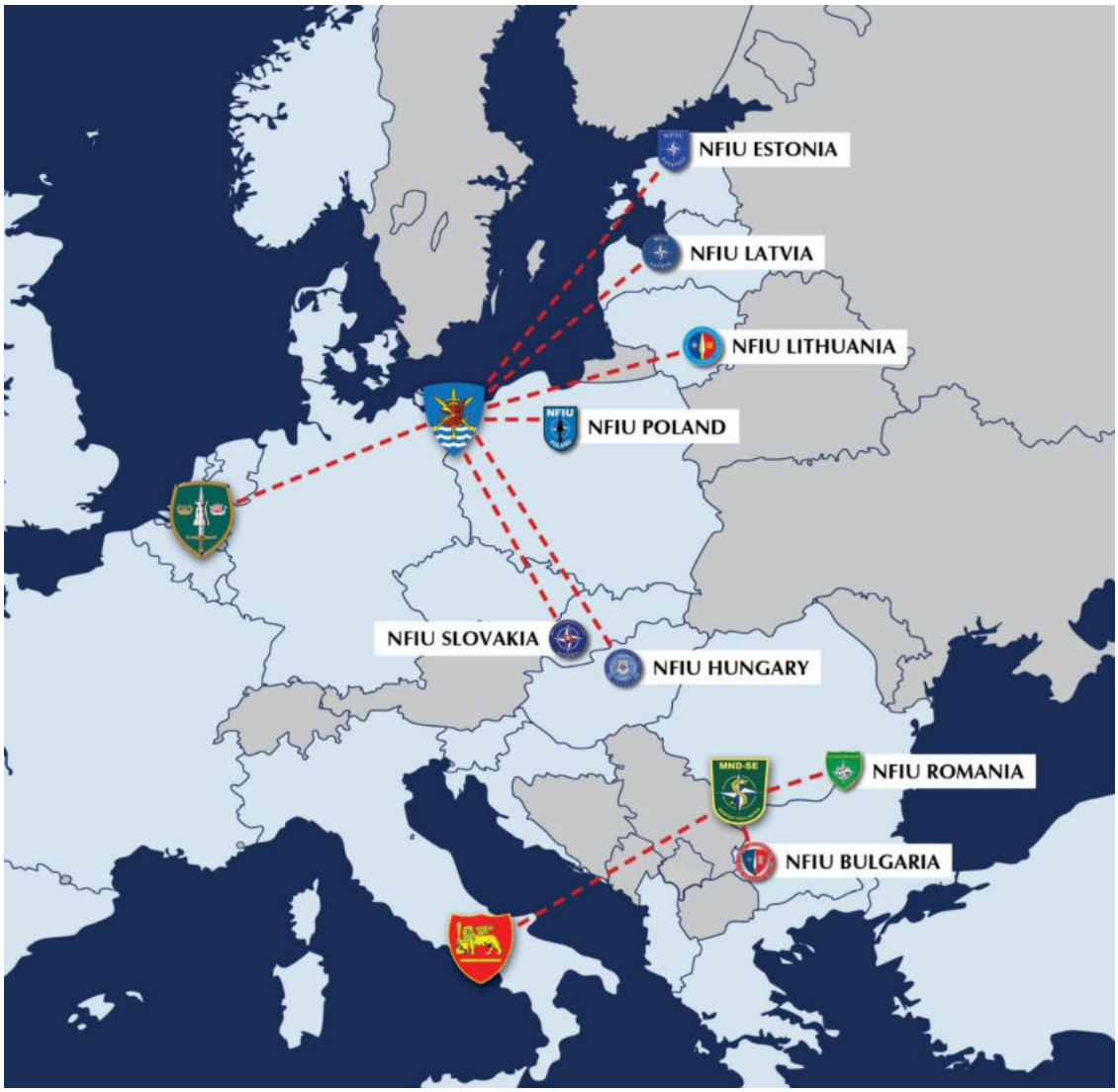

Rys. 30. Umiejscowienie Jednostek Integracji Sił NATO (NFIU) oraz ich podporządkowanie.

Źródło: *NATO Force Integration Unit (NFIU) Fact Sheet*, https://jfcbs.nato.int/page5725819/nato-force-integration-units/nato-force-integration-units-fact-sheet, dostęp: 01.08.2023 r.

Podniesienie gotowości Wielonarodowego Korpusu Północny-Wschód (WKP-W) było kolejnym działaniem adaptacyjnym jakie zostało zaakceptowane na szczycie Sojuszu w Walii. Do marca 2015 roku WKP-W należał do sił niższej gotowości, co oznaczało, że jego gotowość do działania jako dowództwo w ramach obrony kolektywnej, misji zarządzania kryzysowego czy operacji pokojowych wynosiła aż 180 dni[722]. Jednak nielegalna aneksja Krymu przeprowadzona przez Federację Rosyjską zmusiła Sojusz do zmiany postawy militarnej na swojej wschodniej flance. Okazało się, że WKP-W może pełnić rolę dowództwa kierującego działaniami rotacyjnych sił, które miały wesprzeć głównie państwa członkowskie Europy

[722] A. Sokołowski, *Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni w Szczecinie w systemie bezpieczeństwa europejskiego oraz stosunkach polsko-niemieckich (2007–2016)*, Krakowskie Studia Międzynarodowe XIII: 2016 nr 2, Kraków 2016, s. 78.

Środkowo-Wschodniej. Na szczycie w Newport zdecydowano o podwyższeniu stopnia gotowości bojowej Korpusu, który miał za zadanie zapewniać pełną, wszechstronną i niezakłóconą świadomość sytuacyjną dla podległych sił (VJTF, SON oraz NFIU) a także swoim przełożonym z JFC Brunnsum. Dodatkowo WKP-W miał monitorować sytuację bezpieczeństwa w rejonie północno-wschodniej flanki NATO, koordynować wszelkie działania NATO w opisywanym regionie, kierować działaniami nowo powstałych Zintegrowanych Jednostek NATO oraz dowodzić Połączonymi Siłami Zadaniowymi Natychmiastowego Reagowania oraz pozostałą częścią Sił Odpowiedzi NATO, jeżeli zostaną użyte w regionie[723].

Podniesienie gotowości WKP-W wiązało się ze zwiększeniem stanu osobowego jednostki, który został podwojony z 200 do 400 żołnierzy. Po dostosowaniu struktury do zadań postawionych przed Korpusem, dowództwo WKP-W brało udział w licznych przedsięwzięciach szkoleniowych takich jak warsztaty oraz ćwiczenia, których zaliczenie zaowocowało pozytywną certyfikacją w ramach ćwiczenia „Saber Strike 2017" i osiągnięciem 14 czerwca 2017 roku pełnej gotowości operacyjnej[724]. Od tej chwili Wielonarodowy Korpus Północno-Wschód, oprócz roli Dowództwa Korpusu, może pełnić także rolę Dowództwa Sił Połączonych, które w razie konfliktu dowodzi operacjami połączonymi na północno-wschodniej flance NATO[725].

Kluczową decyzją podjętą na szczycie w Newport było zobowiązanie wszystkich państw członkowskich do przeznaczania w ciągu następnej dekady (czyli do 2024 roku), co najmniej 2% PKB na wydatki obronne, z czego co najmniej 20% tej kwoty miało być zarezerwowane na modernizację techniczną, badania i rozwój zdolności wojskowych. Nadal widoczna była ogromna dysproporcja pomiędzy zobowiązaniami Stanów Zjednoczonych a europejskimi sojusznikami, co rodziło napięcia i podkopywało zaufanie między sojusznikami.

Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że szczyt NATO w Newport był punktem kulminacyjnym w polityce Sojuszu Północnoatlantyckiego w stosunku do Federacji Rosyjskiej. Do tej pory NATO obawiało się podjęcia decyzji o zwiększonej obecności swoich sił i środków na wschodniej flance Sojuszu. Ocenia się, że taka postawa zachęciła Federację Rosyjską do dalszej eskalacji napięć w regionie oraz pozwoliła jej uwierzyć, że

---

[723] B. Samol, *Znaczenie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego dla bezpieczeństwa północno-wschodniej flanki NATO* [w:] J. Strzelczyk (red.), Bezpieczeństwo Narodowe 37-40/2016, BBN Warszawa 2016, s. 37.

[724] *Szczeciński Korpus NATO dowództwem wysokiej gotowości bojowej*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1050852,szczecinski-korpus-nato-dowodztwem-wysokiej-gotowosci-bojowej.html, dostęp: 01.08.2023 r.

[725] *Bałtyckie Dowództwo Połączone (Baltic Joint Forces Command)*, https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,6,3939,armie-swiata,potencjal,baltyckie-dowodztwo-polaczone-baltic-joint-forces-command, dostęp: 01.08.2023 r.

Sojusz nie jest w stanie stanowczo odpowiedzieć na wyzwania i zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską. Nielegalna aneksja Krymu wymogła na państwach członkowskich zmianę stanowiska, która miała swoje odzwierciedlenie w decyzjach podjętych na szczycie w Newport. Państwa członkowskie zgodnie potępiły działania Federacji Rosyjskiej podkreślając, że stanowi ona zagrożenie dla fundamentalnych zasad wspólnoty europejskiej. Drastyczna zmiana środowiska bezpieczeństwa wywołana przez FR zmusiła NATO do skoncentrowania swoich wysiłków na pierwszoplanowym zadaniu jakim jest obrona kolektywna. Należy stwierdzić, że działania Federacji Rosyjskiej spowodowały przyspieszenie adaptacji Sojuszu. W odpowiedzi na zagrożenie rosyjskie państwa członkowskie przyjęły szereg działań, które zostały określone mianem Planu Działań na rzecz Gotowości. Ocenia się, że najważniejszą decyzją było uruchomienie tzw. szpicy NATO, czyli sił bardzo wysokiej gotowości w sile brygady lądowej, która w czasie do 7 dni mogła zostać przemieszczoną na wschodnią flankę Sojuszu. Kolejny istotnym przykładem działań adaptacyjnych była decyzja o ciągłej, rotacyjnej obecności sił NATO w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Należy zaznaczyć, że pomimo szeregu działań jakie podjął Sojusz Północnoatlantycki na rzecz adaptacji do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa, były one niewystarczające i w żaden sposób nie odstraszyły Federacji Rosyjskiej od dalszej eskalacji swoich agresywnych zamiarów. Przyczyną takiego stanu rzeczy było stanowisko zachodnich państw członkowskich Sojuszu, które obawiały się reakcji ze strony FR oraz były uzależnione od niej gospodarczo i finansowo. W Sojuszu dało się zauważyć głębokie podziały co do charakteru i stopnia zagrożenia, jakie Federacja Rosyjska stanowi dla wschodnich granic NATO. Ocenia się, że pomimo najpoważniejszego od 20 lat wyzwania dla idei zjednoczonej Europy i pierwszego od czasów II wojny światowej przypadku uzurpacji przez jedno z państw europejskich terytorium sąsiedniego państwa, Sojusz zdecydował się na dość ostrożną odpowiedź w stosunku do agresywnych działań, które FR realizowała w bliskiej odległości od wschodniej granicy NATO. Jak zaznaczają analitycy Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych ustalenia walijskiego szczytu nie rozwiązały podstawowego problemu czyli zagrożenia dla wiarygodności gwarancji bezpieczeństwa NATO w scenariuszu, w którym Federacja Rosyjska rozpoczęłaby konflikt w państwach bałtyckich. Zdolność NATO do reagowania na kryzys w wymiarze militarnym na wschodniej flance nadal opierała się wyłącznie na siłach napływających do regionu z USA i państw Europy Zachodniej. Federacja Rosyjska mogła to skutecznie utrudnić, jeśli nie uniemożliwić, dzięki swoim zdolnościom antydostępowym rozmieszczonym w obwodzie królewieckim i Zachodnim Okręgu Wojskowym. Dlatego też sześć miesięcy przed szczytem w Warszawie, na spotkaniu ministrów obrony w lutym 2016 roku, Sojusznicy zgodzili się, że

dalsza adaptacja do rosyjskiego zagrożenia jest konieczna i musi pociągać za sobą głębsze zmiany w strategii wojskowej NATO, tak aby wiarygodność Sojuszu była jak największa[726].

Kolejny szczyt NATO, który odbył się w Warszawie w dniach 8–9 lipca 2016 roku przyniósł kolejne decyzje w zakresie wzmocnienia wschodniej flanki Sojuszu. Przywódcy państw członkowskich zdecydowali, że kluczową rolę w odstraszeniu Federacji Rosyjskiej odegrają czterech batalionowych grup bojowych (bGB) w sile około 800 – 1200 żołnierzy, które zostaną rozmieszczone w ramach tzw. Wzmocnionej Wysuniętej Obecności (eFP) w Polsce, na Litwie, Łotwie i w Estonii. Każda grupa bojowa składa się z sił międzynarodowych pod dowództwem jednego wiodącego państwa ramowego. W Estonii państwem wiodącym została Wielka Brytania z dodatkowym udziałem Danii i Francji (w styczniu 2019 roku siły eFP w Estonii wzmocniły pododdziały belgijskie). Na Łotwie dowództwo objęła Kanada, którą wsparły Albania, Słowenia, Polska i Włochy (później dołączyły do nich Czechy, Słowacja, Czarnogóra i Hiszpania). Na Litwie batalionową grupą bojową utworzyli Niemcy jako państwo ramowe oraz pododdziały z Belgii, Chorwacji, Czech, Francji, Islandii, Luksemburga, Holandii i Norwegii. W Polsce grupę bojową eFP utworzono z sił amerykańskich jako państwa wiodącego oraz żołnierzy z Chorwacji, Rumunii i Wielkiej Brytanii[727].

W celu poprawy sprawności dowodzenia w regionie Morza Bałtyckiego utworzono w 2018 roku w Elblągu Wielonarodową Dywizję Północny-Wschód (MND-NE), która jest odpowiedzialna za koordynację działania grup bojowych eFP NATO rozmieszczonych na Litwie i w Polsce oraz w 2019 roku. 8 marca 2019 roku na Łotwie ministrowie obrony Danii, Estonii i Łotwy oficjalnie otworzyli Kwaterę Główną Wielonarodowej Dywizji Północ (MND-N). Jest ona częścią struktury sił NATO i znajduje się w Adazi na Łotwie oraz w Slagelse w Danii. Państwami ramowymi MND-N są odpowiednio Dania, Łotwa i Estonia. Głównym zadaniem MND-N jest wsparcie w planowaniu obronnym Estonii, Łotwy i Litwy oraz koordynacja działań sił eFP znajdujących się na Łotwie i w Estonii[728]. Ocenia się, że siły NATO w ramach Wzmocnionej Wysuniętej Obecności w listopadzie 2017 roku liczyły łącznie 4762 żołnierzy[729].

---

[726] A. M. Dyner, A. Kacprzyk, W. Lorenz, M. A. Piotrowski, M. Terlikowski (ed.), *Newport—Warsaw—Brussels: NATO in defence of peace in Europe*, The Polish Institute Of International Affairs, Warsaw 2019, s. 9-10.

[727] R. Czulda, *Enhanced Forward Presence: Evolution, meaning and the end game* [w:] R. Ondrejcsák, T. H. Lippert (eds.), *NATO at 70: Outline of the Alliance today and tomorrow*, Special Edition of Panorama of Global Security Environment, Bratislava 2019, s. 29-30.

[728] *Multinational Divisions*, https://mncne.nato.int/forces/divisions, dostęp: 01.08.2023 r.

[729] *NATO's Enhanced Forward Presence – Factsheet, November 2017*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_11/1711-factsheet-efp.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

Działania adaptacyjne objęły także południowo-wschodnią flankę Sojuszu Północnoatlantyckiego. W regionie Morza Czarnego NATO zwiększyło swoją obecność w celu odstraszania Federacji Rosyjskiej, zapewnienia bezpieczeństwa sojusznikom (Turcji, Rumunii i Bułgarii) oraz udzielenia pomocy partnerom (Ukrainie, Mołdawii i Gruzji) poprzez ustanowienie dostosowanej Wysuniętej Obecności (tFP). Składa się ona z sił międzynarodowych w sile brygady, które stacjonują w Craiovej w Rumunii. Siły te podlegają JFC Neapol poprzez nowoutworzone struktury międzynarodowe, Wielonarodową Dywizję Południowy-Wschód (MND-SE) stacjonującą w Bukareszcie oraz Wielonarodowy Korpus Południowy-Wschód (MNC-SE) z siedzibą w Sibiu w Rumunii[730].

Należy podkreślić, że obie misje mają różne cele. Misja eFP pełni funkcję odstraszającą w stosunku do Federacji Rosyjskiej, podczas gdy zadaniem tFP jest szkolenie i udział w ćwiczeniach[731]. Powodem takiego rozróżnienia jest po pierwsze chęć pogłębienia współpracy w zakresie ćwiczeń w obszarze powietrznym i morskim przez Rumunię i Bułgarię[732]. Po drugie, Turcja obawiając się pogorszenia stosunków z Federacją Rosyjską, nie wyraziła zgody na silną obecność NATO na Morzu Czarnym[733]. Formy przyjęte przez eFP i tFP, a także ich funkcjonowanie, są wynikiem kompromisów zawartych między sojusznikami, mających na celu zademonstrowanie solidarności NATO i poszanowanie porozumień zawartych z FR dotyczących statusu działań w czasie pokoju poprzez dobrowolny i rotacyjny charakter zaangażowanych sił.

Rysunek 31 przedstawia rozmieszczenie batalionowych grup bojowych eFP oraz tFP na wschodniej flance NATO w latach 2018-2019.

[730] https://mncse.ro/historical-milestones/, dostęp: 01.08.2023 r.
[731] A. Zima, *NATO'S Enhanced Forward Presence (eFP) in the Baltic states and Poland assets and limits of the multilateral conventional deterrence*, RESEARCH PAPER – No. 131, Institut de Recherche Stratégique de l'Ecole Militaire, Paris 2022, https://www.irsem.fr/media/rp-irsem-131-zima-nato-en.pdf, s. 7, dostęp: 01.08.2023 r.
[732] Ibidem.
[733] *Morze Czarne bez jakiejkolwiek ochrony NATO*, https://portalstoczniowy.pl/morze-czarne-bez-jakiekolwiek-ochrony-nato-%EF%BF%BC/, dostęp: 01.08.2023 r.

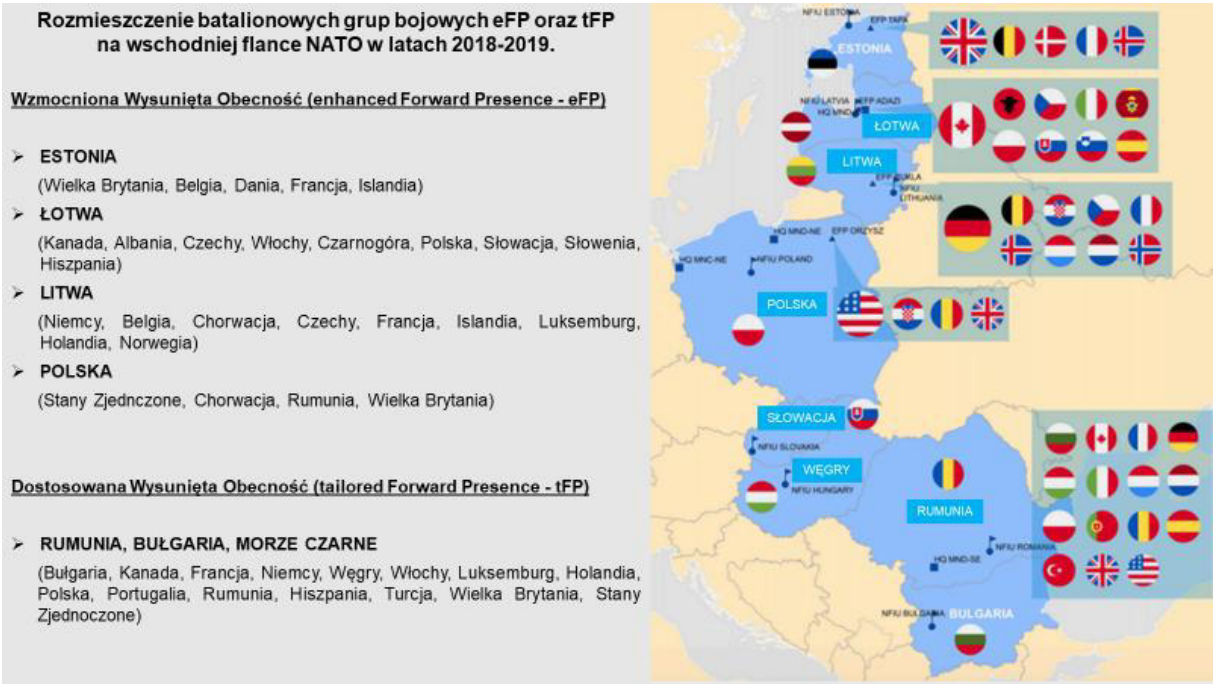

Rys. 31. Rozmieszczenie batalionowych grup bojowych eFP oraz tFP na wschodniej flance NATO w latach 2018-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie NATO: Ready for the Future: Adapting the Alliance (2018-2019), North Atlantic Treaty Organization, November 29, 2019, p. 6. , https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191129_191129-adaptation_2018_2019_en.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

Na podstawie analizy literatury ocenia się, że dzięki ustaleniom zawartym na szczycie NATO w Warszawie Sojusz podjął znaczące działania w zakresie adaptacji na swojej wschodniej flance. Największym ich beneficjentem była Polska, kraje bałtyckie oraz Rumunia i Bułgaria, które uzyskały dużą i konkretną pomoc w postaci obecności wojskowej sił NATO na swoim terytorium. Siły wielonarodowe stanowią element odstraszania w stosunku do Federacji Rosyjskiej, która w tej sytuacji musiała wziąć pod uwagę, że atak na kraje bałtyckie spowoduje zaangażowanie wojsk amerykańskich, brytyjskich bądź kanadyjskich. To z kolei wymusi na Sojuszu Północnoatlantyckim uruchomienie art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego i reakcję całego NATO. Z drugiej strony rację mają krytycy szczytu w Warszawie, którzy zauważają, iż siły wysuniętej obecności były niewystarczające do odparcia ewentualnej agresji ze strony Federacji Rosyjskiej. Cztery bGB w sile około 1 000 żołnierzy każda, rozmieszczone w sposób rotacyjny byłyby jedynie w stanie prowadzić działania opóźniające do chwili przybycia sił głównych Sojuszu czyli sojuszniczych sił wsparcia. Kolejnym problemem był brak konsensusu wśród państw członkowskich oraz obawy państw zachodnich przed eskalacją napięć z Federacją Rosyjską, które nie pozwoliły na rozmieszczenie sił, które byłyby w stanie samodzielnie prowadzić sojuszniczą operację obronną. Ówczesny minister spraw

zagranicznych Niemiec Frank-Walter Steinmeier skrytykował postawę Sojuszu twierdząc, że „manewry NATO na Wschodzie to pobrzękiwanie szabelką”[734], a prezydent Francji Francois Hollande w czasie warszawskiego szczytu oznajmił, że Federacja Rosyjska dla Francji „nie jest wrogiem ani zagrożeniem”[735]. Taka postawa wiodących państw europejskich skutecznie zablokowała większe zaangażowanie (np. w postaci brygadowych grup bojowych) na wschodniej flance NATO. Kraje zachodniej Europy bardziej zainteresowane były zwalczaniem terroryzmu oraz kryzysu uchodźczego u swoich granic[736]. Brak odpowiednich funduszy przeznaczanych na cele obronne oraz odmienna percepcja zagrożeń przez państwa członkowskie budziła ogromny sprzeciw państw wschodniej flanki NATO, dla których zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską są zagrożeniami egzystencjalnymi[737].

W takiej sytuacji pozytywnie należy ocenić decyzję Stanów Zjednoczonych o zwiększeniu swojej wojskowej obecności w regionie Europy Środkowo-Wschodniej w celu wzmocnienia zdolności odstraszania oraz zwiększenia interoperacyjności z siłami zbrojnymi państw wschodniej flanki NATO. W ramach amerykańskiej inicjatywy ERI od początku stycznia 2017 roku rozpoczęło się rozmieszczanie pancernej brygadowej grupy bojowej (*ABCT*)[738], której dowództwo miało stacjonować w Żaganiu, zaś pododdziały zostały rozlokowane w Żaganiu, Świętoszowie, Skwierzynie i Bolesławcu[739]. Pododdziały ABCT brały udział w szkoleniach i ćwiczeniach w Polsce, państwach bałtyckich, Rumunii i Bułgarii przez dziewięć miesięcy, a potem w ramach rotacyjnej obecności były zastępowane przez inne jednostki tej samej wielkości. W skład sił amerykańskich w Polsce wchodziły także jednostki lotnictwa wojsk lądowych USA i pododdziały logistyczne, a do Poznania przeniesiono też dowództwo szczebla dywizyjnego[740]. Dodatkowo w Niemczech, Belgii i Holandii miał zostać rozmieszczony sprzęt dla kolejnej brygady pancernej, brygady artylerii i dowództwa dywizji,

---

[734] *Szef MSZ Niemiec: manewry NATO na Wschodzie to "pobrzękiwanie szabelką"*, https://tvn24.pl/swiat/szef-msz-niemiec-manewry-nato-na-wschodzie-to-pobrzekiwanie-szabelka-ra653750, dostęp: 01.08.2023 r.

[735] *Hollande: Rosja dla Francji nie jest wrogiem ani zagrożeniem*, https://forsal.pl/artykuly/958579,hollande-rosja-dla-francji-nie-jest-wrogiem-ani-zagrozeniem.html, dostęp: 01.08.2023 r.

[736] J. Gotkowska, *Dużo reasekuracji…*, op. cit.

[737] *Waszczykowski: Rosja stanowi zagrożenie egzystencjalne*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/936694,waszczykowski-rosja-zagrozenie-nato.html, dostęp: 01.08.2023 r.

[738] Brygadowa grupa bojowa liczy około 3500 żołnierzy, ponad 400 pojazdów gąsienicowych i ponad 900 kołowych, w tym 87 czołgów, 18 samobieżnych haubic Paladin, ponad 400 samochodów Humvee i 144 bojowe wozy piechoty Bradley. *Brygada pancerna USA w Polsce już za tydzień. Wielkie oburzenie w Niemczech*, https://forsal.pl/artykuly/1008321,brygada-pancerna-usa-w-polsce-juz-za-tydzien-wielkie-oburzenie-w-niemczech.html, dostęp: 01.08.2023 r.

[739] *Amerykańska Pancerna Brygadowa Grupa Bojowa w Polsce*, https://pl.usembassy.gov/pl/abct_pl/, dostęp: 01.08.2023 r.

[740] *Poznań centrum dowodzenia US Army Europe. „Relokowano personel i sprzęt”*, https://defence24.pl/poznan-centrum-dowodzenia-us-army-europe-relokowano-personel-i-sprzet, dostęp: 01.08.2023 r.

co pozwalało na szybszy przerzut sił na wschód w przypadku konfliktu zbrojnego z Federacją Rosyjską[741]. Po wyborach prezydenckich w USA w listopadzie 2016 roku wielu analityków obawiało się, że administracja Trumpa zredukuje środki przeznaczane na swoje zaangażowanie poza granicami państwa, jednakże Amerykanie postanowili wręcz zwiększyć poziom finansowania swoich sił w Europie[742]. Ocenia się, że dzięki temu państwa Europy Środkowo-Wschodniej znacząco podniosły swoje zdolności wojskowe, choć z drugiej z strony część państw europejskich nadal nie była zainteresowania zwiększaniem swoich potencjałów militarnych.

Rozbudowa zdolności militarnych Federacji Rosyjskiej oraz zaangażowanie jej sił zbrojnych w ćwiczenia i prowokacyjne działania na wschodniej flance NATO zmusiły państwa członkowskie do dalszej adaptacji Sojuszu. Podczas 30. szczytu NATO, który odbył się w Brukseli w dniach 11–12 lipca 2018 roku przyjęto szereg decyzji, w odpowiedzi na agresywną politykę Federacji Rosyjskiej. Państwa członkowskie, po zapoczątkowaniu transformacji w 2014 roku, postanowiły przejść do drugiego etapu adaptacji, który miał już nie tylko polegać na wzmacnianiu sił wysokiej gotowości, lecz także na głębszych przemianach zdolności Sojuszu do mobilizacji potencjału, przerzutu wojsk oraz prowadzenia operacji na większą skalę[743]. Fundamentalnego znaczenia dla odstraszania nabrała zdolność do szybkiego i sprawnego rozmieszczenia znaczących sił sojuszniczych, dlatego też najważniejszą decyzją, jaką podjęto w czasie szczytu było wdrożenie Inicjatywy Gotowości NATO (NRI), która często określana jest jako „4 x 30". Zobowiązała ona państwa członkowskie do wspólnego wydzielenia do 2020 roku 30 batalionów zmechanizowanych, 30 okrętów wojennych i 30 eskadr lotniczych w gotowości do użycia przez NATO w ciągu 30 dni od aktywacji[744]. Sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg stwierdził, że celem inicjatywy jest stworzenie „kultury gotowości" do „wystawienia w krótkim terminie sił […] gotowych do walki i […] zdolnych do szybkiego przemieszczania się w całej Europie"[745]. Zmiany te sygnalizowały bardzo potrzebną reorientację w kierunku gotowości do intensywnego konfliktu z Federacją Rosyjską. Po ich wdrożeniu, plan obrony wschodniej flanki NATO zakładał walkę przez

[741] A. Kacprzyk, *Odstraszanie konwencjonalne na wschodniej flance NATO po szczycie w Warszawie*, https://www.pism.pl/publikacje/Odstraszanie_konwencjonalne_na_wschodniej_flance_NATO_po_szczycie_w_Warszawie, dostęp: 01.08.2023 r.

[742] *Wyścig zbrojeń na wschodniej flance w 2017 roku [5 PUNKTÓW]*, https://defence24.pl/wyscig-zbrojen-na-wschodniej-flance-w-2017-roku-5-punktow, dostęp: 01.08.2023 r.

[743] M. Madej, *NATO: spory o finanse…*, op. cit., s. 49.

[744] *Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018*, p. 14, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, dostęp: 01.08.2023 r.

[745] J. Hill, *NATO – gotowe na wszystko?*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2019/01/24/nato-gotowe-na-wszystko/index.html, dostęp: 01.08.2023 r.

następujące siły (nie licząc sił narodowych): eFP natychmiast, VJTF najdalej za 7 dni, NRI (30 batalionów zmechanizowanych, eskadr lotniczych oraz okrętów) do 30 dni.

Należy zaznaczyć, że jakkolwiek sama inicjatywa zasługiwała na szacunek, napotkała na szereg problemów natury praktycznej. Pomimo złożonych deklaracji, jedynie niektóre państwa były w stanie partycypować w inicjatywie, co było spowodowane dużymi kosztami. Jak zaznacza Artur Kacprzyk wieloletnie cięcia budżetów obronnych przełożyły się na poważne braki, m.in. w wyposażeniu i wyszkoleniu jednostek[746]. Należy zaznaczyć, że siły rosyjskie zgromadzone w Zachodnim Okręgu Wojskowym oraz Flocie Bałtyckiej posiadały przewagę liczebną w wojskach lądowych w stosunku do 30 batalionów zmechanizowanych zadeklarowanych przez NATO. Ponadto w przypadku pełnoskalowego konfliktu konwencjonalnego pomoc Sojuszu do zagrożonych państw miała dotrzeć dopiero w ciągu 4 tygodni. Ocenia się, że ten czas był za długi, gdyż symulacje rosyjskiego ataku na kraje bałtyckie przeprowadzone przez amerykański ośrodek analityczny Rand dowiodły, że Federacja Rosyjska jest w stanie zająć te kraje w czasie od 36 do 60 godzin od rozpoczęcia działań wojennych[747].

Wydaje się, że jedynym sposobem na szybkie wzmocnienie wschodniej flanki NATO było stałe, rozmieszczenie sił sojuszniczych na terytorium państw Europy Środkowo-Wschodniej. W ten trend wpisywały się wysiłki polskich władz, które dążyły do rozmieszczenia sił amerykańskiej dywizji pancernej, czyli w praktyce dodatkowej brygady i jednostek wsparcia bojowego na poziomie dywizji, ponieważ jedna brygada pancerna została już rozmieszczona w ramach ERI[748]. W tym kontekście godna uwagi była propozycja polskiego prezydenta Andrzeja Dudy dotycząca budowy stałej bazy sił amerykańskich w Polsce przedstawiona prezydentowi USA Donaldowi Trumpowi 18 września 2018 roku[749]. Zgoda na budowę amerykańskiej bazy z pewnością wzmocniłaby rangę bilateralnych stosunków polsko-amerykańskich, ale także znacznie podniosłaby poziom bezpieczeństwa pozostałych państw regionu, dlatego też państwa bałtyckie, Rumunia i Ukraina wspierały Polskę w jej dążeniach[750]. Niestety w 2019 roku projekt utworzenia tzw. „Fortu Trump" upadł z powodów finansowych

---

[746] A. Kacprzyk, *Perspektywy odstraszania i obrony NATO na wschodniej flance*, https://pism.pl/publikacje/Perspektywy_odstraszania_i_obrony_NATO__na_wschodniej_flance, dostęp: 01.08.2023 r.

[747] D. A. Shlapak, M. W. Johnson*, Reinforcing Deterrence…*, op. cit., s. 3-4.

[748] T. Smura, *From Newport to Brussels – NATO adaptation to the Russian threat*, Warsaw 2018, s. 15.

[749] *Stała Baza Wojskowa USA w Polsce*, https://warsawinstitute.org/pl/stala-baza-wojskowa-usa-w-polsce/, dostęp: 01.08.2023 r.

[750] K. Rempfer, *A new base in Poland wouldn't take US troops from Germany, US ambassador says*, https://www.armytimes.com/news/your-army/2019/02/12/a-new-base-in-poland-wouldnt-take-us-troops-from-germany-us-ambassador-says/, dostęp: 01.08.2023 r.

oraz różnic między stroną polską i amerykańską dotyczącą lokalizacji jednostek armii USA. Amerykanie w obawie o reakcję ze strony rosyjskiej, nie zgodzili się bowiem, aby ich siły stacjonowały pobliżu terytorium Białorusi, sojusznika Federacji Rosyjskiej[751]. Ocenia się, że na amerykańską decyzję o rezygnacji z budowy bazy sił USA w Polsce duży wpływ mieli zachodni członkowie Sojuszu, dla których zbyt bliskie stosunki polsko-amerykańskie oznaczały wyjście poza struktury NATO i Unii Europejskiej[752]. W kontekście ataku hybrydowego w postaci kryzysu uchodźczego, przeprowadzonego w 2021 roku przeciwko państwom wschodniej flanki NATO przez reżim białoruski, inspirowanego przez administrację Władimira Putina, a następnie pełnoskalowej agresji Federacja Rosyjska na Ukrainę w lutym 2022 roku, należy stwierdzić, że decyzja o rezygnacji z budowy amerykańskiej bazy w Polsce była błędna i krótkowzroczna. Wydaje się, że Federacja Rosyjska nie zdecydowałaby się na jawny atak na sąsiada Polski, wiedząc, że kilkaset kilometrów dalej na zachód stacjonują znaczne sił amerykańskie.

Państwa wschodniej flanki NATO posiadały i nadal posiadają wyraźne braki w zdolnościach rozpoznawczych i wywiadowczych, co wiąże się z niepełną wiedzą na temat potencjonalnego przeciwnika i może zagrozić odpowiedniemu procesowi planowania działań. Kluczowa w odstraszaniu Federacji Rosyjskiej była i jest także zdolność do obrony przeciwrakietowej, w której również występują znaczne niedostatki. Dlatego też NATO powinno było wesprzeć państwa członkowskie w regionie systemami rozpoznawczymi takimi jak bezpilotowe systemy rozpoznawcze Global Hawk, powietrznymi systemami wczesnego ostrzegania i naprowadzania AWACS oraz systemami rakietowymi Patriot. Oprócz dążenia do zwiększenia zaangażowania sił NATO na wschodniej flance, bardzo ważna była rozbudowa własnego potencjału wojskowego. Ocenia się, że decyzja polskich władz o powstaniu czwartej dywizji (18 Dywizji Zmechanizowanej – 18 DZ) w Siedlcach była trafna i zwiększyła potencjał SZ RP, w szczególności na wschód od Wisły. Należy jednak pamiętać, że dywizja została utworzona w większości z jednostek już istniejących (nowopowstałe jednostki 18 DZ to 19 Brygada Zmechanizowana, 18 Brygada Artylerii, 18 pułk logistyczny, oraz 18 batalion dowodzenia). Należy stwierdzić, że siły dwóch dywizji (16 DZ oraz 18 DZ) były nadal niewystarczające do odstraszenia zamiarów Federacji Rosyjskiej, czego dowodem było wywołanie kryzysu uchodźczego na granicy polsko-białoruskiej w 2021 roku.

[751] *Fort Trump nie powstanie w Polsce? Trzy kwestie sporne z Amerykanami*, https://wiadomosci.wp.pl/fort-trump-nie-powstanie-w-polsce-trzy-kwestie-sporne-z-amerykanami-6520279429290113a, dostęp: 01.08.2023 r.
[752] *Ekspert z Niemiec: w sprawie Fort Trump lepiej, by Polska współpracowała z sojusznikami*, https://defence24.pl/geopolityka/ekspert-z-niemiec-w-sprawie-fort-trump-lepiej-by-polska-wspolpracowala-z-sojusznikami, dostęp: 01.08.2023 r.

Ocenia się, że pomimo szeregu działań, jakie Sojusz podjął w celu odstraszenia Federacji Rosyjskiej, NATO nie zmusiło jej do zaniechania agresywnych działań i było nieprzygotowane do obrony swojej wschodniej flanki. 15 grudnia 2021 roku w Moskwie przedstawiciele rosyjskiego MSZ przekazali stronie amerykańskiej dwa projekty porozumień o gwarancjach bezpieczeństwa (między Federacją Rosyjską i USA oraz między Federacją Rosyjską i państwami członkowskimi NATO). W rzeczywistości były to rosyjskie żądania dotyczące ograniczeń obecności i aktywności wojskowej USA i NATO na obszarze poradzieckim (w tym zwłaszcza na Ukrainie) i w Europie Środkowej, co oznaczało w praktyce realizację zapisów „doktryny Primakowa”[753]. Po odrzuceniu rosyjskiego szantażu, który oznaczał de facto podział Europy i przekazanie jej środkowo-wschodniej części w rosyjską strefę wpływów, przygotowania do wojny nabrały tempa.

W odpowiedzi na rosyjskie groźby niektóre państwa członkowskie Sojuszu postanowiły wzmocnić siły NATO na wschodniej flance. Kontyngent niemiecki na Litwie został wzmocniony dodatkowymi 350 żołnierzami, a Kanada i Hiszpania wysłały dodatkowo odpowiednio 200 i 250 żołnierzy na Łotwę. Wielka Brytania zdecydowała wzmocnić swoją obecność w Estonii z 800 do 1 700 żołnierzy oraz rozmieścić dodatkowych 350 żołnierzy w Polsce. Decyzję o wysłaniu blisko 1 000 żołnierzy do Rumunii podjęła także Francja[754]. Amerykanie, na podstawie umów bilateralnych, zdecydowali się zwiększyć swoje siły w Polsce (do 9 000 żołnierzy), przerzucając siły wprost z USA. W ramach rekonfiguracji swojego zaangażowania w Europie, przemieścili z kolei około 1 000 żołnierzy do Rumunii, a 800 do państw bałtyckich[755]. Znacząco wzmocniono siły morskie wokół Europy, gdzie swoje zadania wykonywało ponad 120 okrętów. Zintensyfikowano działania sił powietrznych państw NATO, które w ramach sojuszniczych kontyngentów w państwach bałtyckich, Rumunii, Bułgarii oraz Polski wykonywały loty rozpoznawcze wzdłuż wschodnich flanki NATO. Dopełnieniem działań było rozmieszczenie systemów obrony powietrznej Patriot i SAMP/T, które miały za zadanie przechwytywać i niszczyć rosyjskie pociski hipersoniczne na całej wschodniej granicy Sojuszu[756].

Pomimo powyższych działań Sojuszu 24 lutego 2022 roku Federacja Rosyjska dokonała pełnoskalowej inwazji na sąsiednią Ukrainę. Był to bezprecedensowy akt agresji, którego wiele

[753] A. Wilk, P. Żochowski, *Rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich*, Warszawa 2023, s. 19.
[754] *Francuscy żołnierze wylądowali w Rumunii*, https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8369300,rumunia-francuscy-zolnierze-wyladowali-w-rumunii.html, dostęp: 01.08.2023 r.
[755] A. Kacprzyk, *NATO reaguje na agresję Rosji przeciwko Ukrainie*, https://www.pism.pl/publikacje/nato-reaguje-na-agresje-rosji-przeciwko-ukrainie, dostęp: 01.08.2023 r.
[756] P. Rudnik, *NATO oraz członkowie sojuszu wobec konfliktu w Ukrainie*, https://ine.org.pl/nato-oraz-czlonkowie-sojuszu-wobec-konfliktu-w-ukrainie/, dostęp: 01.08.2023 r.

państw się nie spodziewało[757]. Pomimo ostrzeżeń ze strony zachodnich agencji wywiadowczych oraz mobilizacji ponad 100 tys. żołnierzy przy granicy z Ukrainą, nawet przedstawiciele najwyższych władz ukraińskich sądzili, że Władimir Putin blefuje[758]. Tymczasem wydał on rozkaz o pełnoskalowej inwazji, którą określił mianem „specjalnej operacji wojskowej", która miała na celu „zdemilitaryzowanie" i zdenazyfikowanie Ukrainy"[759]. Należy jednak zaznaczyć, że także Rosjanie nie docenili przeciwnika, jego wyszkolenia, determinacji i zdolności do obrony własnego terytorium. Rosyjskie plany zakładały zajęcie całego ukraińskiego terytorium w ciągu 10 dni, następnie okupację kraju, aby umożliwić aneksję do sierpnia 2022 roku[760]. Zajęcie stolicy Ukrainy, Kijowa, miało zająć armii rosyjskiej trzy dni, a nigdy nie nastąpiło[761].

Reakcja Sojuszu na agresję Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy była zdecydowana i stanowcza. Już 24 lutego 2022 roku Rada Północnoatlantycka oceniła sytuację na Ukrainie, potępiła rosyjskie działania i poparła wniosek złożony przez Bułgarię, Czechy, Estonię, Łotwę, Litwę, Polskę, Rumunię i Słowację, aby na podstawie zapisów art. 4 Traktatu Waszyngtońskiego przeprowadzić pilne konsultacje. Ambasadorowie państw członkowskich Sojuszu ogłosili, iż działania Federacji Rosyjskiej stanowią poważne zagrożenie dla architektury bezpieczeństwa euroatlantyckiego i będą miały konsekwencje geostrategiczne. Federacja Rosyjska została zobligowana m. in. do natychmiastowego zaprzestania działań wojskowych i wycofania wszystkich swoich sił z Ukrainy i jej okolic. W komunikacie potępiono także reżim białoruski za pomoc Federacji Rosyjskiej w agresji na Ukrainę. Zapewniono pełne poparcie dla integralności terytorialnej i suwerenności Ukrainy w jej międzynarodowo uznanych granicach, w tym na jej wodach terytorialnych ogłoszono, że NATO będzie nadal podejmować wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia bezpieczeństwa i obrony wszystkich członków Sojuszu. W tym celu Sojusz miał rozmieścić

[757] W. Repetowicz, *Putin nie jest ani Pyrrusem ani szaleńcem: inwazji na Ukrainę nie będzie [OPINIA]*, https://defence24.pl/geopolityka/putin-nie-jest-ani-pyrrusem-ani-szalencem-inwazji-na-ukraine-nie-bedzie-opinia, dostęp: 01.08.2023 r.

[758] *Wojna nerwów wokół Ukrainy. Według Zełenskiego straszenie konfliktem prowadzi do „destabilizacji"*, https://www.rp.pl/swiat/art32592241-wojna-nerwow-wokol-ukrainy-wedlug-zelenskiego-straszenie-konfliktem-prowadzi-do-destabilizacji, dostęp: 01.08.2023 r.

[759] *Władimir Putin: podjąłem decyzję o specjalnej operacji wojskowej w Donbasie*, https://tvn24.pl/swiat/rosja-ukraina-wladimir-putin-podjalem-decyzje-o-specjalnej-operacji-wojskowej-w-donbasie-5611140, dostęp: 01.08.2023 r.

[760] M. Zabrodskyi, J. Watling, O. V. Danylyuk, N. Reynolds, *Preliminary Lessons…*, op. cit., s. 1.

[761] K. Opozda, *„Rosja zajęła Kijów, ale go oddała". Pupilka Putina z nową wersją historii*, https://wydarzenia.interia.pl/raport-ukraina-rosja/news-rosja-zajela-kijow-ale-go-oddala-pupilka-putina-z-nowa-wersj,nId,6455925, dostęp: 01.08.2023 r.

dodatkowe siły na wschodniej flance NATO i na Morzu Śródziemnym[762]. Kolejnym krokiem była aktywacja planów obronnych dotyczących wschodniej flanki NATO, które zakładały m. in. zwiększenie uprawnień Naczelnego Dowódcy Sił Sojuszniczych NATO w Europie (SACEUR), krótszy czas mobilizacji wojsk szybkiego reagowania, możliwość przerzucenia sił i środków w miejsca, gdzie będzie to niezbędne czy wzmocnienie obrony powietrznej[763].

25 lutego 2022 roku zorganizowano nadzwyczajny szczyt NATO, który odbył się w formie zdalnej. Oprócz państw członkowskich wzięli w nim udział przedstawiciele Finlandii, Szwecji i Unii Europejskiej. Obrady rozpoczęły się od ponownego potępienia działań rosyjskich wspomaganych przez Białoruś. Oskarżono Federację Rosyjską o złamanie postanowień Aktu Stanowiącego NATO-Rosja z 1997 roku, podkreślając, że rosyjscy i białoruscy przywódcy zostaną pociągnięci do odpowiedzialności karnej za zaplanowanie i przeprowadzenie agresji. Federacja Rosyjska ponownie została wezwana do natychmiastowego zakończenia ofensywy i wycofania wszystkich swoich sił z Ukrainy. Państwa członkowskie zapewniły Ukrainę o politycznym i logistycznym wsparciu, które miało przybrać formę dostarczenia uzbrojenia i sprzętu wojskowego, pomocy finansowej, a także udzielenia wsparcia w takich obszarach, jak cyberbezpieczeństwo i ochrona przed zagrożeniami o charakterze biologicznym, chemicznym, radiologicznym i nuklearnym. Dodatkowo państwa członkowskie Sojuszu miały zapewnić szerokie wsparcie humanitarne i przyjąć miliony uchodźców[764].

NATO podjęło także konkretne działania adaptacyjne w zakresie militarnym. Natychmiast po rosyjskiej inwazji po raz pierwszy aktywowano 40-tysięczne Siły Odpowiedzi NATO[765]. Ponadto, elementy VJTF zostały rozmieszczone na wschodniej flance. Przedstawiciele państw członkowskich Sojuszu zgodzili się utworzyć dodatkowe cztery wielonarodowe grupy bojowe w Bułgarii, Rumunii, na Słowacji oraz na Węgrzech, zwiększając ich łączną liczbę do ośmiu. W okresie od lutego do kwietnia 2022 roku siły eFP rozmieszczone wzdłuż wschodniej flanki od Bałtyku po Morze Czarne wzrosły z około 5 000 do ponad 20 000

---

[762] *Statement by the North Atlantic Council on Russia's attack on Ukraine*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192404.htm, dostęp: 01.08.2023 r.

[763] S. Wojciechowski, *NATO wobec rosyjskiej agresji – w cieniu starych i nowych zagrożeń*, https://defence24.pl/geopolityka/nato-wobec-rosyjskiej-agresji--w-cieniu-starych-i-nowych-zagrozen, dostęp: 01.08.2023 r.

[764] *Statement by NATO Heads of State and Government, Brussels 24 March 2022*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm, dostęp: 01.08.2023 r.

[765] C. Perrin, *Russia's Invasion of Ukraine: Implications for Allied Collective Defence and the Imperatives of the New Strategic Concept*, Defence Security Community 2022, s. 10, https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-01/013%20DSC%2022%20E%20rev.%202%20fin%20-%20RUSSIA%27S%20INVASION%20OF%20UKRAINE%20-%20PERRIN%20REPORT%20FINAL.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

żołnierzy (w tym 6 100 w nowych grupach bojowych). Równolegle Stany Zjednoczone zwiększyły swoje siły w Europie do nieco ponad 100 000, poziomu niespotykanego od 2005 roku[766].

Kolejne ustalenia w zakresie wzmocnienia wschodniej i południowej flanki NATO zapadły podczas szczytu w Madrycie, który odbył się w dniach 28-30 czerwca 2022 roku. Po pierwsze, Federacja Rosyjska została określona jako podmiot, który stanowi „najbardziej znaczące i bezpośrednie zagrożenie dla euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa"[767]. Niestety pomimo jawnego łamania prawa międzynarodowego, państwa członkowskie nie zdecydowały się na wypowiedzenie Aktu Stanowiącego NATO-Rosja. NATO dostrzegło również, że Chiny zacieśniają swoje „strategiczne partnerstwo" z Federacją Rosyjską, co stanowi zagrożenie dla Sojuszu[768]. Po drugie, państwa członkowskie przyjęły nową koncepcję strategiczną NATO, która zmieniła punkt ciężkości Sojuszu. W dotychczas obowiązującej koncepcji z 2010 roku szczególny nacisk położony był na operację poza terytorium traktatowym, w nowej podstawowym celem NATO jest zapewnienie zbiorowej obrony i bezpieczeństwa wszystkim państwom członkowskim Sojuszu[769]. Po trzecie, NATO zaprosiło do rozmów akcesyjnych Szwecję i Finlandię[770], które do chwili agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę nie były zainteresowane członkostwem. Po czwarte, w odpowiedzi na działania Federacji Rosyjskiej przedstawiciele państw członkowskich zgodzili się podjąć szereg działań w zakresie odstraszania oraz wspólnej obrony. Ustalono, że konieczne jest znaczące zwiększenie sił szybkiego reagowania (z dotychczasowych 40 000 do ponad 300 000 żołnierzy) oraz wzmocnienie batalionowych grup bojowych do poziomu brygady. W celu przeciwdziałania atakowi na jedno z państw wschodniej bądź południowej flanki NATO postanowiono zwiększyć możliwości w zakresie obrony powietrznej, dowodzenia oraz przyjęcia i magazynowania sprzętu wojskowego. Zwrócono także uwagę na konieczność aktualizacji planów ewentualnościowych Sojuszu, co miało być związane z koniecznością

---

[766] J. Vandiver, *US has 100,000 troops in Europe for first time since 2005*, https://www.stripes.com/theaters/europe/2022-03-15/us-forces-record-high-europe-war-ukraine-5350187.html, dostęp: 01.08.2023 r.

[767] *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government (2022 NATO Summit)*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197288.htm, dostęp: 01.08.2023 r.

[768] J. Graca, *NATO zwiera szeregi. Co przyniósł szczyt w Madrycie?*, https://ine.org.pl/nato-zwiera-szeregi-co-przyniosl-szczyt-w-madrycie/, dostęp: 01.08.2023 r.

[769] *NATO 2022 Strategic Concept Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

[770] Finlandia została pełnoprawnym trzydziestym pierwszym członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego w siedemdziesiątą czwartą rocznicę powstania NATO – 4 kwietnia 2023 roku, natomiast Szwecja – 11 marca 2024 r.

zwiększenia wydatków obronnych każdego państwa członkowskiego. W opinii sekretarza generalnego NATO 19 członków Sojuszu miało przeznaczyć na cele obronne 2% swojego PKB do 2024 roku[771].

Szczyt NATO w Madrycie przyniósł także konkretne decyzje dotyczące wzmocnienia sił amerykańskich w Europie. Postanowiono pozostawić w Polsce znaczne siły, w tym dowództwo dywizji, brygadę pancerną oraz brygady lotnictwa bojowego, a także zdecydowano o utworzeniu stałego dowództwa V korpusu armii Stanów Zjednoczonych[772]. Amerykanie zwiększyli swoją rotacyjną obecność w państwach bałtyckich oraz zintensyfikowali szkolenie w celu podniesienia ich zdolności bojowych w zakresie działań wojsk lądowych, sił powietrznych i operacji specjalnych. Podjęto także decyzję o wysłaniu dodatkowej brygadowej grupy bojowej do Rumunii, która w sposób rotacyjny ma stanowić element odstraszający. Dodatkowo zwiększono liczby amerykańskich niszczycieli stacjonujących w bazie marynarki wojennej Rota w Hiszpanii (z 4 do 6). Prezydent USA Joe Biden ogłosił również rozmieszczenie dwóch dodatkowych eskadr samolotów piątej generacji F-35 w bazie RAF Lakenheath w Wielkiej Brytanii oraz wzmocnienie zdolności obrony powietrznej sił Niemczech oraz we Włoszech[773].

Ocenia się, że pomimo, że wielu obserwatorów okrzyknęło szczyt NATO Madrycie jako przełomowy, a Jens Stoltenberg podkreślił nawet, że „przygotuje on nas na wyzwania przyszłości”[774], nie spełnił on wszystkich oczekiwań państw członkowskich Sojuszu, w szczególności tych leżących na wschodniej flance NATO. Przede wszystkim nadal utrzymano rotacyjną obecność sił, która ma mieć ograniczoną formułę. Należy zauważyć, że niektóre państwa członkowskie nie są w stanie wydzielić odpowiednich sił do wzmocnienia wschodniej flanki NATO, co stawia pod dużym znakiem zapytania implementację „nowego modelu sił NATO”. Ma on się składać z 800 000 żołnierzy, z których 100 000 będzie mogło zostać przemieszczonych w zagrożony rejon w ciągu 10 dni, a dodatkowe 200 000 w ciągu 30 dni. Dopełnieniem powyższych sił ma być dodatkowe 500 000 żołnierzy, którzy będą pozostawać w gotowości 30 – 180 dni do przerzutu. Nowy model sił NATO przedstawia rys. nr 32.

---

[771] *Bezcenne bezpieczeństwo*, https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/37981, dostęp: 01.08.2023 r.
[772] *Szczyt NATO w Madrycie*, https://www.iz.poznan.pl/publikacje/serwis/szczyt-nato-w-madrycie, dostęp: 01.08.2023 r.
[773] *Fact Sheet: The 2022 NATO Summit in Madrid*, https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/06/29/fact-sheet-the-2022-nato-summit-in-madrid/, dostęp: 01.08.2023 r.
[774] *Przełomowy szczyt NATO. „Fundamentalna zmiana”*, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/przelomowy-szczyt-nato-fundamentalna-zmiana/8sy45qg, dostęp: 01.08.2023 r.

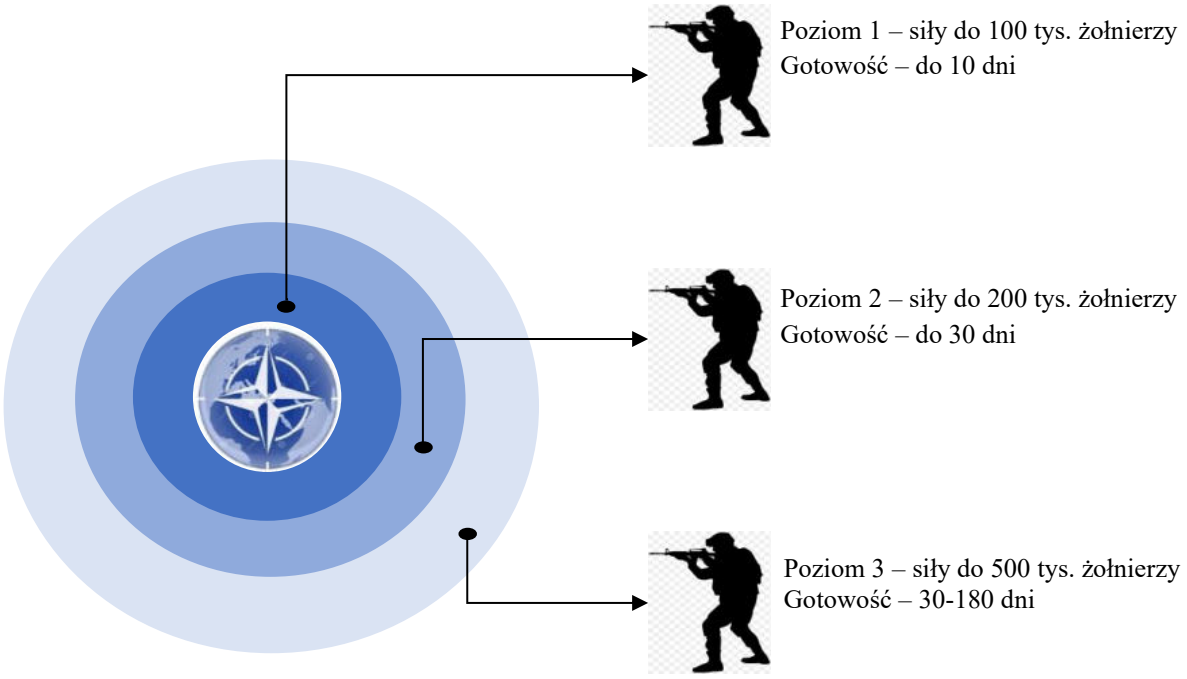

Rys. 32. Nowy model sił NATO.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *New NATO Force Model*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220629-infographic-new-nato-force-model.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

Na podstawie dostępnych danych dotyczących potencjału sił zbrojnych państw NATO ocenia się, że państwa członkowskie nie będą w stanie wydzielić sił w ramach nowej koncepcji. W 2023 roku Niemcy posiadały jedynie trzy stałe dywizje, w tym jedną powietrzno-desantową, Wielka Brytania z kolei jedynie dwie – jedną zmechanizowaną i jedną lekkiej piechoty[775]. Nie napawają optymizmem również ogromne braki, jakie posiadają siły zbrojne państw zachodnioeuropejskich w zakresie ciężkiego sprzętu wojskowego, takiego jak czołgi, bojowe wozy piechoty, transportery opancerzone, armatohaubice samobieżne. Jak zaznacza Damian Ratka, w przypadku wojny na pełną skalę, w którą mogłyby zaangażować się państwa NATO, problem ten tylko by się pogłębił. Zabrakłoby sprzętu zarówno do uzupełniania strat bojowych, jak i do przeprowadzenia rozwinięcia mobilizacyjnego[776]. Stawia to pod ogromnym znakiem zapytania gotowość europejskich członków NATO do prowadzenia skutecznej obrony w warunkach klasycznej, pełnoskalowej wojny[777].

[775] J. Palowski, *Co da i czego nie da szczyt NATO w Madrycie [4 PUNKTY]*, https://defence24.pl/geopolityka/co-da-i-czego-nie-da-szczyt-nato-w-madrycie-4-punkty, dostęp: 01.08.2023 r.
[776] D. Ratka, *Pancerna pięść NATO. Ile czołgów naprawdę ma Europa? [ANALIZA]*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/pancerna-piesc-nato-ile-czolgow-naprawde-ma-europa-analiza, dostęp: 02.12.2023 r.
[777] D. Ratka, *Pancerna zapaść. Czy Europa liczy na cud? [OPINIA]*, https://defence24.pl/polityka-obronna/pancerna-zapasc-czy-europa-liczy-na-cud-opinia, dostęp: 02.12.2023 r.

Ponadto ocenia się, że szczyt NATO w Madrycie nie spełnił wszystkich oczekiwań państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Ówczesna premier Estonii Kaja Kallas, zaapelowała o zmianę filozofii zaangażowania sił sojuszniczych na wschodniej flance NATO z tzw. wysuniętej obecności (czyli możliwości przerzucenia wojsk) do wysuniętej obrony (czyli stałego rozmieszczenia na wschodniej flance sił, które będą zdolne do zatrzymania ataku Federacji Rosyjskiej już na samym jego początku)[778]. Oznaczało to stałe funkcjonowanie wojsk sojuszniczych, jednakże państwa członkowskie nie wyraziły na to zgody. Jak zaznacza Sławomir Dębski, nie podjęto także żadnej decyzji o budowie stałej bazy na terytorium Polski[779]. Ocenia się, że niektórzy członkowie NATO nadal nie wierzą w możliwość zaatakowania przez Federację Rosyjską któregoś z państw Sojuszu. Ponadto ze względu na szczupłość i słabość własnych sił zbrojnych, państwa te pragną zachować sobie możliwość operowania na innych teatrach działań. Wreszcie, jak podkreślają Justyna Gotkowska i Jacek Tarociński, w państwach zachodnich brak jest woli politycznej do znacznych i szybkich inwestycji w rozbudowę zdolności wojskowych[780]. Krytyka madryckiego szczytu objęła także sposób podejmowania decyzji przez Sojusz. Niektórzy eksperci twierdzą wręcz, że kluczowe decyzje podejmowane są nie przez Radę Północnoatlantycką czy sekretarza generalnego lecz przez prezydenta Stanów Zjednoczonych[781]. Taka sytuacja wespół z odmienną percepcją sytuacji na wschodniej i południowej flance NATO przez państwa mniej zagrożone rosyjską agresją może spowodować brak zaufania, co z kolei osłabi jedność Sojuszu i potrzebne wsparcie dla państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Adaptacja NATO do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską była tematem kolejnego szczytu NATO, który odbył się w dniach 11–12 lipca 2023 roku w Wilnie. W czasie jego trwania podjęto szereg decyzji, które mają ukształtować Sojusz na kolejne lata. W przeddzień szczytu uzgodniono 3 regionalne plany obronne, które mają zabezpieczyć państwa bałtyckie w sytuacji, kiedy zostaną zaatakowane przez Federację Rosyjską. Obecnie założono, że obrona państw wschodniej flanki NATO będzie prowadzona przez siły sojusznicze od pierwszych godzin walki i jak określił to prezydent Joe Biden „[…] jesteśmy

---

[778] P. Pacuła, *Wielki sukces zjednoczonego NATO? Odpowiadamy na najważniejsze pytania po szczycie w Madrycie*, https://oko.press/wielki-sukces-zjednoczonego-nato-odpowiadamy-na-najwazniejsze-pytania, dostęp: 02.12.2023 r.

[779] *Szczyt NATO to przełom, ale i niewykorzystana szansa [OPINIA]*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8482799,szczyt-nato-niewykorzystana-szansa.html, dostęp: 02.12.2023 r.

[780] J. Gotkowska, J. Tarociński, *Co po Madrycie? Szczyt NATO a bezpieczeństwo wschodniej flanki*, Komentarze OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-07-05/co-po-madrycie-szczyt-nato-a-bezpieczenstwo-wschodniej-flanki, dostęp: 02.12.2023 r.

[781] *Pacek: Szczyt NATO w Madrycie miał słodko-kwaśny smak (ROZMOWA)*, https://biznesalert.pl/szczyt-nato-madryt-decyzje-sojusz-chiny-turcja-bezpieczenstwo/, dostęp: 02.12.2023 r.

zdeterminowani, by zobowiązać się (do obrony) każdego centymetra terytorium, którym jest terytorium NATO”[782]. Do tej pory istniało przekonanie, że państwa Europy Środkowo-Wschodniej muszą być gotowe odeprzeć rosyjski atak samodzielnie aż nadejdą sojusznicze siły wsparcia, co biorąc pod uwagę różnicę potencjałów wydawało się karkołomnym zadaniem. Nowe plany obronne zakładają podział obowiązków przez poszczególne państwa, konieczność aktualizacji narodowych planów obronnych i dostosowania do koncepcji sojuszniczych[783]. Plany te mają zakładać także powstanie dwóch nowych dowództw o szczeblu armii, którym mają podlegać wielonarodowe korpusy (MNC-NE Szczecin oraz MNC-SE Sidibu), które z kolei dowodzą poszczególnymi wielonarodowymi dywizjami. Będzie to wymagać zwiększonych nakładów osobowych, sprzętowych i finansowych, dlatego też każde państwo członkowskie będzie zmuszone wydawać na obronność minimum 2% swojego PKB, a nie jak do tej pory dążyć do takiego poziomu.

Państwa Sojuszu zadeklarowały także dalsze wzmocnienie swoich sił w państwach bałtyckich jako wyraz dalszego wsparcia. Kanada zdecydowała się podwoić swój kontyngent stacjonujący na Łotwie (tj. o 1 200 żołnierzy), w wyniku czego jej zaangażowanie osiągnie poziom brygady. Pełną gotowość bojową brygada ma osiągnąć w 2026 roku. Estonia ogłosiła, że ich potrzeby obronne zostały zaspokojone przez siły brytyjskie stacjonujące poza Estonią, ale które mogą zostać tam rozmieszczone w ciągu kilku dni w przypadku kryzysu[784]. Najgorzej wygląda sytuacja na Litwie, której siły zbrojne miały zostać wzmocnione niemiecką brygadą, lecz nie zostało to uzgodnione na szczycie w Wilnie. W czerwcu 2023 roku Niemcy ogłosiły że utrzymają na stałe na Litwie brygadę pancerną w sile około 4 000 – 5 000 żołnierzy[785]. Należy podkreślić, że jej przemieszczenie ma zająć kilka lat, gdyż w 2024 roku miało zostać zorganizowane jej dowództwo, a w latach 2025–2026 na Litwę mają dotrzeć 2 bataliony czołgów[786]. Trzeci ma być stworzony z rozlokowanej już na Litwie batalionowej grupy bojowej eFP. Pełną gotowość bojową niemiecka brygada ma osiągnąć dopiero w 2027 roku. Należy

[782] M. Tkacz, *Biden: Nie ma zgody w NATO na przyjęcie Ukrainy w czasie wojny, ale musimy jej wyłożyć racjonalną ścieżkę akcesji*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8756058,biden-ukraina-wojna-nato-akcesja.html, dostęp: 02.12.2023 r.

[783] A. Kuczyńska-Zonik, *Państwa bałtyckie po szczycie NATO w Wilnie*, Komentarze IEŚ Nr 906 (154/2023), https://ies.lublin.pl/komentarze/panstwa-baltyckie-po-szczycie-nato-w-wilnie/, dostęp: 02.12.2023 r.

[784] A. Sytas, *Canada pledges to double its troops for Latvia in NATO reinforcement*, https://www.reuters.com/world/canada-latvia-sign-agreement-increase-troops-baltics-2023-07-10/, dostęp: 02.12.2023 r.

[785] *Niemcy rozmieszczą na Litwie stałą brygadę 4000 żołnierzy*, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/niemcy-wysla-na-litwe-4-tys-zolnierzy-decyzja-zapadla-po-miesiacach-naciskow/4j8rkpn, dostęp: 19.12.2023 r.

[786] J. Gotkowska, J. Graca, *Niemiecka „Brygada Litwa”*, Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-12-22/niemiecka-brygada-litwa, dostęp: 19.12.2023 r.

zaznaczyć, że proces formowania brygady napotyka szereg trudności, gdyż wielu ekspertów uważa, że Niemcy nie posiadają odpowiedniej liczby czołgów, a żołnierze nie wyrażają chęci służby na Litwie[787].

Na podstawie analizy dokumentów z wileńskiego szczytu ocenia się, że największym sukcesem szczytu mogła być zgoda Turcji na poszerzenie Sojuszu o Szwecję. Podczas szczytu prezydent Turcji Recep Tayyip Erdoğan wyraził zgodę na członkowstwo Szwecji w Pakcie Północnoatlantyckim, jednakże akcesja długo była blokowana przez turecki parlament, który odroczył swoją decyzję na bliżej nieokreśloną przyszłość[788]. Należy wspomnieć, że przyjęcie Szwecji torpedowali również Węgry, które w wielu obszarach krytykowali politykę Szwecji. Należy zgodzić się ze stanowiskiem eksperta Instytutu Europy Środkowej Dominika Héjja, który podkreśla, że „opóźnianie rozszerzenia NATO o Szwecję było działaniem wbrew interesom bezpieczeństwa regionu państw wschodniej flanki NATO. Nie ma wątpliwości, że dołączenie Królestwa Szwecji do NATO w sposób istotny wpływa na podniesienie możliwości strategicznych Sojuszu Północnoatlantyckiego"[789].

Ze względu na toczącą się wojnę oraz brak jednolitego stanowiska obecnych członków Sojuszu nie wyrażono zgody na uruchomienie procedury przyjęcia Ukrainy w szeregi NATO. Jednocześnie potwierdzono postanowienie ze szczytu NATO w Bukareszcie z 2008 roku o możliwości przyjęcia Ukrainy po spełnieniu określonych warunków. Należy zaznaczyć, że dzięki zintensyfikowanej interoperacyjności z siłami zbrojnymi państw NATO oraz szeregu przeprowadzonych reform przez państwo ukraińskie, sojusznicy zgodzili się na pominięcie Planu Działań na rzecz Członkostwa. Z punktu widzenia państw wschodniej flanki NATO, a przede wszystkim Polski, ocenia się, że brak zgody na przyjęcie Ukrainy był błędem. Sojusz po raz kolejny ugiął się pod wpływem Federacji Rosyjskiej i jak zaznacza prof. Stanisław Koziej „nie wykorzystał szansy na zdecydowaną poprawę warunków bezpieczeństwa w Europie"[790]. Dzięki przyjęciu Ukrainy, zostałaby ona włączona w zachodnią strefę wpływów, jeszcze bardziej wsparta przez siły sojuszu, co pozwoliłoby zakończyć wojnę i na dłuższy czas przejąć inicjatywę. Ostatnie wydarzenia pokazują, że poparcie społeczeństw dla Ukrainy w wojnie z Federacją Rosyjską spada, co powoduje zmniejszenie pomocy wojskowej

[787] P. Miedziński, *Jest porozumienie ws. stacjonowania niemieckiej brygady na Litwie. Ale problemy nie znikają*, https://portalobronny.se.pl/polityka-obronna/jest-porozumienie-ws-stacjonowania-niemieckiej-brygady-na-litwie-ale-problemy-nie-znikaja-aa-B8No-n1od-5xvu.html, dostęp: 19.12.2023 r.
[788] W, Kozioł, *Szwecja nadal bez zgody Turcji na wejście do NATO*, https://defence24.pl/geopolityka/szwecja-nadal-bez-zgody-turcji-na-wejscie-do-nato, dostęp: 19.12.2023 r.
[789] D. Héjj, W co grają Węgry w sprawie Szwecji w NATO?, Komentarze IEŚ Nr 893 (141/2023), https://ies.lublin.pl/komentarze/w-co-graja-wegry-w-sprawie-szwecji-w-nato/, dostęp: 02.12.2023 r.
[790] S. Koziej, *Strategiczne konsekwencje szczytu NATO w Wilnie*, https://pulaski.pl/strategiczne-konsekwencje-szczytu-nato-w-wilnie/, dostęp: 19.12.2023 r.

oraz może prowadzić do wymuszenia na Ukrainie podpisania niekorzystnego porozumienia pokojowego.

Działania adaptacyjne do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską prowadzą także indywidualnie poszczególne państwa członkowskie, w szczególności te leżące na wschodniej flance NATO. W związku z realnym zagrożeniem inwazją Federacji Rosyjskiej na terytorium państw bałtyckich (Litwy, Łotwy i Estonii) oraz Polski podejmowane są inicjatywy mające na celu rozbudowę potencjału militarnego poprzez zwiększenie liczebności armii oraz zakupy nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, które mają znacząco podnieść potencjał ich sił zbrojnych. Jeszcze przed wybuchem wojny na Ukrainie polski rząd zdecydował o zakupie nowoczesnych myśliwców piątej generacji F-35, wyrzutni HIMARS czy systemów Patriot. Pełnoskalowa rosyjska agresja zintensyfikowała proces rozbudowy polskiej armii. Podjęto decyzję o rozbudowie wojsk pancernych i zakupie koreańskich czołgów klasy K2 oraz amerykańskich ABRAMS. Mając na względzie przebieg wojny na Ukrainie postanowiono przeznaczyć znaczące środki na zakup środków artyleryjskich w postaci koreańskich wieloprowadnicowych wyrzutni rakiet K239 i armatohaubic K9. W ramach rozbudowy lotnictwa sił powietrznych i wojsk lądowych ogłoszono zakupy śmigłowców wielozadaniowych AW149 i samolotów bojowych FA-50[791]. Ocenia się, że w perspektywie prawdopodobnego konfliktu z Federacją Rosyjską najważniejszym elementem rozbudowy polskiej armii będzie zakup i wdrożenie około 500 wyrzutni HIMARS, które wraz z pociskami MGM-140 ATACMS mogą razić cele oddalone nawet o 300 km. Pozwoli to na realne wzmocnienie sił NATO na wschodniej flance i zasygnalizowanie Federacji Rosyjskiej, że Sojusz realnie dąży do zwiększenia swoich zdolności do „odstraszania przez odmowę" (ang. *deterrence by denial*). W praktyce ma to uwidocznić Federacji Rosyjskiej, że atak na terytorium traktatowe Sojuszu jest bezsensowny i bardzo kosztowny, gdyż nie będzie ona w stanie osiągnąć żadnego z celów operacyjnych[792].

---

[791] R. Dietrich, *Wielkie zakupy polskiego wojska – wydamy łącznie pół biliona PLN*, https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/02/28/pol-biliona-zlotych-na-sprzet-dla-wojska-czyli-mon-na-zakupach/, dostęp: 19.12.2023 r.

[792] Strategia „odstraszania przez odmowę" (ang. *deterrence by denial*) ma na celu odstraszenie od działania potencjalnego agresora poprzez uczynienie takiego działania niewykonalnym lub mało prawdopodobnym, tym samym odmawiając potencjalnemu agresorowi pewności w osiągnięciu swoich celów – przykładem strategii „odstraszania przez odmowę" może być rozmieszczenie adekwatnych sił i środków, aby zniwelować przewagę potencjalnego przeciwnika. W skrajnym przypadku „odstraszania przez odmowę" może skonfrontować potencjalnego agresora z ryzykiem katastrofalnych strat. Odstraszanie przez odmowę stanowi w efekcie po prostu zastosowanie zamiaru i wysiłku w celu obrony jakiegoś zobowiązania. Zdolność do odmowy jest równoznaczna ze zdolnością do obrony.
Z drugiej strony, odstraszanie przez karanie (ang. *deterrence by punishment*) oznacza groźbę surowych kar dla agresora, takich jak eskalacja nuklearna lub surowe sankcje gospodarcze, jeśli dojdzie do ataku. Odstraszanie przez karanie nie koncentruje się na bezpośredniej obronie kwestionowanego zobowiązania, ale raczej na groźbach

Pozostałe państwa Europy Środkowo-Wschodniej również znacząco wzmacniają swoje zdolności militarne. Litwa, Łotwa i Estonia szczególny nacisk kładą na modernizację infrastruktury wojskowej i zakup nowoczesnych uzbrojenia i sprzętu wojskowego, w szczególności wozów bojowych oraz systemów obrony powietrznej i artylerii. Państwa bałtyckie nie posiadają odpowiednich wojskowych obiektów szkoleniowych, co znacząco ogranicza wspólne przedsięwzięcia szkoleniowe z pozostałymi państwami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Kluczowym elementem potencjału wojskowego wszystkich trzech państw bałtyckich jest zwiększenie możliwości systemów rażenia, czego przykładem jest zakup przez Estonię kolejnych 12 koreańskich armatohaubic K9 (zwiększając ich ogólną liczbę do 36). Litwa zamówiła 18 francuskich armatohaubic CAESAR, które dołączą do 21 już posiadanych niemieckich PzH 2000. Ocenia się, że największą wartość będą stanowić systemy HIMARS, które są planowane do zakupu przez wszystkie trzy państwa (łącznie około 20 egzemplarzy). W ramach rozwijania zdolności do obrony powietrznej, Litwa i Estonia ogłosiły zakup polskich przeciwlotniczych zestawów rakietowych PIORUN, z kolei Łotwa zdecydowała się pozyskać szwedzki system RBS 70 NG. Państwa bałtyckie rozbudowują także zdolności wojsk lądowych poprzez zakupy opancerzonych wozów bojowych (500 egz. amerykańskich pojazdów JLTV dla Litwy) oraz modernizację wyposażenia osobistego[793].

Rozbudowa sił zbrojnych w państwach wschodniej flanki NATO polega również na zwiększeniu liczebności sił zbrojnych. W październiku 2022 roku przedstawiono publicznie **s**zczegółową planowaną strukturę liczebności polskiej armii, która do 2040 roku ma osiągnąć 300 tys. żołnierzy (z tego około 190 tys. żołnierzy zawodowych)[794]. Ocenia się jednak, że taka rozbudowa sił zbrojnych nie może się powieść bez konieczności odwieszenia obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej. Taka forma służby obowiązuje na Litwie i w Estonii, a Łotwa zapowiedziała jej wprowadzenie od 2023 roku[795].

Na podstawie dostępnych informacji niewykluczone jest, że Federacja Rosyjska w ciągu kilku lat zaatakuje któreś z państw NATO. Najczęściej wskazuje się na państwa bałtyckie lub

surowszej kary, która podniosłaby koszt ataku. M. J. Mazaar, *Understanding Deterrence*, s. 2, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND_PE295.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

[793] Zespół OSW, *Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości*, Komentarze OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-02-21/wschodnia-flanka-nato-po-roku-wojny-mobilizacja-roznych#_ftn1, dostęp: 19.12.2023 r.

[794] *300 tysięcy żołnierzy Wojska Polskiego do 2035 roku*, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11705,aktualnosci-z-polski,300-tysiecy-zolnierzy-wojska-polskiego-do-2035-roku, dostęp: 19.12.2023 r.

[795] A. Kuczyńska-Zonik, *Łotysze w kamaszach. Obowiązkowa służba wojskowa na Łotwie*, Komentarze IEŚ Nr 652 (164/2022), https://ies.lublin.pl/komentarze/lotysze-w-kamaszach-obowiazkowa-sluzba-wojskowa-na-lotwie/, dostęp: 19.12.2023 r.

Polskę, które ocenia się, że mają kilka lat na zwiększenie swojego potencjału militarnego i odparcie ewentualnego ataku[796]. Prezydent Putin jawnie grozi poszczególnym państwom Sojuszu, ogłaszając rozbudowę rosyjskich sił zbrojnych oraz mobilizując coraz więcej żołnierzy[797]. Od aneksji Krymu NATO przeprowadziło szereg działań adaptacyjnych, aby zniwelować przewagę rosyjską. Duży wkład w adaptację Sojuszu do nowego środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego wnoszą państwa wschodniej flanki NATO. Działania te były i nadal są okupione ogromnym wysiłkiem politycznym i finansowym. Ocenia się, że transformacja musi trwać nadal, a NATO powinno być bardziej aktywne – nie reaktywne – w odpowiedzi na zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską. Sojusz musi zdecydować się przejąć inicjatywę, być gotowym na szereg poświęceń w sferze rozbudowy swoich sił zbrojnych, rozwinięcia przemysłu zbrojeniowego i wykorzystania nowych technologii w osiągnięciu dominacji na Federacją Rosyjską. Najważniejsze jednak wydaje się posiadanie woli wykorzystania wszelkich dostępnych sił i środków w celu odstraszenia Federacji Rosyjskiej od ataku na terytorium traktatowe Sojuszu, a w razie wybuchu konfliktu jej bezapelacyjne pokonanie.

4.3. Adaptacja NATO do zagrożeń niekinetycznych kreowanych przez Federację Rosyjską

Nielegalna aneksja Krymu dla wielu państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego była ogromnym zaskoczeniem. Pomimo, że Federacja Rosyjska już wcześniej udowodniła społeczności międzynarodowej, że jest gotowa arbitralnie realizować swoje cele i interesy strategiczne, państwa zachodnie nie przewidziały tak agresywnej postawy. Przed inwazją na Krym Federacja Rosyjska była przygotowana do prowadzenia nowej formy działań wojennych, którą na Zachodzie określa się jako wojnę hybrydową. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego definiuje to pojęcie jako „wojnę, która łączy w sobie jednocześnie różne możliwe środki i metody przemocy, w tym zwłaszcza zbrojne działania regularne i nieregularne, operacje w cyberprzestrzeni oraz działania ekonomiczne, psychologiczne oraz kampanie informacyjne o wydźwięku propagandy itp.”[798].

[796] *„Putin pójdzie na kraje bałtyckie, a potem na Was”. Pavel i Austin alarmują*, https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/putin-pojdzie-na-kraje-baltyckie-a-potem-na-was-pavel-i-austin-alarmuja, dostęp: 19.12.2023 r.
[797] J. Ciślak, *Armia rosyjska większa od 1 grudnia*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/armia-rosyjska-wieksza-od-1-grudnia, dostęp: 19.12.2023 r.
[798] *(Mini)Słownik BBN: propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa,* https://koziej.pl/minislownik-bbn-propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa/, dostęp: 19.12.2023 r.

Aneksja Krymu i rosyjska dezinformacja dotycząca działań rosyjskich na półwyspie, stanowiły wyzwanie polityczne dla Europy i świata zachodniego. Reakcja państw zachodnich dała Federacji Rosyjskiej szczególny pogląd na to, co może zrobić bez znaczącego międzynarodowego sprzeciwu, co miało mieć ogromne konsekwencje dla całej Ukrainy. Federacja Rosyjska zyskała przekonanie, że Zachód jest słaby i można mu rzucić wyzwanie. Spowodowało to zwiększone wykorzystanie retoryki nacjonalistycznej i zintensyfikowanie działań w sferze informacyjnej[799]. Ocenia się, że sukces operacji zajęcia Krymu przez Federację Rosyjską wynikał głównie z zaskoczenia, jakie zostało osiągnięte dzięki umiejętnemu wykorzystaniu środków kinetycznych wraz z niekinetycznymi, które odegrały kluczową rolę. Rosyjskie działania dezinformacyjne potrafiły upowszechnić narrację, że Krym od zawsze należał do Federacji Rosyjskiej, a przez to, że był zamieszkiwany w większości przez Rosjan powinien stać się z powrotem jej integralną częścią[800].

W czasie konfliktu krymskiego Federacja Rosyjska zaplanowała i przeprowadziła ofensywne operacje informacyjne wymierzone w państwa członkowskie NATO, które miały na celu kształtowanie środowiska informacyjnego w taki sposób, aby konflikt ten wyglądał na wewnętrzną sprawę Federacji Rosyjskiej. Oprócz zaangażowania na Ukrainie, Rosjanie przeprowadzili szereg działań niekinetycznych, które można traktować jako atak na państwa członkowskie NATO. W 2016 roku rosyjskie służby specjalne zostały zaangażowane w zakłócenie wyborów prezydenckich w Stanach Zjednoczonych, które przyjęło formę skoordynowanych ataków grup hakerskich oraz nielegalnego finansowania wybranych wpływowych przedstawicieli partii politycznych[801]. Podobne działania Rosjanie przeprowadzili w 2017 roku, próbując ingerować w wybory prezydenckie we Francji oraz w Czarnogórze, kiedy ich celem było obalenie rządu i zablokowanie wejścia tego państwa w poczet państw członkowskich Sojuszu[802].

---

[799] *Ukraine war: how the west's weak reaction to Crimea's referendum paved the way for a wider invasion*, https://theconversation.com/ukraine-war-how-the-wests-weak-reaction-to-crimeas-referendum-paved-the-way-for-a-wider-invasion-201269, dostęp: 19.12.2023 r.

[800] A. Umland, *Wielu na Zachodzie akceptuje zajęcie Krymu przez Rosję. To poważny i niebezpieczny błąd*, https://www.onet.pl/informacje/nowaeuropawschodnia/wielu-na-zachodzie-akceptuje-zajecie-krymu-przez-rosje-to-powazny-i-niebezpieczny/c16k92y,30bc1058, dostęp: 19.12.2023 r.

[801] *13 Rosjan oskarżonych o wpływanie na wyniki wyborów prezydenckich w USA. W tle kradzieże tożsamości, trolle i miliony dolarów wydane na reklamy. Jak oni to zrobili?*, https://niebezpiecznik.pl/post/13-rosjan-oskarzonych-o-wplywanie-na-wyniki-wyborow-prezydenckich-w-usa-w-tle-kradzieze-tozsamosci-trolle-i-miliony-dolarow-wydane-na-reklamy-jak-oni-to-zrobili/, dostęp: 19.12.2023 r.

[802] *Wojna hybrydowa Rosji na Bałkanach Zachodnich*, Warsaw Institute, Raport Specjalny 26/03/2019, s. 13, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/Wojna-hybrydowa-Rosji-na-Ba%C5%82kanach-Zachodnich-Raport-Specjalny-Warsaw-Institute.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

Federacja Rosyjska używa szeregu metod i środków aktywnych, które bazują na wykorzystaniu założeń walki informacyjnej. Pojęcie walki informacyjnej, wśród współczesnych badaczy, jest obszerne i sporne. Jednakże z rosyjskiego punktu widzenia, opierając się na eksplikacji tego pojęcia przez byłego zastępcę szefa Sztabu Sił Zbrojnych FR oraz przewodniczącego Komitetu Wojskowo – Naukowego Sztabu Sił Zbrojnych FR, generała pułkownika Anatolija Nogowicyna, walkę informacyjną należy rozumieć jako „konfrontację między państwami prowadzoną w przestrzeni informacyjnej w celu uszkodzenia systemów informatycznych, procesów, zasobów i infrastruktury krytycznej, osłabienia systemu politycznego i społecznego, a także masowej, psychologicznej obróbki personelu wojskowego i ludności cywilnej w celu całkowitej destabilizacji społeczeństwa i państwa nieprzyjaciela". Według A. Nogowicyna głównym zadaniem walki informacyjnej jest zniszczenie fundamentów tożsamości narodowej i sposobu życia obywateli wrogiego państwa[803].

Należy stwierdzić, że Federacja Rosyjska w ostatnich dwóch dekadach znacząco rozwinęła swoje instrumentarium niekinetyczne, dzięki któremu zagraża całemu NATO jako organizacji oraz indywidualnie jego poszczególnym państwom członkowskim. Do najbardziej znanych rosyjskich metod działań niekinetycznych należą ataki w cyberprzestrzeni, działania służb specjalnych, wsparcie dla ruchów separatystycznych, kampanie dezinformacyjne oraz szantaż surowcami (najczęściej energetycznymi). Biorąc pod uwagę skuteczne działania Federacji Rosyjskiej na Ukrainie oraz próby oddziaływania na państwa Sojuszu oraz niezdecydowaną odpowiedź NATO na powyższe wyzwania i zagrożenia, należy stwierdzić, że Sojusz Północnoatlantycki nie był przygotowany na przeciwdziałanie rosyjskim działaniom niekinetycznym. Rewizjonistyczna postawa Federacji Rosyjskiej unaoczniła, że NATO nie posiadało odpowiednich struktur ani dedykowanych sił, które mogłyby przeciwdziałać działaniom w cyberprzestrzeni czy zmasowanej rosyjskiej kampanii dezinformacyjnej.

Dopiero na szczycie w Walii w 2014 roku Sojusz potwierdził, że cyberobrona jest częścią podstawowego zadania NATO jakim jest obrona zbiorowa. Decyzja o tym, kiedy atak cybernetyczny doprowadziłby do powołania się na art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, byłaby podejmowana przez Radę Północnoatlantycką indywidualnie dla każdego przypadku. Na szczycie zatwierdzono wzmocnioną politykę cyberbezpieczeństwa, jednakże zaznaczono w niej, że każde państwo powinno być odpowiedzialne za rozwijanie zdolności do ochrony

[803] M. Wojnowski, *Rosyjska ingerencja w amerykańskie wybory prezydenckie w latach 2016 i 2020 jako próba realizacji rewolucyjnego scenariusza walki informacyjnej. Część II*, Warsaw Institute, Raport Specjalny 4/07/2021, s. 3-4, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2021/07/RS_06-2021_PL-1.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

swoich własnych sieci teleinformatycznych[804]. W 2014 roku ogłoszono także dwie istotne propozycje zwiększające zdolności w ramach cyberobrony. Po pierwsze, natowski Zespół Reagowania na Incydenty Komputerowe *(NCIRC*) osiągnął pełną gotowość operacyjną. NCIRC, który składa się z około 200 specjalistów IT, odpowiada w Sojuszu za zwalczanie wszelkich incydentów związanych z cyberprzestępczością oraz zapewnia świadomość sytuacyjną wszystkim państwom członkowskim w zakresie bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni[805]. Po drugie, zintensyfikowano szkolenia i ćwiczenia, w których coraz większy nacisk kładziono na zwalczanie zagrożeń w cyberprzestrzeni.

W listopadzie 2014 roku Sojusz Północnoatlantycki zorganizował i przeprowadził największe na świecie, jak na tamten okres, wielonarodowe ćwiczenia obrony cybernetycznej „Cyber Coalition 2014", których celem było sprawdzenie zdolność uczestniczących państw do koordynowania obrony przed serią ukierunkowanych incydentów cybernetycznych[806]. Ćwiczenie zorganizowano zaledwie 50 km od granicy z Federacją Rosyjską, w Tartu na wschodzie Estonii, a było w nim zaangażowanych ponad 670 żołnierzy i pracowników cywilnych z 80 organizacji oraz instytucji pochodzących z 28 państw[807]. W ramach cyklicznych ćwiczeń pod kryptonimem *CWIX* państwa sojusznicze i partnerzy NATO wspólnie ćwiczyły i wymieniały się doświadczeniami w celu poprawy zdolności do wykrywania incydentów cybernetycznych, zapewnienia niezakłóconej świadomości sytuacyjnej oraz usprawnienia procesu podejmowania decyzji przez dowódców[808]. Zwiększenie znaczenia aspektów wojny w cyberprzestrzeni udowodniło zaangażowanie ponad 3 000 uczestników z 38 państw w ćwiczenia obrony cybernetycznej *Locked Shields*, które odbyły się w Tallinie w Estonii w dniach 18-21 kwietnia 2023 roku. W ich trakcie uczestnicy odgrywający rolę wojsk NATO (w ramach tzw. *Blue Team*) mieli za zadanie ochronę systemów informatycznych i infrastruktury krytycznej fikcyjnego państwa przed tysiącami ataków, które symulował zespół przeciwnika (*Red Team*).

W kontekście adaptacji NATO do zagrożeń niekinetycznych kreowanych przez Federację Rosyjską, wysoko należy ocenić podjętą na szczycie NATO w Warszawie w 2016 roku decyzję o uznaniu cyberprzestrzeni za nowe środowisko walki (na równi ze środowiskiem lądowym,

---

[804] *Wales Summit Declaration…,* op. cit., p. 72.
[805] R. Babraj, *Sojusz Północnoatlantycki – ewolucja w podejściu do cyberobrony*, https://cyberpolicy.nask.pl/nato-cyberobrona-zagrozenia-hybrydowe/, dostęp: 19.12.2023 r.
[806] *Largest ever NATO cyber defence exercise gets underway*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_114902.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
[807] J. Sadowski, *Cybernetyczny wymiar współczesnych zagrożeń*, Studia Nad Bezpieczeństwem nr 2, Rok 2017, Akademia Pomorska, Słupsk 2017, s. 64.
[808] *Coalition Warrior Interoperability Exercise*, https://www.act.nato.int/our-work/exercises/coalition-warrior-interoperability-exercise/, dostęp: 19.12.2023 r.

powietrznym i morskim). Mając na względzie rozwój zdolności do obrony w nowym środowisku walki państwa członkowskie Sojuszu uzgodniły także zobowiązanie do obrony cybernetycznej. Zobowiązanie podkreśliło między innymi konieczność wzmocnienia sieci cybernetycznych państw sojuszniczych oraz ich infrastruktury, a także potrzebę skutecznego przeciwstawienia się rozwijającym się cyberzagrożeniom przez państwa NATO. W ramach uzgodnień między państwami członkowskim Sojuszu położono szczególny nacisk na rozwój współpracy międzynarodowej poprzez zintensyfikowanie przedsięwzięć szkoleniowych, a także wymianę informacji[809]. Mając na względzie zwiększenie zdolności do cyberobrony w 2018 roku przyjęto „Wizję i strategię Komitetu Wojskowego w sprawie cyberprzestrzeni jako domeny działań". Powyższy dokument zawierał najistotniejsze kwestie dotyczące organizacji, zasobów, polityki oraz sposobów wykonywania zadań przez siły NATO w cyberprzestrzeni[810].

Kolejnym działaniem adaptacyjnym w zakresie walki w cyberprzestrzeni była reforma struktur sojuszniczych. Już w 2004 roku, po przystąpieniu do Sojuszu, Estonia zaproponowała NATO koncepcję Centrum Eksperckiego NATO ds. Cyberobrony. Po rosyjskim ataku cybernetycznym na Estonię w 2007 roku, który był sygnałem ostrzegawczym dla NATO, zdecydowano o utworzeniu w Tallinnie natowskiego Centrum Eksperckiego NATO ds. Współpracy Cyberobrony (CCDCOE). CCDCOE powstało z inicjatywy Estonii i sześciu innych państw: Niemiec, Włoch, Łotwy, Litwy, Słowacji i Hiszpanii – 14 maja 2008 roku[811]. Po rosyjskiej inwazji na Krym postanowiono zwrócić szczególną uwagę na rozwój sojuszniczej architektury zajmującej się walką w cyberprzestrzeni. W 2014 roku ogłoszono, że natowski Zespół Reagowania na Incydenty Komputerowe (NCIRC) osiągnął pełną gotowość operacyjną. NCIRC, który składał się z około 200 specjalistów IT, odpowiadał w Sojuszu za zwalczanie wszelkich incydentów związanych z cyberprzestępczością oraz zapewnia świadomość sytuacyjną wszystkim państwom członkowskim w zakresie bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni[812]. Wyżej wymienione struktury były jednak zbyt nikłe i za mało efektywne, w stosunku do zagrożeń jakie kreowała Federacja Rosyjska. Dlatego też, na szczycie w Brukseli w 2018 roku zatwierdzono utworzenie w ramach struktury dowodzenia NATO Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni (CyOC), którego celem jest zapewnienie Naczelnemu Dowódcy

[809] S. Besch, *NATO's cyber pledge*, https://encompass-europe.com/comment/natos-cyber-pledge, dostęp: 19.12.2023 r.
[810] J. Shea, *Cyberspace as a Domain of Operations. What Is NATO's Vision and Strategy?*, Marine Corps University Journal Fall 2018, vol. 9, no. 2, Washington 2018, s. 148-149, https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1068701.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
[811] *CCDCOE – about us*, https://ccdcoe.org/about-us/, dostęp: 19.12.2023 r.
[812] R. Babraj, *Sojusz Północnoatlantycki…*, op. cit.

Sił NATO w Europie wszelkich dostępnych środków do podejmowania działań w cyberprzestrzeni[813].

Inicjatywy w rozbudowie struktur zajmujących się walką w cyberprzestrzeni indywidualnie podjęły także państwa członkowskie Sojuszu. W odpowiedzi na zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej, w 2018 roku Wielka Brytania ogłosiła znaczące zwiększenie swoich zdolności do prowadzenia wojny w cyberprzestrzeni poprzez utworzenie nowych wojsk cybernetycznych, które mają liczyć do 2 000 żołnierzy i pracowników wojska. Zadaniem brytyjskich Narodowych Sił Cybernetycznych (NCF) ma być zwalczanie wszelkich zagrożeń dla bezpieczeństwa, w szczególności ekstremizmu, działań grup hakerów, dezinformacji i ingerencji w wybory, za pomocą wszelkich dostępnych metod, nie wykluczając ofensywnych działań w cyberprzestrzeni[814]. Na uwagę zasługuje decyzja polskich władz z 2019 roku o utworzeniu Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni oraz powołanie w 2022 roku Dowództwa Komponentu Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni (DKWOC) w randze rodzaju sił zbrojnych. DKWOC osiągnęło pełną zdolność operacyjną do końca 2024 roku, co oznacza że polska armia zyskała możliwość realizowania w cyberprzestrzeni działań w pełnym spektrum, od obronnych przez rozpoznawcze, a na ofensywnych kończąc[815]. Znaczące działania w celu zwiększenia zdolności do walk w cyberprzestrzeni podjęły także państwa bałtyckie. W styczniu 2014 roku w Rydze rozpoczęło działalność Centrum Doskonalenia Komunikacji Strategicznej NATO (NATO StratCom COE), a w 2018 roku Litwini przedstawili na forum Unii Europejskiej projekt utworzenia tzw. „cybernetycznej strefy Schengen", która miałaby ułatwiać walkę w domenie cybernetycznej[816].

Kolejnym aspektem działań adaptacyjnych w zakresie zdolności do obrony cybernetycznej jest zintensyfikowanie współpracy przez Sojusz z Unią Europejską, sektorem cywilnym i innymi partnerami. W ramach koncepcji partnerstwa NATO z sektorem przemysłowym w zakresie cyberbezpieczeństwa, która została zatwierdzona przez przywódców Sojuszu na szczycie w Walii w 2014 roku, opracowano systemy wymiany

---

813 *Szczyt NATO w Brukseli i utworzenie Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni*, https://cyberpolicy.nask.pl/aktualnosci/szczyt-nato-w-brukseli-i-utworzenie-centrum-operacji-w-cyberprzestrzeni/, dostęp: 19.12.2023 r.

814 K. Sengupta, *UK is nearly ready to launch force to hit hostile countries with cyberattacks*, https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/cyber-warfare-security-force-iran-crisis-ministry-of-defence-a9278591.html, dostęp: 19.12.2023 r.

815 *2022 – rok, w którym powstały Wojska Obrony Cyberprzestrzeni*, https://www.wojsko-polskie.pl/woc/articles/aktualnosci-w/2022-rok-w-ktorym-powstaly-wojska-obrony-cyberprzestrzeni/, dostęp: 19.12.2023 r.

816 *Lithuania Proposes for EU Members to Establish a Military Schengen and to Tighten Cyber Defence Cooperation*, https://www.defense-aerospace.com/lithuania-proposes-military-schengen-zone-to-speed-reinforcement/, dostęp: 19.12.2023 r.

informacji dotyczący zagrożeń w cyberprzestrzeni umożliwiając uczestnikom zwiększenie ich świadomości sytuacyjnej[817]. Należy podkreślić, że inicjatywa ta jest niezwykle istotna dla środowiska cywilnego, gdyż to firmy prywatne są operatorami znacznej części infrastruktury krytycznej[818]. Wzmocnieniu współpracy pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a sektorem prywatnym służy także platforma wymiany informacji o złośliwym oprogramowaniu, która ułatwia wymianę informacji dotyczących złośliwego oprogramowania bez konieczności dzielenia się szczegółami ataku. Platforma ta była do tej pory odporna na cyberataki i pomimo wielu prób Federacja Rosyjska nie była w stanie jej zinfiltrować[819].

W ramach współpracy z Unią Europejską w grudniu 2016 roku doszło do ustalenia ponad 40 inicjatyw w siedmiu kluczowych obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w tym w domenie cyberbezpieczeństwa. W grudniu 2017 roku ministrowie NATO i UE potwierdzili konieczność zintensyfikowania współpracy, która miała zawierać wspólną analizę zagrożeń cybernetycznych i wymianę informacji dotyczącą procedur reagowania na incydenty i ataki cybernetyczne. Obie organizacje zgodziły się także na wzajemny udział w ćwiczeniach, co do aneksji Krymu praktycznie nie miało miejsca. Pomimo szeregu możliwości i szumnych zapowiedzi wspólnego zaangażowania w przedsięwzięcia szkoleniowe należy zauważyć, że ćwiczenia są nadal prowadzone oddzielnie. Najważniejszymi przyczynami takiego podejścia są: znacząco różny poziom zdolności do obrony przed zagrożeniami w cyberprzestrzeni pomiędzy poszczególnymi partnerami, brak chęci do dzielenia się technologiami przez państwa bardziej rozwinięte w tej dziedzinie z innymi, obawa przed ujawnieniem niejawnych danych przeciwnikowi oraz brak zaufania pomiędzy UE oraz NATO[820]. W celu podniesienia swoich zdolności do walki w cyberprzestrzeni Sojusz rozwija także współdziałanie z państwami spoza swojego terytorium traktowego. W listopadzie 2022 roku Japonia zdecydowała się przystąpić do estońskiego Centrum Doskonalenia Cyberobrony

[817] M. Kulczycki, *Rozwój zdolności NATO wobec zagrożeń cybernetycznych*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2020, vol. 14, nr 2, s. 156.
[818] A. Kacprzyk, *PISM o polityce NATO w cyberprzestrzeni*, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/16710?t=PISM-o-polityce-NATO-w-cyberprzestrzeni, dostęp: 19.12.2023 r.
[819] *Warsaw Security Forum 2023: The roundtable discussion entitled "Enhancing Cyber Resilience in CEE for the benefit of NATO*, https://warsawsecurityforum.org/warsaw-security-forum-2023-the-roundtable-discussion-entitled-enhancing-cyber-resilience-in-cee-for-the-benefit-of-nato/, dostęp: 19.12.2023 r.
[820] B. Lété, P. Pernik, *EU–NATO Cybersecurity and Defense Cooperation: From Common Threats to Common Solutions*, Policy Brief 2017, No. 38, s. 7, https://www.gmfus.org/sites/default/files/EU-NATO%2520Cybersecurity%2520and%2520Defense%2520Cooperation%2520edit.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

NATO, w którym aktywnie współpracują już także między innymi Austria, Australia, Irlandia, Korea Południowa, czy Szwajcaria[821].

Po inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę Sojusz Północnoatlantycki jeszcze bardziej położył nacisk na działania w cyberprzestrzeni. Praktycznym tego wymiarem było zatwierdzenie na szczycie w Wilnie w 2023 roku nowej koncepcji mającej na celu zwiększenie zdolności operacyjnych w ramach cyberbezpieczeństwa, w odniesieniu do ogólnej postawy odstraszania i obrony NATO. W trakcie szczytu potwierdzono przyjęte na szczycie w 2016 roku Zobowiązanie do Obrony Cybernetycznej. Zobowiązano się przy tym do realizacji bardziej ambitnych celów w zakresie priorytetowego wzmocnienia krajowej obrony cybernetycznej, w tym infrastruktury krytycznej. NATO uruchomiło także Wirtualną Zdolność Wspierania Incydentów Cybernetycznych w celu wspierania krajowych wysiłków na rzecz łagodzenia skutków ataków cybernetycznych[822].

Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że Sojusz Północnoatlantycki podjął szereg działań adaptacyjnych w zakresie cyberbezpieczeństwa w celu odpowiedzi na zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. Znowelizowano dokumenty normatywne i doktryny sojusznicze oraz narodowe wielu państw członkowskich. W kontekście walki w cyberprzestrzeni dokonano przeglądu struktur oraz zaktualizowano i dostosowano do nowego środowiska bezpieczeństwa architekturę dowodzenia i sił NATO. Pomimo częstych różnic w podejściu do współczesnych zagrożeń Sojusz zintensyfikował zaangażowanie z najważniejszymi partnerami, aby wypracować wspólne wzorce działań i zbudować trwałe zaufanie pomiędzy odpowiednimi służbami. Współpraca napotyka także na wiele trudności, które bardzo często związane są z inną percepcją zagrożeń przez różne organizacje, ale także wewnątrz Sojuszu widoczne są dysproporcje w poziomie rozwoju zdolności do obrony w cyberprzestrzeni. Kolejny istotny problem stanowi brak zdolności ofensywnych do rażenia na sieci informatyczne. Pomimo, że indywidualnie państwa dążą do pozyskania takich zdolności, widoczna w NATO jest niechęć do prewencyjnego ataku na infrastrukturę Federacji Rosyjskiej. Istnieje obawa, że rozwijanie zdolności ofensywnych przez poszczególne państwa członkowskie Sojuszu może potencjalnie zwiększyć ryzyko nieprzewidzianego kryzysu w domenach cybernetycznej i konwencjonalnej, co z kolei mogłoby doprowadzić do wybuchu

[821] S. Palczewski, *#CyberMagazyn: Japonia w cyberstrukturach NATO. Co Polska może zyskać?*, https://cyberdefence24.pl/armia-i-sluzby/cybermagazyn-japonia-w-cyberstrukturach-nato-co-polska-moze-zyskac, dostęp: 19.12.2023 r.
[822] *Cyber defence*, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/topics_78170.htm?selectedLocale=en, dostęp: 19.12.2023 r.

otwartego konfliktu konwencjonalnego pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską[823]. Z drugiej strony brak możliwości uderzenia na rosyjską wojskową infrastrukturę krytyczną może zachęcić Federację Rosyjską do przesuwania granicy agresywnej rywalizacji z państwami Zachodu bez możliwości adekwatnej odpowiedzi z ich strony.

Istotnym mechanizmem w zakresie adaptacji Sojuszu jest podniesienie zdolności państw członkowskich NATO w obszarze współpracy służb specjalnych. Rosyjska aneksja Krymu w 2014 roku była zaskoczeniem dla Sojuszu, który był w tym czasie zaangażowany w operacje poza swoim terytorium. Dla wielu państw członkowskich wybuch nowego konfliktu w Europie był niespodziewany i niewyobrażalny. Ocenia się, że jedną z przyczyn powodzenia podboju Krymu były błędy w działaniach służb specjalnych państw NATO. Błędy te wynikały z braku odpowiedniego przepływu informacji, gdyż wiele państw nie chciało dzielić się posiadanymi materiałami ze względu na możliwość wykrycia i zdemaskowania źródeł. Nieufność w dzieleniu się pozyskanymi informacjami implikuje fakt, iż Sojusz posiada dość ograniczone możliwości ich przetwarzania. Kolejnym istotnym ograniczeniem w działalności wywiadowczej NATO jest brak jednolitej służby wywiadowczej pomimo posiadania dość rozbudowanych struktury wywiadowczych. Wszystkie wyżej wymienione bariery powodują, iż struktury wywiadu Sojuszu polegają na gotowych informacjach pozyskanych przez instytucje wywiadowcze państw członkowskich, danych pochodzących ze źródeł otwartych oraz – w ograniczonym stopniu – z wywiadu satelitarnego[824]. Niemniej jednak po rosyjskiej aneksji Krymu NATO podjęło szereg działań adaptacyjnych w celu poprawy sytuacji.

W 2015 roku 10 państw NATO, w tym Polska podpisały memorandum, które zapoczątkowało proces utworzenia Centrum Eksperckiego Kontrwywiadu NATO. Państwa sojusznicze zgodziły się, aby siedziba Centrum mieściła się w Krakowie. Po kolejnych dwóch latach i uzyskaniu akredytacji ze strony Rady Północnoatlantyckiej, 22 lutego 2017 roku CEK NATO rozpoczęło swoją działalność. W odniesieniu do zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej zadaniem Centrum jest zwiększenie zdolności kontrwywiadowczych Sojuszu do przeciwdziałania aktywności obcych służb wywiadowczych. Ponadto przedstawiciele instytucji mają uczestniczyć w pracach rozwojowych dotyczących dokumentów normatywnych Sojuszu oraz szkoleniach z zakresu kontrwywiadu[825].

---

[823] S. Arts, *Offense as the New Defense: New Life for NATO's Cyber Policy*, https://www.gmfus.org/news/offense-new-defense-new-life-natos-cyber-policy#_ftnref28, dostęp: 19.12.2023 r.

[824] J. Stróżyk, *Wybrane problemy międzynarodowej współpracy wywiadowczej. Czy NATO ma wywiad?*, Warszawa 2020, s. 53.

[825] M. Kowalska-Sendek, *Centrum Kontrwywiadu NATO działa w Krakowie*, https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/23902, dostęp: 19.12.2023 r.

W 2016 roku na szczycie NATO w Warszawie ogłoszono reformę struktur wywiadowczych NATO poprzez utworzenie Połączonego Pionu Wywiadu i Bezpieczeństwa. Nowa struktura powstała poprzez połączenie dwóch odrębnych komórek zajmujących się wywiadem – cywilnej i wojskowej, które do tej pory pracowały oddzielnie i bardzo często dublowały swoje wysiłki. Dzięki połączeniu obu struktur nastąpiła znacząca poprawa w zakresie pozyskiwania dokładnych analiz wywiadowczych i wsparcia informacyjnego. Kluczową rolę jaką Sojusz zaczął przywiązywać do odpowiedniego wsparcia informacyjnego podkreśla fakt, że na czele Pionu stoi Zastępca Sekretarza Generalnego NATO ds. Wywiadu i Bezpieczeństwa[826].

Bardzo ważny mechanizm adaptacyjny stanowi współpraca służb wywiadowczych poszczególnych państw członkowskich Sojuszu, a także ich współdziałanie z innymi podmiotami, w tym także z sektorem prywatnym. W celu zwalczania zagrożeń stosowanych przez Federację Rosyjską polska Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego ściśle współpracuje z Centrum Komunikacji Strategicznej NATO i Centrum Eksperckim ds. Zwalczania Zagrożeń Hybrydowych. W kontekście wojny na Ukrainie ogromną rolę odegrała ścisła współpraca pomiędzy NATO, UE a środowiskiem cywilnym. Amerykańskie agencje wywiadowcze kilka tygodni przed rosyjską inwazją dostarczyły stronie ukraińskiej dokładne zdjęcia satelitarne ukazujące koncentrację rosyjskich związków taktycznych[827]. Amerykańska firma SpaceX kierowana przez miliardera Elona Muska kilka dni po wybuchu pełnoskalowej wojny przyczyniła się do wzmocnienia ukraińskich zdolności obronnych poprzez udostępnienie systemu Starlink. Składa się on tysięcy satelitów, które są wykorzystywane do kontrolowania bezzałogowych systemów rozpoznawczych i bojowych. Należy podkreślić, że siły sojusznicze z powodzeniem przetestowały użycie Starlinka do połączenia bezzałogowych samolotów, małych okrętów nawodnych i pojazdów podwodnych podczas ćwiczeń NATO w Portugalii w 2022 roku[828].

Kluczową rolę w demaskowaniu rosyjskich zamiarów i zwalczaniu dezinformacji odegrały wywiad obrazowy (IMINT), wywiad geoprzestrzenny (GEOINT), wywiad sygnałowy (SIGINT) czy wywiad oparty na pozyskiwaniu z otwartych źródeł (OSINT). W rozwijaniu

---

826 A. Freytag von Loringhoven, *Nowa era działalności wywiadowczej NATO*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2019/10/29/nowa-era-dzialalnosci-wywiadowczej-nato/index.html, dostęp: 19.12.2023 r.

827 Z. B. Wolf, *How US intelligence got it right on Ukraine*, https://edition.cnn.com/2022/02/26/politics/us-intelligence-ukraine-russia/index.html, dostęp: 19.12.2023 r.

828 E. Gosselin-Malo, *Musk's Starlink satellites accelerating development of drone warfare*, https://www.c4isrnet.com/battlefield-tech/space/2023/02/14/musks-starlink-satellites-accelerating-development-of-drone-warfare/, dostęp: 19.12.2023 r.

zdolności wywiadowczych państw członkowskich NATO co raz większy wpływ odgrywają także tzw. blogerzy wojskowi, którzy w ramach analizy otwartych źródeł potrafią dostarczyć bardzo użytecznych informacji służbom wywiadowczym. Dzięki szczegółom różnych filmów i zdjęć zamieszczonych w internecie agencje wywiadowcze państw NATO były w stanie poprawnie zidentyfikować oraz dostarczyć na czas stronie ukraińskiej dane potrzebne do zaatakowania rosyjskich sił oraz uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Ze względu na użycie nowoczesnych platform społecznościowych w procesie pozyskiwania informacji wywiadowczych prosto z pola walki niektórzy specjaliści ogłosili, iż wojna na Ukrainie jest „pierwszą wojną w mediach społecznościowych”[829]. Grupy blogerów wspomagają także państwa Sojuszu w ramach współpracy kontrwywiadowczej. Koronnym przykładem takiej współpracy może być wsparcie grupy Bellingcat, która odegrała kluczową rolę w identyfikacji Marii Adeli Kuhfeldt Rivery, rosyjskiego szpiega, który był w stanie przeniknąć do bazy wojskowej NATO w Neapolu[830].

Ocenia się, że adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego w zakresie wywiadu trwa nadal, lecz ze względu na jej niejawny charakter o wszelkich inicjatywach opinia publiczna informowana jest ze znacznym opóźnieniem. W 2022 roku ujawniono, że część państw członkowskich postanowiła utworzyć wspólną sieć wywiadu satelitarnego, zakładającą rozwój systemów satelitarnych, co ma pozwolić na skuteczniejszy i oszczędniejszy proces gromadzenia, udostępniania i analizowania danych w strukturze dowodzenia NATO oraz wśród wybranych państw członkowskich. Kolejną inicjatywą jest wykorzystanie doświadczenia sektora prywatnego w zakresie wykorzystania sztucznej inteligencji do analizy danych wywiadowczych. Przykładem takiego rozwiązania jest system badający stan rosyjskich zasobów sił powietrznych, zniszczeń przez nie spowodowanych oraz ich strat. Dzięki wykorzystaniu sztucznej inteligencji obecnie dane przetwarzane są niemalże na bieżąco[831].

Pomimo szeregu inicjatyw adaptacyjnych w zakresie rozwijania współpracy wywiadowczej Sojuszu, nadal istnieje wiele barier i problemów, które utrudniają dalszą adaptację. W kontekście dzielenia się danymi wywiadowczymi kluczową rolę odgrywa brak zaufania do NATO. Niektóre państwa członkowskie mają wątpliwości, niestety często

[829] I. Kotaridis, G. Benekos, *Integrating Earth observation IMINT with OSINT data to create added-value multisource intelligence information: A case study of the Ukraine – Russia war*, Security and Defence Quarterly, 43(3), War Studies University, Warsaw 2022, s. 3, https://securityanddefence.pl/pdf-170901-96088?filename=Integrating%20Earth.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

[830] F. Matta, *The intelligence sharing revolution and its impact on the war in Ukraine*, https://www.geopolitica.info/intelligence-sharing-ukraine/, dostęp: 19.12.2023 r.

[831] G. B. Davis Jr., *The future of NATO C4ISR: Assessment and recommendations after Madrid*, s. 11, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2023/03/The-future-of-NATO-C4ISR-Assessment-and-recommendations-after-Madrid.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

uzasadnione, czy Sojusz jest w stanie odpowiednio skutecznie chronić udostępniane informacje. Należy pamiętać, że państwa członkowskie posiadają swoje służby wywiadowcze charakteryzujące się różnym poziomem wyszkolenia i wyposażenia, co powoduje bardzo często niechęć do współpracy. Ponadto państwa członkowskie charakteryzuje nieformalna sieć powiązań wynikająca ze wspólnoty interesów, kręgu kulturowego czy dawnych wspólnych doświadczeń.

Kolejnym problemem w prawidłowej adaptacji do zmieniającej się architektury bezpieczeństwa euroatlantyckiego wydaje się być występowanie bardzo dużej ilości danych wywiadowczych, które wręcz przytłaczają analityków, pracujących nad ich odpowiednią interpretacją i przetworzeniem. Tak duża ilość danych oraz brak czasu na ich właściwą analizę może prowadzić do szeregu błędów i nieskutecznej odpowiedzi na zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. Należy także podkreślić, że w oparciu o *maskirowkę* Federacja Rosyjska realizuje w stosunku do Sojuszu szereg działań dezinformacyjnych, które mają na celu wprowadzenie w błąd co do prawdziwego charakteru jej działań. Dlatego też, należy z całą stanowczością podkreślić, że rozwój właściwej i skutecznej współpracy wywiadowczej jest fundamentalny dla NATO w ramach odpowiedzi na zagrożenia jakie kreuje Federacja Rosyjska.

W nawiązaniu do procesów adaptacyjnych dotyczących środowiska informacyjnego szczególnego wymiaru nabierają działania jakie podjął Sojuszu Północnoatlantycki w celu zwalczania rosyjskiej dezinformacji[832]. Ocenia się, że Federacja Rosyjska wykorzystuje przeciwko NATO wiele narzędzi i technik dezinformacyjnych, które charakteryzują się zasadniczą ciągłością i osadzeniem w tradycji[833]. Według specjalistów rosyjskie działania opierają się na „technice 5D", czyli: odrzucenie krytyki (*dismiss*), wypaczanie faktów (*distort*), odwracanie uwagi od sedna sprawy (*distract*), wprowadzanie w błąd i zastraszanie odbiorców (*dismay*) oraz wprowadzanie u przeciwnika podziałów (*divide*)[834]. Przykładami takich działań są np. oskarżenia rosyjskich mediów o gwałty dokonywane rzekomo przez żołnierzy NATO na Litwie, a także przedstawienie natowskich grup bojowych eFP stacjonujących na Łotwie jako

[832] Dezinformacja ma szereg znaczeń i może być często mylona z propagandą. NATO definiuje dezinformację (*disinformation*) jako „fałszywe lub niedokładne informacje rozpowszechniane celowo w celu manipulowania opiniami i działaniami innych osób". Należy od niej odróżnić pojęcie *misinformation* czyli wprowadzenie w błąd, którego skutki również mogą być szkodliwe, jednakże nie jest ono spowodowane złymi intencjami przeciwnika. Z kolei propaganda to informacje mające na celu zmanipulowanie określonej grupy docelowej w celu określonego zachowania lub przekonania, często w ramach długotrwałej kampanii prowadzonej przez podmiot państwowy z ustalonym programem politycznym. *NATO's approach to countering disinformation*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_219728.htm, dostęp: 19.12.2023 r.

[833] R. Kupiecki, *NATO a dezinformacja. Siedem dekad doświadczeń*, Sprawy Międzynarodowe, 2022 t. 75, nr 2, Warszawa 2022, s. 2

[834] Ibidem, s. 25.

potencjalne źródło infekcji wirusem koronawirusa i śmiertelne zagrożenie dla łotewskich obywateli[835]. Równolegle Federacja Rosyjska przeprowadza wyrafinowane ataki skierowane indywidualnie na państwa członkowskie NATO próbując rozbić spójność Sojuszu, obniżyć zaufanie pomiędzy państwami sojuszniczymi i jednocześnie podnieść poziom zagrożenia ich obywateli. Koronnym przykładem jest ingerencja w procesy wyborcze we Francji i Stanach Zjednoczonych oraz rosyjskie oskarżenia Polski o dążenie do wywołania III wojny światowej[836].

W odpowiedzi na rosyjskie działania Sojusz podjął szereg przedsięwzięć mających na celu obronę przed zagrożeniami, jakie niosła ze sobą rosyjska dezinformacja. We wrześniu 2009 roku rozpoczęto opracowywanie koncepcji komunikacji strategicznej[837]. Jednak dopiero kryzys ukraiński z 2014 roku stał się punktem zwrotnym dla NATO, które zostało zmuszone do opracowania i wdrożenia skoordynowanej i spójnej koncepcji komunikacji strategicznej. W tym czasie NATO określiło rosyjską wojnę hybrydową, która opierała się na kamuflażu, podstępie, kreowaniu dwuznaczności w sferze informacyjnej, zaprzeczaniu i dezinformacji, jako jedno z najbardziej bezpośrednich i największych zagrożeń stojących przed Sojuszem. W odpowiedzi NATO opracowało koncepcję komunikacji strategicznej i zintensyfikowało działania komunikacji strategicznej[838].

Na szczeblu politycznym państwa członkowskie zauważyły potrzebę wzmocnienia zdolności komunikacyjnych, co znalazło swoje odzwierciedlenie w budowie struktur narodowych komunikacji strategicznej poszczególnych państw członkowskich, opracowaniu scenariuszy ćwiczeń w świetle zagrożeń hybrydowych oraz wzmocnieniu koordynacji między NATO i innymi organizacjami, w celu poprawy wymiany informacji[839]. Na szczycie w Warszawie w 2016 r. ogłoszono że Sojusz poprawił swoje zdolności, a dwa lata później, na

---

[835] C. Wattie, *Bringing a Knife to a Gunfight: Canadian Strategic Communications and Information Operations in Latvia, Operation Reassurance 2019-2020*, *Canadian Military Journal* 21, no. 1 (2020), s. 57, http://www.journal.forces.gc.ca/vol21/no1/PDF/CMJ211Ep55.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

[836] *„Przez Polskę może wybuchnąć III wojna światowa". Żaryn obnaża dezinformację Kremla*, https://www.pap.pl/aktualnosci/przez-polske-moze-wybuchnac-iii-wojna-swiatowa-zaryn-obnaza-dezinformacje-kremla, dostęp: 19.12.2023 r.

[837] Według Sojuszu „Komunikacja strategiczna NATO to skoordynowane i odpowiednie wykorzystanie działań i zdolności komunikacyjnych NATO takich jak: dyplomacja publiczna (*Public Diplomacy*), cywilna działalność prasowo-informacyjna (*Public Affairs*), wojskowa działalność prasowo-informacyjna (*Military Public Affairs*), operacje informacyjne (*Information Operations*) oraz operacje psychologiczne (*Psychological Operations*) – stosownie do potrzeb – w celu wsparcia polityki, operacji i działań Sojuszu oraz w celu realizacji celów NATO. *NATO Strategic Communictaion Policy*, s. 1, https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

[838] E. Uzun, *NATO'S Strategic Communication (StratCom) activities during 2014 Ukraine crisis*, s. 156, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1799197, dostęp: 19.12.2023 r.

[839] *Wales Summit Declaration…,* op. cit., p. 13.

szczycie w Brukseli w 2018 roku stwierdzono, że państwa członkowskie nadal będą rozwijać zdolności w zakresie skutecznej komunikacji strategicznej[840].

Bardzo dużą rolę w budowaniu zdolności Sojuszu w zakresie zwalczania dezinformacji odegrały państwa wschodniej flanki NATO. Będące pod stałą presją ze strony Federacji Rosyjskiej posiadały bardzo duże doświadczenie w wykrywaniu rosyjskich manipulacji i kłamstw. W 2014 roku w stolicy Łotwy, Rydze powstało Centrum Eksperckie NATO ds. Komunikacji Strategicznej, którego głównym zadaniem jest poprawa zdolności Sojuszu oraz państw członkowskich i ich partnerów w zakresie komunikacji strategicznej. Dzięki szkoleniom z zakresu zwalczania dezinformacji oraz dostarczaniu kompleksowych analiz na temat metod i technik, jakie stosuje m. in. Federacja Rosyjska w całym środowisku informacyjnym, NATO ma możliwość właściwego zareagowania oraz stworzenia własnej strategii komunikacyjnej w celu przekonania opinii publicznej co do słuszności własnych działań[841].

Kolejnym mechanizmem adaptacyjnym, który jest niezwykle istotny w procesie walki z dezinformacją jest działalność Pionu Dyplomacji Publicznej NATO. W 2017 roku pracownicy Pionu opracowali oraz opublikowali w mass mediach oraz Internecie kampanię #WEARENATO, która ma na celu wzmocnienie wizerunku NATO i ukazanie Sojuszu jako organizacji silnej, spójnej oraz zdolnej do odpowiedzi na każde zagrożenie, także te kreowane przez Federację Rosyjską. Według badań przeprowadzonych przez NATO, istnieje pokolenie ludzi, którzy nie w pełni rozumieją, jaka jest rola i miejsce Sojuszu Północnoatlantyckiego we współczesnym świecie[842]. Może to prowadzić do licznych zagrożeń, w tym nawoływania do rozwiązania Sojuszu i ustanowienia nowej organizacji, która np. pod przewodnictwem Federacji Rosyjskiej zapewniłaby bezpieczeństwo państwom wschodniej flanki NATO. Kampania #WEARENATO ma pokazywać działanie żołnierzy wojsk sojuszniczych na ćwiczeniach oraz operacjach poza granicami kraju, którzy wykorzystując nowoczesny sprzęt i uzbrojenie będą pełnić funkcję odstraszającą w stosunku do podmiotów, które zamierzają rzucić wyzwanie NATO jako organizacji, jak również indywidualnie państwom członkowskim.

Kolejnym bardzo ciekawym narzędziem umożliwiającym walkę z rosyjską dezinformacją mają być wytyczne szkoleniowe dotyczące zwalczania dezinformacji .Wytyczne mają umożliwiać zainteresowanym państwom członkowskim ocenę wrogich działań

[840] *Brussels Summit Declaration*, op. cit., p. 35.
[841] *About NATO StratCom COE*, https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5, dostęp: 19.12.2023 r.
[842] *We are NATO. Defence and Security Campaign Toolkit*, s. 33, https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/06/nato-dsct.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

informacyjnych, w tym dezinformacji, oraz pomóc w określeniu możliwych własnych kierunków działań. Materiał pozwala także określić jakie aktywne działanie wyprzedzające mogą być zastosowane, aby narzucić własną prawdziwą narrację[843].

Ocenia się, że NATO od czasu nielegalnej aneksji Krymu podjęło szereg logicznych i konkretnych działań, które pozwoliły Sojuszowi na zwiększenie zdolności do obrony w sferze informacyjnej. Rozbudowano i wzmocniono struktury zajmujące się walką w cyberprzestrzeni oraz zaktualizowano procedury dotyczące zdolności do obrony przed atakami cybernetycznymi. Od roku 2014 roku, podczas narodowych i sojuszniczych ćwiczeń, Sojusz Północnoatlantycki sprawdza procedury dotyczące zwalczania zagrożeń cybernetycznych, co pozwala w praktyce ocenić stopień przygotowania poszczególnych państw członkowskich jak i całej organizacji Paktu Północnoatlantyckiego do zagrożeń jakie kreuje Federacja Rosyjska w domenie cyfrowej.

W ramach wymiany informacji NATO również podjęło znaczny wysiłek w celu adaptacji do zagrożeń jakie kreuje Federacja Rosyjska. Szczególny nacisk położono na wymianę informacji wywiadowczych i rozpoznawczych pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi Sojuszu. Podjęto decyzję o utworzeniu w strukturach NATO Połączonego Pionu Wywiadu i Bezpieczeństwa oraz Centrum Eksperckiego Kontrwywiadu NATO. Poszczególne państwa członkowskie rozwijają swoje zdolności wywiadowcze poprzez reformę służb specjalnych oraz coraz częstsze korzystanie z dobrodziejstw nowoczesnej techniki takich jak sztuczna inteligencja, wywiad kosmiczny czy analizowanie otwartych źródeł w ramach OSINT. Pozwoliło to na znaczne zwiększenie możliwości pozyskiwania informacji, które muszą być analizowane coraz szybciej i dokładniej. Z pomocą Sojuszowi i jego partnerom przychodzi rynek cywilny, z którym współpraca, w perspektywie kolejnych lat, wydaje się nieodzowna i absolutnie konieczna. Wojna na Ukrainie udowadnia, że coraz większą rolę w pozyskiwaniu i analizowaniu danych wojskowych będą odgrywać także analitycy wojskowi, którzy wcale nie muszą być zatrudnieni przez wojskowe lub cywilne służby specjalne. Należy jednak pamiętać, że konieczna jest ich wnikliwa weryfikacja i stała kontrola, gdyż obecny świat cechuje się natłokiem informacji, co może doprowadzić do celowego wprowadzania w błąd opinii publicznej i kreowania fałszywego obrazu zdolności przeciwnika, jak również przeceniania własnych możliwości Sojuszu. W tym celu NATO podjęło także szereg działań adaptacyjnych, których celem jest walka z rosyjską dezinformacją. Sojusz dynamicznie rozwija

[843] T. Chłoń, *NATO and Countering Disinformation. The Need for a More Proactive, Approach from the Member States*, Globsec, s. 17, https://www.globsec.org/sites/default/files/2022-05/NATO-and-Countering-Disinformation-ver1-spreads.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

koncepcję komunikacji strategicznej poprzez prezentację swoich zdolności militarnych, zdolności do szybkiego i sprawnego przerzutu oraz gotowości do odstraszenia i obrony swoich wszystkich państw członkowskich, w szczególności tych znajdujących się na wschodniej flance NATO. Taka demonstracja siły oraz wola do odparcia każdego rosyjskiego ataku, skierowana jest tak do Federacji Rosyjskiej, jak również do obywateli państw członkowskich, aby pozyskać wsparcie i akceptację działań, bez którego konfrontacja z Federacją Rosyjską jest skazana na porażkę.

Na podstawie wniosków z przeprowadzonych badań ocenia się, że Sojusz posiada także znaczące ograniczenia i braki w domenie cyfrowej. NATO ograniczone jest przepisami prawa, które nie zezwalają na ofensywne działania w cyberprzestrzeni. Mogłyby one wywołać reperkusje, których skutki trudno przewidzieć. Można założyć, że po sojuszniczym ataku cybernetycznym na Federację Rosyjską mogłaby ona odpowiedzieć taktycznym atakiem nuklearnym na jedno z państw bałtyckich, co doprowadziłoby do eskalacji konfliktu i zapoczątkowałoby III wojnę światową. W ramach wymiany wywiadowczej pomimo wielu wspólnych inicjatyw, nadal wiele państw jest nieufnych w stosunku do siebie, co utrudnia prawidłową i szybką wymianę informacji wywiadowczych. Z drugiej strony praktyka wskazuje, że ochrona własnych źródeł informacji jest podstawowym obowiązkiem każdej służby wywiadowczej. Doświadczenie z poprzednich lat udowadniają, że rosyjskie służby specjalne są w stanie skutecznie zinfiltrować nawet instytucje sojusznicze, które powinny cechować się najwyższym stopniem ochrony, dlatego też daleko posunięta wstrzemięźliwość w dalszej integracji sojuszniczych służb wywiadowczych nie powinna dziwić.

Federacja Rosyjska zdaje sobie sprawę z ograniczeń, jakie posiada Sojusz i bezwzględnie je wykorzystuje. W tym celu dąży do manipulacji społeczeństw poprzez działania dezinformacyjne. Koronnym przykładem takich działań są próby zdestabilizowania spójności Sojuszu poprzez oskarżanie poszczególnych państw członkowskich o wsparcie Ukrainy oraz eskalowanie napięcia na linii NATO-Rosja. Pomimo, że w czasie wojny na Ukrainie dużą rolę odgrywa instrumentarium militarne, Federacja Rosyjska nadal posiada znaczne zdolności do oddziaływania niekinetycznego. Należy założyć, że w perspektywie następnej dekady, po hipotetycznym pokonaniu Ukrainy, Federacja Rosyjska zdecydowałaby się na zaatakowanie jednego z państw członkowskich NATO za pomocą jednego z instrumentów niekinetycznych, które mogą poprzedzać pełnoskalowy konflikt. W odpowiedzi na te działania Sojusz, znając swoje ograniczenia, musi dążyć do szybszego ich wyeliminowania i zwiększenia swoich zdolności w zakresie oddziaływania niekinetycznego. Należy znaleźć także możliwości do rozwoju działań ofensywnych, gdyż ten brak pozwala Federacji Rosyjskiej na narzucenie

inicjatywy strategicznej oraz własnej narracji. Ocenia się, że dopiero po tak przeprowadzonej adaptacji do zmienionej architektury bezpieczeństwa, Sojusz będzie posiadał przewagę w konfrontacji z Federacją Rosyjską.

4.4. Adaptacja NATO do zagrożeń użyciem broni masowego rażenia przez Federację Rosyjską

Broń jądrowa odgrywa kluczową rolę w ramach obrony kolektywnej Sojuszu Północnoatlantyckiego od 1954 roku i jest postrzegana jako ostateczny środek odstraszający Sojuszu przed agresją na jego państwa członkowskie. Postawa nuklearna NATO składa się z doktryny nuklearnej, która wyznacza kierunek, procesu konsultacji i podejmowania decyzji przez NATO w zakresie użycia broni nuklearnej, amerykańskiej i brytyjskiej broni nuklearnej, która może być udostępniona NATO, amerykańskich i sojuszniczych samolotów myśliwskich o podwójnym przeznaczeniu (*Dual Capable Aircraft – DCA)* oraz infrastruktury wspierającej[844].

Arsenał nuklearny NATO obejmuje amerykańską niestrategiczną broń nuklearną rozmieszczoną w Europie oraz amerykańskie strategiczne siły nuklearne, które tworzą triadę nuklearną a także brytyjską strategiczną broń jądrową w postaci okrętów podwodnych wyposażonych w głowice atomowe. Podobnie jak większość aktywów zaangażowanych w NATO, siły nuklearne USA i Wielkiej Brytanii są własnością narodową i znajdują się pod krajowym dowództwem i kontrolą. Ponadto NATO, pod pewnymi warunkami, może skorzystać z niezależnych strategicznych sił nuklearnych Francji, które „pełnią własną rolę odstraszającą" i „przyczyniają się do ogólnego odstraszania i bezpieczeństwa sojuszników"[845].

Na podstawie dostępnych danych ocenia się, że w Europie znajduje się około 100 amerykańskich bomb nuklearnych B61 rozmieszczonych w ramach koncepcji „Nuclear Sharing" na terenie Niemiec, Holandii, Belgii, Włoch i być może Turcji. Należy zauważyć, że w czasach zimnej wojny Amerykanie posiadali około 7 000 ładunków atomowych, których zadaniem było nuklearne odstraszanie Związku Radzieckiego[846]. Niestety redukcja amerykańskiego arsenału atomowego nie zakończyła się wraz z upadkiem ZSRR, gdyż już po

[844] S. Andreasen, I. Williams, B. Rose, *What Is NATO's Nuclear Posture?* [w:] S. Andreasen, I. Williams, B. Rose, H. M. Kristensen, S. Lunn, *Building a Safe, Secure, and Credible NATO Nuclear Posture*, s. 7, https://media.nti.org/documents/NTI_NATO_RPT_Web.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
[845] *Active Engagement, Modern Defence…*, op. cit..
[846] M. Michałek, *Nuclear Sharing - co to za program? Czy broń atomowa mogłaby znaleźć się w Polsce?*, https://tvn24.pl/polska/nuclear-sharing-co-to-czy-w-polsce-moglaby-byc-bron-atomowa-6150134, dostęp: 19.12.2023 r.

aneksji Krymu przez Federację Rosyjską, w 2017 roku szacunki specjalistów wskazywały, że w Europie znajduje się około 150 bomb B61.

Państwa, na terytorium których składowane są wymienione ładunki nuklearne posiadają także samoloty DCA, które są przystosowane do ich przenoszenia. Koncepcja Nuclear Sharing odgrywa wiodącą rolę w natowskiej polityce odstraszania nuklearnego, gdyż umożliwia państwom członkowskim nieposiadającym własnej broni nuklearnej uczestniczyć w planowaniu użycia broni nuklearnej przez NATO. W szczególności, siły zbrojne państw członkowskich Sojuszu mogą być zaangażowane w przemieszczenie broni jądrowej. Takie podejście pozwala na dzielenie się obwiązkami w ramach Sojuszu, co przekłada się na budowę zdolności także tych państw, które w związku z ograniczeniami finansowymi oraz technologicznymi nie byłyby w stanie pozwolić sobie na posiadanie własnej broni nuklearnej. Ponadto w kontekście przeciwdziałania zagrożeniom rosyjską bronią nuklearną, koncepcja Nuclear Sharing znacznie utrudnia proces planowania użycia broni jądrowej przez Federację Rosyjską. Rozmieszczenie bomb B61 tylko w jednym państwie członkowskim wiązałoby się z możliwością zaatakowania tego państwa przez Federację Rosyjską w pierwszej kolejności. W sytuacji kiedy broń nuklearna w ramach Nuclear Sharing jest rozmieszczona w kilku państwach członkowskich Federacja Rosyjska musi wziąć pod uwagę zagrożenie uderzeniem odwetowym z kilku kierunków jednocześnie. Rysunek 33 przedstawia prawdopodobne miejsce składowania amerykańskiej taktycznej broni nuklearnej w Europie w 2023 roku.

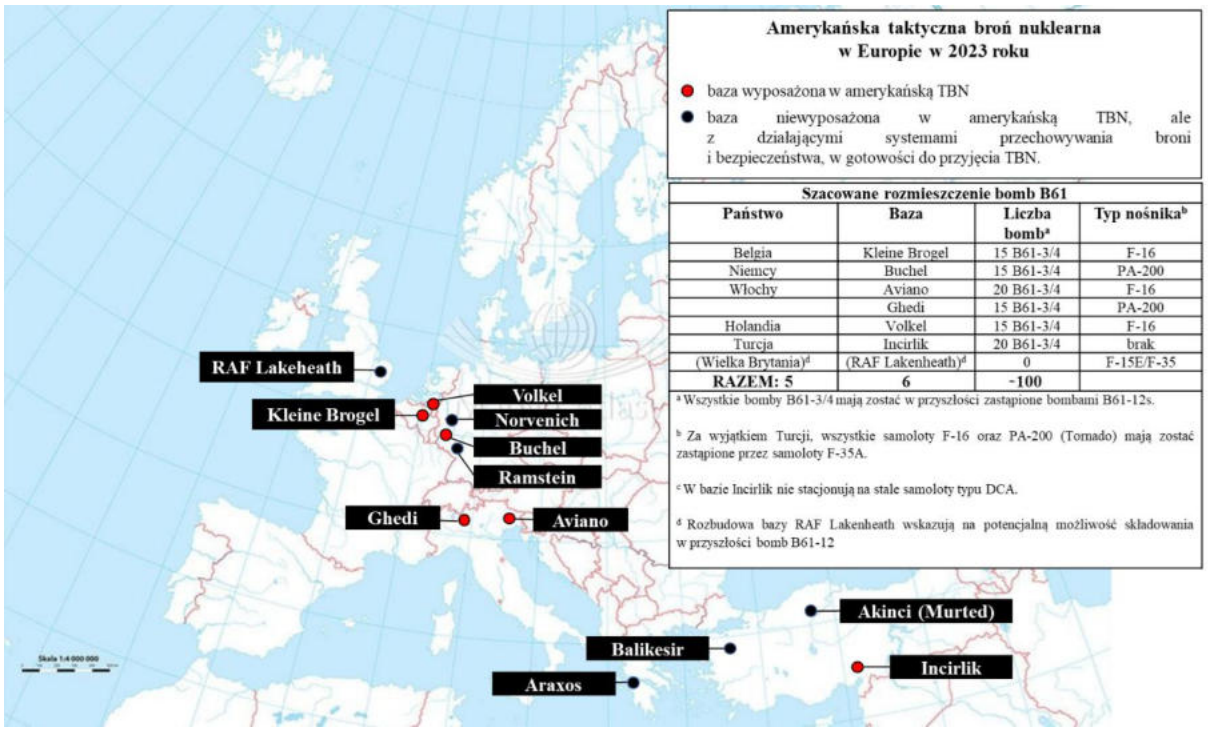

Szacowane rozmieszczenie bomb B61

Państwo	Baza	Liczba bomb[a]	Typ nośnika[b]
Belgia	Kleine Brogel	15 B61-3/4	F-16
Niemcy	Buchel	15 B61-3/4	PA-200
Włochy	Aviano	20 B61-3/4	F-16
	Ghedi	15 B61-3/4	PA-200
Holandia	Volkel	15 B61-3/4	F-16
Turcja	Incirlik	20 B61-3/4	brak
(Wielka Brytania)[d]	(RAF Lakenheath)[d]	0	F-15E/F-35
RAZEM: 5	**6**	**-100**	

[a] Wszystkie bomby B61-3/4 mają zostać w przyszłości zastąpione bombami B61-12s.

[b] Za wyjątkiem Turcji, wszystkie samoloty F-16 oraz PA-200 (Tornado) mają zostać zastąpione przez samoloty F-35A.

[c] W bazie Incirlik nie stacjonują na stałe samoloty typu DCA.

[d] Rozbudowa bazy RAF Lakenheath wskazują na potencjalną możliwość składowania w przyszłości bomb B61-12

Rys. 33. Miejsce składowania amerykańskiej taktycznej broni nuklearnej w Europie w 2023 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Korda, H. Kristensen, *Increasing Evidence that the US Air Force's Nuclear Mission May Be Returning to UK Soil*, https://fas.org/publication/increasing-evidence-that-the-us-air-forces-nuclear-mission-may-be-returning-to-uk-soil/, dostęp: 19.12.2023 r.

Koncepcja Nuclear Sharing zawiera jednak także wyraźne ograniczenia z punktu widzenia Sojuszu. Uzbrojenie przydzielone sojuszniczym statkom powietrznym w czasie pokoju pozostaje pod kontrolą personelu amerykańskich sił powietrznych. W czasie wojny może być użyte przez NATO wyłącznie po udzieleniu zgody przez prezydenta USA[847]. Zdolności nuklearne oraz towarzyszące im struktury sił wsparcia, infrastruktura i ćwiczenia podlegają ugruntowanym od dawna natowskim ramom konsultacji, planowania i podejmowania decyzji w zakresie broni nuklearnej, co oznacza, że użycie broni nuklearnej w ramach Sojuszu wymaga zgody wszystkich państw członkowskich. Należy zauważyć, że w związku z różnym podejściem do zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej, konsensus w sprawie potencjalnej odpowiedzi bronią nuklearną przez NATO wydaje się być prawie niemożliwy do osiągnięcia. Wiele państw członkowskich nie wyobraża sobie wręcz, że kontynent europejski mógłby być areną wojny jądrowej pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Federacją Rosyjską.

[847] R. S. Norris, H. M. Kristensen, *US tactical nuclear weapons in Europe, 2011*, Bulletin of the Atomic Scientists, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0096340210393931, dostęp: 19.12.2023 r.

Ocenia się, że od nielegalnej aneksji Krymu w 2014 roku państwa członkowskie Sojuszu nie podjęły znaczących działań adaptacyjnych w zakresie rozwoju broni nuklearnej. Wraz z kryzysem krymskim pojawiło się szereg opinii, które podawały w wątpliwość wiarygodność odstraszania nuklearnego NATO. Należy zaznaczyć, że do aneksji Krymu państwa członkowskie Sojuszu redukowały swoje arsenały broni nuklearnej, problematyka jej użycia nie miała swojego odzwierciedlenia w prowadzonych ćwiczeniach, a co najważniejsze – wiele państw członkowskich popierało możliwość wycofania amerykańskiej broni nuklearnej z Europy[848]. Taka postawa była spowodowana bardzo dużymi różnicami w poglądach dotyczących odstraszania, a w szczególności roli broni nuklearnej. Zachodnie państwa członkowskie nie były zainteresowane eskalacją napięć w relacjach z Federacją Rosyjską, dlatego też odsuwały w czasie reformy dotyczące możliwości użycia broni nuklearnej przez Sojusz. Takie zmiany wymagałyby konieczności uchwalenia nowej Koncepcji Strategicznej oraz reformy zapisów Przeglądu Odstraszania i Postawy Obronnej (*Deterrence and Defense Posture Review, DDPR*) z 2012 roku, który stwierdzał, że „stan sił nuklearnych Sojuszu spełnia obecnie kryteria skutecznego odstraszania i obrony"[849]. Należy podkreślić, że strategiczne siły nuklearne Sojuszu, w rzeczywistości opierają się na zdolnościach Stanów Zjednoczonych oraz niezależnych siłach nuklearnych Wielkiej Brytanii i Francji. Oznacza to, że bez zgody najwyższych władz państwowych tych państw Sojusz nie może użyć broni nuklearnej. Kolejną luką jaką posiadało NATO w obszarze broni nuklearnej było nieprzygotowanie Sojuszu jako organizacji do planowania i prowadzenia przedsięwzięć szkoleniowych z użyciem sił nuklearnych. Zdumienie budził fakt, że bardziej zainteresowana udziałem w ćwiczeniach z amerykańskimi bombowcami strategicznymi była Szwecja, która nie posiada swoich sił nuklearnych, niż Sojusz jako całość[850].

Rosyjskie działania na Ukrainie w 2014 roku oraz jej imperialistyczna polityka, którą cechowały liczne groźby skierowane do państw wschodniej flanki NATO dotyczące użycia broni nuklearnej, pokazały, że Sojusz Północnoatlantycki jest niewystarczająco przygotowany do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Pomimo apeli przedstawicieli części państw członkowskich Sojuszu o rozmieszczenie na kontynencie europejskim morskich i powietrznych pocisków manewrujących uzbrojonych w broń nuklearną, szczyt w Walii

[848] G. P. Shultz, W. Perry, H. Kissinger, S. Nunn, *A World Free of Nuclear Weapons*, „The Wall Street Journal" z 4.01.2007 r., https://www.wsj.com/articles/SB116787515251566636, dostęp: 19.12.2023 r.
[849] *Deterrence and Defence Posture Review, Issued on 20 May. 2012*, p. 8, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
[850] *NATO must adapt to address Russia's nuclear brinkmanship*, https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/nato-must-adapt-to-address-russias-nuclear-brinkmanship/, dostęp: 19.12.2023 r.

w 2014 roku nie przyniósł żadnych znaczących zmian w zakresie odstraszania nuklearnego NATO. Sojusz zdecydował się zareagować w bardzo powściągliwy sposób, nie podnosząc poziomu gotowości bojowej w zakresie odstraszania nuklearnego. Ówczesny zastępca sekretarza generalnego NATO Alexander Vershbow, 29 marca 2015 roku stwierdził, że Sojusz nie rozważa przemieszczenia taktycznej broni jądrowej na terytorium nowych państw członkowskich, mając na myśli państwa wschodniej flanki Sojuszu[851]. W zakresie ćwiczeń nuklearnych, ich zakres oraz zaangażowanie państw członkowskich pozostało na niezmienionym poziomie, co pokazuje, że NATO obawiało się eskalacji napięcia w relacjach z Federacją Rosyjską. W opinii Jacka Durkalca taka postawa, pomimo zrozumiałej decyzji dotyczącej obniżenia poziomu konfrontacji, odsłoniła słabości komunikacyjne Sojuszu i związane z nimi wyzwania dla nuklearnego odstraszania[852]. Jedynym działaniem jakie podjął Sojusz było zwołanie 5 lutego 2015 roku posiedzenia Grupy Planowania Nuklearnego (*Nuclear Planning Group – NPG*), która działa jako najwyższy organ Sojuszu w sprawach nuklearnych.

Wydawało się, że kamieniem milowym w kontekście adaptacji nuklearnej Sojuszu będzie szczyt NATO w Warszawie z 2016 roku. W wydanym komunikacie końcowym wszystkie państwa Sojuszu zdecydowanie potępiły nieodpowiedzialną i agresywną retorykę nuklearną Federacji Rosyjskiej, co pokazało ich jedność i wspólną ocenę rosyjskiej polityki nuklearnej[853]. Po raz pierwszy zdefiniowano też rolę potencjału nuklearnego NATO, którego „podstawowym celem jest zachowanie pokoju, zapobieganie przymusowi i odstraszanie agresji”[854]. W dokumencie podkreślono, że użycie broni nuklearnej przez Sojusz może się zdarzyć jedynie w wyjątkowych „krańcowo odległych okolicznościach”, jednakże w sytuacji zagrożenia „fundamentalnego bezpieczeństwa jednego z państw członkowskich, Sojusz posiada potencjał i determinację do wyrządzenia każdemu przeciwnikowi strat nie do zaakceptowania”[855]. Ocenia się, że słowa te były skierowane do kierownictwa polityczno-wojskowego Federacji Rosyjskiej, aby ostrzec je, że jakikolwiek atak bronią jądrową w celu wsparcia sił konwencjonalnych, spotka się ze zdecydowaną reakcją ze strony Sojuszu.

---

[851] K. Reif, *NATO Monitoring Russian Saber Rattling*, Arms Control Today, May 2015, https://www.armscontrol.org/act/2015-05/news-briefs/nato-monitoring-russian-saber-rattling, dostęp: 19.12.2023 r.

[852] J. Durkalec, *Nuclear-Backed "Little Green Men:" Nuclear Messaging in the Ukraine Crisis*, Report The Polish Institute of International Affairs, Warsaw 2015, https://pism.pl/publikacje/Raport_PISM__Nuclear_Backed__Little_Green_Men___Nuclear_Messaging_in_the_Ukraine_Crisis?_gl=1*aco0u*_ga*MTE5MzQzNzgwMS4xNjk0OTQ4MjI3*_ga_XD9JGX4KBK*MTcwNTUyMjkwNC40MC4wLjE3MDU1MjI5MDQuMC4wLjA, dostęp: 19.12.2023 r.

[853] *Warsaw Summit Communiqué…*, op. cit., p. 10.

[854] *Ibidem*, p. 54.

[855] J. Durkalec, *Adaptacja NATO do nuklearnych wyzwań ze strony Rosji*, Biuletyn PISM Nr 61 (1411), 16 września 2016, https://pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/22343.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

Na szczycie NATO w Warszawie zaakcentowano także rangę amerykańskich strategicznych sił nuklearnych, które mają nadal stanowić najwyższą gwarancją bezpieczeństwa państw członkowskich NATO. Nie zmieniła się także rola niezależnych strategicznych sił nuklearnych Wielkiej Brytanii i Francji, które mają pełnić rolę odstraszającą i przyczyniać się do ogólnego bezpieczeństwa Sojuszu. Pomimo, że w kontekście rosyjskich zagrożeń bronią nuklearną Sojusz opierał się tylko na zdolnościach trzech wymienionych państw i decyzja o użyciu sojuszniczych sił nuklearnych wymagała zgody ich władz, taka sytuacja mogła odstraszać Federację Rosyjską, gdyż reakcja państw członkowskich Sojuszu posiadających broń nuklearną była dla niej trudna do przewidzenia[856].

Pomimo, że niektóre państwa członkowskie (zwłaszcza te leżące na wschodniej flance NATO) liczyły na zmianę postawy nuklearnej Sojuszu, szczyt NATO w Warszawie nie spełnił ich oczekiwań. Zapisy o wiodącej roli broni nuklearnej w sojuszniczej koncepcji odstraszania i obrony nie zostały wsparte realnymi działaniami na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa państw członkowskich Sojuszu. Wydaje się, że ogromnym błędem Sojuszu, było zobowiązanie do dalszych redukcji potencjału broni nuklearnej w Europie[857]. W oczach rosyjskich decydentów oznaczało to jednostronną deklarację NATO do zmniejszenia swoich zdolności nuklearnych, podczas gdy środowisko bezpieczeństwa euroatlantyckiego wydawało się oczekiwać wręcz zwiększenia tych zdolności. Należy podkreślić, że Federacja Rosyjska w dalszym ciągu modernizowała swoje siły jądrowe, co raz częściej włączając je w proces ćwiczeń i przedsięwzięć szkoleniowych, które stanowiły coraz większe wyzwanie dla Sojuszu Północnoatlantyckiego[858].

W 2019 roku na szczycie NATO w Londynie, Sojusz ponownie potwierdził, że pozostaje sojuszem nuklearnym[859]. Ocenia się, że deklaracja ta była pozbawiona realnych działań, co jeszcze bardziej utwierdziło Federację Rosyjską, iż Sojusz nie podejmie żadnych skutecznych działań mających na celu zniwelowanie zagrożenia jakie kreowała Federacja Rosyjska dla architektury bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Pomimo wezwania do przestrzegania traktatu o siłach nuklearnych średniego zasięgu (*Intermediate-Range Nuclear Forces, INF*), Federacja Rosyjska nadal rozwijała i rozmieszczała systemy rakietowe SSC-8/9M729, które naruszały postanowienia traktatu. W odpowiedzi na rosyjskie działania 2 sierpnia 2019 roku Stany

[856] *Warsaw Summit Communiqué…*, op. cit., p. 53.
[857] J. Durkalec, *Adaptacja NATO do nuklearnych wyzwań ze strony Rosji*…, op. cit.
[858] L. Michel, *NATO as a "Nuclear Alliance". Background and contemporary issues*, Helsinki 2017, s. 17, https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/04/wp93_nato_as_a_nuclear_alliance.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
[859] *London Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 3-4 December 2019*, p. 4, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm, dostęp: 19.12.2023 r.

Zjednoczone podjęły decyzję o wycofaniu się z przestrzegania zapisów traktatu INF, co *de facto* doprowadziło do jego wygaśnięcia. Reakcja Sojuszu była jednak bardzo stonowana i nadal nastawiona na dialog i współpracę, co Federacja Rosyjska odebrała jako oznakę słabości Sojuszu[860].

Pełnoskalowa inwazja wojsk rosyjskich na Ukrainę oraz przebieg walk dobitnie unaoczniły, że administracja prezydenta W. Putina nie liczy się z normami międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych. Wzmocniło to obawy związane z prawdopodobnym użyciem taktycznej broni nuklearnej w pobliżu wschodnich granic Sojuszu oraz możliwością zastosowania broni chemicznej i biologicznej. W odpowiedzi państwa członkowskie na szczycie w Madrycie w 2022 roku zatwierdziły nową politykę dotyczącą obrony przed bronią chemiczną, biologiczną, radiologiczną i nuklearną. W założeniach ma ona ustanawiać ramy, w oparciu o które państwa członkowskie NATO będą wzmacniać narodowe i sojusznicze zdolności w celu przeciwdziałania rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, aby Sojusz był zdolny do odstraszania i obrony przed zagrożeniami BMR[861]. Państwa członkowskie zobowiązały się do zwiększenia odporności (*resilience*) swoich społeczeństw oraz infrastruktury, aby przeciwdziałać potencjalnym rosyjskim atakom i działaniom z użyciem broni masowego rażenia.

Praktycznym wymiarem powyższych działań było aktywowanie w marcu 2022 roku Połączonego Zespołu Zadaniowego NATO ds. Obrony przed Bronią Masowego Rażenia – OPBMR. Zespół składa się z Batalionu Obrony OPBMR i Połączonego Zespołu Oceny OPBMR[862]. Istotną rolę w odniesieniu do problematyki sojuszniczych zdolności w zakresie obrony przed bronią masowego rażenia pełnią od lat polscy żołnierze, którzy biorą czynny udział w ćwiczeniach i zabezpieczeniu wielu istotnych sojuszniczych przedsięwzięć. W 2015 roku 340 polskich żołnierzy z 18 jednostek i instytucji wojskowych brało udział w największym ówcześnie sojuszniczym ćwiczeniu pod kryptonimem „Trident Juncture 2015", które było jednocześnie sprawdzianem gotowości Sił Odpowiedzi NATO przed podjęciem działań

[860] *NATO and the INF Treaty*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166100.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
[861] *NATO's Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Policy*, p. 2, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_197768.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
[862] Batalion Obrony CBRN (*CBRN Defence Battalion*) jest pododdziałem NATO specjalnie wyszkolonym i wyposażonym do obrony przed incydentami i/lub atakami na ludność, terytorium lub siły NATO z użyciem BMR. Batalion przeznaczony jest do użycia w sytuacjach kryzysowych, w których wspiera władze cywilne, takich jak klęski żywiołowe i awarie przemysłowe oraz w czasie kryzysu i wojny w pełnym spektrum działań w zakresie obrony przed bronią masowego rażenia (OPBMR). Połączony Zespół Oceny CBRN (*CBRN Joint Assessment Team*) składa się ze specjalistów przeszkolonych do analizowania wszelkich zagrożeń BMR w kontekście operacyjnym oraz udzielania wsparcia dowódcom NATO. *Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Task Force*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49156.htm, dostęp: 19.12.2023 r.

operacyjnych w roku 2016[863]. Polacy kierowali sojuszniczym pododdziałem OPBMR już w 2009 roku, natomiast w 2004 roku byli częścią batalionu OPBMR, który realizował działania zapobiegawcze w obszarze OPBMR w czasie Igrzysk Olimpijskich w Atenach. Ze względu na duże doświadczenie polskich specjalistów, obronę przed bronią masowego rażenia traktuje się w Sojuszu jako obszar, w którym Polska może poszczycić się wiodącą rolą i najbardziej rozwiniętymi zdolnościami[864].

Po rosyjskim ataku na Ukrainę, w związku z uzasadnionym prawdopodobieństwem użycia przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia, NATO zapowiedziało dostarczenie siłom ukraińskim sprzętu OPBMR oraz zapewniło, że jest gotowe przygotować i przeprowadzić szkolenia z wykrywania, ochrony oraz likwidacji skażeń. Pomimo potwierdzonych przypadków użycia przez Federację Rosyjską bomb fosforowych, Sojusz nie zdecydował się na rozmieszczenie sojuszniczego batalionu OPBMR na wschodniej flance NATO, zapowiadając jedynie podniesienie jego gotowości[865]. Dalsze eskalowanie napięcia, którego praktycznym wymiarem były artykułowane w mass mediach rosyjskie groźby użycia broni nuklearnej oraz fakt rozmieszczenia rosyjskiej taktycznej broni nuklearnej na Białorusi, również nie spotkały się ze zdecydowaną odpowiedzią ze strony NATO. Sojusz nie zdecydował się na przemieszczenie sojuszniczej broni nuklearnej na terenie państw Europy Środkowo-Wschodniej, bojąc się oskarżeń o naruszenie postanowień Aktu Stanowiącego NATO-Rosja z 1997 roku.

Należy zaznaczyć, że państwa wschodniej flanki NATO, w tym przede wszystkim Polska, liczyły na dołączenie do programu Nuclear Sharing, czego dowodem może być fakt, iż polskie władze mocno lobbowały w tym względzie na arenie międzynarodowej, jednakże pozostałe państwa Sojuszu nie wyraziły na to zgody[866]. Wielu ekspertów ocenia tę decyzję jako błąd, który pozwala Federacji Rosyjskiej w dalszym ciągu rozbijać spójność Sojuszu oraz zagrażać poszczególnym państwom członkowskim, szczególnie ze wschodniej i północnej flanki NATO. Były Szef Sztabu Generalnego WP gen. Rajmund Andrzejczak podkreślił, że zagrożenia BMR kreowane przez Federację Rosyjską wymagają od NATO bardziej agresywnej

[863] *Największe od dekady ćwiczenia NATO. Polacy na czele chemików*, https://biznesalert.pl/najwieksze-od-dekady-cwiczenia-nato-polacy-na-czele-chemikow/, dostęp: 19.12.2023 r.
[864] *Polscy chemicy na czele Sił Odpowiedzi NATO*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/polscy-chemicy-na-czele-sil-odpowiedzi-nato, dostęp: 19.12.2023 r.
[865] A. Mahshie, *NATO Activates Nuclear Defense Element as Ukraine Prepares for Chemical Attack*, https://www.airandspaceforces.com/nato-activates-nuclear-defense-element-as-ukraine-prepares-for-chemical-attack/, dostęp: 19.12.2023 r.
[866] *Broń atomowa w Europie Środkowej? Jednoznaczna odpowiedź Pentagonu*, https://defence24.pl/geopolityka/bron-atomowa-w-europie-srodkowej-jednoznaczna-odpowiedz-pentagonu, dostęp: 19.12.2023 r.

reakcji, w tym zwiększenia liczby samolotów wyposażonych w broń nuklearną[867]. Ocenia się, że w kontekście rosyjskiego zagrożenia użyciem BMR odpowiedź Sojuszu powinna być bardziej zdecydowana i zmaterializować się w postaci szybkich i niezapowiedzianych dużych ćwiczeń udowadniających stanowczość i wolę działania Sojuszu.

W kontekście adaptacji NATO do zagrożeń nuklearnych kreowanych przez Federację Rosyjską, niezwykle istotna jest modernizacja sił nuklearnych państw członkowskich Paktu Północnoatlantyckiego. W celu prowadzenia misji nuklearnych Belgia i Holandia używają obecnie samolotów F-16, chociaż oba kraje zdecydowały się na zakup samolotów F-35A, które mają ostatecznie zastąpić wszystkie dotychczas posiadane F-16. Włoskie siły powietrzne również zdecydowały się na zakup samolotów F-35A, które z kolei w ramach misji nuklearnych mają zastąpić samoloty PA-200 Tornado. Największe zamieszanie towarzyszyło decyzjom niemieckiego rządu, który w 2019 roku odrzucił zakup F-35A i w ramach Nuclear Sharing planował pozyskać samoloty Eurofighter Typhoon oraz F-18 Super Hornet, które podobno mają łatwiejsze procesy certyfikacji jądrowej[868]. Po kilku latach Niemcy zmieniły decyzję i w 2023 roku podjęły decyzję o zastąpieniu wysłużonych samolotów PA-200 Tornado nowoczesnymi F-35A[869]. Ocenia się, że wprowadzenie samolotów F-35A wraz z udoskonalonymi bombami B61 zdecydowanie zwiększy potencjał odstraszania nuklearnego Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Oprócz wymiany floty samolotów przeznaczonych do przenoszenia ładunków nuklearnych, modernizacji podlegają bomby jądrowe B61. Ich pierwsza wersja weszła do służby w 1968 roku i przez wiele lat przechodziła liczne modyfikacje. Obecnie w ramach programu Nuclear Sharing Stany Zjednoczone posiadają w Europie bomby w wariantach B61-3 i B61-4 wyprodukowane pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku. Pomimo posiadania licznych udogodnień takich jak: regulacja siły eksplozji (w zakresie 0,3 – 45 lub 170 kT) oraz możliwości poprawiających stabilność w początkowej fazie lotu, ocenia się, że bomby te nie spełniają wymagań współczesnego pola walki. Z uwagi na fakt wolnego opadania, krytykuje się ich dokładność trafienia w cel[870]. W odpowiedzi na wymienione wymagania,

---

867 *NATO should respond more aggressively to Russia, says Polish general*, https://www.theguardian.com/world/2023/sep/06/nato-should-respond-more-aggressively-russia-polish-general-rajmund-andrzejczak, dostęp: 19.12.2023 r.

868 *Bundeswehr setzt künftig auch auf Boeing*, https://www.n-tv.de/politik/Bundeswehr-setzt-kuenftig-auch-auf-Boeing-article21669787.html, dostęp: 19.12.2023 r.

869 J. Sabak, *Niemcy: Wielki zakup F-35 z uzbrojeniem za 8,4 mld dolarów*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/niemcy-wielki-zakup-f-35-z-uzbrojeniem-za-84-mld-dolarow, dostęp: 19.12.2023 r.

870 Ł. Michalik, *Nowa bomba atomowa B61-12 dla Europy. USA przyśpieszają modernizację*, https://tech.wp.pl/nowe-bomby-atomowa-b61-12-dla-europy-przyspieszona-modernizacja-arsenalu,6827833789319680a, dostęp: 19.12.2023 r.

w 2014 roku rozpoczęto prace modernizacyjne nad kolejnym wariantem amerykańskich bomb nuklearnych. W celu poprawy skuteczności uderzenia bomby B61-12 mają być wyposażone w system naprowadzania porównywalny z zestawami JDAM (*Joint Direct Attack Munition*), dzięki czemu będą one bronią precyzyjnego rażenia, działającą w każdych warunkach pogodowych. Ocenia się, że po wprowadzeniu modyfikacji zasięg B61-12 wyniesie około 70 km, a celność zwiększy się ze 150 do 30 metrów. Szacuje się, że pozwoli to na redukcję mocy ładunku koniecznego do zniszczenia bunkra ze 150 kT do 30 kT[871]. Do celów taktycznych B61-12 będą posiadać moc 0,3, 5 lub 10 kT, natomiast lotnictwo strategiczne ma dysponować ładunkami jądrowymi do 50 kT. Wymienione modyfikacje mają pozwolić na uzyskanie mniejszego skażenia promieniotwórczego oraz redukcji efektów ubocznych. Ponadto nowy wariant bomb B61 ma charakteryzować ograniczona możliwość zastosowania spoza zasięgów współczesnych systemów obrony przeciwlotniczej[872]. Pomimo opóźnień w harmonogramie prób i dostaw, pierwszy egzemplarz bomby B61-12 został wyprodukowany w 2021 roku, zaś produkcja seryjna rozpoczęła się w maju 2022 i ma potrwać do roku 2026. W komunikacie Narodowej Agencji Bezpieczeństwa Atomowego Energii USA podano, że produkcja ma objąć od 400 do 500 egzemplarzy bomb nowej wersji[873]. Należy zaznaczyć, że nie oznacza to końca prac rozwojowych, gdyż amerykańskie plany zakładają nie wcześniej niż w 2037 roku modernizację bomb do wariantu B61-13, a ich produkcja seryjna ma rozpocząć się około 2050 roku[874].

Oprócz modernizacji bomb B61, Stany Zjednoczone prowadzą prace rozwojowe nad nowoczesnym morskim pociskiem manewrującym uzbrojonym w głowicę nuklearną (SLCM-N). Głównym założeniem modernizacyjnym była konieczność wzmocnienia odstraszania nuklearnego Federacji Rosyjskiej i Chin, dlatego też okręty wyposażone w SLCM-N miały operować głównie na wodach europejskich i azjatyckich. W 2019 roku Amerykanie wdrożyli wersję głowicy o mocy wybuchowej mniejszej niż 10 kT na swojej podwodnej rakiecie balistycznej dalekiego zasięgu, której próby zakończyły się sukcesem. W latach 2019-2020 Marynarka Wojenna USA przeprowadziła szereg dodatkowych badań i prób i spodziewała się rozpocząć dalszą modernizację pocisku w 2022 roku, aby pod koniec

[871] M. Hypś, *NATO ćwiczy ataki jądrowe i modernizuje arsenał nuklearny*, https://www.konflikty.pl/technika-wojskowa/w-powietrzu/nato-ataki-jadrowe-arsenal-nuklearny/, dostęp: 19.12.2023 r.
[872] *Modernizacja bomb jądrowych B61. Wzmocnienie NATO Nuclear Sharing*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/modernizacja-bomb-jadrowych-b61-wzmocnienie-nato-nuclear-sharing, dostęp: 19.12.2023 r.
[873] B. Stech, *Stany Zjednoczone znów produkują bomby atomowe. Zabójca bunkrów dla niewidzialnych bombowców*, https://bizblog.spidersweb.pl/bomba-atomowa-produkcja-usa, dostęp: 19.12.2023 r.
[874] K. Bakuła, Pierwsza odświeżona bomba atomowa B-61 gotowa do użycia, https://defence24.pl/sily-zbrojne/pierwsza-odswiezona-bomba-atomowa-b-61-gotowa-do-uzycia, dostęp: 19.12.2023 r.

lat dwudziestych XXI wieku osiągnąć zdolność operacyjną[875]. Ze względu na ogromne koszty modernizacji, w 2022 roku nie przyznano funduszy na dalsze prace rozwojowe dotyczące systemu SLCM-N[876]. Należy zauważyć, że w Kongresie i wśród wysokiej rangi oficerów amerykańskich znajduje się wielu zwolenników dalszej modernizacji pocisku SLCM-N, co pozwala mieć nadzieję, że decyzja o wstrzymaniu prac modernizacyjnych będzie anulowana[877].

W kontekście odpowiedzi na rosyjski atak bronią masowego ocenia się, że pociski nuklearne wystrzeliwane z okrętów podwodnych (SLCM-N) posiadają znaczną przewagę nad sojuszniczymi samolotami uzbrojonymi w bomby B61. Po pierwsze, okręty podwodne znacznie łatwiej mogą niepostrzeżenie pokonać rosyjską strefę antydostępową A2AD, co w przypadku samolotów F-35A wiąże się z bardzo prawdopodobnymi znacznymi stratami w czasie przełamywania rosyjskiej obrony przeciwlotniczej. Po drugie, okręty podwodne w dużej mierze operują samodzielnie na wszelkich dostępnych akwenach i są niezwykle trudne do wykrycia. Z kolei samoloty wyposażone w bomby B61 w obecnej chwili mogą wykonywać swoje zadania jedynie z odpowiednio przygotowanych baz, których lokalizacje są doskonale znane Federacji Rosyjskiej. Umożliwia to Federacji Rosyjskiej odpowiednie przygotowanie i możliwość zniszczenia samolotów przed zrzuceniem bomby nuklearnej. Po trzecie, możliwość odpalenia pocisków SLCM-N z różnych lokalizacji przez okręty podwodne pozwala na rażenie większej liczby celów niż przez samoloty wyposażone w bomby B61. Po czwarte, dotychczasowe plany administracji amerykańskiej zakładały, że pociski SLCM-N miały być rozmieszczone jedynie na okrętach amerykańskich. Z jednej strony jest to zaleta, gdyż o ich użyciu decydowałby jedynie prezydent Stanów Zjednoczonych. Z drugiej strony taka decyzja ogranicza dostęp do tego rodzaju broni pozostałym państwom członkowskim Sojuszu, w tym państwom wschodniej flanki NATO, które czują się bardziej narażone na rosyjskie zagrożenia BMR. Oznacza to ogromną zależność Sojuszu od zdolności amerykańskiego potencjału wojskowego i może pogłębiać niechęć europejskich sojuszników do rozwijania własnych zdolności. Według niektórych specjalistów zajmujących się problematyką sojuszniczej adaptacji dużym ograniczeniem pocisków SLCM-N wystrzeliwanych z morza jest także fakt, że posiadają one mniejsze możliwości demonstrowania siły w czasie kryzysu, podczas gdy

[875] *Nuclear-Armed Sea-Launched Cruise Missile (SLCM-N)*, Congressional Research Service, Updated December 16, 2022, s. 1, https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12084, dostęp: 19.12.2023 r.
[876] V. Insinna, *Biden administration kill Trump-era nuclear cruise missile program*, https://breakingdefense.com/2022/03/biden-administration-kills-trump-era-nuclear-cruise-missile-program/, dostęp: 19.12.2023 r.
[877] J. R. Harvey, R. Soofer, *Strengthening Deterrence with SLCM-N*, Atlantic Council, Scowcroft Center for Strategy and Security, Washington November 2022, s. 2, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2022/11/Strengthening-Deterrence-with-SLCM-N.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

przemieszczanie sił powietrznych lub lądowych wyposażonych w broń nuklearną może stanowić wystarczający efekt odstraszający w stosunku do Federacji Rosyjskiej[878].

W ramach adaptacji Sojuszu w zakresie zagrożeń nuklearnych kreowanych przez Federację Rosyjską niezwykle istotna jest modernizacja infrastruktury zdolnej do przechowywania broni nuklearnej w Europie. Obecnie amerykańskie bomby nuklearne B61 są rozmieszczone w bazach Kleine Brogel w Belgii, Büchel w Niemczech, Aviano i Ghedi we Włoszech, Volkel w Holandii oraz prawdopodobnie Incirlik w Turcji. Dodatkowo państwa członkowskie Sojuszu utrzymują w gotowości do ewentualnego przyjęcia broni jądrowej elementy infrastruktury krytycznej w bazach Norvenich i Ramstein w Niemczech, Lakenheath w Wielkiej Brytanii, Araksos w Grecji oraz Balıkesir i Akıncı/Mürted w Turcji. W celu przygotowania do przyjęcia nowoczesnych samolotów typu F-35A wszystkie bazy w ostatnich latach przeszły gruntowną modernizację. Unowocześniono elementy systemów dowodzenia i kontroli, zmodernizowano systemy teleinformatyczne, bezpieczeństwa oraz komponenty służące do obsługi logistycznej bomb B61. Dodatkowo wymieniono płyty postojowe, drogi startowe oraz hangary służące do obsługi samolotów. W bazie Ghedi unowocześniono schrono-hanagary, które mają pomieścić F-35A oraz zwiększono powierzchnię postojową przeznaczoną dla tych samolotów. Bazy Kleine Brogel, Büchel i Volkel przeszły modernizację i wymianę systemów łączności oraz elementów ochrony infrastruktury krytycznej. Wymiana floty samolotów oraz prace modernizacyjne nad bombami B61 wymusiły prace modernizacyjne także w bazach Aviano i Incirlik[879]. Stany Zjednoczone podjęły także działania adaptacyjne w celu przywrócenia swojej misji nuklearnej na terytorium Wielkiej Brytanii. Po wycofaniu broni jądrowej z bazy RAF Lakenheath w 2008 roku, baza była użytkowana przez brytyjskie i sojusznicze samoloty, które nie posiadały możliwości przenoszenia ładunków nuklearnych. Jednak w 2021 roku siły powietrzne USA przemieściły do bazy samoloty F-35A, a w 2022 roku piloci przeszli pierwsze szkolenia zapoznawcze z użycia bomby jądrowej B61-12[880].

Bardzo ważnym aspektem adaptacji Sojuszu w zakresie zagrożeń rosyjską bronią masowego rażenia stanowią ćwiczenia nuklearne. W celu wzmocnienia wiarygodności oraz skuteczności odstraszania nuklearnego NATO od ponad dekady przeprowadza coroczne ćwiczenia nuklearne pk. „Steadfast Noon". Ćwiczenia te stanowią punkt kulminacyjny

[878] A. Kacprzyk, *Nuklearna adaptacja NATO. Przesłanki za zwiększeniem sił nuklearnych w Europie*, Raport PISM, Warszawa, Listopad 2023, s. 17.
[879] H. Kristensen, *NATO Steadfast Noon Exercise And Nuclear Modernization in Europe*, https://fas.org/publication/steadfast-noon-exercise-and-nuclear-modernization/, dostęp: 19.12.2023 r.
[880] T. Diver, *US to station nuclear weapons in UK to counter threat from Russia*, https://www.telegraph.co.uk/world-news/2024/01/26/us-nuclear-bombs-lackenheath-raf-russia-threat-hiroshima/, dostęp: 19.12.2023 r.

wszystkich sojuszniczych przedsięwzięć szkoleniowych w zakresie nuklearnej odpowiedzi na zagrożenia dla euroatlantyckiej architektury bezpieczeństwa i są iteracją długiej linii ćwiczeń nuklearnych Sojuszu.

Od czasu nielegalnej aneksji Krymu w 2014 roku, Sojusz zintensyfikował częstotliwość i rozmach organizowanych ćwiczeń „Steadfast Noon". W 2017 roku piloci samolotów DCA, wyposażonych w treningowe bomby B61 z dwóch baz: Kleine Brogel w Belgii i Buchel w Niemczech, doskonalili wykonywanie uderzeń nuklearnych na wybrane cele. Należy zaznaczyć, że w ćwiczeniu oprócz sił powietrznych Belgii, Niemiec, Włoch i Holandii, brały udział samoloty polskie i czeskie w ramach sojuszniczego programu *SNOWCAT* (*Support of Nuclear Operations With Conventional Air Tactics*). Uczestnictwo w programie umożliwia zasobom wojskowym z krajów, które nie posiadają broni nuklearnej wspieranie misji uderzenia jądrowego bez formalnego bycia częścią programu Nuclear Sharing[881]. W październiku 2022 roku w ćwiczeniu „Steadfast Noon" było zaangażowanych około 60 samolotów różnych typów z 14 państw, w tym Polski. Główne zadania wykonywały myśliwce czwartej generacji (F-16 i F-15E) i piątej generacji (F-35A i F-22) oraz amerykańskie bombowce dalekiego zasięgu B-52, a wsparcie działań zapewniały samoloty rozpoznawcze i tankowania w powietrzu. Zadaniem samolotów F-16 polskich sił powietrznych była prawdopodobnie osłona i wsparcie działań głównych ćwiczących maszyn, które symulowały wykonanie ataków bronią jądrową[882].

Na szczycie w Wilnie w 2023 roku przedstawiciele państw członkowskich Sojuszu podkreślili konieczność dalszej intensyfikacji przedsięwzięć szkoleniowych, które symulują konwencjonalny i (w przypadku zainteresowanych członków Sojuszu) nuklearny wymiar kryzysu lub konfliktu. Ma to zapewnić większą spójność między konwencjonalnymi i nuklearnymi komponentami natowskiej postawy odstraszania i obrony we wszystkich domenach i w całym spektrum konfliktu. W październiku 2023 roku w manewrach Steadfast Noon, które zostały zorganizowane we Włoszech, Chorwacją i nad wodami Morza Śródziemnego wzięło udział kilkadziesiąt różnego rodzaju samolotów z 13 państw, których zadaniem było wykonywanie lotów szkoleniowych i symulowanie uderzeń bronią jądrową. Pomimo, że ćwiczenie odbywało się w odległości ponad 1 000 km od rosyjskich granic, NATO

[881] H. Kristensen, *NATO Nuclear Exercise Underway With Czech and Polish Participation*, https://fas.org/publication/steadfast-noon-exercise/, dostęp: 19.12.2023 r.
[882] P. Miedziński, *NATO ćwiczy odstraszanie nuklearne*, https://defence24.pl/geopolityka/nato-cwiczy-odstraszanie-nuklearne, dostęp: 19.12.2023 r.

w ramach komunikacji strategicznej wysłało czytelny sygnał, że jest przygotowane do obrony wszystkich państw członkowskich w pełnym spektrum swoich możliwości[883].

Ocenia się, że ćwiczenia nuklearne „Steadfast Noon" stanowią znaczący wkład w działania adaptacyjne Sojuszu w kontekście zagrożeń bronią masowego rażenia jakie kreuje Federacja Rosyjska. Dzięki udziałowi coraz większej liczby państw wzmacniana jest interoperacyjność pomiędzy siłami powietrznymi państw członkowskich NATO oraz w warunkach zbliżonych do rzeczywistych trenowane są zdolności do odstraszania i obrony nuklearnej wszystkich państw Sojuszu. Stanowi to pewne *novum* po latach odprężenia w stosunkach NATO – Rosja, które były wykorzystane przez rosyjskich decydentów do modernizacji własnych sił zbrojnych i eskalowania napięcia. Ocenia się, że ćwiczenia z użyciem jedynie sił powietrznych są zdecydowanie niewystarczające. Sojusz powinien również dążyć do rozbudowy lądowych i morskich systemów taktycznej broni jądrowej oraz opracowania harmonogramu ćwiczeń z ich użyciem. Pozwoliłoby to na wywalczenie przewagi ilościowej i jakościowej w stosunku do Federacji Rosyjskiej, co mogłoby nakręcić spiralę wyścigu zbrojeń, której Federacja Rosyjska nie dałaby rady wygrać. Podobną strategię zastosował w latach osiemdziesiątych XX wieku prezydent USA Ronald Reagan w odniesieniu do Związku Radzieckiego, walnie przyczyniając się do jego upadku. Kwestią, którą podnosi część państw członkowskich Sojuszu, zwłaszcza tych leżących na wschodniej flance, jest plan rozmieszczenia broni jądrowej na terenie państw przyjętych w poczet członków NATO po 1997 roku. Ocenia się, że taka decyzja również zwiększyłaby bezpieczeństwo państw członkowskich, głównie tych leżących w Europie Środkowo-Wschodniej i byłaby bardzo skutecznym elementem odstraszającym w kontekście zagrożeń Federacji Rosyjskiej dla euroatlantyckiego środowiska bezpieczeństwa.

Oprócz broni nuklearnej, Sojuszu musi dążyć do zwiększenia swoich zdolności do obrony przed użyciem przez Federację Rosyjską broni chemicznej i biologicznej. Państwa NATO podjęły decyzję o powołaniu batalionu OPBMR, który ma zapewniać możliwość wykrywania i likwidacji skażeń chemicznych. Należy jednak zaznaczyć, że pododdział w sile batalionu jest wysoce niewystarczający dla jednego średniej wielkości państwa członkowskiego, nie mówiąc o całym Sojuszu. Tylko w Polsce znajdują się dwa pułki chemiczne, choć w dotychczasowych planach polskiego Ministerstwa Obrony Narodowej pułk miał być rozwinięty przy każdej dywizji, co w praktyce oznaczałoby posiadanie 5-6 pułków w perspektywie 10-15 lat. Od 2014 roku Sojusz przeprowadził kilkanaście dużych ćwiczeń, w których brały udział pododdziały

[883] *Steadfast Noon – nuklearne ćwiczenia NATO*, https://foundation.alioth.group/pl/steadfast-noon-nuklearne-cwiczenia-nato/, dostęp: 19.12.2023 r.

z kilkunastu państw. W 2022 roku w Kanadzie żołnierze z 14 państw wzięli udział w wielonarodowym ćwiczeniu NATO „Precise Response" z użyciem środków chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych. Ćwiczenie miało na celu wzmocnienie interoperacyjności oraz wymianę doświadczeń w zakresie wykrywania, alarmowania oraz likwidacji skażeń a także umożliwiło zgranie pododdziałów według standardów Sił Odpowiedzi NATO[884].

W ramach odpowiedzi na zagrożenia bronią masowego rażenia dużą rolę odgrywa natowskie Centrum Doskonalenia Obrony Chemicznej, Biologicznej, Radiologicznej i Nuklearnej w Vyskowie w Czechach. W Centrum zatrudnionych jest około 70 ekspertów (żołnierzy i pracowników cywilnych) z 14 krajów, którzy pracują nad innowacyjnymi metodami zapobiegania rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia oraz ochrony przed incydentami związanymi z jej użyciem. Centrum zapewnia doradztwo we wszystkich obszarach związanych z OPBMR, m. in. opracowuje doktryny, standardy i organizuje kursy i szkolenia w zakresie obrony przed bronią masowego rażenia w celu wspierania poprawy interoperacyjności i zdolności wśród państw członkowskich Sojuszu[885].

Centrum organizuje co dwa lata ćwiczenia NATO w zakresie obrony chemicznej, biologicznej, radiologicznej i jądrowej pk. „Toxic Trip (TOTP)", które mają na celu poprawę interoperacyjności jednostek obrony OPBMR w państwach członkowskich NATO i krajach partnerskich. W dniach 18-29 września 2023 roku w bazie lotniczej Koksijde w Belgii 535 uczestników z 18 krajów, w tym 15 państw NATO, ćwiczyło reakcję na incydenty OPBMR w ramach symulowanej sojuszniczej operacji obronnej. W ramach dziewięciu scenariuszy sprawdzano zdolności obrony przed BMR, w tym dowodzenia i kontroli (C2), rozpoznania OPBMR, pobierania próbek i identyfikacji czynników biologicznych, chemicznych i radiologicznych, czy dekontaminacji osób/pojazdów/samolotów. Głównym celem ćwiczenia było zgranie ćwiczących pododdziałów z różnych państw, tak aby prezentowały zbliżony poziom wiedzy i umiejętności z zakresu OPBMR, począwszy od pierwszej reakcji, poprzez odkażanie zaangażowanego personelu i sprzętu[886].

Pomimo, że posiadanie przez NATO instytucji koordynującej aspekty związane z OPBMR jest ze wszech miar słuszne, w odniesieniu do zagrożeń kreowanych przez Federację

---

[884] W. Ham, *Multinational NATO CBRN Defense Battalion live-agent exercise concludes in Canada*, https://www.dvidshub.net/news/426455/multinational-nato-cbrn-defense-battalion-live-agent-exercise-concludes-canada, dostęp: 19.12.2023 r.

[885] *NATO Centres of Excellence – Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence (JCBRN Defence COE)*, https://www.act.nato.int/article/jcbrn-defence-coe/, dostęp: 19.12.2023 r.

[886] *Toxic Trip 2023*, https://www.jcbrncoe.org/index.php/news-newsletter/737-toxic-trip-2023, dostęp: 19.12.2023 r.

Rosyjską wydaje się, że Centrum jest instytucją niewystarczającą. Tak mały skład osobowy nie jest w stanie odpowiedzieć na wszystkie wyzwania i zagrożenia jakie mogą pojawić się ze strony Federacji Rosyjskiej i podmiotów niepaństwowych, które może ona wspierać. Dlatego też konieczna jest dalsza adaptacja zdolności Sojuszu polegająca na rozbudowie struktur sojuszniczych oraz jeszcze większa integracja zdolności narodowych, co pozwoli na ujednolicenie struktur, podniesienie interoperacyjności oraz zintensyfikowanie wspólnych przedsięwzięć szkoleniowych.

W odniesieniu do działań adaptacyjnych przeprowadzonych przez Sojusz Północnoatlantycki w zakresie zagrożeń bronią biologiczną, należy stwierdzić, że NATO nie podjęło znaczących kroków od 2014 roku. Pomimo, że groźba użycia powyższej broni przez Federację Rosyjską jest mało prawdopodobna ze względu na brak całkowitej kontroli nad skutkami jej użycia, pandemia COVID-19 udowodniła całemu światu, także państwom członkowskim, że czynniki biologiczne mogą powodować ogromne zagrożenia dla bezpieczeństwa. Należy zaznaczyć, że Federacja Rosyjska, jako spadkobierca Związku Radzieckiego, posiada duże zdolności do wyprodukowania broni biologicznej, którą może użyć wobec swoich wrogów. Wraz z wybuchem pandemii COVID-19, po raz pierwszy w swojej historii NATO musiało stawić czoła epidemii koronawirusa, która dotknęła każde z państw członkowskich jednocześnie.

Biorąc pod uwagę tło napięć politycznych w ramach Sojuszu w ciągu ostatniej dekady, należy podkreślić, że NATO było w stanie wykorzystać swoje doświadczenie w zarządzaniu kryzysowym i pomocy w przypadku katastrof. W ramach odpowiedzi NATO skoncentrowało się na zapewnieniu ciągłości swoich operacji przy jednoczesnej ochronie swojego personelu, aby zapobiec wpływowi kryzysu zdrowotnego na gotowość swoich sił. Większość misji NATO została utrzymana, ale niektóre z nich zostały tymczasowo zawieszone. Podjęto decyzję o zmianie charakteru ćwiczeń wojskowych, w tym największego od czasu zimnej wojny ćwiczenia NATO „Defender Europe 20", aby zapobiec dalszemu rozprzestrzenianiu się wirusa. W ramach komunikacji strategicznej zwielokrotniono wysiłki, które miały na celu przeciwdziałanie dezinformacji ze strony Federacji Rosyjskiej[887].

Należy podkreślić, że początkowo państwa członkowskie Sojuszu nie potrafiły wypracować wspólnych regulacji oraz działań, które mogłoby oszczędzić zasoby posiadane przez państwa członkowskie. Wobec niewystarczającego poziomu współpracy

[887] G. De Maio, *NATO's response to COVID-19: Lessons for resilience and readiness*, https://www.brookings.edu/articles/natos-response-to-covid-19-lessons-for-resilience-and-readiness/, dostęp: 19.12.2023 r.

międzynarodowej, podjęto decyzję o utworzeniu grupy zadaniowej ds. COVID-19, której celem była koordynacja dostarczania pomocy medycznej na terytorium Sojuszu i poza nim. Dzięki tej decyzji Sojusz mógł udowodnić swoją spójność oraz zdolność do reagowania na nowe zagrożenia. Działania adaptacyjne Sojuszu polegały także na wykorzystaniu Euroatlantyckiego Centrum Koordynacji Reagowania na Katastrofy (*EADRCC*), które jest głównym organem NATO odpowiedzialnym za cywilne reagowanie kryzysowe i działa jako organ koordynujący prośby o pomoc wśród członków Sojuszu i państw partnerskich. Od początku pandemii COVID-19 EADRCC otrzymało prośby o pomoc międzynarodową od sojuszników i partnerów, pomagając koordynować dostawy respiratorów z Niemiec, środków ochrony osobistej z Turcji i respiratorów z Czech do potrzebujących sojuszników[888]. W ramach odpowiedzi na zagrożenie koronawirusem Sojusz rozwinął także swoją zdolność strategicznego transportu powietrznego na potrzeby misji wojskowych i cywilnych, która pozwoliła na wsparcie państw członkowskich, które nie posiadają w swojej flocie powietrznej odpowiednich samolotów transportowych.

Omawiając działania Sojuszu związane z odpowiedzią na zagrożenie koronawirusem należy również podkreślić, że jego reakcja była początkowo niewystarczająca i zbyt powolna. Dobitnym przykładem jest sytuacja we Włoszech, które początkowo były najbardziej dotkniętym skutkami pandemii państwem członkowskim Sojuszu. Pomimo ogromnych strat w ludziach, państwa członkowskie nie udzieliły wsparcia Włochom, co wykorzystała Federacja Rosyjska. Jej siły powietrzne w zaledwie 3 dni wysłały do Włoch 15 samolotów transportowych Ił-76 z ośmioma rosyjskimi zespołami medycznymi i tonami niezbędnego sprzętu na pokładzie[889]. Kolejnym sukcesem Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej było uzyskanie zgody kilku państw członkowskich Sojuszu, m. in. Węgier, Słowacji, Czarnogóry i Macedonii Północnej na dopuszczenie do obrotu rosyjskiej szczepionki Sputnik V. Taka sytuacja jest skrajnie niebezpieczna dla spójności Sojuszu i, szczególnie z punktu widzenia państw wschodniej flanki NATO, może zagrażać euroatlantyckiej architekturze bezpieczeństwa. W badaniach dotyczących wypełniania zobowiązania do obrony kolektywnej, który jest podstawą funkcjonowania Sojuszu, mediana 50% badanych w 16 państwach

[888] C. Rodihan, C. McPartland, *NATO in the fight against coronavirus: Coordinating, contributing, controlling, and communicating*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/nato-in-the-fight-against-coronavirus-coordinating-contributing-controlling-and-communicating/, dostęp: 19.12.2023 r.
[889] L. Yun, *NATO's poor performance in fighting against COVID-19*, https://news.cgtn.com/news/2020-04-03/NATO-s-poor-performance-in-fighting-COVID-19-PotPjIAWaI/index.html, dostęp: 19.12.2023 r.

członkowskich NATO stwierdziła, że ich kraj nie powinien bronić sojusznika, w porównaniu z 38%, które stwierdziły, że ich kraj powinien bronić sojusznika przed rosyjskim atakiem[890].

Pandemia COVID-19 uwidoczniła również szereg wyzwań, jakie muszą podjąć państwa członkowskie w ramach zbiorowej obrony przed zagrożeniami ze strony Federacji Rosyjskiej. Ze względu na zaangażowanie ogromnej liczby sił do wsparcia układu pozamilitarnego, państwa Sojuszu nie były w stanie wystawić odpowiednich sił w ramach eFP lub tFP. Dodatkowo, ze względu na obawy rozprzestrzenienia się wirusa SARS-CoV-2 wiele państw ograniczyło liczbę i zakres prowadzonych ćwiczeń wojskowych i innych przedsięwzięć szkoleniowych. Ograniczyło to proces budowania interoperacyjności oraz demonstracji siły w ramach polityki odstraszania i obrony Sojuszu. Kolejnym wyzwaniem dla Sojuszu była walka z rosyjską dezinformacją, według której NATO zawiodło swoje państwa członkowskie w sytuacji zagrożenia. Rosjanie twierdzili wręcz, że COVID-19 jest w rzeczywistości bronią biologiczną stworzoną przez NATO, co miało skompromitować Sojusz jako organizację i doprowadzić do jego rozpadu. Jaskrawym przykładem takich działań był fałszywy list, rzekomo od Sekretarza Generalnego NATO, wysłany do litewskiego ministra obrony Raimundasa Karoblisa, w którym ogłoszono planowane wycofanie wielonarodowego batalionu NATO z Litwy[891].

Podsumowując, ocenia się, że w odpowiedzi na zagrożenie koronawirusem początkowa odpowiedź Sojusz była niewystarczająca. Duży wpływ na taki stan rzeczy miał fakt, że państwa członkowskie były zaskoczone rozmiarami i zjadliwością wirusa oraz brak koordynacji działań pomiędzy członkami Sojuszu. Dużą rolę odegrała także dezinformacja ze strony Federacji Rosyjskiej, która oskarżała NATO o rozprzestrzenianie wirusa poprzez zwiększoną obecność żołnierzy stacjonujących na wschodniej flance NATO. Federacja Rosyjska próbowała także osłabić spójność Sojuszu poprzez wykorzystanie elementów miękkiego oddziaływania, takich jak działanie dyplomacji i promowanie rosyjskiej szczepionki Sputnik V wśród niektórych państw członkowskich Paktu. Należy jednak podkreślić, że pandemia COVID-19 pozwoliła także NATO w praktyce zastosować wybrane rozwiązania i zdolności. Euroatlantyckie Centrum Koordynacji Reagowania na Katastrofy koordynowało działania wszystkich państw członkowskich Sojuszu oraz jego partnerów w celu adekwatnej i szybkiej odpowiedzi na

[890] N. K. Gvosdev, *The Effect of COVID-19 on the NATO Alliance*, https://www.fpri.org/article/2020/03/the-effect-of-covid-19-on-the-nato-alliance/, dostęp: 19.12.2023 r.
[891] A. Mesterhazy, *NATO's essential role in the COVID-19 pandemic*, Special Report, Defence and Security Committee (DSC), s. 10, https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-01/091%20DSC%2020%20E%20rev.%202%20fin%20-%20NATO%27S%20ESSENTIAL%20ROLE%20IN%20THE%20COVID-19%20PANDEMIC.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

pojawiające się wnioski i prośby. Dzięki posiadanym zdolnościom do strategicznego transportu powietrznego państwa członkowskie Paktu mogły liczyć na wsparcie sojuszników w zakresie dostarczania personelu i sprzętu do niezbędnego walki z koronawirusem. Należy mieć nadzieję, że pandemia COVID-19 pozwoliła Sojuszowi na zebranie cennych doświadczeń w walce z zagrożeniami bronią biologiczną. Ocenia się bowiem, że w najbliższej przyszłości nie można wykluczyć jej użycia przez Federację Rosyjską wobec wybranych państw Paktu Północnoatlantyckiego.

4.5. Konkluzje

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że Sojusz Północnoatlantycki od czasu rosyjskiej aneksji Krymu przeprowadził szereg działań adaptacyjnych polegających na dostosowaniu swoich struktur i sił do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa. Z przeprowadzonych badań wynika, że NATO dokonało wielu zmian w zakresie adaptacji swojej struktury dowodzenia. W związku z rosnącym zagrożeniem ze strony Federacji Rosyjskiej podjęto decyzję o utworzeniu dodatkowych dwóch dowództw szczebla operacyjnego, co miało usprawnić strukturę dowodzenia NATO. Na bazie amerykańskiej II Floty utworzono Dowództwo Sił Połączonych Norfolk (JFC Norfolk), którego zadaniem jest odstraszanie i obrona państw sojuszniczych NATO we wszystkich domenach na północnym obszarze operacyjnym Sojuszu, ze szczególnym uwzględnieniem Północnego Atlantyku. Kolejnym działaniem adaptacyjnym w zakresie transformacji struktur dowodzenia było utworzenie Połączonego Dowództwa Logistycznego (JSEC Ulm). Głównym zadaniem nowego dowództwa jest koordynowanie i ochrona wszelkich działań logistycznych w tylnej strefie działań NATO, a szczególny nacisk położono na bezkolizyjny i szybki przerzut sił i środków Sojuszu ze Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej na wschodnią flankę NATO. Państwa członkowskie Sojuszu zdefiniowały, że sojusznicze zdolności logistyczne wymagają znaczącego wzmocnienia, co znalazło swój oddźwięk w zintensyfikowaniu ćwiczeń, w ramach których trenowano strategiczny przerzut i rozmieszczenie sojuszniczych sił wsparcia NATO m. in. w państwach bałtyckich i Polsce.

Należy podkreślić, że działania adaptacyjne polegające na zmianie struktury dowodzenia NATO były konieczne, aby dostosować się do nowej architektury bezpieczeństwa. Niemniej jednak ocenia się, że transformacja struktury dowodzenia NATO była niewystarczająca i odpowiadała jedynie w części na zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską. Na podstawie analizy dostępnej literatury należy zaznaczyć, że oba nowe dowództwa operacyjne (JFC Norfolk i JSEC Ulm) posiadają zbyt szczupłe siły, aby mogły sprostać

wszystkim zagrożeniom, jakie kreuje Federacja Rosyjska. W dobie coraz większej aktywności rosyjskich sił w rejonie Północnego Atlantyku oraz znacznego zaangażowania sił amerykańskich na kontynencie europejskim, widoczna jest konieczność dalszej transformacji struktur odpowiedzialnych za obronę morskich szlaków transportowych oraz przerzut sił z Ameryki Północnej do Europy. W związku z rosnącym zagrożeniem w cyberprzestrzeni Sojusz zdecydował także o utworzeniu nowego dowództwa, Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni, z zadaniem koordynowania wszelkich działań sojuszniczych w nowym wymiarze walki. Zmieniające się środowisko bezpieczeństwa wymaga, aby adaptacja Sojuszu przebiegała nieustannie. Dlatego też konieczna jest dalsza transformacja struktur dowodzenia NATO, co powinno iść w parze ze zwiększoną współpracą pomiędzy państwami członkowskimi Sojuszu. Pogłębiona i ścisła koordynacja działań wymaga zwiększenia stanów osobowych, co jest nierozerwalnie związane z obowiązkiem zwiększenia nakładów na obronność przez wszystkie państwa członkowskie Paktu Północnoatlantyckiego do minimum 2% PKB.

Ocenia się, że od 2014 roku Sojusz podjął wiele działań związanych ze wzmocnieniem wschodniej flanki NATO. Krokiem milowym w adaptacji Sojuszu było przyjęcie na szczycie w Newport w 2014 roku Planu Działań na rzecz Gotowości. Jego celem było zwiększenie zdolności sił zbrojnych NATO w zakresie obrony zbiorowej, w szczególności podniesienie na wyższy poziom możliwości do sprawnego i szybkiego strategicznego przerzutu sił na wschodnią flanką NATO, co miało odstraszać Federację Rosyjską od podejmowania agresywnych działań w stosunku do państw członkowskich wschodniej granicy Sojuszu. NATO w odpowiedzi na destabilizujące działania Federacji Rosyjskiej podjęło także decyzję o zwiększeniu częstotliwości ćwiczeń wojskowych w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, co dodatkowo wzmocniło interoperacyjność pomiędzy państwami członkowskimi NATO oraz stanowiło jasny sygnał, że Sojusz poważnie traktuje swoje zobowiązania w zakresie obrony kolektywnej każdego ze swoich państw członkowskich.

Ocenia się, że najważniejszą decyzją było trzykrotnie zwiększenie Sił Odpowiedzi NATO i utworzenie na ich podstawie wielonarodowych sił o wysokiej gotowości (VJTF), określanych mianem tzw. „szpicy NATO". Po latach redukcji i stopniowego wycofywania sił amerykańskich z Europy, decyzję o utworzeniu brygady VJTF należy ocenić jako przełomową. Państwa członkowskie doszły do konsensusu, że Federacja Rosyjska stanowi dla nich bezpośrednie zagrożenie i konieczna jest modyfikacja ich zaangażowania na wschodniej ścianie NATO. Należy jednak podkreślić, że siły te liczą jedynie około 5 000 żołnierzy i w porównaniu z rosyjskimi siłami zgromadzonymi w Zachodnim Okręgu Wojskowym nie

stanowią znaczącego potencjału. Kolejne sojusznicze szczyty przyniosły decyzje o dalszym zwiększeniu sił na wschodniej flance, co miało swój praktyczny wymiar w powstaniu Jednostek Integracji Sił NATO (NFIU), odpowiedzialnych za koordynowanie i wsparcie przerzutu sił VJTF i innych elementów Sił Odpowiedzi NATO pozostających w wysokiej gotowości.

Takie działania były niewystarczające, dlatego też Sojusz pracował nad dalszą adaptacją swoich sił na wschodniej flance NATO. W ramach działań adaptacyjnych podjęto decyzję o utworzeniu wielonarodowych batalionowych grup bojowych w ramach tzw. wzmocnionej Wysuniętej Obecności oraz dostosowanej Wysuniętej Obecności. Ideę należy uznać za słuszną, gdyż dzięki międzynarodowemu zaangażowaniu zwiększono interoperacyjność i świadomość sytuacyjną pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi NATO, niemniej jednak nadal pokutowało różne postrzeganie zagrożenia przez poszczególne państwa sojusznicze. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w dość szczupłym zaangażowaniu (4 batalionowe grupy bojowe w ramach eFP oraz 1 brygada lądowa w ramach tFP), co nie mogło stanowić znaczącego potencjału odstraszającego Federację Rosyjską. Wybuch wojny na Ukrainie w 2022 roku udowodnił, że działania adaptacyjne Sojuszu były niewystarczające i należy nadal dążyć do zmiany potencjału militarnego na wschodniej flance NATO. W przeciwnym razie w perspektywie kilku lat, po ewentualnym pokonaniu Ukrainy, prawdopodobny jest rosyjski atak na państwo członkowskie Sojuszu znajdujące się na wschodniej flance. Przewidywana perspektywa zaangażowania sił amerykańskich na dalekowschodnim teatrze działań wraz z dalszą rozbudową potencjału rosyjskiego wspartego działaniami Chin, Korei Północnej i Iranu nakazuje dalsze zwiększanie sił sojuszniczych na wschodniej flance. W związku z możliwym wycofaniem sił amerykańskich z Europy, niezbędna jest rozbudowa sił zbrojnych europejskich państw członkowskich Sojuszu oraz zwiększenie mocy produkcyjnych przez koncerny zbrojeniowe znajdujące się w Europie. Dużym problemem jest różne postrzeganie zagrożeń jakie kreuje Federacja Rosyjska dla środowiska bezpieczeństwa, przez co w Europie brak jest konsensusu co do tak radykalnych działań. Kolejną luką wydaje się być brak gotowości społeczeństw państw zachodnioeuropejskich do poświęcenia większych nakładów na obronność kosztem wydatków socjalnych i przeznaczanych np. na projekty związane z ochroną środowiska.

Podobnie jak przy adaptacji struktur dowodzenia NATO, działania adaptacyjne w ramach sił NATO są ściśle związane z koniecznością zwiększenia budżetów obronnych każdego z państw członkowskich. Niestety obecnie nie wszystkie państwa sojusznicze przeznaczają zadeklarowane w 2013 roku 2% PKB na obronność, co budzi ogromne kontrowersje i jest kością niezgody wśród państw członkowskich Sojuszu

Północnoatlantyckiego. Dobitnym przykładem takiego rozdźwięku i braku zaufania w organizacji są wystąpienia prezydenta USA Donalda Trumpa, który twierdzi, że Stany Zjednoczone nie będą bronić krajów NATO, które nie przeznaczają ustalonych środków na obronność. Ocenia się, że taka sytuacja pogłębia podziały w strukturach Sojuszu, nieskonsolidowanie, brak integracji i może stanowić łatwy sposób na oddziaływanie przez Federację Rosyjską na państwa wschodniej flanki NATO poprzez instrumentarium niekinetyczne.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że w odpowiedzi na działania niekinetyczne Federacji Rosyjskiej Sojusz przeprowadził szereg przedsięwzięć adaptacyjnych także w tym zakresie. Szczyt NATO w Warszawie w 2016 roku przyniósł przełomową decyzję o uznaniu przez Sojusz cyberprzestrzeni za nowe środowisko walki (na równi z domenami lądową, powietrzną i morską). Pozwoliło to na rozwój nowych zdolności, tak w wymiarze strukturalnym jak i funkcjonalnym. Państwa członkowskie zdecydowały, że konieczne jest utworzenie sojuszniczego dowództwa koordynującego wszelkie działania w cyberprzestrzeni. Dużym minusem sojuszniczych działań w domenie cyfrowej jest ograniczenie ich do działań defensywnych, co w obecnej dobie stanowi ogromne ograniczenie. Federacja Rosyjska zdaje sobie z tego sprawę i wykorzystuje wszelkie ograniczenia Sojuszu, wiedząc, że NATO nie zaatakuje pierwsze jej zestawów teleinformatycznych i systemów dowodzenia. Stanowiłoby to pogwałcenie zasad, które stanowiły o utworzeniu Sojuszu Północnoatlantyckiego, który z natury jest paktem obronnym. Niektóre państwa członkowskie starają się obejść to ograniczenie poprzez rozwijanie narodowych zdolności ofensywnych w ramach działań w cyberprzestrzeni, co może stanowić wyjście z sytuacji i może pozwolić Sojuszowi na dostosowanie do wymogów współczesnego pola walki.

Po rosyjskich atakach na Estonię w 2007 roku państwa wschodniej flanki NATO wzmocniły swoje zdolności w zakresie zwalczania rosyjskich ataków cybernetycznych, co wraz ze znajomością rosyjskich taktyk, technik i procedur stanowi ogromny atut w walce z dezinformacją jaką kreuje Federacja Rosyjska. Poprzez utworzenie Centrum Doskonalenia Komunikacji Strategicznej NATO, Sojusz pozyskał nowe zdolności do komunikowania swoich działań, co ma pokazać jedność i spójność Sojuszu w kontekście zwalczania rosyjskich zagrożeń w sieciach społecznościowych oraz tradycyjnych środkach przekazu. W kontekście działań niekinetycznych NATO prężnie rozwija także współpracę z innymi organizacjami, takimi jak Unia Europejska czy sektor prywatny. W ramach tej współpracy dochodzi do wymiany informacji oraz wzmocnienia świadomości sytuacyjnej, czego przykładem jest możliwość korzystania z łączy satelitarnych udostępnianych przez firmy Elona Muska czy

możliwość identyfikowania wartościowych celów przez prywatnych użytkowników mediów społecznościowych. Takie działania adaptacyjne niosą ze sobą szereg zagrożeń, takich jak np. konieczność dogłębnej analizy i potwierdzenia pozyskanych danych wywiadowczych, gdyż na współczesnym polu walki problemem często nie jest brak informacji, lecz ich znaczący nadmiar. Może to spowodować wykreowanie nieprawdziwych informacji, które mogą znacząco oddziaływać na opinię publiczną, która w rezultacie może być poddana dezinformacji. W dobie ogromnej ilości przetwarzanych informacji konieczna jest dalsza adaptacja struktur wywiadowczych, jednakże dużym problemem jest brak zaufania pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi NATO. Z jednej strony jest to zrozumiałe, gdyż wycieki informacji i infiltracja sojuszniczych i narodowych struktur dowodzenia przez rosyjski wywiad są wielce prawdopodobne. Z drugiej strony wraz z rozwojem nowoczesnych technologii konieczne jest także zintensyfikowanie współpracy wywiadowczej w celu sprawnego i szybkiego przepływu informacji. Ma to kluczowe znaczenie szczególnie w zakresie wczesnego ostrzegania, zwłaszcza dla państw członkowskich Sojuszu leżących na wschodniej flance, które najbardziej narażone są na oddziaływanie Federacji Rosyjskiej.

W kontekście adaptacji NATO do zagrożeń potencjalnym użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia należy stwierdzić, że działania Sojuszu były niewystarczające. Należy podkreślić, że Federacja Rosyjska od marca 2014 roku prowadzi agresywną politykę w zakresie oddziaływania na Sojusz bronią masowego rażenia, czego przykładem są patrole ciężkich bombowców wyposażonych w broń nuklearną, przedsięwzięcia szkoleniowe, w tym połączone ćwiczenia sił konwencjonalnych i nuklearnych, a także oświadczenia przedstawicieli władz państwowych Federacji Rosyjskiej o możliwości zaatakowania wybranych celów znajdujących się na terytorium traktatowym za pomocą BMR. Pomimo potencjalnego zagrożenia wobec państw członkowskich Sojuszu, natowskie odstraszanie nuklearne nie zmieniło się, co może wydawać się błędem, gdyż dokumenty doktrynalne Federacji Rosyjskiej zakładają możliwość prewencyjnego uderzenia na przeciwnika w sytuacji zagrożenia atakiem konwencjonalnym. Ocenia się, że taka sytuacja wystraszyła przedstawicieli Sojuszu, którzy nie zdecydowali się na konfrontację z Federacją Rosyjską.

Na podstawie analizy dokumentów należy stwierdzić, ze odstraszanie nuklearne NATO w zdecydowanej mierze oparte jest o program Nuclear Sharing tj. amerykańskie zdolności nuklearne, które mogą być „użyczone" innym państwom członkowskim jedynie za zgodą prezydenta Stanów Zjednoczonych. Jest to ogromne ograniczenie i taka nadmierna zależność może prowadzić do sytuacji, kiedy poszczególne państwo członkowskie może być pozbawione

wspomnianej ochrony. Deklaracje o tym, że Sojusz pozostaje sojuszem nuklearnym wydają się być pozbawione realnych możliwości, gdyż większość państw NATO nie posiada zdolności nuklearnych. Obecnie prawdopodobnie jedynie na terytorium sześciu państw członkowskich Sojuszu rozmieszczona jest amerykańska niestrategiczna broń nuklearna. Ocenia się, że ogromnym osiągnięciem Sojuszu byłaby decyzja o przemieszczeniu wspomnianej broni na wschodnią flankę NATO, co doprowadziłoby do zwiększenia potencjału militarnego państw Europy Środkowo-Wschodniej. Niestety pomimo usilnych działań dyplomatycznych, w szczególności polskich władz, decyzja o rozmieszczeniu broni nuklearnej na wschodniej flance NATO nie została podjęta.

W kontekście zdolności nuklearnych działania adaptacyjne Sojuszu polegały głównie na modernizacji potencjału militarnego w postaci samolotów wielozadaniowych o podwójnym przeznaczeniu DCA oraz infrastruktury wspierającej. Kolejnym działaniem adaptacyjnym jest zwiększenie zaangażowania sił w coroczne ćwiczenia nuklearne pod kryptonimem „Steadfast Noon", w ramach których ćwiczone są ataki z użyciem bomb B61 na wybrane cele. W ćwiczeniach biorą udział także żołnierze z armii państw leżących na wschodniej flance NATO, jednakże pełnią oni rolę wspierającą, co nie pozwala w pełni poznać i doskonalić wszystkich aspektów związanych z użyciem broni masowego rażenia. Z drugiej strony należy zaznaczyć, że coraz więcej państw decyduje się na pozyskanie tych samych typów samolotów, co może zaowocować większą interoperacyjnością oraz łatwiejszym procesem szkolenia we wszystkich państwach członkowskich NATO w zakresie użycia BMR.

Rosyjskie działania na Ukrainie polegające na zajęciu elektrowni atomowej w mieście Enerhodar oraz groźby użycia broni nuklearnej artykułowane przez przedstawicieli rosyjskich władz pokazują, iż polityka i strategia odstraszania Sojuszu powinna zostać zmieniona. Odpowiedź Sojuszu Północnoatlantyckiego znalazła swoje odzwierciedlenie w zatwierdzeniu na szczycie w Madrycie w 2022 roku nowej polityki w zakresie obrony przed bronią chemiczną, biologiczną, radiologiczną i nuklearną. Jednocześnie wojna na Ukrainie ujawniła szereg wyzwań dla skuteczności polityki nuklearnej NATO. Wiarygodność odstraszania nuklearnego Sojuszu jest poddawana szerokiej krytyce, głównie w obszarze zapewnienia bezpieczeństwa państwom wschodniej flanki NATO. Krytykę napotykają także ograniczenia w zakresie rozwoju natowskich morskich i lądowych systemów rażenia, które w ogóle nie są rozmieszczone na stałe w Europie. Konflikt na Ukrainie unaocznił także, że NATO może być nieprzygotowane lub niechętne do wysyłania własnych komunikatów nuklearnych. Inicjatywa w zakresie sygnalizacji nuklearnej nie została podjęta przez NATO jako całość, ale przez Stany Zjednoczone, które wraz z niektórymi sojusznikami i partnerami przeprowadziły w Europie

szereg ćwiczeń z użyciem bombowców B-2 i B-52 zdolnych do przenoszenia ładunków nuklearnych. Sytuacja ta wzmacnia wątpliwości co do tego, czy wszystkie państwa NATO byłyby w stanie wspólnie reagować na ewentualne zagrożenia nuklearne i dzielić się związanym z nimi ryzykiem i odpowiedzialnością. Podsumowując, sytuacja ta wymaga zmiany, co pokazuje, iż adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego powinna trwać nadal, a działania adaptacyjne w kontekście broni masowego rażenia powinny ulec wręcz zdecydowanemu zintensyfikowaniu.

ROZDZIAŁ V
PRZYGOTOWANIE SOJUSZU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO DO PRZECIWDZIAŁANIA I ZWALCZANIA ZAGROŻEŃ KREOWANYCH PRZEZ FEDERACJĘ ROSYJSKĄ W PERSPEKTYWIE DO 2040 ROKU

5.1. Propozycje zmian w strukturze dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego

Rewizjonistyczne działania Federacji Rosyjskiej, szczególnie widoczne po 2014 roku, jednoznacznie uwypukliły ograniczenia obowiązującej architektury bezpieczeństwa w Europie. Obecna struktura dowodzenia Sojuszu, oparta na czterech dowództwach w ramach ACO, nie odpowiada działaniom operacyjnym, które powinny być prowadzone w wypadku konfliktu z Federacją Rosyjską. Brak jest odpowiednio zorganizowanych oraz adekwatnych do skali zagrożenia struktur dowodzenia NATO, zdolnych do prowadzenia operacji na kierunku wschodnim w sposób szybki i zdecydowany. Luka ta dotyczy nie tylko kwestii planowania i koordynacji działań, lecz także zapewnienia ciągłości dowodzenia w warunkach konfliktu zbrojnego wysokiej intensywności. W rezultacie widoczne staje się niedostosowanie obecnych zdolności operacyjnych Sojuszu do wymagań współczesnego pola walki, charakteryzującego się dominacją działań wielodomenowych, szybkim tempem eskalacji oraz koniecznością natychmiastowej reakcji militarnej. Brak odpowiedniej architektury dowodzenia przekłada się na potencjalne opóźnienia proceduralne, nadmierne rozproszenie odpowiedzialności i niewystarczające tempo koncentracji sił, co może podważać wiarygodność odstraszania i realnie ograniczać zdolność NATO do obrony państw wschodniej flanki.

Ponadto, obecny model funkcjonowania struktur operacyjnych nie gwarantuje pełnej zdolności do prowadzenia skoordynowanych operacji w środowisku zakłóconym, z intensywną walką radioelektroniczną, działaniami cybernetycznymi i presją informacyjną przeciwnika. Praktyka ostatnich lat pokazała, że Sojusz nie dysponuje jeszcze wystarczająco scentralizowanym i wyspecjalizowanym ośrodkiem dowodzenia, który byłby odpowiedzialny za bezpośrednie zarządzanie operacjami w regionie szczególnie narażonym na agresję Federacji Rosyjskiej oraz zapewniał pełne wykorzystanie potencjału operacyjnego obecnych i przyszłych sił NATO. Dlatego też koniecznością staje się zarówno wzmocnienie, jak i modernizacja struktury dowodzenia, aby zapewnić pełną sprawność funkcjonowania mechanizmów obronnych oraz realne bezpieczeństwo państw członkowskich znajdujących się na pierwszej linii potencjalnego konfliktu.

Proces adaptacji powinien obejmować kompleksowe dostosowanie struktur dowodzenia NATO do wymogów współczesnego pola walki, co wymaga ich większej elastyczności,

skrócenia cykli decyzyjnych oraz pełnej integracji różnych komponentów – lądowych, powietrznych i morskich. Adaptacja powinna objąć także rozwój zdolności zarówno kinetycznych, jak i niekinetycznych. W przypadku zdolności kinetycznych niezbędne jest zwiększenie mobilności, precyzji rażenia oraz zdolności do prowadzenia działań w środowisku o wysokim stopniu zagrożenia, również w warunkach wojny o charakterze pełnoskalowym. Równolegle, NATO musi rozbudowywać swoje zdolności niekinetyczne, obejmujące działania w cyberprzestrzeni, walkę radioelektroniczną, operacje informacyjne i psychologiczne, które stanowią dziś integralny element rosyjskiej strategii hybrydowej. Istotnym komponentem adaptacyjnym pozostaje także rozwój zdolności do przeciwdziałania zagrożeniom związanym z użyciem broni masowego rażenia (BMR), w tym broni chemicznej, biologicznej, radiologicznej i nuklearnej. NATO powinno zwiększyć możliwości w zakresie wykrywania, ochrony, neutralizacji skutków użycia BMR oraz prowadzenia działań ratowniczych w warunkach skażenia.

Jednym z najważniejszych elementów adaptacji, które wymaga pilnej aktualizacji jest wymóg dostosowania do zmienionego środowiska bezpieczeństwa struktury dowodzenia, która szczególnie po pełnoskalowym ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę jest niekompletna i nieefektywna. Wojna na Ukrainie i jej ewentualne negatywne konsekwencje uwidoczniły, iż najbardziej narażone na potencjalny atak konwencjonalny ze strony Rosji są państwa wschodniej flanki NATO. Aktualnie w architekturze dowodzenia NATO nie występuje struktura stricte odpowiadająca za ten teatr działań na poziomie operacyjnym. Stworzenie dowództwa dedykowanego specjalnie państwom wschodniej flanki NATO wzmocniłoby potencjał armii państw tego regionu oraz przyczyniłoby się do wzrostu interoperacyjności, co z kolei wzmocniłoby potencjał całego NATO. Sojusz potrzebuje wyraźnego wzmocnienia swoich zdolności dowodzenia i kontroli na swojej wschodniej flance, aby powstrzymać potencjalną rosyjską agresję i zapewnić szybkie rozmieszczenie sił sojuszniczych. Powstanie nowego dowództwa operacyjnego w jednym z państw członkowskich położonych bliżej Ukrainy i Rosji usprawniłoby także koordynację działań pomiędzy SHAPE a przedstawicielami władz państw wschodniej flanki NATO, co dałoby jasny sygnał Federacji Rosyjskiej, że Sojusz naprawdę jest zdolny do obrony całego terytorium traktatowego. Dodatkowo, dzięki nowemu dowództwu zapewniony zostałby odpowiedni system wczesnego ostrzegania o zagrożeniach ze strony Federacji Rosyjskiej, a Dowódca Sił Sojuszniczych NATO w Europie posiadałby lepszą świadomość sytuacyjną.

W odniesieniu do dotychczasowych konfliktów należy zauważyć, iż działania sił zbrojnych bardzo często były ograniczone jedynie do poszczególnych domen, takich jak ląd,

morze i powietrze, przy ograniczonej koordynacji pomiędzy nimi. Adaptacja NATO wymaga jednak odmiennego podejścia, które narzuca fundamentalną zmianę sposobu myślenia, wymagając od dowódców wojskowych przyjęcia bardziej holistycznego i zintegrowanego charakteru prowadzenia działań wojennych[892]. Transformacja struktury dowodzenia NATO powinna zapewnić integrację wszelkich domen w ramach planowania i prowadzenia sojuszniczej operacji obronnej. Zdolności do odstraszania, obrony i rażenia w wymienionych domenach są nieodzowne do skutecznego prowadzenia ewentualnych działań jeszcze przed wybuchem konfliktu z Federacją Rosyjską. Posiadając dowództwo, które będzie w stanie efektywnie dowodzić podległymi siłami kosmicznymi oraz cybernetycznymi możliwe jest zwalczanie rosyjskich działań hybrydowych, które prawdopodobnie będą poprzedzać atak siłami konwencjonalnymi. Wojna na Ukrainie uwidoczniła znaczenie operacji wielodomenowych, a struktura dowodzenia NATO powinna ewoluować w kierunku płynnej integracji, zapewniając możliwość skutecznego działania w domenach lądowej, powietrznej, morskiej, cybernetycznej i kosmicznej. Proponowaną strukturę dowodzenia Sojuszu wraz z uwzględnionym dowództwem odpowiedzialnym za wschodnią flankę NATO oraz proponowane rejony odpowiedzialności dowództw operacyjnych NATO ilustrują rys. 34 i rys. 35.

[892] *NATO's Ambition to Adopt a Common Approach to Multi-Domain Operations: Overcoming Key Challenges*, https://battle-updates.com/natos-ambition-to-adopt-a-common-approach-to-multi-domain-operations-overcoming-key-challenges/, dostęp: 01.03.2024 r.

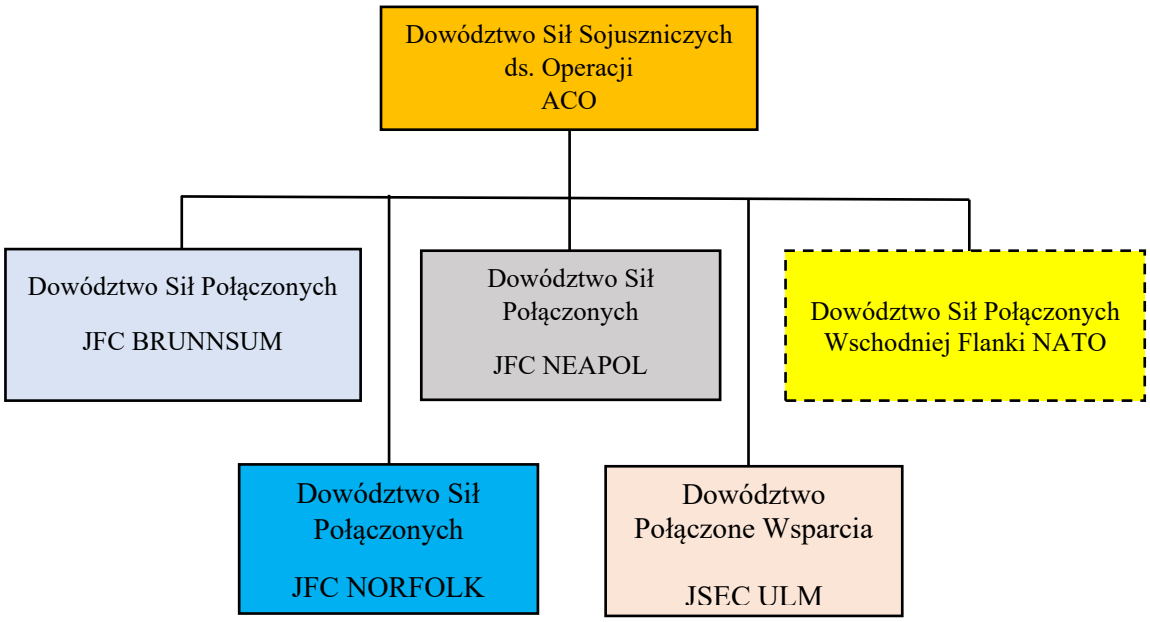

Rys. 34. Proponowana zmiana struktury dowodzenia NATO w ramach Dowództwa Sił Sojuszniczych ds. Operacji (ACO).

Źródło: Opracowanie własne.

Rys. 35. Proponowane rejony odpowiedzialności nowych dowództw operacyjnych NATO.

Źródło: Opracowanie własne.

Ocenia się, że w obliczu rosnącego zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej, struktura dowodzenia NATO jest archaiczna i niedostosowana do realiów współczesnej wojny. Skuteczne prowadzenie działań zbrojnych wymaga dziś większej autonomii jednostek na pierwszej linii oraz umożliwienia dowódcom niższego szczebla samodzielnego podejmowania decyzji. Tymczasem obecna struktura często wymusza konieczność uzyskiwania zgody na działania z poziomu strategicznego, co w realiach intensywnych starć może prowadzić do paraliżu decyzyjnego. Federacja Rosyjska operuje w sposób elastyczny, łącząc działania militarne, dezinformację, cyberataki oraz operacje wywiadowcze, podczas gdy struktury dowodzenia w wielu państwach NATO nadal są skoncentrowane na klasycznym modelu wojny. Brak spójnej reformy i modernizacji systemu dowodzenia powoduje, że zdolność skutecznego reagowania na zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej jest ograniczona.

Utworzenie Wielokorpuśnego Dowództwa Komponentu Lądowego (WDKL) w Polsce mogłoby znacząco poprawić zdolność dowodzenia i reagowania na zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej. Tego rodzaju struktura zapewniłaby lepszą koordynację działań wielonarodowych sił lądowych NATO rozmieszczonych w Europie Środkowo-Wschodniej, umożliwiając szybsze podejmowanie decyzji na poziomie operacyjnym i strategicznym. WDKL stanowiłoby łącznik między dowództwem sojuszniczym a jednostkami działającymi na teatrze działań, co mogłoby zniwelować problem zbyt silnej hierarchizacji i czasochłonnych procesów decyzyjnych, które obecnie osłabiają zdolności reakcyjne. Dzięki takiej strukturze można by również usprawnić integrację różnych narodowych systemów dowodzenia oraz zwiększyć interoperacyjność wojsk sojuszniczych operujących w regionie, co jest kluczowe w przypadku konfliktu o wysokiej intensywności. Istotnym aspektem byłoby również zwiększenie autonomii decyzyjnej na poziomie teatru działań, co pozwoliłoby na skrócenie czasu reakcji i lepsze dostosowanie działań do realiów współczesnych zagrożeń hybrydowych i asymetrycznych. WDKL mogłoby także odciążyć centralne struktury NATO, przenosząc część kompetencji na poziom regionalny, co ułatwiłoby planowanie i prowadzenie operacji obronnych.

Lokalizacja takiego dowództwa w Polsce miałaby kluczowe znaczenie operacyjne. Pozwoliłaby na lepsze planowanie i prowadzenie operacji lądowych w Europie Środkowo-Wschodniej, zwiększając efektywność współpracy między armiami sojuszniczymi. W sytuacji kryzysowej NATO mogłoby szybciej reagować na zagrożenia, dynamicznie rozmieszczać siły oraz skuteczniej koordynować działania wojskowe, w tym wsparcie logistyczne i ogniowe. To niezwykle istotne, ponieważ strategia Rosji często opiera się na szybkim i zaskakującym działaniu, na które Sojusz musi odpowiedzieć błyskawicznie, aby zapobiec eskalacji konfliktu.

Decyzja ta miałaby również ogromne znaczenie polityczne. Ustanowienie WDKL w Polsce to wyraźny sygnał jedności i determinacji NATO w obronie swoich członków. Pokazuje, że zobowiązania wynikające z Artykułu 5 Traktatu Północnoatlantyckiego mają realny wymiar i nie są jedynie deklaracją. To wzmocniłoby zaufanie zarówno wśród państw członkowskich, jak i ich społeczeństw, zwiększając poczucie bezpieczeństwa i stabilności w regionie. Jednocześnie wysłałoby Federacji Rosyjskiej jasny komunikat, że jakiekolwiek agresywne działania wobec Polski czy krajów bałtyckich spotkają się z natychmiastową i skoordynowaną odpowiedzią.

Doświadczenia współczesnych konfliktów pokazują, że nie da się oddzielić działań zbrojnych od ochrony ludności cywilnej oraz terenów miejskich. Jak zauważa analityk z akademii West Point, Sandor Fabian, „idea oddzielenia i ochrony ludności cywilnej oraz ochrony obszarów miejskich przed okropnościami wojen stała się iluzją”[893]. Ze względu na duże zurbanizowanie Europy należy spodziewać się, że potencjalny konflikt NATO – Rosja również dotknie w znaczący sposób komponent cywilny, co bezwzględnie należy wziąć pod uwagę w trakcie planowania użycia sił zbrojnych Sojuszu. W celu skutecznego przygotowania pola walki państwa członkowskie Sojuszu zmuszone są do uwzględnienia terenów zurbanizowanych (miast) w krajowych strategiach obronnych. Wojna na Ukrainie potwierdziła znaczenie obszarów miejskich w działaniach obronnych, co powinno dać do myślenia decydentom w krajach członkowskich w kontekście odpowiedniego przygotowania infrastrukturalnego, wzmocnieniu i przygotowaniu nowych elementów spowalniających i kanalizujących manewr przeciwnika oraz w razie potrzeby zamianie miast w twierdze z odpowiednią potrzebną infrastrukturą (schrony, potencjalne drogi odwrotu, przygotowane i wyposażone składy uzbrojenia i amunicji, szpitale polowe, zaminowane kluczowe elementy infrastruktury, pozycje pozorne, itp.).

Pełnowymiarowa inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę i związany z nią napływ kilkumilionowej rzeszy uchodźców do innych państw uwypuklił także kwestię odpowiedniej współpracy pomiędzy siłami zbrojnymi a organami władz cywilnych. Według Piotra Zalewskiego przez pierwsze dni wojny dzienna liczba uchodźców z Ukrainy cały czas rosła, od 31,2 tys. osób w pierwszym dniu wojny, przekraczając 140 tys. uchodźców po dwóch

[893] S. Fabian, *The Illusion of Conventional War: Europe Is Learning the Wrong Lessons from the Conflict in Ukraine*, https://mwi.westpoint.edu/the-illusion-of-conventional-war-europe-is-learning-the-wrong-lessons-from-the-conflict-in-ukraine/, dostęp: 01.03.2024 r.

tygodniach[894]. Według Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR), do końca marca 2022 roku Ukrainę opuściło 4,1 mln osób, a dodatkowych 7,1 mln zostało uchodźcami wewnętrznymi (IDPs). Szacuje się, że największy wysiłek w przyjęciu uchodźców z Ukrainy poniosły kraje wschodniej flanki NATO, które były zmuszone wzmocnić ochronę swoich granic, zmienić swoje regulacje prawne dotyczące pomocy uchodźcom, a także ponieść ogromny wysiłek logistyczny i finansowy. Oceny UNHCR wskazują iż najwięcej obywateli ukraińskich przyjęły Polska (do 18 kwietnia 2022 roku było to 2 800,7 tys. osób), Rumunia (623,6 tys. osób) oraz Węgry (374,5 tys. osób)[895]. Wybuch wojny na Ukrainie oraz spowodowany nią napływ ogromnej rzeszy uchodźców postawił przed administracją publiczną oraz społeczeństwami państw wschodniej flanki Sojuszu niespotykane do tej pory wyzwania i zagrożenia. Należy przyjąć, że w razie wybuchu potencjalnego konfliktu pomiędzy państwami członkowskimi Sojuszu a Federacją Rosyjską również dojdzie do znacznego napływu uchodźców w kierunku północno i południowo-zachodnim. Biorąc pod uwagę sieć dróg w trzech państwach bałtyckich (Litwie, Łotwie i Estonii) oraz północno-wschodniej Polsce należy założyć występowanie ogromnych utrudnień na drogach ewakuacji ludności cywilnej, a z drugiej strony drogach dofrontowych, które mogą być wykorzystywane przez siły zbrojne zaatakowanych państw oraz sojusznicze siły wsparcia.

Aby sprostać zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską, niezbędna jest skoordynowana i ciągła współpraca pomiędzy siłami zbrojnymi a administracją rządową i samorządową zaatakowanych państw oraz siłami NATO, które będą przemieszczać się z kierunku zachodniego w celu odparcia rosyjskiego ataku. Pierwszoplanową rolę w działaniach mających na celu sprawne przemieszczenie sił sojuszniczych będzie odgrywać Dowództwo Połączone Wsparcia, jednakże po pierwsze jest ono zbyt szczupłe, aby poradzić sobie z mnogością zadań jakimi będzie obarczone w czasie trwania konfliktu, po drugie jego przeznaczenie skupia się jedynie na przerzucie sił i sprzętu. Bazując na rezultatach badań ocenia się, że niezwykle istotne są także inne aspekty związane ze współpracą cywilno-wojskową. W pierwszej kolejności należy do nich zaliczyć ochronę infrastruktury krytycznej i wzmocnienie odporności społeczeństw oraz ich obronę. Konflikt na Ukrainie uwypuklił

[894] P. Zalewski, *Działania administracji państwowej w Polsce wobec uchodźców z Ukrainy w pierwszych tygodniach wojny w Ukrainie 2022 roku. Aspekty prawne i securitologiczne*, Studia Politicae Universitatis Silesiensis 2022, T. 34, Katowice 2022, s. 106.

[895] *MAPA TYGODNIA: Uchodźcy z Ukrainy (od początku wojny do końca marca)*, https://atlas2022.uw.edu.pl/mapa-tygodnia-uchodzcy-z-ukrainy-od-poczatku-wojny-do-konca-marca/, dostęp: 01.03.2024 r.

konieczność zachowania struktur dowodzenia państwa (cywilnych i wojskowych), które dzięki odpowiedniej postawie wzmocniły morale obrońców Ukrainy i nie dopuściły do załamania obrony w początkowym najgroźniejszym momencie wojny. Rosyjskie służby specjalne zakładały porwanie lub zlikwidowanie najwyższych przywódców państwa na czele z prezydentem Wołodymirem Zełeńskim, co finalnie się nie udało. Należy przyjąć, że w sytuacji konfliktu z Sojuszem podobne działania będą zaplanowane przez Rosjan w stosunku do przywódców państw wschodniej flanki NATO, aby załamać wolę narodów zaatakowanych państw.

W zakresie współpracy cywilno-wojskowej niezwykle istotnym aspektem mającym znaczący wpływ na prowadzenie działań zbrojnych będzie miała ochrona infrastruktury krytycznej. Obserwując działania sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej zauważalne jest ogromne zaangażowanie potencjału militarnego do atakowania celów infrastruktury krytycznej oraz mieszkalnej. Do ataków na infrastrukturę krytyczną na Ukrainie Federacja Rosyjska wykorzystuje uderzenia rakietowe artylerii dalekiego zasięgu oraz pociski balistyczne i hipersoniczne, pociski powietrze-ziemia wystrzeliwane z samolotów oraz bezpilotowe statki powietrzne (drony). Te ataki są częścią szerszej strategii wojennej, która ma na celu osłabienie zdolności obronnych Ukrainy oraz destabilizację społeczno-ekonomiczną kraju. W marcu 2022 roku rosyjscy żołnierze opanowali elektrownię jądrową w Zaporożu, po czym dokonali nieautoryzowanych ingerencji w system kierowania obiektu, które spowodowały pozbawienie energii ukraińskich odbiorców[896]. Należy zaznaczyć, że ze względu na ogromne niebezpieczeństwo wystąpienia katastrofy nuklearnej, działanie Rosjan można także zakwalifikować jako szantaż w kierunku władz ukraińskich, który miał na celu odstąpienie od działań zbrojnych i kapitulację ukraińskich sił zbrojnych.

Ten sam cel mają ataki na elektrociepłownie oraz systemy przesyłania energii, co wraz ze spadkiem temperatur w okresie jesienno-zimowym wzmaga presję na ludność cywilną i ukraińskie władze, aby zaprzestały walki. Według ekspertów Instytutu Europy Środkowej, do listopada 2022 roku w wyniku rosyjskich ataków częściowo uszkodzone zostało około 40% obiektów ukraińskiej infrastruktury energetycznej, 10% uległo całkowitemu zniszczeniu, a pozostałe zasoby osiągnęły jedynie 50% mocy[897]. W dniu 6 czerwca 2023 roku siły rosyjskie

[896] J. Majcher, *Rosyjskie wojska na terenie elektrowni jądrowej Zaporoże. Jakie jest realne zagrożenie?*, Pulaski Policy Paper nr 18, 20 września 2022 r., https://pulaski.pl/pulaski-policy-paper-rosyjskie-wojska-na-terenie-elektrowni-jadrowej-zaporoze-jakie-jest-realne-zagrozenie-jerzy-majcher/, dostęp: 01.03.2024 r.

[897] A. Szabaciuk, M. Drabczuk, *Rosyjska wojna na wyniszczenie. Zmasowane ataki na ukraińską infrastrukturę krytyczną i ich skutki*, Komentarze IEŚ 736 (248/2022), Instytut Europy Środkowej, Lublin 2022, https://ies.lublin.pl/komentarze/rosyjska-wojna-na-wyniszczenie-zmasowane-ataki-na-ukrainska-infrastrukture-krytyczna-i-ich-skutki/, dostęp: 01.03.2024 r.

wysadziły tamę w Nowej Kachowce, w wyniku czego doszło zalania ponad 80 miejscowości leżących w dolnym biegu rzeki Dniepr po obu jej brzegach, w tym części Chersonia. Eksperci Institute for the Study of War uznali, iż oprócz poważnych reperkusji wojennych, zniszczenie tamy doprowadziło do nieodwracalnych skutków humanitarnych, ekologicznych oraz ekonomicznych, a prezydent W. Zełenski określił wysadzenie tamy jako akt terrorystyczny[898].

Biorąc pod uwagę możliwość wystąpienia potencjalnego rosyjskiego ataku na kraje wschodniej flanki NATO, prawdopodobny scenariusz zakładał będzie działania hybrydowe Federacji Rosyjskiej w postaci działań w cyberprzestrzeni oraz aktów sabotażu na obiekty infrastruktury krytycznej i cywilnej w celu osłabienia morale i woli działania społeczeństw państw zaatakowanych. W ocenie Macieja Korowaja destrukcja przez wojska rosyjskie obiektów infrastruktury krytycznej może przynieść dla Polski o wiele większe straty niż zajęcie części jej terytorium[899]. Należy zaznaczyć, że w odstraszanie i obronę przed potencjalnym rosyjskim atakiem na kraje wschodniej flanki NATO muszą być zaangażowane wszystkie służby i całe społeczeństwo, a nie tylko siły zbrojne. W ocenie M. Korowaja rosyjskie uderzenie będzie miało charakter intermodalny, co oznacza, że będzie w niego zaangażowane szereg rosyjskich sił i środków, a cele nie będą tylko zarezerwowane do sfery wojskowej.

Dlatego też, w celu skutecznego odparcia potencjalnego zagrożenia niezbędne jest wypracowanie procedur oraz zbudowanie struktur łączących zasoby wojskowe i cywilne, które efektywnie zniechęcą Federację Rosyjską do agresji oraz efektywnie zneutralizują zagrożenie. W tym celu niezbędna jest budowa odpowiednich struktur zajmujących się działaniami niekinetycznymi. Ze względu na ograniczenia w zdolnościach sił zbrojnych oraz niewydolność struktur obrony cywilnej obecnie państwa wschodniej flanki NATO nie są w stanie samodzielnie przeciwstawić się agresji ze strony Federacji Rosyjskiej. Dobitnym przykładem są wyniki raportu Najwyższej Izby Kontroli z 13 marca 2024 roku, w którym podkreślono, że „w Polsce obrona cywilna nie istnieje, obywatele nie wiedzą, gdzie w razie zagrożeń mogą szukać bezpiecznego miejsca schronienia, a na miejsce w schronach i ukryciach może liczyć niecałe 4 procent mieszkańców”[900]. Podobnie wygląda sytuacja w innych państwach Europy

---

[898] T. Dereszyński, *Szokujące skutki wysadzenia tamy w Nowej Kachowce na interaktywnej mapie. Tak Rosjanie nieodwracalnie zniszczyli ten teren*, https://i.pl/szokujace-skutki-wysadzenia-tamy-w-nowej-kachowce-na-interaktywnej-mapie-tak-rosjanie-nieodwracalnie-zniszczyli-ten-teren/ar/c1-17626871?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMI36rZtLbnhQMV0GWRBR2LQAu7EAMYASAAEgJqVPD_BwE, dostęp: 01.03.2024 r.

[899] *Korowaj: Rosja może zagrozić polskiej infrastrukturze. Nie jest jasne czy zrobi to już teraz (ROZMOWA)*, https://biznesalert.pl/korowaj-polska-infrastruktura-krytyczna-energeytka-gaz-ropa-energia-cieplownictwo-rosja/, dostęp: 20.03.2024 r.

[900] *W schronie się nie schronisz*, https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/budowle-ochronne-miejsca-ukrycia.html, dostęp: 13.03.2024 r.

Środkowo-Wschodniej, w których struktury obrony cywilnej są nieadekwatne do zagrożeń, administracja samorządowa jest niewłaściwa przygotowana do potencjalnego konfliktu, a większość obywateli nie wie, jak postępować w przypadku wojny lub inwazji wojskowej[901].

Konkludując, obecnie Sojusz Północnoatlantycki nie posiada rozbudowanych i kompleksowych struktur dedykowanych prowadzeniu działań niekinetycznych, takich jak operacje informacyjne (INFO OPS), współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) czy operacje psychologiczne (PSYOPS). Elementy tych zdolności są rozproszone pomiędzy różnymi dowództwami i instytucjami w ramach NATO, co znacznie utrudnia ich efektywne wykorzystanie w ramach skoordynowanych działań operacyjnych. Wojna na Ukrainie oraz agresywna polityka Federacji Rosyjskiej udowadniają, że sukces w nowoczesnym konflikcie zależy nie tylko od siły militarnej, ale również od skuteczności działań w przestrzeni informacyjnej, cybernetycznej i społecznej, co wymaga ścisłej integracji z szeroko rozumianym środowiskiem cywilnym.

W kontekście potencjalnego konfliktu zbrojnego z Federacją Rosyjską należy położyć szczególny nacisk na zwiększenie interoperacyjności sił zbrojnych państw wschodniej flanki NATO z sojuszniczymi siłami wsparcia oraz środowiskiem cywilnym (układem pozamilitarnym). Jednym z pierwszych kroków mogłoby być utworzenie struktury dowództwa zajmującego się działaniami niekinetycznymi, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy cywilno-wojskowej na wzór amerykańskiego dowództwa CACOM. Jego głównym zadaniem byłoby planowanie i koordynacja działań między siłami zbrojnymi a środowiskiem cywilnym (władzami państwowymi i samorządowymi, siłami bezpieczeństwa oraz organizacjami pozarządowymi) zarówno w czasie pokoju, kryzysu jak i wojny[902]. Dodatkowo Dowództwo NATO ds. działań niekinetycznych umożliwiłoby bezkolizyjną współpracę Dowódcy Sojuszniczych Sił NATO w Europie w zakresie użycia środków wojskowych i niewojskowych należących do środowiska cywilnego w celu odstraszania i obrony przed zagrożeniami kreowanymi przez Federację Rosyjską. W przypadku działań pod progiem wojny zadaniem Dowództwa NATO ds. działań niekinetycznych byłaby odpowiednia koordynacja współpraca między siłami zbrojnymi a organizacjami humanitarnymi oraz cywilnymi służbami ratowniczymi w celu efektywnego ostrzegania i reagowania na ewentualne skutki działań hybrydowych. Po zakończeniu konfliktu zbrojnego Dowództwo NATO ds. działań

[901] A. Kuczyńska-Zonik, *System obrony cywilnej na Łotwie*, Komentarze IEŚ 1112 (87/2024), Instytut Europy Środkowej, Lublin 2024, https://ies.lublin.pl/komentarze/kies-1112/, dostęp: 25.04.2024 r.
[902] *Civil Affairs Branch, 15 September 2022*, https://api.army.mil/e2/c/downloads/2022/09/15/ca458157/ca-da-pam-600-3.pdf, dostęp: 20.03.2024 r.

niekinetycznych byłoby odpowiedzialne za koordynację pomocy w stabilizacji i odbudowie kraju, wspierając działania humanitarne, odbudowę infrastruktury i instytucji publicznych oraz pomoc w powrocie uchodźców i przesiedleńców[903].

Proponowaną strukturę Dowództwa NATO ds. działań niekinetycznych oraz rejony odpowiedzialności i umiejscowienie poszczególnych brygad działań niekinetycznych wraz z proponowanymi państwami ramowymi przedstawiają rys. 36 oraz rys. 37.

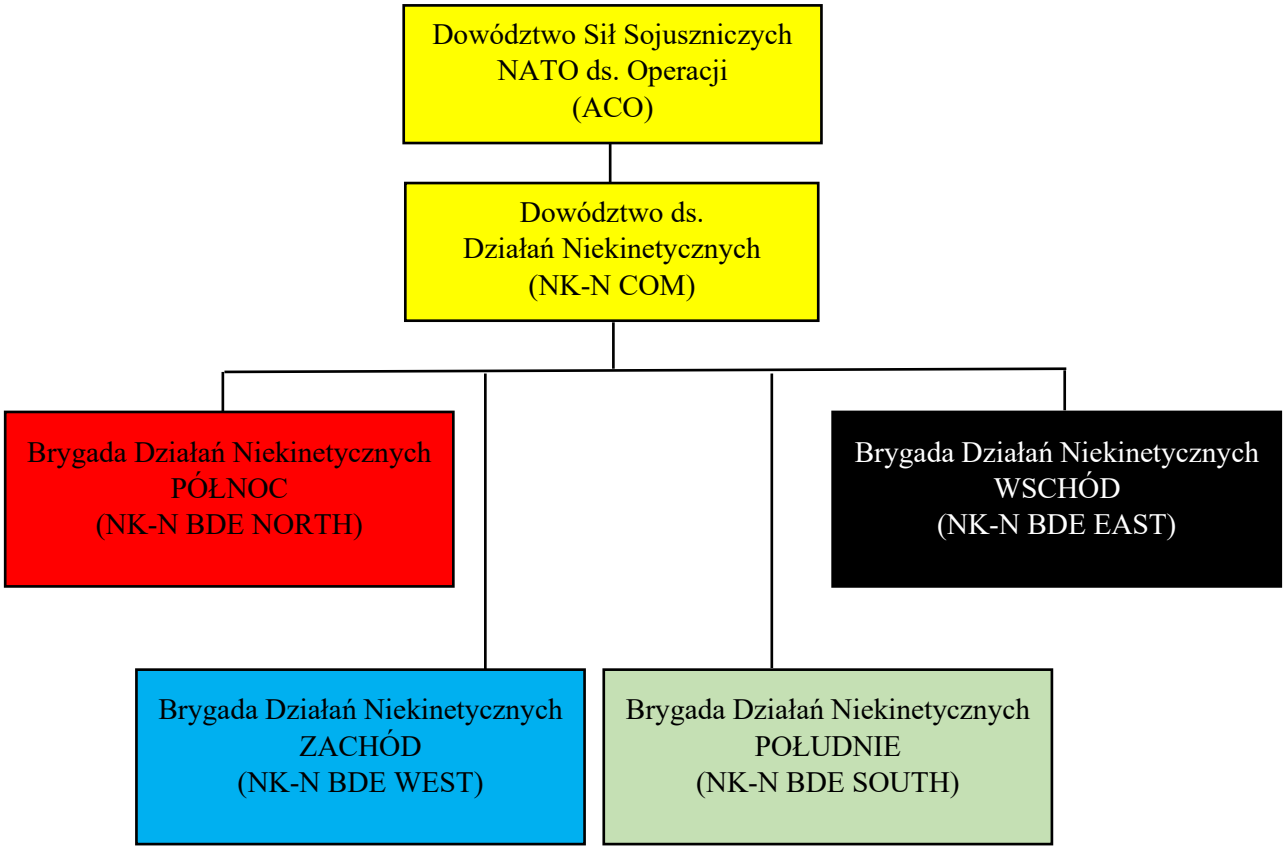

Rys. 36. Proponowana struktura dowodzenia NATO w zakresie działań niekinetycznych w ramach Sojuszniczego Dowództwa ds. Operacji.

Źródło: Opracowanie własne.

[903] *AJP-3.19 Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*, Edition A Version 1, November 2018, s. 3.10.

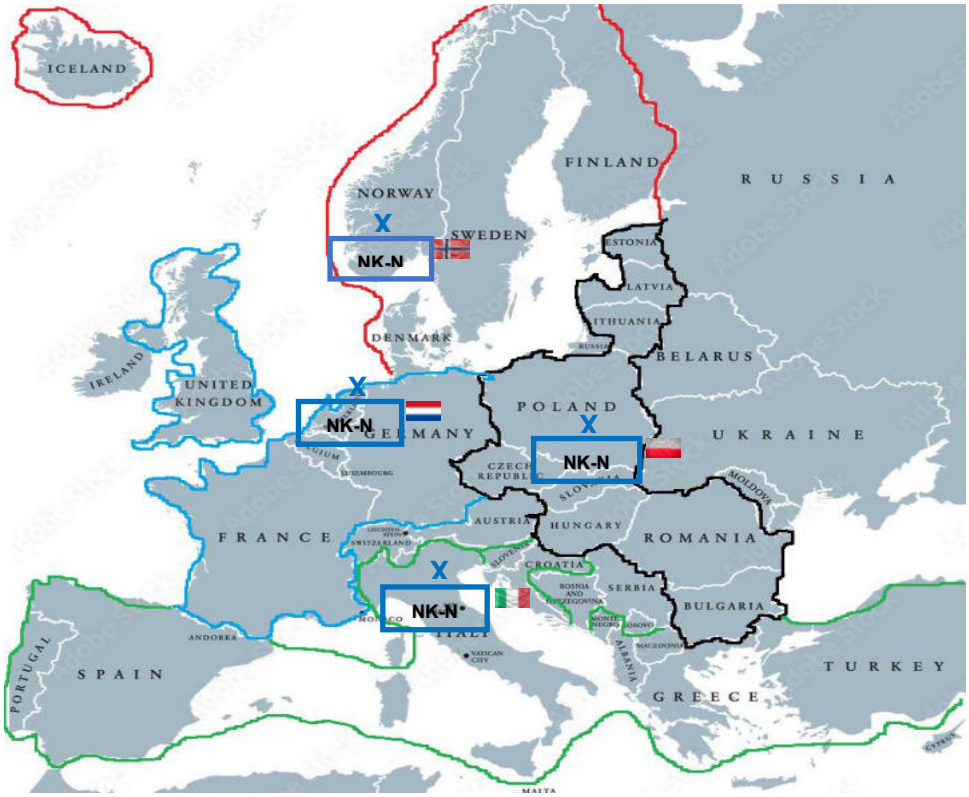

Rys. 37. Rejony odpowiedzialności i umiejscowienie poszczególnych brygad działań niekinetycznych wraz z proponowanymi państwami ramowymi.

Źródło: Opracowanie własne.

Sugerowana struktura dowództwa w zakresie działań niekinetycznych zakłada utworzenie czterech brygad działań niekinetycznych, które odpowiednio obejmowałyby swoim działaniem poszczególne rejony odpowiedzialności: Brygada Działań Niekinetycznych Północ – Islandia, Norwegia, Szwecja oraz Finlandia, określając Norwegię jako państwo ramowe. Brygada Działań Niekinetycznych Zachód byłaby odpowiedzialna za działania w Wielkiej Brytanii, Francji, Niemczech oraz krajach Beneluksu. Państwem ramowym ze względu na duże doświadczenie i istnienie Centrum Eksperckiego w zakresie współpracy cywilno-wojskowej w Hadze byłaby Holandia. Za południową granicę NATO byłaby odpowiedzialna Brygada Działań Niekinetycznych Południe (Portugalia, Hiszpania, Włochy, Grecja, Turcja oraz kraje bałkańskie należące do NATO) z wiodącą rolą Włoch. Z punktu widzenia zagrożenia ze strony rosyjskiej kluczową rolę odgrywałaby Brygada Działań Niekinetycznych Wschód, która w swoim rejonie odpowiedzialności obejmowałaby kraje wschodniej flanki NATO (Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia, Bułgaria oraz trzy kraje bałtyckie). Biorąc pod uwagę doświadczenie oraz istniejące krajowe struktury w zakresie działań niekinetycznych najlepszym kandydatem do roli państwa ramowego byłaby Polska.

Posiadanie w ramach struktury dowodzenia NATO tak rozwiniętych dowództwa zajmującego się działaniami niekinetycznymi umożliwiłoby sprawne zarządzanie przyszłym polem walki, które pełne będzie uchodźców oraz osób przesiedlonych. Ponadto, w ramach kooperacji z układem pozamilitarnym struktury NATO zajmujące się działaniami niekinetycznymi zapewnią odpowiednio wcześniejszy system ostrzegania tak dla strony wojskowej jak i cywilnej, co ma niebagatelne znaczenie w czasie prowadzenia działań zbrojnych. Skuteczna współpraca cywilno-wojskowa, która jest jednym ze składników działań niekinetycznych zapewnia także właściwą swobodę manewru dla dowódcy sił NATO w Europie w czasie przemieszczenia i rozmieszczenia elementów szpicy wojsk Sojuszu. W tej kwestii niezbędna jest odpowiednia współpraca z Połączonym Dowództwem Wsparcia w Ulm oraz jednostkami NFIU znajdującymi się w krajach wschodniej flanki NATO. Działanie jednostek (brygad) działań niekinetycznych powinno mieć również kluczowe znaczenie w zakresie koordynowania ochrony infrastruktury krytycznej i pomocy w wypadku jej porażenia pomiędzy komponentem cywilnym a wojskowym.

Należy podkreślić, że obecne środowisko bezpieczeństwa jest często nieprzewidywalne i szybko się zmienia. Dowództwo odpowiedzialne za działania niekinetyczne powinno być zdolne do adaptacji i innowacji, reagując na nowe wyzwania i wykorzystując nowe technologie i metody pracy. Ponadto nowe dowództwo dedykowane działaniom niekinetycznym musi dysponować odpowiednimi zasobami materialnymi i logistycznymi, aby móc skutecznie wspierać zarówno misje wojskowe jak i projekty cywilne. Obejmuje to zarówno posiadanie odpowiedniego sprzętu, dostęp do informacji oraz technologii, jak również bardzo dobre wyszkolenie personelu. Aby osiągnąć zakładane cele niezbędne jest rozwijanie przez dowództwo działań niekinetycznych aktywnej współpracy z różnymi organizacjami międzynarodowymi, takimi jak ONZ, UE, organizacjami pozarządowymi oraz z lokalnymi władzami i instytucjami. Ta współpraca jest kluczowa dla efektywnego zarządzania przyszłym polem walki, wsparcia dowódcy sił sojuszniczych, a także reagowania na potrzeby środowiska cywilnego, które może zakłócić prowadzenie działań odstraszających i operacji obronnej przeciwko Federacji Rosyjskiej.

Zreorganizowana struktura dowodzenia NATO powinna obejmować mechanizmy zwiększonej koordynacji z agencjami cywilnymi i podmiotami sektora prywatnego, szczególnie w obszarach takich jak: cyberbezpieczeństwo, ochrona infrastruktury i wojna informacyjna. Taka integracja ma kluczowe znaczenie dla odporności na zagrożenia hybrydowe. Dodatkowo w celu zwalczania zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską konieczne jest zintegrowanie ze strukturą dowodzenia NATO architektury układu

pozamilitarnego (Policja, Straż Graniczna, Centra Zarządzania Kryzysowego), co znacznie usprawniłoby przepływ informacji jeszcze przed wybuchem pełnoskalowego konfliktu oraz wzmocniłoby odporność państw wschodniej flanki NATO i jej obywateli. Wymaga to przejścia od mentalności „musisz wiedzieć" do podejścia „musisz się dzielić", zapewniając terminowe rozpowszechnianie informacji wśród dowódców i decydentów rządowych.

Brak wyspecjalizowanych struktur zajmujących się działaniami niekinetycznymi w NATO to luka, która osłabia zdolność Sojuszu do skutecznego reagowania na współczesne zagrożenia. Dlatego też reforma struktury dowodzenia NATO i jej rozbudowa o elementy działań niekinetycznych jest absolutnie konieczna dla bezpieczeństwa i skuteczności Sojuszu w XXI wieku. Liczne przykłady z pola walki potwierdzają, że skuteczna kooperacja pomiędzy siłami zbrojnymi a strukturami cywilnymi, w tym mediami, organizacjami międzynarodowymi, organizacjami pozarządowymi czy sektorem prywatnym, jest kluczowa dla powodzenia każdej operacji[904]. Ocenia się, że reforma struktura dowodzenia NATO polegająca na utworzeniu dowództw zajmujących się działaniami niekinetycznymi stanie się fundamentem dla przyszłej skuteczności operacyjnej NATO i jego zdolności do przeciwdziałania nowoczesnym formom agresji.

Kolejną propozycją działań adaptacyjnych Sojuszu w zakresie transformacji struktur dowodzenia jest utworzenie Dowództwa ds. Wsparcia Ukrainy (JSC-U), którego głównym zadaniem miałoby być zapewnienie wszelkiego wsparcia militarnego i pozamilitarnego przez Sojusz Północnoatlantycki walczącej Ukrainie. Powstanie Dowództwa ds. Wsparcia Ukrainy przyniosłoby NATO szereg wymiernych korzyści, wzmacniając jego skuteczność i pozycję międzynarodową. Po pierwsze, taka instytucjonalizacja działań pomocowych zwiększyłaby efektywność operacyjną Sojuszu poprzez usprawnienie koordynacji dostaw sprzętu, wsparcia logistycznego, szkolenia i doradztwa wojskowego. Obecnie te działania są rozproszone i realizowane w dużej mierze przez poszczególne państwa członkowskie, co prowadzi do trudności w synchronizacji działań. Utworzenie JSC-U uporządkowałoby system wsparcia i zapewniłoby, że środki trafiają tam, gdzie są najbardziej potrzebne, co poprawia zdolność NATO do prowadzenia kompleksowych operacji pomocowych. Po drugie, powołanie tego dowództwa znacząco wzmocniłoby wiarygodność oraz odstraszanie Sojuszu poprzez pokazanie, że NATO realnie wspiera partnerów zagrożonych agresją i jest gotowe reagować na kryzysy bezpieczeństwa w swoim otoczeniu strategicznym. Jasny, skoordynowany mechanizm

[904] *The Role of Civil-Military Cooperation in the Protection of Civilians: The Ukraine Experience*, Center for Civilians in Conflict, October 2023, https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/2023/10/The-Role-of-Civil-Military-Cooperation-in-Protection-of-Civilians-The-Ukraine-Experience.pdf, dostęp: 01.02.2025 r.

pomocy wysyła silny sygnał polityczny zarówno do przeciwników, jak i sojuszników. Po trzecie, powstanie JSC-U przyczyniłoby się do rozwoju nowych zdolności NATO w zakresie wsparcia państwa niebędącego członkiem Sojuszu, a jednak odgrywającego kluczową rolę dla stabilności europejskiej. To doświadczenie może stać się podstawą do budowania przyszłych strategii reakcji kryzysowej, wzmacniając elastyczność oraz zdolność adaptacyjną NATO w obliczu nowych zagrożeń. Po czwarte, stworzenie takiej struktury sprzyjałoby większej spójności politycznej w ramach Sojuszu, ponieważ wspólne dowództwo redukowałoby rozbieżności w działaniach oraz umożliwiałoby pełną transparentność procesów decyzyjnych dotyczących wsparcia Ukrainy. W efekcie państwa członkowskie czułyby się bardziej odpowiedzialne za wspólny wysiłek, co wzmacniałoby jedność NATO oraz jego strategiczne cele. Wszystkie te elementy pokazują, że JSC-U stanowiłoby nie tylko instrument pomocy dla Ukrainy, lecz także ważną inwestycję w rozwój i przyszłą gotowość całego Sojuszu.

Należy podkreślić, że NATO pomaga państwu ukraińskiemu już od kilku lat. W 2014 roku stan ukraińskiej armii był dramatyczny. Jak podaje Filip Bryjka ze 130 000 żołnierzy jedynie 7% było zdolnych do walki, Ukraina przeznaczała jedynie 1% swojego PKB na budżet obronny, a sprzęt wojskowy pozostający na stanie sił zbrojnych był wyprzedawany osłabiając przy tym zdolności obronne państwa[905]. Sytuacja zmieniła się po nielegalnej aneksji Krymu, która przede wszystkim unaoczniła samym Ukraińcom, ale także części opinii międzynarodowej, że zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej jest bardzo realne i poważne. Dzięki determinacji ukraińskiego rządu, poświęceniu społeczeństwa oraz znacznej pomocy wojskowej ze strony Sojuszu Północnoatlantyckiego potencjał militarny Ukrainy został wielokrotnie zwiększony, dzięki czemu była ona znacznie lepiej przygotowana do odparcia rosyjskiej inwazji niż w 2014 roku.

Euroatlantycka pomoc obejmowała wsparcie polityczne, dostawy sprzętu wojskowego, pomoc w ramach szkoleń przeznaczonych dla sił zbrojnych Ukrainy, aby wspomóc ich modernizację i reform oraz w zwiększeniu ich zdolności obronnych. Od 2016 roku praktyczne wsparcie NATO dla Ukrainy zostało określone w Kompleksowym Pakiecie Wsparcia. W szczególności, wsparcie to koncentruje się na programach budowania zdolności i kilku funduszach powierniczych ustanowionych po 2014 obejmujących pomoc w budowaniu i modernizowaniu zdolności m. in. systemów dowodzenia, kontroli, łączności i komputerów, logistyki i standaryzacji, walki w cyberprzestrzeni, rehabilitacji medycznej oraz unieszkodliwianie materiałów wybuchowych i przeciwdziałanie improwizowanym ładunkom

[905] F. Bryjka, *Euroatlantyckie wsparcie wojskowe dla Ukrainy*, [w:] P. Turczyński (red.), *Bezpieczeństwo europejskie po szczycie NATO w Warszawie*, Kraków 2017, s. 177.

wybuchowym[906]. W czerwcu 2020 roku Ukrainie zaoferowano status Partnera o Zwiększonych Szansach w NATO. Status ten zapewnia Ukrainie preferencyjny dostęp do natowskich ćwiczeń, szkoleń oraz wymiany informacji i świadomości sytuacyjnej w celu zwiększenia interoperacyjności. Oprócz działań Sojuszu skierowanych w stosunku do państwa ukraińskiego, rozwijane były stosunki bilateralne pomiędzy Ukrainą a częścią państw członkowskich Paktu Północnoatlantyckiego.

W ramach pomocy sprzętowej i finansowej Siłom Zbrojnym Ukrainy największe wsparcie od 2014 roku zostało zapewnione przez Stany Zjednoczone. Administracja amerykańska przeznaczyła ponad 2,7 mld USD na szkolenia i wyposażenie ukraińskich sił zbrojnych w ramach rządowego systemu FMS finansowanego głównie z programu Departamentu Stanu lub Departamentu Obrony[907]. Należy jednak podkreślić, że ze względu na różnice zdań w samym Sojuszu Północnoatlantyckim i zdecydowany sprzeciw m. in. Niemiec, które obawiały się eskalacji konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, dostawy obejmowały tzw. sprzęt nieśmiercionośny, co w perspektywie 2022 roku i pełnowymiarowej rosyjskiej agresji na Ukrainę należy uznać za strategiczny błąd. W latach 2014 – 2016 administracja prezydenta Baracka Obamy wsparła Ukrainę kwotą 600 mln USD w ramach pomocy wojskowej, która obejmowała dostawy sprzętu dla żołnierzy ukraińskich w postaci kamizelek kuloodpornych, hełmów, noktowizorów i urządzeń termowizyjnych oraz zestawów pierwszej pomocy medycznej i sprzętu łączności. Ponadto w celu wzmocnienia zdolności do obrony Amerykanie dostarczyli siłom zbrojnym Ukrainy ponad 200 pojazdów typu, radar wykrywający pociski artyleryjskie oraz nieokreśloną liczbę bezzałogowych statków powietrznych Raven[908].

Modernizacja Sił Zbrojnych Ukrainy polegała także na znaczącym zwiększeniu intensywności przedsięwzięć szkoleniowych, które były prowadzone przez instruktorów z kilku państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego[909]. W 2016 roku doszło do zinstytucjonalizowania natowskiej pomocy szkoleniowej poprzez utworzenie Wspólnej Międzynarodowej Grupy Szkoleniowej *(JMTG-U*) na poligonie w ukraińskim Jaworowie. Celem szkolenia była dostosowanie struktur wojskowych do standardów NATO w zakresie organizacji, funkcjonowania oraz dowodzenia. Główne zagadnienia omawiane przez

[906] *NATO-Ukraine Trust Funds*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_153288.htm, dostęp: 01.03.2024 r.
[907] J. Gotkowska, P. Szymański, *NATO member states on arms deliveries to Ukraine*, OSW Commentary 2022-02-03, https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2022-02-03/nato-member-states-arms-deliveries-to-ukraine, dostęp: 01.03.2024 r.
[908] C. Mills, *Military assistance to Ukraine 2014-2021*, House of Commons Library, UK Parliament, Research Briefing, Number 7135, 4 March 2022, https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN07135/SN07135.pdf, dostęp: 01.03.2024 r.
[909] J. Szőke, K. Kusica, *Military Assistance to Ukraine and Its Significance in the Russo-Ukrainian War*, https://www.mdpi.com/2076-0760/12/5/294, dostęp: 01.03.2024 r.

zagranicznych instruktorów obejmowały zasady elastycznego dowodzenia, współdziałanie poszczególnych rodzajów armii, środków i metod rozpoznania czy też kodowanej łączności[910].

Ocenia się, że dzięki wysiłkom międzynarodowych doradców wojskowych poziom wyszkolenia i przygotowania kadry dowódczej oraz żołnierzy ukraińskich istotnie wzrósł, znacznie przyczyniając się do wzmocnienia potencjału militarnego SZ Ukrainy. Należy podkreślić, że działania NATO znacząco podniosły możliwości Ukrainy do obrony swojego terytorium, jednakże ze względu na ograniczony charakter pomocy ze strony niektórych państw członkowskich, błędną ocenę ze strony NATO dotyczącą zamiarów Federacji Rosyjskiej oraz niechęć części państw członkowskich Sojuszu do angażowania się na rzecz pomocy Ukrainie działania NATO okazały się niestety niewystarczające do odstraszenia Federacji Rosyjskiej. Ocenia się, że te zaniechania były jednymi z przyczyn pełnowymiarowej agresji zbrojnej w lutym 2022 roku.

Znaczącą luką, która uwidoczniła się w czasie inwazji rosyjskiej na Ukrainie był brak dowództwa NATO zajmującego się koordynowaniem wsparcia Ukrainy, którego zadaniem byłoby także odpowiednio wcześniejsze rozpoznawanie, wykrywanie i ocena zamiarów strony rosyjskiej oraz przeciwdziałanie im, co mogłoby doprowadzić do odstraszenia Federacji Rosyjskiej od agresji. Należy zaznaczyć, że decyzja o powołaniu dowództwa NATO koordynującego współpracę z Ukrainą byłaby złożona i zależałaby od wielu czynników. Na początku należałoby rozważyć, czy taka inicjatywa jest zgodna z celami i wartościami Sojuszu oraz czy przyniosłaby korzyści dla stabilności i bezpieczeństwa regionu. Ważne jest również uwzględnienie reakcji samej Ukrainy oraz innych krajów członkowskich NATO. Utworzenie specjalnego dowództwa NATO mogłoby umożliwić lepszą koordynację działań w zakresie wsparcia Ukrainy, w tym szkolenia jej sił zbrojnych, dostarczania pomocy militarnej i monitorowania sytuacji na granicach.

W kontekście budowy nowego dowództwa należy zauważyć, że wojna rosyjsko – ukraińska unaoczniła, że takie dowództwo jest niezbędne, aby zabezpieczenie logistyczne kierowane na Ukrainie było odpowiednio synchronizowane i koordynowane. Na podstawie dostępnych danych należy zaznaczyć, że wojskowe wsparcie materiałowo-techniczne początkowo opierało się na bilateralnych umowach pomiędzy Ukrainą a wybranymi państwami członkowskimi NATO, co skutkowało sytuacją, że pomoc ta nie była odpowiednio

[910] J. Sabak, *Ukraińska droga do NATO*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/ukrainska-droga-do-nato-foto, dostęp: 01.03.2024 r.

zaplanowana i skoordynowana[911]. Odpowiedzią na braki zinstytucjonalizowanej formuły pomocy było ustanowienie Grupy Kontaktowej ds. Obrony Ukrainy (UDCG) znanej również jako grupa Ramstein, która 26 kwietnia 2022 roku po raz pierwszy spotkała się gronie 41 państw. Obecnie format liczy 56 krajów (wszystkich 32 państw członkowskich NATO i 24 innych krajów) wspierających obronę Ukrainy poprzez wysyłanie sprzętu wojskowego w odpowiedzi na rosyjską inwazję w 2022 roku.

Kolejną organizacją powołaną w celu koordynowania pomocy wojskowej było utworzenie przez administrację amerykańską latem 2022 roku Międzynarodowego Zespołu ds. Pomocy Ukrainie (SAG-U) z siedzibą w niemieckim Wiesbaden. Do zadań SAG-U należą koordynacja dostaw uzbrojenia i sprzętu wojskowego, szkolenie personelu i inne zadania związane ze wsparciem państwa ukraińskiego w wojnie z Federacją Rosyjską. Dodatkowo SAG-U ma również monitorować wykorzystanie, dysponowanie i odpowiedzialność za bardziej zaawansowaną broń dostarczaną Ukrainie – upewniając się, że nie zostanie przejęta przez siły rosyjskie ręce lub nie zostanie wykorzystana niezgodnie z przeznaczeniem.

Pomimo istnienia struktur odpowiadających za wsparcie militarne Ukrainy należy zauważyć, że są to struktury stworzone i w dużym stopniu zdominowane przez przedstawicieli amerykańskiej administracji, co stawia pozostałe państwa członkowskie Sojuszu w roli partnerów „drugiej kategorii" mających jedynie wykonywać polecenia i decyzje Stanów Zjednoczonych. Z drugiej strony taka sytuacja uwidacznia dalsze zbyt mocne uzależnienie europejskich członków Sojuszu od USA, co pogłębia dysproporcje w poziomie zaangażowania poszczególnych państw członkowskich. Ponadto część sojuszników twierdzi, że Stany Zjednoczone w ten sposób realizują swoje interesy narodowe, nie biorąc pod uwagę zdania i opinii całego Sojuszu. Ocenia się, że reforma struktury dowodzenia NATO polegająca na utworzeniu sojuszniczego dowództwa zajmującego się pomocą Ukrainie pozwoli na jeszcze skuteczniejszą pomoc, podniesie poziom interoperacyjności, zwiększy spójność wśród sojuszników, a także umożliwi dostarczenie bardziej skoordynowanej pomocy walczącej Ukrainie. Należy zaznaczyć, że na tą chwilę brak jest perspektyw zakończenia wojny w krótkim okresie, co oznacza, że nowe dowództwo będzie potrzebne przez znaczny czas wojny a także długo po jej zakończeniu.

[911] M. A. Piotrowski, *Pomoc wojskowo-techniczna dla Ukrainy. Ocena potrzeb krótko- i średnioterminowych*, s. 13, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, Grudzień 2022, https://pism.pl/webroot/upload/files/Raport/Pomoc%20wojskowo-techniczna%20dla%20Ukrainy.pdf, dostęp: 01.03.2024 r.

Podsumowując, na podstawie dostępnej literatury ocenia się, że obecna struktura dowodzenia NATO jest nieadekwatna do obecnych i przyszłych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Stwarza to niebezpieczeństwo nieprzygotowania Sojuszu Północnoatlantyckiego do potencjalnej obrony swojego terytorium traktatowego. Przebieg wojny na Ukrainie dobitnie świadczy, że Sojusz potrzebuje zmian w zakresie reformy swojej struktury dowodzenia. Ocenia się, że po wprowadzeniu zaproponowanych zmian, w szczególności utworzeniu nowych dowództw i dostosowaniu struktury dowodzenia do nowego środowiska bezpieczeństwa, Sojusz prawdopodobnie osiągnie znaczącą przewagę w stosunku do Federacji Rosyjskiej. Wszelkie zmiany natowskiej architektury dowodzenia wymagają poniesienia dodatkowych znacznych nakładów finansowych, organizacyjnych i szkoleniowych, niemniej jednak w chwili kiedy w niewielkiej odległości od wschodniej flanki NATO trwa pełnoskalowa wojna, Sojusz Północnoatlantycki nie może pozostać bierny i działać reaktywnie. Szybkie wprowadzenie zaproponowanych rekomendacji w zakresie transformacji powinno zmusić Rosję do porzucenia planów agresji na państwa członkowskie Sojuszu, w szczególności te znajdujące się na jego wschodniej flance.

5.2. Propozycje dostosowania zdolności kinetycznych Sojuszu Północnoatlantyckiego

Inwazja rosyjska na Ukrainę wywołała ogromny wzrost zagrożenia atakiem Federacji Rosyjskiej na państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego. Sam fakt, iż konflikt toczy się bezpośrednio przy wschodniej flance NATO, determinuje konieczność wprowadzenia zdecydowanych działań adaptacyjnych do niebezpiecznego środowiska bezpieczeństwa jaki wykreowała swoimi agresywnymi poczynaniami Federacja Rosyjska. Wojna rosyjsko-ukraińska ujawniła poważne ograniczenia w kontekście posiadanych zdolności operacyjnych przez poszczególne państwa członkowskie Sojuszu. Niemcy zadeklarowały, że dopiero w 2027 roku będą w stanie przeznaczyć zmodernizowaną dywizję do działania w ramach NATO jako tzw. „szpica". Niemieckie wojska lądowe charakteryzuje niska gotowość bojowa w zakresie obrony przeciwlotniczej bardzo krótkiego i krótkiego zasięgu. W siłach powietrznych Niemiec ogromnym ograniczeniem są braki w lotnictwie transportowym spowodowane uziemieniem floty starych ciężkich śmigłowców transportowych CH-53[912]. Podobne problemy z utrzymaniem odpowiednich zdolności operacyjnych posiadają inne także inne państwa członkowskie. Według Przeglądu Zdolności Planowania Obronnego NATO z 2022 roku

[912] M. Kędzierski, L. Gibadło, K. Frymark, A. Kwiatkowska, S. Płóciennik, J. Gotkowska, M. Bogusz, K. Dębiec, A. Łoskot-Strachota, S. Kardaś, M. Menkiszak, I. Wiśniewska, *Niemcy wobec wojny. Rok zmian*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa, luty 2023, s. 49.

Holandia nie jest w stanie wydzielić do Sił Odpowiedzi NATO zadeklarowanej ciężkiej brygady piechoty, gdyż nie posiada w ogóle własnych czołgów[913]. Znaczące niedostatki w sprzęcie wojskowym zostały spotęgowane z chwilą dostarczenia przez kraje członkowskie Sojuszu uzbrojenia dla walczącej Ukrainy. Należy zaznaczyć, że otrzymana pomoc wojskowa pozwala wojskom ukraińskim na skuteczne prowadzenie działań, jednakże z drugiej strony uszczuplenie własnych zasobów spowodowało, iż wiele państw nie jest w stanie w odpowiednio szybko zastąpić wydzielonego sprzętu.

Należy podkreślić, że adaptacja NATO jest konieczna na wielu płaszczyznach, aby być w gotowości do zwalczania wszelkich zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Odstraszenie i postawa obronna Sojuszu musi być znacząco wzmocniona, dlatego też pierwszym i najważniejszym działaniem adaptacyjnym NATO w zakresie działań kinetycznych powinno być zwiększenie sił konwencjonalnych na wschodniej i południowej flance Sojuszu. Biorąc pod uwagę potencjały sił zbrojnych państw leżących w Europie Środkowo-Wschodniej należy zaznaczyć, że nie są one w stanie samodzielnie stawić czoła zagrożeniu ze strony Federacji Rosyjskiej. Konieczne jest zatem wzmocnienie sił sojuszniczych zgodnie z planami Modelu Sił NATO ogłoszonymi na szczycie w Madrycie w 2022 roku.

W odpowiedzi na zagrożenie ze strony Rosji Sojusz Północnoatlantycki podjął decyzję o znaczącej reorganizacji swoich sił. Naczelny Dowódca Sił Sojuszniczych w Europie dysponuje znacznie większymi siłami niż dotychczas, jednakże wyzwaniem pozostaje precyzyjne określenie konkretnych jednostek wojskowych z poszczególnych krajów, które będą wchodziły w skład tych sił. Ocenia się, że kluczowe jest zapewnienie odpowiedniego uzbrojenia i wyszkolenia wojsk na każdym poziomie gotowości, począwszy od około 100 brygad operacyjnych, które mają stanowić trzon obrony i odstraszania. Prominentni dowódcy sił NATO generał Christopher Cavoli i admirał Pierre Vandier szacują, że aby móc przeciwstawić się zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską, Sojusz Północnoatlantycki powinien posiadać w gotowości co najmniej 131 brygad ogólnowojskowych, z których każda powinna liczyć około 5 000 żołnierzy[914]. Analogicznie, konieczne jest zwiększenie liczby korpusów bojowych z 6 do 15 oraz dowództw dywizji

[913] W 2011 roku wycofano dwa ostatnie bataliony czołgów, zaś w 2015 roku holenderskie wojska lądowe zostały wyposażone w 14 czołgów Leopard 2A6, które wyleasingowali Niemcy. *NATO Defence Planning Capability Review 2021/2022. The Netherlands – Overview,* https://open.overheid.nl/documenten/ronl-03ef340c071e05b8f70b1dd450a4a6e0e74859b1/pdf, dostęp: 15.03.2024 r., D. Ratka, *Holandia potrzebuje czołgów. Czy ma na nie pieniądze?*, https://defence24.pl/polityka-obronna/holandia-potrzebuje-czolgow-czy-ma-na-nie-pieniadze, dostęp: 15.03.2024 r.

[914] W. Kubik, *Trzęsienie ziemi w NATO. Wyciekły sekrety zbrojeń przeciw Rosji*, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9627046,trzesienie-ziemi-w-nato-wyciekly-sekrety-zbrojen-przeciw-rosji.html, dostęp: 07.10.2024 r.

z 24 do 38. Według najnowszych planów ewentualnościowych liczba przeciwlotniczych systemów rakietowych (w tym systemów Patriot, Iris T-SLM i Skyranger) ma wzrosnąć z 293 do 1467, a śmigłowców z 90 do 104[915]. Dodatkowo w celu zapewnienia odpowiedniego potencjału konieczne będzie wydelegowanie około 1400 samolotów bojowych oraz 250 okrętów nawodnych i podwodnych. Dopiero takie siły mają być wystarczające, aby skutecznie odstraszyć Federację Rosyjską od ataku na Sojusz Północnoatlantycki i obronić państwa wschodniej flanki w sytuacji prawdopodobnej inwazji wojsk rosyjskich. W celu zwiększenia potencjału wojsk sojuszniczych należy dążyć do pełnego ukompletowania jednostek i wyposażenia ich w nowoczesne systemy uzbrojenia.

Należy przy tym pamiętać, że wzrost zadeklarowanych sil będzie niewątpliwie związany z koniecznością poniesienia znacznie większych wydatków na obronność. Rozbudowa potencjału militarnego państw Sojuszu Północnoatlantyckiego wiąże się z koniecznością zwiększenia zdolności mobilizacyjnych i logistycznych. Zwiększenie liczby żołnierzy wymaga równoczesnej modernizacji i rozbudowy tych elementów, co oznacza konieczność poniesienia znacznie większych kosztów niż do tej pory. Z inicjatywą zwiększenia nakładów państw członkowskich na obronność w 2024 roku wyszedł prezydent RP Andrzej Duda, który zaproponował, aby każde państwo członkowskie przeznaczało co najmniej 3% swojego PKB na cele związane z obronnością[916]. Na szczycie NATO w Hadze, który odbył się w dniach 24-25 czerwca 2025 roku zapadła historyczna decyzja. Państwa członkowskie zadeklarowały zwiększenie wydatków na obronność do poziomu 5% PKB rocznie do 2035 roku[917]. W ramach tego zobowiązania ustalono, że 3,5% PKB zostanie przeznaczone na „core defence requirements" (podstawowe potrzeby militarne), a dodatkowe 1,5% na wydatki związane z obronnością i bezpieczeństwem, takie jak infrastruktura krytyczna, cyberbezpieczeństwo, przemysł obronny czy przygotowanie na sytuacje kryzysowe. Wprowadzenie powyższego rozwiązania jako standardu mogłoby prowadzić do bardziej równomiernego podziału obciążeń finansowych oraz pozwoliłoby na zwiększenie liczebności sił zbrojnych, lepsze szkolenie żołnierzy oraz poprawę ich wyposażenia. Przywódcy, w tym sekretarz generalny NATO Mark Rutte, określili nowy cel jako „transformacyjny" i kluczowy dla wzmocnienia kolektywnej

[915] Т. Святенко, *NATO to significantly expand its forces in Europe due to Russian aggression*, https://112.ua/en/nato-znacno-rozsirit-sili-v-evropi-cerez-agresiu-rosii-42419, dostęp: 07.10.2024 r.
[916] *Prezydent RP: Państwa Sojuszu powinny przeznaczać 3 proc. PKB na obronność*, https://t.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-rp-panstwa-sojuszu-powinny-przeznaczac-3-proc-pkb-na-obronnosc,83492, dostęp: 04.04.2024 r.
[917] W. Lorenz, O. Pietrewicz, *Szczyt NATO w Hadze - czy Sojusz utrzyma wiarygodność?*, Komentarz PISM nr 45/2025, 26 czerwca 2025, https://www.pism.pl/publikacje/szczyt-nato-w-hadze-czy-sojusz-utrzyma-wiarygodnosc, dostęp: 26.06.2025 r.

obrony wobec rosnących zagrożeń, szczególnie ze strony Federacji Rosyjskiej. Należy jednak zaznaczyć, że Hiszpania oraz Belgia zapowiedziały, że nie są w stanie spełnić tego kluczowego zobowiązania sojuszniczego, co może doprowadzić do rozbicia jedności Sojuszu[918].

NATO potrzebuje zwiększenia liczby żołnierzy, ponieważ obecne siły nie są wystarczające do skutecznej realizacji regionalnych planów obronnych na wschodniej flance. Ograniczone zasoby personalne osłabiają zdolność Sojuszu Północnoatlantyckiego do odstraszania i szybkiego reagowania, co stwarza Federacji Rosyjskiej większą swobodę w prowadzeniu działań wymierzonych w państwa członkowskie Sojuszu. Ogromnym wyzwaniem związanym ze zwiększeniem stanu osobowego armii państw członkowskich są jednak problemy demograficzne. W wielu państwach NATO, zwłaszcza w Europie Zachodniej, problemem jest starzejące się społeczeństwo i malejąca liczba młodych ludzi zdolnych do służby wojskowej. Ocenia się, że rekrutacja nowych żołnierzy jest trudniejsza w krajach, gdzie współczynnik urodzeń spada, a młodzi ludzie częściej wybierają karierę na rynku cywilnym niż służbę wojskową.

Należy jednak pamiętać, iż zwiększenie liczebności armii nie może odbywać się kosztem jakości szkolenia. Współczesne konflikty zbrojne wymagają wysoko wyspecjalizowanego personelu, zaznajomionego z nowoczesnymi technologiami i taktykami. To oznacza, że proces szkolenia nowych żołnierzy musi być odpowiednio dostosowany, co wymaga zarówno dodatkowych zasobów finansowych, jak i odpowiednich struktur szkoleniowych. W tym miejscu kluczowe jest zatrzymanie doświadczonych żołnierzy. Jednym ze sposobów na zwiększenie potencjału militarnego państw członkowskich NATO, bez konieczności drastycznego zwiększenia stanu osobowego jest wprowadzenie autonomicznych platform oraz wykorzystanie systemów opartych o sztuczną inteligencję. W tym kontekście interesująca wydaje się być amerykańska inicjatywa Replicator[919], której zadaniem będzie szybkie uruchomienie tysięcy autonomicznych systemów w ciągu najbliższych 18-24 miesięcy, wykorzystując sztuczną inteligencję, robotykę i technologię komercyjną. Zalety użycia systemów autonomicznych można zaobserwować w czasie wojny na Ukrainie. Obie strony z powodzeniem wykorzystują bezzałogowe systemy uderzeniowe (drony), które są tańsze, szybsze i łatwiejsze w produkcji i późniejszej eksploatacji. Możliwości użycia systemów

[918] P. Sauer, D. Sabbagh, *NATO members willingly increasing defence spending amid rising threat from Russia, says Rutte*, https://www.theguardian.com/world/2025/jun/24/nato-members-willingly-increasing-defence-spending-amid-rising-threat-from-russia-says-rutte?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 26.06.2025 r.
[919] L. Kahn, *Scaling the Future: How Replicator Aims to Fast-Track U.S. Defense Capabilities*, https://warontherocks.com/2023/09/scaling-the-future-how-replicator-aims-to-fast-track-u-s-defense-capabilities/, dostęp: 15.03.2024 r.

autonomicznych wydają się być nieograniczone – od rozpoznania, przez uderzenia w różnych domenach (ląd, woda, powietrze) aż po działania logistyczne (przerzut sił i środków na różne odległości). Ocenia się, że rola systemów bezzałogowych na przyszłym polu bitwy będzie rosła i NATO musi być na to przygotowane. Przebieg obecnej wojny na Ukrainie udowadnia, że odpowiednie wykorzystanie dronów na poziomie taktycznym może wpłynąć na przebieg całej operacji, co Sojusz Północnoatlantycki powinien wykorzystać, aby skutecznie móc przeciwstawić się zagrożeniom kinetycznym kreowanym przez Federację Rosyjską.

Wojna na Ukrainie udowodniła także słabość europejskiego przemysłu zbrojeniowego, czego najdobitniejszym przykładem były ogromne kłopoty z pozyskaniem amunicji dla wojsk ukraińskich. W opinii Mortena Brandtzæga, dyrektora generalnego norweskiego koncernu produkującego amunicję Nammo, dzienne zużycie pocisków artyleryjskich przez ukraińskich żołnierzy wynosi około 5-6 tysięcy, co odpowiada rocznym zamówieniom mniejszych europejskich państw sprzed wojny[920]. Tak duże potrzeby generują ogromne kłopoty całego NATO. Największy problem w produkcji pocisków artyleryjskich i czołgowych stanowi brak surowców potrzebnych do wytworzenia materiałów wybuchowych takich jak proch strzelniczy, trotyl i nitroceluloza[921]. Ocenia się, że do zapaści w europejskim przemyśle zbrojeniowym doszło na skutek błędnych decyzji w czasie tzw. „dywidendy pokoju", która odznaczała się redukcją i wycofywaniem sprzętu wojskowego oraz amunicji, a co za tym idzie brak inwestycji i degradację potencjału przemysłu obronnego wielu państw członkowskich Sojuszu. Europejski przemysł obronny nie jest w stanie sprostać wymaganiom wojny na Ukrainie, dlatego też w kontekście dalszego długoletniego wsparcia państwa ukraińskiego, ale także odbudowy i zwiększenia potencjału całego Sojuszu niezbędne są zdecydowane działania adaptacyjne ukierunkowane na rozbudowanie przemysłu obronnego i zdywersyfikowanie dostaw w celu uniezależnienia się od jednego dostawcy, jakim niewątpliwie obecnie pozostają Stany Zjednoczone. Konieczne jest znaczące zwiększenie zapasów amunicji na wypadek wojny oraz zwiększenie mocy produkcyjnych przemysłu obronnego.

W kontekście zdolności operacyjnych sił zbrojnych państw członkowskich kolejną rekomendacją działań adaptacyjnych Sojuszu Północnoatlantyckiego jest zwiększenie zdolności kompleksu rozpoznawczo-uderzeniowego. Biorąc pod uwagę niestabilność euroatlantyckiej architektury bezpieczeństwa NATO powinno uzyskać przewagę w zakresie

[920] *"FT": Europa ma problem, by nadążyć z produkcją amunicji w związku z wojną*, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art37913361-ft-europa-ma-problem-by-nadazyc-z-produkcja-amunicji-w-zwiazku-z-wojna, dostęp: 15.03.2024 r.

[921] *W Europie brakuje amunicji dla Ukrainy. Media ujawniają dlaczego*, https://dorzeczy.pl/obserwator-mediow/418054/w-calej-europie-brakuje-prochu-i-materialow-wybuchowych.html, dostęp: 15.03.2024 r.

rozpoznania i posiadanej świadomości sytuacyjnej poprzez ciągłe działania monitorujące środowisko bezpieczeństwa za pomocą wszelkich środków dowodzenia, łączności i kontroli, informatyki, wywiadu, obserwacji i rozpoznania (C4ISR). W opinii byłego Dowódcy Operacyjnego Rodzajów Sił Zbrojnych (DORSZ) generała Tomasza Piotrowskiego pozyskiwanie danych niezbędnych do wypracowania właściwej decyzji przez organy państwa powinno być realizowane w każdym stanie gotowości państwa, tak w czasie pokoju jak i wojny. Sojusz nie może znowu dać się zaskoczyć działaniom Federacji Rosyjskiej, tak jak to było w 2014 roku. Państwa członkowskie NATO powinny zwiększyć swoje zdolności do pozyskiwania i wykorzystywania danych rozpoznawczych i wywiadowczych w czasie rzeczywistym. Ocenia się, że ciągle nie do końca wykorzystanymi zasobami w tym względzie dysponuje sektor cywilny, dlatego też zalecane jest zintensyfikowanie współpracy pomiędzy komponentem militarnym a cywilnym[922].

W kontekście toczącej się wojny na Ukrainie ocenia się, że należące do NATO zdolności C4ISR, takie jak Sojuszniczy System Obserwacji Naziemnej (AGS) oraz Powietrzny System Wczesnego Ostrzegania i Kontroli (AWACS) dowiodły swojej wartości, ale operacje ujawniły ograniczenia w zakresie gotowości, rodzajów czujników, liczby platform i łączności[923]. Aktualnie Sojusz wykorzystuje jedynie pięć systemów AGS Global Hawk ISR, które stacjonują we włoskiej bazie Sigonella[924]. Biorąc pod uwagę zagrożenie środowiska bezpieczeństwa ze strony Federacji Rosyjskiej niezbędne wydaje się zwiększenie liczby systemów lub przebazowanie ich na wschodnią flankę NATO, aby obserwowały i zbierały dane dotyczące rosyjskich działań na Ukrainie, w obwodzie królewieckim i na Białorusi. Możliwość wykorzystania Global Hawków powinna obejmować także wskazywanie celów dla systemów rażenia operujących na Ukrainie[925]. Ocenia się, że przy tak zdefiniowanej roli i miejscu zestawów AGS Sojusz Północnoatlantycki posiadałby znaczącą przewagę nad Rosją w zakresie świadomości sytuacyjnej, co umożliwiłoby mu wykrycie potencjalnej agresji rosyjskiej na kraje bałtyckie i ewentualne przeciwdziałanie.

---

[922] M. Miszczuk, *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską*, Studia Bezpieczeństwa Narodowego, WAT Warszawa 2023, s. 45.
[923] G. B. „Skip" Davis Jr., *The future of NATO C4ISR…*, op. cit.
[924] Ich głównym zadaniem jest monitorowanie sytuacji w rejonie Morza Śródziemnego i Morza Czarnego, a także Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu. J. Trevithick, *MQ-4C Triton Has Arrived In Europe, Could Impact Black Sea, Red Sea Operations*, https://www.twz.com/air/mq-4c-tritons-have-arrived-in-europe-could-impact-black-sea-red-sea-operations, dostęp: 04.04.2024 r.
[925] *Defending every inch of NATO territory: Force posture options for strengthening deterrence in Europe*, https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/us-and-nato-force-posture-options/, dostęp: 04.04.2024 r.

Jednym z najistotniejszych zadań w zakresie działań adaptacyjnych związanych z zagrożeniami kinetycznymi kreowanymi przez Federację Rosyjską jest pilna konieczność zniwelowania poważnych braków w systemach obrony powietrznej i przeciwrakietowej. To właśnie one odpowiadają za wykrywanie, śledzenie i neutralizację wrogich pocisków i statków powietrznych, chroniąc zarówno infrastrukturę wojskową, jak i cywilną. Analitycy zajmujący się obroną przeciwlotniczą szacują, iż Sojusz Północnoatlantycki jest w stanie zapewnić mniej niż 5% zdolności obrony powietrznej państw wschodniej flanki NATO[926]. Podczas trwającego konfliktu zbrojnego na Ukrainie miało miejsce wiele rosyjskich ataków rakietowych, w tym z użyciem broni hipersonicznej. Rosja wielokrotnie użyła i nadal używa pocisków Kindżał, Kalibr, Iskander, Ch-101 oraz dronów kamikadze Shahed, które powodują wiele strat po stronie ukraińskiej, w szczególności w infrastrukturze cywilnej. Dużą skuteczność w zwalczaniu rosyjskich ataków zaprezentowały sojusznicze systemy antyrakietowe Patriot, które są szczególnie efektywne w zwalczaniu pocisków balistycznych wystrzeliwanych przez Federację Rosyjską[927]. Podobny poziom prezentują niemieckie systemy obrony przeciwlotniczej IRIS-T, których skuteczność neutralizacji rosyjskich pocisków szacuje się na około 90%[928]. Należy jednak zauważyć, że państwa wschodniej flanki NATO nie posiadają znaczących zdolności dotyczących obrony powietrznej i są zmuszone korzystać ze wsparcia innych państw członkowskich Sojuszu. Najbardziej rozwinięte możliwości w zakresie zwalczania celów powietrznych posiadają Stany Zjednoczone (60 baterii Patriot, w trakcie budowy 4 kolejnych), Niemcy (12 baterii Patriot), Francja (8 baterii SAMP/T oraz 4 baterie Crotale NG, przy czym trwają prace nad budową dwóch dodatkowych baterii SAMP/T), Hiszpania (3 baterie Patriot i 4 NASAMS), Holandia (4 baterie Patriot oraz 3 NASAMS) oraz Włochy (6 baterii SAMP/T)[929]. Pomimo różnych systemów jakie posiadają państwa członkowskie Sojuszu, nadal zauważalny jest duży brak kompetencji w obszarze obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej, co szczególnie widoczne jest w zakresie niewystarczającej ilości zestawów oraz dedykowanej do nich amunicji. Po przekazaniu przez

---

926 R. Kędzierski, *„Ułamek zdolności obrony" NATO. Urzędnicy mówią to nieoficjalnie*, https://www.money.pl/gospodarka/ulamek-zdolnosci-obrony-nato-urzednicy-mowia-to-nieoficjalnie-7033114301041408a.html, dostęp: 01.06.2024 r.

927 *Ukraina: Patrioty kontra "niepokonane" rosyjskie rakiety - ponad 20 do zera*, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art40765101-ukraina-patrioty-kontra-niepokonane-rosyjskie-rakiety-ponad-20-do-zera, dostęp: 01.06.2024 r.

928 *Premier Ukrainy: Niemieckie systemy IRIS-T zestrzeliwują dziewięć na dziesięć rakiet*, https://forsal.pl/swiat/ukraina/artykuly/8575044,premier-ukrainy-niemieckie-systemy-iris-t-zestrzeliwuja-dziewiec-na-dziesiec-rakiet.html, dostęp: 01.06.2024 r.

929 J. Tarociński, J. Gotkowska, *Bezpieczne niebo? Obrona powietrzna w państwach północno- i południowo-wschodniej flanki NATO*, Komentarze OSW 2023-01-19, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-01-19/bezpieczne-niebo-obrona-powietrzna-w-panstwach-polnocno-i, dostęp: 01.06.2024 r.

państwa NATO systemów obrony powietrznej na Ukrainę zasoby Sojuszu uległy jeszcze większej redukcji. Sojusz powinien w jak najszybszym czasie zniwelować te braki poprzez zwiększoną produkcję zestawów oraz rakiet oraz budować zdolności do budowy nowoczesnych systemów i przechowywania ich najpierw w państwach najbardziej narażonych na ataki ze strony Federacji Rosyjskiej. Ciekawą inicjatywą w tym względzie wydaje się być koncepcja dwóch warstw systemów obrony. Pierwsza warstwa to zintegrowany system obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej, który byłby zdolny do zwalczania celów w zasięgu od 10 do 100 kilometrów. W ramach systemu planowane jest zastosowanie zestawów rakietowych obrony powietrznej krótkiego, średniego i długiego zasięgu. Drugą warstwę stanowi system bezpośredniej obrony przeciwlotniczej wojsk lądowych, który złożony jest z systemów bardzo krótkiego zasięgu, o zasięgu do 10 kilometrów. Ich głównym zadaniem jest bezpośrednia ochrona jednostek wojsk lądowych oraz eliminacja obiektów, które nie zostały zniszczone przez systemy pierwszej warstwy.

Kolejną propozycją działań adaptacyjnych w zakresie reorganizacji sił zbrojnych NATO jest położenie większego nacisku na zdolności do głębokiego rażenia. W tym kontekście niezwykle istotna wydaje się spójna i wszechstronna rozbudowa kompleksu uderzeniowego w postaci pozyskania i modernizacji przez państwa członkowskie Sojuszu pocisków balistycznych i manewrujących, nowoczesnych samolotów wielozadaniowych oraz bezzałogowych systemów uderzeniowych a także artylerii dalekiego zasięgu. Zdolności Sojuszu Północnoatlantyckiego w zakresie rażenia powinny dać możliwość skutecznego odstraszenia, a w razie rosyjskiej agresji na którekolwiek z państw członkowskich również skutecznie odeprzeć agresora. W tym celu NATO powinno dysponować nowoczesnymi systemami zdolnymi do rażenia celów na dużych odległościach z dużą precyzją, takimi jak: Tomahawk, JASSM czy europejskie rakiety typu SCALP/Storm Shadow. NATO powinno inwestować w rozwój i rozmieszczenie nowoczesnych systemów, które powinny górować nad systemami rosyjskimi celnością oraz większym zasięgiem. Ciekawą inicjatywą wydaje się być program ELSA, w ramach którego Francja, Niemcy, Polska i Włochy mają opracować systemy broni głębokiego precyzyjnego rażenia o zasięgu ponad 1000 km[930]. Zdolność ta została zidentyfikowana jako ta, której brakuje europejskim sojusznikom, a której Sojusz Północnoatlantycki potrzebuje na dużą skalę. Państwa członkowskie Sojuszu powinny też przeznaczać większe nakłady na rozwój pocisków hipersonicznych, aby były w stanie omijać

[930] A. Salerno-Garthwaite, *European Long Range Strike Approach sees LoI from France, Germany and Poland*, https://www.army-technology.com/news/european-long-range-strike-approach-sees-loi-from-france-germany-and-poland/?cf-view, dostęp: 01.06.2024 r.

rosyjskie systemy obronne, dzięki czemu NATO mogłoby skutecznie atakować kluczowe cele na znacznych odległościach.

W celu jeszcze większego wzmocnienia przewagi Sojuszu w zakresie zdolności do rażenia, NATO powinno zdecydować się na rozmieszczenie amerykańskich pocisków dalekiego zasięgu w państwach Europy Środkowo-Wschodniej należących do NATO. Taka decyzja już zapadła we wrześniu 2021 roku kiedy w Wiesbaden w zachodnich Niemczech zostały aktywowane amerykańskie 2. Wielozadaniowe Siły Zadaniowe. W skład sił wchodzi dywizjon ognia strategicznego, który zapewnia precyzyjne uderzenie dalekiego zasięgu w domenie lądowej i morskiej. Dywizjon ma docelowo posiadać na wyposażeniu zestawy rakiety ziemia-powietrze Raytheon SM-6, rakiety manewrujące Raytheon Tomahawk do ataku lądowego, pociski Precision Strike Missile (PrSM) firmy Lockheed Martin, pocisk balistyczny krótkiego zasięgu i bardzo szybki hipersoniczny pojazd szybujący (HGV). Pociski Tomahawk mają zasięg przekraczający 1500 km, podczas gdy jeden z opracowywanych wariantów PrSM może osiągnąć 1000 km. Systemem o największym potencjale dotarcia do celów w głębi Rosji jest pocisk znany jako Dark Eagle. Dokładny zasięg systemu jest tajny, ale amerykańscy urzędnicy nadzorujący jego rozwój charakteryzują go jako system średniego zasięgu, co sugeruje, że wynosi on ponad 3000 km[931].

Oprócz domeny lądowej, Sojusz powinien także zwiększyć swoje zdolności do rażenia w powietrzu i na morzu. W tym celu w pierwszym kroku należy zwiększyć liczbę bombowców strategicznych zdolnych do przenoszenia nowoczesnych systemów uzbrojenia, w tym pocisków manewrujących. Kluczową rolę w przyszłych operacjach głębokiego rażenia mogą odegrać samoloty o niskiej wykrywalności (stealth), takie jak amerykański B-21 Raider oraz drony dalekiego zasięgu MQ-9 Reaper czy też przyszłe projekty dronów hipersonicznych. NATO powinno również wzmocnić możliwości floty okrętów podwodnych zdolnych do wystrzeliwania rakiet manewrujących i balistycznych. Okręty takie mają unikalną zdolność do długotrwałego, skrytego działania w dowolnym miejscu na świecie, co czyni je trudnymi do wykrycia i neutralizacji przez przeciwnika. Dzięki temu mogą stanowić zarówno skuteczny element odstraszania, jak i narzędzie do szybkiego reagowania w sytuacjach kryzysowych. Mogą operować na rozległych obszarach, przez co umożliwiają Sojuszowi znaczną elastyczność w działaniu. Ze względu na trudną wykrywalność okrętów podwodnych Federacja Rosyjska miałaby ograniczone możliwości uderzenia odwetowego, co pozwoliłoby na zredukowanie do minimum ryzyka własnych strat w ludziach i sprzęcie. W kontekście

[931] T. Wright, D. Barrie, *The return of long-range US missiles to Europe*, https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2024/08/the-return-of-long-range-us-missiles-to-europe/, dostęp: 01.06.2024 r.

rozwijania systemów dalekiego rażenia niezwykle istotne powinno być skorzystanie z systemów sztucznej inteligencji. Powinny one pozwolić na znacznie lepszą analizę danych wywiadowczych a co za tym idzie szybsze i bardziej precyzyjne uderzenia. Automatyzacja rozpoznania i selekcji celów powinna zmniejszyć ryzyko błędów oraz skrócenie czasu reakcji, co niewątpliwie będzie stanowiło ogromną przewagę w porównaniu z rosyjskim systemami broni dalekiego rażenia.

Obecnie trwające konflikty zbrojne dobitnie udowadniają także potrzebę posiadania rozwiniętych zdolności logistycznych. W czasie tego konfliktu wielokrotnie obserwowano problemy logistyczne zarówno po stronie rosyjskiej, jak i ukraińskiej, związane z brakiem amunicji, przestarzałym sprzętem czy problemami w dostarczaniu nowych zasobów. Dobitnym przykładem jest utknięcie pod Kijowem rosyjskiej kolumny pancernej, która liczyła około 60 km. Jak wskazują wojskowi analitycy było to spowodowane ogromnymi błędami w planowaniu operacji zajęcia stolicy Ukrainy oraz problemami z zabezpieczeniem logistycznym. Siły zbrojne, niezależnie od wielkości, muszą być regularnie zaopatrywane w broń, amunicję, sprzęt wojskowy oraz części zamienne. Amerykański wykładowca US Army War College John Klug uważa, że ograniczenia w możliwościach zaopatrzenia wojska w niezbędne zasoby na polu walki mają kluczowy wpływ na strategię wojenną. To one decydują o celach wojny, o szansach na ich realizację, a także o ostatecznym wyniku starcia sił zbrojnych[932].

W celu przeciwdziałania zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską Sojusz powinien zreformować zabezpieczenie logistyczne swoich wojsk kładąc nacisk na efektywność i szybkość działania, a także zapewnienie ciągłości dostaw i wsparcia. Po pierwsze, kluczowe jest wzmocnienie infrastruktury logistycznej w Europie Środkowo-Wschodniej. Rosja posiada rozległe terytorium, które w przeszłości odgrywało fundamentalną rolę w konfliktach zbrojnych. Dzięki temu, Federacja Rosyjska może korzystać z głębi strategicznej, ukrywając swoje siły na kolejnych liniach. Dodatkowo ze względu na dostęp do różnych obszarów geostrategicznych trudno jest ocenić, który kierunek jest najbardziej zagrożony rosyjskim atakiem. Ocenia się, że najbardziej zagrożone agresją zbrojną ze strony Federacji Rosyjskiej są trzy państwa bałtyckie oraz Polska. Dlatego Sojusz Północnoatlantycki zmuszony jest wzmocnić infrastrukturę transportową, magazyny i bazy operacyjne na swojej wschodniej flance. Najistotniejsze jest rozbudowanie dróg i mostów przystosowanych do transportu

[932] J. Klug, *Establishing the Realm of the Possible: Logistic and Military Strategy*, https://www.militarystrategymagazine.com/article/establishing-the-realm-of-the-possible-logistics-and-military-strategy/, dostęp: 01.06.2024 r.

ciężkiego sprzętu, lotnisk o podwójnym przeznaczeniu (cywilnym i wojskowym) oraz linii kolejowych przystosowanych do transportu wojskowego. Aby zapewnić nieprzerwane dostawy amunicji, paliwa i części zamiennych, NATO powinno tworzyć rozproszone magazyny w różnych częściach Europy. Rozsiane magazyny mogą zmniejszyć podatność na ataki i pozwolić na szybsze uzupełnianie zapasów. W kontekście ochrony infrastruktury krytycznej NATO powinno dążyć do jeszcze bardziej skutecznego zabezpieczenie portów, linii kolejowych, dróg i lotnisk, które mogłyby być celem ataków rosyjskich rakiet, sabotażu lub cyberataków. W tym celu można by stworzyć specjalne jednostki odpowiedzialne za obronę tych obiektów oraz zacieśnić współpracę z sektorem cywilnym w zakresie cyberbezpieczeństwa.

Po drugie, w konfrontacji z Federacją Rosyjską NATO powinno dążyć do rozwoju zdolności szybkiego rozmieszczenia sił na teatrze poprzez rozbudowę strategicznego transportu lotniczego (zakup większej liczby samolotów transportowych typu C-17, A400M), dywersyfikację źródeł zaopatrzenia (np. w paliwa i energię) oraz wprowadzenie rozwiązań dronowych do szybkiego dostarczania małych ładunków do oddziałów na polu walki, co zmniejszy zależność od tradycyjnych łańcuchów logistycznych. W nowoczesnych konfliktach, siły zbrojne muszą być elastyczne, aby reagować na dynamicznie zmieniające się warunki. W tym celu NATO powinno rozwinąć modułowe systemy zaopatrzenia, które można szybko przemieszczać i dostosowywać do potrzeb frontu oraz wprowadzić jednostki logistyczne zdolne do działania w trudnych warunkach bojowych (np. pod ostrzałem artylerii, w strefach zagrożonych atakiem). Automatyzacja procesów logistycznych, jak również wykorzystanie sztucznej inteligencji, może znacznie zwiększyć efektywność i szybkość operacji. NATO powinno inwestować w autonomiczne pojazdy dostawcze, które mogą działać bez załogi w strefach walki. Ponadto należy wprowadzić rozwiązania w zakresie logistyki predykcyjnej, które pozwolą przewidywać potrzeby logistyczne na podstawie danych historycznych i bieżących informacji wywiadowczych. Umożliwi to optymalizację tras i zarządzanie zasobami w czasie rzeczywistym, aby minimalizować straty i opóźnienia.

W kontekście rozbudowy zabezpieczenia logistycznego niezbędne jest przedłużenie systemu rurociągów (CEPS) z centralnej części Niemiec do Polski i państw bałtyckich, ponieważ zapewniłoby to większe bezpieczeństwo energetyczne i logistyczne w regionie. Polska i kraje bałtyckie, położone na wschodniej flance NATO, są narażone na potencjalne zagrożenia związane z dostawami paliw, a rozbudowa CEPS zwiększyłaby ich niezależność od zewnętrznych dostawców. Przedłużenie rurociągu przez korytarz suwalski pod ziemią zminimalizowałoby ryzyko sabotażu i ułatwiłoby transport paliw dla wojsk NATO w razie

potrzeby, wzmacniając tym samym zdolności obronne Sojuszu. Dodatkowo, zwiększona infrastruktura paliwowa poprawiłaby logistykę wojskową, umożliwiając szybsze przemieszczanie sił i sprzętu. Polska i kraje bałtyckie, będąc strategicznie położone, mogłyby pełnić rolę kluczowego węzła logistycznego NATO, co odstraszałoby potencjalne zagrożenia. Inwestycja ta sprzyjałaby również rozwojowi gospodarczemu regionu oraz umocniłaby współpracę między sojusznikami, przyczyniając się do zwiększenia spójności NATO i jego gotowości operacyjnej w Europie Środkowo-Wschodniej.

Po trzecie, bardzo istotne jest odpowiednie wsparcie przemysłu zbrojeniowego. Ocenia się, że przygotowania do ewentualnego konfliktu zbrojnego z Rosją powinny w dużej mierze obejmować także sektor cywilny, w ramach którego krajowe i międzynarodowe fabryki zbrojeniowe państw NATO musiałyby działać na pełnych obrotach, aby zapewnić produkcję i dostawy amunicji, broni i wyposażenia. Takie działania wymagałyby również zabezpieczenia łańcuchów dostaw. Ponadto Sojusz Północnoatlantycki musiałby wykorzystać infrastrukturę i zasoby cywilne, takie jak transport komercyjny, magazyny oraz usługi logistyczne firm prywatnych, aby wspierać działania wojskowe.

Podsumowując, Sojusz Północnoatlantycki powinien skupić się na kompleksowej modernizacji logistyki, która opierać się będzie na szybkim i elastycznym reagowaniu, nowoczesnych technologiach, cyberbezpieczeństwie oraz ścisłej współpracy. Rozwój infrastruktury, automatyzacja oraz wzmocnienie zdolności transportowych i magazynowych będą kluczowe, aby zrównoważyć zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską. Sojusz powinien być gotowy do adaptacji do różnych scenariuszy i nieprzewidzianych zdarzeń, takich jak załamanie linii zaopatrzeniowych czy zniszczenie infrastruktury. Przygotowanie na różne zagrożenia, zarówno konwencjonalne, jak i hybrydowe, jest niezbędne, by zapewnić przewagę Sojuszowi w przyszłej ewentualnej konfrontacji z Federacją Rosyjską, a kluczowymi elementami będą szybkość, elastyczność, zabezpieczenie kluczowej infrastruktury oraz efektywna współpraca między sojusznikami.

Biorąc pod uwagę zagrożenia kinetyczne jakie kreuje Federacja Rosyjska należy liczyć się z faktem, że w najbliższych kilku latach może dojść do zaatakowania jednego z państw członkowskich Sojuszu, co z kolei może doprowadzić do eskalacji konfliktu i wybuchu III wojny światowej. Politycy, dowódcy i eksperci uważają, że istnieje realne ryzyko, iż po zajęciu części Ukrainy, dzięki wsparciu innych państw (m. in. Chin, Iranu czy Korei Północnej) Rosja odbuduje swój potencjał militarny i będzie gotowa do zaatakowania państw bałtyckich. W odpowiedzi na to zagrożenie Sojusz jest zmuszony podjąć bardziej energiczne kroki w celu

rozbudowy swojego potencjału militarnego oraz pokazania woli jego użycia w celu odstraszania i ewentualnej obrony terytorium traktatowego już od pierwszych minut konfliktu.

W tym celu należy w pierwszej kolejności rozbudować siły Sojuszu Północnoatlantyckiego znajdujące się na jego wschodniej flance i odpowiednio je wyposażyć. Muszą to być siły najwyższej gotowości, w pełni ukompletowane doświadczonymi żołnierzami oraz wyposażone w sprzęt zdolny do wywalczenia natychmiastowej przewagi w starciu z rosyjską armią. Działania adaptacyjne Sojuszu w zakresie odpowiedzi na rosyjskie zagrożenia kinetyczne powinny polegać w głównej mierze na rozbudowie i modernizacji systemów wczesnego ostrzegania i alarmowania, systemów rażenia, w tym dalekiego zasięgu oraz zapewnienia sprawnego i szybkiego zabezpieczenia logistycznego we wszystkich klasach zaopatrzenia. Pomimo, że NATO dysponuje znacznie większym potencjałem wojskowym niż Rosja, szczególnie w kwestii liczebności sił zbrojnych, budżetu obronnego oraz zaawansowanej technologii, Sojusz powinien zademonstrować wolę użycia swoich sił, aby odstraszyć rosyjskie kierownictwo polityczno-wojskowe od podjęcia decyzji o rozpoczęciu konfliktu zbrojnego.

5.3. Propozycje pozyskania zdolności niekinetycznych Sojuszu Północnoatlantyckiego

W ostatnich latach Federacja Rosyjska pod przywództwem Władimira Putina realizuje agresywną politykę, która narusza suwerenność innych państw i destabilizuje porządek międzynarodowy, wykorzystując nowoczesne narzędzia niekinetyczne, takie jak: ofensywne działania w cyberprzestrzeni, dezinformacja, czy celowe kreowanie kryzysów migracyjnych. Wobec tych zagrożeń Sojusz Północnoatlantycki, jako podmiot generujący zdolności w zakresie kolektywnej w regionie euroatlantyckim, stoi przed koniecznością dostosowania swojej strategii oraz zdolności operacyjnych do nowej rzeczywistości. Szczególną uwagę NATO powinno poświęcić rozwijaniu zdolności niekinetycznych, które mogą skutecznie przeciwdziałać zagrożeniom generowanym przez Federację Rosyjską. Ich rozwój wymaga jednak nie tylko znacznych inwestycji w technologie i infrastrukturę, ale także opracowania spójnych doktryn i mechanizmów współpracy między państwami członkowskimi. Nowa doktryna NATO dotycząca działań niekinetycznych powinna być kompleksowa i uwzględniać zarówno aspekty technologiczne, jak i operacyjne oraz polityczne. NATO powinno opracować jednolitą strategię działań niekinetycznych, aby zapewnić spójne działania między członkami. Takie podejście pozwoli lepiej zarządzać wspólnymi zasobami i unikać dublowania wysiłków. Jednym z kluczowych filarów takiej doktryny w kontekście zagrożenia ze strony Rosji powinno być zwiększenie sojuszniczych zdolności cybernetycznych.

W obszarze cyberbezpieczeństwa Sojusz Północnoatlantycki podjął już istotne kroki, takie jak ustanowienie Centrum Doskonalenia Cyberobrony w Tallinie[933] czy formalne uznanie cyberprzestrzeni za domenę operacyjną na szczycie w Warszawie w 2016 roku. Jednakże wobec rosnącej skali zagrożeń konieczne jest dalsze wzmacnianie tych zdolności, w tym rozwój narzędzi do wykrywania i neutralizacji zagrożeń cybernetycznych, budowa zdolności ofensywnych w tej domenie oraz intensyfikacja współpracy z sektorem prywatnym, który odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa technologicznego. Kluczowe w aspekcie pozyskiwania zdolności niekinetycznych Sojuszu Północnoatlantyckiego jest zbudowanie struktur wojsk cybernetycznych, których głównym zadaniem byłoby zapobieganie cyberatakom oraz ochrona infrastruktury krytycznej. W Tallinie w Estonii znajduje się Centrum Doskonalenia Cyberobrony NATO, które pełni ważną rolę w zakresie badań, szkoleń i współpracy w dziedzinie cyberbezpieczeństwa. Jest to jednak ośrodek doskonalenia, a nie operacyjne centrum dowodzenia. Obecne wyzwania w cyberprzestrzeni wymagają czegoś więcej, potrzebne są realne zdolności operacyjne „tu i teraz", czyli centra operacyjne, które mogą natychmiast reagować na zagrożenia, prowadzić działania obronne i wspierać sojuszników w czasie rzeczywistym. Współczesne konflikty pokazują, że cyberprzestrzeń jest areną ciągłych ataków, dlatego samo doskonalenie i rozwój strategii to za mało. Konieczne jest posiadanie struktur operacyjnych, które przekładają teorię na praktykę w czasie rzeczywistym. Obecnie dowództwa wojsk zajmujących się walką w cyberprzestrzeni posiada jedynie kilka państw członkowskich Sojuszu, m. in. Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Francja czy Polska, co stwarza ogromną lukę w obronie kolektywnej całego Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W kontekście wzmocnienia zdolności obronnych konieczne jest podnoszenie jakości sojuszniczych systemów wykrywania zagrożeń. W tym celu NATO powinno rozwijać zintegrowane systemy wczesnego ostrzegania o atakach cybernetycznych, oparte na sztucznej inteligencji i zaawansowanej analizie danych. Te systemy mogłyby monitorować i analizować w czasie rzeczywistym rosyjskie działania w cyberprzestrzeni. Ogromną zaletą sztucznej inteligencji jest zdolność do przewidywania zagrożeń na podstawie analizy danych z przeszłości. Dzięki systemom opartym na sztucznej inteligencji (AI), możliwe byłoby odpowiednio wcześniejsze wykrywanie i zwalczanie zagrożeń tworzonych przez rosyjskich hakerów. Nowoczesne urządzenia pozwoliłyby na skrócenie czasu reakcji na atak

[933] *NATO opens new centre of excellence on cyber defence*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_7266.htm?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

cybernetyczny korzystając z zaawansowanych funkcji AI, związanych z agregacją dużych ilości informacji (ang. big data).

Należy podkreślić, że NATO powinno publicznie określić, że jest zdolne i gotowe do prowadzenia ofensywnych operacji cybernetycznych jako środka odwetu za ataki na państwa członkowskie. Podobnie jak w przypadku konwencjonalnych sił zbrojnych, zdolności ofensywne w cyberprzestrzeni mogą działać odstraszająco na potencjalnych agresorów. Federacja Rosyjska trwale prowadzi ofensywne operacje cybernetyczne w stosunku do państw członkowskich Sojuszu, więc NATO musi być gotowe na reakcję, aby zniechęcić ją do dalszych ataków. Sojusznicze działania ofensywne mogą pomóc unieszkodliwić wrogie systemy przed rozpoczęciem przez nie ataku na państwa członkowskie NATO. Warto zaznaczyć, że USA i Wielka Brytania już prowadzą ofensywne operacje cybernetyczne. Sojusz Północnoatlantycki powinien koordynować te działania, aby zwiększyć swoją efektywność.

Przewidywanie rosyjskich ataków w cyberprzestrzeni oraz niepewność co do odpowiedzi Sojuszu Północnoatlantyckiego zwiększyłoby możliwości NATO w zakresie odstraszania Federacji Rosyjskiej w odniesieniu do jej agresywnych działań w cyberprzestrzeni. Zastosowanie przez NATO sztucznej inteligencji w systemach cybernetycznych pozwoliłoby na wypracowanie odpowiednich algorytmów i procedur wzmacniających systemy obronne, co z kolei zwiększyłoby odporność Sojuszu i umożliwiłoby wywalczenie przewagi w stosunku do Federacji Rosyjskiej. Należy podkreślić, że wykorzystanie sztucznej inteligencji w procesie wykrywania i eliminacji zagrożeń cybernetycznych nie powinno całkowicie eliminować roli człowieka. Wiedza i doświadczenie specjalistów z dziedziny cyberbezpieczeństwa są warunkiem koniecznym do wsparcia procesów wypracowywanych przez systemy sztucznej inteligencji i to do człowieka powinna należeć ostateczna decyzja w zakresie działań jakie powinny zostać podjęte, aby wykryć i zwalczać ataki kreowane przez Federację Rosyjską.

Niezwykle istotnym elementem zwiększenia potencjału niekinetycznego Sojuszu Północnoatlantyckiego jest zwiększenie do kilkunastu rocznie ćwiczeń i szkoleń z zakresu działań w cyberprzestrzeni. Testowanie działań w domenie cyfrowej, poprzez symulacje odpowiedzi na zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej pozwoli ocenić skuteczność istniejących mechanizmów obronnych oraz opracować nowe techniki wykrywania i neutralizacji zagrożeń. Demonstracja zdolności NATO w cyberprzestrzeni może działać odstraszająco na Federację Rosyjską, która musiałyby się liczyć z szybką reakcją i konsekwencjami swoich działań. Ponadto, regularne organizowanie wspólnych ćwiczeń cybernetycznych dla państw członkowskich pomogłyby w lepszej synchronizacji działań

i wymianie informacji w przypadku cyberataków. Należy podkreślić, że Sojusz Północnoatlantycki powinien nie tylko zwiększyć liczbę ćwiczeń, ale także rozwijać je pod kątem realistycznych scenariuszy, współpracy z sektorem prywatnym i integracji z tradycyjnymi siłami wojskowymi.

W kontekście zwiększenia sojuszniczego potencjału cybernetycznego kolejną propozycją jest stworzenie stałego centrum cyberoperacji NATO jako tzw. „cyber tarczy" Sojuszu. W obliczu rosnących ze strony Rosji zagrożeń w cyberprzestrzeni Centrum pełniłoby zarówno funkcję obronną, jak i prewencyjną. Centrum powinno mieć komponent operacyjny (odpowiedzialny za prowadzenie działań obronnych i ofensywnych), analityczny (wykrywanie zagrożeń, analiza źródeł otwartych OSINT i oraz nasłuch radiowy SIGINT), szkoleniowy (budowanie zdolności w państwach NATO) oraz koordynacyjny (integracja działań cyberbezpieczeństwa między członkami Sojuszu). Najbardziej optymalnym miejscem na siedzibę centrum mogłaby być Estonia (Tallinn), gdzie działa już Centrum Doskonalenia Cyberobrony NATO, co zapewniłoby wykorzystanie dostępnych specjalistów oraz infrastruktury. Alternatywnie, siedziba mogłaby znajdować się w Belgii (Bruksela) wykorzystując instalacje kwatery głównej NATO lub w Niemczech (Bonn), gdzie znajduje się silna infrastruktura IT i cyberbezpieczeństwa. Powstanie stałego centrum cyberoperacji NATO przyniosłoby wiele korzyści, przed wszystkim: zwiększenie odporności NATO na cyberataki – poprzez skuteczniejszą obronę infrastruktury wojskowej i cywilnej, zwiększenie zdolności do odstraszania przeciwnika (wysłanie Rosji jasnego sygnału, że Sojusz potrafi odpowiedzieć na cyberagresję), a także lepszą koordynację działań między państwami NATO, co można byłoby osiągnąć poprzez szybszą wymianę informacji i reagowanie na zagrożenia.

Kolejną propozycją pozyskania zdolności niekinetycznych dotyczącą sojuszniczej odpowiedzi na zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską jest przeciwdziałanie dezinformacji i wojnie informacyjnej. W obliczu eskalujących działań Rosji, w tym wojny na Ukrainie, cyberataków, dezinformacji oraz gróźb użycia siły wobec państw NATO, kluczowym narzędziem zapewnienia stabilności i odstraszania potencjalnego agresora staje się strategiczna komunikacja Sojuszu. Komunikacja strategiczna jest nieodłącznym elementem polityki odstraszania. NATO musi jasno artykułować swoją gotowość do obrony, rozwijając jednocześnie narrację podkreślającą siłę Sojuszu oraz zdolność do reakcji na wszelkie formy agresji – militarnej, cybernetycznej czy hybrydowej. Pokazanie jedności, zdolności obronnych oraz determinacji do reagowania na zagrożenia może skutecznie powstrzymać Federację Rosyjską przed dalszą eskalacją działań.

Fundamentalnym celem komunikacji strategicznej powinna być konsolidacja jedności wewnętrznej Sojuszu i podkreślenie znaczenia obrony kolektywnej. NATO powinno jasno przekazywać, że atak na jedno z państw członkowskich Sojuszu będzie traktowany jako atak na wszystkich, co stanowi fundament Artykułu 5 Traktatu Północnoatlantyckiego. Sojusz Północnoatlantycki, jako organizacja obronna oparta na wspólnych wartościach demokratycznych, musi skuteczniej informować zarówno społeczeństwa krajów członkowskich, jak i społeczność międzynarodową o swojej roli, celach oraz środkach przeciwdziałania rosyjskim prowokacjom. Wzmocnienie komunikacji strategicznej NATO pozwoli na skuteczne zwalczanie fałszywych informacji poprzez dostarczanie rzetelnych i łatwo dostępnych treści oraz współpracę z mediami i społeczeństwem obywatelskim. Kluczowe w tym zakresie jest inwestowanie w kampanie edukacyjne i informacyjne, wzmacnianie niezależnych mediów oraz rozwój narzędzi analitycznych do monitorowania i neutralizacji fake newsów. Działania te powinny być wspierane przez skuteczne strategie komunikacyjne, które pozwolą na efektywne przekazywanie informacji opinii publicznej oraz budowanie odporności społeczeństw na manipulacje informacyjne. Obywatele państw NATO muszą być świadomi roli Sojuszu i zagrożeń, jakie niesie rosyjska agresja. Społeczne poparcie dla polityki obronnej jest kluczowe dla utrzymania stabilności i efektywności działań NATO. Zrozumiała, przystępna i dobrze ukierunkowana komunikacja pozwoli na budowanie odporności społeczeństw na rosyjskie manipulacje i zwiększy gotowość obywateli do wsparcia działań Sojuszu.

Zagrożenia niekinetyczne kreowane przez Federację Rosyjską, takie jak dezinformacja, cyberataki czy działania destabilizujące, mogą osłabić spójność społeczeństw NATO. Aby skutecznie przeciwdziałać takim operacjom, Sojusz powinien wdrożyć kompleksową strategię odporności społeczeństw poprzez opracowanie i wsparcie w państwach członkowskich Sojuszu wielopoziomowego systemu edukacyjnego, obejmującego zarówno kształcenie obywateli, jak i urzędników oraz profilaktyczne zajęcia dla mediów i przedstawicieli sektora prywatnego Przykładowe programy edukacyjne w szkołach i na uczelniach powinny zawierać: rozpoznawanie fake newsów i manipulacji informacyjnych, zasady cyberbezpieczeństwa i ochrony danych osobowych, a także technologii deepfake i sztucznej inteligencji w dezinformacji. Ponadto Sojusz Północnoatlantycki mógłby wspierać państwa członkowskie w organizacji warsztatów praktycznych, w czasie których szkoleni prowadziliby analizę rzeczywistych kampanii dezinformacyjnych prowadzonych przez Federację Rosję i inne podmioty. Korzystając z nowoczesnych technologii NATO mogłoby opracować aplikacje edukacyjne oraz kursy e-learningowe dostępne dla każdego obywatela NATO w postaci

interaktywnych testów do wykrywania fake newsów i technik manipulacji. Ponadto Sojusz powinien opracować kampanie informacyjne wyjaśniające, jak rozpoznawać fałszywe informacje, jakie są techniki rosyjskiej propagandy i jak chronić dane osobowe przed cyberatakami. Osobne szkolenia powinny być dedykowane dla urzędników zajmujących się bezpieczeństwem państwa, aby nauczyć ich rozpoznawania i neutralizacji zagrożeń hybrydowych, a także dla sektora prywatnego (np. bankowość, energetyka, media), by zwiększyć ich odporność na cyberataki i manipulacje informacyjne.

Ocenia się, że aby skuteczniej przeciwdziałać rosyjskiej dezinformacji i wojnie informacyjnej, NATO powinno znacząco rozbudować swoje struktury odpowiedzialne za strategiczną komunikację. Kluczowe działania powinny objąć transformację Centrum Doskonalenia ds. Komunikacji Strategicznej znajdujące się w Rydze na Łotwie. Obecnie Centrum pełni funkcję badawczo-analityczną i dostarcza raporty na temat operacji informacyjnych. Jednak w obliczu rosnącej skali rosyjskich kampanii dezinformacyjnych Centrum powinno zyskać nowe kompetencje operacyjne i zasoby. Zmiany w strukturze instytucji powinny w głównej mierze dotyczyć utworzenia wydziału operacyjnego, który nie tylko analizowałby rosyjską dezinformację, ale też aktywnie brał udział w przygotowaniu strategii komunikacyjnych dla państw NATO. Ponadto należy położyć większy nacisk na analizy danych w czasie rzeczywistym, głównie monitoring mediów społecznościowych, dzięki czemu możliwe byłoby wczesne wykrywanie kampanii dezinformacyjnych. Kolejny element transformacji to stworzenie bazy rosyjskich narracji propagandowych, która umożliwi szybkie identyfikowanie manipulacji informacyjnych w przyszłości. Wszystkie te elementy wymagają zwiększenia finansowania i personelu. Obecnie Centrum Doskonalenia ds. Komunikacji Strategicznej ma ograniczony budżet i liczbę ekspertów, konieczne jest znaczne zwiększenie środków oraz zatrudnienie specjalistów ds. wywiadu opartego na otwartych źródłach analityków danych i lingwistów. Można to osiągnąć poprzez włączenie większej liczby krajów NATO do współfinansowania i delegowania ekspertów. W celu zwiększenia zdolności do przeciwdziałania rosyjskiej dezinformacji zasadne wydaje się utworzenie sieci regionalnych ośrodków NATO ds. dezinformacji. Dodatkowe ośrodki należałoby sformować w Europie Środkowej i Wschodniej (np. w Warszawie, Wilnie lub Tallinnie), z zadaniem monitorowania lokalnych rosyjskich operacji informacyjnych. Niezwykle istotne z punktu widzenia zwiększenia odporności NATO na rosyjską dezinformację i wzmocnienia sojuszniczej strategii walki w przestrzeni informacyjnej jest utworzenie nowej struktury odpowiedzialnej za prowadzenie aktywnej obrony informacyjnej i tworzeniem kontrnarracji wobec rosyjskiej metod i technik manipulacyjnych. Nowa struktura (Grupa Zadaniowa NATO ds. Wojny

Informacyjnej) powinna być wyspecjalizowaną jednostką operacyjną, zajmującą się monitorowaniem w czasie rzeczywistym rosyjskich kampanii dezinformacyjnych w mediach społecznościowych, tworzeniem oficjalnych narracji NATO (gotowych odpowiedzi na rosyjskie fake newsy) oraz przygotowywaniem wyprzedzających kampanii informacyjnych w krajach najbardziej narażonych na dezinformację (np. kraje bałtyckie, Polska, Rumunia, Finlandia). Ogromną zaletą nowej struktury byłaby lepsza koordynacja działań państw sojuszniczych, dzięki czemu NATO mogłoby szybciej reagować na fałszywe informacje.

Skuteczna walka z rosyjskimi zagrożeniami niekinetycznymi wymaga także lepszej koordynacji wywiadu NATO. Obecnie wywiady państw członkowskich często działają w sposób rozproszony, co utrudnia szybkie wykrywanie i neutralizowanie zagrożeń, takich jak cyberataki, dezinformacja czy rosyjskie operacje wywiadowcze prowadzone przez agencje wywiadowcze GRU, FSB oraz SWR. Zintensyfikowane działania wywiadowcze, zarówno podejmowane indywidualnie przez członków Sojuszu, jak i realizowane wspólnie na szczeblu NATO, powinny odgrywać kluczową rolę w jego agendzie. NATO powinno opracować unikalne podejście do wywiadu, dostosowane do potrzeb zarówno struktur cywilnych, jak i wojskowych. Sojusz Północnoatlantycki powinien wspierać przezwyciężanie narodowych ograniczeń i zachęcać państwa członkowskie do jeszcze większego zaangażowania w wymianę zasobów wywiadowczych, zwłaszcza w kontekście kluczowych priorytetów związanych z pozyskiwaniem i przetwarzaniem informacji oraz spełniania wymogów. W tym celu należy wdrożyć nowoczesne rozwiązania techniczne i technologiczne, które usprawnią przepływ informacji oraz zagwarantują ich bezpieczne przesyłanie i przechowywanie.

Jednym z kierunków rozwoju sojuszniczych zdolności wywiadowczych jest większe zastosowanie nowych technologii, w szczególności zwiększenie wykorzystania sztucznej inteligencji (AI) i uczenia maszynowego do analizy ogromnych zbiorów danych wywiadowczych (w tym sygnałów elektronicznych) i obrazów satelitarnych. W ramach rozwoju projektów sztucznej inteligencji niezwykle ciekawym przykładem jest projekt Kalipsi, który początkowo był rozwijany przez amerykańską Agencję Zaawansowanych Projektów Badawczych DARPA, działająca w strukturach Departamentu Obrony Stanów Zjednoczonych, jako projekt „Teoria Umysłu". DARPA zamierza stworzyć system oparty na sztucznej inteligencji, którego celem jest opracowanie algorytmicznego modelu świadomości sytuacyjnej platformy przeciwnika i przewidywanie przyszłych zachowań[934]. Sztuczna inteligencja

[934] *An algorithmic Apple of Discord: DARPA renames Theory of Mind program to 'Kallisti'*, https://sociable.co/military-technology/darpa-theory-of-mind-kallisti/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

mogłaby pełnić kluczową rolę w dostarczaniu decydentom cennych informacji dotyczących potencjalnych przyszłych działań przeciwnika, co znacząco zwiększyłoby możliwości analizy sytuacji oraz podejmowania właściwych decyzji. Dzięki zaawansowanym algorytmom i analizie dużych zbiorów danych możliwe byłoby przewidywanie zagrożeń oraz ich skali, co z kolei umożliwiłoby skuteczniejsze reagowanie na nie. Informacje te mogłyby być wykorzystane zarówno do organizowania działań obronnych, jak i do przeprowadzania operacji wyprzedzających oraz odstraszających, które miałyby na celu minimalizację ryzyka i zwiększenie bezpieczeństwa państwa oraz jego obywateli[935].

Kolejnym obszarem, w którym należy zreformować zdolności wywiadowcze Sojuszu jest wzmocnienie wywiadu sygnałowego, wywiadu osobowego oraz informacji pochodzących otwartych źródeł. W tym celu niezbędna jest intensyfikacja nasłuchu komunikacji wojskowej i elektronicznej Federacji Rosyjskiej oraz rozwój środków przeciwdziałania dezinformacji. W ramach wywiadu osobowego należy położyć szczególny nacisk na rekrutację i szkolenie agentów w regionach kluczowych dla bezpieczeństwa NATO (np. Białoruś, obwód królewiecki, Donbas). Działania w oparciu o otwarte źródła powinny skupić się na wzmocnieniu analizy danych z mediów społecznościowych i forów internetowych w celu identyfikacji rosyjskich operacji informacyjnych i wpływu. Ponadto Sojusz Północnoatlantycki powinien dążyć do rozbudowy sieci rozpoznania satelitarnego i systemów bezzałogowych do śledzenia ruchów wojskowych oraz aktywności cybernetycznej. Niezwykle istotna jest także integracja systemów wywiadowczych, dzięki czemu możliwa byłaby jeszcze lepsza synchronizacja zasobów wywiadowczych krajów członkowskich, w tym udoskonalenie wspólnych baz danych i mechanizmów wymiany informacji[936]. Można to osiągnąć poprzez rozbudowę istniejących struktur, takich jak Centrum Integracji Wywiadowczej oraz Sojuszniczego Wywiadu i Bezpieczeństwa, a także częstszą organizację wspólnych ćwiczeń w zakresie analizy danych wywiadowczych i przeciwdziałania zagrożeniom.

Kluczową rolę w przeciwdziałaniu rosyjskim operacjom wywiadowczym, sabotażowym i dezinformacyjnym na terytorium państw członkowskich NATO odgrywa także kontrwywiad. Aby zwiększyć bezpieczeństwo Sojuszu, NATO powinno wzmocnić swoje

---

[935] M. Duszczyk, *Armia uzyska niezwykłe możliwości. Ta technologia jest lepsza niż jakakolwiek broń*, https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/nauka-i-technika/armia-uzyska-niezwyk%C5%82e-mo%C5%BCliwo%C5%9Bci-ta-technologia-jest-lepsza-ni%C5%BC-jakakolwiek-bro%C5%84/ar-AA1wWCNY?apiversion=v2&noservercache=1&domshim=1&renderwebcomponents=1&wcseo=1&batchservertelemetry=1&noservertelemetry=1, dostęp: 01.02.2025 r.

[936] A. Gruszczak *NATO'S Intelligence Adaptation Challenge*, s. 7, https://www.globsec.org/sites/default/files/2018-03/NATOs-intelligence-adaptation-challenge.pdf, dostęp: 01.02.2025 r.

zdolności kontrwywiadowcze poprzez lepszą koordynację, wspólne operacje i rozwój nowych technologii wykrywania zagrożeń. W tym celu należy dążyć do centralizacji kontrwywiadu NATO, którą można osiągnąć poprzez utworzenie nowej jednostki kontrwywiadowczej Sojuszu odpowiedzialnej za monitorowanie i neutralizację operacji rosyjskich służb (GRU, FSB, SWR) w krajach członkowskich. Niezwykle istotne z punktu widzenia wzmocnienia zdolności kontrwywiadowczych jest ułatwienie wymiany informacji o podejrzanych osobach, działaniach i operacjach, co pozwoli na integrację danych z różnych państw NATO. Komórka zajmująca się monitorowaniem działań rosyjskich służb specjalnych powinna także na bieżąco analizować schematy działania rosyjskich agentów w państwach członkowskich Sojuszu**,** dzięki czemu możliwe będzie rozpoznawanie zawczasu metod infiltracji struktur rządowych, wojskowych i biznesowych przez rosyjskie służby specjalne oraz skuteczne ich neutralizowanie. Szybszą wymianę danych można także uzyskać poprzez lepszą koordynację działań między NATO a agencjami Unii Europejskiej (EUROPOL, EU INTCEN) oraz służbami specjalnymi należącymi do sojuszu wywiadowczego pięciu anglojęzycznych krajów tzw. Pięcioro Oczu (USA, Kanada, Wielka Brytania, Australia, Nowa Zelandia).

Wzmocnienie współpracy między służbami kontrwywiadowczymi krajów NATO powinno także mieć odzwierciedlenie w neutralizowaniu rosyjskich szpiegów działających pod przykrywką dyplomatyczną w krajach NATO. Rosyjscy oficerowie wywiadu, ukrywający się pod statusem dyplomatów, często prowadzą działalność szpiegowską, zbierając informacje o infrastrukturze krytycznej, operacjach wojskowych i strategiach NATO. Ich działania mogą prowadzić do przecieków strategicznych informacji, co osłabia zdolności obronne Sojuszu. W przeszłości rosyjscy szpiedzy byli zamieszani w zamachy, sabotaż infrastruktury czy otrucia przeciwników politycznych (np. sprawa Skripalów w Wielkiej Brytanii). Po wybuchu wojny na Ukrainie, działania rosyjskich służb specjalnych zostały skupione na sabotażu i dywersji, w szczególności w państwach wspierających ukraiński rząd. W lipcu 2024 roku dzięki współpracy wywiadowczej Niemiec i Stanów Zjednoczonych udało się udaremnić zamach na życie prezesa zarządu niemieckiego koncernu zbrojeniowego Rheinmetall Armina Pappergera, który miał zostać zamordowany przez rosyjskich funkcjonariuszy służb specjalnych[937]. Zamach miał być częścią szerszego planu wyeliminowania kluczowych osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w Sojuszu Północnoatlantyckim, Unii Europejskiej oraz przemyśle zbrojeniowym. Innym niezwykle wrażliwym celem intensywnych działań

[937] A. Jawor, *„Zawsze uderzaj pierwszy". Rosyjskie służby po trzech latach wojny z Ukrainą*, https://infosecurity24.pl/za-granica/zawsze-uderzaj-pierwszy-rosyjskie-sluzby-po-trzech-latach-wojny-z-ukraina, dostęp: 01.02.2025 r.

wywiadowczych ze strony rosyjskich służb pozostają obiekty infrastruktury krytycznej, w tym obiekty militarne. W maju 2022 roku na Łotwie aresztowano osoby przygotowujące atak na wojskowe lotnisko Lielvārde, natomiast w połowie 2023 roku w Polsce Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego rozbiła siatkę szpiegowską, która planowała dywersyjne ataki na infrastrukturę transportową, w tym porty morskie, linie kolejowe oraz obiekty wojskowe. Takie działania wskazują na rosnące zagrożenie dla strategicznych obiektów infrastrukturalnych, które stanowią fundamenty bezpieczeństwa narodowego[938].

Wydalanie agentów zmniejsza ryzyko podobnych operacji i ogranicza możliwość ingerencji w procesy demokratyczne krajów NATO. Brak reakcji może być odebrany jako słabość i zachęta do intensyfikacji działań wywiadowczych, natomiast skuteczne eliminowanie rosyjskich agentów demonstruje jedność i zdecydowanie Sojuszu, co działa odstraszająco na Federację Rosyjską i z całą pewnością wzmocni spójność NATO. Neutralizacja działań rosyjskich służb (poprzez deportacje czy aresztowania) jest standardową praktyką stosowaną przez każde państwo dbające o swoje bezpieczeństwo. Paraliż rosyjskich służb specjalnych przez NATO przyniósłby kilka strategicznych korzyści, szczególnie w kontekście obecnych napięć geopolitycznych. Po pierwsze, ograniczyłby możliwość pozyskiwania przez Rosję informacji niejawnych o strukturze sił NATO, jego planach ewentualnościowych oraz możliwościach i zdolnościach do odstraszania i obrony. Po drugie, ograniczenie działania rosyjskich służb zmniejszyłoby wpływy Kremla w Europie i USA, co utrudniłoby Moskwie organizowanie operacji wpływu, takich jak wspieranie prorosyjskich ruchów politycznych czy sianie destabilizacji (np. poprzez protesty inspirowane przez rosyjskie służby).

W rezultacie zdolności Federacji Rosyjskiej do prowadzenia operacji wojskowych zostałyby istotnie ograniczone, ponieważ osłabienie i dezorganizacja rosyjskich agencji wywiadowczych znacząco wpłynęłyby na zdolność Moskwy do skutecznej koordynacji działań zbrojnych. Utrata sprawnego systemu rozpoznania i analizy danych operacyjnych doprowadziłaby do zaburzeń w procesie podejmowania decyzji strategicznych, co przełożyłoby się na wzrost niepewności w działaniach sztabów oraz dowódców liniowych. Braki w wywiadzie utrudniłyby przewidywanie ruchów przeciwnika, prowadzenie skutecznych operacji zaczepnych i obronnych, a także efektywne zarządzanie logistyką i wsparciem bojowym.

Ponadto, neutralizacja rosyjskich służb specjalnych znacząco ograniczyłaby ich zdolność do prowadzenia działań wywrotowych, sabotażowych oraz operacji

[938] F. Bryjka, *Rosyjskie działania dywersyjne wobec państw NATO*, https://www.pism.pl/publikacje/rosyjskie-dzialania-dywersyjne-wobec-panstw-nato, dostęp: 01.02.2025 r.

dezinformacyjnych na terytorium państw NATO. Utrudniona infiltracja struktur sojuszniczych, osłabienie sieci agenturalnej oraz ograniczenie możliwości zakłócania kluczowych systemów, takich jak infrastruktura energetyczna, komunikacyjna i cybernetyczna, sprawiłoby, że Rosja straciłaby jeden z kluczowych instrumentów wojny hybrydowej. W konsekwencji NATO zyskałoby większą swobodę operacyjną, a państwa członkowskie mogłyby skuteczniej odpierać rosyjskie próby destabilizacji i wpływania na sytuację polityczno-wojskową w regionie.

Podsumowując, w obliczu rosnącego zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej, Sojusz Północnoatlantycki musi rozwijać zdolności niekinetyczne, które umożliwią skuteczne przeciwdziałanie nowoczesnym formom agresji. Działania w cyberprzestrzeni, dezinformacja i neutralizacja działania rosyjskich służb specjalnych to kluczowe obszary, w których Sojusz powinien podjąć zdecydowane działania. Rozwój zdolności cybernetycznych, zwiększenie odporności na rosyjską dezinformację, rozbudowa zdolności wywiadowczych i kontrwywiadowczych stanowią fundament dla budowy silnej obrony w kontekście zagrożeń niekinetycznych kreowanych ze strony Federacji Rosyjskiej. Poprzez skoordynowane i zintegrowane działania NATO może skutecznie chronić swoje państwa członkowskie przed rosnącą agresją, zachowując przy tym zasadę odstraszania i obrony kolektywnej.

5.4. Propozycje zmiany polityki i strategii odstraszania Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia

W odniesieniu do przedstawionych wniosków dotyczących rosyjskich zdolności w zakresie wykorzystania broni masowego rażenia, należy podjąć działania optymalizacyjne, dające szansę Sojuszowi na równoważenie możliwości SZ FR w zakresie rywalizacji nuklearnej. Pierwszą propozycją w zakresie zmiany polityki i strategii odstraszania Sojuszu Północnoatlantyckiego na zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia jest konieczność wypowiedzenia Aktu założycielskiego NATO – Rosja. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, iż wypowiedzenie Aktu Założycielskiego NATO – Rosja z 1997 roku wynika z konieczności dostosowania polityki Sojuszu do nowych realiów bezpieczeństwa, w których Federacja Rosyjska otwarcie grozi użyciem broni masowego rażenia. Dokument ten, przyjęty w okresie strategicznego partnerstwa i nadziei na stabilizację relacji z Federacją Rosyjską, obecnie stracił swoją aktualność i ogranicza zdolność Sojuszu Północnoatlantyckiego do adekwatnej odpowiedzi na rosnące zagrożenia.

Po pierwsze, zasada „trzech nie”, zawarta w Akcie, uniemożliwia rozmieszczanie broni jądrowej na terytorium nowych państw członkowskich NATO, w tym kluczowych państw

wschodniej flanki Sojuszu, takich jak Polska i Litwa. Ogranicza to możliwości odstraszania, ponieważ gdyby głowice jądrowe były rozmieszczone w tych krajach, znacząco zmieniłoby to architekturę bezpieczeństwa w Europie. Taki krok wzmocniłby zdolności NATO do powstrzymywania potencjalnej agresji, gdyż przede wszystkim byłby wyraźnym sygnałem dla Federacji Rosyjskiej, że Sojusz jest gotowy do zdecydowanej obrony terytorium państw członkowskich. Wzmocniłoby to wiarygodność amerykańskiego nuklearnego parasola ochronnego i zwiększyłoby poczucie bezpieczeństwa w państwach wschodniej flanki. Federacja Rosyjska, mimo zobowiązań wynikających z tego dokumentu, sama nie przestrzega jego postanowień, gdyż wielokrotnie naruszała zobowiązania międzynarodowe (np. poprzez aneksję Krymu w 2014 roku czy pełnoskalową inwazję na Ukrainę w 2022 roku) oraz prowadziła działania hybrydowe i militarne przeciwko krajom NATO.

Po drugie, wypowiedzenie Aktu byłoby jasnym sygnałem politycznym dla Federacji Rosyjskiej, że Sojusz jest gotowy podjąć zdecydowane kroki w celu wzmocnienia odstraszania nuklearnego. Pokazałoby również, że NATO potrafi działać w sposób pragmatyczny, nawet jeśli wymaga to podjęcia niepopularnych decyzji wśród niektórych członków. Po trzecie, umożliwiłoby to Sojuszowi większą elastyczność w dostosowywaniu swojej strategii odstraszania, w tym możliwość rozmieszczenia broni jądrowej lub rozbudowy infrastruktury wojskowej w krajach wschodniej flanki NATO. W obliczu agresywnej postawy Federacji Rosyjskiej takie działania mogłyby skutecznie zwiększyć bezpieczeństwo regionu i zmniejszyć ryzyko eskalacji poprzez wyraźne zasygnalizowanie gotowości Sojuszu do zdecydowanej odpowiedzi na ewentualne użycie broni masowego rażenia. Podsumowując, wypowiedzenie Aktu Założycielskiego NATO – Rosja jest konieczne, ponieważ jego postanowienia nie odzwierciedlają aktualnych realiów geopolitycznych, ograniczają zdolność NATO do adekwatnego odstraszania, a jego dalsze utrzymywanie może być interpretowane przez Federację Rosyjską jako oznaka słabości.

Kolejną propozycją zmiany polityki i strategii odstraszania Sojuszu Północnoatlantyckiego na zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia jest włączenie nowych państw do programu Nuclear Sharing. Na podstawie przeprowadzonych ocen i analiz można stwierdzić, iż rozszerzenie programu, w szczególności o państwa wschodniej flanki NATO mogłoby znacząco zwiększyć wiarygodność sojuszniczego odstraszania. Obecnie broń nuklearna w ramach Nuclear Sharing rozmieszczona jest w kilku krajach Europy Zachodniej oraz Turcji. Rozszerzenie programu na państwa Europy Środkowo-Wschodniej (np. Polskę czy Rumunię) znacząco zwiększyłoby potencjalny koszt agresji dla

Federacji Rosyjskiej, gdyż większa liczba lokalizacji utrudniłaby neutralizację arsenału NATO w przypadku pierwszego uderzenia.

Ocenia się, że przesunięcie broni nuklearnej do państw wschodniej flanki NATO zwiększyłoby także wiarygodność odstraszania. Federacja Rosyjska stosuje doktrynę eskalacji w celu deeskalacji, czyli groźbę użycia taktycznej broni jądrowej w celu wymuszenia ustępstw. Rozszerzenie programu Nuclear Sharing sygnalizowałoby, że NATO jest gotowe odpowiedzieć w sposób skoordynowany i elastyczny. Udział większej liczby państw w programie wzmocniłby także zaangażowanie całego Sojuszu i zasygnalizowałby determinację w odstraszaniu potencjalnego ataku. Jeśli do programu dołączyłyby państwa wschodniej flanki NATO (np. Polska, Rumunia, kraje bałtyckie), oznaczałoby to większą kolektywną odpowiedzialność za odstraszanie, co osłabiłoby rosyjskie przekonanie, że USA są jedynym gwarantem odstraszania nuklearnego w Europie. Należy podkreślić, iż większa liczba państw gotowych do użycia broni nuklearnej sprawia, że Federacja Rosyjska nie może liczyć na to, że NATO będzie niezdecydowane lub podzielone w przypadku kryzysu.

Należy zaznaczyć, że udział w programie Nuclear Sharing nie jest jedynie symbolicznym aktem wsparcia dla strategii odstraszania NATO, lecz wiąże się z realnymi zobowiązaniami, które wpływają na obronność państw uczestniczących oraz na spójność całego Sojuszu. Proces ten obejmuje modernizację infrastruktury wojskowej, szkolenie personelu, a także ścisłą współpracę polityczno-wojskową w ramach NATO. W konsekwencji prowadzi to do wzmocnienia odpowiedzialności państw członkowskich za kolektywną obronę i zwiększa ich zdolność do reagowania na zagrożenia. Aby państwo mogło uczestniczyć w programie Nuclear Sharing, musi dysponować odpowiednią infrastrukturą wojskową zdolną do przechowywania i obsługi broni nuklearnej, m.in. schładzane schrony przystosowane do przechowywania bomb jądrowych czy systemy ochrony i nadzoru, takie jak zaawansowane systemy przeciwlotnicze i przeciwrakietowe. Szczególne wymogi w zakresie bezpieczeństwa pozwalają zabezpieczyć te obiekty przed atakami konwencjonalnymi i cybernetycznymi oraz zapewnić interoperacyjność z amerykańskimi i natowskimi jednostkami, co wymaga modernizacji infrastruktury lotniczej, przykładowo przystosowania samolotów bojowych F-35 do przenoszenia broni jądrowej. Rozszerzenie programu Nuclear Sharing na nowe państwa członkowskie NATO wiąże się z wysokimi kosztami finansowymi, zarówno po stronie rządów narodowych, jak i całego Sojuszu[939]. Ponadto, jak zauważa były dyrektor Biura Informacji NATO w Moskwie Robert Pszczel, przystąpienie do programu wymagałoby zgody wszystkich

[939] *Wojskowe skutki rozszerzenia NATO i koszty finansowe*, https://biblioteka.sejm.gov.pl/tek01/txt/nato/z2s16-4.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

sojuszników[940]. Konieczne jest także spełnienie szeregu wymagań dotyczących warunków technicznych, infrastrukturalnych i operacyjnych, co pociąga za sobą konieczność poniesienia znacznych nakładów inwestycyjnych, jednakże inwestycje te przyczyniają się nie tylko do zwiększenia potencjału odstraszania, ale także wzmacniają ogólne zdolności obronne państwa, które może wykorzystywać te obiekty również do innych celów strategicznych.

Kolejnym elementem koniecznym w skutecznej adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia jest modernizacja arsenału jądrowego państw NATO (Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji). Obecnie Sojusz Północnoatlantycki opiera swoje odstraszanie jądrowe na triadzie nuklearnej USA (międzykontynentalne pociski balistyczne, balistyczne pociski rakietowe wystrzeliwane z okrętu podwodnego oraz bombowce strategiczne), a także rozmieszczonych w Europie bombach nuklearnych B61. Aby zwiększyć skuteczność odstraszania, NATO powinno zmodernizować amerykańskie bomby B61-12, co w zasadzie już ma miejsce, gdyż trwa wymiana starszych modeli na nowoczesne wersje o zwiększonej precyzji i zmiennej sile rażenia[941]. Obecnie trwają prace nad nową wersją oznaczoną jako B61-13, która ma o wiele większą moc. Siły Powietrzne USA mają być jedynym użytkownikiem nowego typu uzbrojenia, który ma osiągnąć gotowość bojową na początku 2026 roku[942]. Oprócz modernizacji bomb B61-12 amerykańska Narodowa Agencja Bezpieczeństwa Nuklearnego NNSA jest zaangażowana w sześć dodatkowych programów modernizacyjnych, m.in. poprawy wydajności, precyzji i zdolności bojowych pocisków *Sentinel*, które mają zastąpić obecny system międzykontynentalnych pocisków balistycznych LGM-30G Minuteman III[943]. Modernizacja ma polegać na zastosowaniu nowych głowic bojowych o kryptonimie NGRV (Next Generation Reentry Vehicle), które są kluczowym elementem programu Ground Based Strategic Deterrent. W ramach tego programu, amerykańska spółka Northrop Grumman

[940] *Polska chce dołączyć do nuklearnej piątki. Na czym polega Nuclear Sharing? „To jest bardzo poważna sprawa”*, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/polska-gotowa-na-nuclear-sharing-wyjasniamy-na-czym-polega-program-nato/vgmjest?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
[941] M. Dura, *Amerykańskie bomby atomowe po liftingu. NATO wzmocnione*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/amerykanskie-bomby-atomowe-po-liftingu-nato-wzmocnione, dostęp: 01.02.2025 r.
[942] H. Kristensen, M. Korda, *Biden Administration Decides To Build A New Nuclear Bomb to Get Rid Of An Old Bomb*, https://fas.org/publication/biden-administration-to-build-a-new-nuclear-bomb/, dostęp: 01.02.2025 r.
[943] R. Muczyński, *USAF szuka nowych głowic bojowych dla pocisków balistycznych Sentinel*, https://milmag.pl/usaf-szuka-nowych-glowic-bojowych-dla-pociskow-balistycznych-sentinel/, dostęp: 01.02.2025 r.

dostarczy nową generację pocisków balistycznych typu LGM-35A Sentinel, które będą wyposażone w zaawansowane głowice NGRV[944].

Na podstawie przeprowadzonych ocen i analiz ocenia się, że należy kontynuować programy modernizacyjne broni nuklearnej, a nawet przyspieszyć transformację posiadanych systemów uzbrojenia na urządzenia nowocześniejsze i bardziej skuteczne. W tym celu należy zwiększyć gotowość bombowców strategicznych poprzez unowocześnienie bombowców B-52[945] i B-2[946] oraz wprowadzenie na szeroką skalę samolotu B-21 Raider[947]. Modernizacja posiadanych typów uzbrojenia oraz wprowadzenie nowego bombowca B-21 przez NATO w kontekście zagrożeń związanych z bronią masowego rażenia, które stwarza Federacja Rosyjska, może mieć strategiczne znaczenie i przyczynić się do wzmocnienia zdolności odstraszania oraz obrony państw członkowskich Sojuszu. Kolejnym kierunkiem modernizacji arsenału nuklearnego powinno być zastąpienie wysłużonych okrętów klasy Ohio nową

---

[944] M. Marrow, *Air Force seeks industry input for next-gen ICBM reentry vehicle,* https://breakingdefense.com/2023/04/air-force-seeks-industry-input-for-next-gen-icbm-reentry-vehicle/, dostęp: 01.02.2025 r.

[945] Boeing B-52 Stratofortress to amerykański bombowiec strategiczny dalekiego zasięgu, zaprojektowany przez firmę Boeing i wprowadzony do służby w Siłach Powietrznych Stanów Zjednoczonych w latach 50. XX wieku. Jest zdolny do przenoszenia do 31 500 kg różnego rodzaju uzbrojenia, w tym bomb konwencjonalnych i jądrowych. Dzięki zasięgowi wynoszącemu około 14 080 km bez tankowania w powietrzu, B-52 odgrywa kluczową rolę w amerykańskich siłach strategicznych. Pomimo upływu lat, samolot ten nadal pozostaje w aktywnej służbie, przechodząc liczne modernizacje, a jego wycofanie planowane jest najwcześniej na lata 40. XXI wieku. *Boeing B-52 Stratofortress*, https://www.infolotnicze.pl/2011/03/05/boeing-b-52-stratofortress/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

[946] Northrop B-2 Spirit to zaprojektowany przez firmę Northrop Grumman. amerykański strategiczny bombowiec o obniżonej wykrywalności (stealth), co pozwala mu przenikać przez zaawansowane systemy obrony przeciwnika i atakować cele na całym świecie. Charakteryzuje się unikalną konstrukcją latającego skrzydła, co w połączeniu z zaawansowanymi materiałami kompozytowymi i technologiami redukcji sygnatur sprawia, że jest trudny do wykrycia przez radary. B-2 może przenosić zarówno uzbrojenie konwencjonalne, jak i nuklearne, operując na wysokościach do 15 000 metrów i mając zasięg międzykontynentalny przekraczający 9 600 kilometrów bez tankowania. Od momentu pierwszego lotu w 1989 roku, B-2 uczestniczył w wielu operacjach bojowych, w tym w Kosowie, Afganistanie i Iraku. Jego zaawansowane możliwości utrzymują go jako kluczowy element amerykańskiej strategii wojskowej w XXI wieku. B-2 zapewnia NATO zdolność do przeprowadzania precyzyjnych uderzeń na cele w Federacji Rosyjskiej, w tym na systemy rakietowe, bazy wojskowe czy obiekty związane z bronią masowego rażenia. M. Saez, *El bombardero furtivo de Estados Unidos diseñado durante la guerra fría pionero en llevar 'capa de invisibilidad'*, https://as.com/actualidad/politica/el-bombardero-furtivo-de-estados-unidos-disenado-durante-la-guerra-fria-pionero-en-llevar-capa-de-invisibilidad-n/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

[947] B-21 Raider to nowoczesny bombowiec, o obniżonej wykrywalności (stealth) opracowywany przez koncern Northrop Grumman dla sił powietrznych Stanów Zjednoczonych. Odznacza się zwiększoną ładownością, lepszymi systemami przetrwania w trudnych warunkach oraz zdolnością do współpracy z innymi platformami (np. dronami). B-21 ma posiadać przewagę dzięki zdolności do wykonywania precyzyjnych ataków na cele w bardzo trudnych warunkach, w tym na najbardziej zaawansowane systemy obrony przeciwrakietowej. B-21 ma mieć także przewagę w zakresie integracji z innymi elementami systemów obronnych NATO, umożliwiając bardziej efektywne przeprowadzanie złożonych operacji, w tym tych związanych z odstraszaniem czy potencjalnymi atakami prewencyjnymi. M. Skorupka, *Bombowiec przyszłości B-21 Raider. W USA rozpoczęto produkcję drugiej maszyny*, https://tech.wp.pl/bombowiec-przyszlosci-b-21-raider-w-usa-rozpoczeto-produkcje-drugiej-maszyny,6600436864076672a, dostęp: 01.02.2025 r.

generacją strategicznych okrętów podwodnych klasy Columbia[948]. Te nowoczesne jednostki będą stanowiły trzon amerykańskich sił odstraszania jądrowego na morzu i zapewnią niezawodność drugiego uderzenia[949]. Wprowadzenie jednostek klasy Columbia do służby planowane jest do końca 2030 roku, a ich pełna operacyjność ma zostać osiągnięta do połowy stulecia. Flota tych okrętów ma zastąpić 14 obecnych okrętów klasy Ohio, przy czym liczba jednostek zostanie zredukowana do 12, dzięki większej efektywności nowych okrętów[950].

Po objęciu urzędu prezydenta Stanów Zjednoczonych przez Donalda Trumpa pojawiły się doniesienia sugerujące możliwość wycofania części amerykańskich sił zbrojnych z Europy. Według raportu „The Telegraph", prezydent Trump rozważa przeniesienie około 35 tysięcy żołnierzy z Niemiec do innych krajów Europy Wschodniej, takich jak Węgry[951]. Inne źródła wskazują na plan redukcji amerykańskiego kontyngentu w Europie o 20 tysięcy żołnierzy, co stanowiłoby około 20% obecnej liczby[952]. Na podstawie przeprowadzonych ocen i analiz można stwierdzić, że jeśli Stany Zjednoczone wycofałyby swoje wojska z Europy, w tym broń nuklearną w ramach programu Nuclear Sharing, NATO musiałoby podjąć znaczące kroki w celu utrzymania zdolności odstraszania nuklearnego.

Adaptacja NATO do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską w zakresie potencjalnego użycia przez nią broni masowego rażenia musiałaby polegać na znaczącym

---

[948] Nowe okręty klasy Columbia charakteryzują się następującymi cechami: napęd jądrowy o wydłużonym cyklu życia, co pozwoli uniknąć konieczności wymiany paliwa przez cały okres służby, znacząco zwiększając ich dostępność operacyjną; zaawansowane systemy stealth, minimalizujące możliwość ich wykrycia przez przeciwnika; zdolność przenoszenia 16 rakiet balistycznych Trident II D5, z możliwością ich modernizacji do przyszłych wariantów; zwiększona automatyzacja, co pozwoli na zmniejszenie liczby załogi w porównaniu do okrętów klasy Ohio. W. Rychter, *Nowe okręty podwodne w US Navy typu Columbia*, https://okretypodwodne.edu.pl/nowe-okrety-podwodne-w-us-navy-typu-columbia/?utm_source=chatgpt.com#google_vignette, dostęp: 01.02.2025 r.

[949] „Drugie uderzenie" to termin używany w kontekście strategii odstraszania jądrowego, który odnosi się do zdolności państwa do przeprowadzenia skutecznego ataku jądrowego, nawet po tym, jak zostało ono zaatakowane pierwszym uderzeniem przez inny kraj.
W praktyce oznacza to, że kraj posiada takie zasoby (np. rakiety balistyczne na okrętach podwodnych, które są trudne do zniszczenia w przypadku ataku), które pozwalają mu odpowiedzieć na atak jądrowy, nawet jeśli część jego infrastruktury została zniszczona. „Drugie uderzenie" zapewnia, że przeciwnik nie może zniszczyć całego potencjału nuklearnego w pierwszym ataku, a tym samym utrzymuje równowagę sił i odstrasza od ataku. W kontekście amerykańskich sił odstraszania jądrowego, jednostki takie jak okręty podwodne z rakietami balistycznymi (SSBN) są kluczowe dla utrzymania tej zdolności do „drugiego uderzenia", ponieważ te jednostki są mobilne i trudniejsze do wykrycia i zniszczenia przez potencjalnego przeciwnika. J. Willis, *Second Strike Capability | Meaning & Nuclear Utilization Theory*, https://study.com/academy/lesson/second-strike-capability-history-facts.html, dostęp: 01.02.2025 r.

[950] *Flota USA ma problem z własnymi planami. Nie starczy pieniędzy na nowe okręty*, https://tvn24.pl/swiat/flota-usa-ma-problem-z-wlasnymi-planami-nie-starczy-pieniedzy-na-nowe-okrety-ra448037-ls3365719?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

[951] *Media: Trump rozważa wycofanie 35 tys. żołnierzy z Niemiec*, https://wiadomosci.wp.pl/media-trump-rozwaza-wycofanie-35-tys-zolnierzy-z-niemiec-7132727593597440a?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

[952] D. Cygan, *Wojska USA opuszczą Polskę? Trump planuje wycofać z Europy 20 tys. żołnierzy*, https://dorzeczy.pl/kraj/680803/trump-planuje-wycofac-z-europy-20-tys-zolnierzy-usa.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

rozszerzeniu roli Francji i Wielkiej Brytanii. Mogłyby one formalnie włączyć swoje arsenały do wspólnej strategii NATO lub nawet stworzyć wspólny europejski system odstraszania. W odpowiedzi na rosnące zagrożenia ze strony Rosji i obawy dotyczące zaangażowania Stanów Zjednoczonych w obronę Europy prezydent Francji, Emmanuel Macron, zaproponował rozszerzenie francuskiego „parasola nuklearnego" na inne państwa. W swoim przemówieniu prezydent Macron zadeklarował gotowość do rozpoczęcia dyskusji na ten temat z europejskimi partnerami, podkreślając, że decyzja o użyciu broni jądrowej pozostaje wyłącznie w gestii prezydenta Francji[953]. Propozycja spotkała się z mieszanymi reakcjami w Europie. Państwa wschodniej flanki NATO takie jak Polska, Litwa i Łotwa wyraziły zainteresowanie możliwością objęcia ich ochroną nuklearną ze strony Francji, uznając to za istotny element wzmocnienia bezpieczeństwa[954]. Jednak niektóre kraje, w tym Niemcy, pozostają ostrożne, podkreślając znaczenie utrzymania tradycyjnych gwarancji bezpieczeństwa, takich jak amerykański parasol nuklearny[955]. W związku z tym, choć prezydent Macron otworzył debatę na temat rozszerzenia francuskiego parasola nuklearnego na innych sojuszników z Europy, kwestia ta wymaga dalszych konsultacji i analiz.

Obecnie europejskie państwa NATO posiadają ograniczone zdolności nuklearne. Francja ma niezależny arsenał nuklearny oparty na rakietach balistycznych (przenoszonych na okrętach podwodnych) oraz samolotach zdolnych do przenoszenia broni jądrowej. Ocenia się, że obecnie Francja posiada łącznie 290 głowic nuklearnych, podczas gdy Federacja Rosyjska ma mieć w gotowości co najmniej 1600 głowic i prawie 2800 zmagazynowanych[956]. Wielka Brytania opiera swoją strategię odstraszania na okrętach podwodnych klasy Vanguard uzbrojonych w amerykańskie pociski Trident II. W latach 90. XX wieku rozpoczęto program zastąpienia czterech okrętów podwodnych typu Vanguard nowymi jednostkami klasy Dreadnought. Decyzja o rozpoczęciu tego programu zapadła w 2006 roku, a w 2016 roku oficjalnie nazwano je okrętami klasy Dreadnought. Nowe jednostki mają wejść do służby na

---

953 *Macron speech: French nuclear deterrent could cover EU allies*, https://www.thetimes.com/world/russia-ukraine-war/article/macron-speech-address-nation-france-vcskz0nxd?utm_source=chatgpt.com&region=global, dostęp: 06.03.2025 r.

954 S. Corbet, *Poland and Baltic nations welcome Macron's nuclear deterrent proposal*, https://apnews.com/article/france-nuclear-deterrent-umbrella-russia-55e91ab65d13559dfc55dfe376ba5268, dostęp: 06.03.2025 r.

955 A. Ringstorm, B. Van Overstraeten, M. Brice, *EU leaders cautiously welcome Macron's nuclear umbrella offer*, https://www.reuters.com/world/europe/eu-leaders-cautiously-welcome-macrons-nuclear-umbrella-offer-2025-03-06/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.03.2025 r.

956 L. Hood, *French nuclear deterrence for Europe: how effective could it be against Russia?*, https://theconversation.com/french-nuclear-deterrence-for-europe-how-effective-could-it-be-against-russia-251512, 06.03.2025 r.

początku lat 30. XXI wieku, a program ma trwać co najmniej do lat 60[957]. Modernizacja brytyjskiego arsenału nuklearnego przynosi kilka istotnych przewag strategicznych w stosunku do Federacji Rosyjskiej, która mimo modernizacji własnych okrętów klasy Boriej, będzie musiała liczyć się z tym, że NATO (w tym Wielka Brytania i Stany Zjednoczone) utrzymuje przewagę technologiczną i operacyjną w zakresie strategicznych sił podwodnych.

Aby zwiększyć swój potencjał nuklearny w obliczu zagrożenia użyciem broni masowego rażenia przez Federację Rosyjską, Francja również mogłaby podjąć kilka działań w zakresie zwiększania swojej gotowości obronnej i umacniania swoich zasobów nuklearnych. Ocenia się, że niezwykle istotne jest zmodernizowanie istniejącego arsenału nuklearnego. Francja posiada już zaawansowane okręty podwodne, które są kluczowym elementem jej odstraszania nuklearnego, jednakże należy poważnie rozważyć zwiększenie liczby okrętów lub modernizację istniejących. Rozbudowa zdolności do przenoszenia broni nuklearnej przez samoloty (np. Mirage 2000N, Rafale lub nowe typy) również stanowiłaby istotny element w przypadku zagrożenia, które może kreować Federacja Rosyjska. Ponadto, Francja mogłaby skoncentrować się na modernizacji swoich istniejących głowic nuklearnych, zwiększając ich niezawodność, precyzję i potencjał zniszczenia. Może to obejmować również rozwój nowych technologii zapewniających większą odporność na systemy przeciwników. Francja inwestuje w unowocześnienie swojego arsenału nuklearnego, co obejmuje wdrożenie zmodernizowanego pocisku lotniczego średniego zasięgu klasy powietrze-ziemia z taktyczną głowicą jądrową. Planowane jest również opracowanie nowego pocisku czwartej generacji, co podkreśla znaczenie francuskich sił nuklearnych jako fundamentu bezpieczeństwa Europy[958].

Kolejną propozycją w zakresie modernizacji arsenału nuklearnego państw europejskich należących do Sojuszu Północnoatlantyckiego jest rozwój europejskiego systemu nosicieli broni jądrowej. Obecnie NATO polega głównie na amerykańskich samolotach F-35 i bombach grawitacyjnych B61. W razie wycofania USA państwa europejskie musiałyby zainwestować w nowoczesne środki transportu, np. europejskie samoloty zdolne do przenoszenia broni jądrowej (Rafale, Eurofighter). Niezwykle istotną kwestią pozostaje jednak uzależnienie większości państw członkowskich od amerykańskiego uzbrojenia, co ma swoje odzwierciedlenie np. w planach zakupów samolotów F-35, które mają być zdolne do przenoszenia broni nuklearnej. Decyzję o pozyskaniu amerykańskich samolotów F-35, które

[957] *Dreadnought submarine programme: factsheet*, https://www.gov.uk/government/publications/successor-submarine-programme-factsheet/successor-submarine-programme-factsheet, dostęp: 01.02.2025 r.
[958] M. Skowrońska, *Francja inwestuje w obronę. Budżet wzrósł o 40%*, https://defence24.pl/polityka-obronna/francja-inwestuje-w-obrone-budzet-wzrosl-o-40?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

mogą być w przyszłości uzbrojone w bomby jądrowych B61 podjęły już m. in. Polska, Wielka Brytania, Niemcy, Włochy czy Holandia. Jeśli Stany Zjednoczone wycofałyby swoje wojska, prawdopodobne byłoby usunięcie amerykańskich bomb B61 z Europy, co drastycznie osłabiłoby zdolność samolotu klasy F-35 do pełnienia roli odstraszającej. F-35 wymaga wsparcia technicznego i wywiadowczego USA, zwłaszcza w misjach jądrowych. Wycofanie amerykańskich jednostek mogłoby ograniczyć dostęp do kodów i systemów użycia broni jądrowej.

Jeśli doszłoby do wycofania sił amerykańskich USA z Europy, a wraz z nimi amerykańskiej broni jądrowej, kraje NATO musiałyby znaleźć alternatywne sposoby na utrzymanie odstraszania nuklearnego wobec Rosji. Jednym z najbardziej realistycznych scenariuszy jest zwiększenie roli francuskiego arsenału jądrowego w europejskiej strategii obronnej. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, iż Francja nie uczestniczy w NATO Nuclear Sharing, a jej arsenał nuklearny pozostaje pod pełną kontrolą władz francuskich[959]. Niemniej jednak mogłaby się pojawić opcja bliższej współpracy w zakresie strategicznego odstraszania lub ustanowienia europejskiego parasola nuklearnego pod francuskim przewodnictwem. Inną opcją może być wzmocnienie brytyjskiego odstraszania, należy jednak pamiętać, iż Wielka Brytania, podobnie jak Francja, utrzymuje pełną kontrolę nad swoimi siłami nuklearnymi.

W obliczu wycofania amerykańskiego wsparcia, mało prawdopodobna jest budowa niezależnych zdolności odstraszania w Europie przez inne państwa niż Francja i Wielka Brytania. Niemcy będą prawdopodobnie nadal wspierać program rozwoju amerykańskiej broni jądrowej w ramach NATO, ponieważ postrzegają to jako fundament swojej polityki bezpieczeństwa. Niemiecka polityka opiera się na przekonaniu, że współpraca z USA i NATO w zakresie broni jądrowej zapewnia stabilność i bezpieczeństwo, a same Niemcy preferują multilateralizm, a nie jednostronne dążenie do posiadania broni nuklearnej. Pozostałe państwa jak Włochy, Hiszpania czy inne kraje NATO mogłyby rozważyć rozwój własnych programów nuklearnych, jednakże byłoby to bardzo kontrowersyjne zarówno politycznie, jak i prawnie, ze względu na zobowiązania wynikające z Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej. Alternatywą byłaby rozbudowa sił konwencjonalnych, zaawansowanych systemów obrony przeciwrakietowej i większe inwestycje w nowoczesne technologie, takie jak broń hipersoniczna. Tego rodzaju inwestycje wymagałyby jednak znacznych nakładów finansowych i zaawansowanej współpracy międzynarodowej.

[959] S. Corbet, *Macron to discuss nuclear deterrence with European allies. A look at France's unique strategy*, https://apnews.com/article/france-nuclear-weapons-deterrence-ukraine-russia-trump-a53dc73395455c753287ae2ecbb7a9a5, dostęp: 06.03.2025 r.

Jedną z najważniejszych propozycji dotyczących odpowiedzi Sojuszu Północnoatlantyckiego na zagrożenia użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia jest częstsze organizowanie ćwiczeń nuklearnych w różnych regionach Europy. Regularne ćwiczenia mogłyby przynieść wiele korzyści w kontekście wzmocnienia odstraszania. Po pierwsze, dzięki przeprowadzeniu częstszych manewrów siły państw członkowskich osiągnęłyby wyższą gotowość bojową do reagowania na zagrożenia nuklearne. Regularne ćwiczenia zwiększają sprawność i gotowość sił jądrowych NATO poprzez utrzymywanie wysokiej jakości wyszkolenia personelu wojskowego, który musi nieprzerwanie ćwiczyć swoje procedury, by uniknąć błędów w rzeczywistych sytuacjach kryzysowych. Ponadto, Sojusz powinien ćwiczyć szybkie podejmowanie decyzji w różnych scenariuszach, w tym przy ograniczonym czasie na reakcję oraz integrując różne rodzaje sił (siły powietrzne, marynarkę wojenną oraz naziemne siły strategiczne). Scenariusze ćwiczeń powinny być różnorodne i obejmować wszystkie możliwe formy ataku nuklearnego, w tym ataki taktyczne, wystrzelenie rakiet czy użycie broni jądrowej na terytorium NATO.

Po drugie, ćwiczenia na większą skalę pozwoliłyby na doskonalenie współpracy i koordynacji między państwami członkowskimi NATO, co ma kluczowe znaczenie w czasie rzeczywistego kryzysu. Regularne manewry wojskowe umożliwiają nie tylko sprawdzenie gotowości sił zbrojnych, ale także identyfikację potencjalnych słabych punktów oraz eliminację ewentualnych problemów proceduralnych. Szczególnie istotne jest to w kontekście działań związanych z przenoszeniem broni nuklearnej, które wymagają najwyższego stopnia precyzji i bezpieczeństwa. Dodatkowo, skuteczna koordynacja systemów dowodzenia i kontroli jest niezbędna dla zapewnienia szybkiego i właściwego reagowania na zagrożenia. Wspólne ćwiczenia pozwalają na integrację różnych systemów komunikacyjnych, testowanie zdolności operacyjnych oraz zwiększenie interoperacyjności sił zbrojnych poszczególnych krajów. Nie można również zapominać o konieczności przygotowania Sojuszu na ewentualne ataki przeciwnika. Obrona przed zagrożeniami, zarówno konwencjonalnymi, jak i cybernetycznymi, wymaga skoordynowanych działań wielu jednostek wojskowych i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Dzięki intensywnym ćwiczeniom NATO może skutecznie rozwijać strategie obronne, doskonalić procedury reagowania kryzysowego i zwiększać zdolności odstraszania potencjalnych agresorów.

Po trzecie, częstsze i bardziej realistyczne ćwiczenia nuklearne pokazują, że NATO jest gotowe na każdy scenariusz. Federacja Rosyjska często grozi użyciem broni jądrowej w sytuacji konfliktu z Zachodem, sugerując, że NATO nie odważy się odpowiedzieć na

taktyczny atak jądrowy, np. na Ukrainie czy w krajach bałtyckich[960]. Intensywniejsze wspólne ćwiczenia państw członkowskich Sojuszu mogą udowodnić, że taki scenariusz nie da Federacji Rosyjskiej przewagi i musi się ona liczyć z tym, że jej taktyczne uderzenie jądrowe nie zakończy wojny, lecz doprowadzi do zdecydowanej odpowiedzi ze strony Sojuszu Północnoatlantyckiego. Przeprowadzane manewry wojskowe mają na celu przygotowanie państw członkowskich do szybkiej i skoordynowanej reakcji na wszelkie zagrożenia, w tym użycia broni jądrowej przez przeciwnika. NATO konsekwentnie podkreśla, że jakiekolwiek użycie broni masowego rażenia nie pozostanie bez odpowiedzi, a ewentualne działania Federacji Rosyjskiej spotkają się z proporcjonalną i skuteczną reakcją. Tym samym Moskwa musi brać pod uwagę ryzyko eskalacji konfliktu na poziomie strategicznym, co mogłoby mieć dla niej katastrofalne skutki.

W kontekście częstszych ćwiczeń nuklearnych Sojuszu Północnoatlantyckiego należy podkreślić konieczność włączenia polskich Sił Powietrznych w te ćwiczenia. Jest to uzasadnione z kilku powodów. Po pierwsze, Polska leży w strategicznym punkcie Europy, a w razie kryzysu nuklearnego jej przestrzeń powietrzna może stać się kluczowa dla operacji NATO. Włączenie polskich sił w tego typu ćwiczenia pozwala na pełne zrozumienie zadań, które mogą im zostać przypisane w razie zaistnienia rzeczywistego zagrożenia. Po drugie, Polska, jako członek Sojuszu, powinna brać aktywny udział w zapewnianiu bezpieczeństwa na całym terytorium NATO. Włączenie Sił Powietrznych RP do ćwiczeń nie tylko podnosi ich poziom gotowości, ale również daje pewność, że w razie konieczności Polska będzie mogła skutecznie uczestniczyć w operacjach o wymiarze nuklearnym, co podkreśla spójność i solidarność Sojuszu. Należy również pamiętać, że Polska posiada ważną rolę geopolityczną w regionie, a jej siły zbrojne są istotnym elementem zdolności obronnych NATO, zwłaszcza w kontekście wschodniej flanki. Stąd, ich zaangażowanie w ćwiczenia nuklearne stanowi logiczny krok, aby zapewnić integralność systemu obronnego i odpowiednią reaktywność w obliczu zagrożenia.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, iż Sojusz Północnoatlantycki zdecydowanie powinien rozwijać zdolności państw członkowskich w zakresie planowania i realizowania ćwiczeń związanych z użyciem broni nuklearnej, ponieważ stanowią one kluczowy element odstraszania i utrzymania stabilności strategicznej. Regularne i realistyczne manewry, takie jak seria ćwiczeń pk. *Steadfast Noon*, umożliwiają doskonalenie procedur

[960] E. Crane, *Russia threatens to attack new US base in Poland with 'advanced weapons'*, https://nypost.com/2024/11/21/world-news/russia-threatens-to-attack-new-us-base-in-poland-with-advanced-weapons/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

operacyjnych, poprawę koordynacji między sojusznikami oraz zapewnienie gotowości do skutecznego reagowania na potencjalne zagrożenia. Wzmocnienie tych zdolności z pewnością przyczyni się do zwiększenia wiarygodności odstraszania nuklearnego NATO, a także wzmocni spójność i interoperacyjność sił zbrojnych państw członkowskich w obliczu dynamicznie zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa.

5.5. Konkluzje

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że przygotowanie Sojuszu Północnoatlantyckiego do odpowiedzi na zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską w perspektywie do 2040 roku wymaga kompleksowych i skoordynowanych działań obejmujących strukturę dowodzenia, zdolności operacyjne oraz politykę i strategię odstraszania. Obecna struktura dowodzenia Sojuszu nie jest w pełni dostosowana do wyzwań wynikających z rosyjskiej agresji na Ukrainę oraz potencjalnych przyszłych form konfliktu. Szczególne znaczenie ma luka w systemie dowodzenia na wschodniej flance NATO, która ogranicza zdolności do szybkiego reagowania, skutecznego odstraszania oraz prowadzenia operacji wielodomenowych. Wschodnia flanka Sojuszu, obejmująca państwa najbardziej narażone na potencjalny atak, nie posiada dedykowanego dowództwa operacyjnego, co ogranicza zdolności obronne i odstraszające. Obecnie funkcjonujące dowództwa NATO w Brunssum, Neapolu, Norfolk i Ulm nie zapewniają wystarczającej koordynacji działań w tym newralgicznym regionie. Dodatkowo, nowoczesne zagrożenia, takie jak cyberataki, dezinformacja czy wojna informacyjna, wymagają szybkiej i elastycznej reakcji, która może być utrudniona przez złożoność obecnej struktury dowodzenia. Istnieje potrzeba uproszczenia i przyspieszenia procesów decyzyjnych, a także wzmocnienia roli sztabów odpowiedzialnych za analizę sytuacji w czasie rzeczywistym oraz koordynację działań na różnych poziomach operacyjnych.

W tym kontekście zaproponowane utworzenie Dowództwa Sił Połączonych Wschodniej Flanki NATO należy uznać za rozwiązanie kluczowe z punktu widzenia skrócenia procesów decyzyjnych, poprawy interoperacyjności oraz zwiększenia zdolności odstraszania wobec Federacji Rosyjskiej. Ogromną zaletą takiego rozwiązania byłoby zwiększenie efektywności dowodzenia oraz interoperacyjności sił zbrojnych państw regionu. Nowa struktura organizacyjna mogłaby przyczynić się do bardziej skoordynowanego planowania i prowadzenia operacji wojskowych, integrując istniejące mechanizmy współpracy w ramach Sojuszu. W praktyce oznaczałoby to stworzenie wspólnego centrum planowania operacyjnego z udziałem oficerów z Polski, Rumunii, państw bałtyckich i Czech, a także rozwinięcie

zintegrowanych systemów wymiany danych rozpoznawczych i łączności. Działania te umożliwiłyby szybsze podejmowanie decyzji oraz skrócenie czasu reakcji w sytuacjach kryzysowych, co w konsekwencji wzmocniłoby zdolności odstraszania wobec Federacji Rosyjskiej.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że stała obecność dowództwa i jednostek szybkiego reagowania na wschodniej flance NATO stanowiłaby wyraźny sygnał polityczny i strategiczny, wskazujący na determinację Sojuszu w zakresie obrony swoich granic. Tego rodzaju demonstracja gotowości mogłaby wpłynąć na kalkulacje strategiczne Federacji Rosyjskiej, zwiększając koszt potencjalnych działań agresywnych i tym samym redukując ryzyko eskalacji militarnej. Jednocześnie powstanie nowego dowództwa usprawniłoby system wczesnego ostrzegania, gdyż możliwe byłoby utworzenie zintegrowanego centrum analizy danych rozpoznawczych, obejmującego również analizę informacji pochodzących z systemów satelitarnych oraz sieci radarowych państw członkowskich.

W kontekście rosnących napięć geopolitycznych Sojusz Północnoatlantycki nie może ograniczać się jedynie do reakcji na zagrożenia, lecz powinien aktywnie rozwijać swoje zdolności obronne i odstraszające. Utworzenie Dowództwa Sił Połączonych Wschodniej Flanki NATO należy rozpatrywać jako element długofalowej strategii wzmacniania bezpieczeństwa całego obszaru euroatlantyckiego. Realizacja tego projektu przyczyniłaby się do podniesienia wiarygodności obronnej Sojuszu, zwiększenia jego zdolności adaptacyjnych wobec zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa oraz zapewnienia trwałej stabilizacji militarnej na wschodniej flance.

Kolejną propozycją w zakresie zmiany struktury dowodzenia jest ustanowienie na terytorium Polski Wielokorpuśnego Dowództwa Komponentu Lądowego (WDKL). Decyzja o utworzeniu Dowództwa, osadzona w szerszym kontekście działań Sojuszu Północnoatlantyckiego na wschodniej flance, miałaby wielowymiarowe konsekwencje, zarówno w zakresie operacyjnym, strategicznym jak i politycznym. Funkcjonowanie takiego dowództwa w Polsce dałoby NATO możliwość skuteczniejszego zarządzania siłami lądowymi na dużym obszarze operacyjnym, gdyż możliwe byłoby lepsze skoordynowanie dowodzenia dla kilku korpusów wojsk lądowych, co jest niezbędne w przypadku operacji na dużą skalę. W razie konfliktu znacznie ułatwiłoby to sprawne rozmieszczenie sił, synchronizację działań oraz skoordynowanie wsparcia logistycznego i ogniowego. W praktyce oznacza to, że wojska sojusznicze mogłyby szybciej reagować na zagrożenia, efektywniej współpracować oraz lepiej dostosowywać się do dynamicznie zmieniającej się sytuacji na polu walki.

Wymiar polityczny tej decyzji również ma duże znaczenie. Rozlokowanie WDKL w Polsce to dowód na determinację NATO w zakresie wzmacniania bezpieczeństwa swoich wschodnich członków. To także element budowania spójności Sojuszu, gdyż pokazuje, że zobowiązania wynikające z Artykułu 5 Traktatu Północnoatlantyckiego nie są jedynie deklaratywne, ale mają swoje realne przełożenie na działania wojskowe. Ustanowienie WDKL w Polsce wzmocniłoby zaufanie do NATO zarówno wśród państw członkowskich, jak i społeczeństw, które mogłyby czuć się bezpieczniej, widząc konkretne kroki w kierunku obrony kolektywnej. Nie można też zapominać o psychologicznym i moralnym wymiarze tej decyzji. Zarówno żołnierze, jak i społeczeństwo polskie oraz innych państw regionu, zyskałyby poczucie większego bezpieczeństwa, wiedząc, że NATO traktuje obronę wschodniej flanki priorytetowo. Jednocześnie Federacja Rosyjska musiałaby brać pod uwagę, że jakiekolwiek agresywne działania wobec Polski czy krajów bałtyckich spotkają się z natychmiastową i skoordynowaną odpowiedzią. Wszystkie te aspekty pokazują, że ustanowienie Wielokorpuśnego Dowództwa Komponentu Lądowego w Polsce zwiększyłoby możliwości NATO w zakresie obrony przed zagrożeniami ze strony Federacji Rosyjskiej. Poprawa zdolności do dowodzenia i koordynacji operacji wojskowych wzmocniłoby odstraszanie, ułatwiłoby interoperacyjność sił sojuszniczych i miałoby istotne znaczenie polityczne oraz logistyczne. W obliczu rosnących napięć geopolitycznych, decyzja ta jest kluczowym elementem strategii wzmacniania bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO i zapewnienia stabilności w Europie Środkowo-Wschodniej.

Ocenia się, że w obliczu możliwego konfliktu zbrojnego z Federacją Rosyjską kluczowe jest wzmocnienie współdziałania sił zbrojnych państw wschodniej flanki NATO zarówno z sojuszniczymi oddziałami wsparcia, jak i z cywilnymi strukturami pozamilitarnymi, w tym administracją rządową, samorządową oraz organizacjami pozarządowymi. Praktycznym wymiarem takiego wzmocnienia byłoby utworzenie Dowództwa NATO ds. działań niekinetycznych, którego głównym celem byłoby przeciwdziałanie zagrożeniom hybrydowym ze strony Rosji. Dodatkowo, ustanowienie dowództwa zwiększyłoby interoperacyjność i efektywniejsze wykorzystanie środków wojskowych i niewojskowych w operacjach odstraszania i obrony. Obejmowałoby to m.in. operacje informacyjne, przeciwdziałanie dezinformacji oraz wzmacnianie odporności społeczeństw na działania hybrydowe. Dowództwo mogłoby również wspierać synchronizację działań niekinetycznych z operacjami wojskowymi, co pozwoliłoby na skuteczniejsze reagowanie na zagrożenia w czasie pokoju, kryzysu i wojny. W obliczu rosnącej presji ze strony Federacji Rosyjskiej taka inicjatywa

mogłaby stać się kluczowym elementem strategii NATO, zwiększając jego zdolność do przeciwdziałania nowoczesnym formom agresji oraz umacniania stabilności w regionie.

Ze względu na brak perspektyw szybkiego zakończenia wojny w Ukrainie, nowa struktura dowodzenia NATO powinna także uwzględniać nowe dowództwo Sojuszu poświęcone wsparciu Ukrainy. Utworzenie takiego dowództwa miałoby długoterminowe znaczenie dla stabilności europejskiego systemu bezpieczeństwa. Nowa struktura mogłaby funkcjonować nie tylko w czasie trwania konfliktu, ale także w okresie powojennej odbudowy Ukrainy i dalszego wzmacniania jej zdolności obronnych. Byłby to krok w stronę większej jedności w NATO oraz bardziej strategicznego podejścia do wspierania Ukrainy w obliczu zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej. W tym kontekście utworzenie specjalnego dowództwa NATO ds. wsparcia Ukrainy mogłoby znacząco poprawić koordynację pomocy oraz zwiększyć interoperacyjność sił zbrojnych państw członkowskich. Nowa struktura dowodzenia przyczyniłaby się do bardziej efektywnej współpracy między sojusznikami, zapewniając lepsze zarządzanie dostawami sprzętu wojskowego, szkoleniami oraz innymi formami wsparcia. Dodatkowo umożliwiłaby bardziej sprawiedliwy podział odpowiedzialności, co mogłoby zwiększyć poczucie równości wśród członków NATO i zmniejszyć zależność od decyzji Stanów Zjednoczonych.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, iż Sojusz Północnoatlantycki powinien istotnie zwiększyć swoje zdolności w zakresie obrony i odstraszania Federacji Rosyjskiej poprzez kompleksową modernizację oraz ilościowe i jakościowe wzmocnienie zdolności kinetycznych. Szczególne znaczenie w tym kontekście ma dalszy rozwój wzmocnionej wysuniętej obecności, polegający na ewolucji dotychczasowych batalionowych grup bojowych do struktur o charakterze brygadowym, a docelowo dywizyjnym, zgodnie z założeniami nowego modelu sił NATO. Taka transformacja pozwoliłaby na prowadzenie działań obronnych w pełnym spektrum konfliktu już od pierwszej fazy ewentualnej agresji, bez konieczności oczekiwania na długotrwałe przerzuty sił wzmocnienia z głębi terytorium Sojuszu.

Kluczowym elementem tego procesu jest zwiększenie liczebności oraz poziomu gotowości sił szybkiego reagowania, w tym Sił Odpowiedzi NATO oraz nowo tworzonych formacji o podwyższonej gotowości operacyjnej, zdolnych do natychmiastowego rozwinięcia na wschodniej flance. Rozbudowa batalionowych grup bojowych do szczebla brygady i dywizji wymaga jednocześnie stworzenia trwałych struktur dowodzenia i kontroli, rozwiniętej infrastruktury logistycznej, magazynów sprzętu ciężkiego oraz zdolności do zabezpieczenia działań w zakresie obrony przeciwlotniczej, przeciwrakietowej i wsparcia ogniowego

dalekiego zasięgu. Rozmieszczenie większej liczby wojsk sojuszniczych w państwach wschodniej flanki NATO, takich jak Polska, Litwa, Łotwa czy Estonia, w formie wielonarodowych brygad i dywizji o stałej lub rotacyjnej obecności, stanowiłoby jednoznaczny sygnał strategiczny dla Moskwy, że Sojusz traktuje swoje zobowiązania wynikające z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego w sposób wiarygodny i praktyczny. Tego rodzaju obecność nie tylko zwiększa realne zdolności obronne regionu, lecz także znacząco podnosi próg eskalacji potencjalnego konfliktu, wzmacniając efekt odstraszania poprzez gotowość do natychmiastowej, skoordynowanej i zdecydowanej odpowiedzi na ewentualną agresję ze strony Federacji Rosyjskiej.

Ocenia się, że kompleksowa modernizacja wojskowego arsenału oraz systemów wsparcia operacyjnego stanowi jeden z kluczowych czynników determinujących zdolność Sojuszu Północnoatlantyckiego do skutecznego odstraszania i ewentualnej konfrontacji z Federacją Rosyjską. W obliczu dynamicznie zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa, charakteryzującego się rosnącą intensywnością zagrożeń konwencjonalnych, asymetrycznych i hybrydowych, NATO powinno konsekwentnie rozwijać wszystkie zasadnicze obszary wpływające na jego potencjał obronny. Szczególnego znaczenia nabiera przy tym integracja zdolności bojowych z nowoczesnymi systemami dowodzenia, obrony powietrznej oraz rażenia dalekiego zasięgu, które łącznie decydują o efektywności działań w wielodomenowym środowisku operacyjnym.

Po pierwsze, konieczne jest istotne wzmocnienie zdolności dowodzenia i kontroli, które muszą zapewnić sprawną koordynację wielonarodowych sił sojuszniczych działających jednocześnie w domenie lądowej, powietrznej, morskiej, kosmicznej i cybernetycznej. Doświadczenia z trwających konfliktów zbrojnych, w tym wojny na Ukrainie, jednoznacznie wskazują, że przewaga informacyjna, szybki obieg danych oraz zdolność do podejmowania decyzji w czasie rzeczywistym stanowią fundament skutecznego prowadzenia operacji wojskowych. Rozbudowa struktur dowodzenia na szczeblu operacyjnym i strategicznym, w tym stałych dowództw brygadowych, dywizyjnych i korpuśnych na wschodniej flance NATO, powinna iść w parze z inwestycjami w zintegrowane systemy rozpoznania, dowodzenia i łączności (C4ISR), odporne na zakłócenia, cyberataki oraz działania z zakresu walki elektronicznej. Tylko takie podejście zapewni odpowiedni poziom świadomości sytuacyjnej oraz umożliwi skuteczne dowodzenie w warunkach intensywnej presji czasowej i informacyjnej.

Po drugie, niezbędne jest zdecydowane zwiększenie zdolności Sojuszu w zakresie rażenia na dalekie odległości, które stanowią jeden z filarów nowoczesnego odstraszania.

Federacja Rosyjska dysponuje rozbudowanym arsenałem rakietowym oraz systemami artylerii dalekiego zasięgu, umożliwiającymi prowadzenie działań w ramach koncepcji A2AD. W odpowiedzi NATO powinno rozwijać własne zdolności do precyzyjnych uderzeń na dużym dystansie, obejmujące rakiety manewrujące i balistyczne, artylerię rakietową dalekiego zasięgu oraz lotnicze środki rażenia precyzyjnego. Możliwość neutralizacji kluczowych celów przeciwnika takich jak centra dowodzenia, lotniska, systemy obrony powietrznej czy zaplecze logistyczne, jeszcze przed bezpośrednim kontaktem wojsk lądowych, znacząco zwiększa skuteczność obrony oraz podnosi próg eskalacji potencjalnego konfliktu.

Po trzecie, fundamentalnym elementem wzmacniania potencjału obronnego NATO jest rozwój wielowarstwowej obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej. Rosyjskie zdolności w zakresie uderzeń rakietowych, w tym wykorzystanie pocisków balistycznych, manewrujących oraz hipersonicznych, stanowią jedno z największych zagrożeń dla infrastruktury krytycznej, baz wojskowych oraz sił sojuszniczych. Inwestycje w systemy takie jak Patriot, THAAD czy europejskie rozwiązania obrony powietrznej powinny być ukierunkowane na stworzenie spójnej, zintegrowanej architektury obronnej, zdolnej do ochrony zarówno obiektów wojskowych, jak i ludności cywilnej. Skuteczna obrona powietrzna nie tylko ogranicza skutki potencjalnych ataków, lecz także zapewnia swobodę działania własnych sił zbrojnych, w tym lotnictwa i wojsk lądowych.

Po czwarte, rosnąca rola bezzałogowych systemów powietrznych wymusza konieczność rozwoju wyspecjalizowanych zdolności przeciwdronowych. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że drony, zarówno rozpoznawcze, jak i uderzeniowe, stały się tanim, masowym i niezwykle skutecznym środkiem walki, zdolnym do rażenia celów wojskowych i cywilnych. NATO musi zatem inwestować w systemy wykrywania, zakłócania i neutralizacji bezzałogowych statków powietrznych, integrując je z istniejącymi strukturami obrony powietrznej oraz systemami walki elektronicznej. Rozwój zdolności przeciwdronowych stanowi obecnie jeden z kluczowych elementów ochrony wojsk rozmieszczonych na wschodniej flance oraz infrastruktury krytycznej państw członkowskich.

Nie mniej istotnym aspektem pozostaje zapewnienie odpowiednich zapasów amunicji, co w sposób szczególnie wyraźny uwidoczniła wojna na Ukrainie. Współczesne operacje wojskowe charakteryzują się niezwykle wysokim tempem zużycia środków bojowych, zwłaszcza amunicji artyleryjskiej i rakietowej. Państwa członkowskie NATO powinny zatem skoncentrować się na odbudowie i zabezpieczeniu własnych magazynów amunicji, zarówno konwencjonalnej, jak i precyzyjnej, a także na zwiększeniu zdolności przemysłu obronnego do jej długoterminowej produkcji.

Równolegle kluczowe znaczenie ma rozwój zdolności logistycznych, które warunkują realną możliwość prowadzenia długotrwałych operacji militarnych. Szybkie i efektywne przemieszczanie wojsk, sprzętu oraz zaopatrzenia, modernizacja infrastruktury transportowej, rozwój regionalnych hubów logistycznych oraz pogłębiona koordynacja w ramach NATO znacząco zwiększyłyby elastyczność operacyjną Sojuszu i jego zdolność do reagowania na nagłe zagrożenia.

Wdrożenie opisanych zmian będzie wymagało znaczącego zwiększenia nakładów finansowych zarówno na poziomie poszczególnych państw członkowskich, jak i całego Sojuszu. Modernizacja systemów dowodzenia, rozwój wielowarstwowej obrony powietrznej, przeciwrakietowej i przeciwdronowej, a także inwestycje w zdolności rażenia na dalekie odległości należą do najbardziej kapitałochłonnych przedsięwzięć wojskowych. Mimo wysokich kosztów są one jednak niezbędne w obliczu rosnącego zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej oraz fundamentalnych zmian w europejskiej architekturze bezpieczeństwa. W dłuższej perspektywie inwestycje te mogą okazać się znacznie mniej kosztowne niż konsekwencje konfliktu zbrojnego wynikającego z niewystarczającego poziomu odstraszania i obrony NATO.

W odpowiedzi na narastające zagrożenia niekinetyczne generowane przez Federację Rosyjską, Sojusz Północnoatlantycki powinien w sposób systemowy skoncentrować się na rozwijaniu zdolności operowania w domenach pozamilitarnych, które coraz częściej decydują o skuteczności oddziaływania strategicznego państw. Współczesne konflikty zbrojne oraz rywalizacja międzynarodowa coraz rzadziej ograniczają się do klasycznego użycia siły militarnej, a w coraz większym stopniu przybierają formę działań hybrydowych, obejmujących cyberataki, operacje informacyjne, presję ekonomiczną oraz działania wywiadowcze. Federacja Rosyjska uczyniła z tego typu aktywności jeden z kluczowych elementów swojej strategii, wykorzystując je do destabilizowania państw zachodnich, osłabiania spójności Sojuszu oraz podważania zaufania do instytucji demokratycznych.

W tym kontekście fundamentalne znaczenie ma dalszy rozwój zdolności NATO do prowadzenia działań w cyberprzestrzeni, zarówno w wymiarze defensywnym, jak i, w określonych ramach polityczno-prawnych, ofensywnym. Cyberprzestrzeń stała się pełnoprawną domeną operacyjną, w której możliwe jest paraliżowanie infrastruktury krytycznej, systemów dowodzenia, sieci energetycznych czy instytucji finansowych bez użycia tradycyjnych środków kinetycznych. NATO powinno zatem inwestować w rozbudowę zintegrowanych systemów, zdolnych do wczesnego wykrywania zagrożeń, szybkiego reagowania na incydenty oraz skutecznej ochrony wojskowych i cywilnych sieci

teleinformatycznych. Kluczową rolę odgrywa przy tym rozwój zasobów ludzkich, wyszkolonych specjalistów zdolnych do działania w warunkach permanentnej presji informacyjnej i technologicznej, oraz pogłębiona współpraca między państwami członkowskimi w zakresie wymiany informacji, doświadczeń i najlepszych praktyk.

Równie istotnym elementem zdolności niekinetycznych jest komunikacja strategiczna, która powinna stanowić integralny komponent odstraszania i obrony NATO. W warunkach nasilonych działań dezinformacyjnych i propagandowych, prowadzonych przez Federację Rosyjską, skuteczna komunikacja strategiczna pozwala nie tylko na przeciwdziałanie wrogim narracjom, lecz także na budowanie odporności społecznej oraz wzmacnianie zaufania obywateli do instytucji państwowych i sojuszniczych. NATO powinno rozwijać zdolności do szybkiego identyfikowania kampanii dezinformacyjnych, analizowania ich źródeł i mechanizmów oddziaływania oraz prowadzenia skoordynowanych działań informacyjnych, które będą w stanie skutecznie neutralizować fałszywe przekazy. W tym celu niezbędne jest wykorzystanie nowoczesnych narzędzi analitycznych, w tym sztucznej inteligencji i big data, a także ścisła współpraca z mediami, środowiskami akademickimi oraz sektorem prywatnym.

Kolejnym kluczowym obszarem rozbudowy zdolności niekinetycznych NATO są działania wywiadowcze, które stanowią podstawę skutecznego reagowania na zagrożenia hybrydowe. Rosyjskie operacje wpływu, cyberataki oraz działania wywiadowcze prowadzone są często w sposób skryty, stopniowy i trudny do jednoznacznego przypisania, co znacząco utrudnia reakcję polityczną i militarną. Wzmocnienie zdolności rozpoznania, analizy i wymiany informacji wywiadowczych pomiędzy państwami członkowskimi pozwoliłoby na wcześniejsze wykrywanie symptomów wrogich działań oraz lepsze przygotowanie środków zapobiegawczych. Szczególnego znaczenia nabiera tu integracja wywiadu wojskowego i cywilnego, a także zdolność do łączenia informacji z różnych domen – cybernetycznej, informacyjnej, ekonomicznej i społecznej – w celu uzyskania pełnego obrazu sytuacji strategicznej.

Istotnym, choć często niedocenianym, komponentem zdolności niekinetycznych pozostaje współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC), która odgrywa kluczową rolę w budowaniu odporności państw członkowskich na działania hybrydowe. Skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom niekinetycznym wymaga bowiem ścisłej koordynacji pomiędzy siłami zbrojnymi, administracją publiczną, sektorem prywatnym oraz społeczeństwem obywatelskim. Rozwój mechanizmów współpracy cywilno-wojskowej umożliwia lepszą ochronę infrastruktury krytycznej, sprawniejsze reagowanie na kryzysy oraz skuteczniejsze zarządzanie informacją w sytuacjach zagrożenia. W tym kontekście NATO powinno wspierać państwa członkowskie

w budowaniu narodowych systemów odporności, które będą zdolne do funkcjonowania nawet w warunkach intensywnej presji informacyjnej i cybernetycznej.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że w obliczu rosnącego zagrożenia związanego z możliwością użycia broni masowego rażenia, Sojusz Północnoatlantycki stoi przed koniecznością kompleksowego wzmocnienia zarówno swojej strategii odstraszania, jak i zdolności obronnych. Rosyjskie deklaracje doktrynalne, połączone z praktyką demonstracyjnego użycia gróźb nuklearnych oraz naruszania międzynarodowych reżimów kontroli zbrojeń, zwiększają ryzyko eskalacji konfliktu, także w wymiarze hybrydowym.

W perspektywie do 2040 roku NATO musi skoncentrować się na kilku kluczowych obszarach, które pozwolą na skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom wynikającym z potencjalnego użycia broni masowego rażenia. Przede wszystkim niezbędna jest aktualizacja i dostosowanie strategii odstraszania nuklearnego do zmieniających się realiów bezpieczeństwa. W tym kontekście coraz częściej podnoszona jest kwestia wypowiedzenia Aktu Stanowiącego NATO–Rosja z 1997 roku, który w obecnych warunkach utracił swoje znaczenie polityczne i praktyczne, a jednocześnie ogranicza elastyczność strategiczną Sojuszu. Zniesienie tych ograniczeń umożliwiłoby dalszy rozwój programu Nuclear Sharing, w tym rozszerzenie go na kolejne państwa członkowskie, zwiększenie liczby platform przenoszenia bomb jądrowych B61 oraz rozbudowę infrastruktury bazowej i zabezpieczeń technicznych. Choć decyzja ta wiązałaby się z istotnymi kosztami politycznymi, stanowiłaby jednocześnie wyraźny sygnał determinacji NATO oraz zdolności do adaptacji w obliczu rosnących zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej.

Równolegle kluczowe znaczenie ma stałe monitorowanie i pogłębiona analiza rosyjskiej doktryny wojennej, zwłaszcza w zakresie potencjalnego użycia broni nuklearnej, chemicznej i biologicznej jako elementu strategii eskalacji kontrolowanej lub działań poniżej progu pełnoskalowego konfliktu. Rosja konsekwentnie rozwija koncepcje wykorzystania broni masowego rażenia w sposób selektywny i demonstracyjny, co zwiększa niepewność strategiczną i utrudnia przewidywanie jej działań. W odpowiedzi NATO powinno wzmacniać swoje zdolności wczesnego ostrzegania, rozpoznania i analizy zagrożeń BMR, integrując dane wywiadowcze, satelitarne oraz pochodzące z systemów monitorowania środowiska. Szybka identyfikacja potencjalnego ataku lub incydentu z użyciem broni masowego rażenia jest warunkiem skutecznego reagowania i ograniczania jego skutków.

Szczególnie istotnym elementem wzmocnienia obrony NATO przed bronią masowego rażenia jest rozwój nowoczesnych zdolności technologicznych w zakresie detekcji, ochrony

i neutralizacji zagrożeń nuklearnych, chemicznych i biologicznych. Obejmuje to zarówno wyposażenie wojsk w nowoczesne środki ochrony indywidualnej i zbiorowej, jak i rozwój systemów dekontaminacji, mobilnych laboratoriów analitycznych oraz wyspecjalizowanych jednostek reagowania. Znaczenie tych zdolności rośnie zwłaszcza w kontekście zagrożeń hybrydowych, w których użycie substancji chemicznych lub biologicznych może mieć charakter ograniczony, trudny do jednoznacznego przypisania i wymierzony w cele cywilne lub infrastrukturę krytyczną.

Kolejnym kluczowym elementem przygotowania Sojuszu jest pogłębienie współpracy międzynarodowej, zarówno wewnątrz NATO, jak i z partnerami spoza Sojuszu, którzy dysponują rozwiniętymi zdolnościami w zakresie obrony przed bronią masowego rażenia. Współpraca ta powinna obejmować wymianę informacji, wspólne szkolenia oraz koordynację działań z organizacjami międzynarodowymi zajmującymi się nierozprzestrzenianiem i kontrolą zbrojeń. Zwiększenie liczby ćwiczeń symulujących scenariusze użycia broni masowego rażenia, prowadzonych w różnych środowiskach operacyjnych i z udziałem struktur cywilnych, pozwoliłoby na poprawę gotowości NATO do reagowania w sytuacjach kryzysowych oraz wzmocnienie interoperacyjności sił sojuszniczych.

W kontekście adaptacji strategii odstraszania NATO do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, za niezbędne należy uznać również rozszerzenie programu Nuclear Sharing na państwa wschodniej flanki Sojuszu, modernizację arsenału nuklearnego oraz intensyfikację ćwiczeń nuklearnych. Włączenie państw Europy Środkowo-Wschodniej do programu współdzielenia broni jądrowej zwiększyłoby kolektywną odpowiedzialność za odstraszanie nuklearne oraz wzmocniłoby wiarygodność zobowiązań sojuszniczych. Jednocześnie modernizacja systemów przenoszenia, poprawa interoperacyjności oraz rozwój środków przeciwrakietowych znacząco podniosłyby zdolność NATO do reagowania na nowe technologie ofensywne i zmieniające się warunki pola walki.

Nie mniej istotne jest zwiększenie częstotliwości i realizmu ćwiczeń nuklearnych, które odgrywają kluczową rolę w utrzymaniu gotowości operacyjnej, doskonaleniu procedur decyzyjnych oraz budowaniu spójności polityczno-wojskowej Sojuszu. Ćwiczenia te pełnią również funkcję sygnalizacyjną, stanowiąc element odstraszania poprzez demonstrację zdolności i determinacji NATO do obrony swoich członków.

Podjęcie opisanych działań wiąże się jednak z istotnymi wyzwaniami politycznymi, operacyjnymi i finansowymi. Rozszerzenie programu Nuclear Sharing może budzić kontrowersje wewnątrz Sojuszu oraz wywoływać reakcje przeciwników NATO, co wymaga starannego zarządzania ryzykiem eskalacyjnym. Niemniej jednak, w obliczu pogarszającego

się środowiska bezpieczeństwa oraz rosnącej roli broni masowego rażenia w strategii Federacji Rosyjskiej, inwestycje w odstraszanie nuklearne i obronę przed bronią masowego rażenia należy uznać za niezbędne dla długoterminowego bezpieczeństwa NATO i jego państw członkowskich.

Podsumowując, Sojusz Północnoatlantycki, stojąc w obliczu rosnącego zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej, musi przeprowadzić kompleksową rewizję swojej struktury dowodzenia, strategii oraz zdolności operacyjnych. Przygotowanie na odpowiedź na zagrożenia, w tym na te związane z bronią masowego rażenia, wymaga nie tylko modernizacji zdolności kinetycznych, ale także rozwinięcia zdolności niekinetycznych, takich jak działanie w cyberprzestrzeni czy przeciwdziałanie dezinformacji. W perspektywie do 2040 roku Sojusz musi stać się bardziej elastyczny, decyzyjny i skuteczny w reagowaniu na nowe rodzaje zagrożeń kreowane przez Federację Rosyjską.

ZAKOŃCZENIE

W wyniku przeprowadzonego procesu badawczego rozwiązano główny problem badawczy, zweryfikowano hipotezę roboczą, potwierdzając jej trafność, oraz osiągnięto założony cel badań. Uzyskane rezultaty umożliwiły sformułowanie wniosków stanowiących odpowiedź na główny problem badawczy oraz problemy szczegółowe. Przeprowadzone badania umożliwiły identyfikację oraz szczegółową charakterystykę zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, jak również ocenę ich konsekwencji dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wskazano także kluczowe działania adaptacyjne, jakie Sojusz podjął w wyniku zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską do 2025 roku. Na podstawie wyników badań sformułowano konkretne propozycje dotyczące działań adaptacyjnych, jakie NATO powinno podjąć w celu przeciwdziałania zagrożeniom generowanym przez Federację Rosyjską oraz stabilizacji sytuacji w wymiarze bezpieczeństwa międzynarodowego. Świadczy to o skuteczności przyjętej metodyki i osiągnięciu głównego celu badawczego.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że Federacja Rosyjska stanowi największe zagrożenie dla bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jej działania, głęboko zakorzenione w doktrynie neoimperialnej, są napędzane dążeniem do rewizji porządku międzynarodowego ukształtowanego po zimnej wojnie oraz chęcią przywrócenia statusu mocarstwa. Moskwa uznaje powojenny porządek międzynarodowy, a w szczególności architekturę bezpieczeństwa euroatlantyckiego, za zagrożenie dla swoich interesów i dąży do jego zasadniczej zmiany. Szczególnie niepokojące jest dążenie Federacji Rosyjskiej do podważenia suwerenności państw sąsiednich, destabilizacji krajów graniczących z Sojuszem Północnoatlantyckim oraz rozbijania jedności politycznej i militarnej Sojuszu.

Federacja Rosyjska traktuje NATO nie tylko jako przeciwnika militarnego, lecz także jako barierę cywilizacyjną ograniczającą możliwości rozszerzania jej wpływów w przestrzeni postradzieckiej oraz w Europie Środkowo-Wschodniej. Głównym celem strategicznym Federacji Rosyjskiej pozostaje próba narzucenia własnej wizji ładu międzynarodowego, opartego na koncepcji podziału Europy na strefy wpływów. Wizja ta została wyraźnie sformułowana w ramach doktryny Primakowa, zakładającej stworzenie wielobiegunowego świata oraz ograniczenie dominacji Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników. W jej założeniach Europa Środkowo-Wschodnia definiowana jest jako przestrzeń uprzywilejowanych interesów Federacji Rosyjskiej, co stanowi jawną próbę podważenia suwerenności państw regionu oraz redefinicji zasad funkcjonowania międzynarodowego systemu bezpieczeństwa. W praktyce oznacza to działania zmierzające do osłabienia pozycji

NATO, jako głównego gwaranta bezpieczeństwa euroatlantyckiego oraz dezintegracji wspólnoty transatlantyckiej.

Rezultaty prowadzonych badań potwierdziły, iż Federacja Rosyjska będzie wykorzystywać szerokie spektrum zagrożeń kinetycznych, niekinetycznych oraz broni masowego rażenia wobec Sojuszu Północnoatlantyckiego i może w perspektywie do 2040 roku zaatakować NATO. Federacja Rosyjska posługuje się różnorodnymi instrumentami oddziaływania: od klasycznych działań militarnych, przez operacje w cyberprzestrzeni i informacyjne, po kampanie destabilizacyjne wymierzone w społeczeństwa demokratyczne. Zagrożenia płynące z jej działań nie mają charakteru jednowymiarowego, są złożone, hybrydowe i obejmują zarówno klasyczne, kinetyczne formy agresji militarnej, jak i działania o charakterze niekinetycznym, których skuteczność w destabilizacji struktur bezpieczeństwa zbiorowego okazuje się niekiedy równie, jeśli nie bardziej, dotkliwa. Dodatkowo, rosyjski arsenał broni masowego rażenia sprawia, że ewentualny konflikt z NATO mógłby mieć katastrofalne skutki militarne, ponieważ obejmowałby zastosowanie strategicznych i taktycznych głowic jądrowych, zdolnych do zniszczenia infrastruktury wojskowej, systemów dowodzenia oraz kluczowych jednostek bojowych w bardzo krótkim czasie. Użycie broni nuklearnej skutkowałoby paraliżem zdolności operacyjnych Sojuszu oraz eskalacją działań odwetowych, co mogłoby doprowadzić do globalnego konfliktu. Skala zniszczeń i tempo operacji przekroczyłyby możliwości konwencjonalnej obrony, uniemożliwiając skuteczne reagowanie.

Agresja przeciwko Ukrainie, rozpoczęta w 2014 roku i przekształcona w 2022 roku w pełnoskalową wojnę, stanowiła nie tylko punkt zwrotny w percepcji zagrożeń, ale również bezpośredni dowód na gotowość Moskwy do użycia siły militarnej w celu osiągania celów politycznych i strategicznych. Wydarzenia te unaoczniły, że państwa NATO, zwłaszcza na wschodniej flance, znalazły się w bezpośredniej strefie oddziaływania potencjalnej agresji, co podważyło dotychczasowe założenia dotyczące stabilności europejskiego porządku bezpieczeństwa. Rosyjska determinacja oraz zdolność do prowadzenia działań poniżej i powyżej progu wojny wykazały również luki w systemie odstraszania i gotowości Sojuszu, wskazując na konieczność pilnego wzmacniania struktur obronnych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że po rozpadzie Związku Radzieckiego Sojusz Północnoatlantycki zredukował swoje struktury w stopniu, który z perspektywy czasu okazał się nadmierny i przedwczesny. Część państw członkowskich błędnie założyło, że Federacja Rosyjska nie będzie w stanie stanowić poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa Sojuszu. W rezultacie ograniczono zaangażowanie wojskowe USA na kontynencie, a kraje NATO przez

lata obniżały budżety obronne, co skutkowało utratą zdolności do prowadzenia operacji obronnych w ramach artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Należy podkreślić, iż podejmowane działania adaptacyjne w istocie oznaczały rezygnację z wielu zdolności, które wcześniej stanowiły podstawę odstraszania. Zamiast rozwijać potencjał odstraszania, NATO oparło swoje działania na wsparciu ze strony Stanów Zjednoczonych, co w dłuższej perspektywie spowodowało zbyt duże uzależnienie europejskich państw członkowskich NATO od amerykańskich sił zbrojnych. Nadzieje pokładane w Siłach Odpowiedzi NATO nie zostały spełnione. Ograniczenia nakładane przez państwa członkowskie oraz kryzys ekonomiczny z 2008 roku sprawiły, że projekt ten pozostał w dużej mierze na poziomie koncepcyjnym. Zdolności, które miały być odpowiedzią na nowe wyzwania, były zbyt ograniczone, by zapewnić skuteczną ochronę przed tradycyjną agresją państwową.

Ocenia się, że wszystkie te zaniedbania i błędne założenia stworzyły poważną lukę w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Federacja Rosyjska skutecznie ją wykorzystała, prowadząc działania poniżej progu wojny, stosując presję dyplomatyczną, informacyjną i gospodarczą, a następnie przechodząc do agresji militarnej, najpierw wobec Gruzji w 2008 roku, a w 2014 roku wobec Ukrainy, dokonując nielegalnej aneksji Krymu. Wyniki badań jednoznacznie wskazują, że w chwili aneksji Krymu NATO nie posiadało ani odpowiednio rozwiniętych struktur dowodzenia, ani wystarczających sił wojskowych, by skutecznie odpowiedzieć na zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej. Ocenia się, że Sojusz nie był przygotowany do wspierania zagrożonej atakiem kinetycznym Ukrainy oraz prawdopodobnie nie byłby zdolny do obrony własnego terytorium w przypadku rosyjskiego ataku, gdyż przez lata skupiał się na zagrożeniach asymetrycznych, marginalizując ryzyko konwencjonalnej agresji ze strony Federacji Rosyjskiej.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że po rosyjskiej aneksji Krymu w 2014 roku, NATO zintensyfikowało działania adaptacyjne, które obejmowały reformy w strukturze dowodzenia, wzmocnienie swojej wschodniej flanki oraz rozwój interoperacyjności pomiędzy państwami członkowskimi. Powołanie nowych dowództw JFC Norfolk, JSEC Ulm oraz Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni było odpowiedzią na nowe rodzaje zagrożeń, zarówno kinetycznych, jak i niekinetycznych. Rozmieszczenie stałych sił NATO w krajach bałtyckich oraz w Polsce miało na celu wzmocnienie odstraszania oraz zapewnienie szybkiego wsparcia w przypadku ataku Federacji Rosyjskiej. Dodatkowo, NATO intensyfikowało ćwiczenia wojskowe, a także prowadziło wspólne patrole powietrzne i morskie w regionach wschodnich. Inicjatywy te należy uznać za kroki we właściwym kierunku, jednak ich skuteczność w dużej mierze ograniczały niedobory personalne, sprzętowe oraz brak

konsensusu politycznego wśród państw członkowskich NATO. Ograniczona liczebność jednostek wysokiej gotowości, takich jak „szpica NATO" czy batalionowe grupy bojowe na wschodniej flance Sojuszu, nie pozwalała na skuteczne odstraszanie konwencjonalnej agresji ze strony Federacji Rosyjskiej, szczególnie w obliczu rozbudowanego rosyjskiego potencjału militarnego w Zachodnim Okręgu Wojskowym. Opóźnienia w reagowaniu, w tym problemy z transportem i logistyką, stanowiły poważną lukę w przygotowaniach NATO, przez co Sojusz wciąż nie miał pełnej zdolności do szybkiej mobilizacji wszystkich zasobów w razie eskalacji konfliktu.

Kolejną niedostateczną reakcją była niepełna adaptacja w zakresie obrony przed zagrożeniami niekinetycznymi. Federacja Rosyjska, znana z wykorzystania takich narzędzi jak cyberataki czy dezinformacja, zdążyła przejść do nowej fazy konfliktu, w której wojna informacyjna i ofensywne działania w cyberprzestrzeni stały się równie istotne jak tradycyjne działania zbrojne. Pomimo iż w zakresie działań niekinetycznych Sojusz osiągnął istotne postępy, szczególnie dzięki rozwojowi współpracy w ramach cyberprzestrzeni, komunikacji strategicznej oraz przeciwdziałania dezinformacji, luka w zdolnościach była zbyt duża, aby NATO było zdolne do stawienia czoła potencjalnemu konfliktowi z Federacją Rosyjską. Ograniczenie działań w cyberprzestrzeni jedynie do wymiaru defensywnego stanowi nadal poważne ograniczenie strategiczne, które jest wykorzystywane przez Federację Rosyjską w ramach wojny informacyjnej. Państwa członkowskie NATO posiadały i nadal posiadają różny poziom zaawansowania w zakresie działań w cyberprzestrzeni, a ogromnym problemem wydaje się także nieufność w zakresie wymiany informacji w zakresie współpracy wywiadowczej oraz zwalczania zagrożeń niekinetycznych. Brakowało również zdolności do koordynowania działań w przestrzeni informacyjnej w czasie rzeczywistym, co znacznie utrudniało skuteczną walkę z dezinformacją.

Przeprowadzone badania potwierdziły, iż mimo rosnącej świadomości zagrożeń wynikających z agresywnej retoryki nuklearnej Moskwy oraz modernizacji rosyjskiego arsenału jądrowego, adaptacja NATO w kontekście zagrożeń związanych z bronią masowego rażenia także pozostawała obszarem niedostatecznie rozwiniętym. Kluczowym problemem była trudność w wypracowaniu wspólnej strategii odstraszania nuklearnego w ramach Sojuszu, wynikająca z odmiennej percepcji zagrożeń oraz różnych podejść państw członkowskich do kwestii użycia i obecności broni jądrowej. Brakowało również konsekwentnych ćwiczeń i scenariuszy operacyjnych, które realistycznie uwzględniałyby ewentualne użycie broni masowego rażenia przez Federację Rosyjską w ramach strategii deeskalacyjnej. Choć NATO potępiało łamanie przez Federację Rosyjską traktatu INF oraz kontynuowało działania na rzecz

nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia, jego odpowiedź miała głównie charakter polityczny i dyplomatyczny. Nie wprowadzono nowych form odstraszania nuklearnego ani nie rozwinięto znacząco środków przeciwdziałania zagrożeniom chemicznym czy biologicznym, mimo że rosyjskie operacje (jak próby otrucia przeciwników politycznych) wskazywały na zdolność i skłonność do wykorzystania tego typu środków. W rezultacie adaptacja NATO w tym obszarze pozostała reaktywna i ograniczona, nie w pełni odpowiadając na eskalujący charakter rosyjskiej strategii użycia BMR jako narzędzia zastraszania i projekcji siły.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że adaptacja NATO do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską miała charakter ewolucyjny i często reaktywny, a nie proaktywny. Odpowiedzią NATO powinna być głęboka reforma struktury dowodzenia, zwiększenie interoperacyjności sił zbrojnych państw członkowskich oraz wzmocnienie zdolności w obszarze odstraszania. Kluczowe znaczenie w kontekście adaptacji Sojuszu ma stworzenie nowych struktur dowodzenia, w tym Dowództwa Sił Połączonych Wschodniej Flanki NATO, Wielokorpuśnego Dowództwa Komponentu Lądowego w Polsce oraz Dowództwa ds. działań niekinetycznych. Propozycje te są konieczne, aby skuteczniej przygotować siły zbrojne państw NATO do prowadzenia działań w środowisku konfliktu wielowymiarowego. Uzupełnieniem tych działań powinna być budowa dowództwa odpowiedzialnego za długofalowe wsparcie Ukrainy, co stanowiłoby istotny krok w kierunku utrzymania spójności architektury bezpieczeństwa europejskiego.

Modernizacja sił zbrojnych państw NATO stanowi nieodzowny element skutecznej strategii odstraszania. Inwestycje w systemy dowodzenia, zdolności rażenia na dużą odległość, nowoczesne środki walki elektronicznej, systemy przeciwrakietowe i zapasy amunicji, to nie tylko wyraz gotowości do obrony, ale również sposób na uniknięcie kosztów potencjalnego konfliktu. Zmiana podejścia do odstraszania i obrony wymaga także uwzględnienia czynnika ludzkiego czyli odporności społecznej, gotowości struktur cywilnych i zaangażowania obywateli. Te działania wiążą się z koniecznością znacznego zwiększenia nakładów finansowych państw członkowskich, nawet do 5% PKB, z czego istotna część (3,5%) powinna być przeznaczana na inwestycje stricte wojskowe. Taki pułap nakładów umożliwi nie tylko bieżące utrzymanie gotowości bojowej, lecz także rozwój długoterminowych zdolności odstraszania i reagowania, dostosowanych do dynamicznych i złożonych zagrożeń generowanych przez Federację Rosyjską.

W odpowiedzi na zagrożenia niekinetyczne ze strony Federacji Rosyjskiej, NATO powinno priorytetowo rozwijać zdolności w zakresie cyberbezpieczeństwa, walki informacyjnej i przeciwdziałania dezinformacji. Współczesne konflikty coraz częściej

rozgrywają się w domenie informacyjnej, gdzie Federacja Rosyjska aktywnie wykorzystuje nowoczesne technologie do destabilizacji państw i wpływania na opinię publiczną. Aby skutecznie przeciwdziałać takim działaniom, Sojusz musi inwestować w nowoczesne systemy obrony w cyberprzestrzeni oraz szkolenie specjalistów zdolnych do proaktywnego zapobiegania. Kluczowe jest również pogłębianie współpracy między państwami członkowskimi, szczególnie w zakresie wymiany informacji wywiadowczych i doświadczeń operacyjnych.

Ocenia się, że niezwykle ważnym elementem odpowiedzi na te zagrożenia jest rozwój komunikacji strategicznej, która powinna obejmować narzędzia o skuteczności porównywalnej z klasycznym odstraszaniem militarnym. NATO musi także budować zdolności do przeciwdziałania rosyjskim narracjom dezinformacyjnym, które mają na celu podważenie zaufania do instytucji demokratycznych i wprowadzanie chaosu społecznego. Zastosowanie nowych technologii, takich jak sztuczna inteligencja i zaawansowane narzędzia analityczne, a także współpraca z sektorem prywatnym w zakresie ochrony infrastruktury krytycznej, stanowią fundament skutecznej strategii.

Na podstawie przeprowadzonych badań ocenia się, że w obliczu rosnącego zagrożenia Federacji Rosyjskiej z potencjalnego użycia broni masowego rażenia, NATO powinno zmodernizować swoją strategię odstraszania. Kluczowe działania obejmują wypowiedzenie Aktu założycielskiego NATO–Rosja z 1997 roku, co pozwoliłoby zwiększyć elastyczność strategiczną, rozszerzyć program Nuclear Sharing oraz rozwijać infrastrukturę i systemy przenoszenia głowic nuklearnych. Istotna jest też ciągła analiza rosyjskiej doktryny wojennej, zwłaszcza wykorzystania broni nuklearnej, chemicznej i biologicznej. Postępująca cyfryzacja konfliktów może prowadzić do nowych form użycia broni masowego rażenia, co wymaga od NATO rozwoju technologii wykrywania, neutralizacji i szybkiej reakcji. W tym kontekście ważne jest inwestowanie w nowoczesne systemy obronne i pogłębianie współpracy z państwami spoza Sojuszu, które posiadają własne zdolności przeciwdziałania takim zagrożeniom. Rozszerzenie programu Nuclear Sharing na państwa wschodniej flanki NATO oraz modernizacja potencjału nuklearnego, w tym systemów przenoszenia i interoperacyjności, zwiększyłyby zdolności Sojuszu do elastycznego reagowania. Zwiększenie częstotliwości i realizmu ćwiczeń nuklearnych wzmocniłoby także gotowość operacyjną i odstraszającą funkcję NATO.

Wnioski płynące z przeprowadzonych badań wskazują jednoznacznie, że Sojusz Północnoatlantycki musi nie tylko przystosować się do obecnych zagrożeń, ale także przyjąć proaktywną postawę wobec zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Kluczowym

kierunkiem działań powinna być integracja nowych technologii, zwiększenie tempa podejmowania decyzji oraz rozszerzanie zdolności do prowadzenia operacji w całym spektrum konfliktu – od pokoju, przez kryzys, aż po otwartą wojnę. Zwiększenie wydatków obronnych i pogłębienie współpracy transatlantyckiej będą nieodzownymi elementami tej strategii.

NATO pozostaje kluczowym filarem zbiorowego bezpieczeństwa Europy i Ameryki Północnej. Jednak aby nadal mogło pełnić tę rolę w sposób skuteczny i wiarygodny, musi nie tylko kontynuować proces adaptacji, ale także przyspieszyć jego tempo i zwiększyć jego skalę. Tylko w ten sposób Sojusz będzie w stanie efektywnie przeciwdziałać zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską i zapewnić trwałą stabilność euroatlantyckiemu środowisku bezpieczeństwa. W świetle powyższego, adaptacja NATO do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską nie jest jedynie reakcją na zmieniające się warunki, ale długoterminową koniecznością strategiczną. Jej powodzenie przesądzi nie tylko o przyszłości Sojuszu, ale również o bezpieczeństwie całego świata. Ostatecznie, NATO musi zrozumieć, że konfrontacja z Federacją Rosyjską toczy się nie tylko w warstwie fizycznej, ale także w umysłach obywateli, na platformach cyfrowych oraz w salach parlamentów. Sukces Sojuszu będzie zależał od jego zdolności do adaptacji, innowacyjności i utrzymania wewnętrznej spójności, a przede wszystkim od chęci aktywnego kształtowania środowisko bezpieczeństwa, której głównym celem powinno być wzmacnianie fundamentów wspólnoty transatlantyckiej.

Rezultaty przeprowadzonych badań mają przede wszystkim charakter poznawczy. Treści zaprezentowane w niniejszej dysertacji stanowią próbę usystematyzowania oraz pogłębionej analizy wiedzy dotyczącej procesu adaptacji Sojuszu Północnoatlantyckiego do współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa kreowanych przez Federację Rosyjską. Uzyskane wyniki badań mają również wymiar utylitarny, gdyż sformułowane w pracy wnioski oraz rekomendacje dotyczące kierunków dalszej adaptacji NATO mogą znaleźć zastosowanie w praktyce planistycznej i decyzyjnej Sojuszu. Złożony charakter analizowanej problematyki, obejmującej zarówno uwarunkowania polityczne, strategiczne, jak i wojskowe, a także obiektywne ograniczenia badawcze, nie pozwoliły na wyczerpujące przedstawienie wszystkich możliwych wariantów działań adaptacyjnych NATO wobec zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej. W związku z powyższym zasadne pozostaje prowadzenie dalszych badań nad ewolucją zdolności Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz mechanizmami jego reakcji na dynamicznie zmieniające się środowisko bezpieczeństwa w obszarze euroatlantyckim.

BIBLIOGRAFIA

Polskie akty prawne

1. *Art. 5. - Traktat Północnoatlantycki. Waszyngton. 1949.04.04*, Dziennik Ustaw 2000.87.970, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/traktat-polnocnoatlantycki-waszyngton-1949-04-04-16885651/art-5, dostęp: 01.05.2022 r.
2. Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, sporządzona w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r. (Dz. U. z dnia 30 lipca 1999 r.).

Międzynarodowe akty prawne

1. *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации nr 646,* http://www.scrf.gov.ru/security/information/document5/, dostęp: 16.12.2022 r.
2. *Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej*, Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *On Basic Principles of State Policy of the Russian Federation*, Moscow 2020.
3. *Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/DoktrynaFederacjiRosyjskiej.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.
4. *Founding Act on Mutual Relations*, *Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris*, 27 May 1997, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
5. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *On Basic Principles of State Policy of the Russian Federation*, Moscow 2020, https://archive.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/international_safety/disarmament/-/asset_publisher/rp0fiUBmANaH/content/id/4152094, dostęp: 03.01.2023 r.
6. *Rezolucja nr 1973 (2011) przyjęta przez Radę Bezpieczeństwa ONZ podczas 6498 posiedzenia 17 marca 2011 r.*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/rezolucja_rb_onz_nr_1973_17_marca_2011.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
7. *„The Military Doctrine of the Russian Federation" approved by Russian Federation presidential edict on 5 February 2010*, https://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.

8. *Указ Президента Российской Федерации от 02.07.2021 г. № 400, О Стратегии национальной безопасности Российской Федераци*, http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046, dostęp: 02.09.2022 r.
9. *Указ Президента Российской Федерации от 05.12.2016 № 646 "Об утверждении Доктрины информационной безопасности Российской Федерации"*, http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201612060002, dostęp: 16.12.2022 r.
10. *United Nations Security Council Resolution 1510 (2003),* https://digitallibrary.un.org/record/503843, s. 1, dostęp: 20.03.2023 r.

Strategie, doktryny, rezolucje i inne dokumenty

1. *AJP-3.19 Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*, Edition A Version 1, November 2018.
2. *AJP-3.20 Allied Joint Doctrine for Cyberspace Operations*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5f086ec4d3bf7f2bef137675/doctrine_nato_cyberspace_operations_ajp_3_20_1_.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
3. *Document C-M (99) 21 The Alliance's Strategic Concept*, 29 April 1999.
4. *MC 400/2, Military Implementation of the Alliance's Strategic Concept*.
5. *NATO Standard AJP-3.8 B Allied Joint Doctrine for Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Defence Edition B*, Brussels October 3, 2018.
6. *NATO Warfighting Capstone Concept*, Allied Command Transformation, Norfolk Virginia 2021.
7. Norma Obronna NO-01-A006, 2010, *Obrona przed bronią masowego rażenia. Terminologia*, MON 2010.
8. *North Atlantic Military Committee, Military Decision on MC 324/1*, The NATO Military Command Structure, May 2004.
9. The United Nations and Disarmament, 1945–1965, UN Publication 67.I.8, Commission on Conventional Armaments (CCA), UN document S/C.3/32/.

Monografie i artykuły w monografiach

1. Al-Temimi D., *Federacja Rosyjska wobec arabskiej wiosny*, J. Zdanowski (red.), Krakowskie Studia Międzynarodowe 1/2012.
2. Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.
3. Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2007.
4. Babiński A., P. Lubiewski, Łuźniak A., *Współużyteczność metod oraz technik i narzędzi badawczych w badaniu bezpieczeństwa*, [w:] *Nauki o bezpieczeństwie. Wybrane problemy badań*, A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina (red.), Józefów 2017.
5. Balcerowicz B., *Procesy międzynarodowe. Tendencje, megatrendy* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, R. Kuźniar (red.), Warszawa 2012.
6. Banasik M., *Armed forces as the Russian Federation's strategic tool*, Journal on Baltic Security, 2019; 5(2).
7. Banasik M., *Dominacja strategiczna w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2022.
8. Banasik M., *NATO w świetle postanowień szczytu w Newport*, Kwartalnik Bellona 3/2015, Warszawa 2015.
9. Banasik M., *Nowe spojrzenie na proces transformacji Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2020, vol. 14, nr 1, Wrocław 2020.
10. Banasik M., *Rywalizacja, presja i agresja Federacji Rosyjskiej. Konsekwencje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2021.
11. Banasik M., *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, Warszawa 2018.
12. Banasik M., *Zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego wynikające ze strategii nuklearnej Federacji Rosyjskiej* [w:] *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i bezpieczeństwo międzynarodowe*, M. Banasik, A. Rogozińska (red.), Warszawa 2020.
13. Banasik M., *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2020.
14. Banasik M., *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa*, Warszawa 2019.
15. Banasik M., *Zdolności NATO do działań ekspedycyjnych w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa 2015.
16. Banasik M., Rogozińska A., *Teoria i praktyka bezpieczeństwa międzynarodowego. Kontekst rosyjski*, Warszawa 2021.

17. Barrass G. S., *The Renaissance in American Strategy and the Ending of the Grat Cold War*, Military Review, January – February 2010, Fort Leavenworth 2010.
18. Barass G. S., *The Great Cold War: A Journey Through the Hall of Mirrors*, Stanford Security Studies 2009.
19. Barry Ch., *The NATO CJTF Command and Control Concept* [w:] *Command in NATO After the Cold War: Alliance, National, and Multinational Consideration*, T. D. Young, Carlisle Barracks, Pennsylvania 1997.
20. Bielawski R., *Środki hipersoniczne jako współczesne zagrożenie bezpieczeństwa narodowego. Analiza stanu badań*, Kwartalnik Bellona Rok 2019, Tom 696, Nr 1.
21. Bieleń S., *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2006.
22. *Biuletyn Centrum Szkolenia OPBMR w SZ RP, Wydanie specjalne* , AON Warszawa, 13 września 2013.
23. Bobylov Y., *The Genetic bomb: Secret scenarios of bioterrorism,* Moscow 2006.
24. Boland F., *NATO's Defence Initiative: Preparing for Future Challenges*, „NATO Review", Web Edition, Vol. 47, No. 2, Summer 1999.
25. Bryjka F., *Euroatlantyckie wsparcie wojskowe dla Ukrainy*, [w:] *Bezpieczeństwo europejskie po szczycie NATO w Warszawie*, P. Turczyński (red.), Kraków 2017.
26. Bryjka F., *Wojny zastępcze – próba konceptualizacji*, Sprawy Międzynarodowe 2019, t. 72, nr 4.
27. Brzeziński Z., *Plan gry*, Gdańsk 1988.
28. Budzisz M., Pauza strategiczna. *Pauza strategiczna. Polska wobec ryzyka wojny*, Warszawa 2023,
29. Budzisz M., *Wszystko jest wojną. Rosyjska kultura strategiczna*, Warszawa 2021.
30. Calmels C., *NATO's 360-degree approach to security: alliance cohesion and adaptation after the Crimean crisis*, European Security Volume 29, 2020 – Issue 4.
31. Chekinov S. G., Bogdanov S. A., *The Nature and Content of a New-Generation War*.
32. Churchill G. A., *Badania marketingowe*, Warszawa 2002,
33. Ciekanowski, Z. Nowicka J., Wyrębek H., *Bezpieczeństwo państwa w obliczu współczesnych zagrożeń*, Siedlce 2016.
34. Cieślarczyk M., *Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, Warszawa 2006.
35. Clark M., *The Russian military's lessons learned in Syria*, Institute for the Study of War, Washington 2021.
36. Collins B. J., *NATO. A Guide to the Issues*, Santa Barbara–Denver–Oxford 2011.

37. Czaputowicz J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2012.
38. Cziomer E. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku. Wybrane problemy*, Kraków 2010.
39. Cziomer E. (red.), *Zagrożenia i instytucje bezpieczeństwa międzynarodowego*, Kraków 2016.
40. Czulda R., *Enhanced Forward Presence: Evolution, meaning and the end game* [w:] *NATO at 70: Outline of the Alliance today and tomorrow*, R. Ondrejcsák, T. H. Lippert (eds.), Special Edition of Panorama of Global Security Environment, Bratislava 2019.
41. Czulda R., *Rosja – NATO: w stronę partnerstwa czy nowej zimnej wojny?*, [w:] *Ze studiów nad polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej*, M. Pietrasiak (red.), Piotrków Trybunalski 2013.
42. Darczewska J., *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku*, Punkt widzenia nr 42, OSW Warszawa 2014.
43. Darczewska J., Żochowski P.*, Rola służb specjalnych w systemie politycznym Federacji Rosyjskie*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wydanie specjalne, Warszawa 2013.
44. *Deklaracja szczytu NATO o zdolnościach obronnych Chicago, 20 maja 2012 r.*, Bezpieczeństwo Narodowe nr 22, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2012 r.
45. Depczyński M., *Ewolucja rosyjskich wojsk spadochronowych*, Przegląd Sił Zbrojnych nr 5/2014, Warszawa 2014.
46. Depczyński M., *Rosyjskie siły zbrojne. Od Milutina do Putina*, Warszawa 2015,
47. Depczyński M., L. Elak, *Rosyjska sztuka operacyjna w zarysie*, Warszawa 2020.
48. de Wijk R., *NATO on the Brink of the New Millennium: The Battle for Consensus*, Brassey's Atlantic Commentaries, London 1997.
49. Diec J., *Geostrategiczny wybór Rosji. U zarania trzeciego tysiąclecia Tom I Doktryna rosyjskiej polityki zagranicznej. Partnerzy najbliżsi i najdalsi*, Kraków 2015,
50. Duchess H., Lusted M. A., *Russian Hacking in American Elections*, Essential Library 2018.
51. Dybczyński A., *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota-Mechanizmy działania-Zasięg*, Wrocław 2009.
52. Dyner A. M., *Ocena programu przezbrojenia rosyjskich sił zbrojnych w latach 2011–2020*, Raport PISM, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2021.
53. Dyner A. M., Kacprzyk A., Lorenz W., Piotrowski M. A., Terlikowski M. (ed.), *Newport—Warsaw—Brussels: NATO in defence of peace in Europe*, The Polish Institute Of International Affairs, Warsaw 2019.

54. Falecki J., *Zapewnienie bezpieczeństwa w świetle koncepcji strategicznych NATO*, ANTE PORTAS – Studia nad Bezpieczeństwem nr 1(3)/2014, Ostrowiec Świętokrzyski 2014.
55. Fałkowski A., *Building security in the Baltic Sea region, military perspective and NATO approach*, BSR Policy Briefing, Warszawa 2021.
56. Fiszer J. M., *Stanowisko Polski wobec agresji Rosji na Ukrainę. Perspektywy akcesji Ukrainy do Unii Europejskiej I Nato* [W:] *Wojna Rosji z Ukrainą*, Studia Polityczne 2024, tom 52, nr 1, Warszawa 2024.
57. Fiszer J. M., *Stanowisko Rosji i Niemiec wobec akcesji Polski do NATO*, Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej, Tom 57 nr 1 (2022), Warszawa 2022.
58. Fitzgerald M. C., *Marshal Ogarkov on the Modern Theater Operation*, Naval War college Review, Vol. XXXIX, No. 4, 1986, s. 52 – 54, M. J. Thompson, *Military Revolutions and Revolutions in Military Affairs: Accurate Descriptions of Change or Intellectual Constructs*?, Strata, nr 3 / 2011.
59. Freedman L., *Przyszła wojna*, Warszawa 2018.
60. Galbreath D. J., *Continuity and Change in the Baltic Sea Region: Comparing Foreign Policies*, Amsterdam 2008.
61. Galeotti M., *The Weaponisation of Everything: A Field Guide to the New Way of War*, Yale University Press 2022, s. 102.
62. Gałek B., *NATO jako cel rosyjskiej aktywności w środowisku informacyjnym państw bałtyckich,* De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności, Nr 2 (5)/2019, Siedlce 2019.
63. Gareev M., *If War Comes Tomorrow? The Contours of Future Armed Conflict*, Abingdon 1998., s. 112-113I. Hurak, *Rosyjska obecność militarna oraz dyplomacja rosyjska w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy*, Wschód Europy 1(2) / 2015, Lublin 2015.
64. Gibas-Krzak D., *Interwencja NATO w Jugosławii w 1999 roku. W dwudziestą rocznicę ataku – przyczyny i konsekwencje*, Bezpieczeństwo - Teoria i Praktyka, 2019 nr 1, Opole 2019.
65. Gierszewski J., Pieczywok A., *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*, Warszawa 2020.
66. Górka-Winter B., *Inteligentna obrona*, „Gazeta Wyborcza", 30 maja 2012 r.
67. Grenda B., *Środowisko bezpieczeństwa europejskiego w świetle zagrożeń militarnych ze strony Rosji*, Toruń 2019 .
68. Grodzki K., *Zachodni Okręg Wojskowy Federacji Rosyjskiej*, Nowa Technika Wojskowa nr 11, 2017.

69. Harężlak P., *Funkcje i zadania sił wielonarodowych w obszarze stabilizacji po konflikcie zbrojnym*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 2014.
70. Ilciów A., *NATO w impasie? Perspektywy rozwoju*, Tom 8 Nr 8 (2011): Doctrina. Studia społeczno-polityczne, Siedlce 2011.
71. Jauffret J. Ch., *Afganistan 2001 – 2013. Kronika przepowiedzianego braku zwycięstwa*, Warszawa 2014.
72. Jemioło T., Dawidczyk A., *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008.
73. Jureńczyk Ł., *Iluzoryczne partnerstwo NATO–Rosja w okresie kryzysu i budowy mocarstwowości Federacji Rosyjskiej*, Świat Idei i Polityki, 2015, Tom 14, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.
74. Juszczak A., Ewolucja strategii NATO, Kwartalnik Bellona, 3/2009.
75. Kacprzyk A., *Nuklearna adaptacja NATO. Przesłanki za zwiększeniem sił nuklearnych w Europie*, Raport PISM, Warszawa, Listopad 2023.
76. Kaczmarek J., A. Skowroński, *NATO, Europa, Polska*, Wrocław 1998.
77. Kaczmarski M., *Kruchy „reset". Bilans i perspektywy przemian w relacjach rosyjsko-amerykańskich*, „Punkt Widzenia. Policy Briefs", kwiecień 2011.
78. Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009.
79. Kałużny R., *Układ Warszawski 1955 – 1991*, Zeszyty Naukowe WSOWL Nr 1 (147) 2008, Wrocław 2008.
80. Kaplan L. S., *The Long Entanglement. NATO's First Fifty Years*, Westport – London 1999.
81. Kapuśniak T., *Proces adaptacji reżimu o rozbrojeniu konwencjonalnym w Europie*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 11, 9-25, Lublin 2004.
82. Kasprzycki D. D., *Rosyjska wizja wojny przyszłości*, Połomia 2022.
83. Kay S., *NATO Enlargement. Policy*, *Process*, *and Implications*, [w:] *America's New Allies. Poland*, *Hungary*, *and the Czech Republic in NATO*, A. A. Michta (red.), Seattle–London 1999.
84. Kędzierski M., Gibadło L., Frymark K., Kwiatkowska A.,. Płóciennik S, Gotkowska J., Bogusz M., Dębiec K., Łoskot-Strachota A., Kardaś S., Menkiszak M., Wiśniewska I., *Niemcy wobec wojny. Rok zmian*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa, luty 2023.
85. Kisielewski T., *Przesmyk suwalski. Rosja kontra NATO*, Poznań 2017.
86. Kofman M., Migacheva K., Nichiporuk B., Radin A., Tkacheva O., Oberholtzer J., *Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine*, RAND Corporation 2017.

87. Kopeć R., *Broń masowego rażenia – definiowanie pojęcia*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, 2014 nr 4 (XVII), Kraków 2014.
88. Korzeniowski L. F., *Podstawy nauk o bezpieczeństwie. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2012, s. 46.
89. Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, Bezpieczeństwo Narodowe II–2011/18, s. 28.
90. Koziej S., *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku,* Toruń 2006.
91. Koziej S., *Nowe wyzwania dla Sojuszu Północnoatlantyckiego w XXI wieku*, [w:] *Bezpieczeństwo w stosunkach transatlantyckich*, J. Gryz (red.), Toruń 2008.
92. Koziej S., *Refleksje strategiczne ze 100 dni wojny rosyjsko-ukraińskiej* [w:] *Wojna Federacji Rosyjskiej z Zachodem*, M. Banasik, Warszawa 2022.
93. Koziej S., *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Warszawa 2003.
94. Koziej S., Pietrzak P., *Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, Bezpieczeństwo Narodowe 2014 / III 11, Warszawa 2014.
95. Kraj K., *Wywiad Zagraniczny i Zarząd Główny Sztabu Generalnego sił zbrojnych FR – partnerzy czy konkurenci?* [w:] *Rywalizacja Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa*, M. Banasik (red.), Warszawa 2020.
96. Kraj K., *Wojny asymetryczne czy miatieżewojna Jewgienija Messnera zagrożeniem dla bezpieczeństwa w XXI wieku*, Bezpieczeństwo Teoria i Praktyka 2012 nr 3 (VIII), Kraków 2012.
97. Kruglashov A., Shvydiuk S., *Hybrydowe zagrożenia dla demokracji. Wybrane przykłady zewnętrznej ingerencji Rosji w wybory*, *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne* Vol 6, No 2 (2020), Lublin 2020.
98. Krzak A., *Wojny przyszłości po rosyjsku – wojna hybrydowa, informacyjna i psychologiczna na tle konfliktu ukraińskiego*, Przegląd bezpieczeństwa wewnętrznego 18/18.
99. Krzykowski P., *Wyzwania strategicznego środowiska bezpieczeństwa* [w:] *Kształtowanie przestrzeni bezpieczeństwa państwa*, G. Ciechanowski, K. Ligęza, A. Rurak (red.).
100. Kukułka J., *Współczesna historia stosunków międzynarodowych 1945 – 1996*, Warszawa 1998.
101. Kubera J., *Szczyt NATO w Warszawie z perspektywy Francji*, Biuletyn Instytutu Zachodniego, Seria Specjalna „Szczyt NATO w Warszawie", Poznań 2016.

102. Kulczycki M., *Rozwój zdolności NATO wobec zagrożeń cybernetycznych*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2020, vol. 14, nr 2.
103. Kupiecki R., *NATO a dezinformacja. Siedem dekad doświadczeń*, Sprawy Międzynarodowe, 2022 t. 75, nr 2, Warszawa 2022.
104. Kupiecki R., *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Warszawa 2016.
105. Kuźniar R. (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Warszawa 2012.
106. Lasoń M., *Stan i perspektywy amerykańskiej obecności wojskowej w Europie w drugiej dekadzie XXI w.*, E. Cziomer (red.), Krakowskie Studia Międzynarodowe 4/2014.
107. Lasoń M., *Zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski w XXI wieku w świetle analizy porównawczej kolejnych Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka nr 3/2016.
108. Latoszek E., Proczek M., *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, Warszawa 2006.
109. Legucka A., *Postrzeganie przestrzeni jako bariery modernizacyjnej Rosji*, [w:] *Bariery modernizacji Rosji…* S. Bieleń, A. Skrzypek (red.).
110. Lenart P., *Bezpieczeństwo państw wschodniej flanki Sojuszu w świetle postanowień szczytów NATO po 2014 r.* [w:], *Bezpieczeństwo geopolityczne*, M. Banasik, A. Rogozińska (red.)Warszawa 2022.
111. Lenart P., *Transformacja struktur dowodzenia NATO po 2014 roku*, Systemy Bezpieczeństwa Narodowego, Zeszyt 25 (2022), WAT Warszawa 2022.
112. Lidz G., *Polite People of Russia: Not Who You Might Expect*, Newsweek, April 11, 2015.
113. Madej M., *NATO – ponowne odkrywanie sensu istnienia (z niewielką pomocą Putina)*, Rocznik Strategiczny 2014/2015, Warszawa 2015.
114. Madej M., *NATO: spory o finanse, reform ciąg dalszy i rosnące obawy o przyszłość*, Rocznik Strategiczny 2018/19, Warszawa 2019.
115. Malinowski K., *Debata o odpowiedzialności Niemiec za sprawy międzynarodowe i warunkach udziału Bundeswehry w operacjach zagranicznych*, Krakowskie Studia Międzynarodowe, XIII: 2016 nr 1.
116. Małecka A., *Bezpieczeństwo Rzeczypospolitej w stosunkach polsko-radzieckich i polsko-rosyjskich 1990-1993. Uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne*, Wrocław 2017.
117. Materek M., *Operacja Ukraina. Kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu w latach 2013-2019*, Warszawa 2020.

118. Mellin W. F., *Ochrona żeglugi morskiej NATO na Atlantyku*, Wojskowy Przegląd Zagraniczny 1/1985.
119. Mickiewicz P. (red.), *Rosyjska myśl strategiczna i potencjał militarny w XXI wieku*, Warszawa 2018.
120. Mickiewicz P., Kasprzycki D. D., *Od „konfliktu hybrydowego" do działań konwencjonalnych. Koncepcja oddziaływania militarnego Rosji, ze szczególnym uwzględnieniem zmian po 2018 roku*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego ABW, Numer 25 (13), Warszawa 2021.
121. Minkina M., Kaszuba M., *Imperialna gra Rosji*, Warszawa 2017.
122. Minkina M., *NATO i UE w nowej rzeczywistości po aneksji Krymu*, *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności* nr 1(1)/2015, Siedlce 2015.
123. *(MINI)SŁOWNIK BBN. Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa*, BBN Warszawa 2015.
124. Miszczuk M., *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską*, Studia Bezpieczeństwa Narodowego, WAT Warszawa 2023.
125. Mitrofanova O., *Polityka Francji i Niemiec wobec niepodległej Ukrainy. Wokół stabilizacji i bezpieczeństwa*, Roczniki Nauk Społecznych, Tom 13 (49) , numer 2 - 2021, Lublin 2021.
126. Mróz – Jagiełło A., Wolanin A., *Metoda analizy i krytyki dokumentów naukach o bezpieczeństwie*, Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 2(6), Warszawa 2013.
127. *NATO – trudny rok pięknego jubileuszu* [w:], *Rocznik Strategiczny 2009/10*, R. Kuźniar (red.), Warszawa 2010.
128. Neumann P.R., *NATO*, *the European Union*, *Russia and the fight against terrorism*, [w:] *NATO–Russia Relations in the Twenty-First Century*, A. Braun (red.), Oxford, New York 2008.
129. Olchowski J., *Hybrydowość zagrożeń* [w:] T. Stępniewski (red.), *Rosja wobec państw Europy Środkowej i Wschodniej: zagrożenia pozamilitarne*, Lublin 2020, s. 33-34.
130. Oleksiak K., *Relacje NATO – Rosja a polityka bezpieczeństwa świata*, Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej Nr 2(18)/2016, Warszawa 2016.
131. Olsen J. A., *Future NATO: Adapting to New Realities*, Routledge 2020.
132. Ostrowski M., Ze scyzorykiem na Moskwę, „Polityka", 20.03.2010, nr 12 (2748).

133. Owen R. C., *Deliberate Force A Case Study in Effective Air Campaigning Final Report of the Air University Balkans Air Campaign Study*, Air University Press Maxwell Air Force Base, Alabama January 2000.
134. Pacek B., *Wojna hybrydowa na Ukrainie*, Warszawa 2018.
135. Pacek P., *Informacja i psychologia na wojnie nowej generacji*, Warszawa-Siedlce 2022.
136. Pacuła P., *NATO przyszłości – wyzwania duże i większe*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2009, nr 11.
137. Panek B., Stawicki R. (red.), *Świat wobec wyzwań i zagrożeń w drugiej dekadzie XXI wieku*, Warszawa 2018.
138. Paruch W., Pietraś M., Surmacz B., *Sojusz Północnoatlantycki w środowisku niepewności i zmiany*, Warszawa 2020.
139. Pawłuszko T., *Afganistan w polityce Stanów Zjednoczonych* [w:] *Stracona dekada? Polityka bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych wobec „globalnych obszarów niestabilności" (Iraku, Iranu, KRL-D oraz Afganistanu) w latach 2001–2011*, Ł. Smalec (red.), Warszawa 2012.
140. Pedlow G. W., *The Evolution of NATO's Command Structure.*
141. Persson G. (ed.), *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016*, Stockholm 2016.
142. Plażuk K., *Przygotowania, przebieg i wnioski z pełnienia dyżuru przez Komponent Wojsk Specjalnych w Siłach Odpowiedzi NATO*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka 2014 nr 4 (XVII), Kraków 2014.
143. Pietrzak P., *Szczyt NATO w Chicago – determinanty, oczekiwania i rezultaty*, Bezpieczeństwo Narodowe nr 22/2012,Warszawa 2012.
144. Podvorna O., *Wspólnota zachodnia wobec rozwiązywania konfliktu na Ukrainie*, Wschód Europy nr 1(2)/2015. Studia humanistyczno-społeczne, UMCS Lublin 2015.
145. Politkowska A., *Druga wojna czeczeńska*, Kraków 2006.
146. Potulski J., *Współczesne kierunki rosyjskiej myśli geopolitycznej. Między nauką, ideologicznym dyskursem a praktyką*, Gdańsk 2010.
147. Pytkowski W., *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, Warszawa 1981.
148. Pokruszyński W., *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Józefów 2012.
149. Pokruszyński W., Piwowarski J., *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Kraków 2019.
150. Potocki M., *Poglądy doktrynalne na prowadzenie operacji stabilizacyjnych w ujęciu Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych*, Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 4(16), Warszawa 2015.

151. Raubo J., *Wieloaspektowe oraz długookresowe efekty „sprawy Skripala”* [w:] *Rywalizacja Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa*, M. Banasik (red.), Warszawa 2020.
152. Rogozińska A., *Zagrożenia jako główna determinanta bezpieczeństwa międzynarodowego*, Roczniki Nauk Społecznych Tom 13 (49), numer 2, Lublin 2021,
153. Rogozińska A., Olech A . K., *Zagraniczne bazy wojskowe Federacji Rosyjskiej - Raport*, Warszawa 2020.
154. Ryan M., *War Transformed: The Future of Twenty-First-Century Great Power Competition and Conflict*, U.S. Naval Institute 2022.
155. Samol B., *Znaczenie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego dla bezpieczeństwa północno-wschodniej flanki NATO* [w:] Bezpieczeństwo Narodowe 37-40/2016, J. Strzelczyk (red.), BBN Warszawa 2016.
156. Sadowski J., *Cybernetyczny wymiar współczesnych zagrożeń*, Studia Nad Bezpieczeństwem nr 2, Rok 2017, Akademia Pomorska, Słupsk 2017.
157. Schwarz H. P., Kohl H., *Eine politische Biographie*, Pantheon-Ausgabe 2014.
158. Singer P., Friedman A., *Cybersecurity and Cyberwar*, Oxford University Press 2014.
159. Skonieczny Ł., *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia* [w:] „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” (wydanie specjalne) 2015.
160. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008.
161. Smura T., *Od Newport do Brukseli - Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożenia rosyjskiego*, Warszawa 2018.
162. Sokolsky J. J., Seapower in the nuclear age, The United States Navy and NATO 1949-1980, Annapolis, Maryland 1991.
163. Sokołowski A., *Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni w Szczecinie w systemie bezpieczeństwa europejskiego oraz stosunkach polsko-niemieckich (2007–2016)*, Krakowskie Studia Międzynarodowe XIII: 2016 nr 2, Kraków 2016.
164. Solak J., *Niemcy w NATO*, Warszawa 1999.
165. Staniurski P., *Trolling, fake news, infotainment. Rola mediów społecznościowych w prowadzeniu wojny informacyjnej na przykładzie działań podejmowanych w tym obszarze przez Federację Rosyjską* [w:] *Dezinformacja – Inspiracja – Społeczeństwo. Social Cybersecurity*, D. Boćkowski, E. Dąbrowska-Prokopowska, P. Goryń, K. Goryń, Białystok 2022.

166. Stolarczyk M., *Interwencja NATO w Jugosławii i jej implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *NATO u progu XXI wieku wobec nowych wyzwań i problemów bezpieczeństwa*, E. Cziomer (red.), Kraków 2000.
167. Stróżyk J., *Wybrane problemy międzynarodowej współpracy wywiadowczej. Czy NATO ma wywiad?*, Warszawa 2020.
168. Sykulski L., *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera*, Przegląd Geopolityczny 2015, Tom 11, Kraków 2015.
169. Symonides J., *Nowa doktryna morska Federacji Rosyjskiej*, Kwartalnik Bellona Nr 1/2016 (684), Warszawa 2016.
170. Tarnawski M., *Międzynarodowe implikacje Arabskiej Wiosny*, Przegląd Politologiczny nr 1 (2014), Kraków 2014.
171. Thomas T. L., *Russia Military Strategy. Impacting 21st Century Reform and Politics*, Foreign Military Studies Office (FMSO), Fort Leavenworth 2015.
172. Tokarczyk K., *Broń masowego rażenia Rosji, Polityka odstraszania czy realne zagrożenie dla Ukrainy?*, Fundacja Stratpoints, Warszawa 2022.
173. Topolski I., *Manewry wojskowe jako forma demonstracji siły militarnej Federacji Rosyjskiej w Europie*, Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne, t. 5, nr 1, Lublin 2019.
174. Trzpil M., *Afganistan jako największe współczesne wyzwanie dla NATO*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2009, nr 11.
175. Tulliu S., Schmalberger T., *Coming to Terms with Security: A Lexicon for Arms Control, Disarmament and Confidence-Bulding*, UNIDIR, United Nations 2003 rok.
176. Waśko-Owsiejczuk E., *Wydarzenia 11 września 2001 r. w świetle prasy polskiej*, Białostockie Teki Historyczne, Tom 7: [20], Białystok 2009.
177. Williams M. J., *NATO and the risk society: modes of alliance representation since 1991*, [w:] *Theorising NATO. New perspectives on the Atlantic alliance*, Routledge, M. Webber, A. Hyde-Price (red.), London–New York 2016.
178. Wilk A., Żochowski P., *Rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich*, Warszawa 2023.
179. Wiśniewski E., *Metodyka wojskowych badań naukowych*, Warszawa 1983.
180. Włodkowska A., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Wspólnoty Niepodległych Państw,* [w:] A. Legucka, K. Malak (red.), Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2008.

181. Włodkowska-Bagan A., *Działania Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec Rosji* [w:] Surmacz B., Pietraś M., Paruch W., *Sojusz Północnoatlantycki w środowisku niepewności i zmiany — Dwadzieścia lat członkostwa Polski*, Warszawa 2020.
182. Wodnicki J., *Znaczenie Sojuszu Północnoatlantyckiego w umacnianiu bezpieczeństwa na wschodniej flance NATO,* Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, Tom 13 Nr 1 (2019), Wrocław 2019.
183. Wojczal K., *#To jest nasza wojna. Ukraina i Polska na wspólnym froncie*, Warszawa 2023.
184. Wrzosek M., *Wojny przyszłości. Doktryna. Technika. Operacje militarne*, Warszawa 2018.
185. Чекинов С. Г.,. Богданов С. А, *Асимметричные действия по обеспечению военной безопасности Россиu*, Военная мысль No. 3/2010.
186. Young T. D., *Multinational Land Formations and NATO: Reforming practices and structures*, Strategic Studies Institute U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania 1997.
187. Young T. D., *Reforming NATO's Military Structures: The Long-Term Study and Its implications for Land Forces*, Strategic Studies Institute, US Army War College 1998.
188. Zalewski P., *Działania administracji państwowej w Polsce wobec uchodźców z Ukrainy w pierwszych tygodniach wojny w Ukrainie 2022 roku. Aspekty prawne i securitologiczne*, Studia Politicae Universitatis Silesiensis 2022, T. 34, Katowice 2022.
189. Załęski K., *Broń jądrowa w polityce bezpieczeństwa wybranych państw*, *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, Nr 2(5) 2019, Siedlce 2019.
190. Zarychta S., *Struktury militarne NATO 1949 – 2013*, Warszawa 2013.
191. Zięba R. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Warszawa 2018.
192. Zięba R., *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] D. Bobrov, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Warszawa 1997.
193. Zięba R., *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, Stosunki Międzynarodowe – International Relations nr 3 (t. 52) 2016.
194. Żurawski P. vel Grajewski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*, Warszawa 2021.

Netografia:

1. 13 Rosjan oskarżonych o wpływanie na wyniki wyborów prezydenckich w USA. W tle kradzieże tożsamości, trolle i miliony dolarów wydane na reklamy. Jak oni to zrobili?,

https://niebezpiecznik.pl/post/13-rosjan-oskarzonych-o-wplywanie-na-wyniki-wyborow-prezydenckich-w-usa-w-tle-kradzieze-tozsamosci-trolle-i-miliony-dolarow-wydane-na-reklamy-jak-oni-to-zrobili/, dostęp: 19.12.2023 r.

2. *2022 – rok, w którym powstały Wojska Obrony Cyberprzestrzeni*, https://www.wojsko-polskie.pl/woc/articles/aktualnosci-w/2022-rok-w-ktorym-powstaly-wojska-obrony-cyberprzestrzeni/, dostęp: 19.12.2023 r.
3. *300 tysięcy żołnierzy Wojska Polskiego do 2035 roku*, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11705,aktualnosci-z-polski,300-tysiecy-zolnierzy-wojska-polskiego-do-2035-roku, dostęp: 19.12.2023 r.
4. *IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa Bezpieczeństwo euroatlantyckie i polityka Federacji Rosyjskiej. Temat konferencji: Budowanie odporności na zagrożenia hybrydowe*, https://informator-konferencyjny.pl/event/1262/iv-miedzynarodowa-konferencja-naukowa-bezpieczenstwo-euroatlantyckie-i-polityka-federacji-rosyjskiej.-temat-konferencji-budowanie-odpornosci-na-zagrozenia-hybrydowe, dostęp: 03.09.2022 r.
5. *About NATO StratCom COE*, https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5, dostęp: 19.12.2023 r.
6. *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization adopted by the Heads of State and Government*, Lisbon, 20 November 2010, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
7. *Alliance Ground Surveillance (AGS)*,https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48892.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
8. *Allied Command Operations (ACO)*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52091.htm, dostęp: 15.03.2023 r.
9. *Allied Command Transformation*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52092.htm, dostęp: 15.03.2023 r.
10. *Allied Joint Force Command Lisbon*, https://military-history.fandom.com/wiki/Allied_Joint_Force_Command_Lisbon, dostęp: 15.03.2023 r.
11. *Allied Joint Force Command Norfolk declares Full Operational Capability*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185870.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
12. Allison G., *Russia 'running out' of precision weapons*, https://ukdefencejournal.org.uk/russia-running-out-of-precision-weapons/, dostęp: 03.09.2022 r.

13. *Amerykańska Pancerna Brygadowa Grupa Bojowa w Polsce*, https://pl.usembassy.gov/pl/abct_pl/, dostęp: 01.08.2023 r.
14. *Amerykański wywiad: Kreml miesza w wyborach na całym świecie*, https://www.rp.pl/polityka/art39305481-amerykanski-wywiad-kreml-miesza-w-wyborach-na-calym-swiecie?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.05.2024 r.
15. *An algorithmic Apple of Discord: DARPA renames Theory of Mind program to 'Kallisti'*, https://sociable.co/military-technology/darpa-theory-of-mind-kallisti/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
16. *'An Alliance for the 21st Century'*, *Washington Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27440.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
17. *Analiza: Strategiczne wnioski z manewrów ZAPAD-17: budowa przez Rosję „bezpiecznika" w neozimnowojennej grze z Zachodem*, https://pulaski.pl/analiza-strategiczne-wnioski-manewrow-zapad-2017-budowa-rosje-bezpiecznika-neozimnowojennej-grze-zachodem/, dostęp 09.12.2021 r.
18. *Andrzej Wilk: Ćwiczenia Zapad-2017 – wojna (na razie) informacyjna*, https://teologiapolityczna.pl/andrzej-wilk-cwiczenia-zapad-2017-wojna-na-razie-informacyjna, dostęp: 04.09.2022 r.
19. *Aneksja Krymu. Blisko 40 proc. Niemców popiera działania Kremla*, https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/aneksja-krymu-blisko-40-proc-niemcow,9,0,1664265.html, dostęp: 16.12.2022 r.
20. Andreasen S., Williams I., Rose B., *What Is NATO's Nuclear Posture?* [w:] Andreasen S., Williams I., Rose B., Kristensen H. M., Lunn S., *Building a Safe, Secure, and Credible NATO Nuclear Posture*, https://media.nti.org/documents/NTI_NATO_RPT_Web.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
21. *Arabska wiosna*, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/arabska-wiosna;5605385.html, dostęp: 20.03.2023 r.
22. Arbitter B., Carlson K., *A Tale Of Two Bears: Russian Experience In Syria And Ukraine*, https://mwi.usma.edu/a-tale-of-two-bears-russian-experience-in-syria-and-ukraine/, dostęp: 03.09.2022 r.
23. *Arms Transfers to Ukraine,* https://www.forumarmstrade.org/ukrainearms.html, dostęp: 03.09.2022 r.

24. Arts S., *Offense as the New Defense: New Life for NATO's Cyber Policy*, https://www.gmfus.org/news/offense-new-defense-new-life-natos-cyber-policy#_ftnref28, dostęp: 19.12.2023 r.
25. *Assessing the Russian Military as an Instrument of Power*, https://www.mondialisation.ca/assessing-the-russian-military-as-an-instrument-of-power/5543016, dostęp: 01.07.2022 r.
26. *Atomowe okręty typu Jasień od lat imponują i niepokoją NATO. Teraz Moskwa buduje ich więcej*, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/atomowe-okrety-podwodne-typu-jasien-od-lat-niepokoja-nato-teraz-moskwa-buduje-ich/nkgwmec, dostęp: 03.01.2023 r.
27. Babraj R., *Sojusz Północnoatlantycki – ewolucja w podejściu do cyberobrony*, https://cyberpolicy.nask.pl/nato-cyberobrona-zagrozenia-hybrydowe/, dostęp: 19.12.2023 r.
28. Bakuła K., Pierwsza odświeżona bomba atomowa B-61 gotowa do użycia, https://defence24.pl/sily-zbrojne/pierwsza-odswiezona-bomba-atomowa-b-61-gotowa-do-uzycia, dostęp: 19.12.2023 r.
29. *Bałtyckie Dowództwo Połączone (Baltic Joint Forces Command)*, https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,6,3939,armie-swiata,potencjal,baltyckie-dowodztwo-polaczone-baltic-joint-forces-command, dostęp: 01.08.2023 r.
30. Bartles C. K., *Getting Gerasimov Right*, https://www.researchgate.net/publication/329933852_Getting_Gerasimov_Right, dostęp: 01.07.2022 r.
31. Berrier S., *Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment – 2021*, Armed Services Committee United States Senate, US Defense Intelligence Agency, 2021 April 26, https://www.dia.mil/Articles/Speeches-and-Testimonies/Article/2590462/statement-for-the-record-worldwide-threat-assessment-2021/, dostęp: 03.01.2023 r.
32. Besch S., *NATO's cyber pledge*, https://encompass-europe.com/comment/natos-cyber-pledge, dostęp: 19.12.2023 r.
33. Betts R. K., *Thinking About the Unthinkable in Ukraine. What Happens If Putin Goes Nuclear?*, https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2022-07-04/thinking-about-unthinkable-ukraine, dostęp: 03.01.2023 r.
34. *Bezcenne bezpieczeństwo*, https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/37981, dostęp: 01.08.2023 r.
35. Bęben A., *Putin grozi użyciem broni jądrowej. Jeśli Ukraina otrzyma zgodę na atak zachodnimi rakietami na Rosję*, https://portalobronny.se.pl/geopolityka/putin-grozi-

uzyciem-broni-jadrowej-jesli-ukraina-otrzyma-zgode-na-atak-zachodnimi-rakietami-na-rosje-aa-9pNp-CVcX-3gAa.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.

36. *Będzie przenosił megatorpedy, Rosja nazywa go statkiem badawczym. Ekspert: to zapowiedź nowej zimnej wojny*, https://www.money.pl/gospodarka/bedzie-przenosil-megatorpedy-rosja-nazywa-go-statkiem-badawczym-ekspert-to-zapowiedz-nowej-zimnej-wojny-6795290225805824a.html, dostęp: 03.01.2023 r.
37. Bhardwaj A., *Russia's 2,000 tactical nuclear weapons overshadow US' 250, sparking NATO concerns*, https://interestingengineering.com/military/russia-tactical-nuclear-weapon-stockpile, dostęp: 01.02.2025 r.
38. Blanchfield M., *Freeland's view of global clash of ideologies has Putin, Russia at its heart*, https://www.ctvnews.ca/politics/freeland-s-view-of-global-clash-of-ideologies-has-putin-russia-at-its-heart-1.3894893, dostęp: 01.08.2023 r.
39. *Вторгнення військ РФ на сході країни відбулося – джерела*, http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/12/7022207/, dostęp: 03.09.2022 r.
40. *Boeing B-52 Stratofortress*, https://www.infolotnicze.pl/2011/03/05/boeing-b-52-stratofortress/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
41. Boeke S., *Creating a secure and functional rear area : NATO's new JSEC Headquarters*, https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/01/13/creating-a-secure-and-functional-rear-area-natos-new-jsec-headquarters/index.html, dostęp: 01.08.2023 r.
42. Borek A., *Niedobory amunicji 155 mm w Ukrainie i NATO. Powodem wieloletnie zaniedbania Zachodu*, https://forsal.pl/swiat/artykuly/9549127,niedobory-amunicji-155-mm-w-ukrainie-i-nato-powodem-wieloletnie-zanie.html, dostęp: 19.07.2024 r.
43. *Broń atomowa w Europie Środkowej? Jednoznaczna odpowiedź Pentagonu*, https://defence24.pl/geopolityka/bron-atomowa-w-europie-srodkowej-jednoznaczna-odpowiedz-pentagonu, dostęp: 19.12.2023 r.
44. *Broń chemiczna i biologiczna. Straszak na Europę. W arsenale m.in. dżuma i ospa?*, https://wiadomosci.wp.pl/bron-chemiczna-i-biologiczna-straszak-na-europe-w-arsenale-m-in-dzuma-i-ospa-6746099502516800a, dostęp: 17.01.2023 r.
45. Brown D., *Ukraine conflict: Where are Russia's troops?*, https://www.bbc.com/news/world-europe-60158694, dostęp: 03.09.2022 r.
46. Brown L., *Royal Navy to defend Arctic trade as ice melts*, https://www.thetimes.co.uk/article/royal-navy-to-defend-arctic-trade-as-ice-melts-0d6pt2p8c, dostęp: 01.08.2023 r.

47. *Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
48. *Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
49. *Brygada pancerna USA w Polsce już za tydzień. Wielkie oburzenie w Niemczech*, https://forsal.pl/artykuly/1008321,brygada-pancerna-usa-w-polsce-juz-za-tydzien-wielkie-oburzenie-w-niemczech.html, dostęp: 01.08.2023 r.
50. Bryjka F., *Rosyjska dezinformacja na temat ataku na Ukrainę*, Komentarz PISM nr 15/2022 z dnia 25 lutego 2022, https://www.pism.pl/publikacje/rosyjska-dezinformacja-na-temat-ataku-na-ukraine, dostęp: 19.12.2023 r.
51. Bryjka F., *Rosyjskie działania dywersyjne wobec państw NATO*, https://www.pism.pl/publikacje/rosyjskie-dzialania-dywersyjne-wobec-panstw-nato, dostęp: 01.02.2025 r.
52. *Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, dostęp : 20.03.2023 r.
53. Budzisz M., *„Rzucili się do obrony swojej ojczyzny". Marek Budzisz o wysokim morale sił ukraińskich*, https://polskieradio24.pl/130/4428/artykul/2932252,rzucili-sie-do-obrony-swojej-ojczyzny-marek-budzisz-o-wysokim-morale-sil-ukrainskich, dostęp: 03.09.2022 r.
54. Bułka M., *Ćwiczenia Zima-20: Przegrana polskiej armii w pięć dni. "Wnioski można wyciągać, jak rozegra się ich kilkaset"*, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/cwiczenia-zima-20-przegrana-polskiej-armii-w-piec-dni-wnioski-mozna-wyciagac-jak/9l1r9gb, dostęp: 09.12.2021 r.
55. *Bundeswehr setzt künftig auch auf Boeing*, https://www.n-tv.de/politik/Bundeswehr-setzt-kuenftig-auch-auf-Boeing-article21669787.html, dostęp: 19.12.2023 r.
56. Butowski P., *Lotnictwo Dalekiego Zasięgu Federacji Rosyjskiej*, https://zbiam.pl/artykuly/lotnictwo-dalekiego-zasiegu-federacji-rosyjskiej/, dostęp: 16.01.2023 r.
57. *Były szef placówki CIA w Moskwie: ktoś, prawdopodobnie USA, ma "kreta" w dyrekcji S*, https://tvn24.pl/swiat/rosyjski-wywiad-szpiedzy-usa-maja-kreta-w-moskwie-byly-szef-placowki-cia-o-swojej-teorii-6363457, dostęp: 28.12.2022 r.

58. *Выступление Михаила Ковальчука в Совете Федерации 30 сентября 2015 года*, https://trv-science.ru/2015/10/vystuplenie-mikhaila-kovalchuka-v-sf/, dostęp: 17.01.2023 r.
59. Cage M., *Explaining Putin's popularity: Rallying round the Russian flag*, Washington Post 9.09.2014, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/09/09/explaining-putins-popularity-rallying-round-the-russian-flag, dostęp: 03.09.2022 r.
60. *Самолеты ВКС РФ Ту-22М3 и Су-34, взлетев с аэродрома Хамадан в Иране, нанесли авиаудар по объектам террористов в Сирии*, http://syria.mil.ru/news/more.htm?id=12092929@egNews, dostęp: 01.07.2022 r.,
61. Carpenter R., *Last Army Main Battle Tanks Depart Germany*, https://www.defensemedianetwork.com/stories/last-army-main-battle-tanks-depart-germany/, dostęp: 10.03.2023 r.
62. Святенко Т., *NATO to significantly expand its forces in Europe due to Russian aggression*, https://112.ua/en/nato-znacno-rozsirit-sili-v-evropi-cerez-agresiu-rosii-42419, dostęp: 07.10.2024 r.
63. *CCDCOE – about us*, https://ccdcoe.org/about-us/, dostęp: 19.12.2023 r.
64. *Cele Federacji Rosyjskiej w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego na podstawie zapisów rosyjskich dokumentów strategicznych*, https://ine.org.pl/cele-fr-w-zakresie-bezpieczenstwa-informacyjnego-na-podstawie-zapisow-rosyjskich-dokumentow-strategicznych/, dostęp: 16.12.2022 r.
65. *Celowa kampania szkalująca Bundeswehrę*, https://www.dw.com/pl/celowa-kampania-szkaluj%C4%85ca-bundeswehr%C4%99/a-37609179, dostęp: 16.12.2022 r.
66. Chawla S., *NATO's Response to the Kosovo Crisis*, Strategic Analysis: A Monthly Journal of the IDSA, September 2000 (Vol. XXIV No. 6), https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa_sep00chs01.html#note*, dostęp: 20.03.2023 r.
67. Chazan G.*, NATO right to heed Russian anger over Ukraine accession plan, Angela Merkel says in memoire*, https://www.ft.com/content/053c369e-0903-4062-a910-20d5dd31827f?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.05.2024 r.
68. Chekinov S. G., Bogdanov S. A., *The Nature and Content of a New-Generation War*, https://www.usni.org/sites/default/files/inline-files/Chekinov-Bogdanov%20Miltary%20Thought%202013.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
69. Chłoń T., *NATO and Countering Disinformation. The Need for a More Proactive, Approach from the Member States*, Globsec,

https://www.globsec.org/sites/default/files/2022-05/NATO-and-Countering-Disinformation-ver1-spreads.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

70. Ciastoń R., *Russian Federation's use of ballistic and cruise missiles in the Ukrainian conflict*, https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2022/04/Pulaski_Policy_Paper_No_6_2022_EN-1.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.
71. Ciślak J., *Armia rosyjska większa od 1 grudnia*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/armia-rosyjska-wieksza-od-1-grudnia, dostęp: 19.12.2023 r.
72. Ciślak J., *Jak Rosja może użyć broni atomowej [ANALIZA]*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/jak-rosja-moze-uzyc-broni-atomowej-analiza, dostęp: 03.01.2023 r.
73. *Civil Affairs Branch, 15 September 2022*, https://api.army.mil/e2/c/downloads/2022/09/15/ca458157/ca-da-pam-600-3.pdf, dostęp: 20.03.2024 r.
74. Cloud D. S., *Biden: Time to hit the 'reset button'*, https://www.politico.com/story/2009/02/biden-time-to-hit-the-reset-button-018533, dostęp: 10.03.2023 r.
75. Clover C., *Ukraine ceasefire to increase Russian threat in Baltic region, ministers warn*, https://www.ft.com/content/9b509d8c-3d59-401e-a57c-e689934ce0bf?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 30.03.2025 r.
76. *Coalition casualties in Afghanistan*, https://en.wikipedia.org/wiki/Coalition_casualties_in_Afghanistan, dostęp: 20.03.2023 r.
77. *Coalition Warrior Interoperability Exercise*, https://www.act.nato.int/our-work/exercises/coalition-warrior-interoperability-exercise/, dostęp: 19.12.2023 r.
78. *Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Task Force*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49156.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
79. *Comprehensive Political Guidance Endorsed by NATO Heads of State and Governmenton 29 November 2006*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_56425.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
80. Cook L., *Europe's military personnel shortfalls exposed as Trump warns US security priorities lie elsewhere*, https://apnews.com/article/eu-nato-security-troops-manpower-trump-defense-6773a507c8a9f7a382240b3bda3ff281, dostęp: 30.03.2025 r.
81. Corbet S., *Poland and Baltic nations welcome Macron's nuclear deterrent proposal*, https://apnews.com/article/france-nuclear-deterrent-umbrella-russia-55e91ab65d13559dfc55dfe376ba5268, dostęp: 06.03.2025 r.

82. Corbet S., *Macron to discuss nuclear deterrence with European allies. A look at France's unique strategy*, https://apnews.com/article/france-nuclear-weapons-deterrence-ukraine-russia-trump-a53dc73395455c753287ae2ecbb7a9a5, dostęp: 06.03.2025 r.
83. Crane E., *Russia threatens to attack new US base in Poland with 'advanced weapons'*, https://nypost.com/2024/11/21/world-news/russia-threatens-to-attack-new-us-base-in-poland-with-advanced-weapons/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
84. Croft A., *NATO to triple Baltic air patrol from next month*, https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-idUSBREA371WH20140408/, dostęp: 01.08.2023 r.
85. *Cyber defence*, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/topics_78170.htm?selectedLocale=en, dostęp: 19.12.2023 r.
86. Cygan D., *Wojska USA opuszczą Polskę? Trump planuje wycofać z Europy 20 tys. żołnierzy*, https://dorzeczy.pl/kraj/680803/trump-planuje-wycofac-z-europy-20-tys-zolnierzy-usa.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
87. Сучков М., *Будущее войны*, Mockba 2019, https://ru.valdaiclub.com/a/reports/budushchee-voyny/?sphrase_id=289164, dostęp: 03.01.2023 r.
88. Czajkowski M., *Ewolucja stanowiska NATO wobec bloku wschodniego w latach 1989-1991*, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/149183/czajkowski_ewolucja_stanowiska_nato_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y, dostęp: 15.03.2023 r.
89. Danilov D., *Russia - NATO: Strategic Partnership Dilemmas*, Russian International Affairs Council, July 9, 2013, https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russia-nato-strategic-partnership-dilemmas/#detail, dostęp: 10.03.2023 r.
90. Darczewska J., *Dezinformacja – rosyjska broń strategiczna*, https://rcb.gov.pl/dezinformacja-rosyjska-bronstrategiczna/, dostęp: 16.12.2022 r.
91. Davis Jr. G. B., *The future of NATO C4ISR: Assessment and recommendations after Madrid*, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2023/03/The-future-of-NATO-C4ISR-Assessment-and-recommendations-after-Madrid.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
92. Davis P. K., Gilmore J. M., Frelinger D. R., Geist E., Gilmore Ch. K., Oberholtzer J., Tarraf D. C., *Exploring the Role Nuclear Weapons Could Play in Deterring Russian Threats to the Baltic States*, RAND Corporation, Santa Monica 2019,

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2700/RR2781/RAND_RR2781.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.

93. Davydenko D., Khvostova M., Lymar O., *Lessons for the West: Russia's military failures in Ukraine*, https://ecfr.eu/article/lessons-for-the-west-russias-military-failures-in-ukraine/, dostęp: 03.09.2022 r.
94. *Death of Osama bin Laden Fast Facts*, https://edition.cnn.com/2013/09/09/world/death-of-osama-bin-laden-fast-facts/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.
95. *Decyzje szczytu NATO w Lizbonie – q&a*, https://web.archive.org/web/20101224005129/http://stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,849,Decyzje_szczytu_NATO_w_Lizbonie_?_q_and_a, dostęp: 01.08.2022 r.
96. *Defence Capabilities Initiative approved by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27443.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
97. *Defence Review (Hansard, 3 December 1974) - the API*, https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1974/dec/03/defence-review, dostęp: 15.03.2023 r.
98. *Defending every inch of NATO territory: Force posture options for strengthening deterrence in Europe*, https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/us-and-nato-force-posture-options/, dostęp: 04.04.2024 r.
99. de Haas M., *NATO-Russia Relations after the Georgian Conflict*, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20090000_cscp_artikel_mhaas.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
100. *Deklaracja Szczytu Praskiego przyjęta przez Szefów Państw i Rządów, uczestniczących w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej NATO w dniu 21 listopada 2002 roku w Pradze*, https://archive.is/20090423083047/http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/475/510/Deklaracja_Szczytu_Praskiego.html#selection-417.0-433.137, dostęp: 01.08.2022 r.
101. De Maio G., *NATO's response to COVID-19: Lessons for resilience and readiness*, https://www.brookings.edu/articles/natos-response-to-covid-19-lessons-for-resilience-and-readiness/, dostęp: 19.12.2023 r.
102. Dempsey J, *Some European Leaders Just Don't Get It About Ukraine*, https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/56021, dostęp: 10.03.2023 r.
103. Deni J. R., *Disband the NATO Response Force* [w:] C. Skaluba (ed.) NATO 20/2020 *Twenty bold ideas to reimagine the Alliance after the 2020 US election*, s. 37, October 14, 2020, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/10/NATO-20-2020-Final-Volume.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

104. Dereszyński T., *Szokujące skutki wysadzenia tamy w Nowej Kachowce na interaktywnej mapie. Tak Rosjanie nieodwracalnie zniszczyli ten teren*, https://i.pl/szokujace-skutki-wysadzenia-tamy-w-nowej-kachowce-na-interaktywnej-mapie-tak-rosjanie-nieodwracalnie-zniszczyli-ten-teren/ar/c1-17626871?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMI36rZtLbnhQMV0GWRBR2LQAu7EAMYASAAEgJqVPD_BwE, dostęp: 01.03.2024 r.
105. *Deterrence and Defence Posture Review, Issued on 20 May. 2012*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
106. Dębski S., *What would Kennan say about Putin's Russia?*, http://intersectionproject.eu/article/russiaworld/what-would-kennan-say-about-putins-russia, dostęp: 03.09.2022 r.
107. Dietrich R., *Wielkie zakupy polskiego wojska – wydamy łącznie pół biliona PLN*, https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/02/28/pol-biliona-zlotych-na-sprzet-dla-wojska-czyli-mon-na-zakupach/, dostęp: 19.12.2023 r.
108. Diver T., *US to station nuclear weapons in UK to counter threat from Russia*, https://www.telegraph.co.uk/world-news/2024/01/26/us-nuclear-bombs-lackenheath-raf-russia-threat-hiroshima/, dostęp: 19.12.2023 r.
109. *Для подлодки „Белгород" изготовили первый боекомплект суперторпед „Посейдон"*, https://tass.ru/armiya-i-opk/16805101, dostęp: 16.01.2023 r.
110. *Dlaczego iskandery są tak groźne?*, https://tvn24.pl/swiat/dlaczego-iskandery-sa-tak-grozne-ra525067, dostęp: 03.01.2023 r.
111. Drabczuk M., *Inwazja Rosji na Ukrainę*, Komentarz IEŚ nr 530, https://ies.lublin.pl/komentarze/inwazja-rosji-na-ukraine/, dostęp: 03.09.2022 r.
112. *Dreadnought submarine programme: factsheet*, https://www.gov.uk/government/publications/successor-submarine-programme-factsheet/successor-submarine-programme-factsheet, dostęp: 01.02.2025 r.
113. Dura M., *Amerykańskie bomby atomowe po liftingu. NATO wzmocnione*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/amerykanskie-bomby-atomowe-po-liftingu-nato-wzmocnione, dostęp: 01.02.2025 r.
114. Dura M., *Najnowsze Pancyry w Syrii. „Pokaz Moskwy"*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/najnowsze-pancyry-w-syrii-pokaz-moskwy, dostęp: 01.07.2022 r.
115. Durkalec J., *Adaptacja NATO do nuklearnych wyzwań ze strony Rosji*, Biuletyn PISM Nr 61 (1411), 16 września 2016, https://pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/22343.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

116. Durkalec J., *Nuclear-Backed "Little Green Men:" Nuclear Messaging in the Ukraine Crisis*, Report The Polish Institute of International Affairs, Warsaw 2015, https://pism.pl/publikacje/Raport_PISM__Nuclear_Backed__Little_Green_Men___Nuclear_Messaging_in_the_Ukraine_Crisis?_gl=1*aco0u*_ga*MTE5MzQzNzgwMS4xNjk0OTQ4MjI3*_ga_XD9JGX4KBK*MTcwNTUyMjkwNC40MC4wLjE3MDU1MjI5MDQuMC4wLjA, dostęp: 19.12.2023 r.
117. Duszczyk M., *Armia uzyska niezwykłe możliwości. Ta technologia jest lepsza niż jakakolwiek broń*, https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/nauka-i-technika/armia-uzyska-niezwyk%C5%82e-mo%C5%BCliwo%C5%9Bci-ta-technologia-jest-lepsza-ni%C5%BC-jakakolwiek-bro%C5%84/ar-AA1wWCNY?apiversion=v2&noservercache=1&domshim=1&renderwebcomponents=1&wcseo=1&batchservertelemetry=1&noservertelemetry=1, dostęp: 01.02.2025 r.
118. *Dwa lata rosyjskiej operacji wojskowej w Syrii – rezultaty i perspektywy*, https://pism.pl/publikacje/Dwa_lata_rosyjskiej_operacji_wojskowej_w_Syrii___rezultaty_i_perspektywy, dostęp: 01.07.2022 r.
119. Dyner A. M., *Nowa Koncepcja rosyjskiej polityki zagranicznej*, https://pism.pl/publikacje/Nowa_Koncepcja_rosyjskiej_polityki_zagranicznej, dostęp: 02.09.2022 r.
120. Dyner A. M., *Rosja wzmacnia zachodnią flankę*, https://pism.pl/publikacje/Rosja_wzmacnia_zachodni__flank_, dostęp: 03.09.2022 r.
121. Dyner A. M., *Rosyjskie ćwiczenia wojskowe – przesłanie dla przeciwników i sojuszników*, Biuletyn PISM nr 90 (1202), 16 lipca 2014, https://www.pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/17856.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.
122. Dyner A. M., *Rosyjskie zaangażowanie wojskowe w Syrii – nowy etap*, https://pism.pl/publikacje/Rosyjskie_zaanga_owanie_wojskowe_w_Syrii___nowy_etap, dostęp: 11.11.2022 r.
123. Dyner A. M., *Stan sił zbrojnych Rosji po dwóch latach od agresji na Ukrainę*, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41297?t=Stan-sil-zbrojnych-Rosji-po-dwoch-latach-od-agresji-na-Ukraine, dostęp: 01.03.2024 r.
124. Dyner A. M., *Zapad 2021 - kompleksowe ćwiczenia wymierzone w państwa NATO*, Biuletyn PSIM nr 166 (2364), s. 2, https://www.pism.pl/publikacje/zapad-2021%C2%A0-kompleksowe-cwiczenia-wymierzone-w%C2%A0panstwa-nato, dostęp: 04.09.2022 r.

125. Dyner A. M., *Zdolności rakietowe Rosji: potencjał i ograniczenia*, https://www.pism.pl/publikacje/Zdolno_ci_rakietowe_Rosji__potencja__i_ograniczenia, dostęp: 03.01.2023 r.
126. Eckstein M., *As new NATO command becomes fully operational, top US military officer issues warning over 'great power war'*, https://www.defensenews.com/naval/2021/07/15/as-nato-command-in-norfolk-reaches-full-standup-milley-warns-of-ongoing-need-for-alliance-to-prevent-great-power-war/, dostęp: 01.08.2023 r.
127. *Ekspert z Niemiec: w sprawie Fort Trump lepiej, by Polska współpracowała z sojusznikami*, https://defence24.pl/geopolityka/ekspert-z-niemiec-w-sprawie-fort-trump-lepiej-by-polska-wspolpracowala-z-sojusznikami, dostęp: 01.08.2023 r.
128. Elgood G., *NATO: Five Kosovo Albanian Leaders Executed*, https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/march99/albanians_executed032999.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
129. Emmott R., *NATO cyber command to be fully operational in 2023*, https://www.reuters.com/article/us-nato-cyber-idUSKCN1MQ1Z9, dostęp: 01.08.2023 r.
130. Erdogan A., *Russian A2AD Strategy and Its Implications for NATO*, https://behorizon.org/russian-a2ad-strategy-and-its-implications-for-nato/, dostęp: 03.09.2022 r.
131. Erşen E., *Evaluating the Fighter Jet Crisis in Turkish-Russian Relations*, Insight Turkey, Vol. 19, No. 4/2017, https://www.researchgate.net/publication/321048461_Evaluating_the_Fighter_Jet_Crisis_in_Turkish-Russian_Relations/link/5e0f675fa6fdcc2837556c0b/download, dostęp: 04.09.2022 r.
132. *Estonia Summons Russian Ambassador Over "Very Serious" Airspace Violation*, https://www.overtdefense.com/2022/06/22/estonia-summons-russian-ambassador-over-very-serious-airspace-violation/, dostęp: 11.11.2022 r.
133. Evron G., *Authoritatively, Who Was Behind The Estonian Attacks?*, s. 5, https://cyber-peace.org/wp-content/uploads/2016/11/Authoritatively-Who-Was-Behind-The-Estonian-Attacks_.pdf, dostęp: 16.12.2022 r.
134. *Excerpts from the Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence, approved on November 19, 2024 by Russia's President Vladimir Putin*, https://news-pravda.com/world/2024/11/25/876908.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.

135. Fabian S., *The Illusion of Conventional War: Europe Is Learning the Wrong Lessons from the Conflict in Ukraine*, https://mwi.westpoint.edu/the-illusion-of-conventional-war-europe-is-learning-the-wrong-lessons-from-the-conflict-in-ukraine/, dostęp: 01.03.2024 r.
136. *Fact Sheet: The 2022 NATO Summit in Madrid*, https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/06/29/fact-sheet-the-2022-nato-summit-in-madrid/, dostęp: 01.08.2023 r.
137. *FAZ: Konkretny dowód na powiązania AfD z Rosją*, https://www.dw.com/pl/faz-konkretny-dow%C3%B3d-na-powi%C4%85zania-afd-z-rosj%C4%85/a-43878442, dostęp: 16.12.2022 r.
138. Finch N. L., *How NATO can curb Russia's chemical wapons threat*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/how-nato-can-curb-russias-chemical-weapons-threat/, dostęp: 17.01.2023 r.
139. Fiszer J. M., *Zadania i cele polityki zagranicznej Władimira Putina*, https://www.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/dokumenty/czasopisma/mysl-ekonomiczna-polityczna/2016/Mysl_EiP_1_2016_10_Fiszer.pdf, s. 176, dostęp: 03.09.2022 r.
140. *Flota Czarnomorska straciła krążownik Moskwa, ale ogłasza sukces*, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art36773921-flota-czarnomorska-stracila-krazownik-moskwa-ale-oglasza-sukces, dostęp: 03.09.2022 r.
141. *Flota USA ma problem z własnymi planami. Nie starczy pieniędzy na nowe okręty*, https://tvn24.pl/swiat/flota-usa-ma-problem-z-wlasnymi-planami-nie-starczy-pieniedzy-na-nowe-okrety-ra448037-ls3365719?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
142. *„Forging the weapon". The origins of SHAPE*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2012_12/20170329_121207-Forging_the_weapon.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
143. *Fort Trump nie powstanie w Polsce? Trzy kwestie sporne z Amerykanami*, https://wiadomosci.wp.pl/fort-trump-nie-powstanie-w-polsce-trzy-kwestie-sporne-z-amerykanami-6520279429290113a, dostęp: 01.08.2023 r.
144. Fowler S., *Trump says he wouldn't defend NATO allies from Russia if they're 'delinquent'*, https://www.npr.org/2024/02/11/1230658309/trump-would-encourage-russia-to-attack-nato-allies-who-dont-pay-bills, dostęp: 01.03.2024 r.
145. Foxley T., *Jak przejmować inicjatywę w wojnie medialnej z Talibanem?*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2008/10/01/jak-przejmowac-inicjatywe-w-wojnie-medialnej-z-talibanem/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.

146. *Francja nie zamierza przestać zbroić Rosji*, https://tvn24.pl/swiat/francja-nie-zamierza-przestac-zbroic-rosji-ra403911-3352985, dostęp: 10.03.2023 r.,
147. *Francja przejmuje „szpicę" NATO, ze wsparciem Polski*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/francja-przejmuje-przewodnictwo-nad-silami-bardzo-wysokiej-gotowosci, dostęp: 01.08.2023 r.
148. *Francuscy żołnierze wylądowali w Rumunii*, https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8369300,rumunia-francuscy-zolnierze-wyladowali-w-rumunii.html, dostęp: 01.08.2023 r.
149. Frear T., Kulesa Ł., Kearns I., *Dangerous Brinkmanship: Close Military Encounters Between Russia and the West in 2014*, https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2017/10/Dangerous-Brinkmanship.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.
150. Freedman R. O., *Russian Policy Toward the Middle East Under Putin: The Impact of 9/11 and The War in Iraq*, Alternatives Turkish Journal of International Relations, Volume 2 Number 2 Summer 2003, Russian Policy Toward the Middle East Under Putin: The Impact of 9/11 and The War in Iraq (columbia.edu), dostęp: 10.03.2023 r.
151. Freytag von Loringhoven A., *Nowa era działalności wywiadowczej NATO*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2019/10/29/nowa-era-dzialalnosci-wywiadowczej-nato/index.html, dostęp: 19.12.2023 r.
152. *„FT": Europa ma problem, by nadążyć z produkcją amunicji w związku z wojną*, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art37913361-ft-europa-ma-problem-by-nadazyc-z-produkcja-amunicji-w-zwiazku-z-wojna, dostęp: 15.03.2024 r.
153. *Full text of Vladimir Putin's speech announcing 'special military operation' in Ukraine*, https://theprint.in/world/full-text-of-vladimir-putins-speech-announcing-special-military-operation-in-ukraine/845714/, dostęp: 03.09.2022 r.
154. *G7 - dawniej G8*, https://wiadomosci.wp.pl/g7-dawniej-g8-6183405978924673c, dostęp: 10.03.2023 r.
155. Galeotti M., *The three faces of Russian Spetsnaz in Syria*, https://warontherocks.com/2016/03/the-three-faces-of-russian-spetsnaz-in-syria/, dostęp: 03.09.2022 r.
156. Gallis P., *The NATO Summit at Prague, 2002*, CRS Report for Congress, March 1, 2005, https://sgp.fas.org/crs/row/RS21354.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.
157. Gallis P., *The NATO Summit at Bucharest, 2008*, CRS Report for Congress, Updated May 5, 2008, https://sgp.fas.org/crs/row/RS22847.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

158.„*ГДЕ РАЗ ПОДНЯТ РУССКИЙ ФЛАГ, ТАМ ОН СПУСКАТЬСЯ НЕ ДОЛЖЕН*”, РУССКИЕ ПОБЕДЫ, https://rusplt.ru/wins/gde-podnyat-russkiy-30450.html, dostęp: 02.09.2022 r.

159.*Gen. Cieniuch: zdobycie Mariupola przez Rosjan ma jedynie znaczenie symboliczne*, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/gen-cieniuch-zdobycie-mariupola-ma-jedynie-znaczenie-symboliczne/z7es0bh, dostęp: 03.09.2022 r.

160.Gerasimov V., *The value of science in prediction*, *Military-Industrial Kurier*, February 27, 2013, https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/, dostęp: 01.07.2022 r.

161.Gibbsons-Neff T., *How Russian special forces are shaping the fight in Syria*, https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/03/29/how-russian-special-forces-are-shaping-the-fight-in-syria/, dostęp: 03.09.2022 r.

162.Gillette P., *The 2002 Unified Command Plan: Changes and Implications*, https://www.ausa.org/sites/default/files/NSW-03-2-The-2002-Unified-Command-Plan-Changes-and-Implications.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

163.Gizińska I., Sadecki A., Sianecki K., *Zaostrzenie kursu Węgier wobec Ukrainy*, Analizy OSW 2025-03-28, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-03-28/zaostrzenie-kursu-wegier-wobec-ukrainy, dostęp: 28.03.2025 r.

164.Glantz M., Yacoubian M., *Is Russia Escalating to De-Escalate? https://www.usip.org/publications/2022/10/russia-escalating-de-escalate*, dostęp: 03.01.2023 r.

165.Głowacki W., *12 rosyjskich błędów. Dlaczego początek wojny okazał się blamażem Rosjan? [ANALIZA]*, https://oko.press/12-rosyjskich-bledow-w-ukrainie-analiza/, dostęp: 03.09.2022 r.

166.Gołaś K., *Stosunki Rosja – NATO*, http://geopolityka.net/kamil-golas-stosunki-rosja-nato/, dostęp: 10.03.2023 r.

167.Gorskii V., *Problems and Prospects of NATO-Russia Relationship: the Russian Debate Final Report*, https://www.nato.int/acad/fellow/99-01/gorskii.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.

168.Gosselin-Malo E., *Musk's Starlink satellites accelerating development of drone warfare*, https://www.c4isrnet.com/battlefield-tech/space/2023/02/14/musks-starlink-satellites-accelerating-development-of-drone-warfare/, dostęp: 19.12.2023 r.

169.Gotkowska J., *Dużo reasekuracji, mniej odstraszania – Niemcy wobec wzmacniania wschodniej flanki NATO*, Komentarze OSW,

https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-07-05/duzo-reasekuracji-mniej-odstraszania-niemcy-wobec-wzmacniania, dostęp: 01.08.2023 r.

170. Gotkowska J., *NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat*, Analizy OSW, Warszawa 2016, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-13/nato-na-wschodniej-flance-nowy-paradygmat, dostęp: 01.08.2023 r.
171. Gotkowska J., Graca J., *Niemiecka „Brygada Litwa"*, Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-12-22/niemiecka-brygada-litwa, dostęp: 19.12.2023 r.
172. Gotkowska J., Szymański P., *NATO member states on arms deliveries to Ukraine*, OSW Commentary 2022-02-03, https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2022-02-03/nato-member-states-arms-deliveries-to-ukraine, dostęp: 01.03.2024 r.
173. Gotkowska J., Szymański P., *Russia and the security in the Baltic Sea region. Some recommendations for policy-makers*, Baltic Sea Region Policy Briefing series 1/2017, Warszawa 2017, http://www.centrumbalticum.org/files/2157/BSR_Policy_Briefing_1_2017.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.
174. Gotkowska J., Szymański P.,. Żochowski P, Wilk A., *Państwa NATO wobec dostaw broni dla Ukrainy*, Komentarze OSW 2022-02-03, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-02-03/panstwa-nato-wobec-dostaw-broni-dla-ukrainy, dostęp: 03.03.2022 r.
175. Gotkowska J., Tarociński J., *Co po Madrycie? Szczyt NATO a bezpieczeństwo wschodniej flanki*, Komentarze OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-07-05/co-po-madrycie-szczyt-nato-a-bezpieczenstwo-wschodniej-flanki, dostęp: 02.12.2023 r.
176. Górski M., *Bezpieczeństwo Europy i zagrożenie ze strony Rosji. „Wybudzić się z letargu"*, https://defence24.pl/polityka-obronna/bezpieczenstwo-europy-i-zagrozenie-ze-strony-rosji-wybudzic-sie-z-letargu, dostęp: 06.05.2024 r.
177. Górski M., *Rosyjskie groźby i ich wpływ na Zachód*, https://defence24.pl/geopolityka/rosyjskie-grozby-i-ich-wplyw-na-zachod?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
178. Graca J., *NATO zwiera szeregi. Co przyniósł szczyt w Madrycie?*, https://ine.org.pl/nato-zwiera-szeregi-co-przyniosl-szczyt-w-madrycie/, dostęp: 01.08.2023 r.

179. Graca J., Gotkowska J., *Odstraszanie nuklearne NATO: czas na zmiany?*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-06-19/odstraszanie-nuklearne-nato-czas-na-zmiany?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
180. Grand C., *Wydatki na obronę - utrzymanie poziomu wysiłków w perspektywie długoterminowej*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2023/07/03/wydatki-na-obrone-utrzymanie-poziomu-wysilkow-w-perspektywie-dlugoterminowej/index.html, dostęp: 01.08.2023 r.
181. *Green-on-Blue Attacks in Afghanistan*, https://mepc.org/commentary/green-blue-attacks-afghanistan, dostęp: 20.03.2023 r.
182. Gressel G., *Cicha rewolucja militarna Rosji. Co to znaczy dla Europy?*, https://wszystkoconajwazniejsze.pl/gustav-gressel-cicha-rewolucja-militarna-rosji-co-to-znaczy-dla-europy/, dostęp: 03.09.2022 r.
183. Gressel G., *Russia's Quiet Military Revolution, And What It Means For Europe*, European Council On Foreign Relations, https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Russias_Quiet_Military_Revolution.pdf, dostęp: 11.11.2022 r.
184. Grotnik T., *Rosja: nadciągają nowe atomowe okręty podwodne*, https://zbiam.pl/rosja-nadciagaja-nowe-atomowe-okrety-podwodne/, dostęp: 03.11.2022 r.
185. Gruszczak A., *NATO'S Intelligence Adaptation Challenge*, https://www.globsec.org/sites/default/files/2018-03/NATOs-intelligence-adaptation-challenge.pdf, dostęp: 01.02.2025 r.
186. Gvosdev N. K., *The Effect of COVID-19 on the NATO Alliance*, https://www.fpri.org/article/2020/03/the-effect-of-covid-19-on-the-nato-alliance/, dostęp: 19.12.2023 r.
187. Ham W., *Multinational NATO CBRN Defense Battalion live-agent exercise concludes in Canada*, https://www.dvidshub.net/news/426455/multinational-nato-cbrn-defense-battalion-live-agent-exercise-concludes-canada, dostęp: 19.12.2023 r.
188. Hamilton R. E., Miller C., Stein A. (ed.), *Russia's War in Syria: Assessing Russian Military Capabilities and Lessons Learned*," FPRI, September 2020, www.fpri.org/wp-content/uploads/2020/09/russias-war-in-syria.pdf, dostęp: 11.11.2022 r.
189. Harris C., Kagan F. W., *Russia's Military Posture: Ground Forces Order of Battle*, Washington 2018, https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Ground%20Forces%20OOB_ISW%20CTP_0.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.

190. Harvey J. R., Soofer R., *Strengthening Deterrence with SLCM-N*, Atlantic Council, Scowcroft Center for Strategy and Security, Washington November 2022, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2022/11/Strengthening-Deterrence-with-SLCM-N.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
191. Héjj D., W co grają Węgry w sprawie Szwecji w NATO?, Komentarze IEŚ Nr 893 (141/2023), https://ies.lublin.pl/komentarze/w-co-graja-wegry-w-sprawie-szwecji-w-nato/, dostęp: 02.12.2023 r.
192. Henzel P., „Na linii frontu": w Europie powstaje nowa architektura bezpieczeństwa, https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/prof-michta-w-2015-roku-zagrozenie-ze-strony-rosji-wzrosnie/tje3c, dostęp: 02.09.2022 r.
193. Hernández G. I. R., Oliker O., *The Art of the possible. Minimizing risks as a new European security order takes shape*, s. 13, Foreign Policy Research Institute, November 2022, https://www.fpri.org/article/2022/11/the-art-of-the-possible-minimizing-risks-as-a-new-european-order-takes-shape/, dostęp: 11.11.2022 r.
194. Hill J., *NATO – gotowe na wszystko?*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2019/01/24/nato-gotowe-na-wszystko/index.html, dostęp: 01.08.2023 r.
195. *History of Cyber Warfare and the Top 5 Most Notorious Attacks*, https://www.fortinet.com/resources/cyberglossary/most-notorious-attacks-in-the-history-of-cyber-warfare, dostęp: 16.12.2022 r.
196. Hlebowicz B., *Rosyjska agentka przez lata infiltrowała personel bazy NATO w Neapolu. Dziś jest prostą urzędniczką z dwoma luksusowymi domami*, https://wyborcza.pl/7,75399,28834388,rosyjska-agentka-przez-lata-infiltrowala-personel-bazy-nato.html, dostęp: 28.12.2022 r.
197. Hładij A., *Rosyjska taktyczna broń jądrowa – straszak czy realne zagrożenie dla Europy?*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjska-taktyczna-bron-jadrowa-straszak-czy-realne-zagrozenie-dla-europy, dostęp: 03.01.2023 r.
198. Hodges B., Lawrence T., Wojcik R., *Until Something Moves. Reinforcing the Baltic Region in Crisis and War*, Technical Report, April 2020, Center for European Policy Analysis, https://www.researchgate.net/publication/340309241_Until_Something_Moves_Reinforcing_the_Baltic_Region_in_Crisis_and_War, dostęp: 01.08.2023 r.
199. Hoffman D., *Russia Expels 2 NATO Officials*, https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/march99/russia27.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

200. *Hollande: Rosja dla Francji nie jest wrogiem ani zagrożeniem*, https://forsal.pl/artykuly/958579,hollande-rosja-dla-francji-nie-jest-wrogiem-ani-zagrozeniem.html, dostęp: 01.08.2023 r.
201. Holmström M., *Ryska övningen större än vad som aviserats*, https://www.svd.se/a/61b5b9bf-0950-37a5-bc63-f5c35705a059/ryska-ovningen-storre-an-vad-som-aviserats, dostęp: 04.09.2022 r.
202. Hood L., *French nuclear deterrence for Europe: how effective could it be against Russia?*, https://theconversation.com/french-nuclear-deterrence-for-europe-how-effective-could-it-be-against-russia-251512, 06.03.2025 r.
203. Hooker Jr R. D., *How to Defend the Baltic States*, https://jamestown.org/product/how-to-defend-the-baltic-states/, s. 11, Washinghton 2019, dostęp: 03.09.2022 r
204. Howard G. E., Czekaj M. (red.), *Russia's Military Strategy and Doctrine*, Washington 2019, https://jamestown.org/wp-content/uploads/2019/02/Russias-Military-Strategy-and-Doctrine-web-1.pdf, dostęp: 15.12.2022 r
205. Hyndle-Hussein J., *Poważny incydent w stosunkach estońsko-rosyjskich*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/powazny-incydent-w-stosunkach-estonsko-rosyjskich, dostęp: 16.12.2022 r.
206. Hypś M., *NATO ćwiczy ataki jądrowe i modernizuje arsenał nuklearny*, https://www.konflikty.pl/technika-wojskowa/w-powietrzu/nato-ataki-jadrowe-arsenal-nuklearny/, dostęp: 19.12.2023 r.
207. *„If it Hadn't Been for the Prompt Work of the Medics": FSB Officer Inadvertently Confesses Murder Plot to Navalny*, https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/12/21/if-it-hadnt-been-for-the-prompt-work-of-the-medics-fsb-officer-inadvertently-confesses-murder-plot-to-navalny/, dostęp: 17.01.2023 r.
208. *Ile wojska ma Rosja na granicy z Ukrainą? To największa koncentracja od zimnej wojny*, https://300gospodarka.pl/explainer/ile-wojska-ma-rosja-na-granicy-z-ukraina-to-najwieksza-koncentracja-od-zimnej-wojny, dostęp: 03.09.2022 r
209. Insinna V., *Biden administration kill Trump-era nuclear cruise missile program*, https://breakingdefense.com/2022/03/biden-administration-kills-trump-era-nuclear-cruise-missile-program/, dostęp: 19.12.2023 r.
210. *Is NATO ready for cyber war?*, https://www.frstrategie.org/en/publications/nato-briefs-series/nato-ready-cyber-war-2021, dostęp: 20.03.2023 r.
211. Ivanov S., *Maturing partnership. Sergei Ivanov analyses the evolution of NATO-Russian relations since the creation of the NATO-Russia Council*,

https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/12/01/maturing-partnership/index.html, dostęp: 10.03.2023 r

212. Jawor A., *„Zawsze uderzaj pierwszy". Rosyjskie służby po trzech latach wojny z Ukrainą*, https://infosecurity24.pl/za-granica/zawsze-uderzaj-pierwszy-rosyjskie-sluzby-po-trzech-latach-wojny-z-ukraina, dostęp: 01.02.2025 r.
213. *Jens Stoltenberg: Amerykanie krytykują nie tyle NATO, co jego członków skąpiących na obronę*, https://www.pap.pl/aktualnosci/jens-stoltenberg-amerykanie-krytykuja-nie-tyle-nato-co-jego-czlonkow-skapiacych-na?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.03.2025 r.
214. Jochems M., *NATO's growing humanitarian role*, https://www.nato.int/docu/review/articles/2006/03/01/nato-s-growing-humanitarian-role/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.
215. Johnson D., *Russia's Conventional Precision Strike Capabilities, Regional Crises, and Nuclear Thresholds*, Livermore Papers on Global Security No. 3, Lawrence Livermore National Laboratory Center for Global Security Research, 2018, https://cgsr.llnl.gov/content/assets/docs/Precision-Strike-Capabilities-report-v3-7.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.
216. Johnston S., *NATO's Lessons from Afghanistan*, https://www.belfercenter.org/publication/natos-lessons-afghanistan, dostęp: 20.03.2023 r.
217. *Joint Operational Access Concept*, Department of Defense, Washinghton 2012, https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/JOAC_Jan%202012_Signed.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.
218. *Joint Support and Enabling Command declares Full Operational Capability*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_186427.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
219. Kacprzyk A., *NATO reaguje na agresję Rosji przeciwko Ukrainie*, https://www.pism.pl/publikacje/nato-reaguje-na-agresje-rosji-przeciwko-ukrainie, dostęp: 01.08.2023 r.
220. Kacprzyk A., *Odstraszanie konwencjonalne na wschodniej flance NATO po szczycie w Warszawie*, https://www.pism.pl/publikacje/Odstraszanie_konwencjonalne_na_wschodniej_flance_NATO_po_szczycie_w_Warszawie, dostęp: 01.08.2023 r.
221. Kacprzyk A., *Perspektywy odstraszania i obrony NATO na wschodniej flance*, https://pism.pl/publikacje/Perspektywy_odstraszania_i_obrony_NATO__na_wschodniej_flance, dostęp: 01.08.2023 r.

222. Kacprzyk A., *PISM o polityce NATO w cyberprzestrzeni*, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/16710?t=PISM-o-polityce-NATO-w-cyberprzestrzeni, dostęp: 19.12.2023 r.
223. Kacprzyk A., *Przedłużenie obowiązywania układu Nowy START*, https://pism.pl/publikacje/Przedluzenie_obowiazywania_ukladu_Nowy_START, dostęp: 03.01.2023 r.
224. Kacprzyk A., *Rosja wzmacnia nuklearne zastraszanie NATO*, https://pism.pl/publikacje/rosja-wzmacnia-nuklearne-zastraszanie-nato?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
225. Kacprzyk A., *Rosja zmienia doktrynę nuklearną*, https://pism.pl/publikacje/rosja-zmienia-doktryne-nuklearna?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
226. Kahn L., *Scaling the Future: How Replicator Aims to Fast-Track U.S. Defense Capabilities*, https://warontherocks.com/2023/09/scaling-the-future-how-replicator-aims-to-fast-track-u-s-defense-capabilities/, dostęp: 15.03.2024 r.
227. *Kaliningradzki bluff. Gen. Skrzypczak: Przesmyk suwalski nie ma znaczenia operacyjnego*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/kaliningradzki-bluff-gen-skrzypczak-przesmyk-suwalski-nie-ma-znaczenia-operacyjnego, dostęp: 03.09.2022 r.
228. Karmanu Y., *Russia signs deal to deploy tactical nuclear weapons in Belarus*, https://apnews.com/article/belarus-russia-nuclear-weapons-shoigu-285ff887e8b1c28d20ff68e1d775441e?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.
229. *Key NATO & Allied Exercises, Fact Sheet June 2015*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_06/20150624_1506-key-exercises.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
230. Kędzierski R., *„Ułamek zdolności obrony" NATO. Urzędnicy mówią to nieoficjalnie*, https://www.money.pl/gospodarka/ulamek-zdolnosci-obrony-nato-urzednicy-mowia-to-nieoficjalnie-7033114301041408a.html, dostęp: 01.06.2024 r.
231. Kingsley R., *#38 ISAF National Caveats in Afghanistan: Summary of Research Findings & Future Implications*, http://militarycaveats.com/38-isaf-national-caveats-in-afghanistan-summary-of-research-findings-future-implications/, dostęp: 20.03.2023 r.
232. Kipp J.W., *The Zapad 2013 Strategic Exercise and the Function of Such Exercises in the Soviet Union and Russia* [Eds:] L. Zdanavičius, M. Czekaj, *Russia's Zapad 2013 Military Exercise Lessons for Baltic Regional Security*, Washington DC 2015, https://jamestown.org/wp-content/uploads/2015/12/Zapad-2013-Full-online-final.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.

233. Klug J., *Establishing the Realm of the Possible: Logistic and Military Strategy*, https://www.militarystrategymagazine.com/article/establishing-the-realm-of-the-possible-logistics-and-military-strategy/, dostęp: 01.06.2024 r.
234. Kmiecik P., *Niemiecki agent wywiadu był rosyjskim szpiegiem. Został aresztowany*, https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-niemiecki-agent-wywiadu-byl-rosyjskim-szpiegiem-zostal-aresz,nId,6500539#crp_state=1, dostęp: 28.12.2022 r.
235. Komunikat *Message from Turnberry,* wydany przez ministrów spraw zagranicznych NATO po spotkaniu ministerialnym w Turnberry 7-8 czerwca 1990, https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900608a.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
236. *Koncepcja Strategiczna NATO z 2010 r.*, https://www.bbn.gov.pl/download/1/15758/koncepcjastrategicznanato.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
237. Korda M., Kristensen H., *Increasing Evidence that the US Air Force's Nuclear Mission May Be Returning to UK Soil*, https://fas.org/publication/increasing-evidence-that-the-us-air-forces-nuclear-mission-may-be-returning-to-uk-soil/, dostęp: 19.12.2023 r.
238. *Korowaj: Rosja może zagrozić polskiej infrastrukturze. Nie jest jasne czy zrobi to już teraz (ROZMOWA)*, https://biznesalert.pl/korowaj-polska-infrastruktura-krytyczna-energeytka-gaz-ropa-energia-cieplownictwo-rosja/, dostęp: 20.03.2024 r.
239. Kotaridis I., Benekos G., *Integrating Earth observation IMINT with OSINT data to create added-value multisource intelligence information: A case study of the Ukraine – Russia war*, Security and Defence Quarterly, 43(3), War Studies University, Warsaw 2022, https://securityanddefence.pl/pdf-170901-96088?filename=Integrating%20Earth.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
240. Kowalska-Sendek M., *Centrum Kontrwywiadu NATO działa w Krakowie*, https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/23902, dostęp: 19.12.2023 r.
241. Koziej S., *Refleksje strategiczne o wojnie rosyjsko-ukraińskiej w 2022 roku*, https://koziej.pl/wp-content/uploads/2022/05/SEW-UW-Ukraina.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.
242. Koziej S., *Strategiczne konsekwencje szczytu NATO w Wilnie*, https://pulaski.pl/strategiczne-konsekwencje-szczytu-nato-w-wilnie/, dostęp: 19.12.2023 r.
243. Koziej S., *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy)*, https://koziej.pl/wp-content/uploads/2017/09/Teoria_i_historia_bezpieczenstwa.pdf, dostęp: 01.09.2022 r.

244. Kozioł A., *Znaczenie ataków cybernetycznych w strategii Rosji*, https://www.pism.pl/publikacje/znaczenie-atakow-cybernetycznych-w-strategii-rosji, dostęp: 16.12.2022 r.
245. Kozioł W., *Szwecja nadal bez zgody Turcji na wejście do NATO*, https://defence24.pl/geopolityka/szwecja-nadal-bez-zgody-turcji-na-wejscie-do-nato, dostęp: 19.12.2023 r.
246. Kozłowski P., *„WSJ": Spada poparcie Amerykanów dla Ukrainy. „Administracja USA robi zbyt dużo"*, https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8580868,wojna-ukraina-rosja-usa-poparcie-amerykanie.html, dostęp: 03.12.2022 r.
247. Kristensen H., https://twitter.com/nukestrat/status/1490775556471861262, dostęp: 03.01.2023 r.
248. Kristensen H., *NATO Nuclear Exercise Underway With Czech and Polish Participation*, https://fas.org/publication/steadfast-noon-exercise/, dostęp: 19.12.2023 r.
249. Kristensen H., *NATO Steadfast Noon Exercise And Nuclear Modernization in Europe*, https://fas.org/publication/steadfast-noon-exercise-and-nuclear-modernization/, dostęp: 19.12.2023 r.
250. Kristensen H., Korda M., *Biden Administration Decides To Build A New Nuclear Bomb to Get Rid Of An Old Bomb*, https://fas.org/publication/biden-administration-to-build-a-new-nuclear-bomb/, dostęp: 01.02.2025 r.
251. Kristensen H. M., Korda M., *Russian nuclear weapons*, Bulletin of the atomic scientists 2022, Vol. 78, No. 2, https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2022.2038907, dostęp: 03.01.2023 r.
252. Kubik W., *Trzęsienie ziemi w NATO. Wyciekły sekrety zbrojeń przeciw Rosji*, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9627046,trzesienie-ziemi-w-nato-wyciekly-sekrety-zbrojen-przeciw-rosji.html, dostęp: 07.10.2024 r.
253. Kucharczyk M., *Dzień Zwycięstwa: Putin oskarżył NATO o plany ataku na Rosję*, https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/putin-sily-rosyjskie-bronia-w-ukrainie-ojczyzny-dzien-zwyciestwa-w-rosji/, dostęp: 02.09.2022 r.
254. Kucharczyk M., *Niepokojące słowa w Kongresie. „Porażka Ukrainy oznacza wojnę NATO z Rosją"*, https://wydarzenia.interia.pl/raport-ukraina-rosja/news-niepokojace-slowa-w-kongresie-porazka-ukrainy-oznacza-wojne-,nId,7362009, dostęp: 01.03.2024 r.
255. Kucharczyk M., *Propozycja „gwarancji bezpieczeństwa". Rosja stawia żądania USA i NATO*, https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/rosja-nato-putin-ukraina-polska-usa-biden-gruzja-kaukaz-psaki/, dostęp: 01.09.2022 r.

256. Kucharczyk M., *Wojna z Rosją już trwa*, https://tvn24.pl/magazyn-tvn24/wojna-z-rosja-juz-trwa,45,1022, dostęp: 16.12.2022 r.
257. Kuczyńska-Zonik A., *Łotysze w kamaszach. Obowiązkowa służba wojskowa na Łotwie*, Komentarze IEŚ Nr 652 (164/2022), https://ies.lublin.pl/komentarze/lotysze-w-kamaszach-obowiazkowa-sluzba-wojskowa-na-lotwie/, dostęp: 19.12.2023 r.
258. Kuczyńska-Zonik A., *Państwa bałtyckie po szczycie NATO w Wilnie*, Komentarze IEŚ Nr 906 (154/2023), https://ies.lublin.pl/komentarze/panstwa-baltyckie-po-szczycie-nato-w-wilnie/, dostęp: 02.12.2023 r.
259. Kuczyńska-Zonik A., *System obrony cywilnej na Łotwie*, Komentarze IEŚ 1112 (87/2024), Instytut Europy Środkowej, Lublin 2024, https://ies.lublin.pl/komentarze/kies-1112/, dostęp: 25.04.2024 r.
260. Kuczyński G., *NATO – Rosja. Powrót wroga*, Raport Specjalny 04/04/2019, Warsaw Institute, https://warsawinstitute.org/pl/nato-rosja-powrot-wroga/, dostęp: 03.09.2022 r.
261. Kuczyński G., *Russia Violates Baltic Airspace And Waters, Sending Warning To Sweden, Finland*, https://warsawinstitute.org/russia-violates-baltic-airspace-waters-sending-warning-sweden-finland/, dostęp: 11.11.2022 r.
262. Kuczyński G., *Wojna domowa w Libii: polityka i cele Rosji*, , Raport specjalny, Warsaw Institute 30/04/2019, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/04/Wojna-domowa-w-Libii-polityka-i-cele-Rosji-Raport-Specjalny-Warsaw-Institute.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
263. Kugler R., *The NATO Response Force 2002–2006. Innovation by the Atlantic Alliance*, Case Studies in National Security Transformation, Number 1, National Defense University, Washington D.C. 2007, https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA463071.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.
264. Kulhánek J., *Putin's Foreign Policy and the Founding of the NATO-Russia Council*, https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/02/Central-European-Journal-of-International-and-Security-Studies.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
265. Kühn U., *Preventing Escalation In The Baltics*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2018, https://carnegieendowment.org/files/Kuhn_Baltics_INT_final_WEB.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
266. Laird R., Timperlake E., *The Standup and Evolution of 2nd Fleet and Joint Force Command Norfolk: Shaping A Core Capability for North Atlantic Defense*,

https://sldinfo.com/wp-content/uploads/2021/05/C2F-and-JFC-Norfolk.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

267. Landler, M., Bennhold K., Stevis-Gridneff M., *How the West Marshaled a Stunning Show of Unity Against Russia*, https://www.nytimes.com/2022/03/05/world/europe/russia-ukraine-invasion-sanctions.html, dostęp: 03.12.2022 r.

268. *Largest ever NATO cyber defence exercise gets underway*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_114902.htm, dostęp: 19.12.2023 r.

269. *Launch of NATO's Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (ALTBMD) Programme*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_21656.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

270. Legucka A., *Rosyjskie żądania gwarancji bezpieczeństwa wobec USA i NATO*, https://www.pism.pl/publikacje/rosyjskie-zadania-gwarancji-bezpieczenstwa-wobec-usa-i-nato, dostęp: 01.09.2022 r.

271. Lewandowski P., *Siły szybkiego reagowania NATO – straszak czy realna siła? [ANALIZA]*, https://defence24.pl/geopolityka/sily-szybkiego-reagowania-nato-straszak-czy-realna-sila-analiza, dostęp: 20.03.2023 r.

272. Lewis D., *What Is NATO Really Doing in Cyberspace?*, https://warontherocks.com/2019/02/what-is-nato-really-doing-in-cyberspace/, dostęp: 01.08.2023 r.

273. Lété B., Pernik P., *EU–NATO Cybersecurity and Defense Cooperation: From Common Threats to Common Solutions*, Policy Brief 2017, No. 38, https://www.gmfus.org/sites/default/files/EU-NATO%2520Cybersecurity%2520and%2520Defense%2520Cooperation%2520edit.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

274. Lilienstroem S., *Interview with LTG Ben Hodges: Why Europe needs NATO*, https://uscpublicdiplomacy.org/blog/interview-ltg-ben-hodges-why-europe-needs-nato, dostęp: 09.12.2021 r.

275. Lipka R., *Analiza: Rosyjska triada nuklearna – propagandowa broń Kremla?*, https://pulaski.pl/analiza-rosyjska-triada-nuklearna-propagandowa-bron-kremla/, dostęp: 03.01.2023 r.

276. *Lithuania Proposes for EU Members to Establish a Military Schengen and to Tighten Cyber Defence Cooperation*, https://www.defense-aerospace.com/lithuania-proposes-military-schengen-zone-to-speed-reinforcement/, dostęp: 19.12.2023 r.

277. LoGiurato B., *NATO: Russia just significantly escalated the crisis in Ukraine*, https://www.businessinsider.com/russian-invasion-of-ukraine-nato-putin-obama-2014-8?IR=T, dostęp: 10.03.2023 r.
278. *London Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 3-4 December 2019*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
279. *London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council, https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
280. Lorenz W., Pietrewicz O., *Szczyt NATO w Hadze - czy Sojusz utrzyma wiarygodność?*, Komentarz PISM nr 45/2025, 26 czerwca 2025, https://www.pism.pl/publikacje/szczyt-nato-w-hadze-czy-sojusz-utrzyma-wiarygodnosc, dostęp: 26.06.2025 r.
281. Lorenz W., *Szczyt NATO w Madrycie - odpowiedź na agresywną politykę Rosji*, Biuletyn PISM nr 114 (2533) z 15 lipca 2022 r., https://www.pism.pl/publikacje/szczyt-nato-w-madrycie-odpowiedz-na-agresywna-polityke-rosji, dostęp: 01.08.2022 r.
282. Lorenz W., *Użycie broni chemicznej przez Rosję – konsekwencje dla NATO*, https://pism.pl/publikacje/Uzycie_broni_chemicznej_przez_Rosje___konsekwencje_dla_NATO, dostęp: 17.01.2023 r.
283. Lorenz W., *Wysunięta obrona - nowe podejście do polityki obrony i odstraszania NATO*, https://pism.pl/publikacje/wysunieta-obrona-nowe-podejscie-do-polityki-obrony-i-odstraszania-nato?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.05.2022 r.
284. *Macron speech: French nuclear deterrent could cover EU allies*, https://www.thetimes.com/world/russia-ukraine-war/article/macron-speech-address-nation-france-vcskz0nxd?utm_source=chatgpt.com&region=global, dostęp: 06.03.2025 r.
285. Madej M., *Wyniki szczytu NATO w Bukareszcie*, „Biuletyn PISM" 2008, nr 14 (482), https://www.pism.pl/files/?id_plik=646, dostęp: 10.03.2023 r.
286. Madera A. J., *Stosunki polityczne między USA a Federacją Rosyjską w latach 1991–2001*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, Poznań 2003 r., https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ssp/article/view/8564, dostęp: 10.03.2023 r.
287. *Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation Issued by the Heads of State and Government*, Press Release M-1 (97)81, Meeting of the North Atlantic Council, Madrid 8th July 1997, https://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-081e.htm, dostęp: 01.08.2022 r.

288. Mahshie A., *NATO Activates Nuclear Defense Element as Ukraine Prepares for Chemical Attack*, https://www.airandspaceforces.com/nato-activates-nuclear-defense-element-as-ukraine-prepares-for-chemical-attack/, dostęp: 19.12.2023 r.
289. Majcher J., *Rosyjskie wojska na terenie elektrowni jądrowej Zaporoże. Jakie jest realne zagrożenie?*, Pulaski Policy Paper nr 18, 20 września 2022 r., https://pulaski.pl/pulaski-policy-paper-rosyjskie-wojska-na-terenie-elektrowni-jadrowej-zaporoze-jakie-jest-realne-zagrozenie-jerzy-majcher/**,** dostęp: 01.03.2024 r.
290. *MAPA TYGODNIA: Uchodźcy z Ukrainy (od początku wojny do końca marca)*, https://atlas2022.uw.edu.pl/mapa-tygodnia-uchodzcy-z-ukrainy-od-poczatku-wojny-do-konca-marca/, dostęp: 01.03.2024 r.
291. Marshall A., *What is Allied Joint Forces Command Norfolk?*, https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2021/02/09/what-is-allied-joint-force-command-norfolk/, dostęp: 01.08.2023 r.
292. Marten K., *Reconsidering NATO expansion: a counterfactual analysis of Russia and the West in the 1990s*, https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-international-security/article/reconsidering-nato-expansion-a-counterfactual-analysis-of-russia-and-the-west-in-the-1990s/356448EA9D5C63C53BE1EC6B33FE470A, dostęp: 01.08.2023 r.
293. Marrow M., *Air Force seeks industry input for next-gen ICBM reentry vehicle,* https://breakingdefense.com/2023/04/air-force-seeks-industry-input-for-next-gen-icbm-reentry-vehicle/, dostęp: 01.02.2025 r.
294. Matser W., *Towards a new strategic partnership*, „NATO Review" 2001, No. 4, Vol. 49, https://www.nato.int/docu/review/articles/2001/12/01/towards-a-new-strategic-partnership/index.html, dostęp: 10.03.2023 r.
295. Matta F., *The intelligence sharing revolution and its impact on the war in Ukraine*, https://www.geopolitica.info/intelligence-sharing-ukraine/, dostęp: 19.12.2023 r.
296. Машовець К., *Хроніка війни на Донбасі: від мітингів до танків*, http://mediarnbo.org/2014/10/18/хроніка-війни-на-донбасі-від-мітингів/, dostęp: 03.09.2022 r.
297. Mazaar M. J., *Understanding Deterrence*, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND_PE295.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
298. McDermott R., *Brothers Disunited: Russia's Use of Military Power in Ukraine*, Foreign Military Studies Oices, April 2015,

http://fmso.leavenworth.army.mil/Collaboration/international/McDermott/Brotherhood_McDermott_2015.pdf, dostęp: 01.07.2022 r.

299. McDermot R., *Russian Military Thought on the Changing Character of War: Harnessing Technology in the Information Age*, https://jamestown.org/program/russian-military-thought-on-the-changing-character-of-war-harnessing-technology-in-the-information-age/, dostęp: 01.07.2022 r.
300. McLeish C., *The Skripal case: Assassination attempt in the United Kingdom using a toxic chemical*, Non-proliferation, arms control and disarmament, SIPRI 2018, https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB19c08sII.pdf?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.
301. *Media: Trump rozważa wycofanie 35 tys. żołnierzy z Niemiec*, https://wiadomosci.wp.pl/media-trump-rozwaza-wycofanie-35-tys-zolnierzy-z-niemiec-7132727593597440a?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
302. *Memorandum o Porozumieniu dotyczącym Grup Integracyjnych NATO (NFIU)*, https://www.prawo.pl/akty/m-p-2016-1218,18551005.html, dostęp: 01.08.2023 r.
303. Menkiszak M., *Rosyjski szantaż wobec Zachodu*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-12-20/rosyjski-szantaz-wobec-zachodu, dostęp: 01.09.2022 r.
304. Menkiszak M., *Afgański problem Rosji. Federacja Rosyjska wobec problemu Afganistanu po roku 2001*, Prace OSW, Warszawa 2011, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_38_0.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
305. Menkiszak M., *Stosunki Rosja-NATO przed i po 11 września*, Prace OSW, 2002-04-15, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/prace-osw/2002-04-15/stosunki-rosja-nato-przed-i-po-11-wrzesnia, dostęp: 10.03.2023 r.
306. Mercouris A., *Did Russian Special Forces Help the Syrian Army Win Aleppo?*, https://counterinformation.wordpress.com/2016/09/06/did-russian-special-forces-help-the-syrian-armywin-aleppo/, dostęp: 03.09.2022 r.
307. Месснер Е. Э., *Хочешь Мира, Победи Мятежевойну!*, Москва 2005, http://militera.lib.ru/science/0//pdf/messner_ea01.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
308. Mesterhazy A., *NATO's essential role in the COVID-19 pandemic*, Special Report, Defence and Security Committee (DSC), https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-01/091%20DSC%2020%20E%20rev.%202%20fin%20-

%20NATO%27S%20ESSENTIAL%20ROLE%20IN%20THE%20COVID-19%20PANDEMIC.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

309. Michalik Ł., *Nowa bomba atomowa B61-12 dla Europy. USA przyśpieszają modernizację*, https://tech.wp.pl/nowe-bomby-atomowa-b61-12-dla-europy-przyspieszona-modernizacja-arsenalu,6827833789319680a, dostęp: 19.12.2023 r.
310. Michałek M., *Nuclear Sharing - co to za program? Czy broń atomowa mogłaby znaleźć się w Polsce?*, https://tvn24.pl/polska/nuclear-sharing-co-to-czy-w-polsce-moglaby-byc-bron-atomowa-6150134, dostęp: 19.12.2023 r.
311. Michel L., *NATO as a "Nuclear Alliance". Background and contemporary issues*, Helsinki 2017, https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/04/wp93_nato_as_a_nuclear_alliance.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
312. *Michta: odpowiedź na rosyjski system A2/AD to wielkie wyzwanie dla NATO*, https://dziennikzwiazkowy.com/ameryka/michta-odpowiedz-na-rosyjski-system-a2ad-to-wielkie-wyzwanie-dla-nato/, dostęp: 03.09.2022 r.
313. *Miedwiediew grozi NATO. „To organizacja przestępcza, powinna się rozwiązać"*, https://www.tvp.info/64823842/wojna-na-ukrainie-byly-prezydent-rosji-dmitrij-miediediew-grozi-nato-to-organizacja-przestepcza-ktora-powinna-sie-rozwiazac, dostęp: 16.12.2022 r.
314. Miedziński P., *Jest porozumienie ws. stacjonowania niemieckiej brygady na Litwie. Ale problemy nie znikają*, https://portalobronny.se.pl/polityka-obronna/jest-porozumienie-ws-stacjonowania-niemieckiej-brygady-na-litwie-ale-problemy-nie-znikaja-aa-B8No-n1od-5xvu.html, dostęp: 19.12.2023 r.
315. Miedziński P., *NATO ćwiczy odstraszanie nuklearne*, https://defence24.pl/geopolityka/nato-cwiczy-odstraszanie-nuklearne, dostęp: 19.12.2023 r.
316. Mills C., *Military assistance to Ukraine 2014-2021*, House of Commons Library, UK Parliament, Research Briefing, Number 7135, 4 March 2022, https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN07135/SN07135.pdf, dostęp: 01.03.2024 r.
317. Mills C., *Nuclear weapons at a glance: Russia*, s. 14, Commons Library Research Briefing, 29 March 2022, https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9091/CBP-9091.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.

318. Miłosz M., *Zmartwychwstanie NATO. Sojusz Północnoatlantycki odnalazł sens istnienia*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8463682,nato-obronnosc-tozsamosc-rosja-koncepcja-strategiczna.html, dostęp: 01.08.2023 r.
319. *(Mini)Słownik BBN: propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa,* https://koziej.pl/minislownik-bbn-propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa/, dostęp: 19.12.2023 r.
320. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *On Basic Principles of State Policy of the Russian Federation*, Moscow 2020, https://archive.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/international_safety/disarmament/-/asset_publisher/rp0fiUBmANaH/content/id/4152094, dostęp: 03.01.2023 r.
321. *Mission and Objectives of the Russian Armed Forces*, https://eng.mil.ru/en/mission/tasks.htm, dostęp: 03.09.2022 r.
322. Miszczuk M., *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską*, Studia Bezpieczeństwa Narodowego Instytut Bezpieczeństwa i Obronności, Zeszyt 28 (2023), WAT Warszawa, https://sbn.wat.edu.pl/pdf-168848-96930?filename=ADAPTACJA%20SOJUSZU.pdf, dostęp: 01.03.2024 r.
323. Miszczuk M., *Sojusz Północnoatlantycki w przestrzeni bezpieczeństwa Kosowa*, Rozprawa doktorska, UJK Kielce 2022, https://bip.ujk.edu.pl/mgr_marcin_miszczuk.html, dostęp: 20.03.2023 r.
324. Mizokami K., *Military Aircrews from 14 Countries Meet to Practice Handling Nukes*, https://www.popularmechanics.com/military/aviation/a41691533/nato-aircrews-steadfast-noon-exercise-nuclear-weapons/, dostęp: 01.02.2025 r.
325. *Modernizacja bomb jądrowych B61. Wzmocnienie NATO Nuclear Sharing*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/modernizacja-bomb-jadrowych-b61-wzmocnienie-nato-nuclear-sharing, dostęp: 19.12.2023 r.
326. *MON: 12 państw w programie wspólnego transportu strategicznego NATO*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/89011,mon-12-panstw-w-programie-wspolnego-transportu-strategicznego-nato.html, dostęp: 20.03.2023 r.
327. Monaghan A., *NATO i Rosja: reanimowanie partnerstwa*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2011/06/29/nato-i-rosja-reanimowanie-partnerstwa/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.
328. Montgomery P. L., *NATO is planning to cut U.S. forces in Europe by 50%*, The New York Times, May 29, 1991, Section A, Page 1,

https://www.nytimes.com/1991/05/29/world/nato-is-planning-to-cut-us-forces-in-europe-by-50.html, dostęp: 20.03.2023 r.

329. *Morze Czarne bez jakiejkolwiek ochrony NATO*, https://portalstoczniowy.pl/morze-czarne-bez-jakiekolwiek-ochrony-nato-%EF%BF%BC/, dostęp: 01.08.2023 r.

330. Muczyński R., *USAF szuka nowych głowic bojowych dla pocisków balistycznych Sentinel*, https://milmag.pl/usaf-szuka-nowych-glowic-bojowych-dla-pociskow-balistycznych-sentinel/, dostęp: 01.02.2025 r.

331. *Multinational Divisions*, https://mncne.nato.int/forces/divisions, dostęp: 01.08.2023 r.

332. *Największe od dekady ćwiczenia NATO. Polacy na czele chemików*, https://biznesalert.pl/najwieksze-od-dekady-cwiczenia-nato-polacy-na-czele-chemikow/, dostęp: 19.12.2023 r.

333. *NATO 2022 Strategic Concept Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

334. *NATO Adapts for New Missions: The Berlin Accord and Combined Joint Task Forces (CJTF)*, CRS Report for Congress 1996, https://www.everycrsreport.com/files/19960619_96-561_b98686f8acf56750ae07476f500b09be4ef88291.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

335. *NATO and Russia to exercise together against air terrorism*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_74961.htm, dostęp: 10.03.2023 r.

336. *NATO and the INF Treaty*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166100.htm, dostęp: 19.12.2023 r.

337. *NATO Centres of Excellence – Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence (JCBRN Defence COE)*, https://www.act.nato.int/article/jcbrn-defence-coe/, dostęp: 19.12.2023 r.

338. *NATO's Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Policy*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_197768.htm, dostęp: 19.12.2023 r.

339. *NATO Commander: Russia uses Syrian refugees as 'weapon' aginst West*, https://www.dw.com/en/nato-commander-russia-uses-syrian-refugees-as-weapon-against-west/a-19086285, dostęp: 03.09.2022 r.

340. *NATO Concerned About Russia's Transparency on Military Games*, https://www.voanews.com/a/nato-concerned-about-russia-transparency-military-games/4032242.html, dostęp: 04.09.2022 r.

341. *NATO Defence Planning Capability Review 2021/2022. The Netherlands – Overview,* https://open.overheid.nl/documenten/ronl-03ef340c071e05b8f70b1dd450a4a6e0e74859b1/pdf, dostęp: 15.03.2024 r.
342. *NATO's Enhanced Forward Presence – Factsheet, November 2017*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_11/1711-factsheet-efp.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
343. *NATO Force Integration Unit (NFIU) Fact Sheet*, https://jfcbs.nato.int/page5725819/nato-force-integration-units/nato-force-integration-units-fact-sheet, dostęp: 01.08.2023 r.
344. *NATO, Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France, 1997*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
345. NATO Glossary of Terms and Definitions, AAP–6, 2010, www.nato.int/docu/stanag/aap006/aap6.htm, dostęp: 03.01.2023 r.
346. *NATO kończą się zapasy na pomoc wojskową dla Ukrainy. W tych kilku krajach nadzieja Zełenskiego*, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/nato-koncza-sie-zapasy-na-pomoc-wojskowa-dla-ukrainy/s7l8y8l, dostęp: 03.12.2022 r.
347. *NATO must adapt to address Russia's nuclear brinkmanship,* https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/nato-must-adapt-to-address-russias-nuclear-brinkmanship/, dostęp: 19.12.2023 r.
348. *NATO opens new centre of excellence on cyber defence*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_7266.htm?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
349. *NATO should respond more aggressively to Russia, says Polish general*, https://www.theguardian.com/world/2023/sep/06/nato-should-respond-more-aggressively-russia-polish-general-rajmund-andrzejczak, dostęp: 19.12.2023 r.
350. *NATO's Prague Capabilities Commitment*, https://www.everycrsreport.com/reports/RS21659.html, dostęp: 20.03.2023 r.
351. *NATO's Readiness Action Plan, February 2015*, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_02/20150205_1502-Factsheet-RAP-en.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
352. *NATO: Ready for the Future: Adapting the Alliance (2018-2019)*, North Atlantic Treaty Organization, November 29, 2019, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191129_191129-adaptation_2018_2019_en.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

353. *NATO Releases Details of its New Readiness Action Plan*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-releases-details-of-its-new-readiness-action-plan/, dostęp: 01.08.2023 r.
354. *NATO Response Force*, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede240914nat oresponseforcecomplete_/sede240914natoresponseforcecomplete_en.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.
355. *NATO: Rosja woli szok i zastraszanie od stabilnych relacji z Sojuszem*, https://www.bankier.pl/wiadomosc/NATO-Rosja-woli-szok-i-zastraszanie-od-stabilnych-relacji-z-Sojuszem-3425431.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.05.2022 r.
356. *NATO–Russia Relations: A New Quality. Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation*, Rome, 28 May 2002, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19572.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
357. *NATO Strategic Communictaion Policy*, https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
358. *NATO's Ambition to Adopt a Common Approach to Multi-Domain Operations: Overcoming Key Challenges*, https://battle-updates.com/natos-ambition-to-adopt-a-common-approach-to-multi-domain-operations-overcoming-key-challenges/, dostęp: 01.03.2024 r.
359. *NATO's approach to countering disinformation*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_219728.htm, dostęp: 19.12.2023 r.
360. *NATO's New Coordinating Command Advances*, https://www.afcea.org/signal-media/natos-new-coordinating-command-advances, dostęp: 01.08.2023 r.
361. *NATO, the new Cyber Operations Centre (CYOC) should be fully operative in 2023*, https://www.difesaesicurezza.com/en/defence-and-security/nato-the-new-cyber-operations-centre-cyoc-should-be-fully-operative-in-2023/, dostęp: 01.08.2023 r.
362. *NATO-Ukraine Trust Funds*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_153288.htm, dostęp: 01.03.2024 r.
363. Naylor H., Roth, *NATO faces new Mideast crisis after downing of Russian jet by Turkey*, https A.://www.washingtonpost.com/world/turkey-downs-russian-military-aircraft-near-syrias-border/2015/11/24/9e8e0c42-9288-11e5-8aa0-5d0946560a97_story.html, dostęp: 04.09.2022 r.

364. *New NATO Force Model*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220629-infographic-new-nato-force-model.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
365. *Niemcy rozmieszczą na Litwie stałą brygadę 4000 żołnierzy*, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/niemcy-wysla-na-litwe-4-tys-zolnierzy-decyzja-zapadla-po-miesiacach-naciskow/4j8rkpn, dostęp: 19.12.2023 r.
366. *„Niemcy są pasażerem na gapę". Dr Krzysztof Zielke o rosnącym znaczeniu wschodniej flanki NATO*, https://polskieradio24.pl/130/5925/artykul/2535970,niemcy-sa-pasazerem-na-gape-dr-krzysztof-zielke-o-rosnacym-znaczeniu-wschodniej-flanki-nato, dostęp: 20.03.2023 r.
367. Noah T., *Birth of a Washington Word,* https://slate.com/news-and-politics/2002/11/kinetic-warfare.html, dostęp: 01.09.2022 r.
368. Norris R. S., Kristensen H. M., *US tactical nuclear weapons in Europe, 2011*, Bulletin of the Atomic Scientists, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0096340210393931, dostęp: 19.12.2023 r.
369. *Nuclear-Armed Sea-Launched Cruise Missile (SLCM-N)*, Congressional Research Service, Updated December 16, 2022, https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12084, dostęp: 19.12.2023 r.
370. Овчинникова Е., *Всему гарнизону приказано не болеть?*, https://www.newsler.ru/society/2022/02/10/vsemu-garnizonu-prikazano-ne-bolet, dostęp: 17.01.2023 r.
371. Olchowski J., *Ukraina – NATO: burzliwy związek*, Komentarze IEŚ nr 225, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2020, https://ies.lublin.pl/komentarze/ukraina-nato-burzliwy-zwiazek/, dostęp: 01.02.2024 r.
372. Opozda K., „*Rosja zajęła Kijów, ale go oddała". Pupilka Putina z nową wersją historii*, https://wydarzenia.interia.pl/raport-ukraina-rosja/news-rosja-zajela-kijow-ale-go-oddala-pupilka-putina-z-nowa-wersj,nId,6455925, dostęp: 01.08.2023 r.
373. *Oskarżenia ze strony Rosji – dementi*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20140604_POL_Factsheet_Russia.pdf, dostęp: 02.09.2022 r.
374. Oskolok V., *Wojny gazowe – dyplomacja rosyjska XXI wieku w kontekście geopolityki. Skutki i znaczenie dla stron konfliktów*, Atheneum Polskie Studia Politologiczne, Vol. 31/2011, UMK Toruń, https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_athena_2011_31_10, dostęp: 10.03.2023 r.

375. Ostrowski M., *Obama informatyk. USA–Rosja: „Reset”*, „Polityka”, 7 marca 2009, http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/284552,1,usa-rosja-reset.read, dostęp: 10.03.2023 r.
376. Ottis R., *Analysis of the 2007 Cyber Attacks Against Estonia from the Information Warfare Perspective*, https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/Ottis2008_AnalysisOf2007FromTheInformationWarfarePerspective.pdf, dostęp: 16.12.2022 r.
377. *Pacek: Szczyt NATO w Madrycie miał słodko-kwaśny smak (ROZMOWA)*, https://biznesalert.pl/szczyt-nato-madryt-decyzje-sojusz-chiny-turcja-bezpieczenstwo/, dostęp: 02.12.2023 r.
378. Pacuła P., *Wielki sukces zjednoczonego NATO? Odpowiadamy na najważniejsze pytania po szczycie w Madrycie*, https://oko.press/wielki-sukces-zjednoczonego-nato-odpowiadamy-na-najwazniejsze-pytania, dostęp: 02.12.2023 r.
379. Palczewski S., *#CyberMagazyn: Japonia w cyberstrukturach NATO. Co Polska może zyskać?*, https://cyberdefence24.pl/armia-i-sluzby/cybermagazyn-japonia-w-cyberstrukturach-nato-co-polska-moze-zyskac, dostęp: 19.12.2023 r.
380. Palka P., *Polska liderem NATO w wydatkach na obronność*, https://wszystkoconajwazniejsze.pl/pepites/polska-liderem-nato-w-wydatkach-na-obronnosc/, dostęp: 01.08.2023 r.
381. Palmer D. A. R., *Zaangażowanie NATO w Afganistanie, lata 2003-2021 – z punktu widzenia planisty*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2023/06/20/zaangazowanie-nato-w-afganistanie-lata-2003-2021-z-punktu-widzenia-planisty/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.
382. Palowski J., *Co da i czego nie da szczyt NATO w Madrycie [4 PUNKTY]*, https://defence24.pl/geopolityka/co-da-i-czego-nie-da-szczyt-nato-w-madrycie-4-punkty, dostęp: 01.08.2023 r.
383. Papiernik O., *Macron: Zachód powinien rozważyć gwarancje bezpieczeństwa dla Rosji*, https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/8601905,emmanuel-macron-zachod-rosja-wojna-wladimir-putin-ukraina.html, dostęp: 03.12.2022 r.
384. Parafianowicz Z., Potocki M., *Rosja stosuje na Ukrainie doktrynę Jewgienija Messnera?*, https://forsal.pl/artykuly/790678,rosja-stosuje-na-ukrainie-doktryne-jewgienija-messnera.html, dostęp: 16.12.2022 r.

385. Parkhomenko Y., *Implications of Russia`s A2/AD capabilities in Kaliningrad for NATO security*, https://adastra.org.ua/blog/implications-of-russias-a2ad-capabilities-in-kaliningrad-for-nato-security, dostęp: 04.09.2022 r.
386. *Partnerstwo na rzecz bezpieczeństwa*, NATO / OTAN 2005, https://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-pol.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
387. *Расширенное заседание коллегии Минобороны*, http://kremlin.ru/events/president/news/67402, dostęp: 03.01.2023 r.
388. Patyk A., *Pokojowa Dywidenda – nobliści apelują o ograniczenie wydatków na zbrojenia*, https://obserwatorgospodarczy.pl/2021/12/14/pokojowa-dywidenda-noblisci-apeluja-o-ograniczenie-wydatkow-na-zbrojenia/, dostęp: 15.03.2023 r.
389. Paulauskas K., *Zagadnienie odstraszania*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2016/08/05/zagadnienie-odstraszania/index.html, dostęp: 20.03.2023 r.
390. Pawlak M., Wierzbiński R., *Dysfunkcja organizacyjna w czasach wojny chaosu*, https://www.academia.edu/14397060/Dysfunkcja_organizacyjna_w_czasach_wojny_chaosu, dostęp: 16.12.2022 r.
391. Pedlow G. W., *The Evolution of NATO's Command Structure, 1951-2009*, https://shape.nato.int/resources/21/evolution%20of%20nato%20cmd%20structure%201951-2009.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
392. Perrin C., *Russia's Invasion of Ukraine: Implications for Allied Collective Defence and the Imperatives of the New Strategic Concept*, Defence Security Community 2022, https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-01/013%20DSC%2022%20E%20rev.%202%20fin%20-%20RUSSIA%27S%20INVASION%20OF%20UKRAINE%20-%20PERRIN%20REPORT%20FINAL.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
393. Petersen R., *Fear and loathing in Moscow. The Russian biological weapons program in 2022*, https://thebulletin.org/2022/10/the-russian-biological-weapons-program-in-2022/, dostęp: 17.01.2023 r.
394. Petersen P. A., *„We thought ideological competition was over, but it just shifted"*, Wywiad udzielony w trakcie Forum ekonomicznego w Krynicy w dniu 12.10.2018 r., https://ngwcentre.com/new-blog/2018/11/6/phillip-a-petersen-we-thought-ideological-competition-was-over-but-it-just-shifted, dostęp: 01.09.2022 r.

395. Pietraszewski M., *Eskalacja konfliktu Rosja-Zachód. „Wysokie ryzyko bezpośredniego starcia”*, https://wiadomosci.radiozet.pl/swiat/news-eskalacja-konfliktu-rosja-zachod-wysokie-ryzyko-bezposredniego-starcia?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.05.2022 r.
396. Piotrowski M. A., *Pomoc wojskowo-techniczna dla Ukrainy. Ocena potrzeb krótko- i średnioterminowych*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, Grudzień 2022, https://pism.pl/webroot/upload/files/Raport/Pomoc%20wojskowo-techniczna%20dla%20Ukrainy.pdf, dostęp: 01.03.2024 r.
397. Piotrowski M. A., *Potencjalne użycie broni chemicznej przez Rosję*, https://www.pism.pl/publikacje/potencjalne-uzycie-broni-chemicznej-przez-rosje, dostęp: 17.01.2023 r.
398. Piotrowski M. A., *Projekt rosyjskiego drona nuklearnego Posejdon*, https://pism.pl/publikacje/Projekt_rosyjskiego_drona_nuklearnego_Posejdon, dostęp: 16.01.2023 r.
399. *Płk Kukliński, zniweczone plany marsz. Ogarkowa, NATO i Zapad-81*, https://www.salon24.pl/u/nick/546022,plk-kuklinski-zniweczone-plany-marsz-ogarkowa-nato-i-zapad-81, dostęp: 03.09.2022 r.
400. Podvig P., Serrat J., *Lock them Up: Zero-deployed Non-strategic Nuclear Weapons in Europe,*https://unidir.org/sites/default/files/publication/pdfs/lock-them-up-zero-deployed-non-strategic-nuclear-weapons-in-europe-en-675.pdf, dostęp: 03.01.2023 r.
401. *Polscy chemicy na czele Sił Odpowiedzi NATO*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/polscy-chemicy-na-czele-sil-odpowiedzi-nato, dostęp: 19.12.2023 r.
402. *Polska chce dołączyć do nuklearnej piątki. Na czym polega Nuclear Sharing? „To jest bardzo poważna sprawa”*, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/polska-gotowa-na-nuclear-sharing-wyjasniamy-na-czym-polega-program-nato/vgmjest?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
403. *Polska na celowniku dezinformacji*, https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/polska-na-celowniku-dezinformacji, dostęp: 16.12.2022 r
404. Polyakova A., Boyer S. P., *The Future Of Political Warfare: Russia, The West, And The Coming Age Of Global Digital Competition*, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/03/fp_20180316_future_political_warfare.pdf, dostęp: 16.12.2022 r.
405. Potocka J., *Atak na czeski skład amunicji. Nowe ustalenia „Spiegla”*, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-atak-na-czeski-sklad-amunicji-nowe-ustalenia-spiegla,nId,5181653#crp_state=1, dostęp: 28.12.2022 r.

406. *Poznań centrum dowodzenia US Army Europe. „Relokowano personel i sprzęt”*, https://defence24.pl/poznan-centrum-dowodzenia-us-army-europe-relokowano-personel-i-sprzet, dostęp: 01.08.2023 r.
407. *Prague Capabilities Commitment (PCC) (Archived)*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50087.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
408. *Premier Ukrainy: Niemieckie systemy IRIS-T zestrzeliwują dziewięć na dziesięć rakiet*, https://forsal.pl/swiat/ukraina/artykuly/8575044,premier-ukrainy-niemieckie-systemy-iris-t-zestrzeliwuja-dziewiec-na-dziesiec-rakiet.html, dostęp: 01.06.2024 r.
409. *Press briefing by the NATO Spokesman and John Colston, NATO Assistant Secretary General for Defence Policy and Planning*, https://www.nato.int/docu/speech/2006/s060606a.htm, dostęp: 15.03.2023 r.
410. *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government (2022 NATO Summit)*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197288.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
411. *Prezydent Ilves dla Cyberdefence24: Rosyjski atak na Estonię był samobójczą bramką*, https://cyberdefence24.pl/prezydent-ilves-dla-cyberdefence24-rosyjski-atak-na-estonie-byl-samobojcza-bramka, dostęp: 16.12.2022 r.
412. *Prezydent RP: Państwa Sojuszu powinny przeznaczać 3 proc. PKB na obronność*, https://t.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-rp-panstwa-sojuszu-powinny-przeznaczac-3-proc-pkb-na-obronnosc,83492, dostęp: 04.04.2024 r.
413. *Prof. Z. Lewicki: USA podjęły decyzję o rozszerzeniu NATO w 1993 r.*, https://dzieje.pl/aktualnosci/prof-z-lewicki-usa-podjely-decyzje-o-rozszerzeniu-nato-w-1993-r, dostęp: 10.03.2023 r.
414. *Przekleństwo rosyjskiego ekspansjonizmu. Dlaczego Rosja przez stulecia prowadzi nieskończoną wojnę hybrydową przeciwko Zachodowi?*, https://jagiellonia.org/dlaczego-rosja-przez-stulecia-prowadzi-nieskonczona-wojne-hybrydowa-przeciwko-zachodowi/, dostęp: 03.09.2022 r.
415. *Przełomowy szczyt NATO. „Fundamentalna zmiana”*, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/przelomowy-szczyt-nato-fundamentalna-zmiana/8sy45qg, dostęp: 01.08.2023 r.
416. *„Przez Polskę może wybuchnąć III wojna światowa”. Żaryn obnaża dezinformację Kremla*, https://www.pap.pl/aktualnosci/przez-polske-moze-wybuchnac-iii-wojna-swiatowa-zaryn-obnaza-dezinformacje-kremla, dostęp: 19.12.2023 r.

417. *„Przyjaciółka Putina" obiecuje: jak wygram, Francja uzna, że Krym jest rosyjski*, https://tvn24.pl/swiat/przyjaciolka-putina-obiecuje-jak-wygram-francja-uzna-ze-krym-jest-rosyjski-ra645477, dostęp: 16.12.2022 r.
418. Pszczel R., *Konsekwencje inwazji Rosji na Ukrainę dla bezpieczeństwa międzynarodowego – w odniesieniu do NATO i w szerszej perspektywie*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2022/07/07/konsekwencje-inwazji-rosji-na-ukraine-dla-bezpieczenstwa-miedzynarodowego-w-odniesieniu-do-nato-i-w-szerszej-perspektywie/index.html, dostęp: 01.03.2024 r.
419. *Putin Launches Drills of Russia's Nuclear Forces Featuring Retaliatory Strikes*, https://www.military.com/daily-news/2024/10/29/putin-launches-drills-of-russias-nuclear-forces-featuring-retaliatory-strikes.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 25.09.2024 r.
420. *Putin mówi o „denazyfikacji i demilitaryzacji". Historyk: to bezczelna bzdura*, https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2908009,Putin-mowi-o-denazyfikacji-i-demilitaryzacji-Historyk-to-bezczelna-bzdura, dostęp: 16.12.2022 r.
421. *„Putin pójdzie na kraje bałtyckie, a potem na Was". Pavel i Austin alarmują*, https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/putin-pojdzie-na-kraje-baltyckie-a-potem-na-was-pavel-i-austin-alarmuja, dostęp: 19.12.2023 r.
422. *Putin Signs New Doctrine Widening Rules On Nuclear Weapons Use*, https://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/russia/2024/11/russia-241119-rferl01.htm, dostęp: 01.02.205 r.
423. *Putin signs revised doctrine to authorize nuclear response to conventional threats*, https://efe.com/en/latest-news/2024-11-19/putin-signs-revised-doctrine/, dostęp: 01.02.2025 r.
424. *Putin: wycofanie się USA z układu ABM zapoczątkowało wyścig zbrojeń*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/putin-wycofanie-sie-usa-z-ukladu-abm-zapoczatkowalo-wyscig-zbrojen, dostęp: 10.03.2023 r.
425. Radin A., Davis L. E., Geist E., Han E., Massicot D., Povlock M., Reach C., Boston S., Charap S., Mackenzie W., Migacheva K., Johnston T., Lon A., *The Future of the Russian Military. Russia's Ground Combat Capabilities and Implications For U.S.-Russia Competition*, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3099.html, dostęp: 03.09.2022 r.

426. Radzinowicz W., *Kreml stawia ultimatum Ameryce i NATO, czyli doktryna Putina*, https://wyborcza.pl/7,75399,27927868,kreml-stawia-ultimatum-ameryce-i-nato-czyli-doktryna-putina.html, dostęp: 01.09.2022 r.
427. Raluca I. I., *A Quarter Century of Nato-Russia Relations*, CBU International Conference Proceedings, ISE Research Institute, vol. 5(0), August 2017, https://www.researchgate.net/publication/320497593_A_QUARTER_CENTURY_OF_NATO-RUSSIA_RELATIONS, dostęp: 10.03.2023 r.
428. *Raport: jak obronić państwa bałtyckie? Kluczowa rola Polski*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/raport-jak-obronic-panstwa-baltyckie-kluczowa-rola-polski, dostęp: 03.09.2022 r.
429. *Rasmussen apeluje o wspólną obronę przeciwrakietową NATO i Rosji*, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/rasmussen;apeluje;o;wspolna;obrone;przeciwrakietowa;nato;i;rosji,223,0,607199.html, dostęp: 10.03.2023 r.
430. Ratka D., *Holandia potrzebuje czołgów. Czy ma na nie pieniądze?*, https://defence24.pl/polityka-obronna/holandia-potrzebuje-czolgow-czy-ma-na-nie-pieniadze, dostęp: 15.03.2024 r.
431. Ratka D., *Pancerna pięść NATO. Ile czołgów naprawdę ma Europa? [ANALIZA]*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/pancerna-piesc-nato-ile-czolgow-naprawde-ma-europa-analiza, dostęp: 02.12.2023 r.
432. Ratka D., *Pancerna zapaść. Czy Europa liczy na cud? [OPINIA]*, https://defence24.pl/polityka-obronna/pancerna-zapasc-czy-europa-liczy-na-cud-opinia, dostęp: 02.12.2023 r.
433. Raubo J. M., *Prof. Kroenig dla Defence24: NATO musi postawić na odstraszanie atomowe. Kluczowa rola Polski*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/prof-kroenig-dla-defence24-nato-musi-postawic-na-odstraszanie-atomowe-kluczowa-rola-polski, dostęp: 09.12.2021 r.
434. Reach C., Geist E., Doll A., Cheravitch J., *Competing with Russia Militarily. Implications of Conventional and Nuclear Conflicts*, RAND, https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE330.html, dostęp: 03.12.2022 r.
435. Reif K., *NATO Monitoring Russian Saber Rattling*, Arms Control Today, May 2015, https://www.armscontrol.org/act/2015-05/news-briefs/nato-monitoring-russian-saber-rattling, dostęp: 19.12.2023 r.
436. Rempfer K., *A new base in Poland wouldn't take US troops from Germany, US ambassador says*, https://www.armytimes.com/news/your-army/2019/02/12/a-new-base-in-poland-wouldnt-take-us-troops-from-germany-us-ambassador-says/, dostęp: 01.08.2023 r.

437. Repetowicz W., *Putin nie jest ani Pyrrusem ani szaleńcem: inwazji na Ukrainę nie będzie [OPINIA]*, https://defence24.pl/geopolityka/putin-nie-jest-ani-pyrrusem-ani-szalencem-inwazji-na-ukraine-nie-bedzie-opinia, dostęp: 01.08.2023 r.
438. Ringstorm A., Van Overstraeten B., Brice M., *EU leaders cautiously welcome Macron's nuclear umbrella offer*, https://www.reuters.com/world/europe/eu-leaders-cautiously-welcome-macrons-nuclear-umbrella-offer-2025-03-06/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.03.2025 r.
439. Rodihan C., McPartland C., *NATO in the fight against coronavirus: Coordinating, contributing, controlling, and communicating*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/nato-in-the-fight-against-coronavirus-coordinating-contributing-controlling-and-communicating/, dostęp: 19.12.2023 r.
440. *Rome Declaration on Peace and Cooperation*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Councilin Rome 8th Nov. 1991, https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
441. *Rosja ogłosiła o zakończeniu produkcji pierwszej partii torped nuklearnych Posejdon*, https://mil.in.ua/pl/news/rosja-oglosila-o-zakonczeniu-produkcji-pierwszej-partii-torped-nuklearnych-posejdon/, dostęp: 16.01.2023 r.
442. *Rosja użyje broni chemicznej na Ukrainie? Prof. Górski: reakcja na takie groźby jest niewystarczająca*,https://polskieradio24.pl/130/5925/Artykul/2925746,rosja-uzyje-broni-chemicznej-na-ukrainie-prof-gorski-reakcja-na-takie-grozby-jest-niewystarczajaca, dostęp: 17.01.2023 r.
443. *Rosja zmienia strukturę wojska. To powrót do radzieckich czasów*, https://forsal.pl/artykuly/931589,zmiana-struktury-rosyjskiego-wojska-z-batalionowej-na-pulkowa.html, dostęp: 03.09.2022 r.
444. *Rosjanie coraz częściej sięgają po broń chemiczną. Stawiają na luizyt*, https://tech.wp.pl/rosjanie-coraz-czesciej-siegaja-po-bron-chemiczna-stawiaja-na-szkodliwy-luizyt,6916333478906624a, dostęp: 19.12.2023 r.
445. *Rosyjscy szpiedzy w Europie. Co wiemy o działalności agentów FSB, SWR i GRU?*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8601805,rosja-szpiedzy-szpiegostwo-agenci-fsb-swr-gru.html#bulgarski-general-slowacki-pulkownik, dostęp: 28.12.2022 r.
446. *Rosyjskie siły w Kaliningradzie symulują atak jądrowy*, https://wiadomosci.wp.pl/rosyjskie-sily-w-kaliningradzie-symuluja-atak-jadrowy-6765473942010656a, dostęp: 03.01.2023 r.

447. Ruhiyyih Ewing G., *Trump casts doubt on NATO security agreement: 'If they don't pay, I'm not going to defend them'*, https://www.politico.com/news/2025/03/06/trump-nato-security-agreement-00216984?utm_source=chatgpt.com, dostęp : 06.03.2025 r.
448. Rumer E., *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*, https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254, dostęp: 01.09.2022 r.
449. *Russian Jets Penetrate NATO Ships' Air Defenses in Black Sea*, https://sputniknews.com/20150304/1019036875.html, dostęp: 04.09.2022 r.
450. *Russia's experience in Syria informs approach to Ukraine, NATO*, https://www.al-monitor.com/originals/2022/02/russias-experience-syria-informs-approach-ukraine-nato, dostęp: 03.09.2022 r.
451. *Russia's New 'Poseidon' Super-Weapon: What You Need To Know*, https://www.navalnews.com/naval-news/2022/03/russias-new-poseidon-super-weapon-what-you-need-to-know/, dostęp: 16.01.2023 r.
452. Ruiz Palmer D. A., *Reforming NATO's Institutions: Pressing Need, Enduring Obstacles, New Opportunities*, Politique étrangère, 2009/5 (Hors série), https://www.cairn.info/revue-politique-etrangere-2009-5-page-173.htm&wt.src=pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
453. Rudnik P., *NATO oraz członkowie sojuszu wobec konfliktu w Ukrainie*, https://ine.org.pl/nato-oraz-czlonkowie-sojuszu-wobec-konfliktu-w-ukrainie/, dostęp: 01.08.2023 r.
454. Rühle M., *Rozszerzenie NATO i Rosja: mity i rzeczywistość*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2014/07/01/rozszerzenie-nato-i-rosja-mity-i-rzeczywistosc/index.html, dostęp: 06.05.2024 r.
455. Rychter W., *Nowe okręty podwodne w US Navy typu Columbia*, https://okretypodwodne.edu.pl/nowe-okrety-podwodne-w-us-navy-typu-columbia/?utm_source=chatgpt.com#google_vignette, dostęp: 01.02.2025 r.
456. Rynning S., Hilde P. S., *Operationally Agile but Strategically Lacking: NATO's Bruising Years in Afghanistan*, https://ppr.lse.ac.uk/articles/10.31389/lseppr.55, dostęp: 15.03.2023 r.
457. Sabak J., *NATO AGS w gotowości operacyjnej [WIDEO]*, https://defence24.pl/technologie/nato-ags-w-gotowosci-operacyjnej-wideo, dostęp: 20.03.2023 r.

458. Sabak J., *Niemcy: Wielki zakup F-35 z uzbrojeniem za 8,4 mld dolarów*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/niemcy-wielki-zakup-f-35-z-uzbrojeniem-za-84-mld-dolarow, dostęp: 19.12.2023 r.
459. Sabak J., *Rosyjskie bomby nie wybierają - dziesiątki cywilów giną w Syrii*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjskie-bomby-nie-wybieraja-dziesiatki-cywilow-gina-w-syrii, dostęp: 03.09.2022 r.
460. Sabak J., *Ukraińska droga do NATO*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/ukrainska-droga-do-nato-foto, dostęp: 01.03.2024 r.
461. Saez M., *El bombardero furtivo de Estados Unidos diseñado durante la guerra fría pionero en llevar 'capa de invisibilidad'*, https://as.com/actualidad/politica/el-bombardero-furtivo-de-estados-unidos-disenado-durante-la-guerra-fria-pionero-en-llevar-capa-de-invisibilidad-n/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
462. Salerno-Garthwaite A., *European Long Range Strike Approach sees LoI from France, Germany and Poland*, https://www.army-technology.com/news/european-long-range-strike-approach-sees-loi-from-france-germany-and-poland/?cf-view, dostęp: 01.06.2024 r.
463. Sauer P., Sabbagh D., *NATO members willingly increasing defence spending amid rising threat from Russia, says Rutte*, https://www.theguardian.com/world/2025/jun/24/nato-members-willingly-increasing-defence-spending-amid-rising-threat-from-russia-says-rutte?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 26.06.2025 r.
464. Scalabrino G., *Afghanistan: a case study in IED harm*, https://aoav.org.uk/2020/afghanistan-a-case-study-in-ied-harm/, dostęp: 20.03.2023 r.
465. Schroeder W., *The pathway to NATO's '2/20' goal is through real growth of defense spending*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-pathway-to-natos-2-20-goal-is-through-real-growth-of-defense-spending/, dostęp: 01.08.2023 r.
466. Sengupta K., *UK is nearly ready to launch force to hit hostile countries with cyberattacks*, https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/cyber-warfare-security-force-iran-crisis-ministry-of-defence-a9278591.html, dostęp: 19.12.2023 r.
467. Shea J., *Cyberspace as a Domain of Operations. What Is NATO's Vision and Strategy?*, Marine Corps University Journal Fall 2018, vol. 9, no. 2, Washington 2018, https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1068701.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
468. Shlapak D. A., Johnson M. W., *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics*, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.

469. Shultz G. P., Perry W., Kissinger H., Nunn S., *A World Free of Nuclear Weapons*, „The Wall Street Journal" z 4.01.2007 r., https://www.wsj.com/articles/SB116787515251566636, dostęp: 19.12.2023 r.
470. Skorupka M., *Bombowiec przyszłości B-21 Raider. W USA rozpoczęto produkcję drugiej maszyny*, https://tech.wp.pl/bombowiec-przyszlosci-b-21-raider-w-usa-rozpoczeto-produkcje-drugiej-maszyny,6600436864076672a, dostęp: 01.02.2025 r.
471. Skowrońska M., *Francja inwestuje w obronę. Budżet wzrósł o 40%*, https://defence24.pl/polityka-obronna/francja-inwestuje-w-obrone-budzet-wzrosl-o-40?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
472. Smura T., *ANALIZA: Rosyjskie zdolności w zakresie środków izolowania pola walki (A2AD) – wnioski dla NATO*, https://pulaski.pl/rosyjskie-zdolnosci-w-zakresie-srodkow-izolowania-pola-walki-a2ad-wnioski-dla-nato/, dostęp: 03.09.2022 r.
473. Sokov N., „The New, 2010 Russian Military Doctrine: The Nuclear Angle", Center for Nonproliferation Studies, Monterey 2010, https://nonproliferation.org/new-2010-russian-military-doctrine/, dostęp: 03.01.2023 r.
474. *Sondaż: Rosjanie potrzebują rządów twardej ręki*, https://tvn24.pl/swiat/rosjanie-popieraja-rzady-twardej-reki-sondaz-centrum-lewady-ra797693-2576167, dostęp: 03.09.2022 r.
475. *Speech by NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer on security prospects in the High North, 29 January 2009,* https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_50077.htm, dostęp: 20.03.2023 r.
476. *Stała Baza Wojskowa USA w Polsce*, https://warsawinstitute.org/pl/stala-baza-wojskowa-usa-w-polsce/, dostęp: 01.08.2023 r.
477. *STANAVFORCHAN Welcome aboard*, https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137674/0322_STANAVFORCHAN_Welcome_aboard_ENG.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
478. *Standing NATO Maritime Group 1*, https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/operations/arctic-and-northern-european-waters/snmg1, dostęp: 01.08.2023 r.
479. *Standing Naval Forces Atlantic [STANAVFORLANT / SNFL]*, https://www.globalsecurity.org/military/agency/navy/stanavforlant.htm, dostęp: 15.03.2023 r.
480. *Statement by NATO Heads of State and Government, Brussels 24 March 2022*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm, dostęp: 01.08.2023 r.

481. *Statement by the North Atlantic Council on Crimea*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164656.htm?selectedLocale=en, dostęp: 10.03.2023 r.
482. *Statement by the North Atlantic Council on Russia's attack on Ukraine*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192404.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
483. *Steadfast Noon – nuklearne ćwiczenia NATO*, https://foundation.alioth.group/pl/steadfast-noon-nuklearne-cwiczenia-nato/, dostęp: 19.12.2023 r.
484. Stech B., *Stany Zjednoczone znów produkują bomby atomowe. Zabójca bunkrów dla niewidzialnych bombowców*, https://bizblog.spidersweb.pl/bomba-atomowa-produkcja-usa, dostęp: 19.12.2023 r.
485. Stelzenmüller C., *The impact of Russian Interference on Germany's 2017 Elections*, https://www.brookings.edu/testimonies/the-impact-of-russian-interference-on-germanys-2017-elections/, dostęp: 16.12.2022 r.
486. *Stoltenberg: NATO pomaga Ukrainie, ale chce uniknąć eskalacji konfliktu*, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Stoltenberg-NATO-pomaga-Ukrainie-ale-chce-uniknac-eskalacji-konfliktu-8344571.html, dostęp: 03.09.2022 r.
487. *„Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation" Adopted by Heads of State and Government in Lisbon Active Engagement, Modern Defence*, https://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.
488. *Summary of the report on activities carried out in support of a request for technical assistance by Germany*, (TECHNICAL ASSISTANCE VISIT – TAV/01/20), OPCW Technical Secretariat, https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/2020/10/s-1906-2020%28e%29.pdf, dostęp: 25.09.2024 r.
489. Sytas A., *Canada pledges to double its troops for Latvia in NATO reinforcement*, https://www.reuters.com/world/canada-latvia-sign-agreement-increase-troops-baltics-2023-07-10/, dostęp: 02.12.2023 r.
490. Szabaciuk A., Drabczuk M., *Rosyjska wojna na wyniszczenie. Zmasowane ataki na ukraińską infrastrukturę krytyczną i ich skutki*, Komentarze IEŚ 736 (248/2022), Instytut Europy Środkowej, Lublin 2022, https://ies.lublin.pl/komentarze/rosyjska-wojna-na-wyniszczenie-zmasowane-ataki-na-ukrainska-infrastrukture-krytyczna-i-ich-skutki/, dostęp: 01.03.2024 r.

491. *Szczeciński Korpus NATO dowództwem wysokiej gotowości bojowej*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1050852,szczecinski-korpus-nato-dowodztwem-wysokiej-gotowosci-bojowej.html, dostęp: 01.08.2023 r.
492. *Szczyt NATO to przełom, ale i niewykorzystana szansa [OPINIA]*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8482799,szczyt-nato-niewykorzystana-szansa.html, dostęp: 02.12.2023 r.
493. *Szczyt NATO w Brukseli i utworzenie Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni*, https://cyberpolicy.nask.pl/aktualnosci/szczyt-nato-w-brukseli-i-utworzenie-centrum-operacji-w-cyberprzestrzeni/, dostęp: 19.12.2023 r.
494. *Szczyt NATO w Madrycie*, https://www.iz.poznan.pl/publikacje/serwis/szczyt-nato-w-madrycie, dostęp: 01.08.2023 r.
495. *Szef MSZ Niemiec: manewry NATO na Wschodzie to "pobrzękiwanie szabelką"*, https://tvn24.pl/swiat/szef-msz-niemiec-manewry-nato-na-wschodzie-to-pobrzekiwanie-szabelka-ra653750, dostęp: 01.08.2023 r.
496. *Szef NATO: Wzywam Rosję do wzięcia odpowiedzialności za zestrzelenie malezyjskiego samolotu*, https://forsal.pl/artykuly/1126256,szef-nato-wzywam-rosje-do-wziecia-odpowiedzialnosci-za-zestrzelenie-malezyjskiego-samolotu.html, dostęp: 10.03.2023 r.
497. Szoldra P., *The elite Russian special forces who took over Crimea are doing the same thing in Aleppo*, http://businessinsider.com.pl/international/the-elite-russian-special-forces-who-tookover-crimea-are-doing-the-same-thing-in/r7kb552, dostęp: 03.09.2022 r.
498. Szopa M., *Armie Świata: Potencjał nuklearny Rosji*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/armie-swiata-rosyjskie-wojska-rakietowe-przeznaczenia-strategicznego, dostęp: 03.01.2023 r.
499. Szőke J., Kusica K., *Military Assistance to Ukraine and Its Significance in the Russo-Ukrainian War*, https://www.mdpi.com/2076-0760/12/5/294, dostęp: 01.03.2024 r.
500. Szymański P., *Mniej Baltic Air Policing?*, Analizy OSW, Warszawa 2015, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-08-12/mniej-baltic-air-policing, dostęp: 01.08.2023 r.
501. Tarasiewicz S., *Brzeziński ostrzega przed agresją Rosji wobec krajów bałtyckich*, https://kurierwilenski.lt/2015/01/22/brzezinski-ostrzega-przed-agresja-rosji-wobec-krajow-baltyckich/, dostęp: 03.09.2022 r.
502. Tarociński J., Gotkowska J., *Bezpieczne niebo? Obrona powietrzna w państwach północno- i południowo-wschodniej flanki NATO*, Komentarze OSW 2023-01-19,

https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-01-19/bezpieczne-niebo-obrona-powietrzna-w-panstwach-polnocno-i, dostęp: 01.06.2024 r.

503. Temirow J., *Prof. Jurij Temirow: Neoimperializm, Rosja i zagrożenie pustki [ANALIZA]*, https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2020/08/05/prof-jurij-temirow-neoimperializm-rosja-i-zagrozenie-pustki-analiza/, dostęp: 06.05.2024 r.

504. *Teorie spiskowe nt. wojny w Ukrainie. Niemiecka opinia publiczna coraz bardziej podatna na rosyjską propagandę*, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1469581%2Cteorie-spiskowe-nt-wojny-w-ukrainie-niemiecka-opinia-publiczna-coraz, dostęp: 16.12.2022 r.

505. *The aggressors strike at Ukraine from the Caspian Sea - Air Force of the Armed Forces of Ukraine*, https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/03/31/7335928/, dostęp: 03.09.2022 r.

506. *The Air Force Doctrine Document 2 (AFDD2)*, Washinghton 2007, https://irp.fas.org/doddir/usaf/afdd2.pdf, dostęp: 01.09.2022 r.

507. *„The Alliance's New Strategie Concept",* agreed by the Head of State and Govemment participating in the meeting ofthe North Atlantic Council in Rome on 7th-8th November 1991, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=en, dostęp: 20.03.2023 r.

508. *The Alliance's Strategic Concept (1999), Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C.*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, dostęp: 20.03.2023 r.

509. *The NATO Command Structure*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_02/1802-Factsheet-NATO-Command-Structure_en.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.

510. *The Prague Summit And NATO's Transformation*. *A Reader's Guide*, NATO 2003, https://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf, dostęp: 20.03.2023 r.

511. *The Role of Civil-Military Cooperation in the Protection of Civilians: The Ukraine Experience*, Center for Civilians in Conflict, October 2023, https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/2023/10/The-Role-of-Civil-Military-Cooperation-in-Protection-of-Civilians-The-Ukraine-Experience.pdf, dostęp: 01.02.2025 r.

512. *The Role of NATO and its Strategic Commands*, https://www.act.nato.int/about/the-command/, dostęp: 15.03.2023 r.

513. *The Three Ages of NATO: An Evolving Alliance.* Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Harvard Kennedy School, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_135317.htm, dostęp 09.12.2021 r.
514. Thomas T. L., *Russian Forecasts of Future War*, https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MJ-19/Thomas-Russian-Forecast.pdf, dostęp: 15.12.2022 r.
515. Tkacz M., *Biden: Nie ma zgody w NATO na przyjęcie Ukrainy w czasie wojny, ale musimy jej wyłożyć racjonalną ścieżkę akcesji*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8756058,biden-ukraina-wojna-nato-akcesja.html, dostęp: 02.12.2023 r.
516. *Toxic Trip 2023*, https://www.jcbrncoe.org/index.php/news-newsletter/737-toxic-trip-2023, dostęp: 19.12.2023 r.
517. *Traktat Północnoatlantycki*, art. 3, Waszyngton 1949, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/traktat-polnocnoatlantycki-waszyngton-1949-04-04-16885651/art-3, dostęp: 01.03.2024 r.
518. Trenin-Straussov P., *The NATO-Russia Permanent Joint Council in 1997-1999: Anatomy of a Failure*, https://www.bits.de/public/researchnote/rn99-1.htm, dostęp: 10.03.2023 r.
519. Trevithick J., *MQ-4C Triton Has Arrived In Europe, Could Impact Black Sea, Red Sea Operations*, https://www.twz.com/air/mq-4c-tritons-have-arrived-in-europe-could-impact-black-sea-red-sea-operations, dostęp: 04.04.2024 r.
520. *Trump krytykuje kraje NATO: Niemcy to zakładnik Rosji, Polska nie chce nim być*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1171260,trump-krytykuje-kraje-nato-niemcy-to-zakladnik-rosji-polska-nie-chce-nim-byc.html, dostęp: 01.08.2023 r.
521. Trybusz A., *Charakterystyka broni biologicznej. Pojęcie bioterroryzmu*, https://akademia.kalisz.pl/wp-content/uploads/2022/10/charakterystyka-broni-biol-na-str.internetowa.pdf, dostęp: 17.01.2023 r.
522. Turkowski A., *Rola taktycznej broni jądrowej w doktrynie bezpieczeństwa Rosji*, https://pism.pl/publikacje/Rola_taktycznej_broni_j_drowej_w_doktrynie_bezpiecze_stwa_Rosji, dostęp: 03.01.2023 r.
523. Turowski P., *Nowe prawo Unii Europejskiej a bezpieczeństwo energetyczne Polski*, Bezpieczeństwo Narodowe, Numer 17/2011, Wydawnictwo BBN, https://www.bbn.gov.pl/pl/informacje-o-bbn/publikacje/materialy-archiwalne/kwartalnik-bezpieczens/wydania-archiwalne/172011/3004,Wojna-cybernetyczna.html, dostęp: 10.03.2023 r.

524. *Two Army BCTs to Leave Europe*, News Call, https://www.ausa.org/sites/default/files/NC_0312.pdf, dostęp: 10.03.2023 r.
525. *Ukraina: Patrioty kontra "niepokonane" rosyjskie rakiety - ponad 20 do zera*, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art40765101-ukraina-patrioty-kontra-niepokonane-rosyjskie-rakiety-ponad-20-do-zera, dostęp: 01.06.2024 r.
526. *Ukraine war: how the west's weak reaction to Crimea's referendum paved the way for a wider invasion*, https://theconversation.com/ukraine-war-how-the-wests-weak-reaction-to-crimeas-referendum-paved-the-way-for-a-wider-invasion-201269, dostęp: 19.12.2023 r.
527. Umland A., *Wielu na Zachodzie akceptuje zajęcie Krymu przez Rosję. To poważny i niebezpieczny błąd*, https://www.onet.pl/informacje/nowaeuropawschodnia/wielu-na-zachodzie-akceptuje-zajecie-krymu-przez-rosje-to-powazny-i-niebezpieczny/c16k92y,30bc1058, dostęp: 19.12.2023 r.
528. *USA: Tarcza antyrakietowa nie jest skierowana przeciwko Rosji*, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-usa-tarcza-antyrakietowa-nie-jest-skierowana-przeciwko-rosji,nId,237391#crp_state=1, dostęp: 20.03.2023 r.
529. Uzun E., *NATO'S Strategic Communication (StratCom) activities during 2014 Ukraine crisis*, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1799197, dostęp: 19.12.2023 r.
530. *Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales*, https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_112964.htm, dostęp: 01.05.2022 r.
531. *Warsaw Security Forum 2023: The roundtable discussion entitled "Enhancing Cyber Resilience in CEE for the benefit of NATO*, https://warsawsecurityforum.org/warsaw-security-forum-2023-the-roundtable-discussion-entitled-enhancing-cyber-resilience-in-cee-for-the-benefit-of-nato/, dostęp: 19.12.2023 r.
532. *Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, dostęp: 01.08.2023 r.
533. *Waszczykowski: Rosja stanowi zagrożenie egzystencjalne*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/936694,waszczykowski-rosja-zagrozenie-nato.html, dostęp: 01.08.2023 r.
534. Wattie C., *Bringing a Knife to a Gunfight: Canadian Strategic Communications and Information Operations in Latvia, Operation Reassurance 2019-2020*, Canadian Military

Journal 21, no. 1 (2020), http://www.journal.forces.gc.ca/vol21/no1/PDF/CMJ211Ep55.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.

535. *We are NATO. Defence and Security Campaign Toolkit*, https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/06/nato-dsct.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
536. Weaver G., *Pilna konieczność utrzymania natowskiego odstraszania nuklearnego*, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2023/09/29/pilna-koniecznosc-utrzymania-natowskiego-odstraszania-nuklearnego/index.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
537. Weinrod W. B., Barry C. L., *NATO Command Structure Considerations for the Future*, https://www.files.ethz.ch/isn/134454/DTP%2075%20NATO%20Command%20Structure.pdf, dostęp: 15.03.2023 r.
538. *W Europie brakuje amunicji dla Ukrainy. Media ujawniają dlaczego*, https://dorzeczy.pl/obserwator-mediow/418054/w-calej-europie-brakuje-prochu-i-materialow-wybuchowych.html, dostęp: 15.03.2024 r.
539. *What is chemical weapon?*, https://www.opcw.org/our-work/what-chemical-weapon, dostęp: 17.01.2023 r.
540. *What is NATO*, https://www.nato.int/nato-welcome/index.html, dostęp: 15.03.2023 r.
541. Wielki Słownik Języka Polskiego, https://wsjp.pl/haslo/podglad/1095/zielony-ludzik/5177506/zolnierz, dostęp: 01.08.2023 r.
542. Wilk A., *NATO po szczycie w Lizbonie – konsekwencje dla Europy Środkowej i Wschodniej*, Publikacje OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-11-24/nato-po-szczycie-w-lizbonie-konsekwencje-dla-europy-srodkowej-i, dostęp: 20.03.2023 r.
543. Wilk A., *Rosyjska interwencja wojskowa na Krymie*, Publikacje OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/rosyjska-interwencja-wojskowa-na-krymie, dostęp: 03.11.2022 r.
544. Wilk A., Konończuk W., *Wojna ukraińsko-rosyjska pod szyldem operacji antyterrorystycznej*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-08-06/wojna-ukrainsko-rosyjska-pod-szyldem-operacji-antyterrorystycznej, Publikacje OSW 2014, dostęp: 01.07.2022 r.
545. Wilk A., Żochowski P., *Ćwiczenia „Zapad 2021". Rosyjska strategia w praktyce*, Komentarze OSW, Numer 405, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_405_1.pdf, dostęp: 04.09.2022 r.

546. Wilk A., Żochowski P., *Konsekwencje rozmieszczenia rosyjskiej broni jądrowej na Białorusi*, Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-06-06/konsekwencje-rozmieszczenia-rosyjskiej-broni-jadrowej-na-bialorusi, dostęp: 19.12.2023 r.
547. Wilk A., Żochowski P., *Słowacja wstrzymuje wsparcie wojskowe dla Ukrainy. 623. dzień wojny*, Analizy OSW 2023-11-09, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-09/slowacja-wstrzymuje-wsparcie-wojskowe-dla-ukrainy-623-dzien-wojny, dostęp: 06.05.2024 r.
548. Williams M., *The Future Security Environment*, RUSI, 2008, https://www.rusi.org/downloads/assets/Future_Security_RP_13_Feb_2008.pdf, dostęp: 03.09.2022 r.
549. Willis J., *Second Strike Capability | Meaning & Nuclear Utilization Theory*, https://study.com/academy/lesson/second-strike-capability-history-facts.html, dostęp: 01.02.2025 r.
550. Winiecki J., *Rząd marionetkowy w Kijowie? Putin ma w głowie sowiecką strategię* https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2156331,1,rzad-marionetkowy-w-kijowie-sowiecka-strategia-putina.read, dostęp: 03.09.2022 r.
551. Withnall A., *Russia could overrun Baltic states in 36 hours if it wanted to, Nato warned*, https://www.independent.co.uk/news/world/europe/nato-russia-baltic-states-overrun-in-hours-rand-corporation-report-a7384381.html, dostęp: 09.12.2021 r.
552. *Władimir Putin: podjąłem decyzję o specjalnej operacji wojskowej w Donbasie*, https://tvn24.pl/swiat/rosja-ukraina-wladimir-putin-podjalem-decyzje-o-specjalnej-operacji-wojskowej-w-donbasie-5611140, dostęp: 01.08.2023 r.
553. Wojciechowski S., *NATO wobec rosyjskiej agresji – w cieniu starych i nowych zagrożeń*, https://defence24.pl/geopolityka/nato-wobec-rosyjskiej-agresji--w-cieniu-starych-i-nowych-zagrozen, dostęp: 01.08.2023 r.
554. *Wojna hybrydowa Rosji na Bałkanach Zachodnich*, Warsaw Institute, Raport Specjalny 26/03/2019, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/Wojna-hybrydowa-Rosji-na-Ba%C5%82kanach-Zachodnich-Raport-Specjalny-Warsaw-Institute.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
555. *Wojna nerwów wokół Ukrainy. Według Zełenskiego straszenie konfliktem prowadzi do „destabilizacji”*, https://www.rp.pl/swiat/art32592241-wojna-nerwow-wokol-ukrainy-wedlug-zelenskiego-straszenie-konfliktem-prowadzi-do-destabilizacji, dostęp: 01.08.2023 r.

556. Wojnowski M., *Rosyjska ingerencja w amerykańskie wybory prezydenckie w latach 2016 i 2020 jako próba realizacji rewolucyjnego scenariusza walki informacyjnej. Część II*, Warsaw Institute, Raport Specjalny 4/07/2021, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2021/07/RS_06-2021_PL-1.pdf, dostęp: 19.12.2023 r.
557. *Wojskowe skutki rozszerzenia NATO i koszty finansowe*, https://biblioteka.sejm.gov.pl/tek01/txt/nato/z2s16-4.html?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 01.02.2025 r.
558. Wolf Z. B., *How US intelligence got it right on Ukraine*, https://edition.cnn.com/2022/02/26/politics/us-intelligence-ukraine-russia/index.html, dostęp: 19.12.2023 r.
559. Woolf A. F., *Russia's Nuclear Weapons: Doctrine, Forces, and Modernization*, Congressional Research Service, Waszyngton 2021, https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45861/16, dostęp: 03.01.2023 r.
560. Wright T., Barrie D., *The return of long-range US missiles to Europe*, https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2024/08/the-return-of-long-range-us-missiles-to-europe/, dostęp: 01.06.2024 r.
561. Wróblewski A., *Rosyjski neoimperializm zagrożeniem dla Polski. Jak się przeciwstawić Putinowi?*, https://wydarzenia.interia.pl/autor/artur-wroblewski/news-rosyjski-neoimperializm-zagrozeniem-dla-polski-jak-sie-przec,nId,2145170, dostęp 09.12.2021 r.
562. *W schronie się nie schronisz*, https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/budowle-ochronne-miejsca-ukrycia.html, dostęp: 13.03.2024 r.
563. *Wspólne oświadczenie Komisji NATO-Ukraina*, https://pl.eureporter.co/world/2014/09/05/joint-statement-of-the-nato-ukraine-commission/?utm_source=chatgpt.com, dostęp: 06.05.2024 r.
564. *Wstyd, imperium, resentyment. Społeczeństwo rosyjskie a wojna w Ukrainie. Dr Marta Lechowska w rozmowie z rosyjskimi emigrantami w RPA,* https://nauka.uj.edu.pl/aktualnosci/-/journal_content/56_INSTANCE_Sz8leL0jYQen/74541952/150942885, dostęp: 03.09.2022 r.
565. Wyrwał M., *Putin zaktualizował doktrynę atomową Rosji. Dla Polski te punkty mogą być znaczące [KOMENTARZ]*, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/putin-zaktualizowal-doktryne-atomowa-rosji-dla-polski-te-punkty-moga-byc-znaczace/1nj7v22, dostęp: 01.02.205 r.

566. *Wystąpienie Vladimira Putina na konferencji w Monachium w sprawie polityki bezpieczeństwa, 10 lutego 2007 r.*, https://poland.mid.ru/web/polska_pl/najwazniejsze-teksty/-/asset_publisher/kWMgCZ27Ht7N/content/wystapienie-vladimira-putina-na-konferencji-w-monachium-w-sprawie-polityki-bezpieczenstwa-10-lutego-2007-r-?inheritRedirect=false, dostęp: 10.03.2023 r.
567. *Wyścig zbrojeń na wschodniej flance w 2017 roku [5 PUNKTÓW]*, https://defence24.pl/wyscig-zbrojen-na-wschodniej-flance-w-2017-roku-5-punktow, dostęp: 01.08.2023 r.
568. Vandiver J., *US has 100,000 troops in Europe for first time since 2005*, https://www.stripes.com/theaters/europe/2022-03-15/us-forces-record-high-europe-war-ukraine-5350187.html, dostęp: 01.08.2023 r.
569. Varlik A. B., *NATO's Military Structure: Change and Continuity*, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1144225, dostęp: 15.03.2023 r.
570. Vass S., *Cyber Resilience & Preparedness: Harmonizing Requirements to Delivering Operational Capabilities. Cyberspace Operations Centre A Capability User Perspective*, https://academiamilitar.pt/images/site_images/5th_NATO_Cyber_Defence/8_Brigadier_General_HUN_Army_Sandor_VASS_Director_Cyberspace_Operations_Centre_ACO_-_CyOC.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
571. Vázquez Orbaiceta G., *The Resurgence of the GIUK Gap´s Strategic Significance*. Opinion Paper IEEE 49/2023, https://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_opinion/2023/DIEEEO49_2023_GONVAZ_Artico_ENG.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
572. *Vladimir Kara-Murza Tailed by Members of FSB Squad Prior to Suspected Poisonings*, https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2021/02/11/vladimir-kara-murza-tailed-by-members-of-fsb-squad-prior-to-suspected-poisonings/, dostęp: 17.01.2023 r.
573. Yost D., *NATO's evolving purposes and the next Strategic Concept*. International Affairs, 86 (2) 2010, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-2346.2010.00893.x, dostęp: 20.03.2023 r.
574. Yun L., *NATO's poor performance in fighting against COVID-19*, https://news.cgtn.com/news/2020-04-03/NATO-s-poor-performance-in-fighting-COVID-19-PotPjIAWaI/index.html, dostęp: 19.12.2023 r.
575. Zabrodskyi M., Watling J., Danylyuk O. V., Reynolds N., *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022*,

https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf, dostęp: 03.12.2022 r.

576. *Zachodnia rubież naszpikowana wojskiem. Tutaj Rosja ma przewagę nad NATO*, https://tvn24.pl/swiat/potencjal-militarny-rosji-nad-baltykiem-zachodni-okreg-wojskowy-ra530057-3297725, dostęp: 03.09.2022 r.
577. Zagórski S., *Rosyjska artyleria zamienia wszystko w gruzowisko. Ukraina czeka na potężne wzmocnienie*, https://wiadomosci.wp.pl/rosyjska-artyleria-zamienia-wszystko-w-gruzowisko-ukraina-czeka-na-potezne-wzmocnienie-6763443251858240a, dostęp: 03.09.2022 r.
578. *Zapad 2017 Podsumowanie. Raport*, Fundacja Warsaw Institute, Warszawa 2017, https://warsawinstitute.org/pl/zapad-2017-podsumowanie/, dostęp: 04.09.2022 r.
579. Zaręba S., *Aneksja czterech ukraińskich obwodów przez Rosję*, Komentarz PISM nr 127-2022, https://pism.pl/publikacje/aneksja-czterech-ukrainskich-obwodow-przez-rosje, dostęp: 06.05.2024 r.
580. *Zmiana nazwy. Królewiec zamiast Kaliningrad,* https://www.gov.pl/web/uw-warminsko-mazurski/zmiana-nazwy-krolewiec-zamiast-kaliningrad, dostęp: 10.05.2023 r.
581. Zima A., *NATO'S Enhanced Forward Presence (eFP) in the Baltic states and Poland assets and limits of the multilateral conventional deterrence*, RESEARCH PAPER – No. 131, Institut de Recherche Stratégique de l'Ecole Militaire, Paris 2022, https://www.irsem.fr/media/rp-irsem-131-zima-nato-en.pdf, dostęp: 01.08.2023 r.
582. Zespół OSW, *Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości*, Komentarze OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-02-21/wschodnia-flanka-nato-po-roku-wojny-mobilizacja-roznych#_ftn1, dostęp: 19.12.2023 r.
583. Żochowski P., *Rosyjskie służby specjalne – ofensywność za wszelką cenę*, https://teologiapolityczna.pl/piotr-zochowski-rosyjskie-sluzby-specjalne-ofensywnosc-za-wszelka-cene-1, dostęp: 16.12.2022 r.
584. Żochowski P., *Tarcza antyrakietowa w Europie Południowo-Wschodniej – plany rozbudowy w cieniu rozmów z Rosją*, Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/en/node/17980, dostęp: 20.03.2023 r.

SPIS RYSUNKÓW

SPIS TABEL

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1

CHARAKTERYSTYKA SONDAŻU DIAGNOSTYCZNEGO

Temat:

Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń środowiska międzynarodowego kreowanych przez Federację Rosyjską

Metody, techniki i narzędzia badawcze:

Sondaż diagnostyczny techniką wywiadu eksperckiego, za pomocą narzędzia, kwestionariusza wywiadu.

Główny problem badawczy:

Jak Sojusz Północnoatlantycki powinien adaptować się do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską, aby zapewnić bezpieczeństwo międzynarodowe?

Cel badań:

a) zidentyfikowanie działań adaptacyjnych podejmowanych przez NATO oraz zaproponowanie przedsięwzięć, które przygotują Sojusz Północnoatlantycki do przeciwdziałania zagrożeniom kreowanym przez Federację Rosyjską, aby zapewnić bezpieczeństwo międzynarodowe w perspektywie do 2040 roku;

b) uzyskanie materiału faktograficznego na podstawie wiedzy ekspertów dotyczących sytuacji opisanej głównym problemem badawczym.

Czas badań:

Okres pomiędzy 1 stycznia a 31 sierpnia 2025 roku.

Do udziału w badaniu zaproszono ekspertów, których wiedza i zainteresowania zawodowe obejmują problematykę bezpieczeństwa międzynarodowego i NATO, w szczególności posiadający wiedzę na temat zdolności sił zbrojnych, struktury, doktryn i polityki Sojuszu Północnoatlantyckiego a także ekspertów posiadających wiedzę i doświadczenie z problematyki relacji NATO-Rosja, rosyjskiej doktryny wojennej oraz wpływie Federacji Rosyjskiej na system bezpieczeństwa międzynarodowego.

Załącznik 2

KWESTIONARIUSZ WYWIADU EKSPERCKIEGO

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Wydział Prawa i Nauk Społecznych
Instytut Nauk o Bezpieczeństwie
mgr Krzysztof Orzech
krzysztof_orzech@op.pl

Szanowna Pani/Szanowny Panie,

Jestem doktorantem na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach i pod kierunkiem Pana Profesora Mirosława Banasika opracowuję rozprawę doktorską na temat „Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do zagrożeń środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego kreowanych przez Federację Rosyjską". W związku z powyższym zwracam się z uprzejmą prośbą o udział Pani/Pana w wywiadzie eksperckim i odpowiedzenie na pytania zawarte w kwestionariuszu.

Celem prowadzonych przeze mnie badań jest zidentyfikowanie działań podejmowanych przez Sojusz Północnoatlantycki, zmierzających do zaadaptowania się do zagrożeń dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego kreowanych przez Federację Rosyjską w perspektywie do roku 2040.

Jestem przekonany, że Pani/Pana doświadczenie oraz wiedza ekspercka będzie ważnym źródłem informacji w obszarze prowadzonych przeze mnie badań.

Przetwarzanie danych osobowych odbywa się zgodnie z odpowiednimi europejskimi przepisami dotyczącymi prywatności danych osobowych (RODO).

Z wyrazami szacunku
Krzysztof Orzech

PYTANIA DO ARKUSZA WYWIADU EKSPERCKIEGO

1. Jakich zmian Pana/Pani zdaniem należałoby dokonać w strukturze dowodzenia NATO, aby była ona adekwatna do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?
2. Jakie zdolności operacyjne według Pana/Pani powinien posiadać Sojusz Północnoatlantycki, aby skutecznie przeciwstawić się zagrożeniom kinetycznym stwarzanym przez Federację Rosyjską?
3. W jaki sposób Pana/Pani zdaniem NATO powinno zaadaptować swoje zdolności do przeciwdziałania zagrożeniom niekinetycznym kreowanym przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?
4. Jakie działania według Pana/Pani powinien podjąć Sojusz Północnoatlantycki, aby skutecznie prowadzić odstraszanie przed użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia?

Załącznik 3

ODPOWIEDZI EKSPERTÓW DO SONDAŻU DIAGNOSTYCZNEGO

1. Jakich zmian Pani/Pana zdaniem należałoby dokonać w strukturze dowodzenia NATO, aby była ona adekwatna do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?

a) gen. bryg. Tomasz KOWALIK – Zastępca Szefa Sztabu ds. Wsparcia Wielonarodowego Korpusu Północny Wschód

Warto spróbować ustanowić na terenie Polski Wielokorpuśne Dowództwo Komponentu Lądowego (Multicorps Land Component Command) do prowadzenia sojuszniczej operacji obronnej na wschodniej flance NATO (dawniej Army Corps HQ).

Należałoby zwiększyć i przenieść Dowództwo Joint Logistics Support Group (JLSG) z Brunsum do Polski, aby ta grupa mogła na bieżąco planować dostawy logistyczne na wschodnią flankę NATO i oderwać ją nieco mentalnie od centralnych dowództw.

Należy rozbudować morskie natowskie dowództwo regionalne na Bałtyk, najlepiej w Polsce.

b) gen. broni rez. dr Mirosław RÓŻAŃSKI – były Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych

Sojusz Północnoatlantycki jest organizacją polityczno-wojskową, i rozważając kwestie dowodzenia warto o tym pamiętać, bowiem każda decyzja o charakterze militarnym musi być poprzedzona decyzją podjętą przez polityków. Najwyższym organem Sojuszu jest Rada Północnoatlantycka, która podejmuje najważniejsze decyzje i co jest niezwykle istotne obowiązuje zasada jednomyślności, co w praktyce oznaczą, że brak akceptacji jednego członka Sojuszu do rozważanego projektu stanowi o jego bezprzedmiotowości.

Struktury wojskowe to Komitet Wojskowy |NATO i dwa dowództwa, Sojusznicze Dowództwo Operacji oraz Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji. W moim przekonaniu nie są wymagane zmiany strukturalne w systemie dowodzenia Sojuszem, a raczej powinny one obejmować zmiany funkcjonalne. Najważniejszą powinna być kompetencja dowódców szczebla operacyjnego i taktycznych, którą dzisiaj opera się na dwóch filarach full command i operational command. Pierwszy obejmuje aspekty wojskowe i administracyjne,

drugi tylko wojskowe, jednak w obu przypadkach żaden z dowódców natowskich nie sprawuje pełnego dowodzenia nad przydzielonymi mu siłami, gdyż poszczególne kraje członkowskie wydzielając siły do NATO przekazują tylko dowodzenia operacyjne lub kontrolę operacyjną. Uważam, że afiliowane do operacji siły powinny podlegać dowódcom w pełnym wymiarze, według jednolitych zasad użycia siły, procedur dowodzenia, oraz umożliwiać dowódcy zmiany w strukturze i podporzadkowaniu jednostek w zależności od potrzeb wynikających z zagrożeń.

c) kmdr por. rez. dr hab. Krzysztof GAWRYSIAK – Akademia Marynarki Wojennej

Uważam, że największy wpływ na kształtowanie środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego przez NATO mają jej przedstawicielstwa cywilne (Rady, Grupy, Komitety) oraz część polityczna poziomu strategicznego (uwzględniając struktury NATO MC). Niestety, ze względu na decyzje wyborców w poszczególnych państwach członkowskich, towarzyszące im cykle polityczne, narodowe racje stanu itd., trudno w tym środowisku osiągnąć pełną spójność, z czego Federacja Rosyjska doskonale zdaje sobie sprawę. Uwzględniając powyższe, trudno mi sobie wyobrazić dzisiejszy przebieg procesu decyzyjnego wobec Art. 5, co jest kwestią fundamentalną.

Jestem zdania, że w obecnej złożonej sytuacji geopolitycznej, dokonywanie reform w strukturze dowodzenia NATO (Komitet Wojskowy) na poziomach strategicznym (część wojskowa) i operacyjnym byłoby wysoce niekorzystne. W tym zakresie obawiam się przede wszystkim czasowego rozmycia odpowiedzialności i zaniku kompetencji w okresie wprowadzania/wdrażania zmian (a prawdopodobnie również w toku ich planowania). Podział na ACO i ACT od 2002 roku generalnie sprawdza się. Być może warto byłoby utworzyć na poziomie operacyjnym, oprócz LANCOM, MARCOM, AIRCOM (wiem, że zgodnie z naszym dokumentem standaryzacji operacyjnej te zostały zrzucone na poziom taktyczny – z czym nie zgadzam się) oraz trzech JFC, dowództwa CYBER i SOF.

d) gen. dyw. rez. Ivan CARUSO – były Dowódca Wojsk Specjalnych Republiki Włoch oraz Zastępca Dyrektora Pionu Bezpieczeństwa w Międzynarodowym Sztabie Wojskowym NATO

Struktura dowodzenia NATO wymaga fundamentalnej transformacji, aby skutecznie odpowiadać na zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej do 2040 roku. Obecny scentralizowany system dowodzenia posiada słabości, które są celowo wykorzystywane przez rosyjską doktrynę wojskową, dlatego konieczne jest wdrożenie zdecentralizowanej i odpornej

architektury dowodzenia. NATO powinno stworzyć rozproszoną sieć dowodzenia, obejmującą wiele odpornych centrów dowodzenia rozmieszczonych w różnych regionach geograficznych. W praktyce oznacza to m.in. utworzenie Mobilnych Posterunków Dowodzenia (Mobile Command Posts – MCP), które mogą szybko zmieniać lokalizację, aby uniknąć celów przeciwnika, a także rozwój wzmocnionych podziemnych obiektów dowodzenia w kluczowych strategicznych miejscach.

Integracja operacji wielodomenowych jest kolejnym kluczowym elementem nowoczesnego pola walki, które wymaga płynnego koordynowania działań na wszystkich płaszczyznach – lądowej, powietrznej, morskiej, kosmicznej, cybernetycznej oraz informacyjnej. NATO powinno utworzyć jednolite Dowództwo Operacji Wielodomenowych (Multi-Domain Operations Command – MDOC), które będzie zarządzać wszystkimi tymi aspektami w ramach jednej struktury dowodzenia. Do tego celu niezbędne jest powołanie wyspecjalizowanych komórek zajmujących się koordynacją cyber-elektromagnetyczną, wywiadem i łącznością opartą na satelitach, operacjami informacyjnymi i komunikacją strategiczną, a także koordynacją działań przeciwko zagrożeniom hybrydowym.

Przyspieszenie tempa podejmowania decyzji – tzw. „cyklu decyzja-działanie" – jest niezbędne, by nadążyć za rosyjskim tempem operacyjnym. Wymaga to wdrożenia systemów wspomaganych sztuczną inteligencją, które ułatwią podejmowanie decyzji, ustalenia protokołów uprzednio zatwierdzonych reakcji na określone scenariusze zagrożeń oraz uproszczenia procesów konsultacyjnych między sojusznikami, przy jednoczesnym zachowaniu demokratycznej kontroli nad działaniami.

Konieczne jest także usunięcie istotnej luki w koordynacji cywilno-wojskowej, którą mogą wypełnić jedynie instytucje Unii Europejskiej. Siła UE w obszarze ram regulacyjnych, narzędzi ekonomicznych oraz zarządzania kryzysowego powinna zostać formalnie zintegrowana z planowaniem NATO. Można to osiągnąć poprzez tworzenie wspólnych centrów zarządzania kryzysowego, współdzielonych komórek fuzji wywiadowczej, koordynację komunikacji strategicznej oraz organizację łączonych ćwiczeń, angażujących zarówno zdolności wojskowe, jak i cywilne w odpowiedzi na zagrożenia.

e) Oficer starszy dowództwa NATO Security Assistance and Training for Ukraine (NSATU) z siedzibą w Wiesbaden (Niemcy).

Obecne kierownictwo wojskowe NATO jest technicznie i organizacyjnie silnie uzależnione od USA. Oznacza to, że NATO nie może działać bez zgody i aktywnego udziału rządu amerykańskiego. Należy się jednak obawiać, że USA mogą nie chcieć uczestniczyć

w obronie w przypadku rosyjskiego ataku na Europę. To sprawiłoby, że obecna struktura dowodzenia NATO wydawałaby się bezużyteczna do obrony przed rosyjskim atakiem na Europę.

Pytanie, czy dotyczy to również rosyjskiego ataku w innych miejscach, zależy od amerykańskiej oceny ich własnych interesów. Jest jednak prawdopodobne, że USA nie wezmą pod uwagę interesów innych państw członkowskich NATO, nawet jeśli oczekują i żądają od nich aktywnego udziału w działaniach wojskowych.

Hasło kampanii wyborczej „Ameryka przede wszystkim" należy w tym kontekście rozumieć jako jasną wytyczną działania, która mówi, że wszystkie inne państwa muszą służyć interesom Amerykanów, niezależnie od ich własnych interesów.

W związku z tym konieczne jest pilne stworzenie struktury dowodzenia NATO bez udziału Amerykanów pod względem operacyjnym i technicznym, aby zapewnić obronę Europy. W tym celu odpowiednie stanowiska muszą zostać obsadzone europejskimi żołnierzami, a europejskie systemy dowodzenia muszą być wprowadzane krok po kroku. Ważne jest również, aby takie systemy techniczne były w pełni rozwijane i produkowane w Europie, ponieważ Amerykanie z pewnością nie umożliwią Europejczykom korzystania z opracowanych przez nich systemów bez ograniczeń. Nieuchronnie doprowadzi to do powielania takich struktur i systemów, co wymaga dużych nakładów finansowych i woli politycznej.

f) Wojciech LORENZ – Ośrodek Studiów Wschodnich

Struktura dowodzenia powinna być dostosowana do nowej strategii i nowych planów operacyjnych Sojuszu, wskazujących na zagrożenie militarne ze strony Rosji i konieczność posiadania zdolności do „każdego cala terytorium sojuszu". Wymaga to rozbudowy infrastruktury dowodzenia na wschodniej flance NATO, od szczebla dowództwa odpowiadającego za dowodzenia wojskami lądowymi, przez dowództwa korpusów i dywizji. Po zmianach wprowadzonych w dowództwie szczebla strategicznego (SHAPE w Mons) i operacyjnego (Brunssum), które ponownie zaczęły koncentrować się na rozwijaniu zdolności do prowadzenia misji kolektywnej obrony, konieczne jest utworzenie dowództwa komponentu lądowego bliżej regionu potencjalnego konfliktu, np. w Polsce. Obecnie dowództwo lądowe znajduje się w Turcji i ze względów politycznych niezwykle trudne jest jego przeniesienie do innego państwa lub utworzenie nowego.

W państwach wschodniej flanki powinna być odpowiednia liczba dowództw szczebla korpusu, dostosowana do wielkości sił jakie przewidziane są w planach operacyjnych.

Do niedawana Sojusz częściowo polegał na mobilnych dowództwach rozmieszczonych w większości w państwach Europy zachodniej, np. Allied Rapid Reaction Corps, co utrudnia skoncentrowanie uwagi na kluczowym obszarze potencjalnego działania. Należy dążyć do precyzyjnego ustalenia roli amerykańskich struktur dowodzenia (dowództwo V Korpusu i dowództwo dywizji w Poznaniu). W przypadku pozostawania poza strukturami NATO zapewnić jasny podział odpowiedzialności między strukturami USA i Sojuszu w czasie kryzysu i konfliktu.

g) Marcin Andrzej PIOTROWSKI – Polski Instytutu Spraw Międzynarodowych

W mojej ocenie pierwszoplanowym problemem adaptacji nie są struktury dowodzenia, ale zasoby i zdolności wydzielone i potrzebne do odparcia ewentualnej agresji Rosji na obszar NATO.

h) polski oficer służący w strukturach międzynarodowych NATO

Jeżeli Sojusz Północnoatlantycki będzie dążył do rozwoju swojej struktury organizacyjnej opierając się na paradygmacie zdolnościowym, nie sposób pominąć podmiotów i struktur, które pozwolą na rozwój zdolności operacyjnych w sferze niekinetycznej. Przypuszcza się, iż NATO powinno uzyskiwać przewagę w sferze, gdzie rosyjskie zdolności są nieustannie rozwijane i realizowane w praktyce (kampanie dezinformacyjne, presja dyplomatyczna, wojna psychologiczna). Utworzenie związków taktycznych, zdolnych do planowania i koordynacji operacji niekinetycznych powinno stać się priorytetem Sojuszu Północnoatlantyckiego, który dotychczas posiada jedynie Centra Doskonalenia, które nie mają zdolności operacyjnych, a są skupione na działalności doktrynalnej, badawczej i edukacyjnej. W związku z powyższym należałoby rozważyć utworzenie brygad posiadających zdolności operacyjne z zakresu współpracy cywilno-wojskowej, działań psychologicznych i realizacji działań informacyjnych. Ocenia się, iż w przestrzeni europejskiej należałoby utworzyć co najmniej 4 związki taktyczne szczebla brygady, o wspomnianych zdolnościach.

2. W jaki sposób Pani/Pana zdaniem NATO powinno zaadaptować się, aby skutecznie przeciwdziałać zagrożeniom kinetycznym kreowanym przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?

a) gen. bryg. Tomasz KOWALIK – Zastępca Szefa Sztabu ds. Wsparcia Wielonarodowego Korpusu Północny Wschód

Powinny zostać utworzone dodatkowe jednostki wsparcia bojowego oraz jednostki wsparcia dowodzenia – od kompanii i batalionu jako *brigade enablers* dla brygad, poprzez bataliony i pułki jako *divisional enablers* dla dywizji, aż po pułki i brygady jako *corps enablers* dla korpsuów. Jednostki te powinny być tworzone w zakresie obrony przeciwlotniczej (w tym przeciwdronowe), walki WRE, artylerii, logistyki, inżynierii, opchem, rozpoznania, medyczne i SOF. Należy też zwiększyć lokalną produkcję amunicji, części zamiennych oraz dodatkowych miejsc przechowywania amunicji. W końcu należy dobudować kilka poligonów oraz obozowisk dla wojsk na wschodniej ścianie NATO (w tym w pasie do 100-150 km od granicy z RUS i BLR), a także przedłużyć system rurociągów Central European Pipeline System (CEPS) z Niemiec centralnych do Polski i Państw Bałtyckich (przez korytarz suwalski poprzez położenie rury pod ziemią). W końcu należy zwiększyć i rozbudować liczbę stałych baz sojuszniczych w Polsce i w państwach bałtyckich, redukując tym samym rotacyjność sił sojuszniczych.

Należy przygotować teren przygraniczny do skutecznej obrony, a także rozbudować drogi, strukturę kolejową, w tym tabor wagonów przystosowanych do transportu czołgów i pojazdów gąsienicowych oraz zdolności przeładunkowe w portach.

Należy też zwiększyć zdolności rozpoznania, uderzeniowe oraz przeciwminowe na Bałtyku.

b) gen. broni rez. dr Mirosław RÓŻAŃSKI – były Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych

Sojusz w mojej ocenie posiada adekwatne do zagrożeń jakie stanowi Rosja zdolności, w zakresie identyfikowania zagrożeń (rozpoznanie) i ich zwalczania. Począwszy od rozpoznania satelitarnego do broni masowego rażenia (taktycznej), która w zasadzie stanowi czynnik odstraszający. Siły konwencjonalne NATO sumując potencjał wszystkich 32 krajów są niewspółmiernie większe niż Federacji Rosyjskiej. Przewaga technologiczna jest istotnym czynnikiem dającym przewagę Sojuszu nad Rosją. Jednak w tym miejscu koniecznym jest przypomnieć o zasadach użycia siły przez NATO, która wymaga jendomyślności gremium politycznego Sojuszu. Aktualnie tocząca się wojna w Ukrainie, która co prawda nie jest członkiem NATO, eksponuje brak jednomyślności państw członkowskich NATO wobec tego konfliktu i chociażby wsparcia sprzętem wojskowym broniącego się kraju. W moim przekonaniu obecna sytuacja powinna wywołać dyskusje nie tylko nad poszukiwaniu nowych zdolności operacyjnych, jak na przykład obrona przed pociskami hipersonicznymi, ale ustanowieniem regulacji pozwalającym użycie siły nawet w przypadku sprzeciwu, któregoś

z państw członkowskich. Na pewno wyzwaniem przyszłości, patrząc na toczący się konflikt w Ukrainie będą systemy uzbrojenia autonomiczne, bezzałogowe, a do ich obsługi wykorzystywana będzie sztuczna inteligencja. Dążenie do minimalizowania strat w ludziach w przeciwieństwie do Rosji spowoduje, że robotyka zdominuje współczesne pole walki.

c) kmdr por. rez. dr hab. Krzysztof GAWRYSIAK – ekspert Akademii Marynarki Wojennej

Jestem zdania, że kluczowym czynnikiem sukcesu jest interoperacyjności (joint i combined). W tym zakresie należałoby zwiększyć liczbę wspólnych ćwiczeń dowódczo-sztabowych i z wojskami, ze szczególnym uwzględnieniem planów odpowiadających rosyjskim wzorcom działania. Kolejną kwestią w tym zakresie powinno być nadanie spójności systemom dowodzenia i kierowania, aby siły zbrojne różnych państw mogły działać jako jedna całość.

d) gen. dyw. rez. Ivan CARUSO – były Dowódca Wojsk Specjalnych Republiki Włoch oraz Zastępca Dyrektora Pionu Bezpieczeństwa w Międzynarodowym Sztabie Wojskowym NATO

Zintegrowane ramy odstraszania konwencjonalno-nuklearnego stanowią fundament skutecznej strategii odstraszania NATO. Kluczowym elementem jest płynna integracja zdolności konwencjonalnych i nuklearnych w ramach jednolitego podejścia do zarządzania eskalacją. Taka „harmonia odstraszania" musi funkcjonować na różnych poziomach, z uwzględnieniem zarówno odstraszania przez uniemożliwienie, jak i odstraszania przez karę.

W zakresie odstraszania konwencjonalnego przez uniemożliwienie, priorytetem pozostaje rozwój Wzmocnionej Wysuniętej Obecności (eFP). Proces przekształcania grup bojowych z poziomu batalionu do brygady – zapoczątkowany decyzjami szczytu NATO w Madrycie w 2022 r. – przynosi już konkretne rezultaty: Łotwa zakończyła transformację w lipcu 2024 r., a Niemcy uruchomiły brygadę na Litwie w maju 2025 r. Niemniej jednak wdrażanie tej koncepcji przebiega nierównomiernie na całej wschodniej flance. W kolejnej fazie należy przyspieszyć osiągnięcie pełnej gotowości operacyjnej, w tym rozmieszczenie 5 000 żołnierzy niemieckich do 2027 r. oraz 2 200 żołnierzy kanadyjskich do 2026 r. Szczególny nacisk należy położyć na pełne przeformowanie do poziomu brygady dla włoskich sił w Bułgarii, francuskich w Rumunii oraz brytyjskich w Estonii, ponieważ obecnie państwa ramowe dysponują jedynie strukturami rozwijanymi czasowo, co może skutkować lukami zdolnościowymi na północnej i południowej flance NATO. Równocześnie należy inwestować

w zdolności antydostępowe i ograniczające swobodę działania (A2/AD), aby zrównoważyć rosyjską przewagę w tym obszarze, oraz rozwijać gotowe do szybkiego rozmieszczenia „pakiety odstraszania" obejmujące komponenty lądowe, powietrzne i morskie.

W zakresie odstraszania przez karę NATO powinno posiadać zdolności do precyzyjnych uderzeń dalekiego zasięgu (ponad 500 km), które umożliwią zagrożenie strategicznym celom rosyjskim. Konieczne jest również znaczące wzmocnienie zdolności rozpoznania, nadzoru i wywiadu (ISR), w tym rozbudowa stałego nadzoru satelitarnego. Uzupełnieniem powinny być zaawansowane zdolności walki radioelektronicznej, umożliwiające zakłócanie rosyjskich systemów dowodzenia i łączności.

Integracja zarządzania eskalacją wymaga synchronizacji zdolności konwencjonalnych z doktryną nuklearną, w celu stworzenia odpornego na eskalację modelu odstraszania. Oznacza to, że siły konwencjonalne NATO muszą być zdolne do zadawania przeciwnikowi poważnych strat, bez jednoczesnego prowokowania reakcji nuklearnej. Kluczowe są również jasne mechanizmy sygnalizacyjne, które demonstrują determinację i wolę obrony, jednocześnie nie destabilizując sytuacji strategicznej. Potrzebne są także elastyczne opcje odpowiedzi, które pozwolą przeciwdziałać rosyjskiej strategii „eskalacji w celu deeskalacji".

Utrzymanie przewagi technologicznej NATO wymaga ciągłych inwestycji w nowoczesne systemy uzbrojenia. Szczególnie istotne są systemy autonomiczne i rozwiązania oparte na sztucznej inteligencji, które mogą znaleźć zastosowanie na polu walki. Równolegle należy rozwijać systemy obrony przed bronią hipersoniczną w odpowiedzi na rosnące zagrożenie ze strony rosyjskich pocisków tego typu. Ponadto, kluczowe jest zintegrowanie zaawansowanych systemów cyber-fizycznych, co umożliwi prowadzenie skutecznych operacji w ramach koncepcji walki sieciocentrycznej.

Wreszcie, konieczna jest głębsza współpraca przemysłowa NATO i Unii Europejskiej. UE, dzięki swemu Jednolitemu Rynkowi i zdolnościom regulacyjnym, dysponuje instrumentami, których NATO nie posiada. Należy rozwijać wspólną politykę przemysłu obronnego państw członkowskich, ujednolicać standardy zamówień i interoperacyjności, a także wykorzystywać skoordynowane sankcje gospodarcze jako narzędzie odstraszania. UE odgrywa również kluczową rolę w ochronie infrastruktury krytycznej poprzez wdrażanie odpowiednich ram regulacyjnych.

e) Oficer starszy dowództwa NATO Security Assistance and Training for Ukraine (NSATU) z siedzibą w Wiesbaden (Niemcy)

Oprócz stworzenia funkcjonalnych struktur i systemów dowodzenia, europejskie państwa NATO potrzebują skoordynowanego i zharmonizowanego wyposażenia wszystkich sił zbrojnych w celu zapewnienia interoperacyjności, a także ekonomicznego zaopatrzenia i utrzymania.

Centralne biuro w Europie powinno być odpowiedzialne za rozwój i zamówienia tych systemów, aby w jak największym stopniu wykluczyć krajowe wysiłki samodzielne. Systemy te powinny być w pełni rozwijane i produkowane w Europie, a ich logistyka i utrzymanie powinny być planowane już na etapie rozwoju.

NATO powinno stworzyć kompleksowy plan dotyczący wojsk, zdolności, sprzętu i odpowiednich planów rozmieszczenia, zakładający wyłączną obronę Europy, który następnie musi zostać wdrożony wspólnie przez wszystkie europejskie państwa NATO. Należy również utrzymywać wystarczająco silne rezerwy wyszkolonych żołnierzy i sprzętu nadającego się do rozmieszczenia.

Bardzo ważne jest również gromadzenie części zamiennych, materiałów eksploatacyjnych i amunicji, a także tworzenie obiektów konserwacyjnych. Ochrona infrastruktury krytycznej powinna być zminimalizowana do punktów newralgicznych.

f) Wojciech LORENZ – Ośrodek Studiów Wschodnich

W reakcji na zagrożenie ze strony Rosji NATO wprowadza zmiany w strukturze dowodzenia oraz podjęło decyzję o istotnych zmianach w strukturze sił. Wyznaczone zostały znacznie większe siły niż wcześniej, które mogą być szybko oddane pod dowództwo SACEUR'a - głównodowodzącego wojskami NATO. Problemem jest jednak precyzyjne określenie konkretnych oddziałów z poszczególnych państw w ramach tych sił. Konieczne jest zapewnienie niezbędnego uzbrojenia i wyszkolenia wojsk na wszystkich poziomach gotowości, poczynając od ok. 100 brygad operacyjnych, które mają stanowić główny potencjał obrony i odstraszania. Priorytetem powinno być wzmocnienie tego potencjału poprzez pełne ukompletowanie oddziałów i wyposażenie ich w nowoczesny sprzęt i uzbrojenie. Konieczne jest zwiększenie zapasów amunicji na wypadek wojny oraz zwiększenie mocy produkcyjnych przemysłu obronnego. Kluczowe będzie uzupełnienie poważnych braków w systemach obrony powietrznej i przeciwrakietowej czy rozwój zdolności do precyzyjnego atakowania celów z dużej odległości. Nowa inicjatywa ELSA (European Long Range Strike Approach) ogłoszona przez Francję, Niemcy, Polskę i Włochy w czasie szczytu NATO w Waszyngtonie w 2024 r.

będzie miała znaczenie strategiczne, ponieważ może w przyszłości ułatwiać państwom Europejskim wspólne z USA negocjowanie nowych porozumień o kontroli zbrojeń. Konieczna jest rozbudowa systemu rurociągów NATO (CEPS), które powinny zapewnić zdolność zaopatrywania wojsk NATO na wschodniej flance sojuszu.

g) Marcin Andrzej PIOTROWSKI – Polski Instytutu Spraw Międzynarodowych

NATO powinno zwiększyć znaczenie odstraszania i planowania nuklearnego na każdym szczeblu, zwłaszcza strategicznym i operacyjnym. Równolegle Sojusz powinien zwiększyć ilość i skalę ćwiczeń na flance wschodniej NATO, mobilność i zdolności do szybkiego i bezpiecznego przerzutu sił sojuszniczych na zagrożonym kierunku/kierunkach.

h) polski oficer służący w strukturach międzynarodowych NATO

Z pewnością nie można pominąć aspektu siły militarnej, która nieustannie powinna być zwiększana, szczególnie w kluczowych punktach na mapie Europy, takich jak przesmyk suwalski, czy kraje bałtyckie. Zwiększenie międzynarodowych jednostek na Wschodniej Flance NATO do poziomu ogólnowojskowej dywizji wydaje się absolutnym minimum, bowiem batalionowa grupa bojowa ma jedynie wartość polityczną. Ocenia się, iż należy dokonać również redefinicji podejścia narodowego państw członkowskich, by ich siły zbrojne były zdolne i gotowe do błyskawicznego podjęcia obrony terytorium państwa, a nie jedynie przetrwania pierwszych 72 godzin do czasu uruchomienia A5 TW. Biorąc pod uwagę turbulentne środowisko bezpieczeństwa światowego,w tym szczególnie priorytety polityczne USA, kraje Europy powinny zacieśniać współpracę militarną i powoli uniezależniać się potencjalnego wsparcia Stanów Zjednoczonych w przypadku agresji na państwo członkowskie.

3. Jakie działania adaptacyjne powinno według Pani/Pana podjąć NATO, aby skutecznie przeciwdziałać zagrożeniom niekinetycznym kreowanym przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?

a) gen. bryg. Tomasz KOWALIK – Zastępca Szefa Sztabu ds. Wsparcia Wielonarodowego Korpusu Północny Wschód

Tworzyć adekwatne i symetryczne działania symetryczne, które równie skutecznie mogą uderzyć w stronę przeciwnika w obszarze STRATCOM, gdy on stosuje środki przeciwko państwom sojuszu. Należy dalej i głębiej uniezależnić się od współpracy gospodarczej z RUS,

w tym zwłaszcza od RUS surowców energetycznych. Należy także ograniczyć i neturalizować działania RUS floty cieniów. Nie można zwolnić tempa i czujności w obszarze działań cybernetycznych. Należy się także przygotować na rywalizację i starcie w kosmosie. Podsumowując, należy działać we wszystkich domenach.

b) gen. broni rez. dr Mirosław RÓŻAŃSKI – były Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych

Ostatnie dwie dekady każą zredefiniować pojęcie pokoju, kryzysu i wojny. Wszyscy już przyswoili sobie pojęcia działań poniżej progu wojny, wojny hybrydowej, działań dezinformacyjnych. Problem w tym , że pojęcia te interpretowane są różnie i nie są tożsame. Bo czy zorganizowane działania migracyjne, mające zdestabilizować nie tylko sytuację na granicy państwa, ale wywołać niezadowolenie społeczne, zachwiać rynkiem pracy czy bezpieczeństwem wewnętrznym państw NATO jest legitymacją do aktywowania sił Sojuszu? Na wschodzie Ukrainy w 2014 roku pojawiły się „zielone ludziki", byli to nieoznakowani żołnierze Federacji Rosyjskiej, ale zgodnie z Konwencją Genewską to nie było wojsko (!) Otwarte pozostaje pytanie jak się zachowa Sojusz, jeżeli taka sytuacja wydarzy się w którymś z krajów bałtyckich? Kolejną przestrzenią są działania w cyberprzestrzeni, które nie są tylko związane z dezinformacją, ale również ingerencją w systemy energetyczne, bankowe, komunikacyjne. Zdefiniowania wymaga na nowo definicja, kiedy naruszane są żywotne interesy państw Sojuszu i jakie kontr działania będą podejmowane.

c) kmdr por. rez. dr hab. Krzysztof GAWRYSIAK – Akademia Marynarki Wojennej

W tym przypadku uważam, że najistotniejsza jest większa/pełna integracja z partnerami regionalnymi (partnerskimi), a przede wszystkim strukturami UE. Ponadto, należałoby bardziej skupić się na StratCom, a w tym: analiza wpływu operacji psychologicznych na morale wojsk i społeczeństw, stworzenie mechanizmów ostrzegania o manipulacjach poznawczych i narracyjnych oraz wzmacnianie odporności decydentów (cywilnych i wojskowych) na wpływ takich działań.

d) gen. dyw. rez. Ivan CARUSO – były Dowódca Wojsk Specjalnych Republiki Włoch oraz Zastępca Dyrektora Pionu Bezpieczeństwa w Międzynarodowym Sztabie Wojskowym NATO

Kompleksowa strategia obrony przed zagrożeniami niekinetycznymi wymaga odpowiedzi wykraczających poza tradycyjne zdolności wojskowe, co czyni bezprecedensową

współpracę NATO–UE absolutnie konieczną. W obliczu rosnącej presji ze strony zagrożeń niemilitarnych – takich jak cyberataki, dezinformacja, presja ekonomiczna i manipulacje energetyczne – konieczne jest stworzenie zintegrowanych, międzyinstytucjonalnych ram działania.

W obszarze obrony cybernetycznej i operacji informacyjnych należy dążyć do utworzenia wspólnego Dowództwa Cybernetycznego NATO–UE, które dysponowałoby zarówno zdolnościami defensywnymi, jak i ofensywnymi. Kluczowe jest również rozwinięcie koncepcji „bezpieczeństwa kognitywnego", czyli systemów chroniących społeczeństwa przed operacjami dezinformacyjnymi i manipulacją poznawczą. W tym celu niezbędne jest wdrożenie mechanizmów natychmiastowego i dwukierunkowego udostępniania informacji o zagrożeniach pomiędzy infrastrukturą cybernetyczną o charakterze wojskowym i cywilnym.

Bezpieczeństwo ekonomiczne i energetyczne to kolejne kluczowe pole współdziałania, w którym możliwości Unii Europejskiej doskonale uzupełniają wojskowy profil NATO. Polityki dywersyfikacji energetycznej prowadzone przez UE bezpośrednio wspierają strategiczne cele NATO w zakresie odporności. Równolegle, wspólnie koordynowane reżimy sankcyjne – opierające się na konsultacjach politycznych NATO i mechanizmach prawnych UE – zwiększają skuteczność odstraszania gospodarczego. Istotna jest również ochrona łańcuchów dostaw w ramach przepisów unijnych dotyczących rynku wewnętrznego oraz wzmacnianie odporności systemu finansowego poprzez politykę monetarną i bankową UE.

Budowanie odporności społecznej stanowi fundament długofalowej ochrony przed zagrożeniami hybrydowymi. Wymaga to partnerstw publiczno-prywatnych w zakresie ochrony infrastruktury krytycznej, a także programów edukacyjnych zwiększających świadomość obywateli w zakresie rozpoznawania i reagowania na zagrożenia hybrydowe. Zasadnicze znaczenie ma również regulacja platform społecznościowych i moderacja treści, realizowane zgodnie z unijnym Aktem o Usługach Cyfrowych (Digital Services Act). Wzmacnianie instytucji demokratycznych, również poprzez zastosowanie mechanizmów Traktatu UE (np. Artykuł 7), służy jako bariera ochronna przed destabilizacją wewnętrzną.

Odpowiedzi prawno-regulacyjne są obszarem, w którym Unia Europejska – dzięki swojej suwerenności regulacyjnej – dysponuje unikalnymi narzędziami, których NATO nie posiada. Należą do nich m.in. egzekwowanie zapisów Digital Services Act w celu przeciwdziałania operacjom dezinformacyjnym, stosowanie prawa konkurencji wobec nadużyć na rynku energii, kontrola inwestycji zagranicznych w sektorach wrażliwych z punktu widzenia bezpieczeństwa oraz regulacje w zakresie ochrony danych osobowych, które ograniczają możliwości rosyjskich służb wywiadowczych.

e) oficer starszy dowództwa NATO Security Assistance and Training for Ukraine (NSATU) z siedzibą w Wiesbaden (Niemcy)

Bezpieczeństwo Europy w środowisku hybrydowym ma kluczowe znaczenie i już teraz jest zagrożone cyberatakami, działaniami wywrotowymi i sabotażem. Na przykład ochrona infrastruktury krytycznej jest złożonym projektem, którego nie można zapewnić za pomocą środków wojskowych w ekonomicznie uzasadnionych ramach.

Szpiegostwo i aktywne ataki, które mają miejsce już dziś, muszą być oceniane jako zagrożenie dla suwerenności państw europejskich i już teraz wymagają kompleksowej i skoordynowanej reakcji.

W tym kontekście konieczne jest połączenie środków dyplomatycznych, gospodarczych i polityki bezpieczeństwa, aby skutecznie reagować na te zagrożenia.

Ważne jest, aby państwa europejskie i społeczność międzynarodowa współpracowały w celu opracowania skutecznej i skoordynowanej odpowiedzi na zagrożenia hybrydowe. Wymaga to ścisłej współpracy między rządami, organami bezpieczeństwa i innymi odpowiednimi podmiotami w celu opracowania kompleksowej i skutecznej strategii, która zapewni bezpieczeństwo i stabilność w Europie.

f) Wojciech LORENZ – Ośrodek Studiów Wschodnich

Sojusz powinien przyjąć strategię wobec Rosji lub inny dokument, który ułatwiłby podejmowanie skoordynowanego działania w reakcji na zagrożenia o charakterze niemilitarnym. Rekomendacje w sprawie strategii wobec Rosji mają być przygotowane do szczytu NATO w Hadze w 2025 r. Lepsza współpraca i koordynacja powinna ułatwić wykrywanie zagrożeń hybrydowych (dezinformacja, szpiegostwo, sabotaż), szybsze i skuteczniejsze reagowanie na nie i wzmocnienie odporności poszczególnych państw i całego Sojuszu.

g) Marcin Andrzej PIOTROWSKI – Polski Instytutu Spraw Międzynarodowych

Wiele z kroków NATO idzie we właściwym kierunku w zakresie monitoringu, analizy i przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym ze strony Rosji. Tym niemniej w mojej ocenie, większość z tych zagrożeń powinno pozostać w kompetencji służb narodowych i struktur UE. Wskazana jest dalsza koordynacja NATO z UE w tej sferze oraz szybsze reagowanie NATO na poziomie politycznym i dyplomatycznym.

h) polski oficer służący w strukturach międzynarodowych NATO

Zgodnie z odpowiedzią na pytanie 1.

4. Jakie działania według Pani/Pana powinien podjąć Sojusz Północnoatlantycki, aby skutecznie prowadzić odstraszanie przed użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia?

a) gen. bryg. Tomasz KOWALIK – Zastępca Szefa Sztabu ds. Wsparcia Wielonarodowego Korpusu Północny Wschód

Trzymajmy się słowo w słowo wszystkich zdań w tym zakresie zawartych w Koncepcji Strategicznej z Madrytu z 2022 r. oraz późniejszych deklaracji i komunikatów ze Szczytów NATO w Wilnie w 2023 r. oraz w Waszyngtonie w 2024 r. Trzeba też śledzić komunikat z nadchodzącego szczytu w Hadze w połowie 2025 r. Pozostawmy artykułowanie w tym zakresie Sekretarzowi Generalnemu NATO, SACEUR-owi, NATO jako całego Sojuszu (poprzez trzy rodzaje ww. Dokumentów) oraz władzom trzech państw nuklearnych.

b) gen. broni rez. dr Mirosław RÓŻAŃSKI – były Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych

NATO powinno permanentnie demonstrować gotowość do użycia swojego potencjału nuklearnego, poprzez komunikaty zawierane w dokumentach doktrynalnych, wystąpieniach polityków, prowadzeniu gier wojennych czy ćwiczeń z użyciem nosicieli broni jądrowej.

c) kmdr por. rez. dr hab. Krzysztof GAWRYSIAK – Akademia Marynarki Wojennej

W naszym (zachodnim) systemie wartości i prawnym w czasie pokoju nic z tym nie da się zrobić. Na pewno powinien być utrzymywany potencjał i zdolności, których użycie nastąpi na zasadzie „akcja-reakcja”.

d) gen. dyw. rez. Ivan CARUSO – były Dowódca Wojsk Specjalnych Republiki Włoch oraz Zastępca Dyrektora Pionu Bezpieczeństwa w Międzynarodowym Sztabie Wojskowym NATO

Zintegrowane ramy odstraszania przed użyciem broni masowego rażenia (BMR) przez Federację Rosyjską wymagają podejścia warstwowego, łączącego komponenty nuklearne, konwencjonalne oraz pozamilitarne. Tylko kompleksowe odstraszanie – oparte na zdolnościach

odstraszania, przeciwdziałania i odpowiedzi – może skutecznie zniechęcić przeciwnika do użycia broni jądrowej, chemicznej, biologicznej lub radiologicznej.

W zakresie odstraszania nuklearnego kluczowe znaczenie ma utrzymanie wiarygodnych sił odstraszania poprzez trwające programy modernizacyjne. Równolegle należy rozwijać elastyczne opcje odpowiedzi jądrowej, zdolne przeciwdziałać rosyjskiej doktrynie „eskalacji w celu deeskalacji". Niezbędne jest również wzmocnienie mechanizmów dzielenia się bronią jądrową w ramach rozszerzonego odstraszania oraz pogłębienie konsultacji nuklearnych w strukturach NATO, by zapewnić polityczną spójność i szybką gotowość decyzyjną w sytuacji kryzysowej.

Integracja zdolności konwencjonalnych i nuklearnych stanowi kluczową innowację – chodzi o stworzenie takich rozwiązań, które w określonych scenariuszach mogłyby zastąpić odpowiedź nuklearną bez rezygnacji z efektu odstraszającego. Wymaga to rozwoju precyzyjnych systemów konwencjonalnych zdolnych do rażenia strategicznych celów rosyjskich, cyberzdolności ukierunkowanych na systemy dowodzenia i kontroli broni jądrowej oraz wykorzystania narzędzi ekonomicznych i dyplomatycznych, które pozwolą wywrzeć istotny koszt strategiczny bez eskalacji militarnej.

Harmonizacja systemów obrony przeciwrakietowej i przeciwlotniczej powinna objąć całość terytorium NATO. Wymaga to integracji systemów wielowarstwowej obrony – obejmujących fazę startu, środkową oraz terminalną – oraz rozwoju zdolności przeciwhipersonicznych. Kluczowe jest również ścisłe powiązanie z programami kosmicznymi UE, szczególnie w zakresie wczesnego ostrzegania przed atakami rakietowymi i identyfikacji zagrożeń BMR z przestrzeni kosmicznej.

Unia Europejska dysponuje unikalnymi narzędziami wspierającymi odstraszanie przed BMR, których NATO nie posiada. W obszarze dyplomacji zapobiegawczej i prewencji konfliktów UE oferuje rozbudowaną sieć dyplomatyczną oraz mechanizmy pomocy rozwojowej uzależnione od przestrzegania zasad nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia. Ważnym elementem jest także cywilne zarządzanie kryzysowe, umożliwiające stabilizację sytuacji po zakończeniu konfliktu i przeciwdziałanie wtórnej proliferacji BMR.

Odstraszanie gospodarcze realizowane przez UE opiera się na skoordynowanych reżimach sankcyjnych wymierzonych w rosyjskie programy BMR, na regulacjach dotyczących kontroli eksportu produktów podwójnego zastosowania oraz na zdolności izolowania rosyjskich instytucji finansowych poprzez mechanizmy bankowe i politykę monetarną Unii.

W zakresie ram prawnych i instytucjonalnych UE wnosi doświadczenie w zakresie prawa międzynarodowego, w tym kontroli zbrojeń i weryfikacji umów. Istotne jest również wsparcie

dla międzynarodowych mechanizmów prawnych oraz trybunałów zajmujących się naruszeniami w zakresie broni zakazanych, jak również pomoc techniczna dla krajów partnerskich w zakresie monitorowania i weryfikacji rozbrojenia.

Przygotowanie cywilno-wojskowe do scenariuszy z użyciem BMR wymaga wspólnych ćwiczeń NATO–UE, zintegrowanych zdolności reagowania medycznego na incydenty CBRN, koordynacji ochrony ludności w ramach Mechanizmu Ochrony Ludności UE oraz ujednolicenia procedur reagowania transgranicznego w sytuacjach kryzysowych.

Patrząc w przyszłość, odstraszanie musi ewoluować w kierunku zdolności dostosowanych do zagrożeń pojawiających się po 2040 roku. Oznacza to integrację sztucznej inteligencji w systemach wykrywania i reagowania na zagrożenia BMR, rozwój kosmicznych systemów monitorowania i weryfikacji, wykorzystanie technologii kwantowych w kryptografii i ochronie komunikacji oraz wdrożenie zabezpieczeń biotechnologicznych przeciwdziałających rozwojowi broni biologicznej.

e) oficer starszy dowództwa NATO Security Assistance and Training for Ukraine (NSATU) z siedzibą w Wiesbaden (Niemcy)

NATO powinno opracować jasną definicję terminu „użycie broni masowego rażenia", aby zapewnić, że wszystkie państwa członkowskie mają wspólne rozumienie tego zagrożenia. Obejmują one na przykład nieśmiercionośne, ale mimo to niebezpieczne wirusy lub inne biologiczne środki bojowe, a także ataki cybernetyczne, które mogą powodować przerwy w działaniu systemów informatycznych w całej Europie.

Biorąc pod uwagę różnorodność możliwych scenariuszy, kluczowe znaczenie ma przeprowadzenie przez NATO kompleksowej oceny potencjalnych zagrożeń i opracowanie kierunków działania. Obejmują one ocenę prawdopodobieństwa wystąpienia, opracowanie konkretnych środków oraz ciągłe dostosowywanie i rozwijanie zdolności do wczesnego wykrywania i reagowania na takie zagrożenia.

NATO powinno stale aktualizować swoje planowanie i oceny, aby móc odpowiednio reagować na nowe wyzwania i potencjalne zagrożenia. Umożliwi im to wykorzystanie istniejących planów lub szybkie opracowanie nowych w celu skutecznego reagowania na zagrożenia.

Dzięki międzynarodowej współpracy i wymianie informacji, NATO może jeszcze bardziej wzmocnić swoje zdolności do zwalczania zagrożeń, a tym samym zapewnić bezpieczeństwo swoim państwom członkowskim i globalnej społeczności.

f) Wojciech LORENZ – Ośrodek Studiów Wschodnich

Adaptacja strategii nuklearnej napotyka znaczny opór w Sojuszu ze względów na obawy części państw członkowskich związane z reakcją ich społeczeństw. Adaptację utrudniają także inne kalkulacje niektórych państw, np. związane obawami o prowokowanie Rosji czy możliwością ustabilizowania relacji między NATO a Sojuszem.

Problemem jest także rozwój potencjału nuklearnego przez Chiny, co może w przyszłości doprowadzić do sytuacji, że USA nie będą miały wystarczających zasobów, aby zapewnić wiarygodne odstraszanie oparte na zdolności do kontrolowania eskalacji równocześnie w Indo-Pacyfiku i Europie.

Ograniczenia polityczne oraz brak zdolności USA do kontrolowania eskalacji, mogą podważać wiarygodność odstraszania nuklearnego w Europie, a przez to zwiększać ryzyko użycia przez Rosje broni jądrowej w sytuacji konfliktu z NATO.

W celu wzmocnienia wiarygodności odstraszania Sojusz powinien wypowiedzieć przyjęty w 1997 r. Akt założycielski o wzajemnych stosunkach NATO – Rosja (NRFA), w którym zamieszczono m.in. zasadę „trzech nie". Zgodnie z nią NATO nie ma powodu, intencji ani planów rozmieszczania broni jądrowej na terenie nowych państw członkowskich oraz rozbudowy niezbędnej w tym celu infrastruktury. Wypowiedzenie tego dokumentu byłoby sygnałem, że mimo politycznych ograniczeń w wielu państwach NATO, są one zdolne do podejmowania niepopularnych decyzji w celu wzmocnienia odstraszania nuklearnego. Dawałoby to także większe pole manewru Sojuszowi dotyczące dalszego dostosowania struktury sił nuklearnych sojuszu poprzez włączenie nowych państw do programu Nuclear Sharing, zwiększenie liczby samolotów zdolnych do przenoszenia amerykańskich bomb B61 stacjonujących w Europie, rozbudowy infrastruktury do ich składowania, rozwój nowych systemów uzbrojenia (np. nuklearne pociski samosterujące przenoszone przez samoloty podwójnego zastosowania – DCA) i zwiększenie liczby ładunków, które mogłyby być wykorzystane w ramach misji NATO (obecnie w ramach tej misji możliwe jest wykorzystanie ok. 150 bomb B61). Pierwszym elementem zmiany w strukturze sił nuklearnych NATO powinno być poszerzenie o Polskę i Rumunię grona państw, które mogą brać udział w misji nuklearnej NATO poprzez certyfikację ich samolotów F35, aby posiadały pełną zdolność do przenoszenia ładunków jądrowych.

g) Marcin Andrzej PIOTROWSKI – Polski Instytutu Spraw Międzynarodowych

Jak w odp. nr 1, zaś dodatkowo potrzebna edukacja decydentów i opinii publicznej państw NATO w zakresie broni nuklearnej i innych BMR. Istotne jest jasne sygnalizowanie

przez NATO swoich zdolności nuklearnych oraz gotowości do użycia broni nuklearnej w razie zmasowanego ataku BMR Rosji.

h) polski oficer służący w strukturach międzynarodowych NATO

Zdecydowanie należy rozwijać zdolności państw członkowskich w zakresie planowania i realizowania defensywnych operacji związanych z uzyciem broni nuklearnej (jak seria ćwiczeń pk. Seadfast Noon). Ponadto proponuje się intensyfikację działań dyplomatycznych ukierunkowanych na zwiększenie ilości państw, w których będzie zlokalizowana amerykańska broń jądrowa w ramach programu Nuclear Sharing. Ocenia się, iż Polska posiada odpowiednią infrastrukturę oraz środki przenoszenia bomb jądrowych, a położenie geograficzne państwa dodatkowo optymalizuje takie rozwiązanie. Wydaje się, iż dobry efekt może przynieść również rozwój zdolności pasywnych, czyli edukacja społeczeństwa, budowa nowoczesnych schronów i budowanie odporności narodowej na ewentualne kryzysy.

Załącznik 4

SPRAWOZDANIE Z WYWIADÓW EKSPERCKICH

1. Jakich zmian Pani/Pana zdaniem należałoby dokonać w strukturze dowodzenia NATO, aby była ona adekwatna do zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?

Analiza przedstawionych wypowiedzi pokazuje, że wśród ekspertów i praktyków nie istnieje jednolite stanowisko co do potrzeby głębokiej przebudowy struktury dowodzenia NATO, natomiast panuje wyraźna zgoda co do konieczności jej dostosowania do specyfiki zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską. Zagrożenia te mają charakter kompleksowy, obejmują bowiem działania konwencjonalne, wielodomenowe oraz hybrydowe, a ich istotnym elementem jest dążenie do paraliżu decyzyjnego i organizacyjnego przeciwnika. W tym sensie problem NATO nie sprowadza się wyłącznie do architektury dowodzenia, lecz dotyczy także zdolności politycznych, proceduralnych i operacyjnych do szybkiego i spójnego reagowania.

W wielu wypowiedziach pojawia się silny akcent geograficzny, wskazujący na konieczność trwałego wzmocnienia struktur dowodzenia na wschodniej flance Sojuszu, postrzeganej jako najbardziej prawdopodobny obszar konfrontacji z Federacją Rosyjską. Proponowane rozwiązania obejmują rozwój infrastruktury dowodzenia wojsk lądowych, w tym utworzenie wielokorpuśnego dowództwa komponentu lądowego, zwiększenie liczby dowództw szczebla korpusu i dywizji oraz dostosowanie ich do skali sił przewidzianych w planach obronnych NATO. Podkreśla się również potrzebę wzmocnienia i przesunięcia bliżej potencjalnego teatru działań struktur logistycznych, tak aby planowanie i realizacja wsparcia nie były nadmiernie uzależnione od centralnych, oddalonych geograficznie dowództw. W tym kontekście pojawiają się także postulaty rozbudowy regionalnych struktur dowodzenia morskiego na Bałtyku, co miałoby odpowiadać rosnącemu znaczeniu tego obszaru w systemie bezpieczeństwa Sojuszu.

Równolegle część respondentów wskazuje, że kluczowym problemem nie jest sama struktura dowodzenia, lecz sposób jej funkcjonowania w realiach politycznych NATO. Sojusz pozostaje organizacją polityczno-wojskową, w której decyzje o użyciu sił zbrojnych są wypadkową jednomyślności państw członkowskich, ich interesów narodowych oraz cykli politycznych. Z tego punktu widzenia radykalne reformy strukturalne mogłyby przynieść skutki odwrotne od zamierzonych, prowadząc do czasowego rozmycia odpowiedzialności, utraty

ciągłości kompetencyjnej i obniżenia zdolności reagowania. W tym nurcie myślenia podkreśla się, że obecny podział na Sojusznicze Dowództwo Operacji i Dowództwo ds. Transformacji zasadniczo się sprawdza, a ewentualne zmiany powinny mieć charakter funkcjonalny, a nie organizacyjny.

Szczególnie istotnym zagadnieniem pozostaje zakres realnego dowodzenia nad siłami wydzielanymi do operacji NATO. Wskazuje się, że dowódcy sojuszniczy, mimo formalnych uprawnień, nie dysponują pełnią władzy nad podporządkowanymi jednostkami, ponieważ państwa członkowskie przekazują jedynie ograniczone formy dowodzenia operacyjnego lub kontroli operacyjnej. W warunkach konfliktu o wysokiej intensywności, zwłaszcza na wschodniej flance, takie ograniczenia mogą znacząco utrudniać elastyczne reagowanie na zmieniającą się sytuację. Postuluje się zatem, aby siły afiliowane do operacji podlegały dowódcom NATO w pełnym wymiarze, według jednolitych zasad użycia, procedur dowodzenia i z możliwością dynamicznego kształtowania struktur podporządkowania.

Odmienne, bardziej radykalne podejście zakłada potrzebę zasadniczej transformacji systemu dowodzenia w kierunku decentralizacji i zwiększenia jego odporności. Z tej perspektywy obecny, w dużej mierze scentralizowany model jest podatny na uderzenia kinetyczne, cybernetyczne i informacyjne, które stanowią integralny element rosyjskiej doktryny wojskowej. Odpowiedzią na to zagrożenie miałoby być stworzenie rozproszonej sieci dowodzenia, opartej na wielu odpornych centrach, mobilnych posterunkach dowodzenia oraz zabezpieczonej infrastrukturze podziemnej w kluczowych lokalizacjach. Takie podejście wiąże się także z postulatem pełnej integracji operacji wielodomenowych, obejmujących nie tylko domeny lądową, morską i powietrzną, lecz także cyberprzestrzeń, przestrzeń kosmiczną oraz sferę informacyjną.

W tym kontekście coraz częściej wskazuje się na niedostateczne umocowanie operacyjne zdolności NATO w obszarach niekinetycznych. Dotychczasowe instrumenty, takie jak Centra Doskonalenia, pełnią głównie funkcje doktrynalne i edukacyjne, nie zapewniając realnych zdolności do prowadzenia działań informacyjnych, psychologicznych czy cywilno-wojskowych na poziomie operacyjnym i taktycznym. Pojawiają się zatem postulaty utworzenia wyspecjalizowanych struktur lub nawet związków taktycznych lub oddziałów zdolnych do planowania i prowadzenia skoordynowanych operacji niekinetycznych, co miałoby umożliwić skuteczniejszą odpowiedź na rosyjskie kampanie dezinformacyjne i presję hybrydową.

Istotnym wymiarem dyskusji pozostaje także kwestia relacji transatlantyckich i zależności NATO od Stanów Zjednoczonych. Wskazuje się, że obecna struktura dowodzenia jest w znacznym stopniu uzależniona od amerykańskiego udziału politycznego, operacyjnego

i technologicznego, co w przypadku ograniczonego zaangażowania USA mogłoby podważyć zdolność Sojuszu do obrony Europy. Z tego względu pojawiają się postulaty stopniowego budowania europejskich zdolności dowodzenia, obsadzania kluczowych stanowisk europejskimi oficerami oraz rozwijania autonomicznych systemów technicznych. Jednocześnie bardziej umiarkowane stanowiska podkreślają raczej potrzebę jasnego podziału odpowiedzialności między strukturami narodowymi USA a strukturami NATO, tak aby uniknąć niejasności kompetencyjnych w czasie kryzysu lub konfliktu.

Całość przedstawionych opinii prowadzi do wniosku, że adaptacja struktury dowodzenia NATO do zagrożeń ze strony Federacji Rosyjskiej jest procesem wielowymiarowym, w którym kwestie organizacyjne, funkcjonalne, polityczne i zdolnościowe są ze sobą ściśle powiązane. Sojusz stoi przed wyzwaniem pogodzenia swojej politycznej natury z wymogami szybkiego, zdecentralizowanego i wielodomenowego prowadzenia działań wojskowych, przy jednoczesnym wzmocnieniu najbardziej narażonych kierunków strategicznych, w szczególności wschodniej flanki.

2. W jaki sposób Pani/Pana zdaniem NATO powinno zaadaptować się, aby skutecznie przeciwdziałać zagrożeniom kinetycznym kreowanym przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?

Analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące adaptacji NATO do przeciwdziałania zagrożeniom kinetycznym ze strony Federacji Rosyjskiej wskazuje na szeroką zgodność co do tego, że zasadniczym wyzwaniem nie jest już identyfikacja zagrożenia, lecz zdolność Sojuszu do wygenerowania i utrzymania realnej, trwałej siły militarnej zdolnej do natychmiastowego działania, szczególnie na wschodniej flance. Wypowiedzi respondentów ukazują NATO jako organizację dysponującą znaczną przewagą potencjału nad Federacją Rosyjską, jednak obarczoną ograniczeniami politycznymi, logistycznymi i strukturalnymi, które mogą osłabić skuteczność tej przewagi w warunkach konfliktu o wysokiej intensywności.

W wielu opiniach podkreśla się konieczność ilościowego i jakościowego wzmocnienia sił konwencjonalnych NATO. Szczególną uwagę zwraca się na potrzebę rozbudowy jednostek wsparcia bojowego i dowodzenia na wszystkich szczeblach – od brygad, przez dywizje, po korpusy. Jednostki te powinny obejmować przede wszystkim obronę powietrzną i przeciwrakietową, w tym zdolności przeciwdronowe, walkę radioelektroniczną, artylerię, logistykę, inżynierię, rozpoznanie, zdolności medyczne oraz komponenty sił specjalnych.

Doświadczenia wojny w Ukrainie jednoznacznie wskazują, że bez silnych elementów wsparcia nawet nowoczesne związki taktyczne szybko tracą zdolność do prowadzenia działań obronnych i zaczepnych. Równolegle akcentowana jest potrzeba zwiększenia lokalnej produkcji amunicji, części zamiennych i materiałów eksploatacyjnych, a także rozbudowy infrastruktury magazynowej i serwisowej, co ma kluczowe znaczenie dla długotrwałej odporności militarnej Sojuszu.

Istotnym wątkiem jest przygotowanie fizycznej przestrzeni działań na wschodniej flance NATO. Obejmuje to rozbudowę poligonów, obozowisk i stałych baz sojuszniczych w Polsce i państwach bałtyckich, przy jednoczesnym ograniczaniu rotacyjności wojsk na rzecz stałej obecności. Podkreśla się także konieczność dostosowania infrastruktury transportowej, w tym sieci drogowej i kolejowej, taboru do przewozu ciężkiego sprzętu oraz zdolności przeładunkowych portów morskich. Szczególną wagę przypisuje się rozbudowie systemu rurociągów NATO (CEPS) w kierunku wschodniej flanki, co miałoby zapewnić ciągłość zaopatrywania wojsk w paliwo w warunkach kryzysu i wojny. W obszarze morskim akcentowana jest potrzeba wzmocnienia zdolności rozpoznawczych, uderzeniowych i przeciwminowych na Bałtyku, który staje się jednym z kluczowych teatrów potencjalnej konfrontacji z Rosją.

Część respondentów wskazuje jednak, że NATO już dziś dysponuje wystarczającymi zdolnościami militarnymi, by skutecznie odstraszać Rosję, zarówno w wymiarze konwencjonalnym, jak i nuklearnym. Przewaga technologiczna, rozbudowane zdolności rozpoznawcze oraz potencjał sił zbrojnych 32 państw członkowskich stanowią istotny fundament odstraszania. Problemem pozostaje natomiast polityczny wymiar użycia siły, oparty na zasadzie jednomyślności, która w praktyce może paraliżować szybkie decyzje w sytuacji kryzysowej. W tym kontekście pojawia się postulat rozpoczęcia debaty nad mechanizmami umożliwiającymi użycie siły nawet w warunkach braku pełnej zgody wszystkich państw członkowskich, co miałoby zwiększyć wiarygodność odstraszania i zdolność reagowania NATO.

Wyraźnie akcentowana jest rola interoperacyjności jako warunku skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom kinetycznym. Zwiększenie liczby wspólnych ćwiczeń, zarówno dowódczo-sztabowych, jak i z udziałem wojsk, ma na celu nie tylko doskonalenie współdziałania, lecz także praktyczne sprawdzenie planów operacyjnych odpowiadających rosyjskim wzorcom prowadzenia działań. Spójność systemów dowodzenia i kierowania jest postrzegana jako kluczowa dla zdolności sił zbrojnych różnych państw do działania jako jeden organizm w warunkach intensywnego konfliktu.

Szczególnie rozbudowaną wizję adaptacji NATO przedstawia podejście oparte na zintegrowanych ramach odstraszania konwencjonalno-nuklearnego. Zakłada ono ścisłą synchronizację zdolności konwencjonalnych i nuklearnych w celu zarządzania eskalacją i przeciwdziałania rosyjskiej strategii „eskalacji w celu deeskalacji". W tym ujęciu priorytetem pozostaje dalszy rozwój Wzmocnionej Wysuniętej Obecności poprzez pełne przeformowanie grup bojowych do poziomu brygad na całej wschodniej flance oraz zapewnienie im pełnej gotowości operacyjnej. Równocześnie podkreśla się znaczenie zdolności do precyzyjnych uderzeń dalekiego zasięgu, rozbudowy systemów ISR, w tym nadzoru satelitarnego, oraz zaawansowanej walki radioelektronicznej. Istotnym elementem tej koncepcji są także inwestycje w systemy autonomiczne, sztuczną inteligencję oraz obronę przed bronią hipersoniczną, które mają zapewnić NATO przewagę technologiczną w przyszłych konfliktach.

Wiele uwagi poświęca się także roli europejskiego potencjału przemysłowego i logistycznego. Postuluje się harmonizację wyposażenia sił zbrojnych państw europejskich NATO, centralizację procesów zakupowych oraz rozwój systemów produkowanych i utrzymywanych w Europie. Ma to na celu zarówno zwiększenie interoperacyjności, jak i ograniczenie zależności od dostaw zewnętrznych w czasie kryzysu. Równolegle akcentowana jest potrzeba utrzymywania silnych rezerw osobowych i sprzętowych oraz gromadzenia zapasów amunicji i części zamiennych, co jest warunkiem prowadzenia długotrwałych działań obronnych.

Całość wypowiedzi prowadzi do wniosku, że skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom kinetycznym ze strony Federacji Rosyjskiej wymaga od NATO przejścia od logiki reagowania kryzysowego do modelu trwałego odstraszania i obrony, opartego na realnej obecności wojskowej, wysokiej gotowości bojowej, odpornej logistyce i spójności polityczno-wojskowej. Kluczowe znaczenie ma przy tym wzmocnienie wschodniej flanki, zdolność do szybkiego przerzutu i użycia sił oraz stopniowe zwiększanie europejskiej odpowiedzialności za bezpieczeństwo kontynentu w warunkach niepewności co do przyszłego zaangażowania Stanów Zjednoczonych.

3. Jakie działania adaptacyjne powinno według Pani/Pana podjąć NATO, aby skutecznie przeciwdziałać zagrożeniom niekinetycznym kreowanym przez Federację Rosyjską dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego?

Analiza odpowiedzi dotyczących adaptacji NATO do przeciwdziałania zagrożeniom niekinetycznym ze strony Federacji Rosyjskiej wskazuje na szeroką zgodność co do tego, że charakter tych zagrożeń wykracza poza tradycyjnie rozumianą sferę wojskową i wymaga całościowego podejścia, obejmującego instrumenty polityczne, gospodarcze, informacyjne, prawne i społeczne. Wypowiedzi respondentów podkreślają, że rosyjskie działania hybrydowe, prowadzone poniżej progu otwartej wojny, są zaprojektowane tak, aby wykorzystywać luki kompetencyjne, rozbieżności interpretacyjne oraz powolność procesów decyzyjnych w państwach i instytucjach Zachodu.

Jednym z kluczowych wniosków jest potrzeba redefinicji pojęć pokoju, kryzysu i wojny oraz jasnego określenia progów reakcji Sojuszu na działania niekinetyczne. Przykłady z ostatnich lat, takie jak zorganizowana presja migracyjna, użycie nieoznakowanych sił zbrojnych czy systematyczne cyberataki na infrastrukturę krytyczną, pokazują, że NATO nie dysponuje jednoznacznymi mechanizmami określającymi, kiedy naruszane są żywotne interesy państw członkowskich i jakie działania zbiorowe powinny wówczas zostać uruchomione. Brak wspólnych definicji i interpretacji sprzyja strategicznej niepewności, którą Federacja Rosyjska konsekwentnie wykorzystuje, testując spójność i determinację Sojuszu.

Silnie akcentowana jest rola strategicznej komunikacji oraz operacji informacyjnych jako jednego z głównych pól rywalizacji. Respondenci wskazują na potrzebę rozwijania zdolności do prowadzenia działań symetrycznych w sferze informacyjnej, zdolnych do neutralizowania lub podważania rosyjskich narracji. Obejmuje to zarówno analizę wpływu operacji psychologicznych na morale społeczeństw i sił zbrojnych, jak i tworzenie mechanizmów wczesnego ostrzegania przed manipulacjami poznawczymi oraz wzmacnianie odporności decydentów cywilnych i wojskowych na presję informacyjną. W tym ujęciu kluczowe staje się pojęcie bezpieczeństwa kognitywnego, rozumianego jako ochrona procesów decyzyjnych i spójności społecznej przed celową destabilizacją.

W niemal wszystkich wypowiedziach pojawia się przekonanie, że skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom niekinetycznym nie jest możliwe bez znacznie głębszej i bardziej sformalizowanej współpracy NATO z Unią Europejską. NATO dysponuje kompetencjami wojskowymi i politycznymi w zakresie obrony zbiorowej, natomiast UE posiada unikalne instrumenty regulacyjne, gospodarcze i prawne, kluczowe dla reagowania na

presję ekonomiczną, energetyczną, finansową i informacyjną. W tym kontekście pojawiają się postulaty tworzenia wspólnych ram działania, a nawet zintegrowanych struktur, takich jak wspólne dowództwo cybernetyczne NATO–UE, umożliwiające koordynację zarówno działań defensywnych, jak i ofensywnych w cyberprzestrzeni oraz szybkie, dwukierunkowe udostępnianie informacji pomiędzy sektorami wojskowym i cywilnym.

Bezpieczeństwo cybernetyczne jest postrzegane jako jeden z najbardziej krytycznych obszarów rywalizacji, obejmujący nie tylko dezinformację, lecz także ataki na systemy energetyczne, finansowe, komunikacyjne i transportowe. Respondenci podkreślają, że ochrona infrastruktury krytycznej przekracza możliwości samych instrumentów wojskowych i wymaga zaangażowania administracji cywilnej, sektora prywatnego oraz struktur międzynarodowych. Konieczne jest zatem rozwijanie partnerstw publiczno-prywatnych, ujednolicanie standardów ochrony oraz budowa mechanizmów szybkiego reagowania na incydenty cybernetyczne i sabotażowe.

Istotnym elementem adaptacji NATO powinna być również dalsza dywersyfikacja gospodarcza i energetyczna, ograniczająca podatność państw Sojuszu na presję ze strony Rosji. Uniezależnianie się od rosyjskich surowców energetycznych, neutralizowanie działalności tzw. floty cieni oraz ochrona łańcuchów dostaw są postrzegane jako działania bezpośrednio wzmacniające odporność strategiczną NATO. W tym obszarze kluczową rolę odgrywa Unia Europejska, która dzięki jednolitemu rynkowi i kompetencjom regulacyjnym może skutecznie egzekwować zasady konkurencji, kontrolować inwestycje zagraniczne w sektorach wrażliwych oraz wykorzystywać skoordynowane sankcje gospodarcze jako narzędzie odstraszania.
Wypowiedzi respondentów zwracają także uwagę na konieczność budowania odporności społecznej jako długofalowego fundamentu bezpieczeństwa. Obejmuje to zarówno edukację społeczeństw w zakresie rozpoznawania zagrożeń hybrydowych, jak i wzmacnianie instytucji demokratycznych oraz przejrzystości procesów decyzyjnych. Regulacja platform cyfrowych, moderacja treści i egzekwowanie przepisów dotyczących usług cyfrowych są postrzegane jako istotne elementy ograniczające skuteczność rosyjskich operacji dezinformacyjnych. Równolegle podkreśla się znaczenie ochrony danych osobowych i systemów finansowych, co utrudnia działalność wywiadowczą i wpływową Federacji Rosyjskiej.

Część respondentów wskazuje, że choć NATO powinno odgrywać istotną rolę w monitorowaniu, analizie i koordynacji reakcji na zagrożenia niekinetyczne, to zasadnicza odpowiedzialność w wielu obszarach powinna pozostać na poziomie narodowym oraz w kompetencjach Unii Europejskiej. Z tej perspektywy rola Sojuszu polega przede wszystkim na zapewnieniu spójności politycznej, szybkiej reakcji dyplomatycznej oraz wypracowaniu

wspólnej strategii wobec Rosji, która ułatwiłaby skoordynowane działanie państw członkowskich w obliczu presji hybrydowej.

Całościowo przedstawione odpowiedzi prowadzą do wniosku, że skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom niekinetycznym wymaga od NATO odejścia od wąsko rozumianego, wojskowego podejścia do bezpieczeństwa na rzecz modelu odpornościowego, obejmującego wszystkie domeny rywalizacji. Kluczowe znaczenie mają jasne progi reakcji, spójna strategia wobec Rosji, pogłębiona współpraca z Unią Europejską oraz zdolność do jednoczesnego działania w sferze informacyjnej, cybernetycznej, gospodarczej i społecznej.

4. Jakie działania według Pani/Pana powinien podjąć Sojusz Północnoatlantycki, aby skutecznie prowadzić odstraszanie przed użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia?

Analiza wypowiedzi dotyczących działań, jakie Sojusz Północnoatlantycki powinien podjąć w celu skutecznego odstraszania Federacji Rosyjskiej przed użyciem broni masowego rażenia, wskazuje na szeroki konsensus co do fundamentalnego znaczenia wiarygodności, spójności politycznej oraz konsekwencji w komunikowaniu i utrzymywaniu zdolności odstraszania. Jednocześnie odpowiedzi ujawniają istotne napięcia pomiędzy wymogami strategicznymi a ograniczeniami politycznymi, społecznymi i instytucjonalnymi, z jakimi mierzy się NATO.

Podstawowym punktem odniesienia dla odstraszania pozostaje obowiązująca Koncepcja Strategiczna NATO z Madrytu z 2022 roku oraz kolejne deklaracje przyjmowane na szczytach Sojuszu w Wilnie i Waszyngtonie. Respondenci podkreślają, że spójność przekazu i trzymanie się uzgodnionych zapisów doktrynalnych jest warunkiem zachowania wiarygodności odstraszania, szczególnie w obszarze tak wrażliwym jak broń jądrowa i inne rodzaje BMR. Artykułowanie stanowiska NATO w tej kwestii powinno pozostać domeną Sekretarza Generalnego, naczelnego dowództwa wojskowego oraz państw dysponujących bronią jądrową, tak aby unikać sprzecznych sygnałów i niekontrolowanej eskalacji retorycznej. Jednocześnie silnie akcentowana jest potrzeba permanentnego demonstrowania gotowości Sojuszu do użycia potencjału nuklearnego jako elementu odstraszania. Obejmuje to zarówno zapisy w dokumentach doktrynalnych, jak i publiczne wystąpienia liderów politycznych, prowadzenie ćwiczeń oraz gier wojennych z udziałem nosicieli broni jądrowej. Tego rodzaju działania mają na celu przekonanie potencjalnego przeciwnika, że NATO dysponuje nie tylko

zdolnościami, lecz także wolą polityczną do ich użycia w sytuacji zagrożenia egzystencjalnego państw członkowskich. W tym sensie odstraszanie opiera się na zasadzie „akcja–reakcja", przy czym kluczowe znaczenie ma zachowanie pełnej gotowości bez naruszania norm prawnych i etycznych obowiązujących w czasie pokoju.

Najbardziej rozbudowane podejście do odstraszania przed BMR zakłada model warstwowy i zintegrowany, łączący komponenty nuklearne, konwencjonalne oraz pozamilitarne. Respondenci wskazują, że tylko kompleksowe odstraszanie, obejmujące zdolności zapobiegania, przeciwdziałania i odpowiedzi, może skutecznie zniechęcić Rosję do użycia broni jądrowej, chemicznej, biologicznej lub radiologicznej. W wymiarze nuklearnym kluczowe znaczenie ma utrzymanie wiarygodnych sił odstraszania poprzez programy modernizacyjne oraz rozwijanie elastycznych opcji odpowiedzi, zdolnych do neutralizowania rosyjskiej koncepcji „eskalacji w celu deeskalacji". Niezwykle istotne jest również pogłębianie konsultacji nuklearnych w ramach NATO oraz wzmacnianie mechanizmów nuclear sharing, co sprzyja spójności politycznej i skraca proces decyzyjny w sytuacjach kryzysowych.

Istotnym elementem adaptacji odstraszania jest także integracja zdolności konwencjonalnych i nuklearnych. Chodzi o rozwój takich środków, które w określonych scenariuszach mogłyby stanowić alternatywę dla odpowiedzi jądrowej, zachowując jednocześnie jej efekt odstraszający. Dotyczy to precyzyjnych systemów konwencjonalnych zdolnych do rażenia celów o znaczeniu strategicznym, cyberzdolności wymierzonych w systemy dowodzenia i kontroli broni jądrowej oraz instrumentów gospodarczych i dyplomatycznych, które generują wysoki koszt strategiczny bez bezpośredniej eskalacji militarnej.

Duże znaczenie przypisywane jest rozbudowie i harmonizacji systemów obrony przeciwrakietowej i przeciwlotniczej na całym terytorium NATO. Integracja wielowarstwowej obrony, obejmującej wszystkie fazy lotu pocisków, a także rozwój zdolności przeciwhipersonicznych, wzmacniają odporność Sojuszu i ograniczają skuteczność potencjalnego ataku. W tym obszarze kluczowe staje się powiązanie zdolności NATO z programami kosmicznymi Unii Europejskiej, zwłaszcza w zakresie wczesnego ostrzegania i monitorowania zagrożeń BMR.

Unia Europejska postrzegana jest jako ważny filar wspierający odstraszanie przed BMR poprzez narzędzia, których NATO samo nie posiada. Obejmują one dyplomację zapobiegawczą, sankcje gospodarcze wymierzone w rosyjskie programy BMR, kontrolę eksportu technologii podwójnego zastosowania oraz regulacje finansowe umożliwiające izolację instytucji zaangażowanych w proliferację. UE wnosi także istotny wkład w obszarze

prawa międzynarodowego, kontroli zbrojeń i wsparcia mechanizmów odpowiedzialności za użycie broni zakazanej.

Respondenci zwracają również uwagę na konieczność lepszego przygotowania cywilno-wojskowego do scenariuszy użycia BMR. Obejmuje to wspólne ćwiczenia NATO–UE, rozwój zdolności reagowania medycznego na incydenty CBRN, koordynację ochrony ludności oraz ujednolicanie procedur reagowania transgranicznego. Równolegle podkreśla się znaczenie edukacji decydentów i opinii publicznej w państwach NATO, co ma kluczowe znaczenie dla budowania społecznej akceptacji dla polityki odstraszania i podejmowania trudnych, często niepopularnych decyzji.

Część wypowiedzi wskazuje na poważne wyzwania polityczne związane z adaptacją strategii nuklearnej NATO. Obejmują one obawy społeczne w niektórych państwach, lęk przed prowokowaniem Rosji oraz szerszy kontekst strategiczny, w tym dynamiczny rozwój potencjału nuklearnego Chin. Wskazuje się, że w dłuższej perspektywie może to ograniczać zdolność USA do jednoczesnego kontrolowania eskalacji w Europie i regionie Indo-Pacyfiku, co z kolei może osłabiać wiarygodność odstraszania w Europie.

W tym kontekście pojawia się postulat wypowiedzenia Aktu Stanowiącego NATO–Rosja z 1997 roku, co miałoby symbolicznie i praktycznie zwiększyć pole manewru Sojuszu w zakresie rozmieszczania broni jądrowej i dostosowania struktury sił nuklearnych. Rozważane jest rozszerzenie programu nuclear sharing o kolejne państwa, w tym certyfikacja nowych platform i rozbudowa infrastruktury, co byłoby wyraźnym sygnałem determinacji NATO. Równocześnie akcentuje się rozwój zdolności pasywnych, takich jak edukacja społeczeństw, budowa schronów i wzmacnianie odporności narodowej na skutki potencjalnych kryzysów.

Całościowo wypowiedzi prowadzą do wniosku, że skuteczne odstraszanie przed użyciem przez Federację Rosyjską broni masowego rażenia wymaga od NATO nie tylko utrzymania i modernizacji zdolności nuklearnych, lecz także spójnej strategii politycznej, jasnej komunikacji, głębokiej współpracy z Unią Europejską oraz przygotowania zarówno struktur wojskowych, jak i społeczeństw na scenariusze skrajnego zagrożenia. Tylko takie całościowe podejście może zapewnić wiarygodność odstraszania w coraz bardziej złożonym środowisku bezpieczeństwa.

WYKAZ SKRÓTÓW

A2AD	Anti-Access Area-Denial	zdolności antydostępowe
AAFCE	Allied Air Forces Central Europe	Dowództwo Sojuszniczych Sił Powietrznych w Europie Środkowej
ABCT	Armored Brigade Combat Team	Pancerna Brygadowa Grupa Bojowa
ABM	Anti Balistic Missile Treaty	Traktat o zwalczaniu rakiet balistycznych
ACCHAN	Allied Command Channel	Sojusznicze Dowództwo Kanału Angielskiego
ACE	Allied Command Europe	Sojusznicze Dowództwo w Europie
ACLANT	Allied Command Atlantic	Sojusznicze Dowództwo Atlantyckie
ACLANT	Allied Command Atlantic	Naczelne Dowództwo Atlantyku
ACO	Allied Command Operations	Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Operacji
ACT	Allied Command Transformation	Dowództwo Sił Sojuszniczych do spraw Transformacji
AFCENT	Allied Forces Central Europe	Dowództwo Połączonych Sił Sojuszniczych Europy Środkowej
AfD	Alternative für Deutschland	Alternatywa dla Niemiec
AFMED	Allied Forces Mediterranean	Dowództwo Połączonych Sił Sojuszniczych Morza Śródziemnego
AFNORTH	Allied Forces Northern Europe	Dowództwo Połączonych Sił Sojuszniczych Europy Północnej
AFNORTHWEST	Allied Forces Northwest Europe	Dowództwo Sił Sojuszniczych dla Europy Północno-Zachodniej
AFSOUTH	Allied Forces Southern Europe	Dowództwo Połączonych Sił Sojuszniczych Europy Południowej
AGS	Alliance Ground Surveillance	System zwiadu lotniczego
AI	Artificial Intelligence	Sztuczna inteligencja
AIRCOM	Air Command	Dowództwo Sił Powietrznych
ALTBMD	Active Layered Theatre Missile Defence	Aktywny Wielopoziomowy Teatr Działań Obrony Przeciwrakietowej

ANA	Afghan National Army	Afgańska Armia
ANP	Afghan National Police	Afgańska Policja
ANSF	Afghan National Security Forces	Afgańskie Siły Bezpieczeństwa
ARRC	Allied Rapid Reaction Corps	Wielonarodowy Korpus Szybkiego Reagowania
ATAF	Allied Tactical Air Force	Sojusznicze Taktyczne Siły Powietrzne
AWACS	Airborne Warning and Control System	Powietrzny System Wczesnego Ostrzegania i Naprowadzania
BAOR	British Army of the Rhine	Brytyjska Armia Renu
bGB	–	batalionowa grupa bojowa
BMR	–	broń masowego rażenia
BND	Bundesnachrichtendienst	Federalna Służba Wywiadowcza Niemiec
BŚT	–	bojowych środków trujących
C2	command and control	dowodzenie i kontrola
CACOM	Civil Affairs Command	Dowództwo działań cywilnych (amerykańskie)
CAOC	Combined Air Operations Centre	Połączone Centrum Operacji Powietrznych
CBRN	chemical, biological, radiological, nuclear weapon	broń chemiczna, biologiczna, radiologiczna i nuklearna (CBRN)
CCDCOE	NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence	Centrum Eksperckie NATO ds. Współpracy Cyberobrony
CEK	–	Centrum Eksperckie Kontrwywiadu
CENTAG	Central Army Group	Centralna Grupa Armii
CEPS	Central Europe Pipeline System	System rurociągów Europy Środkowej
CFE	Treaty on Conventional Armed Forces in Europe	Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie
ChRL	–	Chińska Republika Ludowa
CIA	Central Intelligence Agency	Centralna Agencja Wywiadowcza
CINC	Commander-in-Chief	Naczelny Dowódca
CINCAIRCENT	CINC Allied Air Forces Central Europe	Naczelny Dowódca Sojuszniczych Sił Powietrznych w Europie Środkowej

CINCLANDCENT	CINC Allied Land Forces Central Europe	Naczelny Dowódca Sojuszniczych Sił Lądowych w Europie Środkowej
CJTF	Combined Joint Task Force	Połączone Siły Zadaniowe
COE	Centres of Excellence	Centrum Doskonalenia
COIN	COunterINsurgency	operacje przeciwrebelianckie
CyOC	Cyberspace Operation Centre	Centrum Operacji w Cyberprzestrzeni
DARPA	Defense Advanced Research Projects Agency	Agencja Zaawansowanych Projektów Badawczych w Obszarze Obrony
DCA	Dual Capable Aircraft	samolot o podwójnym przeznaczeniu
DCI	Defence Capabilities Initiative	Inicjatywa Zdolności Obronnych
DDPR	Deterrence and Defense Posture Review	Przegląd Odstraszania i Postawy Obronnej
DIA	Defense Intelligence Agency	Obronna Agencja Wywiadowcza
DKWOC	–	Dowództwo Komponentu Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni
DoS	Denial of Service	Odmowa dostępu
DZ	–	Dywizja Zmechanizowana
EADRCC	Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre	Euroatlantyckie Centrum Koordynacji Reagowania na Katastrofy
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council	Rada Partnerstwa Euroatlantyckiego
EASTLANT	–	Wschodni Teatr Działań Wojennych
eFP	enhanced Forward Presence	Wzmocniona Wysunięta Obecność
ELSA	European Long Strike Approach	Europejski program rażenia na dalekie odległości
EU/UE	European Union	Unia Europejska
FLAGCENT	Flag Officer Central Europe	Oficer Flagowy Europy Środkowej
FLR	Forces of Low Readiness	Siły o Niższym Stopniu Gotowości
FMS	Foreign Military Sales	System Zagranicznej Sprzedaży Wojskowej (amerykański)
FR	–	Federacja Rosyjska

FSB	–	Federalna Służba Bezpieczeństwa
FSO	–	Federalna Służba Ochrony
GEOINT	GEOspatial INTelligence	wywiad geoprzestrzenny
GIUK	Greenland, Iceland and United Kingdom	Grenlandia, Islandia i Wielka Brytania
GRF	Graduated Readiness Forces	Siły o Zróżnicowanej Gotowości
GRU	Gławnoje Razwiedywatielnoje Uprawlenije	Główny Zarząd Wywiadowczy Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej
HGV	Hypersonic Glide Vehicle	Hipersoniczna głowica szybująca
HRF	High Readiness Forces	Siły o Wysokim Stopniu Gotowości
IAMD	Integrated Air and Missile Defense	Zintegrowany System Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwrakietowej
ICBM	intercontinental ballistic missile	międzykontynentalny pocisk balistyczny
IDP	Internally Displaced People	Osoby przesiedlone wewnętrznie
IED	Improvised Explosive Device	improwizowany ładunek wybuchowy
IFOR	Implementation Force	Siły Implementacyjne NATO w Bośni i Hercegowinie
IMINT	IMagery INTelligence	wywiad obrazowy
INF	Intermediate-Range Nuclear Forces	Siły Nuklearne Średniego Zasięgu
IRF	Immediate Reaction Forces	Siły Natychmiastowego Reagowania
ISAF	International Security Assistance Force	Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa w Afganistanie
IT	Information Technology	technologia informacyjna
JALLC	Joint Analysis & Lessons Learned Centre	Połączone Centrum Analizy i Wyciągania Wniosków
JASSM	Joint Air-to-Surface Standoff Missile	Amerykański taktyczny lotniczy pocisk manewrujący o obniżonej wykrywalności
JFC	Joint Forces Command	Dowództwo Sił Połączonych
JFTC	Joint Force Training Centre	Centrum Szkolenia Sił Połączonych
JISD	Joint Intelligence and Security Division	Sojuszniczy Wywiad i Bezpieczeństwo

JMTG-U	Joint Multinational Training Group-Ukraine	Wspólna Międzynarodowa Grupa Szkoleniowa ds. Ukrainy
JSC-U	Joint Support Command-Ukraine	Dowództwo ds. Wsparcia Ukrainy
JSEC	Joint Support and Enabling Command	Połączone Dowództwa Wsparcia
JWC	Joint Warfare Centre	Połączone Centrum Działań Wojennych
KAPO	–	estońska służba bezpieczeństwa
KFOR	Kosovo Force	Siły NATO w Kosowie
LACM	Land-Attack Cruise Missiles	Pocisk manewrujący do ataku ziemia-ziemia
LANDCENT	Land Forces Central	Sojusznicze Siły Lądowe NATO w Europie Środkowej
LANDCOM	Land Command	Dowództwo Wojsk Lądowych
LRAD	Long range air defense	Zestawy Rakietowe Obrony Powietrznej Długiego Zasięgu
LTBF	Long Term Build Forces	Siły o Wydłużonym Terminie Gotowości
MAP	Membership Action Plan	Planu Działań na Rzecz Członkostwa w Sojuszu
MARCOM	Maritime Command	Dowództwo Sił Morskich
MCK	–	Międzynarodowy Czerwony Krzyż
MDTF	Multi Domain Task Force	Wielozadaniowe Siły Zadaniowe
MNC-SE	MultiNational Corps-South East	Wielonarodowy Korpus Południowy-Wschód
MND-N	MultiNational Division-North	Wielonarodowa Dywizji Północ
MON	–	Ministerstwo Obrony Narodowej
MRAD	Medium range air defense	Zestawy Rakietowe Obrony Powietrznej Średniego Zasięgu
MSC	Major Subordinate Command	Wyższe Podporządkowane Dowództwo
MSZ	–	Ministerstwo Spraw Zagranicznych
NAC	North Atlantic Council	Rada Północnoatlantycka
NACC	North Atlantic Cooperation Council	Północnoatlantycka Rada Współpracy
NAKA	Národná kriminálna agentúra	Krajowa Agencja Kryminalna Słowacji

NATO	North Atlantic Treaty Organisation	Sojusz Północnoatlantycki, Pakt Północnatlantycki
NAVBALT	Navy Baltic	Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich Morza Bałtyckiego
NAVCENT	Allied Naval Forces Central Europe	Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich w Europie Środkowej
NAVNORCENT	Allied Naval Forces Northern Area Central Europe	Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich Obszaru Północnego Europy Środkowej
NAVSOUTH	Allied Naval Forces Southern Europe	Dowództwo Sił Sojuszniczych Morskich Europy Południowej
NCF	National Cyber Forces	Narodowych Sił Cybernetycznych (NCF
NCIRC	NATO Computer Incident Response Capability	natowski Zespół Reagowania na Incydenty Komputerowe
NCIS Group	NATO Communications & Information systems Group	Grupa Łączności i Dowodzenia NATO
NCISS	NATO Communications and Information Systems School	Szkoła Systemów Łączności i Informatyki
NCS	NATO Command Structure	Struktury dowodzenia NATO
NDC	NATO Defense College	Akademia Obrony NATO
NFIU	NATO Forces Integration Unit	Jednostka Integracji Sił NATO
NFS	NATO Force Structure	Struktury sił zbrojnych
NIFC	NATO Intelligence Fusion Centre	Centrum Integracji Wywiadowczej
NMIOTC	NATO Maritime Interdiction Operational Training Center	Sojusznicze Centrum Szkolenia Morskich Operacji Blokadowych
NORSEACENT	Allied Naval Forces North Sea Sub Area	Dowództwo Sojuszniczych Sił Morskich Morza Północnego
NORTHAG	Northern Army Group	Północna Grupa Armii
NPG	Nuclear Planning Group	Grupy Planowania Nuklearnego
NRC	NATO-Russia Council	Rada NATO-Rosja
NRI	NATO Readiness Initative	Inicjatywy Gotowości NATO
NURC	NATO Undersea Research Centre	Centrum Badań Podmorskich NATO
OBWE	–	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
ONZ/UN	United Nations	Organizacja Narodów Zjednoczonych

OPBMR	–	Obrona przed Bronią Masowego Rażenia
OPCOM	Operational Command	dowodzenie operacyjne
OPCON	Operational Control	kontrola operacyjna
OSINT	Open Source INTellingence	wywiad oparty na pozyskiwaniu z otwartych źródeł
PCC	Prague Capabilities Commitment	Praskie Zobowiązania Obronne
PfP/PdP	Partnership for Peace	Partnerstwo dla Pokoju
PJC	Permanent Joint Council	Stała Wspólna Rada NATO-Rosja
PKB	–	Produkt Krajowy Brutto
PrSM	Precision Strike Missile	Pocisk rakietowy precyzyjnego uderzenia
PSC	Principal Subordinate Command	Główne Podporządkowane Dowództwo
RAF	Royal Air Force	Królewskie Siły Powietrzne (brytyjskie)
RAP	Readiness Action Plan	Plan Działań na rzecz Gotowości
RC NORTH	Regional Command North Europe	Dowództwo Regionalne Europy Północnej
RC SOUTH	Regional Command South Europe	Dowództwo Regionalne Europy Południowej
RP	–	Rzeczpospolita Polska
RPA	–	Republika Południowej Afryki
RRF	Rapid Reaction Forces	Siły Szybkiego Reagowania
RUSI	Royal United Service Institute	Królewski Instytut Zjednoczonej Służby
RWSN	Rakietnyje Wojska Stratiegiczeskogo Naznaczenija	Wojsk Rakietowych Przeznaczenia Strategicznego
SAC	Strategic Airlift Capability	Program wspólnego strategicznego transportu lotniczego
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe	Naczelny Dowódca Sił NATO w Europie
SACLANT	Supreme Allied Commander Atlantic	Naczelny Dowódca Sił Sprzymierzonych Atlantyku
SAG-U	Security Assistance Group-Ukraine	Międzynarodowy Zespół ds. Pomocy Ukrainie

SCALP	Système de Croisière Autonome à Longue Portée	System pocisku autonomicznego dalekiego zasięgu ogólnego przeznaczenia
SDI	Strategic Defense Initiative	Inicjatywa Obrony Strategicznej
SFOR	Stabilisation Force	Siły Stabilizacyjne NATO w Bośni i Hercegowinie
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe	Kwatera Główna Połączonych Sił NATO w Europie
SHORAD	Short range air defense	Zestawy Rakietowe Obrony Powietrznej Krótkiego Zasięgu
SIGINT	SIGnal INTellingence	wywiad sygnałowy
SLCM-N	Submarine-Launched Cruise Missile-Nuclear	Nuklearny pocisk manewrujący wystrzeliwany z okrętu podwodnego
SNMCMG	Standing NATO Mine Countermeasures Group	Stały Zespół Obrony Przeciwminowej NATO
SNMG	Standing NATO Maritime Group	Stały Morski Zespół Okrętów NATO
SON	–	Siły Odpowiedzi NATO
SOS	–	Siły Operacji Specjalnych
SP-K	–	Siły Powietrzno-Kosmiczne
STANAVFORCHAN	STAnding NAVal FORce CHANnel	Stały Zespół Okrętów Kanału La Manche
STANAVFORLANT	STAnding NAVal FORce AtLANTic	Stały Zespół Sił Morskich Atlantyku
STRATCOM	Strategic Communication	Komunikacja strategiczna
SUBACLANT	Submarines Allied Command Atlantic	Dowództwo Połączonych Sił Podwodnych Atlantyku
SWR	Służba Wniesznej Razwiedki	Służba Wywiadu Zagranicznego
SZ FR	–	Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej
TDW	–	Teatr Działań Wojennych
tFP	tailored Forward Presence	dostosowana Wysunięta Obecność
TW	–	Teatr Wojny
UDCG	Ukraine Defense Contact Group	Grupa Kontaktowa ds. Obrony Ukrainy
UKAIR	United Kingdom NATO Air Forces, UKAIR	Dowództwo Sił Powietrznych NATO Zjednoczonego Królestwa

UNHCR	Office of the United Nations High Commissioner for Refugees	Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców
USA	United States of America	Stany Zjednoczone Ameryki
USAREUR	United States Army Europe and Africa	Amerykańskie Wojska Lądowe stacjonujące w Europie
USCENTCOM	United States Central Command	Dowództwo Centralne Armii Stanów Zjednoczonych
USD	United States Dollar	dolar amerykański
VJTF	Very High Readiness Joint Task Force	Połączone Siły Zadaniowe Bardzo Wysokiej Gotowości
VSHORAD	Very Short range air defense	Zestawy Rakietowe Obrony Powietrznej Bardzo Krótkiego Zasięgu
WESTLANT	–	Zachodni Teatr Działań Wojennych
WKDL	–	Wielokorpuśne Dowództwo Komponentu Lądowego
WKP-W/MNC-NE	MultiNational Corps-North East	Wielonarodowy Korpus Północny-Wschód
WND-PW/MND-NE	MultiNational Division-North East	Wielonarodowa Dywizja Północny-Wschód
WND-PW/MND-SE	MultiNational Division-South East	Wielonarodowa Dywizja Południowy-Wschód
ZSRR	–	Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich